MARTINI ANTONII DELRII EX SOCIETATE IESV SYNTAGMATIS TRAGICI Pars vltima,

SEV

Nouus Commentarius in decem Tragœdias, quæ vulgò SENECÆ *aſcribuntur.*

Cum Indicibus.

ANTVERPIÆ,
Ex OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCIIII.
Cum gratia & priuilegio.

IVSTO LIPSIO V. C.
MART. ANT. DELRIO S.

NEc duos mundus soles, nec rubeculas duas saltus capit: *nec regna socium ferre, nec tedæ sciunt*. malo id exemplo multi scriptores imitantur, CRITICI præcipuè; qui, si eandem quis cum illis spartam nitatur ornare, mox calamis sæuiunt, & sepiæ atque loliginis suco cruentum bellum gerunt, & Archilochi melos mutuum occinunt. quot eorum amicitias riualitas resoluit? sed illæ nec probè colligatæ, nec veræ amicitiæ fuerunt; quæ tales, æmulationem ignorant, obtrectationem auersantur. veræ non erant; quas vel ambitio, vel cupiditas, vel simulatio coniunxerat. veras, non nisi probitas & virtus & fides conciliant, connectunt, & conseruant. Audeo dicere talem nostram, IVSTE LIPSI; quam, nec tot annorum, tot locorum interualla, nec partium aduersariarum (quæ te vel inuitum, vel, inopinantem, & improuidum abstraxerant) factiones, nec aliæ quæ aliis graues caussæ viderentur, rescindere potuerunt. Nec mirum. nam quod aliud illi principium, quam animorum quædam similitudo, & ad humanitatem atque honestatem conspiratio? quis finis, nisi fructus tam ingenuæ voluntatis, artium bonarũ ac studiorum liberalium incrementum? ita dum idem volumus, idem admiramur, & conamur, vnus ambos *Annæus* pari voluntate, successu non pari, nos cœpit. Prior ego lucis perpaullulum dedi pene puer, planè tiro. Mox tu, Sol litteratorum, Princeps veræ Criticæ huius æui, radiatum ingenij & iudicij lumen intulisti; &, quę haut scio an quis alius arrosis ad Aristophanis & Cleanthis lucernam vnguibus tandem peperisset; ea tu, quasi ludens, effudisti. Quod si vt næuos tantum tollere, sic animus tibi fuisset commentariis præterea illustrare; cum ramento &

puluiſculo cuncta euerriſſes; mihi quercus alia fuiſſet exc-
tienda. Nunc quod præſtare voluiſti, præclarè tu quidem,
ſoles,& feliciter: ſed quod à te neglectum, id vt poſterioribus
curis præſtarem, inuaſi. Prodeunt nunc qualiacũque, hac
& mente vt tuis apponantur; vt componantur, non magis
quàm vt rauca picarum garrulitas, luſciniarum canori ſua-
uiſſimo, vel noctuæ cæcutientia, perſpicacitati aquilæ com-
paretur. Adderem illa mihi diſplicere, ſi poſſent; quæ ti-
placuere. Tuum mihi iudicium multorum inſtar millium
legiſti, recenſuiſti, probaſti. cur lucem paueant? tu obſtetrici-
tus manu, auctor & impulſor typographo edendi; tibi debe-
bunt, quam adſpicient lucem. Accipies igitur, in duas tra-
gœdiarum Senecæ optimas Comment. MEDEAM & THE-
BAIDA, & quia patrem infauſtum non vult Antigone de-
ſerere, ſimul in OEDIPVM: vt litterario tuo theſauro hanc
opellam, Crœſi opibus teruncium adiungas; quodque debes
amicitiæ & iudicio tuo, vt contra Zoilorum Claudiana to-
nitrua defenſionem ſuſcipias. Faxit DEVS OPT. MAX.
qui te tot periculis falſorum fratrum, & ex Orci faucibus
ereptum, patriæ, & veris amicis reddidit; vt quam animo re-
ligionis puritatem tuebaris, eam nunc tibi palam profitendi,
& in matris Eccleſiæ Catholicæ gremio conquieſcenti; hoc
amicitię & pietatis in te meæ teſtimonium ſit ſempiternum.
Leodici, CIↃ. IↃ. XCII. menſe Iunio.

COM-

COMMENTARIVS IN MEDEAM.

Lectori S.

Vae in Aduersariis olim, hîc non repetam: eò tibi recurrendum: Duntaxat Græcorum testimoniorum Latinam nunc interpretationem accipies; quia plerique illam postularunt. Vtar autem eorum qui extant interpretum versionibus; si non exstet vlla, sententiam meis verbis exprimam, hactenus vt intelligatur. Quorum Græca exemplaria non erunt ad manum; ignosce si mentem, non ipsa verba exhibebo. Vale.

ARGVMENTVM.

Epvdiata Medeâ Iason, Creusam Creontis, Corinthiorum Regis, filiam ducit: iussa in exilium proficisci Colchis, vnius diei inducias impetrat. interea dona diris venenis illita, per filios ad Creusam mittit. exornat se iis misella noua nupta, & repentè flammis erumpentibus, vnâ cum patre, qui accurrerat, filiamque complexus eripere conabatur, cumque ipsâ regiâ, incendio absumitur. Medea secum asportatis in domus fastigium filiis, in Iasonis conspectu, crudeliter eos trucidat: & à draconibus mox per aërem Athenas deuehitur.

Edea] *quidam etiam Melanthius Græcè*, Medeam *tragœdiam edidit. Pacuuij fabulam, non* Medeam, *sed* Medum *inscriptam censet Manutius comment. in lib. 7. epist. 6. sed verius*, Medum *&* Medeam *ab illo editas: Vide fragmenta quæ nos parte primâ ex vtraque. Tertullianus in lib. de præscript. aduers. hæretic. fortè ad sententiam magis, quàm ad verba respexit, dum Ouidij* Medeam, *ex Virgilio centonem nuncupat: quanquam illud, quod Seneca lib. 1. Suasoriar. ex eadem laudat;*

Feror huc illuc, vt plena Deo.

Sanè Virgilianum fermè. sed fortè rectius quidam Cod. Tertulliani eum scriptorem vocant Ossidium Getam; quod placuit Domino Lindano in Panoplia. Arbitror Medeæ nefariam crudelitatem à Sophocle celebratam duabus fabulis, quarum vni titulus; Colchides, *alteri;* Scythæ. *huius nostræ tragœdiæ materiam narrant Diodorus Siculus lib. 5. & Apollodorus lib. 1. biblioth. Ouidius in Metamorph. & epist. Heroid. & Iustinus lib. 42.*

IN ACTV I.

Hoc Actu iras nutrit Medea, & superos inferosq́ ad vltionem vocat.

Coniugales Deos Græci ἀειγενέτας: Phocenses solas Deas geniales, γενναιάδας nominarunt. *Pausan. in Attic.*

Versu 1. Dij coniugales] *agendum de his nunc paullo fusius.* Coniugales *dicti, teste D. Augustino lib. 3. de ciuit. Dei, quia nubentes eis commendabantur, vt bene coniugarentur. iugum enim matrimonio iungendis imponebatur, ad significandum concordiam futuram & separationis difficultatem, vt tradit D. Isidorus. lib. 9. Origin. seu Etimolog. c. de coniugiis. solita horum deorum effigies in geniale cubiculum inferri, erantq́ numero penè infiniti, vt idem Augustinus docuit lib. 6. de ciuit. Dei cap. 9. præcipui, & quasi antesignani, qui hîc nominantur, &* Iupiter γαμήλιος, *de quo D. Hieron. in Iouinian. Pausanias, Diodorus & alij;* Iuno γαμήλια; Venus, *variis obid nominibus appellata;* Hymenæus, *de quo postea;* Πειθώ, *de qua Coluthus,*

καὶ στέφος ἀσκήσασα γαμήλιον ἤλυθε Πειθώ

Et coronam nectens nuptialem venit Pytho:

& Diana, *quam Locri & Boeotij* Eucliam *vocarunt, eiq́ in foro statuam & aram dedicarunt, & sponsum sponsamq́ antè nuptias ei sacrificare iusserunt. auctor Plutarchus in Aristide. His addendus* Genius; *qui A. Furio dicitur,* Deorum filius, hominumque parens, *sic dictus quasi suus quemq́ genius genuerit. vnde Laberius in Imagine;*

Plaut. in Menachm. Horat. lib. 2. epist. 2.

Genius generis nostri parens.

ideo à Tibullo dicitur, deus Natalis; *à Plauto & Horatio,* naturæ Deus humanæ. *quia (vt ait Festus, eiusq́ transcribēs verba D. Isidorus)* Genium vocabant, Deum rerum omnium genendarum. *Coniugalis ergo Deus: nam & in coniugatorum tantum ædibus, teste Censorino, duo Genij colebantur, quo sensu* torus genialis, *&* epulæ geniales *dicuntur, pro nuptialibus, vt hic & apud Ciceronem pro Cluentio & alios. Martianus Capella tradit* Genium *dici Deum, qui, quo primum momento homo gignitur, illi associatur. Ammianus Marcellinus ex Gentilium doctrinâ lib. 21. Histor. scribit Constantio Imp.* Genium salutis tutelæ (*sic loquitur*) appositum, *paullo ante mortem eum deseruisse:* & cunctis in lucem editis hominibus, saluâ firmitate fatali, huiusmodi velut actus rectura sociari: *à paucis visa, vt à Pythagorâ, Socrate, Numâ, Scipione maiore, Mario, Octauiano Aug. Trismegisto, Apollonio, & Plotino; qui etiam scripserit,* quibus primordiis hi Genij animis connexi mortalium, *& quomodo animas* tanquam gremiis suis susceptas tueantur, &c, quoad licitum est, doceant maiora, si senserint puras, & à colluuione peccandi immaculatâ corporis societate discretas. *Menandri senarios duos addit; quibus docet cunctis nascentibus datum dæmonem custodem & rectorem vitæ;*

Ἅπαντι δαίμων ἀνδρὶ τῷ γεννωμένῳ
Ἅπαντος ἐςὶ μυςαγωγὸς τοῦ βίου.

Sic nimirum cacodæmon veritatem fidei, de bonorum Angelorum singulis hominibus tutelâ additâ, conatus iam tum his de Geniis commentis infirmare; vt & nunc per emissarios suos; qui negant suum cuique associatum Angelum custodem; de quo theologi consulendi: nos, quid Ethnici de suis genius, prosequamur. Censorinus ergo in hæc verba; Genium esse Deum, cuius in tutelâ vt quisq; natus est, viuit: siue quòd vt generemur curat; siue etiam, quòd nos genitos suscipiat ac tueatur; certè à gignendo Genius appellatur. Euclides Socraticus duplicem dicit nobis omnibus genium appositum; quod & Lucillius lib. 9. Satyrarum confirmarat. Et licet alij sint Dij complures homini vitam pro suâ quisque portione adminiculantes, quos libri indigitamentorum enumerant: ij tamen semel in vnoquoque hominum numinum suorum affectum representant. ideo illis non quotannis sacrificabatur. Genio autem; quia ita nobis est obseruator assiduus appositus, vt ne puncto quidem temporis longius abscedat; sed ab vtero matris exceptos, ad extremum vitæ diem comitetur: ideo illi potissimum, per omnem ætatem quotidie sacrificabant; non quidem factâ hostiâ, sed mero fuso. quia iuxta Varronem, in lib. *Articulus seu de numeris*, in Genij festo, qui erat natali die, manum à cæde & sanguine abstinebant: ne die, quâ ipsi lucem accepissent, aliis demerent. *Quæ cum Varronis sententia fuerit Romanorum doctissimi, eumq; Censorinus sequatur; quærendũ sedulò, cur homo eruditus ex illo Horatij;*

——cras Genium mero
Curabis, & porco bimestri,
Cum famulis operum solutis;

censuerit Genio, vt & Lari, porcum immolari consueuisse; maximè cùm & Acron ea verba manifestè ad sacrificium referat. An quod Natali die floribus & vino tantum, ceteris per annum etiam porco, fiebat? sed Varronis ratio semper locum obtinet. quare omnino censeo viuas sensilesq; hostias ob omni sacrificio genij alienas; illiq; cædem omnem créditam displicere. Horat. lib. 2. epist. 1.

——Siluanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium memorem breuis æui.

Memorem scilicet, quia vitæ breuis homines admonet. Persius Sat. 2.

Funde merum Genio ——

Thura quoque adolebant. Tibullus, de Natali Cherinthi;

Magne Geni, cape thura libens.

Sed Horatius, porci bimestris meminit. Verùm aliud facere Genio, *seu* placare Genium; *aliud*, curare Genium. *illud ad sacrificia & diuinæ rei curationem perspicuè pertinet: hoc ad lætitiam, hilaritatemq; animi, corporis inuitationem, & largioris mensæ apparatum, vnde dicti* homines Geniales, & Genio indulgere, *cui* Genium defrudare *opponitur. Genium namque voluptatis quoque Deum putabant. Fauet huic Horatiani loci explicationi Porphyrion interpres, & alij. Sed & pro fortunâ, Genius. glossar.* Genius τύχη

Vide D. Hieron. in cap. 18. Matthæi. D. Chrysost. hom. 60. in Matth. & D. Thom. 1. par. q. 113

Tertullianus apol. cap. 32.

Nescitis Genios dæmones dici, & inde diminutiua voce dæmonia.

τύχη ἑκάστου ἀνθρώπου. & Genium τύχη. Genium *viri colebant*, Iunonem natalem *feminæ; per Genium viri, per Iunonem feminæ iurabant. An quia negabant feminis esse Genium, vel viris Iunonem propitiam? non crediderim. altius quid suberat. fortè quia gignendi actum solis viris, cum Aristotele in libris de Generat. animal.; feminis solam perpeßionem & pariendi laborem, cui præerat Iuno, tribuebant. Certè nimis apertè veteres scripsêre, vt queant illorum verba aliò detorqueri, ad feminas excludendas. Censorinus, vnumquemque vt natus est, dixit in Geniȳ tutelâ viuere. Seneca de antiquis Romanis epist. III.* Singulis & Genium & Iunonem dederunt. *Plinius lib. 1. nat. histor.* Cùm singulos ex semetipsis Deos faciant, Genios Iunonesque adoptant sibi. *Ammianus etiam, Plautus, Horatius, Laberius generatim loquuntur. Viris ergo non Geniȳ modò, sed & Iunones, Natales dij, mulieribus iidem. iuuat etiam Tibullus, qui lib. 4. de Cherinthi pueri natali agens, primò quidem Genium precatur, mox Sulpitiæ, quæ adolescentem amabat perditè, votum in eodem Natali Cherinthi subdit;* Natalis Iuno sanctos cape thuris aceruos. *decuit enim mulierem natalis potius Deæ, quàm Dei, tamen adolescentis gratiâ, meminisse. Hæc de Genio, vtinam non sinè genio. multa Lilius Syntagm. 15. sed non satis à Lare distinguit. Iulian. Aurelian. lib. 1. de cognominib. Deorum cap. vlt. refert etiam* Neptunum Genethlium, *vt cui liberorum quærendorum cura nonnulla. Romanus præterea coniugales Dȳ peculiares,* Picumnus & Pilumnus. *docet Nonius;* Pilumnus (*inquit*) & Picumnus dij præsides auspiciis coniugalibus deputãtur. *Varro, de vita pop. Rom. li. 2.* Natus si erat vitalis, & sublatus ab obstetrice statuebatur in terrâ, aut aspicaretur (*lego,* vt auspicaretur, *hoc est, auspicato inciperet*) rectus esse. Diis coniugalibus, Pilumno & Picumno, in ædibus lectus sternebatur. *Fuit & huius generis* Dea Virginensis, *de qua S. Augustinus lib. 6. de ciuit. Dei, cap. 9. & lib. 4. c. 11. vbi etiam* Domiduci, Iugatini, Subigi, Priapi, Manturnæ, Premæ, Partundæ, *meminit; quos omnes ego* Genitalium Deorum *in numerũ retulerim; veteres enim, quos æternos rerum omnium parentes & auctores putabant, sic nominarunt, teste Cicerone 3. de Orat. Ennius apud Seruium in 6. Æneid.*

> Romulus in cælo cum Diis Genitalibus æuum
> Degit —— *ex quo versu viderentur hi Romanorum propriȳ, nisi*

Ausonius Iliad. perioch. 4. scripsisset;

> Iupiter interea, cum Diis Genitalibus vnà,
> Concilium cogit superûm de rebus Achiuis.

Claudiano quoque Nox *Dea huiusmodi lib. 2. de rap. Proserp.*

> Ducitur in talamum virgo. stat Pronuba iuxta
> Stellantes Nox picta sinus, tangensque cubile
> Omina perpetuo genitalia fœdere sanxit.

Accedant & Nixij Dij; *quo nomine scribit Festus appellari tria signa, in Capitolio ante cellam Mineruæ, genibus nixa, velut præsidentes parientium nixibus: de quibus Turnebus lib. 7. aduersar. cap. 8. Ceterum* Leuana, Cunina, Rumina, Edusa, Potina, Vagitanus, *& similia portenta; quæ ad infantes iam*

[a] Vide Turnebũ lib. 16. aduers. c. 19.

Scio hæc non conuincere: sed quid in mendaciis & errore certi?

iam natos potius spectabant, & non coniugalia, nec genitalia, sed educatoria, numina; huc non pertinent. consule si vis Lilium Syntagm. 1.

Genialis tori] *thalami nuptialis. Festus*; Genialis lectus, qui nuptiis sternitur in honorem Genij, vnde & appellatur. *quæ D. Isidorus, ad verbum lib.* 8. *Orig. cap. vl.* Genium dicunt quod quasi vim habeat omnium rerum gignendarum, seu à gignendis liberis. vnde & geniales lecti dicebantur à gentibus, (*fortassis reponendum ex Festo, à geniis*) qui nouo marito sternebantur. *horum lectorum meminere Virgilius 6. Æneidos, & Claudianus lib. de raptu Proserp. 2.*

2. Lucina.] *Iuno. Ouidius*;

Iunonemque thoris quæ præsidet alma maritis.

& in epist. Medeæ

Conscia sit Iuno sacris præfecta maritis. *Virgilius*;

——cui (*Iunoni*) vincla iugalia curæ. *Vnde in veteri marmore*; IVNONI IVGALI: *quod eius auspiciis coniugia inirentur: à quo munere, varia nomina fuit sortita. dicta* Opigina, *quòd parturientibus opem ferret, auctor Festus*: Vnxia, *quòd sponsa mariti domũ ingressura prius postes oleo, axungiâ, vel adipe lupino inungeret, vnde vxores quasi vnxiores dictæ B. Isidoro lib. 9. cap. vlt. Orig.* Cinxia, λυσιζώνη, *quòd cinguli solutionem fortunaret*: Iuga, *quod nuptias iungeret.* Socigena, *quòd nubentes sociaret*: Interduca, Domiduca, *& similia, de quibus Martianus Capella, his verbis*; Iuno pulchra, licet aliud nomen tibi consortium cæleste tribuerit, & nos à iuuando *Iunonem*, vnde & Iouem dicimus, nominemus: siue te *Lucinam*, quòd lucem nascentibus tribuas, ac *Luceiam* conuenit nũcupari. Nam *Fluuoniam, Februalemq́;* ac *Februam*, mihi poscere nõ necesse est, cùm nihil contagionis corporeæ sexu intemerata pertulerim. *Interducam* & *Domiducam, Vnxiam, Cinctiam*, mortales puellæ debẽt in nuptias conuocare, vt earum & itinera protegas, & in optatas domos inducas, & cùm postes vngent faustum omen affigas, & cingulum ponentes, in thalamis non relinquas. **Sotigenam te* quas vel in partus discrimine, vel in bello protexeris, precabuntur. *Populonam* plebes, *Curitim* debent memorare bellantes. *hæc ille lib. 2. de Nuptiis Philologiæ. Idem quod de Iunone, de Dianâ dicendum. Vnde in inscription. antiqu. vtraque dicitur* LVCINA, *& in nummis Iuliæ Piæ*, LVNA LVCIFERA, *&* TEMPLVM DIANÆ LVCIFERÆ. *eadem enim Iuno & Diana creditur, teste Cicerone lib. 2. de nat. Deor.* Luna (*inquit*) à lucendo nominata. ea est enim Lucina. itaque vt apud Græcos Dianam, eamque Luciferam; sic, apud nostros, Iunonem Lucinam in pariendo inuocant: quæ eadem Diana omniuaga dicitur, non à venando, sed quod in septem nominatur tanquam vagantibus. Diana dicta, quia noctem quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd hi maturescunt, aut septem nonnunquam, aut plerumque nouem Lunæ cursibus; qui quia mensa spacia conficiunt, menses nominantur. concinneque, vt multa, Timæus; qui cùm in Historiâ dixisset, qua nocte natus Alexander esset, eadem Dianæ Ephesię tem-

**Ex Festo legerim; Opigenã.*

In Goltzij thesauro.

templum deflagrasse; adiungit minimè id esse mirandum, quòd Diana cùm in partu Olympiadis adesse voluisset, abfuisset domo. *Plato in Theæteto scribit Dianam, cùm sterilis sit, partuum tutelam suscepisse, quia sit eadem cum Lunâ, quæ ad pariendum multum confert.* Lucinam, *alij dictam volunt, vel à luco vbi eius ædes condita, vt Plinius lib. 10. cap. vlt.; vel à luce, quòd in lucem recens natos educat. Ouid. 2. Fastorum,*

——— dedit hæc tibi nomina lucus:
Vel quia principium tu Dea lucis habes.

aliam causam physicam petere potestis à Plinio lib. 2. cap. 101. L. Piso lib. 1. Annal. auctor est, Ilythiæ pro nascentibus, Veneri Libitinæ (quam alij Proserpinam putant) pro mortuis nummum pendi solitum. vide Plutarch. in Numâ, & Dionys. Halycarnass. lib. 4. antiq.

Domitorem freti] *vide inf. versu 318.*

Ausus Tiphys pandere vasto
Carbasa ponto, legesque nouas
Scribere ventis, *&c.*

& versu 617. Tiphys inprimis domitor profundi.

3. Nouam.] *Argo primam nauem.*

Frenare docuisti ratem] *haud aliter etiam Plautus;*

Nemped equo ligneo cæruleas per vndas vectæ estis.

& Varro, Marcipore; Quam nautici equisones per viam conducerent loro. *sic m. s. apud Nonium in* equiso: *vulgati,* quà ducerent loco. *Metaphoræ ratio in eo posita, quòd, vt ait Homerus, Odyss. δ´. celeres in mari naues equorum loco sunt,* ——— αἷθ᾽ ἁλὸς ἵπποι

Ἄνδρασι γίγνονται ——— *contra Martianus solis equos remigium nominat lib. 2.* An Leucothea succenderet facem, lumenq; purpureum, & an solis remigia vigilarent, sonipesque Phosphori comeretur. *nisi malis de naui solis & septem eius remigibus id accipere: de qua nos alibi.*

5. Diuidens orbi diem] *alternis vtrumque hemispherium illuminans.*

6. Tacitisque] *quia secretò nocte silente fiunt.*

7. Hecate triformis] *sic Luna vocata, aut quia centum victimis placanda; aut quod centum annos errare cogeret insepultos; aut propter plurimas eius virtutes. consule Celium lib. 20. antiq. lect. cap. 6. Natal. Comitem lib. 3. Mytholog. cap. 15. Lilium Syntagm. 12. quoad Orthographiam, quædam inscriptiones peruetustæ* ÆCATE, *quædam* HECATE. Triformis *etiam dicitur Horatio. citat Athenæus hæc Chariclidæ in cathena;* δέσποιν᾽ Ἑκάτη, τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κελευμένη: Domina Hecate, Triuia, triformis, trifacies, triglis allecta. *& ista Apollodori,* ἐν τοῖς περὶ θεῶν; τῇ Ἑκάτῃ θύεσθαι τρίγλην διὰ τὴν ὀνόματος οἰκοιότητα, τρίμορφος γὰρ ἡ θεός, *in lib. de Dijs;* triglam Hecate sacrificari, ob nominis proprietatem, est enim Dea triformis: *scilicet propter triplex nomen Dianæ, Lunæ, Proserpinæ; vel quia triceps pingebatur, medio capite hominis, dextro equi, sinistro canis. Phurnutus causam reddit Lunæ formam triplicem, quē explicat Cælius d. c. 6. vide Parrhas. in lib. 1. Claud. de rap. Proser. & quæ dicemus ad vers. 788.* Quos

Quosque iurauit mihi Deos Iason] *Sidera nocturna, & Horas. Valerius Flaccus lib. 7. introducit Iasonem sic Medeæ iurantem:*

Per te, quæ Superis, Diuisque potentior imis;
Pérque hæc ergo tuo redeuntia sidera nutu;
Atque per has nostri iuro discriminis horas:
Vnquam ego si, *&c.*

Apollodorus quoque lib. 1. Biblioth. discertè testatur, Medeam obtestatam Deos, quos sibi Iason iurasset. Sanè in nuptiis contrahendis Deorum testimonium iureiurando adhiberi solitum, Lucanus significat, neq; id à Catone & Marcia, vt reliqua solēnia, prætermissum, lib. 2.

Fœdera sola tamen, vanáque carentia pompâ
Iura placent, sacrísque Deos admittere testes.

ad hunc morem Valerij & Senecæ ista pertinent.

9. Chaos] *hîc sumitur pro loco, quem habitant inferi, quem vocant Orcum. sic etiam* Thyeste *versu 1007.*

Ad chaos inane regna cum rege abripis.

Aristophanes in Nubib. χάος *posuit pro aëre. propriè sumtum describitur à Platone in Timæo, Virgilio Eclo. 6. Ouidio 1. Met. & Lucano lib. 1. Pharsal.*

10. Aduersa.] *opposita. illa bona, hæc mala: illa suprema, hæc ima: illa vitæ, hæc mortis: illa læta, hæc tristis: illa lucida, hæc obscura & caliginosa.*

Manésque] *de Manibus Lilius Syntag. 6. & nos multa in Oed. v. 559.*

11. Dominúmque] *inferorum regem Plutonem.* Tristis] *alibi;* Aspectus pateat tristibus inferis. *Inuocat noster Plutonem, Proserpinam, Hecatem, (nam hîc videtur distinguere Hecatem à Corâ) Eumenides, ceteros inferos Deos; quia hi, Magica numina. Vnde Tibulli illud;*

Concidit ad magicos hostia pulla focos;

de aris inferorum Deorum Turneb. accepit lib. 16. aduersar. cap. 4. Dianam certè magicas artes exercuisse Tatianus lib. contra Græcos est auctor: hæc est, quam noster hîc, Dominam, *more Græco, qui* δέσποιναν *Proserpinam nominabant, teste Lilio d. Syntagmat. 6. nos paullo antè Chariclidæ testimonium dedimus.*

12. Raptam] *Historiam raptus Proserpinæ tribus lib. Claudianus, breuius Ouidius lib. 5. Metamorph. id cur confictum, ex Firmico didici lib. de mysteriis & errorib. prophanarum religion. cap. 7. plures procos habuisse Proserpinam, & inter eos diuitem quendam rusticum, nomine Plutonem; qui cùm amoris impatiens moram non ferret, inuentam vesperi, in Ennæ finibus prope Percum lacum amœnissimum, vehiculo superimpositam auexit. raptorem cum armatorum turmis Ceres persequitur; qui vitæ suæ timens, & prædæ retinendæ spem abiiciens, equos per medium lacum impulit; cuius profundis voraginibus vterque demersus interiit. Postea solatio matris, Ennenses ab inferorum Deo Plutone raptam finxerunt. Quæsiuit interea toto ferè terrarum orbe filiam Ceres, & Atticis frumentum secum è Siciliâ delatum diuisit, iaciendi seminis & frugis colligendæ disciplinam tradidit: eo deuincti beneficio, Cereri nateq; illius diuinos honores decreuerunt. quæ cuncta amplè Firmicus, scriptor Christianus, alius ab astrologo nugacissimo, qui rarus in*

Alij scriptores vocant, *Pergum:* melius opinor.

 meis

meis libris; quare Christianum in hoc commentario semper ἁπλῶς *Firmi-cum nuncupabo.*

13. Adeste] *fauete. de quo alibi.*

Vltrices Deæ] *Eumenides, ideo dictæ* Pœnæ. *Statius lib. 8. Thebaid.*

Sæuáque multisonas exercet Pœna cathenas. *distinxit ta-men Lucianus ab Eumenidibus Pœnas, in Necyomant.* δαίμονας τε ὁμοῦ πάντας ἐπεβοᾶτο, καὶ Ποινὰς, καὶ Ἐριννύας, καὶ νύχιαν Ἑκάτην. Dæmones si-mul omnes conuocat, Pœnas, & Erinnies, & Hecaten nocturnam. & *postea;* παρεστήκεισαν δὲ αὐτῷ Ποιναὶ, καὶ ἀλάστορες, καὶ Ἐριννύες. astabant autem illi Pœnæ, mali Genij, & Furiæ. *quas, cum Æschyne in Timarch. & Cicerone in Pisonem, ad conscientiæ terrorem, & interna illa supplicia refero. lege Victorium lib. 17. var. lect. cap. 21. & Lilium Syntagm. 6.*

14. Crinem solutis squallidæ serp. &c.] *en habitum, quo Furiæ depin-gebantur: Vetulæ, caput anguibus pro capillitio cinctæ, sanguineam manu fa-cem gestantes & flagellum. primus illis Æschylus angues attribuit, mox ce-teri. Catullus;*

Eumenides; quibus, anguineo redimita capillo,
Frons exspirantis præportat pectoris ignes.

Horatius: —— intorti capillis
Eumenidum recreantur angues.

Seneca, Herc. Fur. versu 102.

Incipite famulæ Ditis, ardentem incitæ
Concutite pinum, & agmen horrendum anguibus
Megæra ducat, atque luctifica manu
Vastam rogo flagranti corripiat trabem.

hos angues fingebantur in homines iacere, Thyest. vers. 96.

Quid ora terres verbere, & tortos ferox
Minaris angues? *quo loco inuenies plura in Aduersariis. &*

in hac tragœdia inferius ver. 957.

Quónam ista tendit turba Furiarum impotens?
Quem quærit? aut quò flammeos ictus parat?
Aut cui cruentas agmen infernum faces
Intentat? ingens anguis excusso sonat
Tortus flagello. quem trabe infestâ petit
Megæra? ——

Hercule Oetæo ver. 1000. —— dexteræ parcant tuæ
Eumenides ipsæ. verberum crepuit sonus.
Quænam ista, torquens angue vipereo comam,
Tuménsque tacita sequitur, & quassans caput,
Temporibus atras squallidis pinnas quatit?
Quid me flagrante dira persequeris face
Megæra? —— *Ouidius lib. 4. Metamorph.*

Nec mora, Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem ——

Petr.

Petronius Arbiter, obscœnus alioquin & paganus; quem nollem D. Antoninus in Summ. Histor. & alij quidam cum S. Petronio Episcopo confudissent: nam refellit Satyra Arbitri, Sambuci & Pithoei studio edita, in quâ versus illi, quos homini huic beato adscribunt, errore graui. Arbiter inquam:

Sanguineam tremulâ quatiebat lampada dextrâ. *Furiis Sicyonij hoc ritu faciebant. stato die prægnantes oues mactabant, & mulso pro libaminibus, floribus pro coronis vtebantur; quo ferè & ritu Parcis, Pausania auctore in Corinth. seu lib. 2. Notum tres esse, vel ex Varrone in* Eumenidib. *apud Nonium duobus locis discerptis & mendosis reliquiis, quæ nos restituere conabamur hoc pacto;*

Sed simul atque in summam speculam peruenimus;
Videmus populum, Furiis instinctum tribus,
Diuersum ferri, exterritum formidine.

17. Quales stetistis] *ideo dicit, quia nuptiis, quarum infaustus exitus, auspicandis, adfuisse Furias Pronubas putabant. infrà Octau. principiò:*

Illa, illa meis tristis Erynnis
Thalamis stygios prætulit ignes. *& vers. 160.*
Vacuámque Erinnys sæua funesto pede
Intrauit aulam; polluit stygia face
Sacros penates ———

& act. 3. ait Agrippina;

Tellure ruptâ, Tartaro gressum extuli,
Stygiam cruentâ præferens dextrâ facem
Thalamis scelestis. nubat his flammis meo
Poppæa gnato iuncta; quas vindex manus
Dolórque matris vertet in tristes rogos.

Ouidius in epist. Phyllidis;

Pronuba Tisiphone thalamis vlulauit in illis,
Et cecinit mæstum deuia carmen auis.
Adfuit Alecto, breuibus torquata colubris,
Súntque sepulchrali lumina mota face.

epist. Hypsipiles:

At mihi nec Iuno, nec Hymen, sed tristis Erinnys
Prætulit infaustas sanguinolenta faces.

Simile quid in epist. Canaces inuenitur. apud Papinium lib. 11. Thebaid. sic ait Tisiphone; ——— dum lampade nostrâ
In thalamos, quæ casta, venit ———

Propertius lib. 4. eleg. 3:

Quæ mihi deductæ fax omen prætulit, illa
Traxit ab euerso lumina nigra rogo;
Et stygio sum sparsa lacu, nec recta capillis
Vitta data est, nupsi non comitante Deo.

quibus verbis quatuor aduersa nubentium omina comprehendit. de vltimo nunc agimus. negat comitatū pompam nuptialem Deum, nempe Hymenæum; qui

Ominosum si fax nuptialis vel ex rogo sumta, vel è rogo accēsa; si obscura flāma emicaret; si non purâ aquâ noua nupta asper geretur; si non recta vitta capiti imponeretur; si Hymenæus abesset.

qui si præsens erat, nuptias fortunatas fore existimabant; quemadmodum quando Parcæ aderant, & albo vel aurato vellere notabāt. Statius l. 1. Siluar.

Ergo dies aderat Parcarum conditus albo
Vellere; quo Stellæ Violantillæque professus
Clamaretur Hymen ——

Sidonius, in epithalamio Polemij & Araneolæ:

Prosper connubio dies coruscat:
Quem Clotho niueis benigna pensis;
Albus quem picei lapillus Indi;
Quem, Pacis simul arbor & Iuuentæ
Æternúmque virens, oliua signet.

& postea: —— probat Atropos omen.
Fuluáque (*hoc est aurea*) concordes sanxerunt fila sorores.

Hæc proculdubiò causa, cur Catullus, in nuptiis Pelei & Thetidis, Parcas albam lanam pollice deducentes ita descripserit, vt cùm legis, netrices ipsas videre tibi videaris:

Quum interea, infirmo quatientes corpora motu,
Veridicos Parcæ cœperunt edere cantus.
His corpus tremulum complectens vndique vestis
Candida, purpureâ Tyrios excinxerat orâ,
Et roseo niueæ residebant vertice vittæ,
Æternúmque manus carpebant ritè laborem.
Læua colum molli lanâ retinebat amictum:
Dextera tum leuiter deducens fila supinis
Formabat digitis, tum prono in pollice torquens
Libratum tereti versabat pollice fusum.
Atque ita decerpens æquabat semper opus dens,
Laneáque aridulis hærebant morsa libellis;
Quæ prius in leni fuerant exstantia filo.
Ante pedes autem candentis mollia lanæ
Vellera virgati custodibant calathisci. *&c.*

19. Peius aliquod.] *concedite & date mihi malum letho deterius quod imprecer perfido Iasoni. & mox, quasi hoc reuererit, subdit; viuat, &c.*

20. Per vrbes erret.] *exsilium cum egestate coniunctum malū pessimum arbitrabantur, si diuagatio per incertas sedes accederet. Ouidius in Ibin:*

Exsul, inops erres, alienáque limina lustres.

Iustinus lib. 14. Has vobis diras, atque inferias dico, vt inopes extorresque omne æuum in hoc castrensi exsilio agatis.

26. Peperi] *pessimos liberos patrissaturos.*

27. Excutiam faces] *faces excutiam ex manibus, illas Creusæ nuptiis præferentium. apud Romanos solebant δαδουχεῖν, hoc est, faces præferebant pueri patrimi matrimiq́, easq́. numero quinque, vt testatur Plutarch. in Problem. 5. Romanar. quæstion. Festus;* Facem (*inquit*) in nuptiis in honorem Cereris præferebāt, aquáque spargebatur noua nupta; siue vt casta puraque

Alexander lib. 2. Gen. Dier. cap. 5.

ráque ad virum veniret, siue vt ignem atq. aquam cum viro communicaret. *Idem*; rapi solet fax, quâ prælucente noua nupta deducta est, ab vtrisque amicis: ne aut vxor eam sub lecto viri eâ nocte ponat, aut vir in sepulchro eam comburendam curet: quo vtroque mors propinqua alterius vtrius captari putatur. *in liberorum nuptiis Daduchus iste puer ingenuus, in seruorum verò seruus erat, vt scribit Varro lib. 2. de vita pop. Rom. ideo Plautus in Casinâ, nihil extrâ morem Romanorum, cùm villicus Chalino seruo minatur hoc munus. Apud Græcos deducebatur quidem sponsa à puero ἀμφιταλεῖ, sed matris erat facem prælucere. ideo Agamemnoni volenti curare filiæ nuptias, obycit vxor; apud Eurip. in Iphig. Aulid.* Vide hæc copiosè in Octau. vers. 141.

——— quis verò sustollet facem?

AGAM. Ego præbebo facem quam præbere sponsis conuenit.

CLYT. Haud moris est hoc ———

& in Phœniss. Iocasta; Ego neque igneas accendi faces
In nuptiis sollemnes, vt beatam matrem decet.

& in Troad., Cassandræ, sibi ipsi facem præferenti, Hecuba;
Trade mihi lumen, non enim ritè præfers facem
Furore percita Mænas ——— *Iuno apud Apollonium lib. 4. Argonaut. dicit se matris officio functam Thetidi præluxisse; quo loco Scholiastes scribit; Antiquitus moris fuit in nuptiis faces à nubentium matribus præferri.* " *Apud Nonnum Agaue queritur, quod filÿ nuptiis ignem nuptialem non prætulerit, lib. 46.*

οὔπω τοῖς θαλάμοισιν ἐκούφισα νυμφοκόμον πῦρ.
Neque nuptiis pronubum ignem prætulit.

quod de face accipio. nam alius ille ignis nuptialis, de quo suo loco, non à matre, sed fratre, vel quopiam alio affine gerebatur. Apud Claudianum Ceres lib. 3. de raptu;

Non tales gestare tibi Proserpina thedas
Sperabam; sed vota mihi communia matrum,
Et thalami, festæque faces ———

Sperarat nuptiales, funereas lucebat. de vtrisq. Ouidius in epist. ad Acontiũ;
Et face pro thalami fax mihi mortis adest. *pro pineâ cipariſsina. Hesiodi æuo verisimile etiam ancillarum hoc munus fuisse, ait enim in Herculis scuto, longè resplenduisse lumen duarum thedarum, in nuptiis, quas duæ ancillæ præferebant. Inuenio & Vulcanum prætulisse. Euripid. in Troadib.* Ἥφαιστε δαδουχεῖς μὲν ἐν γάμοις βροτῶν. In nuptiis mortalium Vulcane fers facẽ: *Nisi hoc potius aliò sensu, quia nimirum ignis largitor. Deniq. felicibus nuptiis etiã Hymenæũ faces quatere creditum. Seneca illum alloquẽs;*
Excute sollemnem digitis marcentibus ignem.
(vbi de hoc plura) & in alterius morte coniugis faces exstingui ab eodẽ. Bion in Epitaphio Adonidis; ἔσβεσε λαμπάδα πᾶσαν ἐπὶ φλιαῖς Ὑμέναιος
καὶ στέφος ἐξεπέτασσε γαμήλιον ———
Exstinxit totam facem in limine Hymenæus,
Et coronam nuptialem expandit.

In

In nuptiis quæ ægrè & difficulter perficiebantur, ægrè quoque & difficul-
faces accendi finxit Ouidius in epist. Cydippes (sic enim accipio)

Ter mihi iam veniens positas Hymenæus ad aures
 Fugit, & è thalami limine terga dedit.
Vixq́ue manu pigrâ toties infusa resurgunt
 Lumina, vix moto corripit igne faces.

Apud Barbaros Mæothidis accolas absentibus parentibus, fratris id officium fuisse, ex Valerij Flacci lib. 8. conijcio; apud quem ait Absyrtus Medeæ;

Nec tibi digna (soror) desum ad connubia frater,
Primus & ecce fero, quatióque hanc lampada vestro
Coniugio; primus celebro dotalia sacra,
Qui potui. patriæ veniam da quæso senectæ.

Vnde etiam illud, apud Barbaros id patri licuisse, quamuis non apud Græ-
Romani has faces incendebant in foco domus sponsæ, nisi me Varronis ver-
fallunt, planè deposita vt nunc apud Nonium in fax; *sed aliquis sensu-*
reponamus : Varro de vita pop. Rom. lib. 2. cùm à nouâ nuptâ igni-
face afferretur, foco eius sumtus; si fax ex spinu alba esset, eam p-
ingenuus præferret.

Ineptè etiam libri excusi; *Fax pro face.* nisi addas, nuptiali.

28. Cælóque lucem] *tenebras inducam.*

Spectat.] *non tantùm videt obiter, sed lentè considerat, & quasi specta- in theatro, sic ille ociosus sedēs in curru, fruitur tanti inspectione flagitij. H- autem dicit, quia, teste Homero, sol cuncta videt & audit : ideo ab Hesio- Iouis oculus vocatur. Pisidas :* τὸ κοινὸν ὄμμα, τὴν πανοπτρίαν κόρην. *Com-* mune lumen, peruidentem omnia oculum. *Philostratus refert Gym- sophistas Solem, pro summo Deo coluisse. Mercurius, Pimandri cap. 5. Cic- in somn. Scipionis, & Plinius lib. 2. nat. hist. c. 6. magnifica Solis En- proferunt. Senecæ verborum ordo est, & Sol spectator hoc spectat, & insidens, &c. Cur ergo mutant? ludit enim in voce,* spectator spectat; *su- perflua altera coniunctio, sed apta exaggerationi.*

Insidens] *m. s. Moguntinus;* residens. *sed ceteri.* insidens.

30 Puri poli] *nulla nube maculati, nitentisq́; cæli : non malè amicti-* curui. *hoc est, conuexi.*

31. Num redit] *m. s. & veteres excusi Herbipoli & Venetiis;* Non redit. *alludit ad Atrei & Thyestæ fabulam. vide Thyestem actu 4. & 5.*

32 Da, da] *Solis currum postulat, vt Corinthum exurat, quemadmodum eodem curru orbem Phaëton.*

32 Patriis] *hoc est, auitis. neptis enim, non filia solis Medea. vulgò, pa-* tris. *nato errore ex antiquâ scribendi ratione;* patrīs.

33 Flagrantibus ignifera] *succincta descriptio curruum Solis : quam splendidius Naso lib. 2. Metamorph.*

35 Gemino Corinthus] *Corinthus in Isthmo Peloponnesi sita, Ægæum mare ab Ionio diuidit, & interpositurâ suâ impedit ne inuicem committan- tur. Ouidius in Epist. Medeæ;*

Quíque maris gemini distinet Isthmos aquas.

Luc-

Lucanus lib. 1. Pharsal. ——— qualiter vndas
Qui secat, & geminum gracilis mare separat Isthmos,
Nec patitur conferre fretum; si terra recedat,
Ionium Ægæo franget mare ———

Corinthi & Isthmi descriptionem habes elegantem apud Aristidem tom. 1. in Orat. Isthmicâ, quo loco Corinthũ à Corintho Iouis F. nominatã significat.

Cremata] *exusta Corinthus desinat impedire vtrumque mare quo alluitur, quo minus in inuicem ferantur, & mutuo collidantur.*

Committat] *componat, veluti par gladiatorum. nam ex Arenâ sumtum verbum.*

37 Pronubam pinum] *infrà.*

Multifidam iam tempus erat succendere pinum.

Idem quod Brissonius (de quo vide aduersar. nostra) Turnebus voluit lib. 21. aduersar. cap. vlt. In spinâ tamen irrito labore thedam quæras; quæ pini & resiniferarum arborum propria. Sed hastæ spineæ fortaßis resinam inducebant, vt nos nunc nostris facibus ceram. Superstitionem veterum ex his facibus ominandi lege apud Pierium Valerianum lib. 46. Hieroglyphicor.

38 Póstque sacrificas preces] *solemnia sacrificia & preces in nuptiis adhibebantur. docent Dionysius Halycarnass. in περὶ τῶν γαμηλίων, & Plato libro 5. de legibus. & noster versu 300.*

——— Sacra me thalami vocant.
Vocat precari festus Hymenæo dies.

40 Viscera] *liberorũ meorũ. quos, victimas dicatas & deuotas, cædam.*

42 Pelle] *omnem ex animo timorem fuga, qui muliebri naturæ & ingenio additus.*

43 Inhospitalem caucasum] *ab Horatio sumsit. de Caucaso aliàs.*

44 Phasis] *Lycus, Araxes, Phasis maximi fluuij, Colchorum regionem perfluunt. Phasis, apud quem Medea lacerauit Absyrtum fratrem suum, teste Ptolomæo, ex montibus Caucasiis; teste Strabone, ex Armenia; teste Plinio, ex Moschis nascens, Hippum, Glaucum, Cyaneum, & alios amnes recipit, & antequam propè Phasim vrbem mari illabatur, centum & viginti pontibus iungitur. Hecatæus Milesius putauit influere in Oceanum, sed errorem confutauit Artemidorus Ephesius, & Eratosthenes lib. 3. Geograph. verè enim illabitur in Euxinum pontum, vt Apollonij Scholiastes tradidit. Prius Arcturus vocabatur, mutati nominis causam, sed fabulosam, narrat Plutarchus ἐν τῷ περὶ ποταμῶν. Procopius lib. 2. de bello Persico indicat, circa fontem vocari,* Boas. *Lucanus:*

Colchorum qui rura secat ditissima Phasis.

Valerius Flaccus;

Magnus vbi aduersum spumanti Phasis in æquor
Ore ruit ———

Pontus] *Euxinus, per ἀντίφρασιν; cùm prius ob incolarum immanem crudelitatem ἄξενος diceretur. vide Ammianum Marcellinum lib. 22.*

50 Post partus] *respicit ad illud Ouidij in epist. Medeæ, vbi ait:*

Nec tamen extimui (quid enim post illa timerem?)
Credere me pelago femina, iamque nocens.

54 Paria] *æquè crudelia & scelesta. nuptias fraterna cæde, & fuga con-taminasti: repudium, ornent fuga & parricidium, secuta es virum, cæso fratre; linque maritum, necatis liberis. quam familiam Iasonis ingredi cœ-ruisti tam nefariis sceleribus; eamdem desere & amitte nouis, non minori-bus contaminata.*

COMMENT. IN CHOR.

Mulieres Corinthiæ nuptiis Iasonis & Creusæ Epithalamium præcinunt nuptialibus iocis mixtum.

58 Ritè fauentibus] *hoc est quod Attius vult; vt omnes ominibus* faustis adhibeant fauentiam augustam, &ore obscæna dicta segregent. *opinor sicuti in inaugurationibus, ita in nuptiis Principum, faustis vocibus populum acclamare solitũ: his locis & aliis vestigia moris inuenio. Iuu. Sat.*

—— signatæ tabulæ: dictum, *feliciter*, ingens
Cæna sedet —— *noster Octauiæ vers. 697*
—— sublimis inter ciuium læta omina.

Item in Antonij & Octauiæ nuptiis apud Appianum lib. 5. de bello ciuili; de Brissonium lib. 8. Formular.

59 Sceptriferis tonantibus] *Ioui & ceteris Diis, quorum in potestate manubiarum iactus, de quibus in Agamemn. Vide de tauri sacrificio Herc. Fur. vers. 299.*

60 Lucinã] *Iunonẽ, cui vacca candida mactabatur, docet id Virg. 4. Æn.*

Intentata iugo] *nondum passa iugum, iniugis. sic enim has hostias vocant Ro-mani, quas Græci ἀζύγους & ἀκεντρίστους, Macrob. lib. 3. Saturn. c. 5.* *Virgilius* —— intactâ ceruice iuuencas; *Horatius*, Nondum sub-actas iugum; *Ouidius*, rudes operum.

63 Martis sangu. quæ cohibes manus] *vel Venus, cui etiam Papinius Thebaid. 3. Martem sic loquentem inducit;*

Fortè leg. *fe-ra*, vel *certa*.

O mihi bellorum requies, &* sacra voluptas.
Vnáque pax animo; soli cui tanta potestas
Diuúmque hominúmque, meis occurrere telis
Impunè, &, mediâ quamuis in cæde, furentes
Hos assistere equos, hunc ensem auellere dextrâ.

vel potiùs, suadente versu sequente, Pax aut Concordia. nam Cornucopia *pacis & concordiæ proprium est; de quibus Horatius lib. 1. od. 17.*

—— hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigna, *&c.*

& in carmine seculari, cùm dixisset, Iam fides & pax, *&c. subiungit:*

—— apparétque beata pleno
Copia cornu.

confirmat idem Aristides in Orat. pro concordia. & propter hanc rerum om-nium affluentiam, quæ pacem consequitur; Pax ab Atheniensibus dicebatur Plutonis seu Pluti nutrix, & vlnis eum gerens effingebatur, teste Pausania

in Attic. & in Boeotic. Pluto enim diuitiarum & opulentiæ Deus, Straboni lib. 3. vnde & nomen sortitũ Plato in Cratylo censet. Paci primum Athenis ara statuta publicè, post Cimonis victoriã ad Eurymedontẽ, si Plutarcho credimus in Cimone; sin Aimilio Probo, post Timothei victoriam de Lacedæmoniis. Martis] *quem alij Thracem, alij Spartanũ, alij Arcadem faciunt. homo fuit sæuus, iracundus, homicida, adulter, vulneratus à Diomede & Hercule, vinctus ab Aloidis. Homerus hominum perniciem vocat. bellum numen.*

66 Tenera.] *Ioue. nam hæc Pacis hostia, quæ illi cædebatur seorsum extra conspectũ Deæ, cuius nec aram sanguine licebat aspergere, quia neces & sanguinis effusiones Paci aduersantur, docent Aristophanes, eiúsque Scholiast. in comœd.* Pax.

Hostia.] *Ouidius:* Hostibus à domitis hostia nomen habet. *propriè ergo* hostia, *quæ deuictis hostibus mactatur. Verùm Sex. Pompeius, hoc nomen omni victimæ quæ feritur cõmune docet. quia ferire, veteres* hostire *dixerunt, & ab hostiendo* hostia. *Seruio auctore,* Hostiæ *dicuntur sacrificia eorum, qui in hostem pergunt;* victimæ, *sacrificia quæ post victoriam fiunt. sed hæc (ait) licenter confundit auctoritas. Seruio assentit D. Isidorus lib. 6. Orig. cap. de offic. & addit:* alij victimam dictam putauerunt, quia ictu percussa cadebat, vel quia vincta ad aras ducebatur.

67 Qui facibus leg.] *Hymenæus, quem noster Bacchi Filium, Asclepiades Apollinis, alij Magnetis volunt; Deus nuptialis, pingebatur iuuenis marcidus, voluptate dissolutus, temulentus, coronatus rosis, vt noster innuit, vel amaraco, vt Catullus, dextrâ faces, sinistrâ flammeum ostentans, in pedibus soccos luteos gerens. Catullus in Epithalamio Iuliæ & Mallij:*

Collis ô Heliconij
Cultor, Vraniæ genus;
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, ô Hymenæe Hymen,
Cinge tempora floribus
Suaue olentis amaraci:
Flammeum cape lætus: huc,
Huc veni, niueo gerens
Luteum pede soccum;
Excitúsque hilari die
Nuptialia concinens
Voce carmina tinnulâ,
Pelle humum pedibus
Pineam quate thedam.

In nuptiis Palladij & Celerinæ, vt existimo, neptis Celerini illius, de quo diuus Hieronymus tom. 1. epist. ad Gerontiam de Monogamia, ait Hymenæus:

—— marcentes cupio vibrare coronas,
Et quassare faces, & noctem ducere ludo:
Hæc quoque non vilem mihi fistula commodat vsum
Responsura choris —— *ita enim Claudianus; cuius (vt hoc dicam*

dicam obiter) *locus de Celerino notandus ad D. Hieronymi lucem; purgandus etiam fœdo mendo. nam pro*, Respuit incestum, quod vi, quod posces ferro, Posthabitâ pietate solent —— *castigandum*: Respuit hic sceptrum, quod *&c. plura de Hymenæo Lilius Syntagm. 3. de Deor. histor. & lib. 2. de poët. histor.*

68 Noctẽ discutiens] *face quam præfers nocturnas tenebras dispellens.*
Auspice dextera] *quâ auspiciũ præbes nuptiis, & facis vt auspicatò contrahantur. auspicia enim attendi in nuptiis monuit Turneb. lib. 3. aduers. cap. 14. Seneca*; Per ego auspicatos regij thalami thoros.

69 Huc incede gradu marcidus ebrio] *temulentum fingebant. an quia sine Cerere & Baccho friget Venus?* Marcidus, *hoc est eneruatus & fractis viribus, languens ac titubans præ vinolentiâ. hunc gradum & marcorem in somnolentis cernimus, somno nondum plenè discusso. hinc Plinius Cæcilius* somnomarcidos *dixit.* 76 Cecropias] *Atticas.*

77 Taygeti] *Taygetus Laconiæ mons, tam altus, vt Lynceum ex eius vertice cumine totam Pelopis insulam conspicere potuisse cecinerint poëtæ, Statius & alij. vide Izacium in Lycophron. & Strabon. lib. 7.*

78 Exercet] *non otiosas, sed virilibus deditas studiis & exercitiis adolescentum. Lacedæmoniarum virginum formam antiquum illud commendat.*

ἵπποι θεσσαλικαὶ, Λακεδαιμόνιαι τε γυναῖκες.
Equæ Thessalæ, feminæ Lacedæmoniæ.

De exercitiis & palæstrâ earum vide Aduersar. vbi quæ ex Plutarcho attuli, hanc sententiam habent; Illa igitur virginum spectacula, nudationes, certaminaq; in iuuenum conspectu edita, eos ad matrimonia adigebant, stimulabántque, vt ait Plato, non Geometricâ, sed amatoriâ necessitate. Quare sapienter Euripidis Andromacha:

—— neque, si quæ cupiat,
Spartiadum puellarum casta esse queat:
Quæ cum iuuenibus, deserentes domos,
Nudis cruribus, & laxis peplis,
Cursus & palæstras, non tolerabiles mihi,
Communes exercent —— *malè N. primus reposuit;* quæ Taygeti iugis exercent, *&c. pro eo quòd m. s.* quas T. i. exercet.

79 Muris quod caret opidum] *Sparte. postea tamen muris cingi cœpit. Iustin. lib. 14.*

80 Aonius latex] *Dirce fons Boeotiæ prope Thebas, Musis sacer. nã Boeotia prius Aönia dicta, Agell. li. 14. noct. Attic. cap. 6. & Stephano, in Aöniis Callimachum & Dionysium* Ἀόνιον *pro Thebano posuisse scribit Eustathius. Dicti etiam Boeotij, Ectines à Lycophrone: Tembyces & Hyantes, à Strabone lib. 7. Videtur autem Seneca hoc versu Creusam Musis velle comparare, & sequenti Nymphis, quibus Alphæus gratissimus creditus. quem sacrum nuncupat propter causam illam generalem: quia fluuij, vt ait ille, Deorũ filij, & quia fluuij & fontes sacri, vel Ouid. teste in 2. Metamorph. & in 8. lacus & paludes & stagna. Seneca epist. 41.* Magnorum fluminum capita veneramur.

neramur, subita ex abdito vasti amnis eruptio aras habet. coluntur aquarum calentium fontes, & stagna quædã, vel opacitas, vel immensa altitudo sacrauit. *Ob peculiarem Alphei quoque cultum, de quo vide hic Aduersar. Moschus ait; Alphæum post Pisam, vbi mare ingressus est, procedere in Arethusam aquâ oleastros vegetante, & dona ferre frondes pulcras & sacrum puluerum seu potiùs cinerem. Nam Pausan. testatur; stato die quotannis XIX. Februar. aruspices cinerem ex Prytanæo deportare; eoq́ aquâ Alphæi diluto aram Iouis oblinere. & religione sancitum hunc cinerem solâ Alphæi aquâ dilui, & eo tantum luto aræ tectorium superinduci. eam ob rem Alphæum omnium fluuiorum Ioui amicißimum credi. Idem de Alphæi itinere subterraneo, quod Moschus, referunt oraculum citatum à Pausan. lib. 1. Philostratus lib. 2. in imag. Arrichionis, Lucianus in Dialog. Marinis, Virgilius Æneid. 3. Statius lib. 1. Silu. & Ammianus Marcell. lib. 15. sed refellit Scalig. in exerc. contra Cardan.*

82 Æsonio] *malè Lugdunens.* Ausonio. *Æsonium vocat Iasonem, quia Æsonis filius, Aeson Cretæi, Cretæus Aeoli. de matre non constat. Andron, Theogniten; Herodorus, Polyphemen; Stesichorus, Eteoclymenem; Pherecydes, Alcymedem Philaci filiam; Apollonius, Alcymeden, sed Clymenes filiam, autumat. Iason* παρὰ τὴν ἴασιν, *quòd medicinam à Chirone didicerit, vocatus. hæc Apollonij & Pindari Scholiographi. Mallem hunc versum sequenti postponi, hoc pacto:*

Si formâ velit aspici;
Cedent Æsonio duci
Proles fulminis improbi, *&c.*

Si formæ & pulchritudinis certamen Iason subire velit, cedent illi formosissimi quiq; Deorum. Ad formam Iasonis indicandam facit illud Atratini Cælium vocantis Iasonem pulcellum apud Fortunatianũ lib. 2. Rhetor. Scholicæ.

Proles] *Bacchus à Ioue fulminante & flammis Semelem comburente genitus. nota res. Sic Colutus Paridis formam Bacchi formositati præponit.*

85 Tripodas mouet] *Phœbus; qui responsa reddebat per vatem stantem super tripode: hoc est, mensâ tribus fultâ pedibus. ideo ait mouere tripodas.*

86 Virginis asperæ] *Dianæ feras aßiduo venatu fatigantis, & hominum commercium fugientis.*

89 Pollux] *Homerus vocat* Castorem equorum domitorem, *Polluce*m bonum pugillatorem: *Theocritus*; cùm manus loris bubulis cinxerat, terribilem in pugilum certamine *canit; ideo ab Homero Pollux* inculpatus, *ab Apollonio* fortis, *à Theocrito* certaminum victor, *dicitur.*

Cæstibus] *de cæstuum certamine consule Virgilium lib. 5. Aeneid.*

91 Coniuges] *Deorum. nam humanas formas iam vincere, dicent paullo post; & à Iasone non homines modò, sed & Deos superari cecinerunt.*

96 Pleiadum.] *Synecdoche, pro omnibus sideribus. Pleiades etiam Pleiones dictæ. de his multa Schol. in Apollonij lib. 3. vers. 225. & nos alibi in Herc. Fur.*

Densi greges] *ad etymon alludit, de quo sic D. Gregorius in Iob lib. 29. cap. 27.* Pleiades stellæ ἀπὸ τοῦ πλείστου, id est, à pluralitate vocatæ sunt, ita vicinæ sibi & diuisæ sunt conditæ, vt & simul sint, & tamen

men coniungi nequaquam poſſint. *Ex quibus verbis mendam vnam ſuſtuli. nam legebatur:* ita vt vicinæ ſibi. *Quia ſtipatæ, & quaſi conglomeratæ, ideo Manilius vocat* ſidus glomerabile. *Latinus Callimachus;* Pleïadum ſpiſſo cur coit igne chorus. *ideo noſter;* denſo.

98 Orbem] *hoc eſt, cùm luna plena eſt; cùm orbem ſuum implet, & cornua in vnum coierunt.*

99 Oſtro ſic.] *vtitur his ſimilitudinibus Ouidius:*

Quale coloratum Tithoni coniuge cælum
 Subrubet, aut ſponſo viſa puella nouo:
Quale roſæ fulgent inter ſua lilia miſtæ:
 Aut vbi cantatis Luna laborat equis;
Aut quod, ne longis flaueſcere poſſit ab annis,
 Mæonis aſſiduum femina tinxit ebur.
Hic erat aut aliquis color ille ſimillimus horum.

aliis ſuauiſſimis Tibullus lib. 3. eleg. 4.

Candor erat, qualem præfert Latonia Luna,
 Et color in niueo corpore purpureus:
Vt iuueni primùm virgo deducta marito
 Inficitur teneras ore rubente genas:
Vt cùm contexunt amaranthis alba puellæ
 Lilia, & auctumno candida mala rubent.

Propertius lib. 2. eleg. 3.

 Lilia non dominâ ſint magis alba meâ.
Vt Mæothica nix minio ſi certet Hibero,
 Vtque roſæ puro lacte natant folia.

Phœniceo] *de oſtro & purpura lubet hîc nonnulla. Purpuræ vſus antiquiſſimus, vt patet ex Plinio lib. 9. nat. hiſt. ca. 39. & Plutarcho in vita Alex. ſuggerebat exiguus ſanguis minuti conchilij, cui nomen Purpura: vnde oſtrum, quaſi ὄςρακον. colligitur etiam ex buccino ſeu murice: nam murex generale nomen eſt, buccinum & purpuram continens, propriè tamen ſolum buccinum ſignificat, vt docet Edoardus Wottonus lib. 10. de different. animal. cap. 137. Tertulliano cap. 2. de pallio,* buccinæ *vocantur in purali, timeo ne mendoſè. nam Plinio & aliis,* buccinum *&* buccina. *Optatus Mileuitanus piſcem vocat, li. 5. contra Parmenian.* Non (*inquit*) admixto ſanguine piſcis purpuram ſolo contactu conficiat. *paullo priùs dixerat;* dum conuectione vellus candidum purpuraſcit: *ſed lego:* confectione. *Eum ſanguinem viuo animalculo educere oportebat, ne color elangueſceret, vel ſucus deperiret. Plinius lib. 9. cap. 36.* Purpuræ florem illum, tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus: liquoris hîc eſt minimi candida vena, vnde pretioſus ille bibitur ſucus, nigrantis colore roſæ ſublucens. reliquum corpus ſterile. viuas illas capere contendunt, quia cum vitâ ſuâ ſucum illum euomunt. *Ideo, Æliano teſte, vnico à purpurariis ictu contundebantur: pretium par penè margaritis, & Tyriæ dybaphæ vnam libram vix centum aureis noſtris emi potuiſſe, Plinius lib. 9. c. 35. & 39. ſericitero pur-*

purpurei libram auri librâ pensari solitam, Vopiscus in Aureliano, produnt. Sarrana pretiosissima, vt etiam Strabo testatur, Sarrana dicebatur, Tyria. quia Tyros insula, Sarra seu Sar dicta, vnde Ennius Poenos Sarrâ oriundos scripsit, auctoribus Probo & Festo. inuentio cani Herculis debetur, si Polluci in Onomast. & Nonno credimus lib. 40. quod breuiter astruit Cassiodorus 2. Varior. epist. 2. Cùm fame canis auida, in Tyrio litore proiecta conchylia impressis mandibulis contudisset; illa naturaliter humorem sanguineum defluentia ora eius mirabili colore tinxerunt: &, vt est mos hominibus, occasiones repentinas ad artes ducere; talia exempla meditantes, fecêre Principibus nobile decus dare. *Ex Ciceronis Hortensio (apud Non. in* imbuere) *didici eos qui combibi purpuram volunt, prius lanam medicamentis quibusdam sufficere; & ex Isidoro lib. 19. Origin. cap. 28. omnem purpuram primâ tincturâ ferruginei coloris exsistere (quod verum vt sit vereor): reliqua ad confectionem pertinentia, petenda ex Plinio d. lib. 9. c. 36. Vitruuio lib. 7. Architect. & Cassiodoro d. loco, vbi illud notatu inprimis dignum, eum qui sericum purpuræ intingeret, purissimam habere debuisse corporis castitatem.* quia (*inquit*) talium rerum secreta refugere dicuntur immunda. *Inficiebantur purpurâ initio solæ lanæ: nam omnia tunc vestimenta erant lanea. ideo noster in Herc. Oetæo:* Vide Politian. c. 12. Miscell.

Nec Sidonio mollis aheno
Repetita bibit lana rubores.

& Virgilius: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti
Murice ——

Horatius: Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ.

Tibullus: Nec quæ de Tyrio murice lana rubet.

Ouidius: Phocaico bibulas tingebat murice lanas.

Vitruuius auctor est, purpuras colore distingui: Septentrionales, nigriusculas esse & subobscuras; Orientales & Occidentales, liuidas; Meridionales, rubras & genuinas. Isidorus autem etiã Occidenti tribuit subnigras, dum scribit ferruginem *esse colorem purpuræ subnigræ, quæ fit in Hispania, iuxta illud:* Ferrugine clarus Iberâ. *Omne* Ostrum *purpura est, sed non omnis purpura ostrum. quia ostrum (vt Gellius tradidit lib. 2. Noct. Attic. cap. 26.) exuberantiam, splendoremq́; ruboris habet, hoc est, illustratur splendore, quo reliqua purpura caret. Hunc splendorem coccô incendi tradunt.* κόκκον (*ait D. Isidorus*) Græcè, nos rubrum seu vermiculum dicimus. est enim vermiculus ex siluestribus frondibus, *qui vocatur secundùm quosdam Arabicè,* Chermes, *vel vt alij* Carmen, *seu vt ex Laonico Chalcondylâ colligo,* * κρήμησιν; *qui Laonicus eos vermiculos in Assyriæ vrbe Samachiâ nasci prodit lib. 3. histor. Turcicæ. D. Hieronymus etiam vermiculum interpretatur 1. Isa. cap. quod ad solum coccum σκωλήκιον referendum. nam alioqui κόκκος frutex est notissimus Dioscoridi, & Plinio, & aliis: cuius granum acuit purpuræ colorem: ipsum etiam, sine purpurâ seu murice, tincturæ rubræ idoneum: ex huius fruticis grano nascitur* תולע *vermiculus quidam pisi aut lentis figurâ: multus in Narbonensi Galliâ hodie & in Lusitaniâ prope Setubalam.* * Quidam libri κρήμισιν. mendosè.

Glos-

Glossariis, Grana κόκκοι. Granitum κοκκώτον. Granarium ὀσπριόθηκη *corrigendum. Inter coccum itaque & purpuram propriè dictam hoc interesse volunt, quod illic ex surculoso frutice, hæc ex pisciculo seu conchyli; qua in sententia Brodæus est lib.1.miscel.cap. 8. & verè: licet plerumque discrimen à scriptoribus contemnatur. coccum Hispani,* Granam *à grano fruticis, & Granâ Granatam vrbem propter cocci copiam. Olim arbitror serica ferè semper cocco tingi solita: hodie coccina serica Hispani & Galli* Charmesina, *Arabica voce; lanea Galli,* Escarlatte; *Hispani,* Grana *vocant. Comment. Iuuenal. Quod Græci* coccum, *Latini* byrrum *vocarunt. (Emendo,* & pyrrum.) *Idem testatur, inter coccum & muricem, medium esse colorem ampelinum seu xerampelinum. Coccina rubri tantùm, hoc est sanguinei, purpurea, varij coloris. nam purpura quædam rubra, quæ ostrum dicitur si splendescat; ab hac sanguis vocatur purpureus; quæ quo obscurior & nigricantior,*

Vide Plinium lib.9.c.41.

eò carior: fuit fortè huiusmodi quam in Britannia nasci laudatissimam Beda memorat initiò Eccles. hist. gent. Anglor. aliud genus est rubræ purpuræ, luce & splendore, deterius, quale Tarentinum. aliud amethystinum, quod

Lazius lib.8. comment.reip. Rom.c.8.
Vide Cælium lib 8.antiq. lect.cap.11.

*ianthinum seu violaceum appellant, quod quo clarius & splendidius, eò pretiosius, quo obscurius eò vilius. aliud cæruleum, vilissimum, quod prope Sumbin Africæ vrbem colligebatur: à quo mare purpureum nominatur. Meminit etiam Lazius purpuræ pictæ & similium mixtarum. Denique de causis diuersi coloris in purpuris idem dicendum, quod de aliorum colorum causis; de quibus Plato in Timæo, & Aristot. lib. de coloribus, lib. de sensu, cap. 3. & libro 3. Meteor. cap. 4. ex recentioribus, Simon Portius lib. de coloribus oculorum, Pernumia in libb. de Naturali philosoph. & Fran. Vallesius lib. 1. controuers. cap. 21. & lib. 3. c. 19. Illud penè omissum: à scriptoribus minùs antiquis, Vopisco, Cassiodoro, Sidonio, Gregorio Turon. purpuram, vocari blat*tam. *Glossarium,* Blattia θρόμβος αἵματος. Idem Battatum coccinum. *Suspicabar legendum,* blattatum. *nam subditur,* Blattela θρόμβος αἵματος *τῶν κογχυλίων. ex quo vltimo loco prior ille supplendus.*

100 Nitidum iubar] *nascentem Solem, vel Auroram matutinam.*

101 Roscidus] *rore nocturno madens.*

102 Phasidos] *Medeæ coniugio liberatus.*

103 Effrenæ] *cuius amores & iræ nullis frenis, cuius crudelitas & audacia nullis repagulis coërceri vnquam potuerunt. mulieris efferæ, ferocis, terribilis, verè Barbaræ, ad Phasim natæ.*

104 Prendere] *aptè vtitur. nam ita contractum, nuptum verbum fuisse patet ex Catullo & aliis.* Inuita trepidus] *dixit imitatione Ouidij, apud quem Hypsipile id miratur,*

Hanc potes amplecti? thalamóque relictus in vno
Impauidus somno nocte silente frui.

105 Aoniam] *trade te alacrem melioribus nuptiis. fruere Græcâ virgine, liberaliter institutâ, nec à Musis aut Gratiis alienâ. nam & paullo post Musis eam comparauit.* Aoniam *ergo pro Græcâ sumit & opponit Barbaræ: fortè etiam ad Musarum fontem Pirenen, qui fuit Corinthi, alludit.*

quàm hic mendosi quidam libri scripti, nam membranæ, quas ab Eliâ Vineto, homine de litteris bene merito, accepi; Ausoniam : *codex Moguntinus;* armam. *quæ quid sibi velint, nondum video.*

106 Nunc primum] *nam in priores Iasonis & Medeæ, nec Aeson, nec Aeethes consenserant.* 107 Carmina] *alternate versus nuptiales. habemus exemplum virginum & adolescentum Catullianorum.*

109 Rara est in dom. iusta lic.] *nam nuptiarum dumtaxat, & paucis aliis diebus id licuit, quibus scilicet mos Dominos seruire, vt Mercurialibus apud Cretenses, Geræstionis quodam die apud Trezœnios, Saceæ festo quinque diebus apud Babylonios, Peloriis apud Thessalos, auctore Athenæo lib. 14. Conuiu. Sophist. cap. 17. fortè & Croniis apud Athenienses, de quibus ex Atij Annalibus Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 7. quæ Romani Saturnalibus imitabantur, vt docent idem Athenæus eodem loco, & Macrob. lib. 1. Saturn. c. 10. de quo festo intelligo Senecæ ista epist. 47.* Instituerunt diem festum, non quo solum cum seruis domini vescerentur; sed quo vtique honores illis in domo gerere, & ius dicere permiserunt.

110 Lyæi proles] *Hymenæum Bacchi & Vraniæ filium etiam Catullus & Claudianus asserunt; & Martianus Capella his versibus:*

Tu, quem psallentem thalamis, quem matre Camœna
 Progenitum perhibent; copula sacra Deûm:
Semina qui arcanis stringens pugnantia vinclis,
 Complexúque sacro dissona nexa foues.
Namq. elementa ligas vicibus, mundúmq. maritas,
 Atque auram mentis corporibus socias.
Fœdere complacito sub quo natura iugatur,
 Sexus concilias & sub amore fidem:
O Hymenæe decens, Cypridis tu maxima cura.
 Hinc tibi nam flagrans ore cupido micat.
Seu tibi, quod Bacchus pater est, placuisse choreas,
 Cantare ad thalamos seu genitricis habes;
Comere verniferis florentia limina sertis
 Seu consanguineo Gratia trina dedit.

quot hic officia Hymenæi, totidem causæ, cur chorus illū inuocet, vt adsit nubentibus: quæ non facilè sic breuiter enumerata inuenias alibi.

111 Multifidam] *spicatam, ad spici & aristarum similitudinem incisam. Papinius 3. Theb.* Multifida attollens antiquâ lumina cedro. *veteres* inspicare *dicebant. Virgilius:*——ferróque faces inspicat acuto.

Pinum] *cur,* spinum, *Critici substituitis? expers illa resinæ, & thedis inidonea. æque molesti Grammatici (vt hoc obiter) qui* resinæ *mediam producere non sinunt. reprehendant illi Plautum, Martialem, & Serenum, qui sic vsi: communem censeo.*

112 Excute] *iacta facibus accensis flammas, à silice sumta tralatio, è cuius propriè venis ignis excutitur.*

113 Fescenninus] *Fescenninos cantaturi pueri prætextam ponebant, ne pudo-*

pudorem & ius eius violarent. notat Pierius lib. 40. Hieroglyph. Fescennini exemplum aliud sufficit Capella Mineus lib. vlt. Ausonius epist. ad Paullum, laudat quendam Annianum Fescenninorum scriptorem. dicti à Fescennio vetusto Hetruriæ opido: de quo Annius Viterb. lib. 17. antiqu. q. 37.

Conuicia] *Eguianus liber*; sollennia. *non omnino malè. sic Horatius.*

Insanire putas sollennia me, neque rides.

suspicor iocos istos peculiari nomine, sollennia *vocatos.*

114 Tacitis eat illa tenebris] *moriatur ingloria & illaudata: obliuione nomen eius deleatur, sic ad inferorum tacitas sedes migret; vt apud superos etiam memoria damnetur & penitus intereat. mira sanè locutio. Simplicius & apertius Lipsius; sine facibus illa eat.*

115 Peregrino marito] *auget odium. nam cum peregrinis nuptiæ improbabantur, de quo in Thebaidem. & peregrinæ vsqueadeo malè audiebant, vt pro scortis earum nomen acciperetur, quod fuit à Donato obseruatum in Terent. Andriâ, Eunucho, & Phormione: quotquot etiam à patriâ procul degebant, vix improbitatis aut ignominiæ notâ se eximere poterant, vt indicat Ennius apud Ciceronem lib. 7. epist. ad Trebatium.*

Vide Landin. in Hor. lib. 3. od. 3

116 Fugitiua] *sic vocat Medeam, quia domo patris profuga raptorem secuta; atque ita fugitiua Iasoni peregrino nupsit. sed vbi nupsit? Timæus, Apollonius, & Orpheus in Corcyrâ insulâ tradunt; Dionysius Milesius libro 2. Argonaut. Byzantij; Antimachus in Lyde, prope fluuium nescio quem; Philetas, Telepho, in domo Alcynoi; Timonax lib. 1. histor. Scythicæ, in ipsâ Colchide Aëéthâ sciente; Valerius Flaccus canit in Peuce insulâ cœptas nuptias, aduentu Absyrti impeditas, ne perficerentur. Quidam manusc. fugitura, pro*; fugitiua.

Vide Lucill. Tharræi Schol. in Apollonium.

IN ACTV II.

Alit iras Medea, & accenditur in furorem audito Hymenæo: conatur eam ad sanam mentem nutrix reuocare; sed incassum. vt enim si flammis oleum inijcias, sic huius augescit furor. Superuenit Creon, & in exsilium iubet abire: verũ fallacibus precibus emollitus, dieculæ inducias parãdô discessu largitur.

116 Hymenæus] *docet Musæus etiam parentem vtrumque solitum concinere carmen nuptiale; dum id prætermissum malo omine testatur,*

οὐχ ὑμέναιον ἄεισε πατὴρ καὶ πότνια μήτηρ.

Non cecinit pater aut mater veneranda hymenæum.

quod nomen cur inditũ carmini, ex Donato in Terent. Seruio in Virgilium, & Luctatio in Statium didici. Athenis iuuenem fuisse formosissimum, Hymenæum; qui puerili facie virum tegens, & feminam simulans, Eleusinia cum mulieribus sacra celebrarit; & à piratis cum iisdem simul raptus fuerit; qui cùm eum id quod habitu mentiebatur crederent, virginem illi, quam amabat, crediderunt: mox piratæ somno depressi, ab ipso, an ab insequentibus, iugulantur. Festinat deinde Athenas Hymenæus, & nuntium primus parentibus perferens, si natas eis reddidisset, amasiæ suæ nuptias sibi paciscatur. Fuit hoc coniugium felix & sine querella. inde obtinuit vt deinceps Athenienses boni ominis causâ Hymenæi nomen in nuptiis iterarent. imitati id Corn-

In Adelph. in 1. Æneid in 6. Thebaid.

Corynthij (teste Senecâ) & ceteri Græci ac Romani, vt Terentij, Virgilij, Catulli, Claudiani, & aliorum conuincit auctoritas. inde sic dictum carmen nuptiale, vel etiam vt Claudianus & Alcymus Auitus vocant, Hymen, *Turpilius,* Pedio; *inquit:* Age tu Hymenæum increpa. *hoc est, teste Nonio, ingemina. canebatur enim per choros alternatim. Pacuuius, Duloreste:* Hymenæum fremunt æquales, aula resonit crepitu musico. *chororum ratio & modus ex Catulli Epithalamio petenda: mentionem etiam inuenio apud Claudianum, de nuptiis Palladij & Celerinæ. Ticidæ Hymenæum laudat Priscianus; insignis exstat Martiani Capellæ lib. vlt. de nuptiis Philologiæ. Apud Græcos Epithalamia scripserunt Hesiodus, Sthesichorus, Theocritus & Agamestor; apud Latinos Catullus, Claudianus, Papinius, & Capella. Vide Izaac. in Lycophr.*

121 Flammas] *Taurorum, Valer. Flac. lib. 7. & 8. Argon. Ouid. 7. Met.*
Mare] *quod fugiens artibus suis tranquillarat.*
122 Nefas] *vim herbarum & artium malarum ad scelera patranda.*
126 Exigatur] *Equian. lib.* agitetur. *improbo.*
Hæc meis satis est malis] *fulcieris sententiam, si rescribas:* Hæc meis satis est malis? *quasi neget, sufficere vnam Creusam exigendæ vltioni. aliàs languet sine interrogationis nota.*

127 Barbaræ] *Græcorum morem sequitur; qui mundum in duas partes diuidebant, in Græcos seu Pelasgos, & Barbaros: quod Platoni, in* Ciuili, *meritò displicuit; vt & Eratostheni, qui malebat homines in bonos & malos diuidi. tales enim tum ex Græcis, tum ex aliis omnes. auctor Strabo lib.* 1. *Cassiodorus (risum contine)* Barbaros *dictos vult,* à barba *&* rure, *quod hispidi sint pagani, & nunquam in vrbibus vixerint. sed certum est, Græcum nomen esse, de cuius origine disserit Strabo lib.* 14. *& censet eos initiò* Barbaros *vocatos, qui difficulter, asperè, craßè, & duriter loquerentur: huiusmodi Græcis visas nationes reliquas, & barbaros nominari cœptas, tum quòd vernaculus illarum sermo inconcinnus erat; tum quòd Græcum idioma minus expeditè pronunciarent. Stephanus etiam;* βάρβαρος οὐκ ἐπὶ ἔθνους, ἀλλ' ἐπὶ φωνῆς ἐλαμβάνετο. *Non desunt hodie, qui Græcorum iactantiam imitantur, sex ipsi & reliquiæ Aquilonarium. nec mirũ, cum Getis Naso barbarus; ait enim:*

Barbarus hîc ego sum, quia non intelligor vlli.

Strictè ac propriè; barbari, *vocabulum, de Phrygibus accipiebatur. Horatius:*

Græcia Barbariæ lento collisa duello.

Vnde Sophocles in Aiace, βάρβαρον φρύγα. *plura Turneb. li. 9. Aduers. c. 18. Cui addiderim, Arabiæ quandam regionem dici Barbariam, & inde denominari* Barbaricum pelagus. *auctor Stephanus. Sanè hodie Hispani Africam, a. in e, mutato nomine;* Barueria, *vocant: & Itali equos Africanos seu Arabicos,* Barbarescos.

130 Regni decus] *Vellus aureum.*
132 Virginis paruus comes] *frater Absyrtus.*
133 Incertum] *in recent. impreßis;* incestum. *malè. orta deprauatio ab antiquis impreßis, Venet. & Herbipol. qui;* infestum. *quanto rectius, concinnius*

cinnius quidam v.l. incertum. *hoc est, ita laniatum, ac prorsus deformatum, vt nec cuius cadaueris frusta, nec quo quæq; loco partes reponendæ, satis pareri liqueret. placuit hoc aliis; sed plusquam decennium antè in aduersariis mihi traditum. nec vno tantùm id loco, accidit pluribus; quæ non enumerabo. nec amicis, vt coniuge raptâ Atridæ, bellum indicam. gaudeo potiùs quæ mihi visa, probari naris emunctæ criticis: quàm, vel præoccupata, ab aliis inuadi indigner, ridiculum prorsus tam acriter, quis prior, quis posterior; id quod feliciter coniectando cecidit. an non vnus largitor omnis boni; à quo omnia, supremus ille, parens cunctorum Deus? aut aliquid fortè, quod nõ acceperimus? cur ergo gloriemur? Pulchrè Fabius,* Omnis sui vitiosa iactatio, quæ adfert audientibus non fastidium modò, sed plerunque etiam odium. *Fuit hoc semel dicendum. non addam amplius.*

134 Decocta aheno membra] *non meâ, sed Iasonis vlciscendi gratiâ.*

136 Sæuit] *mimimesis, pro; sæuiit, vt aliàs sæpe.*

141 Viuat tamen] *manifesta imitatio huius Ouidiani:*

——— viuat, an illa
Occidat, in DIs est. viuat tamen ———

142 Muneri parcat meo] *si fieri queat, & viuum; & maritum, & sui amantem, optat viuere; si nequeat, viuere tamen sui non immemorem, & vitam, quam ipsa quasi dederit, retinere. sed quomodo,* parcat? *salutis suæ tuendæ si curam gerat. mallem tamen;* parcas. *scilicet ira, furor, dolor. ne opta (inquit) illi mortem, cui vitam dedi; parce meo muneri, sine saluum meum beneficium. De hoc affectu liberalitatis egregiè noster lib. 4. de benefic.* Non mentiar (*ait*) si dixero, neminem non amare beneficia sua: neminé ita composito animo, vt non libentiùs eum videat, in quem multa congessit: cui non causa sit, iterum dandi beneficij, semel dedisse. quod non accideret, nisi ipsa nos delectarent beneficia. quam sæpè dicentem audias: Non sustineo illum deserere cui dedi vitam, quem à periculo eripui. sed rogat me, vt causam suam contra gratiosos homines agam, nolo: sed quid faciam? iam illi semel, iterúmque adfui. Non vides inesse isti rei *propriam quandam vim; quæ nos beneficia dare cogit, primùm, quia oportet; deinde quia dedimus? cui initiò non fuisset ratio præstandi, aliquid ei præstamus, quia præstitimus. adeóque nos ad beneficia nõ impellit vtilitas: vt & inutilia tueri ac fouere perseueremus, solâ beneficij caritate; cui, etiam infeliciter dato, indulgere, tam naturale est, quàm liberis paruis. *Vides cur Medea viuere velit ingratum Iasonem? in eandem sententiam nonnulla Aristoteles lib. 9. Ethic. Nicomach.*

*Membranæ Burdegalens. *proximam.*

143 Creontis] *Corinthi Regis, Sisyphi F.*

147 Cumulabo] *m. s. Moguntin.* tumulabo. *suâ & rectâ sententiâ.*

148 Atrum verticem] *densum nigrúmque fumum sinuoso flexu per aërem subeuntem ferri ad cælum.*

152 Æquo motus] *imò;* immotus, *vt probè Lipsius. nam si moueatur ab animi æquabilitate, & irâ vincatur; quomodo perferet animô patiente? an vt leuiter tantùm concutiatur, stet tamen, & de gradu non deturbetur? maneat*

net enim sæpè, concussa fortuna, & vincit seipsam colligens. Nec infeliciter, qui, mutus, *castigauit. h. premens silentio, & vltionem lingua proditrice non perdens. N. in suspicion. libb.*

154 Perdunt] *nullum vidi manusc. in quo non legeretur;* produnt. *Alb. tamen Eyb. in suis membranis videtur olim inuenisse,* perdunt. *sic enim citat. eadem est sententia. sic de equo moriente in Oedip. dicitur.*

——dominúmque prono
Prodidit aruo——

Cornel. Tacitus libro 4. Annal. aperta, *scribit,* odia, armáque palam depelli, fraudem & dolum obscura, eóque ineuitabilia. *& Sallustius monet Cæsarem, haut difficile esse homini strennuo hostem aduersum opprimere: occulta pericula, neque facere, neque vitare bonis in promptu esse. Noster ab Euripide accepit, apud quem Creon Medeæ ferme eadem dicit; inquiens, quo se illa pacatiorem simulet, eò sibi amplius cauendam. Seneca pater, initio Declamationum:* Magis nocent insidiæ, quæ latent. *Insidiabantur Iacobo Esau, Dauidi Saul; sed quia palam, frustrà. effugit vterque. Ioabum nec Abner, nec Amasa effugere potuit, quia dolosè iram tegebat Ioab, nec illi prius hostilem animum, quàm latus fodi sibi, senserunt.*

155 Leuis est dolor] *nam grauis ira nec consilium, nec rationem admittit. sumtum ex Eurip. act. 4. sub fin. vbi Medea:* θυμὸς δὲ κρείσσων, *&c.*

156 Clepere sese] *subtrahere, subducere, ac furari. à* κλέπτειν. *vtitur Cicero 3. de legib. & 4. de repub.*

159 Fortuna fortes metuit] *sic o. v. l. & excusi, quos vidi: sunt tamen, qui in marg. notant etiam legi;* f. f. iuuat. *Tacitus libro 4. dixit,* Fortes à Diis iuuari.

160 Tunc est] *in aduersariis sententiam explicui. in limine offendunt, qui mutant;* nunc. *non quia codices nonnullos sequuntur, quàm quòd eam adiungunt interpretationem; cui Medeæ responsio non conuenit.*

163 Desperet nihil] *ludit in vocis similitudine. sensus: ei cui cuncta sunt aduersa, in omnem euentum intrepidè tentanda omnia. quid enim metuat in extremâ fortunâ? quid malis eius adijci queat? lucrari potest, perdere non potest, qui nihil possidet. ex desperatione nata non rarò victoria. Vegetius li. 3. de re militari cap. 21.* ex desperatione crescit audacia: &, cùm spei nihil sit, sumit arma formido. *quò refert illud Virgilij:*

Vna salus victis nullam sperare salutem.

Seneca potiùs respexit ad dictum Hecatonis:

Desines timere, si sperare desieris.

quod explicat epist. 5. ad Lucill. quomodo ista tam diuersa pariter sunt? ita est (mi Lucilli) cùm videantur dissidere, coniuncta sunt. quemadmodum eadem cathena, & custodem & militem copulat: sic ista, quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt. spem metus sequitur. nec miror ista sic ire. vtrumque pendentis animi est, vtrumque futuri exspectatione solliciti. *Igitur si, qui sperat, sollicitus est & pendet animo futuri exspectatione, & propterea timet; qui, spem omnem abiecit, nulla futuri sollici-*

tudine torquebitur, & proinde timore omni vacabit. sed qui timere nequit, quid ille vereatur attentare vel aggredi? quid se confecturum desperet?

166 Medea superest] *cui cum nocendi peritiâ, potentiaq́ue, voluntas suppetit: quæ quantum nocere potest, tantum nocere deside.*

169 Sint licet terra edita] *Moguntin. cod.* terris. *vt vitetur biatus. nullum vidi codicem, in quo,* scilicet, *quod conatur N. inuebere ex suspicione: non necesse.* 171 Medea fugiam] *commutatis interlocutorum personis turbelam sustuli, secutus membranas meas; in quibus cunctis illa verba reperi, quæ Lipsius suo cod. deesse fatetur.*

172 At vlciscar] *omnes vett. impreßi,* & vlciscar: *membranæ,* at.

175 Non animum potest] *Seneca de prouidentia extrem.* Contemne fortunam. nullum illi telum, quo feriret animum dedi. *Vide Ciceron. 4. paradox.* Animum, *pro potestate, viribus, & habitibus posuit, hic est, pro fortitudine, constantia, virtute animi. Sic apud Nonium, in Neoptolemo Attius:* Viri ferociam, animum, atrocitatem, iram, acrimoniam. *falsa, ita sic legi potest, vel;* iræ acrimoniam. *Cicero Philipp. 4.* omnia alia falsa, incerta sunt, caduca, mobilia: virtus est vna altissimis defixa radicibus: quæ nunquam vllâ vi labefactari potest, nunquam dimoueri loco. *Ideo virtutem nobis propriam & sempiternam esse censuerunt. Varro, Caprino prœlio;* Virtutem propriam mortalibus fecit: cetera promiscuè voluit communia haberi. *rectè. nam quod proprium, suum cuique; & quod suum, extra fortunæ ius: sin ab ea dari tolliq́ue consueuit, proprium nobis dici non meretur. Viderunt id antiqui poetæ. Attius, Armorum iudicio:* Fors dominatur, neque vita vlli propria in vitâ est. *vbi vitam vocat ipsum vitæ fructum & caducorum bonorum fruitionem. Lucilius Satyr. lib. 17.*

Cetera contemnit, & in vsurâ omnia ponit
Non magnâ: proprium verò nil neminem habere.

idem lib. 27. Cùm sciam nil in vitâ proprium mortali datum esse. *sic ex Nonij stercore veræ sapientiæ lubens aurum colligo; & iuuenibus, vt in poetarum & grammaticorum libris idem sedulò faciant, vehementer suadeo. Seneca (vt ad rem redeam)* animum, *pro fortitudine posuit, quàm Attius ἁπλῶς virtutem; quod tritum veteribus, quia virtus à viro dicta, & viris fortitudo propria, testibus Plutarcho in vita Coriolani, & Cicerone li. 2. Tusculan. Vide Pet. Fabrum li. 1. Semestri. cap. 19.*

179 Æethæ genus] *Medeæ pater Aeëthas, vt scripserunt Herodorus, Dionysius Milesius & ceteri, Solis filius: varias vxores duxit, ideo nescitur quæ Medeæ mater, plerique credunt Idyiam (vt alias docui), Epimenides Ephyren, Dionysius Milesius 1. Argonaut. Hecaten: auctor Naupacticorum Eurylitem: Sophocles, Neæram: Apollonius, Asterodiam: Eumelus & Diophanes, Antiopen. Vide Scholiast. Apollonij li. 3. & Diodorum Siculum li. 4. Biblioth. Ceterum hæc scena cũ actu* 11. *Euripidis conferenda, vnde desumta.*

194 Si regnas] *Si quod vis, iubes. si tibi voluntas, pro ratione. si ex libidine, non iure, imperas.*

195 Æquum atque] *qui se Regiæ committit potestati, omnem amittit potesta-*

potestatem necessariò Regi, cui se subiecit, obediendum. etsi enim liber eò venerit, sui iam iuris esse desiit: vt docuit Sophocles iis versib. quos in AEgyptum confugiens Pompeius pronunciauit, & refert Plutarch. in vitâ Pompey, & in lib. de vtilitate ex poëtis capiendâ. Plautinum illud consonat; Indigna, digna habēda sunt Rex quæ facit. Historicorum nescio an non sapientissimus Tacitus: Quomodo sterilitatem, aut nimios imbres, & cetera naturæ mala; sic nos improbitatem dominantium iubet tolerare. Hist. 4. Et hoc Spiritus sancti tuba; etiam discolis principibus obediendum.

197 I, quære Colchos] hoc N. reposuit malo exemplo, cùm rectè legeretur; I, querere Colchis. idem pro, auexit, rescripsit; aduexit, in eodem carmine. Qui (ait) me abduxit, reducat. cur illum retines, me fugas?

198 Vox constituto] serò quereris latâ sententiâ: prius oportuit. sed editio Herbipolens. & Veneta Pintiani; Nox. debebat ante noctem abire. adest (inquit) nox. quid moras fando nectis?

201 Pelia] vocandi casus, pro nominandi, more Græco. sic apud Homer. Iliad. ε. εὐρύοπα Ζεύς. latè sonans Iuppiter. & similia Iliad. α. ver. 75. & Odyß. vlt. ver. 10.

204 Quamque regale hoc putet] non amoueo hanc lectionem claram, & facilem, & plurimarum membranar. sed quid sibi volunt antiquiores impreßi Herbipolens. & tres Veneti; quámque regale hoc caput. quod etiam retinet m. s. Moguntin.? Euripides ait tyrannos iras, leuiculis de caußis conceptas, pertinaciter fouere, nec facilè deponere:

ὀλίγ᾽ ἀρχόμενοι, πολλὰ κρατοῦντες,
χαλεπῶς ὀργὰς μεταβάλλουσι.

nolunt in melius mutare sententiam. quia regium id putant (vide pulchra exempla apud Senecam lib. 3. de ira cap. 16. cum seqq.) Commune omnium fermè, sed Regum quasi peculiare vitium. Seneca d. lib. 3. cap. 29. Nunc autem primùm, impetum sequimur. deinde, quamuis vana nos concitauerint, perseueramus: ne videamur cæpisse sine causâ: &, quod iniquissimum est, pertinaciores nos facit iniquitas iræ. retinemus enim illam, & augemus: quasi argumentū sit iustè irascēdi, grauiter irasci. Quanto melius est, initia ipsa perspicere, quàm leuia sint, quàm innoxia?

210 Auoque sole] Euripid. ait Medea; solem patris mei patrem.

211 Pontúsque Scythicus] Euxinum mare. sic Lucanus.

Idem per Scythici profugum diuortia Ponti.

212 Palustribus] quia tot fluminum affluxu Pontus limo impletur & aggere: adeò vt Strabonis æuo, sinistra iam Ponti pars, inde in paludem fuerit conuersa. Videndi Strabo lib. 1. & Polybius lib. 4. Neoterici tamen oculati testes id verum esse negant: sed Seneca sui æui scriptores secutus fuit.

Dulcescunt] ingressu tot fluuiorum, quot affluunt, vincitur sal, ait Plinius: idem in libris de Ponto testatur Ouid. De Ionio mari quid simile, ad Acherontis fluuij ostium, prodit Strabo lib. 7.

213 Exterret] Moguntin. cod. exercet. virumuis, probum.

215 Thermodontiis] agit de Amazonib. de quibus nos postea. Θερμώδων fluuius ad quem habitant, de quo Apoll. l. 2. ad quem Schol. v. 370. & seq. consulendus.

Vidua]

Vidua] *de vocis significatione plura alibi. nunc addo tantum; quod Noni- scribit, biuiras omnes, viduas vocatas; de iis, quarum secundus maritus viue- bat, verùm non videri, neq; id adstruit Varro, quem adducit. de illis quarum maritus obierat, verum; sed etiamsi vni viro dumtaxat nupsissent.*

218 Petebant] *procos Medeæ ex Apollonio & Valerio Flacco petas. fui- non multi, nec quot Penelopes; de qua illud Liuij Andronici accipio, apud I- stum, in* Procitum, *vbi Telemachus;* Matrem procitum plurimi venere.

223 Nulla quod rapiat] *quidam manusc.* Quod nulla abstulerit. *na- ra varietas: sed ex glossâ.*

226 Græciæ florem] *sic plerique, sed recentiores excusi, & quidam ma- nusc. nam alij, & veteres impreßi,* gloriæ florem. *Tyrtæus:*

ὄφρ' ἄρα τῆς ἥβης ἀγλαὸν ἄνθος ἔχῃ.

Vt pulcrum pubertatis florem habeat.

Caßiodor. in varior. libb. florem generis humani.

227 Prolem Deum] *Theocritus in Gemin.* θεῶν φίλα τέκνα, *dilecta* Deorum proles. *Mira porrò varietas est apud Græcos, de Argonautarum reditu in patriam. Timagetus* ἐν τὸ α περὶ λιμένων, *scribit Istrum ex Germa- niæ montibus ortum, in Germanicam paludem magnam defluere: mox in duo scindi brachia, & vnum in Germanicum mare, & alterum in Euxinum por- rigere, & per prius illud nauigasse Argonautas, & in Hetruriam peruenisse. H- idem Apollonius refert. Herodorus Ephesius, quâ venerant viâ redisse. He- catæus Milesius, ex Phasi in Oceanũ, ex Oceano in Nilum, ex Nilo in nostrum mare: quod Artemidorus Ephesius, vt & Eratosthenes refellit li. 3. Geograph. quia Phasys Oceano se non infundit. Scymnis auctor est, in magnum mare per Tanaim nauigasse, inde in Hellespontum. Hesiodus, & Pindarus in Py- thionicis, & Antimachus in Lyde, per Oceanum in Libyam appulsos nauim humeris portantes, ad Mediterraneum peruenisse, canunt. Callimachus ...- que & Sophocles Herodoro assentiuntur. Vide Scholiast. Apollonij libro ... versu 259. & 284. scilicet certi aliquid in prophanis narrationibus; vel vi- lis opera, si quis se in hisce nugis excarnificet.*

229 Qui saxa cantu mulcet & siluas trahit] *Ouidius:*

Cùm traheret siluas Orpheus ——

Apollon. Hunc referunt duros lapides & flumina cantu
Detinuisse, suæ captos dulcedine vocis:
Siluestres fagos intra confinia terræ
Threiciæ, quæ nunc frondent, vestigia cantus
Illius esse ferunt —— *quas nempe attraxerat.*

230 Satíque Borea] *Apollonius:*

Zetes & Calais Boreæ de semine nati
Rursus, Erechtei peperit quos Orithija.

de his ad nauseam vsq; sententias varias Schol. Apollonij, in lib. 1. à ver. 211.

231 Lynceus] *Lynceum Tzetzes mortalium omnium visu acutissimum certißimumq; vocauit, & ex Stasino in Heroum gestis, refert ex Taygeti cacumine totam Peloponnesum oculis lustrare potuisse, & vidisse Tindaridas Gemi-*

Geminos in cauâ quercu latitantes. vnde & Pindarus apud Pausan. in Messeniac. seu lib. 4. ait in quercetis medios arborum truncos visu penetrasse; & Apollonius, quæ sub terra erãt vidisse, Argonaut. l. 1. Valerius quoq; Flaccus:

——— possit qui rumpere terras
Et Styga transmisso tacitam deprendere visu;
Fluctibus è mediis terras dabit ille magistro,
Et dabit astra rati: cúmque æthera Iuppiter vmbrâ
Perdiderit, solus transibit nubila Lynceus.

Plinius li. 2. Nat. hist. c. 7. orbem lunæ visu transmisisse: Plutarchus li. de percipiendâ ex hostib. vtilitate, & in lib. contra Stoicos, per arbores & saxa, longissimè dissitis portubus soluentes naues cernere solitum. Sunt qui in Hispaniâ, fortassis & alibi, genus hominum oculatissimorum esse perhibent, quod Lynceos*, vel* Zahuris *vocant, eâ visus perspicaciâ, vt quo loco sub tellure fontes aquarum, & si quid aliud sub eâ, vel sub sarcophagis lateat, clarè perspiciant, imò & viscera & penita quæq; humano in corpore. credit hæc vulgus. nec vulgus tantùm, sed ex doctis etiam nonnulli, vt Cælius lib. 16. antiq. lect. cap. 2. Quasi verò terra vel lapides, opacitate & densitate suâ, idoneum sint medium, quod visiuas species recipiat, cùm illuminationis expertia sint, (auctore Aristotele lib. 2. de anima cap. 6.) vel, si qua eis diaphaneitas, vt illi contendunt, satis illa magna esse queat. quare mihi huiusmodi, naturæ vim superare videntur, & si fiant, malis artibus fieri, quæ Alfonsi Veracruzij sententia est, in lib. 2. de animâ, Speculat. 2. idq; confirmatur non leui indicio, quia vim huiusmodi ad certos dies restringunt, feriam scilicet tertiam & sextam: quod vix potest superstitionis vitio aut suspicione carere. Fontes quidem reor, & metalla, ex herbis quibusdam iis in locis nasci solitis, cognosci, ac alijs indiciis, quæ congessit magnus Cassiodorus li. 3. varior. epist. vlt.*

Immisso] *radiis emissis ab oculo in ipsum obiectum. Stoici enim visionem fieri emissione radiorum credebant, non per speciei introsumptionem beneficio externi luminis, vt Aristoteles: cum Stoicis sentiunt Platonici, & Pythagoræi, Euclides, Plutarchus, Galenus, Priscianus, Lydus, D. Gregor. Nyssenus, Nemesius, & alij plerique antiquorum; nec desunt Neoterici pereruditi philosophi, vt Bessarion Card. Græcus, Cardanus, & Christophor. Marcellus Itali; Sebast. Foxius, & Francis. Valles. Hispani. sed conciliare discidium nituntur Gabr. Buratellus lib. 5. conciliat. maximè fol. 157. & Carpentarius Digress. 7. in Alcinoum. Ait etiam Seneca:* Lumine immisso. *hoc est, interno illo splendore, quem iidem Stoici, & reliqui illi in oculis ponebant, de quo Galenus lib. 7. de placit. & Thomas Garbus summ. med. lib. 1. tract. 4. Scio plerosque Peripateticos cum Auerroë id reijcere; sed non ego nunc vtra opinio verior sit, sed quæ scriptoris nostri fuerit, inuestigo.*

233 Minyæ] *Apollonius vult sic dictos Argonautas: quòd eorum præstantissimi* Minyæ *erant; hoc est, Thessali. nam* Minyæ, *postea generali nomine Thessali nuncupati, ab Orchomeno Thessaliæ fluuio, qui prius Minyeus vocatus fuerat, teste Plinio: propriè verò, vt auctor est Demetrius Scepsius, sic dicti, qui Iolchum incolebant. vide Scholiast. Apollon. in lib. 1. versu 230. de*

his ergo Minyis Seneca. Alij fuêre incolæ Orchomeni oppidi Boeotiæ, à Rege Minyâ dicti Minyæ, vt tradunt Pausan. in Boeotic. & Homeri Schol.

236 Flagitia ingere] *sic plerique libri scripti & editi ad vnum omnes. Moguntin. verò;* Flammis ingere. *sed nõ muto. ait; obijce quæcũque crimina vol...*

240 Pelasga tellus.] *tota Græcia. potissimùm tamen Thessalia. propriè enim Pelasgi, sunt Thessali & Argiui. Sophocles in Inacho, Argiuos vocat Pelasgos. Staphylus Naucratites tradidit Pelasgum Argiuum in Thessaliam venisse, eamque ab illo dictam Pelasgiam. sed & Tyrrheni, Pelasgi vocati. Argiui verò sic dicti, vel à Pelasgo Neptuni aut Inachi filio, vel à Pelasgis quibusdam Barbaris, qui Argos & Thessaliam occuparunt.*

Schol. Apollonij in lib. 1.

242 Quæ volet] *aliàs legitur;* quâ volet. *quod placet. premat fortuna vt volet, nostram causam: iniqua sit, quomodo libet.*

243 Regum decus] *Herbipolens.* duces, *pro* decus.

247 Genua attigi] *Medea apud Euripidem:*

At oro te per hanc ego cæsariem,
Et per tua genua supplex fio tibi.

moris rationem Physicam reddit D. Isidorus Orig. lib. 11. cap. 1. Genua (inquit) sunt commissiones femorum & crurum, & dicta genua, eo quod in vtero sint genis opposita. cohærent enim sibi, & cognata sunt oculis lacrimarum indicibus, & misericordiæ. nam à genis genua dicuntur. denique complicatum gigni, formarique hominẽ dicunt: ita vt genua sursum sint, quibus oculi formantur, vt caui & reconditi fiant. *Ennius:*

Atque genua comprimit arta gena.

Inde est quod homines, dum ad genua se prosternunt, statim lacrimantur: cogit enim eos natura vterum maternum rememorari; vbi quasi in tenebris consedebant, antequam ad lucem peruenirent. *Nonnulla in hanc rem Seruius in 3. & 10. Æneid. sed plura Eustathius in Iliad. ... & Pierius lib. 35. Hieroglyph. Vestigia prisci moris amplectendi genua, ... Homerum Iliad. α. & ω. Odyss. δ. & υ. Euripid. in Hecubâ, Virgil. 3. & 10. Æneid. Ouidium 9. & 13. Metam. Plautum in Rudente, Liuium li. ... passim Sueton. Tacitum, Apuleium. Salutantes etiam, non supplices tantùm, genua tangere solitos, Sueton. in Tiberio & alibi docet.*

Mendósus locus Ennij fortè; *Atque genuâ c. artâ genas.* vel; *a. genua c. arâ genâ.* quod potiùs. nam genua pro genâ, insolens.

248 Petiíque supplex Præsidis dextræ fidem] *in Mogunt. & alijs scriptis. item in veteribus excusis omnibus;* fidémque supplex præs. dex. petij. *quod ni fallor primi Basileens. immutarunt, eos Lugdunens. & Lipsiensis secuti. cur? nescio. nihil sanè necesse. illud constat, dextras olim firmandæ promissioni solitas iungi. Ouidius 6. Metamorph.*

Vt pignus fidei dextras vtrimque poposcit.

noster Thyest. vers. 763. ait: datas fidei manus. *Romani quando inuicem post ciuilis belli discidia reconciliabantur, mutuò dextras aureas argenteásue mittebant, vt ex Tacito constat. D. Isidorus vbi suprà:* Dextra vocatur à dando, ipsa enim pignus pacis datur, ipsa fidei testis atq. salutis adhibetur. *Vnde apud Tullium:* fidem publicam iussu senatus dedi, *exponunt nonnulli, dextram dedi. Vnde & Apostolus ait Iacobũ & Ioannem dextras sibi dedisse.*

dedisse. Porrigebant olim hospites hospitibus, & hospes hospitis dexteram apprehendebat, vt apud Homerum Nestoris filij, & Telemachus in Odyss. Cicero, pro Deiotaro: Per dexteram te istam oro, quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexisti. *Supplices dexteram postulabant, & apprehendebant eius, cuius se fidei credebant: hic dexterâ porrectâ se in fidem illos suscipere, & securitatem promittere significabat: auctor Eustath. Odyss. ά. sic Iliad. ώ. Priamo dextram dat Achilles, vt hoc pignore confirmet trepidantem. Ammianus lib. 21. histor. de Nebridio:* Supplicémque iacentem orare, vt leuandi causâ timoris, ei porrigeret dextram. Et quid, ait, præcipuum seruabitur amicis, si tu manum tetigeris meam? *(ex eodem paullo pòst colligo Imperatores Romanos captiuis, vt pauere desinerent, adorandam purpuram porrigere solitos; sicuti Reges Assyriorum virgam seu sceptrum, in libro Esther) Probus in Themistocle:* Rex eum datâ dexterâ in fidem reciperet. *Xenophon, de Institut. Cyri. ε.* καὶ Υ'ρκανίους οἷς τοὺς ὅρκους καὶ τὰς δεξιὰς ἔδωκα, ἐμπεδώσω. Hyrcanios dextris datis iusiurandum confirmare. *Scholiastes Aristophanis:* ἔθος δ' ἐπὶ πίστει καὶ συνθήκαις βεβαίαις τὰς δεξιὰς διδόναι ἀλλήλοις. mos fuit in fide & fœderibus ineundis dextras inuicem dare. *In salutationibus idem factitatum innuit Varro relatus à Cælio lib. 4. antiq. lect. cap. 3. vide Lilium Hist. Deorum Syntagm. 1.*

252 Non esse me] *ex Euripide:* ἥκιστα τοῦ μὸν λῆμ' ἔφυ τυραννικὸν. minimè mihi animus est tyrannicus.

253 Miserias calcem.] *sic Moguntin. & alij m. s. sic etiam Lugdun. & Basil. probè. nam quod antiqui impreßi Herbipol. & tres Veneti;* miseros calcem, *versum mutilat. in quibusdam:* miseros conculcem. *Graue autem crimen miserorum oppreßio. Plato in Minoë monet, ne quis calamitosos & pauperes despiciat, eo quòd Deum solum adiutorem habent: nec vllum tam seuerè inimicum vlcisci, ac Deus solitus sit miserorum oppressores.*

258 Acastus] *Peliæ filius Rex Thessaliæ, nisi Medea sibi in vltionem paternæ necis dederetur, bellum Corinthiis indixerat.*

Thessalica] *Nota Græciæ portio Thessalia, cuius primus Rex Deucalion Promethei F. Iapeti N. iuxta Apollonium 3. Argonaut. & Hellanicum Histor. Deucalioneæ lib. 1. ab huius vxore Pyrrhâ vocata etiam* Pyrrhodia, *vel iuxta Rhianum,* Pyrrha; *ab Hæmone Pelasgi F.* Hæmonia; *à Thessalo Hæmonis F.* Thessalia. *Rhiani versus suppeditat Scholiast. in lib. 3. Apollonij:*

Πύῤῥαν δή ποτε τήνγε παλαιότεροι καλέεσκον,
Πύῤῥης Δευκαλίωνος ἀπ' ἀρχαίης ἀλόχοιο.
Αἱμονίην δ' ἐξαῦτις, ἀφ' Αἵμονος, ὅν ῥα Πελασγὸς
Γείνατο, φέρτατον υἱόν. ὁ δ' αὖ τέκε Θεσσαλὸν Αἵμων.
Τοῦ δ' ἄπο Θεσσαλίην λαοὶ μετεφημίξαντο.

Alij à Thessalo Phidippi dictam volunt. diuiditur in Πελασγιῶτιν, Θεσσαλιῶτιν, Ιωλκῖτιν, Φθιῶτιν, *teste Apollodoro in Catalogo. Acastus secundæ portioni iure imperabat; Iasoni iure tertia debebatur, sed Pelias illam quoque vsurparat. ideo dicitur filius eius* regna Thessalica obtinens.

261 Piæ sorores impium aud. nefas] *quatuor filiæ Peliæ, Alcestis, Amphi-*

phi-

304 Credidit] *Tibullus*: Prima ratem ventis credere docta Tyros.

308 Nimium gracili.] *Anacharsis cùm didicisset nauis crassitudinem esse quattuor digitos*; tantùm, *inquit*, à morte absunt, qui nauigant.

302 Primus] *censent poëtæ primum Iasonem cum Argonautis nauigasse. Manilius lib.* 1. ——— tum nobilis Argo

In cælum subducta, mari quòd prima cucurrit,
Seruando Dea facta Deos ——— *Ouidius*:
Per mare non notum primâ petiere carinâ.

& inde mutuatus noster infrà, versu 363.

Merces primâ digna carinâ.

idem Sallustius tradit apud Priscian. libro 6. *idem quotquot Argonautica scripserunt, Græci quidem Orpheus Crotoniata, Epimenides, Cleon, Herodorus, Apollonius, Dionysius Milesius; Latini, Catullus, Varro Attacinus, & Valerius Flaccus. Quod tamen, si de naui longâ; verum non esse tradit Diodorus lib.* 5. *prius illam Danaus ex Ægypto adduxerat. sed & ratibus antea nauigabatur. alia ergo alij. quidam primùm nauigasse Erythram, quidā Mysos, Dionysius Afer Ægyptios, Tibullus & Mela Phœnyces, Diodorus Cretenses. Seneca lib. de breuit. vitæ cap.* 13. Romanis (*ait*) primus persuasit nauim conscendere Claudius, Caudex, ob hoc ipsum appellatus, quia plurium tabularum contextus, *caudex* apud antiquos vocabatur. vnde publicæ tabulæ *codices* dicuntur, & naues nunc quoque, quæ ex antiquâ consuetudine per Tiberim commeatus subuehunt, *caudicariæ* vocantur. *Ceterum hunc integrum versum Diomedes libro* 3. *tribuit Horatio lapsu memoriæ.*

Vide Plinium lib. 7. nat. hist. cap. 56.

309 Nondum quisquam sidera norat] *nemo siderum leges & naturam exactè cognitam & perspectam habebat; quibus secunda, quibus aduersa nauigatio. & propterea subdit, nullum tunc stellarum, quibus cælum distinguitur & ornatur, vsum fuisse. erant sidera vtcunque nota, sed peritia astronomiæ necessaria nauigationi nondum aderat. Fauet huic expositioni Valerius Flaccus lib.* 1. Peruigil Arcadiô Typhis pendebat ab astrô

Agniades: felix, stellis qui segnibus vsus,
Et dedit æquoreos, cælo duce, tendere cursus.

vsus ergo ita primus stellis Typhis.

312 Pleiadas, Hyadas] *rarum in fine anapæstici poni dactylum, nisi hic dactylicus vers. potiùs. sic sanè legitur in libris omnibus: atq; ita Virgilius:*

Pleïades, Hyades, clarámque Lycaonis Arcton.

Pleiades, *iuxta Probum, Athlantis & Pleiones filiæ in cælum translatæ: etiam à veteribus* Pleïones, Peliæ, & Peliades *dictæ, ab Apollonio, Simonide, Pindaro & aliis: & quia* πέλεια *quoque columbam significat, factum est propter significationis similitudinem Homerus, in descriptione Scyphi Nestorei, columbas pro Pleiadibus posuerit, cùm cecinit columbas Ioui ambrosiam pocillari; quod de his puellis accipiendum, vt & quæ similia prodiderunt Crates & Moero poëtria, docet Athenæus lib.* 11. *Conuiuij cap.* 13. *septem stellæ sunt caudæ Tauri inhærentes, vt scribit Plinius libro* 2. *nat. histor. cap.* 41. *Romæ;*

Romani Virgilias *nominant, auctore A. Gellio lib. 13. Noct. Attic. cap. 9. Proclus, sex tantùm esse contendit: earum nomina suggerent Aratus & Germanicus, apud quem mendosè legitur,* Mero, *pro;* Merope. *pluuiam prænunciant. Hilarius (vt puto alius ab illo magno Antistite Pictauorum) in Genesi:*

Anguis agit sudum : ast important Pleiades imbres.

an ergo hîc rescribemus —— pluuias Hyadas? *nihil affirmo.* Hyades *fuere aliæ septem Athlantis filiæ; quæ fratrem Hyam à leæna laniatum, sic defleuerunt, vt & nomen ab eo sortitæ, & astris illatæ, septem in tauri capite stellæ putarentur, Latinis* suculæ, *seu* hœdi *nuncupatæ. Septenarium tuetur numerum Aratus cum suis interpretibus: sex esse voluit Proclus, quinque tantùm Musæus & Hesiodus. Videndi de vtrisque Bassus Scholiastes Germanici, Apollonij Scholiast. in lib. 3. Apollodorus lib. 3. Biblioth. Higynus libro 2. astronom. Eustathius in Iliad. ζ'. Probus in 1. Georg. & D. Isidorus lib. 3. Orig. cap. de stellis.*

313 Oleniæ sidera capræ.] *Amalthea; quæ Olenia ab oppido Oleno. quidam Iouis nutricem fuisse volunt. alij alia fabulantur. consule Higynum l. 2. Astronom. cap. de Heniocho. de hac Aratus ait:* Capram Oleniam quam fama est Ioui mammam præbuisse.

314 Flectitque senex] *cod. Moguntin.* deflétque senex *non malè. deflet vel crimen suum, vel filiæ luctum. sed non muto vulgatam, quæ perspicua & clara. Aratus:*

At post Helicen circumfertur auriganti similis
Arctophylax; quem quidem homines cognominant Bootem,
Quia plaustrum contrectare videtur vrsæ.

315 Tardus] *sic Bootem vocat Ouid. 2. Metamorph. at Iuuenalis & Claudianus, pigrum: Propertius, segnem. dicitur* Bootes, *quia more bubulci plaustrum subsequitur;* Arctophilax, *quod vrsæ custos videatur. fusissimè, quæ ad illum, Higynus libro 2. Astronom.*

321 Prolato pede] *Lugdunens.* prælato, *sed non placet. Plinius* : simul prolatis pedibus. *proferre pedem, est longius producere & laxare imam veli partem, non æqualiter, sed ita vt veli pars obliquetur. Cæcilius:*

Venerio cursu veni prolato pede vsque ad Saphonem.

Adeundus Turnebus lib. 20. aduersar. cap. 4.

Pede] *Seneca lib. 2. de beneficiis:* Ingens copia est rerum sine nomine; quas non propriis appellationibus notamus, sed * aliunde commodatis. quia *pedem,* & nostrum dicimus, & lecti, & veli, & carminis. *De veli pede Lucianus,* ἢ ἐνδοῦναι ὀλίγον τοῦ πόδος. pedem paulisper accommodare. *Funis quo pes ligatur,* propes *dicitur, teste D. Isidoro lib. 19. Orig. c. 4. vbi adducit ista Turpilij :* Quasi cùm ventus fert nauim in mare secundus, si quis propedem misit, si veli sinistrum.

Membranæ meliùs; *alienis commodatisq.*

Tranuersos.] *non secundos planè nec à puppi, sed quasi ad latus flantes, ne flabri vehementia nauem subuertat.*

322 Medio tutas ponere malo] *hoc faciunt nautæ, quando vel non satis vehemens ventus, vel totum excipere nolunt: attollunt autem antennas*

cùm

cùm plenis velis auram volunt infundi, vt mox ait. Auidus *verò, hoc est, cu-pidus nimis corradendæ pecuniæ. fere namq; omnibus hæc per maria Ne[...] ni commeandi caussa. Vnde Furius poëmatis apud Au. Gellium lib. 8. No[...] Attic.c.*11. Sicut fulica leuis volat super æquora classis

Spiritus Eurorum virides dum purpurat vndas:
Quo magis in patriis possint opulescere campis.

pro, patriis, *Nonius citat;* comptis, *puto mendosè.*

Timidè moneo apud Isidor. pro *siparo* scribédum *supparum,* vel *syparium.*

328 Suppara] *D. Isidorus lib.*19. *Origin.cap.*3. Siparum, ait, genus ve[...] vnum pedem habens, quo iuuari solent nauigia in nauigatione, quo-ties vis venti languescit. de quo Lucanus:

——— summáque tendens

Leg. *suppara.*

Sypara velorum perituras colligit auras.

quod ex separatione existimant nominatum. *est ergo linteum, quod m[...] annexum super vela antennamq; expanditur. Papinius Statius Siluar.[...]*

——— summis annectite suppara velis.

*Locus Senecæ, qui citatur à Turnebo li.*21.*c.*4.*habetur epist.*78. *sed & sup-*parũ, *muliebre ornamentũ inuenias apud Sidon.in Paneg. Anthemij v[...]*

Perque humeros teretes, rutilantésque lacertos
Pendula gemmiferæ mordebant suppara bullæ: *est & scæn[...]*

quoque, de quo lib. de Tragædiâ actum: est & labari, reliquorumq; vexil-lorum apud Tertullianum.

Velo] *noua & elegans velorum descriptio apud Caßiodorũ lib.*5. *varia[...]* Vela alas nauium facientia, linũ volatile, quidam spiritus currentium carinarum, prænuntia mercium, auxilia quieta nautarum; quo iu be-neficio conficiunt ociosi, quod à celerrimis auibus vix probatur im-pleri. Hoc Isis rati prima suspendit, cùm per maria* Apochran filium suum, audaci femina pietate, perquireret. *Sed Plinius vela inuen[...] Icarum scribit.*

*rescribe, *Harpocratem*.

332 Patrióque senex] *his omnino contraria & de nauigationis fruct[...] eiusq; laudibus veriora Aristides in oratione Isthmicâ. In nostri tamen sen-tentiam Schol. antiq. in Iuuenal. Sat.*14. Apollinis oraculo declaratus est felicissimus Aglas Areas; qui nunquam patrium agellũ excesserat; cùm à Deo quæreretur quis fidem veræ felicitatis implesset.

336 Traxit in vnum] *confudit, mare terræ commiscuit, & quasi copula-uit matrimonio, institutâ nauigatione. Manilius lib.* 5. *de natis sub sidere Ar-gûs:* His ducibus cæco ducentur in æquore classes,

Et coit ipsa sibi tellus ———

336 Dissepti] *perperam hoc mutatum in Lipsicâ editione. Papinius* 10. *Thebaid.* ——— disseptóque aggere. *dissepio idem quod septa disijcio & diuido. Vnde Festo* dissepimentum διάφραγμα. dissepti *ergo, diuisi, distin-cti, in quo sua cuique rei loca & officia designata.*

338 Partémque metus] *Propertius de Pæti naufragio:*

Ite rates curuæ, & lethi texite causam.
Ista per humanas mors venit acta manus.

Terra

Terra parum fuerat fatis: adiecimus vndas.
Fortunæ miseras auximus arte vias.

addidit ergo genus humanum reliquis timoris sui caussis, naufragia & submersiones. 341 Cùm duo montes] Cyaneæ, scopuli, vt ait infrà, vagantes, seu, vt Claudianus vocat, coëuntes; inuicem enim crediti collidi, vnde dicti Syndromides & Symplegades: eos transmisêre Argonautæ, non sine periculo, colũbæ ducatu, iuxta Asclepiadem. Arrianus: αὗται δὲ αἱ κυάνεαι εἰσὶν, ἃς λέγουσιν οἱ ποιηταὶ πλανητὰς πάλαι εἶναι, καὶ διὰ τούτων πρώτην ναῦν πέρασαι τὴν Ἀργὼ, ἥτις ἐς Κόλχους Ἰάσων' ἤγαγεν. Sunt & ipsæ Cyaneæ, quas aiunt poëtæ erraticas olim fuisse, & primam omnium nauẽ per eas transiuisse Argo, quę in Colchos Iasonẽ vexit. Pompon. Mela lib. 2. cap. 7. contra Thracium Bosphorũ duæ paruæ sunt, paruóque distantes spaciô, & aliquando creditæ dictæque concurrere, & Cyaneę vocantur & Symplegades. rectè, creditæ. non enim se res ita habuit; sed, quia ex aduerso spectantibus gemina apparebant, si quis propè aberat; longius verò recedenti, & ad latus alterum deflectenti, vna videbatur; poëtæ ista confinxere. Cyaneæ à colore fusco; Symplegades ἀπὸ τοῦ συμπλήττεσθαι, à collisione: ab errore verò etiam Planetæ dictæ Timæo, & Pisistrato Liparensi, & Apollonio lib. 4. Erraticas creditas multi referunt: sed an erraticæ seu Planetæ dictæ, non constat. censet Hermolaus Barbarus, negat Pintianus ad d. cap. 7. Pompon. Vide de his Herodotum in Melpom. Strabonem lib. 1. & 3. Plinium lib. 4. cap. 13. & li. 6. cap. 12. Fabula, quam noster attingit, describitur copiosè ab aliis, Homero Odyss. μ'. Pindaro Pyth. od. 4. Apollonio lib. 2. Argonaut. Apollodoro libro 1. Biblioth. Ouidio lib. 15. Metamorph. Valerio Flacco lib. 4. & Ammiano Marcell. lib. 22. Noster, claustra profundi, vocat; quia maris Pontici aditum claudere videntur.

348 Spargeret astra nubésque ipsas mare depressum] olim rectè legebatur, deprensum. nam sic legit Bernardin. Gellius: sed quia mendosè cod. exhibebant, deprehensum, quod exstat in pleris m. s. & Venetis antiquis excusis, ideo Basileens. vt puto primi, posuerunt; depressum. incommodè. ait, quando hi scopuli collidebantur, in medio deprehensum & compressum mare sic exprimebant, vt eius guttæ in cælum ipsum exsilirent. Pro, spargeret, quod in reliquis est; solus Moguntin. spergeret. inde alij, pergeret: in quibus s, abesse puto vitio transcriptorum. simillima enim illa Herc. Fur. actu 5.

——cúmque reuocatâ vice
In se coibunt, saxáque in cælum exprimunt,
Actis vtrimque rupibus, medium mare.

nec est quod aliam nobis imaginem quæramus sententiæ Senecæ. proba hæc, vera, germana. si quid mutandum; legerim, aspergeret.

347 Habenas] metaphoricè pro clauo. Virgilius:

——classique immisit habenas.

sic Varro, habenas animæ, apud Nonium, vt dispungo;

Detis habenas animæ leni;
Dum ventus vos, flamine sudo,

Suauem in patriam perducat.

349 Vocem perdidit Argo] *Diodorus lib. 4. Biblioth. à velocitate di-ctam vult, quasi ἀργὸν; Cicero Tuscul. 1. quòd Argiuos vexerit delectos vi-ros; Apollonius lib. 1. & plerique ab Argo fabricatore. In cælum translatam ponè canis caudam locant, Aratus & Cicero in Phænom. Carina eius vo-calis; si credimus Sophocli in Trachin. Apollonio li. 1. 2. 4. Phylostrato in ima-gin. Lycophroni in Cassand. Æschylo, Luciano, Valerio, Claudiano; ex querc-u Dodonæâ: de qua Ouidius libro 13. Metamorph.*

Vocalémque suâ terram Dodonida quercu.

Nam in eâ quercu duæ columbæ, aureæ siue atræ, vel quod verius, duæ mulie-res; columbæ vocatæ, quia peregrè aduenerant, responsa reddebant. auctores Homer. Odyss. 14. & 19. & Æschylus in Prometh. vincto. vide Didymum in 14. Odyss. Pausaniam in Achaic. Herodotum in Euterp. Strabon. lib. 9. & Suidam. Sed Hesiodus garrulam istam carinam ex tiliâ confectam cecinit. Lucianus vult, in dialog. Amorum, ex fago, vt & Sophocles in Trachin. licèt in extremo fabulæ eiusdem, quercum nominet. nec tamen sibi repugnat. nam quercus quinque species sunt; quas ex Idæorum traditione Theophrastus his nominibus nuncupari scribit ἡμερὶς, αἰγίλωψ, πλατόφυλλος, ἁλίφλοιος, seu εὐτύφλοιος, & φηγὸς: de quibus Plinius lib. 16. Nat. hist. cap. 6. & 7. qui præ-terea Argo, ex arbore eone confectam scribit, similem robori viscum ferenti, quæ nec aquâ nec igne corrumpatur, & auctorem laudat Alexandrum Cor-nelium, lib. 13. Nat. hist. cap 22.

350 Siculi virgo Pelori] *degebat enim Scylla Phorci F. iuxta Siciliæ Pe-lorum promontorium. de qua verius ceteris, Apollonij Scholiastes in lib. 4. [illegible] tradidit. in mari eminens esse promontorium, muliebrem formam vicumque præferens: infra promontorium plurima saxa maxima concauitatibus & spe-luncis plena, quas marinæ incolũt belluæ. Et naues quidem, quæ conantur has petras effugere, à fluctibus in Charybdim impulsas, actutum cum mariabis absorberi; quæ verò vitatâ Charybdi, impetu fluctuum in Scyllam compellun-tur, ilicò à saxis confringi & cõminui. mox canes & alias feras speleis [illegible] di, ac miseros nautas deuorare. quia verò hæ belluæ ex imis cauitatibus saxo-rum emergentes sursum nituntur, quasi commissæ lateribus Scyllæ videntur. hinc natam & fabulam, & fabulosam Scyllæ formam: quam nos in Hercule Fur. meretricibus accommodauimus. nam & Anaxilas, facetus Comicus, in* Iuuencâ, *pulchrè Nanno, scortillum improbum, dicit Scyllam videri; quòd cùm duos tam amicos suffocarit, tertium venetur capere; Phrynen verò aliam Charybdim facit, quòd nauicularium cum ipsâ naui deglutierit. sic & Ho-ratius, de quadam prostitutâ:*

O quantâ laboras in Charybdi
Digne puer meliore flammâ.

de his plura Schol. Apollonij ad vers. 825. & nos infer. in Thyest. ver. 580. in aduersar. Strabo libro 1. vult natam fabulam, eo quòd illa loca pyratis infesta sint. hoc enim Græca verba sonant; etsi non Latini interpretis.

354 Toties vno latrante malo] *malè, Lugdun. & plerique; tot, pro, toties.*

toties. *malè Herbipolens.* immo. *ex quo errore Veneti, & eos secuti ceteri;* imo. *cùm sincerè in Eguiano, & Moguntin. manus. contineatur*, vno. *hoc est, vno monstro tot simul latratus edente, quot canibus Scylla succingebatur. Simile mendum repperi in illo, siue Damasi, siue Claudiani (non quidem Alexandrini, cui à nobis aliqua aliquando lux, & quem D. Augustinus & Orosius pertinacissimum paganum vocant; sed alterius Viennensis, cui* Mamercus *cognomen. Claudiano sanè tribuunt quædam collegij nostri Burdegalens. membranæ) de Christo epigrammate:*

—— latuítque sub imo
Pectore, qui totum latè complectitur orbem.

sic edidit Pulmannus. sed illæ membranæ; sub vno. *syncerè, eiusdem tertius à fine versus in excusis malè intelligi potest: at clarissimus in m.s.*

Purgatâ repetens lætum tellure parentem.

procliuè ex; tellure, *in;* te luce, *decidere.*

355 Diræ pestes] *Sirenes. de quibus nonnulla Lilius Syntagm. 5. Affirmant esse in Indiâ Sirenes aues, quæ cantu homines demulcent & sopiunt, deinde lacerãt vnguibus. vide Edoard. Wottonũ li. 7. de differ. animal. c. 152. Izacius:* magis allegoricè, Sirenes sunt voluptates.

357 Cum pieria] *hac de re Apollonius in hanc sententiam:*

—— est insula protinus illis
Fertilis aspectu & florens. coluere canoræ
Sirenes illam, proles Acheloia; quarum
Dira lues cantus mortalibus exstitit ollis,
Qui mare sulcantes iecere ad litora funes.
Olim Terpsichore has Acheloo in luminis auras
Edidit: illa vna est Musarum. tum quoque natam
Cantabant Cereris formosam. tum quoque earum
Altera pars virgo fuit, altera rursus & ales.
E specula semper spectabant aduenientes.
In patriam reditu multi caruere per illas.
Fundere & his dulcem vocem cœpere. rudentes
E puppi fuerant iacturi ad litora; clarus
Filius Oeagri nisi mox, & Thracius Orpheus
Bistoniam manibus cytharam sumsisset, & aures
Sublimi cantu, cantu reuocasset ab illo,
Virgineámque chelym voce exsuperasset acutâ.

365 Aurea pellis.] *Phryxi arietem aureo insignem vellere ex Mercurij contactu Apollonius, Orpheus, Catullus, & plerique scribunt; Simonides aliquando candidum, aliquando purpureum vocat,* πορφυροῦν; *sed opinor more Græco, quibus albus color quandoque dicitur purpureus. Acusilaus maris contactu hunc purpureum colorem credit accepisse. Mythologiam tradit Dionysius Mytilenæus: Crion (sic vocant illi arietem) Phryxi pædagogum fuisse, & cum eo in Colchos nauigasse. addunt alij nauigij in prorâ pictam fuisse arietis effigiem, fortè auratam. plura Higynus in Fabulis cap. 188. &*

Lucillius Tharræus in Apollon. libro primo, versu 256.

362 Maiúsq; mari malũ] *Græcorum adagio,* Ignis, & mare, & mulier tria mala. *peior Medea. vnde Simocatus,* Sicut formidabiliora Medea & Phædra. 369 Terminus omnis motus] *perperam Saxonica editio* notus. *ceteræ;* motus. *omnes inquit terminos maris ac terræ prima nauis translulit.* 370 Nouos] *incognitis in terris nouæ vrbes ædificari cœptæ. quare vel hypallage, vel rescribendum;* Muros terrâ posuere nouâ.

373 Araxem] *Armeniæ fluuium, de quo Mela lib. 3. c. 5. poëtæ, Scythiæ faciunt: Metrodorus lib. de Tigrane. 1. credidit eũdem cũ Thermodonte. falsò. Rhenus & Albis noti amnes Germaniæ. vide Irenicum lib. 8. exeges. cap. 38.*

374 Venient annis secula seris] *post multa secula. Loquitur (vt puto) non de annis vertentibus, quales nostri, sed de magnis: quos alij vertentibus duobus autumant constare, alij quatuor, Chaldæi* XII, *Meton* XIX, *Philolaus* LIX, *Callippus* LXXVI, *Democritus* LXXXII, *Hipparchus* XXXIV. *Non tamen loquitur de anno maximo Platonis & Aristotelis, quem faciunt ex Hipparchi sententia* MM. CCCC. LXXXIV, *ex Arethæ, quinque millium quingentorum quinquaginta duorum; ex Lini, decem millium octingentorum; iuxta Dionem, tredecim millium noningentorum octoginta quattuor; iuxta Orpheum centum millium & viginti; ex Cassandri supputatione tricies sexies centum millium; ex aliorum denique infinitum. auctor Censorinus. Annus dictus D. Isidoro lib. 5. Orig. quia mensibus in se recurrentibus voluitur; vel ἀπὸ τοῦ ἀνανεοῦσθαι ab innouatione. continuò quippe renouatur. Paullo post D. Isidorus annum diuidit in lunarem; qui triginta diebus constat, & solstitialem; qui continet duodecim menses, & magnum; qui omnibus planetis in eundem locum recurrentibus, perficitur. sed apertè magnum vocat, quem Censorinus maximum; solstitialem, quem alij vertentem. de his consule Lamantium in libello de tempore & eius partibus.*

376 Vincula rerum] *similiter in consolat. ad Marciam cap. 18. &* vinculum terrarum Oceanus continuationem gentium triplici sinu scindens. *vinculum vocat, quia terras vt fascia videtur cingere.*

377 Pateat] *nunc incognita, & quasi latens.*

378 Nec sit terris vltima Thule] *De Thule, multa Fr. Petrarcha lib. 3. epist. 1. nota cunctis. Sed vnde hæc Seneca? an enthusiasmô poëticô? an potius quia legerat; quæ de incognito orbe Plato in Phædone tradidit, & quæ Silenum Midæ narrasse, postea retulit Ælianus in variâ historiâ. Sanè non vana, si de Hispanis Hispanus. docent id America, Iaponia, & reliquæ insulæ; in quas arma miles victricia, nostri homines fidei lucem intulerunt. Peruram Bened. Arias, non futilibus argumentis notam Salomoni, regionem scilicet auripurissimi feracem Ophir* אוֹפִר *(quam Iosephus auream terram nominari scribit) probat, in præfatione suæ Geographiæ. Vide de hoc Senecæ fortuito vaticinio, ciuem meum, insignem Geographum, Abrahamum Ortelium in tab. Ind. Occidental.*

IN

IN ACT. III.

380 Pedem] *quidam lib.* gradum.

381 Iras] *o.v.l.* iram. *excusi;* iras.

382 Entheos cursus] *furiosos, fanaticos.* ἔνθεος; *quasi* ἐντὸς θεὸν ἔχειν; *Deo afflatus & agitatus. sic Ouid. in tragœd. de hac eadem Medeâ, ni fallor:* Deum intra se habens.

Feror huc illuc, vt plena Deo.

apud Senecam patrem lib. 1. Suasoriar. noster aptè vsurpat Græcam vocem, vt & Statius, poëta Neapolitanus, non vt collegij Societatis Confluentini codex manusc. habet Tolosani, lib. 1. Siluarum.

Hic thyrsos, hic plectra ferit, hic enthea lauro
Limina ——

Martialis vatum plectra vocat entheata.

384 Pindi] *Thessaliæ montis, in quo solitæ bacchari Mænades. Lucan. li. 1.*

—— nam qualis vertice Pindi
Edonis Ogygio decurrit plena Lyæo. *&c.*

Nescio quid Lugd. & Basil. mouerit, vt excuderēt, Pindi iugalis, *pro* niualis.

Nysæ] *Græci quidā* νύσαν, *alij* νίοσαν, *alij* νύοσαν *scribunt. Nyssæ porrò tam vrbes, quàm montes nominantur à Stephano & reliquis Geographis decē. hic agitur, vel de altero Parnaßi vertice, vel de vrbe Indicâ, ad radices mōtis Meri; in cuius antro Dithyro Bacchus fuit educatus. Q. Curtius Ruffus (sic eum vocat Alb. Eybius in Margaritâ Poët.) lib. 8. de rebus gest. Alex.* Sita est *(Indiæ vrbs Nissa)* sub radicibus montis, quem Meron incolæ appellant. Inde Græci mentiendi traxêre licentiam, Iouis femine Liberum patrem esse celatum. *quod ab Arriano.*

386 Furoris ore signa Lymph. gerens] *iram vocat furorem. nam* ira furor breuis est, *vel Horatio teste. at quæ signa? luculentis ea verbis Seneca, lib. 1. de ira cap. 1.* Quidam itaque è sapientibus viris iram dixere breuem insaniam. æquè enim impotens sui est, decoris oblita, necessitudinum immemor, in quod cœpit pertinax & intenta, rationi consiliísque præclusa, vanis agitata causis, ad conspectum æqui veríque inhabilis, ruinis simillima; quæ super id quod oppresſêre franguntur. Vt autem scias insanos esse, quos ira possedit; ipsum eorū habitum intuere. nam vt furentium certa indicia sunt; audax & minax vultus, tristis frons, torua facies, citatus gradus, inquietæ manus, color versus, crebra & vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant & micant oculi, multus toto ore rubor, exæstuante ab imis præcordiis sanguine, labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subrigūtur capilli, spiritus coactus ac stridens, articulorum seipsos torquentium sonus, gemitus, mugitúsque, & parum explanatis vocibus sermo præruptus, & complosæ sæpius manus, & pulsata humus pedibus, & totum concitum corpus, magnásque iræ minas agens, fœda visu & horrenda facies deprauantium se atque intumescentium. *similia habet lib. 2. de ira cap. 35. & lib. 3. cap. 3. & 4. hæc furoris ergo signa hoc loco inferius* veteris iræ notæ *dicuntur. sequentibus autem versibus irati habitus non ineleganter exprimitur.*

Lym-

Lymphati] *m.s. Moguntin. & excusi Herbipolen. & tres Venet.* Lymphatici. 387 Citat] *melius fortaßis*; Ciet.

388 Proclamat, ô Superi! oculos fletu rigat.] *interrumpere fletu sermonem vix inchoatum ostendit. vehemens hæc nota. non tamen improbo aliam illam quorumdam manusc. lectionem* : Proclamat. oculos vberi fletu rigat. *sed prior vehementior.*

389 Renidet] *ridet, gaudet, lætatur. Horatius lib.3. od.6.*

——& adiecisse prædam
Torquibus exiguis renidet.

Vide eò loci quæ Dion. Lambinus, & docebit originem Metaphoræ.

393 Non facile secum] *scelus meditatur grauißimum, & quod difficile cogitatu etiam atque assensu fiet. est autem ista omnium excusorum, plurimorum quoque membranarum lectio. quam cur mutes? nam qui recedunt in siue illi*; serũ, *siue*, induit, *pro*; *secum, apertè vitiosi. non erit vllus modus si limes coniecturis; si ex deprauationibus schedarũ omniũ, ariolari pergamus.*

398 Imitare amorem] *cur amor modum non admittat, petenda ab Aristotele ratio libro 2. Ethic. Nicom. cap. 6. videlicet id inde prouenire; quia irrationalis amor ex iis affectionibus est, quarum virtus regula esse non potest; mediocritas autem & modus affectionum à virtute dependet. sunt enim affectiones & actiones multæ adeò flagitiosæ, vt nullo velo cohonestari queant: sunt aliæ sic reipsâ detestabiles, vt medium nullũ admittãt; quia in extremo positæ: vitiis enim extremis adhiberi mediocritas non potest. non magis in extremitatibus medium, quàm in mediocritate excessum vel defectum inueniri. ... ei quod caret modo modus inesset, & exsuperationis foret exsuperatio. ... hæc ad explicationem Terentij, Horatij, Propertij, quorũ hîc dicta in ...*

401 Dum terra] *in perpetuum. iræ namq; suæ perpetuitatem ... rum multorum accumulatione significat. sic in Oedipo*:

Lucida dum current annosi sidera mundi.
Oceanus clausum dum fluctibus ambiet orbem.
Lunáque, *&c.*

actu 3. chor. sic Lucanus libro 1.

——dum terra fretum, terrámque leuabit
Aër, & longi voluent Titana labores,
Nóxque diem cælo totidem per signa sequetur.

403 Numerúsque arenis deerit.] *quoad arenæ multitudo erit infinita: non re ipsâ, sed nostrâ ignoratione, qui numerare nescimus, in se finitam & numero circumscriptam, vt verè Archimedes in Psammit. Quamuis enim Seleucus Erythræus & Heraclides Ponticus mundum, Diogenes & Melissus vniuersum, infinitum actu esse dixerint, teste Stobæo. eclog. Phys. 1. c. 25. alij etiam arenæ maris numerum, quos Archimedes refellit; reliqui tamen philosophi, vt Ocellus, Timæus, Plato, Aristoteles id meritò improbarunt. Theologi quoque saniùs philosophantes ne absolutâ quidem Dei potentia infinitam quantitatem, siue continuam, siue discretam, dari posse censent, ... cis reclamantibus. sed hoc huius non est loci.*

405 Sic

405 Siccas] *inoccidua enim nobis vrsæ: de quo alibi.*

409 Ionium] *dictum, ceste Theopompo; ab Ionio Illyrio, vel iuxta alios, ab Ionis errroribus.*

412 Pontúsque] *Euxinus: in quo Corus seu Argestes flans ab occasu solstitij æstiui procellas & tempestates excitare solitus.*

427 Mecum ruina, &c.] *rectè ergo alibi noster; iratos ruinis simillimos, quæ super id quod oppreßêre franguntur. tale illud apud Dionem:* Me moriente terra misceatur incendio.

428 Trahere cùm pereas] *indicabo varietatem lectionis. sic ceteri, præter Moguntin. qui,* nubere, *pro* trahere; *& duos Venetos, qui,* agere. *minus vtrique rectè.*

430 Nemo potentes] *quia, vt Homerus censet, semper plus potest Rex, quando viro inferiori irascitur.*

439 Sancta] *Astræa in cælum recepta, pro Deâ colebatur. ideo sanctam vocat. proprium enim hoc Deorum epithetum. vide Brisson. lib. 1. de Formulis pag. 49. consistit in duobus potißimùm sanctitas, munditiâ & firmitate: (vide D. Thom. 2. 2. q. 81. a. 8.) quid autem Deo purius, quid firmius? ipsa ille munditia, ipsa firmitas, ipsum robur: sed hæc in Deo, non nisi Deus.*

446 Totus in vultu est dolor] *vultus dolorem integrum, quantus quantus est, exprimit. nihil illa necesse est iram profiteatur, ex vultu manifestè deprehendas. Dolorem pro irâ etiam Herc. Oet. actu 2. & Agamemn. actu 2. posuit. Quàm verò certa ex toto corpore, vultu maximè, animi affectionum indicia colligantur, cumulatè docuit Bened. Arias Montanus lib. cui titulum indidit Ieremiam, seu de actione.*

452 Patriúmque regnum] *Euripidis locus similis, hic:*

Quo nunc me vertam? num ad patris domum,
Quam tibi cum patriâ prodens huc appulsa sum?
Num ad miseras Peliadas? me sanè egregiè
Tectis accipient; quarum mactaui patrem.

Quæque paternus cruor] *Douza Iunior castigauit;* quæne fraternus cruor *&c. ad ista Catulli:*

An patris auxilium sperem? quémne ipsa reliqui
Respersum iuuenem fraternâ cæde sequuta?

453 Quas peti terras iubes] *citantur hæc verba à Fabio libro 9. Instit. Orat. cap. 2. Senecæ nomine, ἁπλῶς. quod de alio quàm philosopho minimè accipiendum. est autem hæc interrogatio apta concitandæ inuidiæ, ex iis, quæ responsione carent. multiplex enim interrogatio. nam vel instamus eâ; vel commiserationem aut inuidiam mouemus; vel ridemus; vel scire aliquid cupimus, quod nescimus.*

457 Iolchon] *sic Græci, non* Hiolchon, *vel* Hiolcon.

Thessala tempe] *Tempe dicta, quæuis situ amæna loca; quædam Boeotiæ, quæ Teumeßia; quædam Siciliæ, quæ Eloria; quædam Thessaliæ, quæ simpliciter Tempe vocari consueuêre à scriptoribus: describuntur ab Æliano lib. 3. var. hist. in princ. & Ouidio lib. 1. Metamorph.*

465 In-

465 Ingratum caput] *quidam lib.* ô ingratum caput.

467 Reuoluat animus] *petit ab Iasone vt accepta beneficia in memoriam reuocet; quasi ab oblito: quæ summa ingratitudo. Seneca li.3 de benefic.* Ingratus est, qui beneficiũ accepisse se negat quod accepit: ingratus, qui n[on] reddit: ingratissimus omniũ qui oblitus est. *quod deinde pergit probare.*

466 Igneos tauri halitus] *de quibus Euripides:*

Seruaui te; quod sciunt omnes Græcorum Principes,
Quicumque tecum conscenderunt Argoam ratem;
Cùm missus esses vt tauros igniuomos
Iugis domares ferreis, & aruum sereres lethiferum;
Draconémque, qui obseruans vellus aureum
Custodiebat, flexuosis formidandus orbibus
Peruigil, occîdi: quò vita esses incolumi.

470 Terrigena miles] *Obseruaui Iasonem seminasse dentes draconis non illius Colchici, sed eius quem Cadmus prius in Boeotia occiderat. [illegible] Apollonius in 3. & Pherecydes in 7. scribunt, Boeotij illius dentes æquis [illegible] tibus à Mineruâ diuisos Cadmo & Aeethæ: hos Aeethas Iasoni seminandos dedit. Hunc draconem Pherecydes & Herodorus autumant occisum ab Iasone; Antimachus verò, Apollonius & Valerius dumtaxat veneficiis Medeæ consopitum memorant. Lysimachus in Thebaicis, & Hellanicus in li.1. Phoronid. scribit Cadmum volente Marte dentes seminasse, & enatos quinque viros arma quatientes, Vdæum, Chronium, Pelorum, Hyperionem, & Echionem. Pherecydes lib.5. & Apollonius lib.2. plures censent fuisse, sed [illegible] tùm quinque superfuisse; cùm reliqui iacto à Cadmo lapide rati vnus [illegible] id ab alio factum, mutuis vulneribus concidissent. Sidonius etiam in [illegible] ad Felicem superiora omnia Medeæ in Iasonem beneficia refert:*

Formâ percita cùm ducis Pelasgi
Molliret rapidos virago tauros,
Nec tum territa; cùm suus colonus,
Post anguis domiti satos molares,
Armatas tremebundus inter herbas
Florere in segetem stuperet hostem,
Et pugnantibus hinc & inde aristis
Supra belliferas madêre glebas
Culmósos viridi cruore fratres.

hi fratres etiam Spartiatæ *olim vocati. Lactant. lib. 3. cap. 4.* pereunt igitur vniuersi hoc modo, & tanquam Spartiatæ illi poëtarum, sic inuicem iugulant, vt nemo ex omnibus restet. *iidem Græcis* σπαρτοί, *& Euripides in Phœnyss. & Æschylo in Sept. ad Theb. & ex Hippy Delio & Atrometo Scholiastes Apollonij in lib. 3. versu* 1184. *Sed & Latinis*, Sparti. *Ammian. li.19.* Quo exemplo terrigenas illos, non finibus terræ emersos, sed exuberanti pernicitate credimus natos; qui quoniam inopini per varia cernebantur, *Sparti* vocitati, humo exsiluisse, vetustate vt cetera fabulosius extollente, sunt æstimati. *Lactantius vocat* præseminatos *libro 6. Instit.*

Instit. cap. 10. ab his Spartæ origo, iuxta Stephanum, & ab his oriundi Spartiatæ Lacones, iuxta Timagoram, licet alij à Sparto Phoronei filio denominēt.

471 Adiice] *lege* adice, *more Manilij, Martialis, aliorum, primâ correptâ. Vide Lud. Carrionem comment. in lect. antiq. cuiusmodi multa noster exempla passim suggerit.*

472 Somnóque iussum. ignoto] *Ouidius hac ipsâ de re lib. 7. Metam.*

—— somnus in ignotos oculos venit ——

473 Insomne monstrum] *Ouidius in epist. Medeæ:*

Lumina custodis succumbere nescia somno
Vltimus est aliquâ decipere arte labor.

idem tradit Apollon. libro 2. Noster Dracones semper insomnes, vel vigiles, vel quid tale significantibus nominibus vocat. meritò. nam ab acutissimo visu, παρὰ τὸ δέρκεσθαι δράκων. ideo Phidias Palladis statuæ draconem apposuit, poëtæ hortis Hesperidum, & aureo Aeëthæ pecori.

477 Alienáque] *Herbipol. & Venetus Pinciani, & alius Capcasæ, cui Daniel Caietanus præfuit emendando;* Aliena sequens. *non melius. Critici inquiunt. Fortius multo scripturos & interrogando prolaturos;*

Aliena sequeris regna? deserui mea.

idq; probè probum putant. fateor, sententiâ non incommodâ. sed an non, alias Lyncei, aduertitis ἀταξίαν? quouis modo legas; fidenter dico, non suo loco posita. Credidi iampridē hunc versum statuendū infrà post 486. hoc modo;

Nisi fratris artus. hos quoque impendi tibi.
Aliena sequens regna, deserui mea.
Tibi patria cessit, *&c.*

Sed repugnat lex carminis: quia secunda syllaba pyrrhichium reijcit, vel Senecæ saltem id insuetum. credidérim ergo Senecam; Aliena sectans, *scripsisse; post ex glossemate irrepsisse;* sequens. *denique recentiores, tibicinem addidisse stabiliendo carmini;* Alienáque sequens.

481 Per cælum & vndas] *sequitur eos, qui in mari demum celebratas Iasonis & Medeæ nuptias volunt: de quo alibi. perperam Lugdunens.* per cælum, per vndas.

484 Indiæ] *de Indoscythis agit, quos Gedrosiæ & Arachosiæ Ptolomæus opponit.* 486 Ornamus auro nemora] *propter vellus aureum. Alioquin Plinius de Soanis gente Colchica scribit, eorū regi fuisse aureas cameras, trabes, columnas, & parastatas argenteas. Turditanis Strabo præsepia argentea tribuit.* 490 Perimere] *idem Creo dixit sup. ver. 186. estq; ex Euripide desumtum.* 494 Grauis ira regum est] *Pindarus:*

—— ira
Non innoxia
Existit filiorum Iouis. *hoc est Regum.*

495 Præstas Creusæ] *benè illi consulis pellicem me remouendo, ne noceam nouæ nuptæ.* hoc præstare, & præstationes *in libris iuris. Porrò quam, vt noster, Propertius & Ouidius, Creusam; Euripides, Apollodorus, Athenæus, Libanius, Glaucam vocant.*

465 Ingratum caput] *quidam lib.* ô ingratum caput.

467 Reuoluat animus] *petit ab Iaſone vt accepta beneficia in memoriam reuocet; quaſi ab oblito: quæ ſumma ingratitudo. Seneca li.3 de benefic.* Ingratus eſt, qui beneficiū accepiſſe ſe negat quod accepit: ingratus, qui non reddit: ingratiſſimus omniū qui oblitus eſt. *quod deinde pergit probatum*

466 Igneos tauri halitus] *de quibus Euripides:*

Seruaui te; quod ſciunt omnes Græcorum Principes,
Quicumque tecum conſcenderunt Argoam ratem;
Cùm miſſus eſſes vt tauros igniuomos
Iugis domares ferreis, & aruum ſereres lethiferum;
Draconémque, qui obſeruans vellus aureum
Cuſtodiebat, flexuoſis formidandus orbibus
Peruigil, occîdi: quò vita eſſes incolumi.

470 Terrigena miles] *Obſeruaui Iaſonem ſeminaſſe dentes draconis, non illius Colchici, ſed eius quem Cadmus prius in Boeotia occiderat. Nam Apollonius in 3. & Pherecydes in 7. ſcribunt, Boeotij illius dentes æquis partibus à Mineruâ diuiſos Cadmo & Aeethæ: hos Aeethas Iaſoni ſeminandos dedit. Hunc draconem Pherecydes & Herodorus autumant occiſum ab Iaſone; Antimachus verò, Apollonius & Valerius dumtaxat veneficiis Medeæ conſopitum memorant. Lyſimachus in Thebaicis, & Hellanicus in li.1. Phoronid. ſcribit Cadmum volente Marte dentes ſeminaſſe, & enatos quinque viros arma quatientes, Vdæum, Chronium, Pelorum, Hyperionem, & Echionem. Pherecydes lib.5. & Apollonius lib.2. plures cenſent fuiſſe, ſed hos tantùm quinque ſuperfuiſſe; cùm reliqui iacto à Cadmo lapide rati vnuſquiſque id ab alio factum, mutuis vulneribus concidiſſent. Sidonius etiam in carmine ad Felicem ſuperiora omnia Medeæ in Iaſonem beneficia refert:*

Formâ percita cùm ducis Pelaſgi
Molliret rapidos virago tauros,
Nec tum territa; cùm ſuus colonus,
Poſt anguis domiti ſatos molares,
Armatas tremebundus inter herbas
Florere in ſegetem ſtuperet hoſtem,
Et pugnantibus hinc & inde ariſtis
Supra belliferas madêre glebas
Culmoſos viridi cruore fratres.

hi fratres etiam Spartiatæ *olim vocati. Lactant. lib. 3. cap. 4.* Pereunt igitur vniuerſi hoc modo, & tanquam Spartiatæ illi poëtarum, ſic inuicē iugulant, vt nemo ex omnibus reſtet. *iidem Græcis* σπαρτοί, *& Euripides in Phœnyſſ. & Æſchylo in Sept. ad Theb. & ex Hippy Delio & Atrometo Scholiaſtes Apollonij in lib. 3. verſu* 1184. *Sed & Latinis*, Sparti. *Ammian. li.19.* Quo exemplo terrigenas illos, non finibus terræ emerſos, ſed exhuberanti pernicitate credimus natos; qui quoniam inopini per varia cernebantur, *Sparti* vocitati, humo exſiluiſſe, vetuſtate vt cetera fabuloſius extollente, ſunt æſtimati. *Lactantius vocat* præſeminatos *libro 6. Inſtit.*

Instit.cap.10. ab his Spartæ origo, iuxta Stephanum, & ab his oriundi Spartiatæ Lacones, iuxta Timagoram, licet alij à Sparto Phoronei filio denominēt.

471 Adiice] *lege* adice, *more Manilij, Martialis, aliorum, primâ correptâ. Vide Lud. Carrionem comment. in lect. antiq. cuiusmodi multa noster exempla paßim suggerit.*

472 Somnóque iussum ignoto] *Ouidius hac ipsâ de re lib.7. Metam.*

—— somnus in ignotos oculos venit ——

473 Insomne monstrum] *Ouidius in epist. Medeæ:*

Lumina custodis succumbere nescia somno
Vltimus est aliquâ decipere arte labor.

idem tradit Apollon. libro 2. Noster Dracones semper insomnes, vel vigiles, vel quid tale significantibus nominibus vocat. meritò. nam ab acutißimo visu, παρὰ τὸ δέρκεσθαι δράκων. ideo Phidias Palladis statuæ draconem apposuit, poëtæ hortis Hesperidum, & aureo Aeëthæ pecori.

477 Alienáque] *Herbipol. & Venetus Pinciani, & alius Capcasæ, cui Daniel Caietanus præfuit emendando;* Aliena sequens. *non melius. Critici inquiunt, Fortius multo scripturos & interrogando prolaturos;*

Aliena sequeris regna? deserui mea.

idq́ue probè probum putant. fateor, sententiâ non incommodâ. sed an non, alias Lyncei, aduertitis ἀταξίαν? quouis modo legas; fidenter dico, non suo loco posita. Credidi iampridē hunc versum statuendū infrà post 486. hoc modo;

Nisi fratris artus. hos quoque impendi tibi.
Aliena sequens regna, deserui mea.
Tibi patria cessit, *&c.* *Sed repugnat lex carminis: quia secunda syllaba pyrrhichium reijcit, vel Senecæ saltem id insuetum. crediderim ergo Senecam;* Aliena sectans, *scripsisse; post ex glossemate irrepsisse;* sequens. *denique recentiores, tibicinem addidisse stabiliendo carmini;* Alienáque sequens.

481 Per cælum & vndas] *sequitur eos, qui in mari demum celebratas Iasonis & Medeæ nuptias volunt: de quo alibi. perperam Lugdunens.* per cælum, per vndas.

484 Indiæ] *de Indoscythis agit, quos Gedrosiæ & Arachosiæ Ptolomæus opponit.* 486 Ornamus auro nemora] *propter vellus aureum. Alioquin Plinius de Soanis gente Colchica scribit, eorū regi fuisse aureas cameras, trabes, columnas, & parastatas argenteas. Turditanis Strabo præsepia argentea tribuit.* 490 Perimere] *idem Creo dixit sup. ver. 186. estq́ue ex Euripide desumtum.* 494 Grauis ira regum est] *Pindarus:*

—— ira
Non innoxia
Existit filiorum Iouis. *hoc est Regum.*

495 Præstas Creusæ] *benè illi consulis pelicem me remouendo, ne noceam nouæ nuptæ. hoc* præstare, & præstationes *in libris iuris. Porrò quam, vt noster, Propertius & Ouidius, Creusam; Euripides, Apollodorus, Athenæus, Libanius, Glaucam vocant.*

 502 So-

502 Solus tuere] *apud Ouidium ait:*

Vt culpent alij, tibi me laudare necesse est;
Pro quo sum toties esse coacta nocens.

505 Retinenda non est] *Seneca lib. 2. de benefic.* Quod pudet debere, ne acceperis. *hoc malo occurrere est: hîc; postquam acceperis, quid tum faciendum, præscribit.*

509 Regina] *actum agunt, qui hîc monent, hunc versum Iasoni, sequentem Medeæ tribuendum. viderat hoc olim Oblanca. atque ita veteres impres omnes, ipsi etiam Lugdun. error in Lipsiens. primùm editionem irrepsit.*

512 Phœbi nepotes] *hoc est, posteros. nam erant Aeëthæ nepotes, & Creontis nepotibus miscendi. Creon autem Sisyphi, Aeëthes solis filius.*

517 Nos confligere, certemus, sine] *sic o. l. quos vidi manusc. sic omnes excusi præter Basileens. in quo;* nos conflige certemus sine, *& in margine* confugere. *mendosè. illa altera etiam videtur reijcienda. Non propter sententiam, vel phrasim. proba enim. sine (ait) nos confligere, certemus hinc inde Acastus cum Creonte. cedat Iason victori. Nullum in phrasi vitium,* sine confligere, certemus. *foret, si legeretur sine dispunctione,* certemus confligere. *sed quis ita censet? vitiũ in versu. nam quartâ in sede anapæstus, contra legem metricam. quare vnius litterulæ mutatione, fulcio:*

Medea. Non conflige. certemus sine.

tu sede spectator pugnæ futurus. ego cum hostibus sola congrediar. mihi bella posco: tibi spectaculum præbebo.

538 Si quid ex soceri domo] *ex Euripide, apud quem huiusmodi:*

Tu si quid velis liberis aut fugæ tuæ
De meis facultatibus subsidij accipere,
Dic. id enim benignâ promtus dabo manu.

554 Ne si qua] *Medea apud Euripidem:*

——— peto, vt si quid te dictis offenderim
Ignoscas ———

553 Gratum est] *frigidum sanè. sed personarum interiectione subueniebam.* Ias. Gratum est. Med. & illud, *&c.*

559 Miserias lenit quies] *leniores videntur miseriæ si leuiter illas ferat, nec querendo exasperet: augescunt iracundiâ & impatientiâ. Horatius:*

leuius fit patientiâ
Quicquid corrigere est nefas.

idem de senectæ incommodis censuit Anaxandrides his verbis:

οὔτοι τὸ γῆρας ἐστιν (ὡς οἴει πάτερ)
τῶν φορτίων μέγιστον, ἀλλ' ὃς ἂν φέρῃ
ἀγνωμόνως αὔτ' οὗτός ἐστιν αἴτιος.
ὁ δ' εὐκόλως, ἐνίοτε κοιμίζειν ποιεῖ,
μεταλαμβάνων ἐπιδέξι' αὐτοῦ τὸν τρόπον,
λύπην ἀφαιρῶν, ἡδονήν τε προστιθείς.
Non est senectus (vt tu opinaris pater)
Onus grauissimum, sed impatientius

Qui

Qui fert, sibi ipse est auctor mali:
Patienter atqui, sibi quietem comparat,
Dum dextrè eius moribus se accommodat:
Nec ille solum detrahit molestiam,
Accersit aliquam sed voluptatem sibi.

Ouidius eleg. 1. lib. 2.

—— leue fit quod benè fertur onus.
Vidi ego iactatas motâ face crescere flammas,
Et vidi nullo concutiente mori.
Verbera plura ferunt, quàm quos iuuat vsus aratri;
Detrectant pressi dum iuga prima boues.
Asper equus duris contunditur ora lupatis;
Frena minus sentit, quisquis ad arma facit.

Seneca libro 3. de Ira, cap. 16. Omnis indignatio in tormentum suum proficit, & imperia grauiora sentit, quò cõtumacius patitur. sic laqueos fera dum iactat, astringit: sic aues viscum dum trepidantes excutiunt, plumis omnibus illinunt. Nulli tam artum est iugum, quod non minus lædat ducentem, quàm repugnantem. Vnum est remedium malorum ingentiũ, pati & necessitatibus suis obsequi. *In eandem sententiam quædam epist. 108. at exempla plurimorum, qui mala placidè ferendo edulcarunt, refert idem lib. de consolat. ad Marciam, à cap. 12. vsque ad cap. 17. Et Hegesippi illud dignum memoriâ:* Nihil tam exasperat feruorẽ vulneris, quàm ferendi impatientia. *libro 2. de Excid. Hieros. cap. 9. & addit similitudinem quam paulo antè ex nostro:* In agrestibus feris artissima vincla si se excitent, imprimuntur; si quiescant, relaxantur.

Lenit] *quidam, sex excusi*; leuat.

562 Hoc age] *loquelare verbum: quo sacrificantes & sacrificio adstantes monebantur, vt, curis alijs exclusis, huic vni rei animo attenderent. formulæ mentio fit apud Senecam lib. 1. de clementia; vsum & significationem Plutarchus tradidit in Numâ, & in Coriolano. videndus adagio,* hoc age, *& Brisson. libro 1. de formul. noster actu 5.*

—— hoc age & faxo sciant. *Item:*
Nunc hoc age anime. non in occulto, *&c.*

566 Quicquam] *nonnulli*; Fraudem.

567 Quicquid potes med. q. n. potes] *pro,* potes, *m. s. Moguntin. Herbipolensis excusus & tres vet. Veneti*; potest.

570 Palla] *De hac Euripides:*

—— quam olim Sol
Pater patris dat suis nepotibus.

commemorantur autem hic tria dona, palla, monile, & aurum crinale.

In chorum.

580 Teli torti] *Fulminis. Narrat Chorus quantus dolor sit vxoribus, virorũ adulterium: Quas etiam pœnas violati maris primi nautæ dederint.*

581 Quanta cum coniux] *Euripides:*

Mulier alioquin formidolosa & timida
Inutilisque ad pugnam vix intueri ferrum sustinens;
Si læsa thori fide violatâ furit:
Non est alia mens magis sanguinaria & crudelior.

585 Iunctos vetat esse pontes] *rumpit impetu fibulas, pilas, & compages pontium. Non displicet mihi scriptura Moguntini cod.* Vinctos v. c. p.

587 Rhodanus] *notus amnis Lugdunensis Galliæ, quem accuratissimè describit Ammianus Marcellinus libro 15. vbi Ararim;* Sauconnam *dici vocari, melius fortaßis legeretur;* Saonnam. *De ostiis eius non consentiunt; Polybius & Ptolomæus, duo faciunt; Artemidorus & Plinius, tria; Diodorus & Timæus, quinque; prudenter Liuius scribit pluribus in mare ostiis diuisum incurrere. Vide Strabonem libro 4.*

Impellit profundum] *quia* rapido concitus (*ait D. Isidorus lib. 13. Origin. cap. 21.*) cursu Tyrrheni æquoris freta scindens, non modicum sæpe nauigantium facit periculum, dum inter se maris fluxus & amnis fluenta decertant.

Superiū vocat mediam regionē. aliàs falsa. 588 Niuibus solutis] *Agricola libro 1. de ortu & caus. subterraneor.* Halitu (*inquit*) in aëre supero refrigerato, triplex ille humidi fœtus exsistit. nam si mediocriter frigescit, gignitur aqua; sin valde, nix; sin in diuersis locis diuerso modo, hoc est, in superiori mediocriter, in inferiori vehementius, grando. *Sed hoc minus accuratè. potiùs differunt; quia ex vapore frigido & humido, seu nube in mediâ regione aëris densata, immediatè fit pluuia, quando nubes congelationem non patitur; si congelatur eadem aqua, ex eâ grando gignitur; at si vapor constringatur frigore prius quam in aquam conuertatur, nascitur nix. alij aliter: ego hæc veriora puto. Vide Aristotelem libro 1. Meteor. cap. 9. & 10. Senecam lib. 4. nat. quæst. cap. 3. Plinium libro 2. nat. quæst. cap. 38. & 42.*

591 Ignis] *Amor.*

599 Agitare] *quid. manusc.* rogitare.

600 Iuuenis] *Phaëton. fabulam Lucianus libro de astrolog. ad mathematicas causas; Lucretius verò libro 5. ad naturales conatur reducere. Is scribit Phaëtontē Solis cursum deprehendisse, non perfectè; sed imperfectam artem, quia morte immaturâ præuentus, reliquisse. Lucretius, vt diluuium, sic & ecpyrosim quandam regnante Phaëtonte comminiscitur libro 5.*

Cùm semel in terrâ fuerit superantior ignis,
Et semel (vt fama'st) humor regnarit in aruis.
Ignis enim superauit, & ambens multa perussit;
Auia cùm Phaëtonta rapax vis solis equorum
Æthere raptauit toto terrásque per omnes.
At pater omnipotens, ira tum percitus acri,
Magnanimum Phaëtonta repenti fulminis ictu
Deturbauit equis in terram: Sólque cadenti
Obuius, æternam suscepit lampada mundi,

Dif-

Disiectósque redegit equos, iunxítque trementes,
Inde suum per iter recreauit cuncta gubernans:
Scilicet vt veteres Graiûm cecinere poëtæ.
Quod procul à verâ 'st animi regione repulsum.
Ignis enim superare potest vbi materiaj
Ex infinito sunt corpora plura coorta:
Inde cadunt, vires aliquâ ratione reuictæ,
Aut pereunt res exustæ torrentibus auris.

Diuus Cyprianus, vel, vt rectius alij, Tertullianus, ab historiâ natum commentum voluit, scilicet à Pentapoleωs incendio: postquam enim, in Sodomâ, *flammas illas vindices nefandæ fœditatis descripserat, addit:*

Hinc habet in falso de vero fabula famam,
Solis progeniem currus optasse paternos:
Nec valuisse leuem puerum frenare superbos
Ignis equos: arsisse orbem: tunc fulmine raptum
Aurigam, illicitum planctum mutasse sorores, &c.

605 Violenta] *sic perperam Lugdun. ceteri rectè;* violente.

609 Pelion] *ex Pelio Thessaliæ monte excisa materia ad Argo exstruendam; Ennius:*

Vtinam ne in nemore Pelio securibus
Cæsæ cecidissent abiegnæ in terram trabes.

idem docet Euripid. Medeæ initio.

612 Religauit] *rediturum dixit non* ligasse, *sed* religasse *funem: hoc est, soluisse nauim. ligare autem funem, est anchoram iacere, seu, vt ille loquitur, anchoris nauim fundare.*

617 Tiphys] *subitò, clauum manu tenens, mortuus, teste Valerio Flacco lib. 3. sed incertum an id antequam Colchos peruenirent Argonautæ, an in reditu. quia Nymphis & Herodorus dissentiunt, vt refert Schol. Apoll. in l. 2.*

618 Indocto] *Secundùm Simonidem, Apollodorum, Athenæum, Higynum cap. 14. Ancæo: iuxta Theotimum & Pindarum, Euphemo: iuxta Herodorum, Apollonium, Valerium, Ergyno Neptuni filio. quod mihi amplius placet. hunc Ergynum postea interemit Hercules, teste Apollodoro lib. 2. Caue cum Argynno confundas Agamemnonis, de quo Propertius:*

Sunt Agamemnonias testantia litora curas,
Quæ notat Argynni pœna natantis aquæ.
Hoc iuuene amisso classem non soluit Atrides.

cuius historiam narrat Athenæus libro 13. fallitur luculenter N. qui Senecam à Propertio, & Propertium à Senecâ mutuam lucem iubet accipere. nam à nostro non Argyni, sed Tiphys mors describitur. diuersi etiam Ergynus, & Argynus. Agamemnonius ille iuuenis vnus Argonautarum fuisse nō potest, nec alter Argonauta ab Atridâ amari. vix natus Agamemnon, quando hic in Tiphys locum suffectus. bellum sanè pupulum fuisse oporteret, sed iis similem qui de ponte deturbabantur: imo iam non hominem, sed cadauer. prius enim ab Hercule interemptus, quam Helena rapta, lento Græciam barbariæ duello collisit. Ceterùm pro; externo. *Moguntin.* extremo.

622 Aulis] *Euboeæ portus, periculosa nautum statio, teste Strabone lib. 9. dictus ab Aulide Euonymi F. Cephissi N. vel quòd in eo cunctati Græci ἀπὸ τοῦ αὐτόθι αὐλισθῆναι καὶ κεῖναι Ἕλληνας, auctore Eustathio. noster ad hanc Etymologiam, vel causam potius allusit inquiens*, portubus lentis retinet *ideo etiam Lucanus lib. 1. Aulida vocat iniquam classibus.*

625 Ille vocali] *Orpheum volunt omnes Phœbi filium: in his Charis his versibus:* Pieres acerbam vindicarunt iniuriam,
Orpheum occidentes Apollinis carum filium.

631 Ad caput tractus fluuialis Hebri] *solæcum inuexere typographi Saxonici, dum excuderunt:* At caput tractu' fluuialis. *quis enim credat vllum Criticum sic reposuisse, pro eo quod omnes libri continent:* Ad caput tractus. *vult Orpheum à Traciis mulieribus occisum (quas Pieres vocauit Charis) & caput abscissum in Hebrum proiectum. Phanocles apud Stobæum sermone 62. sic narrat:*

τὸν μὲν Βιστονίδες κακομήχανοι ἀμφιχυθῆσαι
ἔκτανον, εὐμήκη φάσγανα θηξάμεναι.
τοῦ δ' ἀπὸ μὲν κεφαλὴν χαλκῷ τάμον, αὐτίκα δ' ὑπὴν
εἰς ἅλα Θρηϊκίην ῥῖψαν ὁμοῦ χέλυϊ:
ἥλῳ καρτυνάσαι, ἵν' ἐμφορέοιντο θαλάσσῃ
ἄμφω ἅμα, γλαυκοῖς τεγγόμεναι ῥοθίοις.
τὰς δ' ἱερῇ Λέσβῳ πολιὴ ἐπέκελσε θάλασσα.
ἠχὴ δ' ὥς λιγυρῆς πόντον ἐπέσχε λύρης,
νήσους τ' αἰγιαλοὺς θ' ἁλιμυρέας, ἔνθα λίγειαν
ἀνέρες Ὀρφείην ἐκτέρισαν κεφαλήν.
ἐν δὲ χέλυν τύμβῳ λιγυρὴν θέσαν ———

Eum Bistonides mala molientes ei, circumfusæ
Occiderunt, enses longos acuentes:
Amputarunt igitur eius ære caput, & statim vnà cum
Testudine in mare Threicium abiecerunt
Clauo affigentes: vt per mare veherentur
Ambo simul, glaucis madida vndis:
At verò ad sacram Lesbum admouit canum mare.
Edebatur autem per mare sonitus velut argutæ lyræ,
Pérque insulas, & litora salsa. ibi vocale
Viri Orphei sepelierunt caput,
Testudinem autem in tumulo posuerunt argutam.

Virgilius 4. Georg.

Tum quoque marmoreâ caput à ceruice reuulsum
Gurgite cùm medio portans Oeagrius Hebrus
Volueret; Eurydicen vox ipsa & frigida lingua,
Ah miseram Eurydicen, animâ fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.

Ouidius: ——— caput Hebre lyramque
Excipis, & (mirum) medio dum labitur amne;

Fle-

Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis ——

Silius libro 11. belli Punici:

O diræ Ciconûm matres Geticíque furores,
Et damnata Deis Rhodope. tulit ora reuulsa
In pontum ripis vtrimque sequentibus Hebrus.
Tunc quoque cùm ripis caput à ceruice recisum
Portarent fluctus, subitò emicuere per vndas
Ad murmur cetæ toto exsultantia ponto.

Statius lib. 2. Siluarum:

Sic ripis ego murmurantis Hebri
Non mutum caput Orpheos sequebar.

Idem elganter prosequitur veteribus poëtis par Hieronymus Amaltheus in Od. ad Maximilianum Imp. quæ exstat libro 1. carm. illust. Poëtar. Italorum. Vide plura inf. Thyest. 728.

632 Notam] *quam prius adierat repetendæ vxoris gratiâ.*

633 Aquilone natos] *Boreæ filios Zethem ac Calaim. Proper. li. 1. El. 20.*

Hunc duo sectati fratres, Aquilonia proles,
Hunc super & Zethes, hunc super & Calais.

Occidit eos Hercules in Teno insulâ, & ad rei memoriam sepulcro duas columnas imposuit, quarum alteram ferunt flante Boreâ solitam moueri. caussam necis prodit Apollonius, quod Argo nauem in Mysiam, Herculis recipiendi causâ, redire prohibuissent: Nicander, quod pater illorum Boreas Herculem in Co insulâ tempestate afflixisset: Stesimbrotus, quia cum Hercule de datis ab Iasone muneribus contendissent: Ænesydemus, quòd exceptum hospitio Herculem conati fuissent occidere. Vide Scholiast. Apollonij in lib. 1. à versu 211. & versu 1300.

635 Patre Neptuno] *de Periclymeno multa ex Asclepiade, Euphorione, Hesiodo & aliis, Apollonij Scholiast. in libro 1. versu 156. Hesiodi versuum sensus hic est:*

—— Periclymenumque superbum,
Felicem, cui dona dedit præstantia quondam
Neptunus. volucres inter fit namque volucris,
Tum fit rursus apis, rursus (mirabile visu)
Formica apparet, rursus fit frigida serpens.
Munera multa habuit, quæ singula dicere non est.
Denique principium cædis, caussæque fuerunt,
Pallas vti monuit ——

643 Ancæum] *sic semper vocat Apollonius, cuius Scholiastes in libro 1. ver. 188. multa de hac cum apro funestâ pugnâ. vbi etiam docet ab eo natum Prouerbium. Multa incidere inter calicem & labra summa;* Πολλὰ μεταξὺ πέλει κύλικος, καὶ χείλεος ἄκρου. *de eodem Ancæo agit initiò lib. 2. Porro nostri carmen imitatur Boëtius; multa quoque alia ex hoc choro mutuatus:*

Strauit Ancæum (*sic lego*) Libycis arenis.

648 Puer]

648 Puer] *Hylas. Apollonius & Valerius tradunt Argonautas, dum Hercules moram trahit in quærendo Hylâ, præ tædio exspectationis, illum in Mysiâ deseruisse; Hesiodus, in Magnesiâ. Aliam quoque alij causam relicti Herculis tradunt. Posidippus, Pherecydes, Antimachus, veritos ne mole Herculis nauis tandem deprimeretur: Ephorus, suâ sponte apud Omphalem Lydorum reginam mansisse. Omnia hæc refellunt Demaratus, Diodorus, & Dionysius Mitylenæus. nam censent eum ad Colchos vsque cum Argonautis nauigasse. De raptu Hylæ, deq. parente par incertitudo. Apollonius & Valerius ab vna nymphâ raptum; Theocritus à tribus; Nicander & Orpheus à pluribus. certum verius, cùm aquam hauriret incidisse in fontem, eoq. non comparente fictum locum fabulis; in his Onazus lib. 1 Amazonicor. Strabo lib. 12. & Solinus in Polyhist. Hylam Apollonius & Mnaseas faciunt Theodamantis filium, Euphorion Euphemi, Hellanicus Theomenetis, Socrates in lib. ad Idothea ipsius Herculis. qua fretus auctoritate Balbus Liliensis Annotatione 21. in Valer. Flaccum, illud è lib. 4.*

Socrates iste, vt puto, Socrates Iunior est, de quo Aristoteles & Alex Aphrodisæus lib. 6 Metaphys. cap. 11 si modò ipse commentariorum aut. r, & non Alexander Ægæus.

——natique pios miseratus amores,

ad paternum Herculis erga Hylam affectum refert. Velim verè, & turpem hanc notam à forti Heroë amoliri possemus. sed ipse Valerius eos amores minimè paternos describit: & mihi persuadeo, illum quisquis est, Socratem Hyllum Herculis & Deianyræ filiū (de quo in Herc. Octæo) cum Hylâ Herculis armigerulo confudisse. pios *ergo posuit, pro gratis & erga benè meritum officiosis. sæpe enim Latinis pietas gratitudinem quamcunque significat. Vide Paul. Manutium in Cicer. ad Famil. lib. 1. epist. 1. & 9. & lib. 2. epist. De Hylâ, quæ diximus & alia, Scholiast. Apollonij in vers. 1207. 1290.* Irrepertus] *Moguntin. Herbipolens. & tres Veneti;* interemptus.

650 Perarate] *Moguntin.* peragrate.

652 Idmonem] *Apud Apollonium suam mortem prædicit:*

At mihi emori odiosi dæmonis fato
Procul sancitum est in Asidis continente.

Mortuus enim apud Mariandynos. Vide Scholiast. Apollonij in lib. 1. versu 139. & 475.

654 Verax] *Vates enim certissimus & conijciendi optimus, vt prodit Strabo lib. 9. Geogr. & lib. 14. Apollon. lib. 4.*

Ibi & Ampycidem die illâ Mopsum
Crudelis mors abstulit. amarum verò non vitauit fatum
Vaticiniis. non enim aliqua est euasio mortis.

657 Qui verè] *Moguntin. Herbipolens. & antiquissimus Venetus in Marmitæ;* si verè.

658 Igne fallaci] *Nauplium Palamedis patrem, quod Andocydes, in Orat. Vlyssis, pauperculum piscatorem & portitorem facit, oratoriè potius quàm verè dictum. fuit namque rex Euboeæ, Neptuni & Amymones F. qui volens vlcisci indignam filij necem; quem Græci ad Troiam, Diomedis & Vlyssis dolo malo circumuenti, lapidibus obruerant; plurimorum ex Argiuorum Principibus vxores, in adulterium illexit, vt Agamemnonis Clytemnestram,*

næstram, Ægyaleam Diomedis, Medam Idomenei, vt docet Leonicus libro 3. var. hist. cap. 66. Nec eo contentus, redeunte à Troiâ victrice classe, sæuâ iactatos tempestate, vt in cæcos scopulos & præruptas rupes pertraheret, in Caphareo promontorio, & Opheltis rupibus ignes accendit. eò naufragi cursum dirigentes, portum rati, quod supererat nautum confregerunt. describitur hoc naufragium à Basso in Antholog. epigr. Græcor. & Smyrnæo derelictorum ab Homero lib. ξ'. & Senecâ in Agamemn. actu 2. vbi nos nonnulla ver. 556. Ceterùm cùm Nauplius Vlyssem & Diomedem, quos vt præ ceteris oderat, potissimùm perire expetebat, incolumes euasisse intellexit; impotens animi, in mare se præcipitem dedit. consule si videtur Boccatiū li. 10. geneal. Deor. c. 59.

663 Vxor] *Claudianus Alcestim ab Hercule vi liberatam indicat:*

Creditur Herculeis lucem renouasse lacertis
Femina, dilecti fatis impensa mariti.

alij volunt sponte redditam: sunt qui scribant obuiam ab Hercule mortem adamantinis cathenis colligatā, Alcestim vitæ reddere coactam. ceteri mendacij hos arguunt; tantum enim ab Acasto ereptam, ab Hercule marito redditam.

668 Angustas inter vndas] *in angusti cacabi bulliente latice.*

Vagus] *in frusta discerptus.*

669 Parcite iusso] *Non muto sententiam pristinam, nec quicquam dubitoveram hanc lectionem, atque sententiam. ingeniosa illa κολακία, & acuta, fateor. sed an quia acuta, iccirco Senecæ in mentem venit? at liber vnus continet,* viuo. *esto. sed quinque manusc. quibus vsus, vnanimiter sine liturâ,* iusso. *nec aliter in hunc vsque diem excusi omnes. nec incommoda sententia. denique iussum à Peliâ Iasonem omnes fatentur, Apollonius, Ouidius, Valerius, ceteri. solius Mimnermi verba sufficiant in re notissima: præbet Strabo lib. 1.*

οὐδ' ὁκόταν μετὰ κῶας ἀνήγαγεν αὐτὸς Ἰήσων
ἐξ Αἴης τελέσας αλγινόεσσαν ὁδὸν,
ὕβριςῆ Πελίῃ τελέων χαλεπῆρες ἄεθλον, *&c.*

Nec rutilum ex Aeâ portans satus Æsone vellus
Difficile vndosum per mare mensus iter
Iniusti iussu Peliæ certamen obiuit, *&c.*

IN ACT. IIII.

Crescit ira Medeæ magis magisque, & parat veneficia, inuocat Hecaten, & illita dona malis artibus atque carminibus, dat liberis Creusæ offerenda.

673 Aggressam Deos] *incantationibus suis eos subigens, & compellens parere.* 674 Cælum] *astra tam erratica, quam fixa. pars pro toto, si cælum eiusdem speciei cum astris, & astra cæli pars, vt quidam volunt; vel continens pro contento, si astra specie à cælo discrepant, eique dumtaxat infixa sunt, vt plerique malunt. Astra antiqui Deos esse putabant, & à maleficis cælo deduci, Plutarch. in lib. de oraculor. defectu, & Schol. Apollonij in li. 3. Argon.*

678 Triste leua complicans sac. manu] *infaustis enim & tristibus rebus læuam manum adhibebant: tristia quoque & aduersa à Diis læuâ manu dari credebant.*

681 Quaſcumque] *peritè ſerpentes & venena ex iis locis aduecat, quæ vel frigore rigent, vel æſtu torrentur. in his enim herbas lethales, & venenata naſci animantia cuncti geographi teſtantur.*

682 Feruentis creat arena Libyæ] *Libya Africæ regio Ægypto ab occaſu contermina tota arenis, æſtu, ſiccitate ſqualet. Lucanus æſtiferam vocat & ſitientem; Claudianus, peruſtam, & nimio calore munitam, ſqualentem, anhelantem, ſemper ſolibus torridam, lib. 2. in Rufin. & libro de bello Gildon. Sunt qui nomen deducant* ἀπὸ τοῦ λείπειν τὸν ὕειν, *quod ſit pluuiæ indiga. Scilicet alij malint à Libyâ Epaphi filiâ, vel quòd inde Libs ventus ſpiret. Serpentes in Libyâ naſci ſolitas deſcribit, Nicandrum imitatus, Lucanus lib. 9. ſcilicet aſpides, dipſades, hæmorrhoim, cherſydrum, chelydrũ, cenchrim, hammoditem, ceraſtem, ſcytalen, amphisbænam, natricẽ, paream, iaculum, preſterem, ſepa, baſiliſcum, ſolpugam, ſcorpium, draconem, & alias; quarum formam & ingenium docet Nicander in Theriac. & Wottonus lib. 6. de different. animal. multis capitibus. quarumdam meminerunt etiam ſacri poëtæ, viperæ & aſpidis, Prudentius lib. 1. contr. Symmach. & in Hamartigen. ſcorpij & cераſtarum, Dracontius in Hexamero; ſepis, Tertullian. multorum, Fortunatianus hoc diſtycho, de partu virginis agens:*

Regulus atque aſpis; cedunt quîs cuncta venena,
Vipera, cherſydros, ſeps, draco, cenchrys, hydris.

Vnde autem in Libyâ tam fertilis malorum ſeges anguium, non ſatis definitum. Lucanus cauſam in Meduſæ fabulam, & ſtillantes illic cruoris Gorgonei guttas refert, cui Silius lib. 3. adſentit, & prior prodiderat Apollonius ἐν τῇ τῆς Ἀλεξανδρείας κτίσει. *Acuſilaus mauult ea ex Typhonis nata ſanguine. Nicander, producens auctorem Heſiodum, ex Titanum cruore:*

ἀλλ' ἤτοι κακοεργὰ φαλάγγια, σὺν καὶ ἀνίγρους
ἑρπηστὰς, ἔχιάς τε καὶ ἄχθεα μύρια γαίης
Τιτήνων ἐνέπουσιν ἀφ' αἵματος, εἰ ἐτεόν περ
Ἀσκραῖος μυχάτοιο Μελισσήεντος ἐν ὄχθαις
Ἡσίοδος κατέλεξε παρ' ὕδασι Περμησοῖο.

Gorreus: Serpentes ſæuos, tetráque phalangia morſu,
Vipereumque genus, terræque incommoda mille,
Titanum fama eſt fuſo exſiliiſſe cruore:
Vera Meliſſæo ſi quondam Aſcræus in antro
Heſiodus cecinit Permeſſi ad fluminis vndas.

Zenodotus Theophelos hiſtoriam arceſſit; in Atticâ pueros fuiſſe duos, Mari nomen Phalangius, ſorori Arachne; & ſingulos inſolenter arte, quam profitebantur, cum Pallade contendiſſe: at victos à Deâ, in ſerpentes commutatos: ab his deinde noxium genus pullulaſſe. auctor Nicandri Scholiaſtes.

Feruenti] *pertinax in cunctis excuſis vitium. legendum proculdubiò* Feruentis. *ad ſenſum, & ad verſum. nam ſi;* feruenti. *ſequens verſus labat: nam;* arenâ *auferendi caſu, intruderet in ſecundam ſedem dactylum. ſi retineas;* arena, *rectò caſu, ſolæcum tuearis oportebit.*

683 Taurus] *Ptolomæus libro 5. & 6. Geograph. & Mela libro 1. cap. 15 mon-*

montem Asiæ tradunt, orbis maximum, si Eustathio fides à magnitudine nomen sortitus (nam à veteribus omnia quæ robore, aut mole corporis præstant, ταῦροι *dicuntur) vniuersam Asiã discriminat. In Lycia Taurus vocatur, deinde Hæmodes, mox supra Iberiã in Bactris Caucasus, tũ Paropamisus, inde Caspiæ pilæ, mox Niphates, tum Armeniæ pilæ, & vbi iam nostra maria attingit, iterum Taurus, vt scribit Pomponius: numerosis & nouis nominibus quacunque incedit insignem dicit Plinius: plurima namque præter dicta, alia quoque nomina habet, vt Imaus, Cragus, Circius, Pariedrus, &c. de quibus Ptolomæus dictis locis, Strabo lib. 2. & 11. Plinius lib. 5. cap. 27. Solinus Polyhist. cap. 41. Orosius lib. 1. Hormistæ cap. 2. Ammian. Marcellin. lib. 23. & D. Isidorus lib. 14. Orig. cap. 8. Dionysius Periegetes à forma, quòd tauriformis sit, vocatũ scribit. Propriè* Taurus *dicitur, quâ Pamphiliam & Ciliciam ab Armeniâ minore & Cappadociâ distinguit, quæ causa Tibullo scribendi lib. 1.*

Quantus & ætherio contingens vertice nubes
Frigidus intonsos Taurus arat Cilices.

& Ouidius Metamorph. 2.

Ardet Athos, Taurúsque Cilix ——

Seneca non tam de Tauro propriè dicto, quàm de Boreali eius parte agit; quæ Caucasus dicebatur, perpetuis niuibus obsessa, vnde & teste D. Isidoro d. cap. 8. nomen nacta. quæ pars tum frigidissima, tum venenorum feracissima. Valer. lib. 5. Argonaut.

Vltimus inde sinus sæuúmque cubile Promethei
Cernitur in geminas consurgens Caucasus Arctos.

Claudianus lib. 1. in Ruffin.

—— quicquid lethali germine pollens
Caucasus, aut Scythicæ vernant in gramine rupes.

684 Et omne monstrum tractat Magicis cantibus. Squamea latebris &] *sic Lugdunens. sic excusi omnes ante Lipsiensem editionem. hautdubiè mendosè, & contra numerorum legem. Lipsiens. edidere;* tracta *probè, si iunes aptâ disiunctione,* & omne monstrũ. tracta mag. cantibus squamea, *&c. vocat omne monstrum, vocatum trahit & cogit adesse cantibus. nam Magi cantu serpentes attrahebant, vt hic, vt infrà versu 704.*

Postquam euocauit omne serpentum genus.

Sed & cantu rumpebant, Virgilius:

Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

huc pertinet illud Pomponij in Pictoribus: Mirum est nî hæc Marsa est, in colubros callet canticulam. *meminit etiam serpentum incantationis Aristoteles in lib. de admirand. audition. meminere Plinius & alij de Marsis agentes. meminere D. Basilius, & D. Ambrosius in Hexam. D. Augustinus & Euthym. in Psalm. D. Chrysostom. serm. 2. de fato. & ipse Rex ac Propheta Deo plenus Dauid. Psal. 57.* Furor illis secundùm similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ & obturantis aures suas. Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. *& significat Ieremias cap. 8.* Ecce ego mittam serpentes regulos, quibus non est incantatio.

ratio. *Negari ergo non debet id fieri, vt videtur negare Francisc. Vallesius de sacra philosophia cap. 3. sed negari debet, virtute verborum id contingere; quibus nimiam vim ascripsêre olim Zoroaster, Platonici, Magi & Caballistæ. non enim hoc Magus incantator verbis suis efficit; sed ex pactô dæmon ipse: vt docet Bern. Basinus, de artib. Magic. propos. 5.*

Cantibus] *hoc malo, quàm*; artibus.

686 Sera serpens] *sic lib. scripti, sic legit Bernardinus. post quem Veneti excudere*; fera, *suspicor iubente Dan. Caietano. mox alij, vt metro consulerent*; sæua.

687 Exertat] *hoc Germanum est. Moguntin. Herbipolens. & duo Veneti*; exerit. *sed liber Venet. cui præfuit Bernardin.* exscreat. *sunt etiam qui pro*; & quærens, *habent*; *inquirens.*

691 Ima] *Moguntin.* vna quod. *procliui errore.*

692 Venena.] *intellige, mala. nam Iurisconsulti tradunt venena quædam esse bona; sed vsus obtinuit pro malo tantùm accipi. hinc lucem adferet illis Senecæ lib. 2. de benefic. cap. 18.* Venenum aliquando pro remedio fuit; non ideo numeratur inter salubria *quod de bono nequit accipi. & lib. 5. vt tanto rectiùs in membranis Burdegal. legitur*; Ita & qui veri beneficij speciem fefellit, tam ingratus est, quàm veneficus; qui soporem, cùm venenum crederet, miscuit. *vulgati*; saporem. *pessimè.* sopor *dicitur medicamentum soporiferum. Probus in Dione*; patri soporem medicos dare coëgit: hoc æger sumpto, somno sopitus, diem obiit extremum. *vt venenum quandoque in bonam, sic medicamentum nonnunquam in malam partem sumi docet Non. Marcellus. Herbas venenatas ab initio mundi creatas non fuisse, sed post primum peccatum hominis natas, censent Iunilius & Beda in 1. cap. Genes. Potiùs crediderim naturalia venena, helleborum, cicutam, similia initio mundi à Deo creata, cum D. Basilio in Hexam. sed artificialia diuersis postea temporibus hominum peruersitatem excogitasse, de quibus multa Mathiolus in libro 6. Dioscorid. Vide Hieron. Vielmium lect. 16. & 29. in 1. cap. Genes.*

694 Huc ille] *Aratus*:

Has verò per ambas qualis fluuij decursus
Volutatur (horrendum!) ingens draco circumcircà distractus,
Immensus: verum ei ex vtraque parte spiræ hærent
Vrsæ ——

Higynus lib. 2. cap. 3. docet quomodo hic anguis ambas vrsas amplectatur, minorem collo & capite, maiorem caudâ. Firmicus lib. 8. Astron. cap. 17. Anguis (*ait*) extremus est qui inter duas Arctos positus est, in modum fluminis quod sinuosis flexibus labitur. *Idem ex Hesiodo confirmat Theon in Aratum, & præterea scribit, secundùm quosdam, hunc esse serpentē à Cadmo occisum, custodem horti Hesperidum iuxta alios; iuxta plerosque Pythonem, quem Apollo iaculis confixit.*

697 Maior] *Arati, hoc sonant*;

Qui hanc quidem Cynosuram cognomine dicunt,
Alteram verò Helicen. Helicen quidem viri Achiui

In

In mari signant, quô oporteat naues dirigere:
Alterâ verò Phœnices fisi persulcant mare.

idem tradunt Ouidius lib.3. Fastor. & 4. Tristium eleg.3. Valerius Flaccus lib.1. & Higynus lib. 2. Astronom.

Sidoniis minor.] *idem Aratus:*

Minori enim tota circumuersatur orbe;
Hac quoque Sidonij rectissimè nauigant.

698 Pressásque tandem] *Aratæorum carminum; quibus Senecæ locus conlucatur; sensus hic,*

Obserua iuxta caput Serpentarij. ex illo namque
Ipsum deprehendes licet splendidum serpentarium,
Quales sibi capiti subiacentes clari humeri
Apparent. ij quidem etiam plenâ lunâ
Conspicui essent: sed manus non admodum æquales.
Tenuis namque hinc inde exit splendor:
Attamen etiam illæ contemplabiles. non enim modicæ sunt:
Ambæ autem serpente fatigantur; qui quidem medium
Inuoluit serpentarium. hic verò constanter aptéque innixus,
Pedibus conterit magnam feram ambobus
Scorpium, oculósque & in pectore calcans
Rectus: sed ei serpens ambas voluitur per manus,
Dextram modicus, sinistram verò supernè multus.

704 Sopite] *Pherecydes occisum vult, sed Antimachus & Apollonius sopitum dumtaxat.*

706 Frugis infaustæ] *cuiusmodi sunt selectæ deliriis illarum herbæ, coriacesia, calicia, apraxis, aglaophotis, achemænidon, & similes, quas sparsim Plinius & Apuleius recensent.*

707 Eryx] *nobilis mons Siciliæ, dictus ab Eryce, quem Hercules cæstubus superauit; mari imminet ad Italiæ prospectum, & inter Drepanum & Panormum altè eminet, præruptis vndique rupibus circinatus: in summo planicies iacet duodecim millium passuum peruia & culturæ aptißima. maritimis auris præclarè expositus est, & mortiferarum ferarum omnino expers: à mari & Mediterraneâ regione rupes habet inaccessas. hæc Polybius. vnde intelligitur cur ab Italico dicatur lib. 14.* Nec non altus Eryx —— *nam (teste Pompon.) post Ætnam est Siciliæ montium altißimus. item cur ab Ouid. lib. 4. Fastor. dictum:* —— Zephyro semper apertus Eryx. *cur denique noster inuium saxis vocarit. Herbas noxias & veneficiis aptas gignere, nusquam legi, nisi hoc loco.*

709 Promethei] *hæc herba à Prometheo vocata, quod ex eius cruore nata. nam vt ait Attius:*

Ex eo liquatæ solis ardore excidunt
Guttæ, quæ saxa assiduè instillant Caucasi.

ideo dicitur Caucasus sparsus sanguine Promethei. Fugauit hanc auem, siue illa vultur, siue aquila, Hercules, & Iapeti F. liberauit, vt poëtæ canunt, Hesiodus,

ſiodus Apollonius, Horatius, ceteri. ſed alia partim hiſtorica, partim myth logica, ex Duri, Pherecyde, Herodoro, Agroetâ & Theophraſto, adfert Ap lonij Scholiaſt. lib. 2. verſu 1251. multa etiam ex illo, etſi non nominent, Cœ lius lib. 7. cap. 19. & 20. Natalis lib. 4. Mythol. cap. 6. & Pierius Hierogl. lib. 18. & 19. Alludit ad hanc Promethei pœnam, non Lucilius lib. 19. mendoſè legitur in Nonij codicibus) ſed Ennius, vt colligitur ex Cicero 1. Tuſculan. & Orat. in Piſonem:

Tu naufragio expulſus vſpiam ſaxis fixus aſperis,
Euiſceratus, latere penderes, ſaxa ſpargens tabo,
Sanie, ſanguine atro ——

710 Pharetráque pugnax Medus] *Dionyſius Periegetes; τοξοφ Μήδων. idem Mediam à Medeâ, eò ſe ex Atticâ recipientem vocatam, inde venenis affluere cecinit. De nomine cenſet Strabo in li. 11.; à Medo Me deæ filio, cui ceteri Geographi aſſentiuntur. ἀναχρόνισμος ergo noſtri fort Mediæ nutrix Medeæ meminit, nondum nato Medo, nec in Atticam pro fectâ Medeâ. ſed falluntur Græci, vt ſolent in nominum rationibus redden Origo enim Hebræa. nam ſic nominata prouincia, à Madai Iapheti filio, iux* מָדַי *Ioſephum lib. 1. Iudaicarum antiquit. cap. 14. conſulendi de illâ Plinius lib. Ptolomæus lib. 6. & D. Hieron. in Ieremiam.*

Parthus leuis] *veloces enim Parthi equites. vtebantur venena parti quod Scythicum nominatum, teſte Ariſtotele lib. de admirand. audition. dic Parthi, quia ſic Scythæ fugaces & exules vocant, vt ſuo loco docebimus Iuſtino, qui conſulendus lib. 41. & Strabo lib. 15. & Ptolomæus lib. 6. Teſte Plinio lib. 6. cap. 25. Parthia Aſiæ maioris regio eſt circa Perſas, inter flumin Indum & Arios ab Oriente, Tigrim & Mediam ab occaſu, deſertum Car maniæ à meridie, & Hircaniam à ſeptentrione, ſita. Caue confundas Per*ſiam *cum* Parthiâ. *illa antiquior, & Perſiæ partem occupauere Parthi. Per ſia ſiue Perſis* פָּרַס *Pharas Hebræis (vt ab equitatu fortè, dicta, vel quia illic equites optimi. nam* Pharas *Hebræis eques, vnde paraſanga ſpacium triginta ſtadiorum, quod etiam* Parſam *dixêre.) ab oriente Iudæam, à ſeptemtrione Mediam, ab occaſu Suſianam, ab oriente duas Carmanias, ab auſtro ſinum Per Perſicũ habet, vt docet Volaterranus Geograph. lib. 12. Dionyſius quoque Pe riegetes clariſſimè Perſas à Parthis diſtinguit, etſi vicinos ponat: & à iacu landi peritiâ commendat Parthos, à verſu 1040. vſque ad 1052. Dices: con fuſi poſtmodum populi. ſcio. Sed cur apud Claudianum,* Perſica, *quàm;* Par thica, *maluerim; cauſæ. quòd cùm Eunuchiſmum inuenêre, nondum Parthi dicti, ſed adhuc* Perſæ: *quòd diſertè Stephanus; cuius ego locum prior laudaui; de Perſis id, non de Parthis: quod eodem modo Sidonius, plerumq. ex profeſſo palam Claudiani imitator. nec tamen alteram illam reieci, ſed quid probabi lius indicaui.*

711 Queis] *Moguntin. & cuncti vett. impreſſi;* Qui.

Arabes] *Gemino* pp. *ſemper Dionyſius, ſed ſolus. ceteri ἀραβίαν vnico p. ſicut Latini: & ab Heſiodo primam ſyllabam correptam teſtatur Euſtathius. Felicem Arabiam deſcribit eleganter Dionyſ. à verſu 926. de eadem Pom ponius*

ponius lib.3. peninsulæ formâ inter sinus, Arabicum & Persicum, tenditur, à septentrione attingit Arabiam desertam. notum enim, triplicem esse Arabiam Felicem, Petream, (quam etiam Nabathæam vocari docet Strabo;) & Desertam, quæ Scenites dicitur. Vide Plinium lib.5. & 6. Strabonem li.16. Ptolomeum lib. 5. Genericum ergo nomen Arabia, vt & Hebræis עֲרָב; *sed specifica vt vocant seu partialia Petrea, Deserta, Felix. & sola Petrea, Nabathea; sola Deserta, Scenitis; sola Felix, Sabæa, Saba, vel Seba* שְׁבָא. *Hæc ego propter vulgum, qui temerè miscet omnia & confundit. Adeo autem Arabes latrociniis infames, vt Hebræis;* Arabs, *latronem denotet, sicut Cananæus mercatorem, Chaldæus Mathematicum; teste D. Hieronymo in cap.3. Ierem.*

713 Sueui - Hercyniis] *recens Batauiæ descriptor minus accuratè Suevos à Saxonibus distinxit. Hercyniæ siluæ etiam meminit Apollonius libro 4. vbi Schol.* Ἑρκύνιον ὄρος Κελτῶν ἢ δρυμός. *meminit etiam Periegetes Dionys. & addit Priscianus:*

—— pascere volucres fulgentibus alis;
Quîs ducibus noctu cernuntur flexa viarum.

Vide Solin. cap.22. in prin.

714 Vere nidifico] *Ver potissimùm nominat, quòd eò anni tempore, herbæ vt plurimum excrescunt, carúmque succus efficacior. Vnde de Vere pulchrè & verè vetus poëta:*

Cælum nitescere, arbores frondescere,
Vites lætificæ pampinis pubescere,
Rami baccarum vbertate incuruescere,
Segetes largiri fruges, florere omnia,
Fontes scatere, prata herbis conuestirier.

Nidifico. *nam verno tempore nidificant aues. Annum, Horo teste, prisci Ægyptij in tria tantùm tempora diuidebant, ver, æstatem, autumnum: alij quartum addunt, hiemem. eaq; singula eleganter depingunt Nonnus in Dionysiac. Philostratus in imaginib. Georg. Pisides lib. de mundi opificio à versu 266. vsque 317. Virgilius in Catalectis, Ouidius lib.2. Metamorph. & noster Hippol. 963. His anni partibus, iuxta Hesiodum in Theogon. & Orpheum in Hymn. Horæ præsidebant: vnde verò dictæ, & quomodo computandæ discere potestis ab Hippocrate lib.3. de diætâ, Aëtio lib.3. Tetrab.1. cap.164. & Paulo Æginetâ libro 1. cap. 100. & (qui ex illis) Ioanne Lalamantio in lib. de temp. & eius partibus.*

717 Gramen] *pro quauis herbâ hoc loco, vt & apud Maronem.*

Qualis vbi in lucem coluber mala gramina pastus.

Vide Victorium li.6. var. lect. cap.16. De gramine propriè dicto, (quod Marti sacrum fuisse refert Ouidius lib.5. Fast. & ego suspicor illud solùm initiò victos victoribus porrexisse, vnde prouerb. Herbam porrigere; ἄγρωστιν *nuncupant) consule D. Hier. in Oseæ c. 10. ab hoc dicta corona graminea militaris, de quâ Plin. li.22. nat. hist. & Lazius lib.9. Commentar. reip. Rom. cap.8.*

720 Æmonius] *Thessalus, qui cum adspirationis notâ maiunt, Apollonio, Stephano, ceteris Græcis refragantur.*

Athos]

Athos] *mons editissimus, adeò vt vmbram in Lesbum vsque iaciat: (tes. Schol. Apollonij in lib. 1. vers. 601. & Steph. περὶ πολεῶν.) falluntur tam qui putant eum mediam aëris regionem superare, vt & Teneram in Fortunatis insulis. nullus enim mons medium aërem excedit, vt docent viri Hieron. Vielmius Episc. Argolicensis in Hexameri lect. 15. & Hier. Cardanus in lib. de Varietate cap. 4.*

721 Pindus] *de hoc alibi isto opere, de Pangæo diximus Not. in Claudi.*

722 Falce] *æreâ. Magicis enim æs potiùs adhibebatur, quàm aliud metallum, quod ei vim quandam medicatam inesse opinabantur, teste Turnebo in aduersar.*

723 Tigris] *de hoc fluuio suo loco. ortus in Armeniâ maiore, Mesopotamiam amplectitur. Hebræis Hidakel.* חִדֶּקֶל *acumen velocitatis significat, vel singularem velocitatem.*

724 Danubius] *Stephanus scribit Istrum aliquando Matoam vocatum, sed cùm Scythæ eum prædas acturi traiecissent, & magnam cladem accepissent, à damno hoc, cuius ille auctor videbatur, δανούσιον dictum, & postea δανούβιον. idem memorat Eustathius. Plinius censet à capite ad Illyricum usque vocari Danubium; inde Istrum dici incipere, & ex auriferis fluminibus censeri. De ortu & cursu non satis exactè veteres, qui ex Hyperboreis putarunt (vt Æschylus & Apollonius) & vnum cornu eius in Euxinum, alterum in Tyrrhenum (vt Polemon vult in Italicis) vel iuxta nonnullos in Hadriam, aut in Acheloum amnem. vide Scholiast. Apollonij in lib. 4. & Diodorum lib. 4. qui hæc Apollonij & Timageti commenta refellit.*

725 Hydaspes] *alibi diuitem vocat, vt nos suo loco.*

726 Bæthys] *Græci omnes βαῖτις. Latini variè scribunt: ideo Græcos sequor. Isidoro lib. 13. Orig. Baitis quasi βαθὺ, quod humili solo decurrit, vnde dici Bæticam prouinciam. olim vocatus* Certis, *teste Liuio lib. 28. vel Percis auctore Stephano. item* Tartessus *teste Strabone, Pausania, Aristotele. Nobilis Bætis oliuetis, nobilis auro. de oliuitate, Silius libro 3.*

Alterum nomen mendosum, vt puto Stephani.

——— genuit quos vbere ripâ
Palladio Bætis velatus cornua ramo.

& Papinius Siluar. lib. 2.

Vnctis Bætica prouocas trapetis.
Lucanum potes imputare terris. *& mox:*
Attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Bætis.
Bætim Mantua prouocare noli.

Martialis:

Bætis oliuiferâ crinem redimite coronâ,
Aurea qui nitidis vellera tingis aquis.

De auro Aristoteles in Admirand. audition. sed & Stephanus, cùm de Tartesso agit, quam ego Hispalim opinor, & ait παρ' οἷς μέταλλα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Ex quo restituo dignitatem antiquitatis nomini quo hodie nuncupatur vrbs illa nobilis, ampla, diues, & quæ ex orbis oculis. Non mireris additam postea

Seuilla

poſtea litteram ſibilantem. nam fuit illa veterum conſuetudo, vt multa nomina modò ſibilarent, modò ſine ſibilo efferrent. ſic noſtra Salmantica (cui tantum debeo) Polybio ἀλμάντικα, Stephano ἑλμαντίκη; ſic Ἀρδιαῖοι & Σαρδιαῖοι; Aſtura Plinio, Stora Straboni; ſic Selli, & Helli; Andracoptos, & Sandracoptos; Hexitania & Sexitania; Sueſſones, Ptolomeo Veſſones; Straboni Samnitæ, Dionyſio Amnitæ. Sic ergo Ἴβυλλα eadem & Σίβυλλα. quæ tamen priùs Hiſpalis Poßidonio, & Straboni, & Plinio, qui cognominatam ſcribit Romulenſem; quia ſcilicet vt primò Phænycum, poſtea Romanorum colonia. dicebatur & Hiſpal. Silius Italicus:

Et celebre Oceano atque alternis æſtibus Hiſpal.

Alter Hiſpaniæ oculus Luſitana Olyſippo, aurifero nobilis Tago; quam ego nihil dubito eam eſſe, quæ Stephano & Straboni lib.3. Ὀδυσσείς πόλις.

726 Languenti] propter ampla ſpacia terrarum quæ tunc occupat lacui fermè ſimilior. Bætis hodie Guadalquiuir, Arabicè, Latini Magnum amnem dicerent.

728 Hæc paſſa ferrum] qui non niſi æs ad hæc recipiunt, æs fortaßis pro ferro ſumunt poëticè, quod Turnebo viſum li.6.aduer.c 10.ego non arbitror.

Dum parat Phœbus diem] Ante ortum ſolis, lucente lunâ. nam (vt idem Turneb.) lectas ad lunam herbas efficacitatis plus obtinere credebant, quia luna præſes veneficiorum herbas quadam ſuâ ſaliuâ ſeu ſpumâ aſpergeret. Lucanus de lunâ:

Donec ſuppoſitas propior deſpumet in herbas.

Valerius Flaccus:

Quamuis Athraciô lunam ſpumare veneno
Sciret ——

Quamobrem cenſebant lunæ plenæ maiorem eſſe vim. icccirco Ouidius:

—— poſtquam pleniſſima fulſit
Et ſolidâ terras ſpectauit imagine luna.

vide Turneb.d.cap.10. & lib.9. cap.26. hinc intelligas quare ſubiungit Seneca:

Illius altâ nocte ſucciſus frutex.

quo videlicet tempore luna, medio itinere confecto, totam noſtro ſe infert hæmiſperio.

732 Obſcœnas aues] ferales, inauſpicatas. Maro:

—— ne me terrete timentem
Obſcœnæ volucres ——

quæ ſint, declarat verſu ſequenti:

Mæſtique cor bubonis & raucæ ſtrigis.] quæ duæ mali ominis & diri euentus aues plerumque coniungi ſolent. Papin. libro 3. Thebaid.

Monſtra volant, diræ ſtrident in nube volucres,
Nocturnæque gemunt ſtriges, & feralia bubo
Damna canens ——

eſt in hoc numero Incendiaria auis ſeu Spinturnix, de qua Plinius lib.10. Nat. hiſt. cap.13. Bubo quidem ſoliuaga eſt auis & nocturna, gemens verius quàm cantans. ideo mæſtum vocat. de quo multa Crinitus lib.21.de honeſ.diſcipl.cap.21. Alexander ab Alex.li.5. Genial.dier.cap.13. Pierius lib.20. Hieroglyph. Edoard.Wotton.de different. animal.cap.136. P. Ouidius de Aſcalapho.5.Metamorph.

Fœdáque fit volucris, venturi nuncia luctus,
Ignauus bubo, dirum mortalibus omen.

Strix, *seu* stridula, *& ipsa volucris funesta, quæ sit, & qualis, non satis ex-tum, vt fatetur Wottonus d. operis lib. 7. cap. 152. post Plinium lib. 11. cap. 3. neque plenè explicat Festus in voce*, Strix, *insuper mendosus teste Turneb. lib. 14. aduers. cap. 1. Neque Hermolaus in voce* striâ, *post Plinianas annot. N. in supplemento linguæ Latinæ eandem putat cum Caprimulgo; qui aui-* θήλας *Aristoteli & Æliano, Gallis* effrayé; *colore & magnitudine haud ab-similem cuculo, resupinam, pedibusq́; conuersis in altum volare. Græcis* στρίγ- *&* κέρχνη, *vel* κερχνής. *sic describitur ab Ouidio 6. Fastor.*

Grande caput, stantes oculi, rostra apta rapinis,
Canicies pennis, vnguibus hamus inest.
Nocte volant, puerósq. petunt nutricis egentes,
Et vitiant cunis corpora rapta suis.
Carpere dicuntur lactentia viscera rostris,
Et plenum poto sanguine guttur habent.
Est illis strigibus nomen; sed nominis huius
Causa, quòd horrendâ stridere nocte solent.

Alij venenata sua vbera infantibus præbere existimant, atque ita perimere specie pietatis. Serenus:

Præterea si fortè premit strix atra puellos,
Virosa immulgens exsertis vbera labris.

Quod Plinius fabulosum asserit, non negans esse in maledictis iam strigem. Credunt nonnulli in has aues se vertere quodam vnguine sagas, qua de re consulendi Sprenger in Malleo par. 2. & Alb. de Spina in quæst. de Strigibus, & in Apolog. de Lamiis contra Ponsinibium; quod inde pendet, an dæmones queant vnam creaturam in alterius speciem commutare, qua de re nonnulla nos alibi. Sanè quod Strigæ, *siue vt Salicæ leges habent* Strix, *vocentur huius-modi mulierculæ, ex hac opinione natum, & quia infantulis exitium moliun-tur, siue exsugendo illorum sanguinem, vt vulgus credit, siue venenatum quid puerulorum labellis ingerendo, vt ex plurimarũ Iudiciali confeßione à Quæ-sitoribus PompeIopoli anno 1583. exceptâ constat. Alia auis est* Sorix *vel* Sau-rix, *de qua Victorin. lib. 1. Grammat. c. de orthograph.*

Solent vulgò Lamias & Striges pro iisdem Sagis accipere. Sed ego loquor de veris horum vocabulorum significatione: non de abutẽdi licentiâ.

Vehementer falli arbitror, qui Lamias cum Strigibus confundunt: idque patet ex iis quæ modò de Strigibus, & olim Louanij de Lamiis in Quodlibe-ticâ diximus: quam orationem, quia in hanc editionem inserere non fuit vi-sum, dicam nunc breuiter hoc loco, quæ fusiùs illic. Lamiæ, vt rectè Strabo, & Lucilius apud Lactantium, inania sunt terriculamenta. idq́; vel inde po-test colligi, quòd certi nihil de illis traditur. quidam Dæmones quosdam, vel spectra tantùm esse censent, quæ Empusæ *dicuntur, ita Philostratus in vita Apollonij Tyanæi, Saxo Grammaticus in hist. Danicâ, & Olaus in descri-ptione Septentrional. regionum; quarum forma penitus fabulosa, ab Aristo-phane, Plutarcho & Eustathio est petenda. Alij Lamiam fuisse mulierem Ponticam quæ grauidarum feminarum aluos cædebat. & extractos inde pue-ros deuorabat, ita Aristoteles in Ethicis Nicomach. Clemens Alexand. in Protrept. Horatius epist. ad Pison. Diodorus autem, Phauorinus, & Suidas in*

in Asia apud Automolas montem esse in quo habitarit Lamia regina, eximiæ pulchritudinis mulier à Ioue adamata; quæ cùm filium amisisset, & orbitatem non ferret, præ zelotypiâ omnes ex matrum gremio rapi pueros & occidi iussit: ingurgitare etiam se vino solitam, & domi manere, nec negotia regni curare, ideo creditam domi cæcam esse: tandem ob morum feritatem in feram commutatam. Eadem fere prodidit Græcus scriptor Antoninus Liberalis in Metamorph. Sed Dion in Libycâ historiâ, feras esse hoc nomine scribit vmbilico tenus femineâ formâ præstãtißimâ, reliquum corporis squammis confertis & impenetrabilibus contegi, & imum in serpentem horribilem desinere; cuius extremum sit caput: brachia squammis similibus vestita, manus aquilino more vncungues esse. has abscondere, & sororiantibus mammis homines sibilo quodam sono (hæc illarum vox) allicere: tum propè accedentes vnguibus arripere, & serpente circumuolutos necare, & cadaueribus vesci. Glossa interlinearis & Lyran. monstra volunt esse femineâ formâ, sed equinis pedibus. Lamiæ quoque sacri vates Isaias & Ieremias meminerunt; hic etiam mammam nudasse testatur. Sed adumbratè loquuntur, & huiusmodi monstra nominant, non quod vlla vnquam fuerint; sed cum vulgo loquentes hisce confictis nominibus vel ipsos dæmones monstrosorum criminum suggestores, vel eorumdem patratores impios homines significabant, vt ex sanctis Basilio, Athanasio, Theodoreto, Ambrosio, & Gregorio docet Leo Castrus ad Esaiæ cap. 34. Sanè D. Hieronym. eo loco satis apertè significat Lamias, Pilosos, & Onocentauros poëtarum figmenta & gentilium esse deliria. Vide de Lamiis, Adag. Lamiæ turres, Braßicanum in Politiani Lamiam, & Chartarium lib. de Deorum imaginibus.

739 Exsecta viuæ viscera] *solemne in Magicis. Propert. lib. 3. in re simili:*

> Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
> Et lecta exsectis anguibus ossa trahunt;
> Et Strigis inuentæ per busta iacentia plumæ. *&c.*

740 Pigri frigoris] *Moguntin.* nigri frigoris. *non muto. nam reddit frigus torpentes, quia vt dicit Xenophon* abigit & deducit ingenitum calorem ad penitas corporis partes. *Et frigus (vt inquit Contarenus lib. 3. de element.) congregat tam homogenea, quàm heterogenea, constipatq; omnia, & vnumquodq; reddit suâ naturâ immobile, ac veluti mortuum. Etenim sicut motus indicium est vitæ, ita immobilitas mortis & interitus. Ideo calor collatus frigori, rationem habet naturæ & vitæ; frigus verò, interitus. Sunt alia præterea multa frigoris incommoda, quæ refert Cornel. Celsus lib. 1. Medicinæ ca. 2. Vnde fit, vt frigidus pro noxio ponatur, vt accipit Seruius illud Virgilij:*

> Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.

& ego illud in Cyri:

> Inde Ioui geminat magno frigidula sacra.

amatoribus enim ipsis magica sacra nocent, vt alibi docui Herc. Oetæo 452. & Troad. 486. Comment. Antiq. in Iuuenal. Sat. 7. Gelidum (*ait*) pro mortifero, quia mors frigida est.

737 Verba non istis] *Moguntin.* illis, *pro;* istis. *non magni refert. Maior*

error nostri, qui verbis incantatoriis vllam vim inesse putat: vt & Pici in lib. de Positionibus & aliorum, qui scripsêre verbis Barbaris & nihil significantibus plus energiæ contineri, quam Latinis, Græcis, vel aliquid significantibus. cur si vis verbis inest, non idem illa à quocunque pronunciata operantur? cur solum sequitur effectus quando proferuntur ab iis, qui dæmoni tacito vel expresso pacto se addixerunt? vel addicentibus consentiunt, vel quo alio modo dæmoni fidem habent? Nugantur ergo, qui hæc persuadere volunt, & meritò ridentur ab Ethnicis, Plinio lib. 28. cap. 2. Galeno lib. de pharmacis. 6. Theophrasto lib. 9. de hist. plantar. Plutarcho in vitâ Periclis, & aliis; damnantur à Christianis D. Chrysost. in Matth. D. Thomâ. 2. 2. q. 96. ar. 4. & ceteris Theologis. ridentur à Medicis doctioribus nostri temporis Fernelio lib. 2. de abditis causis. cap. de curatione supra natur. & Vallesio lib. de sacra philosophia cap. 3. Cauendum ergo à superstitiosis Aetij li. 8. cap. 50. & Trallian. li. 9. cap 4. traditionibus: Nec temerè admittendum quod Origen. in libris contra Celsum scripsit, aliquam vim habere in vnâ linguâ, & effectus producere nomina, quos in aliam translata, aut alio sono dicta non producerent.

740 Vos precor] Furibunda fertur, & dithyrambico more vario carminis genere abutitur.

742 Tartari ripis, &c.] specus mortis circũdatos, & quodammodo inclusos ripis Tartari, hoc est infernorũ fluminũ. sic Virgil. de vmbris dixit 4. Georg.

Quos circum limus niger & deformis arundo
Cocyti, tardáque palus innabilis vndâ
Alligat, & nouies Styx interfusa coërcet.

745 Pyrenidas.] scribe; Pirenidas. πειρήνη fons Corinthius ad radices fluens Acrocorynthi, Strabo li. 8. cuius aquas leuissimas esse scribit Athenæus li. 2. ca. 2. Vulgatum de eo fabulis, tradit Pausan. in Corinth., Pirenen Nympham propter obitum filij sui Ceuchriæ, tantam lacrymarũ copiam profudisse, vt in fontem sit conuersa. Pallidam vocat Persius initiò operis de eadem. vide Plinium li. 4. nat. hist. cap. 4. Prima eius syllaba semper producitur, in eóque differt à Pyrene monte, cuius prima anceps. Mons Pyrenæus duplex; Hispaniæ notissimus; alter Tyrolensis, qui Brennerus hodie, non æquè. de quo Plinius Nepos in Panegyr. Germaniam cùm plurimæ gentes ac propè infinita vastitas interiacentis soli, tum Pyrenæus, Alpes, immensique alij montes, nisi his comparentur, muniunt. Planudes etiam in Epigrammatum Alpibus coniungit. hunc Diodorus scribit Celtas à Gallis diuidere. Hic Pyrenæus fortassis Aristotelem in errorem induxit; qui lib. 1. Meteor. cap. 13. scribit versus Occidentem ex Pyrenæo monte Danubium & Tartessum fluere. quod perspicuè falsum, cùm eorum fluuiorum origines tam diuersæ, & tot locorum dissitæ interuallis; Tartessus etiam ex Tyrolensi Pyrenæo, Danubius ex Hispaniensi nullâ ratione fluere queat. Sed ad nostrum. Versus huius hæc sententia; cùm optasset Medea noxiorum Manes omnes, pœnis intermissis, ad hos thalamos conuolare, scilicet mali ominis gratiâ; ipsum quoque Tantalum desiderat Corinthum venire, vbi hæc geruntur, & ibi longam sitim limpidis aquis Pirenes securè explere.

747 Lu-

747 Lubricus] *odio Creontis, à ceterorum numero Sisyphum excipit; cui pœnæ continuationem imprecatur, ipsi etiam Creonti grauiora. Non dubia est hæc Senecæ mens; sed obscurata & offusa duorum versuum transpositione, quos ita in ordinem redigo:*

Lubricus per saxa retrò Sisyphum voluat lapis:
Longè grauior pœna sedeat coniugis socero mei.

& posterior hic variè habetur in libris excusis; nam in Lips. legitur vt exhibui; rectè, nisi quod ex Moguntin. (in quo:

Grauior pœna cedat coniugis socero mei.)

amplector vocem; cedat. *pro eo quod ceteri;* sedeat. *quod quam Latinum, viderint alij: mihi non placet. Tres vett. Veneti:*

Grauior pœna sedeat coniug. soc. mei.

Herbipolens. Lugdunen. & plerique: Grauiórq. pœna sed. con. soc. mei. *quasi sint hi versus iambici. Non desunt, qui;* Pœna grauior sed. vsto coniug. soc. mei. *Vide quanta deprauatio in hoc scriptore, & sunt qui emendatione non multum indigere profiteantur? quorsum ergo tot in locis ex libris, ex coniecturis tam multa rescribunt? Mos iste Criticorum huius temporis: quæ alij castigãt, sana; quæ lubet ipsis cõmutare, saucia, cõcisa, deposita pronũciant.*

748 Vos quoque quas] *quibusdam placet ex quorumdam codicum fide, vt suauius:* Vósq. quas vrnis. *sed an id lex carminis patiatur, ipsi viderint.*

749 Danaides] *de his in Herc. Fur.*

752. Noctium sidus] *Moguntin.* noxium sidus. *quod hîc non recipio. Nam Proserpina, quæ eadem Hecate (Apollon. lib. 3. versu 845. & 860.) & Luna Nocti perlucet, & noctium Dea dicitur. vnde & à poëtis νυχία: cuius nominis Apollonij Scholiastes rationem in d. lib. 3. reddit, quod noctu illi litabatur, vel quod in spaciis inferorum latè imperabat; quem locum veteres νύκτα vocabant. verba eius sunt:* νυχίαν δὲ εἶπεν, ἤτοι διὰ τὸ χθονίων βασιλεύειν (νύκτα γὰρ τὸν ἀφώτιστον τόπον φασίν) ἢ ἣν νυκτὸς οὔσης ἐξιλάσκονται. εὔλογον γὰρ τὴν τῶν νυχίων τόπον κρατοῦσαν, κατὰ τὴν τῆς νυκτὸς ὥραν ἱλάσκεσθαι.

754 Euocaui] *Empedocles apud Laërtium, de Magiæ vi:*

Compescésque truces ventorum ritè procellas;
Exorti insanis qui vastant flatibus agros.
Rursum si libeat mox flamina pigra ciebis:
Et mediâ educes è tempestate serenum.
Induces mediâ pluuias æstate salubres;
Et flatus siccâ, qui perflent omnia, messe.
Exstinctúmque hominem nigro reuocabis ab orco.

Noster in Hercule Oet. de eadem superstitione multa; à versu 452. & varij scriptores, quos ibi retuli, Virg. eclog. 8. & Æn. 4. Tibullus li. 1. eleg. 2. & 8. Ouidius epist. 6. Claudian. li. 1. in Rufin. Arbiter, & Lucanus: quibus addo Apuleium in Apolog. Columellam in li. de cura hortorum, Senecam nat. quæst. li. 4. Plinium li. 18. cap. 2. & li. 30. cap. 10. D. August. in li. de doct. Christiana, & lib. de nat. dæmon. apud quos miræ artis (si ars dicenda) istius effectiones. Quæ tamen an veræ an falsæ, solet quæri. Videri duntaxat veras, non

esse, placuit Platoni lib. 11. de legib. Porphyrio lib. 2. de abstinent. animat. Plinio lib. 12. cap. 1. & D. Iustino Martyri in quæstionib proponi solitus Christianis. Non tantum videri, sed esse multas, multò verius visum non Iamblico tantùm & aliis prophanis, sed etiam D. Augustino lib. 3. de Trinitate. & lib. 33. quæst. 79. D. Thom. D. Bonauent. & aliis Theologis. Agimus autem (vt Seneca hic) non de Magiâ in genere; nec de Magiâ artificiali; neque de naturali; sed de illâ tantùm quæ diabolica nuncupatur, & quam damnans agnoscit scriptura, Leuit. 20. Deut. 18. 1. Reg. 28. Act. 16. & Patres vt sanctus Augustinus. lib. 21. de ciuit. cap. 8. & fusè S. Thomas lib. 3. contra gent. cap. 104. In qua quæ fiunt, certum est ea non à Magis, sed ab ipso dæmone fieri; quare hos omnes effectus veros esse posse, qui dæmonum potestatem & vires non excedunt. Difficillimum verò est homini scire quanta sit naturalis potestas eius, vt ait D. Augustinus lib. 3. de Trinit. cap. 9. Quæcumque tamen operatur huiusmodi, ea vel per motum localem, nam maxima corpora de loco in locum & breuissimo tempore transferre potest; vel operatur actione caussarum naturalium, applicando actiua passiuis: vel denique sensibus nostris illudendo, vt indicat D. Augustinus lib. de diuinat. dæmon. cap. 3. & d. libro 3. de Trinit. cap. 8. His ille modis mira operatur per Magos. Aliquando enim impedit actiones rerum naturalium licet indirectè, vel impedimento contrariæ caussæ, vel impulsione aut motu nimio, vt pleraque quæ hic Seneca memorat: aliquando imprimit miras qualitates in res corporeas, licet non permanẽtes, idq; per naturales causas quas applicat. nocet bestiis & rebus externis, Iob 1. cap. excitat tempestates (quamuis Wierus homo impius neget. quem refellit Ps. 77. & in eum D. August. vers. 49.) facit ignem descendere de cælo, Iob 1. Apocal. 13. & dicitur Princeps aëris, ad Ephes. 2. & 6. & confirmant l. 4. & 6. C. de malefic. c. fin. in prin. 26. q. 6. Nam possunt hæc solo motu locali absque effici. Cursum tamen astrorum, vel orbium cælestium mutare non potest, nec Solem vel Lunam deducere, vt docet D. Aug. nec potest integrum elementum mouere loco. quia nihil potest contra ordinem vniuersi constitutum à Deo, vt dicit D. Thom. q. 16. de malo. Vnde apparet hac in re Senecæ & reliquorum Gentilium error.

Vide August. lib. 21. de ciuit. Dei. & Michael. Medin. de recta in Deũ fide li. 2. c. 7. à fol. 56.

Euocaui] vi carminis magici elicui. hoc enim vt plurimum significat verbum euocandi; δυνάμιν, & imperium quoddam. ideo tribuitur vel Diis, Virgilius 4. Æneid. Manes euocat orco. vel Magis, vt hîc; vel dominis, vt frequenter in Comœd. vel magistratibus & Imperatoribus. vnde & Euocati milites. Vide Oedip. actu 3.

758 Vetitum mare] Ouid. 2. Metamorph.

Et vetito rursum tentarunt æquore tingui.

Claudianus 2. de raptu:

——— vetito se proluit Arctos
Æquore ——— fabulam aliàs. vide Higyn. lib. 2. & 3. Astron.

763 Ister in tot ora] quidam illi quinque. alij plura; qui plurimum, septem ostia, vt Ouid. 2. Trist. & Valerius Flaccus lib. 8. Dionysius Afer verò & Claudian. de bello Gethico, quinque tantùm. vide inf. Thyest. 376.

766 Ta:

766 Tacente vento] *Non tollo: tamen aptius foret*; iacente vento. *vel*; sonuit (*aut tonuit*) inſ. m. Tacente v. tumuit inſan. mare

Nemoris antiqui] *ſcilicet lapſis frondibus, vel potiùs aliò tranſlato nemore, & ſic nudatâ domo. de Medæa Ouid.*

Illa refrenat aquas, obliquáque flumina ſiſtit,
Illa loco ſiluas viuáque ſaxa mouet. *Idem:*
—— conuulſáque robora terrâ Et ſiluas moueo.

771 Serta] *non amœnis floribus, ſed venenatis ex herbis.*

772 Nouena] *ſacer numerus iuxta Pythagoreos, cui vis, quia ex tribus ternariis*

773 Typhoeus] *numeratur inter venenata propter anguineos pedes, & ex eius ſanguine quidam venenata animalia nata credunt. huius formam deſcribunt Heſiodus in Theogon. & Apollodor. li. 1. Biblioth. & eius cum Ioue conflictum & ſuperûm trepidationem narrant, propter quam noſter*; Qui regna concuſſit Iouis. *Typhonis in Ciliciâ cubile oſtenditur: ſpecus ingens, ore anguſto, in quem demiſſa confeſtim exanimantur. Vide Melam lib. 1. cap. 13. Solinum Polyhiſt. cap. 47. & quæ dicemus Thyeſt. 808.*

Diſcors] *item quia, vt ait Heſiodus, de Genealog. Deorum.*

—— ἐκ δὲ οἱ ὤμων
ἦν ἑκατὸν κεφαλαὶ ὄφιος, δεινοῖο δράκοντος,
γλώσσῃσι δνοφερῇσι λελειχμότες
—— ex humeris verò ei
Erant centum capita ſerpentis horrendi draconis
Linguis nigris lambentes —— *quibus ille varios edebat ſonos, interdum loquebatur, interdum mugiebat, aliàs rugiebat, aliquando latrabat, nonnunquam ſtridebat.*

774 Regna concuſſit Iouis] *omnes enim cælicolæ varias illius metu formas induerunt. Ouidius 5. Metamorph.*

Emiſſúmque imâ de ſede Typhoëa terræ
Cælicolis feciſſe metum, cunctóſque dediſſe
Terga fugæ: donec feſſos Ægyptia tellus
Cœperit, & ſeptem diſcretus in oſtia Nilus.
Huc quoque terrigenam veniſſe Typhoëa narrat,
Et ſe mentitis ſuperos cælaſſe figuris.

Plura de Typhone Scholiaſt. Apollonij in extremum lib. 2.

776 Vectoris] *perperam Moguntin.* Victoris. *Vector ille Deianiræ, & victus ab Hercule.*

777 Quem Neſſus] *quam violentus iſte cruor fuerit, oſtendet Oetæus Hercules: item quia flumen in quod defluxit tam tetri odoris factum, vt ab eo incolæ Ozolæ dicti, teſtes Strabo lib. 1. & Euſtath. Iliad. β.*

780 Vltricis] *& hic quoque Moguntin. malè*; victricis.

782 Harpiia] *quæ ad Harpiias pertinent, nota, & narrantur ab Orpheo in Argon. Apollonio lib. 2. Argonaut. Heſiodo in Theogon. Apollodoro lib. 1. Biblioth. Euſtathio in Odyſſ. μ. & Izaacio in Lycophron.*

Zethum fugit] *expulſa è Phinei regiâ. vide Herc. Fur. 758.*

783 Sauciæ] *quidam manuſ.* ſociæ? *non opinor probè.*

Stymphalidos] *ſic dictæ volucres à Stymphalo Arcadiæ lacu, propequem nidificabant, vel à Stymphalo quodam Heroë; quibus alæ, roſtra, vngues ferrei; immanes & humanis carnibus inſaturabiles. Pauſan. in Arcad. Apollod. lib. 2. Higynus lib. Fabular. cap. 20. & 31. ſibi contrarius. vide Herc. Fur.*

785 Sonuiſtis] *latrarunt Hecates canes.*

Aræ] *confectæ ex ſanguineo ceſpite, vt ſtatim.*

Tripodas meos] *oraculum meum, certius mihi & ſacratius Delfico tripode; de quo conſule Cælium lib. 8. cap. 15.*

787 Triuiæ] *Hecates, ſeu Dianæ, ſeu Proſerpinæ; quæ triuiis præerat, & triplici facie pingebatur. Ouidius:*

Ora vides Hecates, in tres vergentia formas:
Seruet vt in ternas compita ſecta vias.

tergemina Virgilio, triformis Horatio & aliis. Latius exponit Euſebius lib. de præparat. Euangel. cap 3. tradens Lunam dici Hecaten, propter varias corporis eius formas, quas à diſtantia Solis ſumere videtur. Triformem quoque eius eſſe virtutem. nouiluniÿ virtutem, candidis & aureis veſtibus & ardenti face ſignificare: calathum verò, cùm iam media ſit, deſignare, quoniã creſcente lumine fruges maturat: pleniluniÿ virtutem ferrugineo colore denotari. verba ſunt; ἑκάτη δὴ ἡ σελήνη πάλιν, τῆς περὶ αὐτὴν μετασχηματίσεως καὶ κατὰ τοὺς σχηματισμοὺς δυνάμεως. διὸ τρίμορφος ἡ δυνάμις, τῆς μὲν νουμηνίας φέρουσα τὴν λευχείμονα καὶ χρυσοσάνδαλον, καὶ τὰς λαμπάδας ἡμμένας· ὁ δὲ κάλαθος, ὃν ἐπὶ τοῖς μετεώροις φέρει, τῆς τῶν καρπῶν κατεργασίας, ἣν αὔξει τρέφει κατὰ τὴν τοῦ φωτὸς παραύξησιν. τῆς δ' αὖ πανσελήνου, ἡ χαλκοσάνδαλος σύμβολον, *&c. Apud Porphyrium ſic loquitur Luna; citante Euſebio extremo lib. 4.*

Ἠδ' ἐγὼ εἰμι κόρη πολυφάσματος, οὐρανόφοιτος,
Ταυρῶπις, Τρικάρηνος ἀπηνὴς, χρυσοβέλεμνους,
Φοίβη ἀπειροτεχνὴς, Φαεσίμβροτος εἰλείθυια
Τρισοίχου φύσεως συνθήματα τρισσὰ φέρουσα.
Αἰθέρι μὲν, πυροέσσιν εἰδομένη εἰδώλοις,
ἤερα δ' ἀργεννοῖσι τροχάσμασιν ἀμφικάθημαι.
Γαῖα δ' ἐμῶν σκυλάκων δνοφερῶν γένος ἡνιοχεύει.

quorum compendium continet vulgata verſio non ſententiam, vt alia quoque pleraque conciſè nimis reddita, neque ex fide:

Naturæ triplicis ego ſum Lucina puella,
Taurea, itemque triceps, miſſa è cælo aurea Phœbe
Quam multæ variant formæque, trináque ſigna:
Quæ terna & ſimulacra fero, terræ, aëris, ignis.

Incertus auctor, ſed vetus:

Terret, luſtrat, agit; Proſerpina, Luna, Diana;
Ima, ſuperna, feras; ſceptro, fulgore, ſagittâ.

& Prudentius libro 1. contra Symmachum; de Proſerpina:

Et regnare ſimul cælóque, Erebóque putatur;

Nunc

Nunc biiuges frenare boues, nunc sæua sororum
Agmina vipereo superis immittere flagro:
Nunc etiam volucres caprearum in terga sagittas
Spargere: térque suas eadem variare figuras.
Denique cùm Luna 'st, sublustri splendet amictu:
Cùm subcincta iacit calamos, Latonia virgo 'st:
Cùm subnixa sedet solio, Plutonia coniux.
Si verum quæris, Triuiæ sub nomine dæmon. *&c.*

Qui locus me admonet, ne lectorem celem, aliquando me aduertisse versum illum Prudentij: Denique cùm Luna 'st. *&c. cum duobus sequentibus referri ab Higyno lib. 4. Astronom. c. de Lunâ, non citato auctore, si vulgatis exemplaribus, quæ sola vidi, credimus. nam ego quidem censeo nunquam illos ab Higyno positos, sed ab impudenti quopiam sciolo insertos. conferas præcedentia cum subsequentibus; facilè deprehendes eo loci minimè necessarios. Idem opinor bonorum adulterator librorum etiam lutulentas manus iniecit paullo priùs in cap. de Sole, tribus eodem modo Prudētij versibus intrusis. Etsi enim hunc Higynum ab antiquo illo, Augusti liberto, (dissentit Turneb. lib. 16. aduersar. cap. 1.) alium credam; non tamen tanto posteriorē Prudentio, vt eius versus eo nec nominato planè præter rem mutuari voluerit. Citantur etiam priores duo à Calpurnio Basso comment. in Germanici Phainom. simili similis plani flagitiô: nisi Bassus iste ignobilis quispiam & tanto recentior Prudentio; vel imponant, qui Calpurnio Basso commentarios illos inscribunt.*

792 Propiore] *præ metu artius stricto, & ad se propius adducto: vel propiore nobis, quia cælo deducitur.*

795 Dictynna] *Cretensibus quidem Dictynna dicitur Dianæ socia Britomartys, quæ, castitatis tuendæ causâ, se in mare præcipitauit (Pausan. Corinthiac. seu lib. 2.) obtinuit tamen, vt hoc nomine Diana intelligatur, cui id tribuunt Græci Latiniq́ꝫ: & in Laconiâ fuit ædes Dianæ Dictynnæ, teste Pausaniâ in Lacon. seu lib. 3. quod retib. delectetur. rete enim δίκτυον.*

797 Cespite] *Apollonij versus, sic vertunt:*

Obserua, medium vt nox fecit humida cursum,
Fluminis ipse petas vndas, vbi lotus, & vnus
Cyaneâ veste indutus, fodere ipse memento
Mox foueam. iugulata tibi sit protinus agna
Femina, & ibi super foueâ pyra structa crometur.
Atq. voces Hecaten Perseida, melláque libans
Dulcia munera apum, places hanc. sacrísque peractis
Rursus abire pyrâ moneo. conuertere nullus
Te retrò strepitúsve pedum, fremitúsve caninus
Cogat. nam sacri fiet labor irritus omnis.

confer etiam cum sacro Tyresiæ in Oedipo.

805 Ramus] *qualem somno tribuit Virgilius:*

Ecce Deus ramum Lethæo rore madentem

Viſque ſoporatum Stygiâ —— *arbores ad Stygem natæ veneficiis idoneæ habebantur.*

806 Sacro feriam brachia cultro] *ritus ſacerdotum Baal 3. Reg. 18. item Cybelles, & Bellonæ.*

812 Quod ſi nim.] *innocabant Hecaten Magæ; ſed quia ſciebant iracundam & terribilem & ad malum pronam, id non ſine præfatione: ab iracundiâ enim Brimo dicta; & à ſæuis terriculamentis, quæ in aduentu eius cernebantur, & à fremitu qui tum terribilis audiebatur. declarant enim hoc pacto hunc locum iſta Scholiaſtæ Apollonij in lib. 3.* δοκοῦσι γὰρ αἱ φαρμακίδες τὴν Ἑκάτην ἐπάγεσθαι. Βριμὼ δὲ αὐτὴν προσηγόρευσε. διὰ τὸ φοβερὸν καὶ καταπληκτικὸν τῆς δαίμονος καὶ φάσματα ἐπιπέμπειν τὰ καλούμενα ἑκάτεια, καὶ πολλάκις αὐτὰ μεταβάλλειν τὸ εἶδος. διὰ τὸ Ἔμπουσαν καλεῖσθαι. ἢ παρὰ τὸν βρόμον, τὸν τοῦ πυρὸς ψόφον. τόσος γὰρ πέλεται βρόμος. ἡ γὰρ θεὰ λαμπαδοῦχος· τὸ δὲ Βρι ἐπιτάσεώς ἐστιν, ὡς τὸ-βρ-Ιήπνος ὄβριμος Ἄρης. Ἴσως οὖν Βριμὼ, ἡ μεγάλην ἔχουσα μῆνιν βριμηνίς τις οὖσα.

814 Perſei] *Hecate Perſei Regis filia, Solis neptis, teſte Dionyſio Mileſio; vel Ariſtæi iuxta Pherecydem filia, vel Iouis & Aſteriæ iuxta Muſæum. Bacchylides noctem illi dat matrem;* Ἑκάτα δᾳδοφόρου νυκτὸς μεγαλοκόλπου θύγατερ. *In Orphicis dicitur Cerere nata:*

καὶ τότε δὴ Ἑκάτην Δηὼ τεκὲν εὐπατέρειαν.

Hanc Dionyſ. Mileſius in Argonaut. ſcribit, occiſo patre Perſeo, Aeetha patruo nupſiſſe, eiq́ peperiſſe Medeam & Circem; fuiſſe virilis animi mulierem, venationi & medicinæ veneficiisq́ deditam. vide verba Dionyſij apud Schol. Apollonij in lib. 3. ver. 200. Heſiodus & alij diſſentiunt. vide aduerſar.

823 Prometheus] *alludit ad vulgatam traditionem Heſiodi, Horatijq́ aliorum; Prometheum ſubduxiſſe furto ignem cæleſtem, atque mortales ignis vſum docuiſſe. Plato, de hac re latè agens in Protagorâ inter cetera:* ἀπορίᾳ οὖν ἐχόμενος ὁ Προμηθεὺς ἥντινα σωτηρίαν τῷ ἀνθρώπῳ εὕροι, κλέπτει Ἡφαίστου καὶ Ἀθηνᾶς τὴν ἔντεχνον σοφίαν σὺν πυρί. ἀμήχανον γὰρ ἦν ἄνευ πυρὸς αὐτὴν κτητὴν τῳ ἢ χρησίμην γενέσθαι. καὶ οὕτω δὴ δωρεῖται ἀνθρώπῳ. τὴν μὲν οὖν περὶ τὸν βίον σοφίαν ἄνθρωπος ταύτῃ ἔσχε. Cúmque aliam ſalutis humanæ viam conſultans Prometheus non inueniret, ſurripuit Vulcani Mineruæque artificioſam pariter cum igne ſapientiam. neque enim fieri poterat, vt eam ſine igne quis nanciſceretur, vel etiam vteretur. Eum itaque ſic hominum generi Prometheus intulit, atque ita ſapientiam, quæ victum ſuppeditat, conſecuti ſumus.

826 Mulciber] *Vulcani ignes inſopibiles eſſe putabant. ideo meminit Martianus Capella lib.* 1. Lemnius faber inſopibilis illi perennitatis igniculos accendit.

828 Mediæ dona Chimæræ] *Mediæ. quia auctoribus Heſiodo & Homero, capite leo, ad caudam draco, medio corpore chimæra, horrendè efflabat vim ignis ardentis. ideo flammiuomam vocat Epinicus in Suppoſitit. apud Athenæum lib.* 11. *& apud eundem lib.* 13. *dicitur Chimæra ſcortum ſignificare; eodemq́ ſenſu Pierius lib.* 1. 10. *&* 14. *Hieroglyph. ad laſciuiam retulit. quia*

quia (vt tradit Fulgentius li.3. Mytholog.) lasciuia amoris inuadit saltu leonino, procacitatem deinde igneam inducit, vltimò venenum & pœnitentiam infundit. Hesiodi interp. & D. Nazianzenus orat.1. in Iulian. accommodant tribus partibus Rhetorices: per leonem denotari iudicialem, ob terrorem qui reis incutitur: per capram, demonstratiuum, quòd in eo dictio plurimum lasciuiat: per draconem, deliberatiuum propter argumentorum varietatem, longioresq; circumductus, & quasi spiras quibus opus in persuadendo. Re ipsâ fuit Chimæra mons Lyciæ igniuomus, teste Pomponio lib. 1. cap. 15. cuius aquis flammas accendi, fœno aut terrâ exstingui tradit Plinius lib. 2. in eius cacumine leones, in medio capræ, in imo serpentes degebant: vnde nata fabula, de qua consule Hesiod. in Theogon. Homerum & Eustath. Iliad. ζ. Pindarum Olymp. 13. Apollodor. lib. 2. Biblioth. Strabonem lib. 15. Plutarch. in Parallel. Higyn. Palæphatum & Albricum.

830 Tauri] flammiuomi, quem Hercules occidit; vel potiùs quos Iason domuit, de quibus alibi: Flammeum Aeethæ pecus.

831 Medusæ] Tres Gorgones Phorci filiæ, Medusa, Steno, Euryale, vnicum oculum, quo vicissim vtebantur, humeros alis, caput anguibus pro comâ ornatum, dentes instar apri quadriennis, vngues æreos habebant. Surrepto Perseus oculo, Medusæ caput amputauit; cuius è cruore statim nati Chrysaor & Pegasus, & in Africâ varium genus serpentium. qui caput intuebantur, saxei fiebant. Hesiod. in Theog. Ouid. in Metamorph. Apollodor. lib. 2. Biblioth. Higyn. in fabulis, & Bassus in Germanic. Apollonius & Scholiast. sub fin. lib. 4. Mythologias suggerunt Pisidas lib. de vitæ vanitate. Izaac. in Lycophron. Fulgent. lib. 1. & 3. Pierius lib. 16. Hieroglyph. Ad historiam reducunt Diodorus lib. 3. Athenæus lib. 5. cap. vlt. Pausanias in Corinth. seu lib. 2. & Albricus lib. de Imaginib. Gorgonidum insularum meminit Plinius lib. 6. cap. 31. Quædam Lilius Syntagm. 5.

830 Semina flamæ] sic Lucretius lib. 1. Semina ardoris.

839 Latratus] latrabant canes Hecatæ comites. Theocrit. εἰδ. 2.

——κύνες ἄμμιν ἀνὰ πτόλιν ὠρύονται.
ἁ θεὸς ἐν τριόδοισι.
——canes nobis per vrbem latrant:
Dea autem adest in triuiis.

Virgilius 6. Æneid.

——visæque canes vlulare per vrbem
Aduentante Deâ——

Horatius libro 1. Sat. 8.

——serpentes, atque videres
Nocturnas errare canes——

Videndi Lilius Syntagm. 12. Turnebus lib. 13. aduersar. cap. 12. & lib. 16. cap. 4. & quæ dicemus Oedip. vers. 569.

840 Sacros edidit ignes.] nam illâ aduentante solum tremebat, & thedarum fulgur cernebatur, auctor Scholiast. Apollonij, & Turn. li. 15. cap. 8.

IN CHORVM.

857 Genæ] *pro parte quâ viris primùm barba nascitur. ita Pacuuius:*
Nunc primùm opacat flore lanugo genas. *notat Festus, ad-*
dens etiam eas partes, quæ sub oculis, genas dici, & ipsas quandoq; palpebras.

862 Tigris] *De tigridis amore in catulos & arte quâ capitur, de fœtu relictæ in litore, de speculo quo retardatur, de spontaneâ morte multa, præter Claudianum Plinius lib. 8. cap. 10. Solin. Polyhist. cap. 21. D. Ambros. libro 4. Hexamer. & Eucherius eo refert illud Iobi, iuxta Hebræorum contextum.* Tigris periit eo quod prædam non fuerit assecuta. *fusissimè omnium Wottonus lib. 5. de different. animal. cap. 81.*

865 Frenare] *præcedentem versum, ex coniectura, post tres qui sequebantur, edi iussi. Non comparat Medeam chorus tigridi, quod iras & amores nequeat frenare; sed quod furore cæca huc & illuc pedes ferebat, nullo in loco valens consistere, quam iræ vehementiam postquam graphicè chorus; subiungit* ἐπιφωνηματικῶς, Frenare nescit, *&c. Quod si vulgatum tuearis ordinem, cogêre cum vett. impreßis,* τὸ; sic, *omittere.*

870 Colchis] *à patriâ. sic etiam vocat Archias lib. 1. Epigramm. sic Latini poëtæ cuncti. Corintheam tamen fuisse Medeam, censent Scholiast. Apollonij & Pindar. Olymp. 13. quia Corinthus paterna eius possessio. vt docet Eumelus his versibus:*

ἀλλ' ὅτε δ' Αἰήτης καὶ Ἀλωεὺς ἐξεγένοντο,
Ἠελίουτε καὶ Ἀντιόπης, τότε ἄνδιχα χώρην
δ' ἄσατο παισὶν ἑοῖς, Ὑπερίονος ἀγλαὸς υἱός.
ἣν μὲν ἔχ' Ἀσωπὸς, ταύτην πόρε δίῳ Ἀλωεῖ.
ἣν δ' Ἐφύρην, κτέατεσσ' Αἰήτῃ δῶκεν ἅπασαν
Αἰήτης δ' ἄρ' ἑκὼν, Βούνῳ παρέδωκε φυλάσσειν
εἰσόκεν αὐτὸς ἵκοιτ' ἢ ἐξ αὐτοῖο τις ἄλλος
ἢ παῖς ἠδὲ υἱωνός, ὁ δ' ἵκετο Κόλχιδα γαῖαν.

ait Hyperionis filium Apollinem, filiis suis ex Antiopâ, Aeetæ & Aloëo hereditatem sic diuisisse; vt Aloëus vicinam Asopo Regionem, sed Corinthum Aeetes acciperet vniuersam. Aeëthæ portionem suam displicuisse, & Bunoo retinendam custodiendamq; tradidisse; donec quis ex ipso filius nepósve, olim illam reddi postularet: atque ita Aeëtam Colchos profectum, ibi imperasse, neglectâ Corintho. Aliam præterea rationem reddit Pindari Scholiastes, sed minus verisimilem.

877 Dux noctis hesperugo.] *hoc loco Moguntin. manusc. & impressi tres Venetiis, vnus Herbipol. & vnus Basileæ constanter;* Dux noctis Hesperus. *sic etiam iidem sup. ver. 856.* Quis credat exulem, *non;* exulêtem, *& ver. 864.* Gangeticum nemus, *absque;* sic. *Sed alij codices agnoscunt,* Hesperugo, *& numeri postulant. Stella Veneris, de qua Plinius lib. 2. cap. 8. Cicero de nat. Deorum. Cleomedes libro 1. Meteor. de eadem Iob cap. 38.* Numquid producis Luciferum in tempore suo, & Vesperum super filios terræ consurgere facis? *passim poëtæ. Pisidas:*

Η τίς τὸν αὐτὸν εὐσύνοπτως ἀςέρα,

Καὶ

Καὶ Φωσφόρον γνοὺς, καὶ σκοπήσας Ἕσπερον,
Οὐκ οἶδεν αὐτὸν ἐργάτην διπλοδρόμων,
Κήρυκα νυκτὸς, καὶ προφήτην ἡμέρας. *Morellius:*
Quisve vnum & idem sidus acri lumine
Modò Phosphorum, modò Vesperum, si perspicit;
Hoc nesciat binorum opificem cursuum,
Lucis prophetam, noctis esse nuncium?

Cinna in Smyrnâ:
Te matutinus flentem conspexit Eous,
Et flentem paullo vidit pòst Hesperus idem.

Manilius lib. 1.
Nec matutinis fulgeret Lucifer horis,
Hesperus immerso dederat qui lumen Olympo.

Seuerinus Boëtius:
Et qui primæ tempore noctis
Agit algentes Hesperus horas,
Solitas iterum mutat habenas
Phœbi pallens Lucifer ortu.

Martianus Capella lib. 8. de Nupt. Philolog. scribit Veneris stellam aliquando solem transcurrere, aliquando subsequi; aliquando superferri, nonnũquam subiacere: nunc facere ortum, & vocari Luciferum; nunc post occasum Solis effulgere, & vesperum vel vesperuginem nominari. Diuersis ergo, non eodem die; manè solis ortum præcedit, & vesperi subsequitur: quod etiam ex Vitruuio deprehendas. Cicero quoque in lib. de Vniuersit. testatur Luciferum cursum habere solis celeritati parem, & ita fieri vt modò vincat, modò vincatur. quando sole tardior est, tunc oritur mane ante ortum solis, eumq́ præcedit; quando celerior, tunc vesperi subsequitur occidentem. Glossar. Vesperugo ἕσπερος. *Vocatur Hesperus etiam Noctifer & Nocturnus, teste Turnebo libro 24. aduers. cap. 27. Catullus:*
Iamdudum Oetæos ostendit Noctifer ignes.

Plautus in Amphitruone:
Credo Nocturnum obdormiuisse ebrium.

Papinius: Roscida iam nouies cælo dimiserat astra
Lucifer, & totidem Lunæ præuenerat ignes
Mutato Nocturnus equo ——— *qui locus potuit virum doctum admonere, cuius demortui in Plautum commentarij editi, ne Nocturnum noctis Deum exponeret. Quis enim apud poëtas noctis Deus? Noctem ipsam, Deam dici inuenio: noctis Deum, non magis quàm diei. Nisi fortè sic Martianus Nocturnum accepit lib. 1. cùm illum Consentibus, Penatibus, Laribus, & Opertaneis adnumerat. Glossar.* Noctiuago νυκτοδρόμος.

IN ACT. V.

886 Vt iussus] *sic Herbip. & Venet. Bernardini, sic Lugdunens. sic m. s. Caietan. nescio cur mutarit, in;* Et iussus. *inde N.* Emissus. *ait: sic furere flammas, quasi ex præscripto & mandato.*

 890 Effer

890 Effer citatum.] *Euripides:*

O quæ dirum nefariè designasti facinus
Medea, fuge, fuge; seu potes, nauigio;
Seu volucri per terram vehiculo.

Pelopeia] *Corintho. nam & Isthmo Pelops imperauit.*

899 Iamque sic temet] *vulgatis consentiunt Eguian. & Mogunt. m.*

933 Non sunt mei] *Sophista quidam sic facit loquentem;* Occide Medea Iasonis filios, hominis iniqui, improbi patris, hospitis mali: *apud Stobæi Neophronem ita Medea secum deliberat:*

Age verò. quid facies anime? consulta benè
Priusquam pecces, & carissima
Tibi reddas infensissima. quo tandem exis miser?
Reprime voluntatem & vim impiam.
Sed quid hæc lugeo: cùm animam meam
Videam deseri atque negligi,
A quibus id minimè oportebat? molles scilicet
Et timidi sunt, huiusmodi mala qui tolerant.
Ne relinquas anime teipsum in malis.
Hei mihi! stat sententia. ô pueri ex oculis
Discedite. iam mihi cruenta magnum
Subiit rabies animum. ô manus! ô manus!
Ad quale facinus armamur! Heu quid
Tantum infelix audebo; quæ diuturnum laborem breui
Perditura meum pergo tempore!

939 Vt sæua.] *Ouidius in epist. Cydippes:*

Ipsa velut nauis iactor, quam certus in altum
Propellit Boreas, æstus & vnda refert.

Papinius libro 1. Thebaid.

Qualiter hinc gelidus Boreas, hinc nubifer Eurus
Vela trahunt: nutat mediæ fortuna carinæ.

eadem comparatione vtitur lib. 3.

849 Oculis pereant patris] *sic Moguntin. Herbipol. & tres Venet. recentiores addiderunt;* sed oculis per. pat. *quidam;* in oculis per. pat. *amplector vet. cod. Lipsij in quo;* gementes. osculis pereant patris.

853 Inuisam manum] *non malè quidam lib.* domum. *solitum suum hospitium, pectus meum, inuadit ira & furor.*

955 Natos] *Duos fuisse voluit etiam Ouidius 7. Metamorph. Apollodor. lib. 1. Biblioth. & Higynus cap. 25.*

960 Anguis] *visis furiis & audito verberum sono, ad insaniam homines adigi credebant, patet hîc & Herc. Fur. actu 4.*

Flammifera Erinnys verbere excusso sonat, *&c.*

idem Horatius, vt intelligo, de Bellonâ significauit lib. 2. Sat. 5.

——quem cœpit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.

hic

hic inquit insanus, non attonitus tantum, censendus.

963 Frater] *Absyrtus, quem conueniunt omnes ab impiâ sorore laniatum: sed Pacuuius & Diodorus Aegyaleum vocant. plerique volunt fuisse germanum fratrem, Sophocles in Scythis uterinum tantùm. Timonax τῶν σκυθικῶν β'. & Apollonius lib. 3. ob formæ præstantiam Phaëtontem nominarunt. Quidam Medeâ natu maiorem faciunt, quibus fauet Valerius Flaccus: Pherecydes in lib. 7. à Medeâ ex cunis infantulum sublatum, & in mari postea necatum tradidit; quod tamen in patriis ædibus patratum mauult Sophocles in Colchid. sed Apollonius propè Istrum, Plinius in insulis quæ ab hoc facinore Absyrtides nuncupatæ. vide Scholiast. Apollonij in lib. 4.*

976 Approba populo manum] *contra Horatij præceptum filios coram populo trucidat. quia tãtus furor, quantum superius descripsit, supremo actu, quem oportet multum assurgere, nudâ commemoratione, pro dignitate exprimi nequiuisset. spectandum facinus, non narrandum auditoribus fuit. decorum ergo seruatum. aliter Riccius conatur excusare, lib. 1. de imitat. Mihi videtur melior causa, quam dixi.*

978 Auctorem] *manusc. Eguianus*; auctricem. *nouè.*

986 Dum faciunt] *dum sustinent facere.* ἐμφατικῶς.

992 Inuitam] *manusc. Moguntin. & excusi veteres omnes*; inuisam. *uno sensu: odit me voluptas & lætitia, subit tamen.*

996 Congere] *Euripides:*

IA. Me hæc funera sepelire & lugere sinas.
MED. Minimè. quando ego ipsos hac sepeliam manu,
Delatos in templum Iunonis Acreæ Deæ.

1010 Nimium est] *Moguntin.* Minimum. *rectè, si sic dispungas.*

——— vt duos perimat, tamen
Minimum est. dolori numerus angustus meo.

1014 Morámque saltem, &c. *vt excudi, legitur in o.l. impressis & m.s. Lipsius tamen censet* hæc confusa, nec sanæ mentis. Iason (inquit) cupit statim interimi liberos, non tractim mori & per singulos artus. Ea enim sentẽtia primi versus. At pugnat ecce alter, & quærit supplicij moram. Denique Medea respondet quasi ex voto, & exorata. Omnia (*addit*) contra sunt. *& suspicatur versus præposterè locatos, & digerendos sic:*

——— haud vltrà precor.
MED. Perfruere lento scelere. ne propera dolor,
Morámque saltem supplicibus dona meis.

enim se malle quàm, suppliciis. *Istâ mente.* Optas, inquit Medea, citò fungi hoc spectaculo? haud fiet. & cum irrisione, Ne propera mi dolor, & moram saltem indulge his qui tibi supplices. *Hæc ille. Fateor mul- concinniùs. si quis mauult nihil mutari, Bernardinum fortè sequatur; qui postulare Iasonem, vt si filium velit occidere, moram donet ad fugien- , ne scelus tantum spectare cogatur. & Medeam respondere, id sibi gra- . nolle se festinare. restare temporis satis. sed quis frigere istud non videt? tius N. lib. 2. suspicion. cap. XI. secundo versu nõ quæri supplicij moram, sed*

„ *sed festinationem. cùm enim (ait) petit donari moram suppliciis suis, nihil*
„ *aliud petit, quàm vt maturentur. Ratio hæc est, si moram donauerit Medea,*
„ *non iam ampliùs erit in eius manu. acumen est scholasticum. Quod ego qui-*
dem non capio. mõstri simile, moram qui petit, festinationem petere; qui petit
differri supplicium, petere vt maturius sumatur. quasi dicas, qui ait, negare:
qui abnuit, annuere. Ausi hæc alij, audendum & nobis nonnihil. versiculum
1017. *puto non sua in sede nunc inueniri; reduxerim ad* 1006. *hoc modo:*

Me dede neci, noxium macta caput,
Infesta memet perime. MED. misereri iubes.
Hac qua recusas, *&c.*

& postea:

Meus dies est, tempore accepto vtimur.
Benè est, peractum est, *&c.*

Ipse occidi malebat Iason, quàm filios se coram. At Medea, Velles (ait) mori:
remedium & portum malis quæris. ast mihi certum te nece filiorum in oculis
ingestâ, quod summè malum metuis, excruciare. & simul cum minis vno in-
fantulorum iugulato, alterius quoque cædem parat. vt hunc eripiat; vnum sa-
cit Iason pœnæ sufficere. Nec duos iram & tumorem animi sui explere sat
infert illa posse. & occiso reliquo; scrutaturam se gladio numquid Iasonis
adhuc in visceribus lateat. Refert Ias. non ingratum id sibi spectaculum fore,
nec supplicem se illi vltrà: mortuis liberis, peragat cœpta; se quoque ipsum in-
terficiat. hoc spectaculum sibi remißionem quandam & moram doloris fore,
(morámque saltem) *Quibus verbis efferatur aspis illa, & abiecti sui sup-*
cis mentione, pergit insultare afflicto. Ego verò largiar tibi moram lugendis,
lauandis, sepeliendis liberis: adspectum quoque vindicis tuæ. quæ duo Iasoni
acerbißima, viperam illam videre sanguine liberorum madentem, audire
insultantem, & vlcisci nequire.

1017 Misereri iubes] *vide Herc. Fur. versu* 512.

1022 Gemini serpentes] *Ouidius:*

Nunc ego Medeæ vellem frenare dracones.

1024 Aliti curru] *de quo Terentius, Varro, Marcipore:* Dixit Acetis
Regi Medeam aduectam per aëra in rheda anguibus. *sic rescribo apud*
Nonium in rheda, *vbi legebatur:* Varro Marcipore dixit, dixi regi Me-
deam, *&c. & Nonius monet ibi rhedam pro curru poni: propriè tamen Gal-*
lica vox est, & duarum rotarum vehiculi genus. An ab anguibus Medea vo-
catur Anguicia? *nam glos.* Μηδεία, anguicia. *nempe ab anguibus carmine*
ciendis. Quare apud Horatium lib. 1. Odar. Te nemus Anguiciæ, *& apud*
Silium lib. 8. Anguiciam *non* Anguitiam *legendum, idq; de Medea ipsa,*
non eius sorore, vt volunt, capiendum. Porrò non temere hoc de curru alite
confictum. dæmones enim, etsi naturâ suâ corpus graue huc illuc ferri per aë-
rem nequeat, præstare id possunt; quod non de assumptis modò corporibus;
quod communiter theologi concedunt; (D. Thom. in 2. d. 8. a. 3. D. Bonauent.
ibid. q. 8. Scotus q. 1. Durand. q. 2. & cæteri) sed de non assumtis etiam, si tan-
tumuis magna sint, dummodo per id vniuersi ordo à Deo præstitutus non im-
mute-

Fabius lib. 1. Inst. cap. 5.

mutetur, omnino certum existimo. Transferre ergo potest homines de loco in locum, etiam valde distantem, idq; fecit interdum. nam duo millia porcorum præcipitarunt mali angeli in mare, Marci 5. & Satanas transtulit Christum Dominum à deserto in Hierusalem, & ab Hierosolymis in montem excelsum, Matth. 4. vt SS. Chrysost. Augustinus, Ambros. Gregorius, & cæteri Patres omnes obseruant: imò & D. Eusebius Emissenus à malo spiritu in desertum ductum significat, sed hoc à D. Chrysost. Euthym. Gregorio, & reliquis non recipitur. Boni angeli Philippum Diaconum, & Abacuck asportarunt, in Act. cap. 8. Daniel. vlt. Simon Magus à multis inspectantibus visus est in cælum eleuari, vt referunt D. Clemens Rom. lib. 6. constit. Apostolicar. Hegesippus lib. 3. D. Cyrillus Hierosol. Catech. Mystagog. 6. D. Epiphanius, Theodoretus, & alij. Confirmatur idem, quia multi reperti sunt in locis distantissimis eò à Diabolo translati, vt testantur Alphonsus Castro libro 1. de hæret. punit. cap. 16. & Siluest. libro 2. de Strigib. de Pythagorâ Laërtius, de Apollonio id testatur Philostratus, de aliis Pompon. Mela lib. 3. cap. de Atlante monte, Plinius li. 1. cap. 5. Solinus in Polyhist. Olaus Magnus lib. 3. Region. Aquilonar. cap. 11. Spranger in Malleo malefic. & Spina q. de Strigib. cap. 5. & 12. & contra Ponzinibium Apolog. 1. cap. 4. Grillandus lib. de Sortileg. Nec audio plerosque iuris Canonici interp. qui vehementer ab hac sententiâ abhorrent, auctoritate c. Episcopi. 26. q. 1. vbi id ludificationi sensuum adscribitur. Vellem attenderent verba canonis; quæ satis innuunt, ibi non tradi hoc nunquam fieri, vt verè loco moueantur; sed dumtaxat, non semper id fieri, verùm sepenumero decipi maleficos. Voluit enim Conc. Ancyranum, non vim eam dæmoni adimere, sed maleficarum opinionem conuellere, quæ nunquam se falli, sed semper id verè euenire credebant. Nam, vt plurimum, mente dumtaxat abalienantur, quod etiam Olaus ipse vidisse se testatur. De huiusmodi exstasi, quam agnouit Plato, non malè accipias illud Virgilij 4. Æneid. alio quoque sensu intelligendum:

Sic explicant Castro vbi sup. & Bernard. Basin. de artib. Magicis propos. 9.

Hæc se carminibus promittit soluere mentes
Quas volet ——

Vehar] *euasit ergo, vt & postea manus Thesei: post obitum credita Medea nupsisse Achilli, auctores Ibycus, Simonides, & Apollonius, & in Ambrâ Politianus.*

1025 Sublimi ætheris] *sic manuscripti ferè omnes. sic veteres impressi quattuor. sic Lugdunens. sic Basileens. malè ergo N.*; æthere. *& manusc. Moguntin.* sublimis ætheris. *porrò* sublimus, *notum Prisciano & Nonio, sicut* sterilus, hilarus, *&c. Sallustius libro 3. histor.* sublima nebula cælum obscurabat. *Lucretius lib. 1.*

At nunc per maria ac terras sublimáque cæli

1026 Testare nullos.] *nam si qui forent, tantum scelus viuere non paterentur. Ethnicorum more: quibus supplicia malorum, Deos esse; impunitas, non esse persuadebat. apud Euripidem in Bacchis Cadmus:*

εἰ δ' ἔστιν ὅστις δαιμόνων ὑπερφρονεῖ,
εἰς τοῦδ' ἀτρήσας θάνατον ἡγείσθω θεούς.

Quod ſi ſit vllus qui Deos contemſerit;
Huiuſce viſâ morte iam credat Deos.

Electra apud Sophoclem:

ὁι δὲ μὴ πάλιν
δώσουσ᾽ ἀντιφώνους δίκας,
ἔῤῥοιτ᾽ ἂν αἰδὼς, ἁπάντων
τ᾽ εὐσέβεια θνητῶν.
Neque rurſum illi
Iuſtas ſoluant pœnas:
Effluet omnis pudor, & pietas
Homines inter nulla futura eſt.

Huc pertinent illa Virgilij 1. *Æneid.*

Et quiſquam numen Iunonis adoret
Præterea, aut ſupplex aris imponat honorem.

Athenagoras in legatione ſcribit ab Alcmane & Heſiodo Medeæ diuinos honores tributos.

ARGVMENTVM.

OEdipus Laij & Iocastæ filius, huius etiam maritus, illius occisor, Thebis regnabat, quando dira pestilitas ciuitatem inuasit. consultus Apollo; Laij necem, interfectoris exilio expiandam, & lúis finem fore, respondit. Ignorabatur nomen interfectoris. Creon itaque vnà cum Tiresiâ vate mittitur vmbras per Necromantiam euocaturus; vt ab illis, quod extispicio & capnomantiâ nequiuerant, resciscant: quis reus ille, quem Phœbus innuebat. Respondet Laij vmbra, ipsum esse regem Oedipum. Negat ille: sed tandem nimiâ curiositate, mala sua sibi & aliis patefacit. Denique ingenti in se ipsum irâ percitus, sibi oculos effodit, in pœnam criminum quæ ignarus & imprudens consciuerat. Iocasta quoque se gladio confodit. Fugit orbus oculis in exilium.

IN ACT. I.

1 DVBIVS] *quia obscurus, nubilus, & quid medium inter lumen & tenebras.*

3 Luctifera] *sic plerique N.* luctifica.

4 Iam cernet] *Burdigal.* perspiciet. *rectè Moguntin.* prospiciet.

Solatas] *viduatas, desertas hominibus.*

11 Obiacent] *minus rectè Moguntin.* adiacent.

12 Parentis] *putatiui. nam Polybus Corinthi Rex, OEdipum, regis Laij patris iussu expositum feris, pro suo aluerat.*

13 Vagans] *Moguntin.* vagus.

16 Delphicæ Laurus] *duo fuere oracula Delphica, sine quibus hæc fabula nequit intelligi. prius Laio de liberis sciscitanti, redditum in hanc sententiam;* Poscere Laium liberos eique filium nasciturum, à quo ipsum necari fata sanxissent. Id enim illi Pelopem imprecatum, ob occisum à Laio filium. *posterius accepit OEdipus; huiusmodi:* Procul à templo Diis inuisa proles abscede; qui necati à te patris thalamum conscendes, & tibi ex matre fratres procreabis. *priore territus Laius natum OEdipum, pedibus ferro ignito foratis, feris obijci mandauit: posterioris metu OEdipus Corintho in exsilium profugit, & nolens oraculo fidem fecit.*

23 Non ego penates] *sic omnes præter N. Non inquit à quoquam ius-*

ſus, vel ſupplicium meritus, diſceſsi Corintho: ſed metuens, ne ſcelera de me prædicta committerem, naturæ iuri conſului. vitaui parricidium, & inceſtum cum matre.

29 Cadmeæ lues] *Thebanæ, à quo etiam tota Bæotia olim vocata Cadmea, teſte Thucydide lib.* I. *inde Propertius:*

Cùm tibi Cadmeæ dicentur Pontice Thebæ.

32 Semper nouis] *non ornatus causâ additum*, ſemper, *ſed vt funerum quandam continuationem ſignificet. Liuius lib.* 5. Nec vllum erat tempus, quod à nouæ ſemper cladis aliquo ſpectaculo ceſſaret. *ſic frequenter ſumunt* ἀεὶ *& inſerunt.*

34 Incolumis ergo, ſcilicet Phœbi reus] *ſic omnes codices, præter Mogunt. qui;* incolumis ego, tu ſcilicet. *quid ſi* Incolumis ergo tu, licet Ph. r. *Tu, inquit, quem. Apollo parricidam & inceſtum iudicauit, audebiſne ſperare Diis inuitis, & quaſi premium facinorum, ſalubre regnum? ſed nihil muto.*

36 Fecimus cælum nocens] *ſequitur elegans peſtis deſcriptio, valdè elaborata, & plena imitationis. nam videntur præcipui poëtæ, in hunc quaſi communem artis oſtendendæ campum excurriſſe. longum foret ſi ſingula hic in commentariis referrem: melius duxi & vtilius, vt vno curſu iuuenes imitationis cupidi queant percurrere, quæ olim collegeram, in finem libri reijcere.*

38 Leues] *quidam;* lenes.

39 Æſtiferi] *Moguntin.* æſtigeri.

Canis] *orto ergo Cane ſeu Sirio hæc peſtis viguit. nam ait, ſolem tunc in leonem primùm ingreſſum. Plinius:* Ardentiſſimo æſtatis tempore exoritur Caniculæ ſidus, ſole primam partem Leonis ingrediente. *li.2.c.47. mens ergo noſtri; Sol vectus Leone, auget æſtum & calorem canis, flammâ ſuâ nos adurentis. verum id eſt. nam Calpurnius Baſſus tradit, cùm Sol ad Sirium acceſſerit, Sirij calorem duplicari, & languore affici corpora. Sirium Græcè propter flammæ candorem;* caniculam *Latinè vocari. inde dies caniculares dici. Germanicus, de caniculâ:*

Cùm radios Solis tetigit, accenditur æſtu.

Plinius effectus miros huius ſideris recenſet libro 2.cap.40. & lib.9.cap.16. multa etiam ex Timoſthene & aliis, Scholiaſtes Apollonij in lib.2.ver.51. cùm De nomine non conuenit, nam ſæpe canis *cum* caniculâ *confunditur. cùm verè differant. nam duo ſidera canum. Vnum canis maior: alterum canis minor.* Minor, *vocatur Græco nomine* Procyon *à Manilio lib.5. Firmico li.8. cap.9. Plinio lib.*18.*cap.*28. *& Auieno in Arati verſione, à Cicerone Latinè* Anticanis, *prior enim oritur & maiorem præuenit; hic propriè dicitur Canicula.* Maior, *propriè loquendo appellatur* ἁπλῶς Canis, *idem eſt Sirius, de quo noſter; etſi fortaſsis vtrumque ſidus vno nomine complexus ſit. Calpurnius Baſſus apertè Maiorem vocauit Caniculam, his verbis: Sirium autem* ſtellam vocatam putant, propter flammę candorem, Latini autē ipſam *Caniculam* vocant. vnde & dies *Caniculares* dicuntur: *quia quandiu Sol in ipsâ eſt,* peſtifera eſt: ſed pro qualitate, *&c. Plinius etiam turbat. nam maiorem, vocat Caniculam d.lib.2.cap.40.& 47.& lib.9.cap.16. minorem verò*

verò li. 18. cap. 28. vt omnino ex præcedẽtibus & ſubſequentibus verbis opor- teat conijcere, de vtrâ loquantur ſcriptores, quando Caniculam *memorant. Ambigua etiam eſt vox,* Canis, *de ipſo ſidere Maioris toto, & de ſtella vnicâ, eius in linguâ; quæ fulgentiſſima lucidiſſimaq́ eſt, & propriè* Sirius *nuncu- patur, teſte Ptolomæo. Etſi Higynus lib. 2.* Sirium *aliam eſſe ſtellam velit, quæ ſit non in linguâ, ſed in capite Canis maioris: verùm aſtrologi Ptolomæũ ſequuntur. Quod tamẽ Higynus ſcribit, eam eſſe ſtellam Iſidis, hoc Ægyptio- rum traditione aſtruitur; qui Iſidem in cælũ tranſlatam à ſe* Sothim, *à Græ- cis* canem *vocari cenſent. & eſſe Sirium Iſidis ſignum. quia Iſis fertilitatis dea putetur, &* Sothim *ipſis fœturam ſignificet, quæ Græcis κύισις. ita fa- ctum vt ab his illa ſtella κύων, à Romanis canis dicatur. quæ prolixius Mer- curius Ægyptius, & ex eo Plutarchus lib. de Iſide & Oſiride.*

41 Deſeruit amnes humor] *Aratus tradit Sirium vehementer ex- ſiccare: & plerique volunt dictum à σειριάω, quia tunc fontes & flumina maximè areſiunt, & terra ſiccitate ſqualleſcit.* desicco, arefacio.

44 Obſcura cælo] *Sophocles:*

Vtinam igniferas excitet
Lampades Artemis;
Lyciorum quibus errat per
Culmina montium.

hoc eſt, vtinam ſerenos fundat radios, & clarâ luce micet.

45 Nouo] *inſolita ferrugine, & tenebris obnubilatur. Mogunt.* vano. *vanè.*

49 Denegat fructum Ceres] *Sophocles; —— ὔτε γαὶ*
ἔκγονα, κλυτᾶς χθονὸς
αὔξεται. Item:
φθίνουσα μὲν κάλυξιν ἐγκάρποις χθονὸς.
Nil tellus producit, fertilis olim.
Corrupta fertilis periit ſeges. *Item:* *ad ſenſum, non ad verbum.*

Opinabantur etiam Ethnici Deum infenſum ſceleribus, non ſinere (vt lo- quitur Pacuuius) grandiri frugum fœtum, nec miteſcere. *vide Victo- rium libro 15. variar. cap. 20.*

Ceres] *Segetes ipſæ. Attici (teſtatur Clemens Alexand. in Protrept.) frumentum vocabant, Cererem; Thebani vitem, Bacchum. obſeruo idẽ apud Romanos. hoc enim ſenſu Næuius:* Cocus edit Neptunum, Venerem, Ce- rerem. *quo loco* Veneri *mallem* Liberum, *vel* Palladem *ſubſtituere. vt co- cum ſignificet abliguriſſe, piſces, panem & oleum, vel vinum. nam, vt Venus pro oleribus; exemplum requiro. certè nõ pro lactucis, aut betâ. Et etiam alias ſcio apud Nonium Veneris nomen pro Bacchi nomine ſuppoſitum. Vide inf. ad ver. 488. De hoc loquendi modo Plutarch. in lib. de Iſide; ὥσπερ οἱ Διόνυ- σον τὸν οἶνον, Ἥφαιστον δὲ φλόγα, Περσεφόνην δὲ φησίπου Κλεάνθης τὸ διὰ τῶν καρπῶν φερόμενον πνεῦμα ποιητὴς δὲ τῆς ἐπὶ τῶν θεριζόντων,*
τῆμος ὅτ' αἰζηοὶ Δημήτερα κωλοτομεῦσιν.

vt hi qui Bacchum pro vino, Vulcanum pro flammâ accipiunt. ſic & Cleanthes alicubi Perſephonem ait eſſe ſpiritum, qui per fruges fertur.

& quidam poëta de messoribus dixit: Cùm lecti iuuenes Cereris iam membra secarent. *mox eum morem reprehendit, vt non satis pietati consentaneum. Crassus verò apud Ciceronem 3. de Orat. quando proprium verbum proprio commutatur, grauem esse in oratione modum & sæpè sumendum censet:*ex quo genere (*inquit*) hæc sunt: Martem belli esse communem, Cererem pro frugibus, Liberum appellare pro vino, Neptunum pro mari. *& c. erat illi fortaßis ante oculos locus ille Næuij.*

Ceres adulta] *crescit quidem culmus & spicum, sed ardore exarescit. fatebor tamen, mallem dispunctione aliâ, & mente: videlicet,*

——— denegat fructum Ceres,
Adulta, & altis flaua cum spicis cremat, *& c.*

Fallit agricolarum spem Ceres frugum Dea. sinit quidem adolescere & grandiri fruges; sed priusquam maturescant, præuenit messorum falcem. ipsa iam adultum, & altum, & flauum culmum. cum ipsis spicis succendit & adurit: atq; ita exarescente culmo, sterilis fit meßis, nec vlli rei. non seges, sed palea.

53 Sed omnis] *Basileens.* & omnis. 55 Thalamos] *virum & vxorem.* 56 Quæstu carent] *Sophocles*:

Ast innumera ex vrbe,
Quæ cadit indefleta per agros,
Passim turba iacet ———

idem etiam Liuius lib. 25. Postremò ita assuetudine mali efferauerant animos, vt non modò lacrymis, iustóq. cõploratu non prosequerentur mortuos; sed ne efferrent quidē.

60 Properátque] *ipsâ numerorum celeritate properationem indicat.*

63 Suæque] *illi ipsi qui funus curabant, funus efferuntur; & illis exequiis, quibus alios honorabant, ipsi tumulantur. Nec malè;* Duæque. *geminæ vnius funeris exequiæ; cui ducebatur, & qui ducebat.*

64 Tum] *præterea, quinetiam.*

Corpora alienis] *Thucydides*: nam alij occupatis, quas alieni extruxerant, pyris, mortuum suum imponebant, ignémque subiiciebant: alij cùm alter arderet, superiecto, quem ferebant, abibant.

67 Pars quota] *significat non cinefacta, sed vstulata tantùm cadauera.*

70 Cadunt medentes] *Thucydides*: Ipsâ curatione alij ab aliis luem accipiebant. 71 Affusus] aduolutus.

85 Hoc stare certo] *tralatione à militibus sumtá, quibus de gradu deijci turpißimum.* Gradum, *Liuius, Tacitus, ceteri, vocant locum quem in acie miles occupauit. Neque id* Regium *tantùm, sed virorum omnium officium. Nam; vt Cornelius ait decus illud Historiæ; & prudentiæ ciuilis doctor optimus; fortes & strenuos oportet contra fortunam spei insistere: timidi & ignaui solent ad desperationem formidine properare.*

91 Gigantes] *Gigantum vox sumitur sæpe pro quibusuis hominibus, feris, robustis, audacibus, superbis, impiis, confidentibus in vi brachij sui. sic summi docent Gennadius in Genesim, & Theodoretus; item D. Damascenus, & D. Chrysostomus: cuius hæc sunt:* γίγαντας, οὐ ξένην πλάσιν, οἱ δὲ ξένην μορφὴν, ἀλλὰ τοὺς ἥρωας, τοὺς πολεμικοὺς, τοὺς ἰσχυροὺς, Gigantes, non inusita-

uſitatum hominum genus aut peregrinum, non inſolitam formam, ſed Heröas & viros bellatores & fortes: maximè tamen ſi vaſtâ ac procerâ mole corporis forent, quos Theodoretus vocat παμμεγέτεις ἄνθρωπους. Diuus Auguſtinus in Pſal.32. & 87. docet ſumi pro ſuperbis & fortiſſimis. Diuus Hieronymus pro inexpugnabilibus. & D. Hieronymi diſcipulus Philippus Preſbyter lib. in Iob 2. cap.26. Gigantes appellat ſcriptura diuina, homines ſuperbos, rebelles, & contumaces, vt fuit ille Nemroth Gigas venator contra Dominum. Diabolus quoque & ſui, tranſlato nomine Gigantes, propter ſuperbiam nuncupantur. Si tamen liber ille non potiùs Bedæ eſt. à Chaldæis dicuntur Gibbarin, à robore, Prouerb.2. ver.18. Dicti terrigenæ, quaſi terrâ geniti. quod Græcum γίγας ſatis oſtendit quaſi γηγενής. genitus tellure. filios terræ vocat Paraphraſt. Chaldæus Prouerb.21. ſic ſuprà in Hercule OEtæo, bis Hercules vocatur Gigas. Preſſiùs tamen loquens Seneca, & ceteri etiam poëtæ, ſolis Titanibus nomen Gigantum tribuunt.

92 Modis] Moguntin. nodis, ſed in marg. medis.

95 Superba] rectè Mogunt. Herbipol. & primus Venetus; ſupernâ.

97 Conciperet] non muto, etſi alij, vt Veneti, & Herbip. concuteret. notū vel ex Alciati Emblem. Leones ſeipſo udâ flagellare, vt irā ſtimulent.

101 Fortis] Moguntin. ſortis. hoc eſt nigmatis, à cuius ſolutione, vel mea, vel feræ mors penderet. mea, ſi nequiuiſſem; illius, ſi ſoluerem.

102 Triſte carmen] ſcilicet:

Eſt bipes, eſt quadrupes in terris (ſoláque vox huic)
Atque tripes: mutat vocem ſolum, omnia campis
Inter quæ ſerpunt, quæ cælo & fluctibus errant.
Aſt vbi contendit pedibus iam pluribus; illi
Deficiunt vires, & lentis robora neruis.

Alitis] Sphingem Echidnæ & Typhonis filiam fabulantur, corpus canis, vultum puellæ, vocem humanam, alas auium, pedes leoninos habuiſſe; &, obſeſſo monte Sphincio, Thebanis ænigmata propoſuiſſe, quæ qui explicare non poterant, occidere ſolitam. cùm verò ſuum ſoluiſſet OEdipus; adeo ægrè id monſtrum tuliſſe, vt ſe de ſaxo præceps iecerit. copioſè iſta narrant Apollodorus lib.3. Biblioth. Higynus in Fab. cap.151. & Palephatus, qui docet ex hiſtoriâ natam fabulam, vt & Strabo lib.9. Sphingem facetè Anaxilas, in Iuuencâ, apud Athenæum, lenæ typum eſſe contendit, alludens ad ænigma paullo ante aſſcriptum. Solui] docui de homine intelligendum, qui infans, quadrupes; vir, bipes; decrepitus, aſſumto ſcipione tripes.

104 Licuit perire] amiſiſti occaſionem fortiter occumbendi, cùm ænigma Sphingæum ſoluiſti. nunc incaſſum optas mortem. capillatâ fronte, occaſio: præterire ſiuiſti, occipitium caluum non potes prehendere.

105 Hæc] ſe oſtēdit. nam Iocaſta, & cum illâ regnū, merces interētæ feræ.

109 Phœbus] Apollinem poëtæ ſemper cum Phœbo confundunt, cùm tamen vel ſex iuxta Clementem in Protrept. vel quinque iuxta Arnobium lib.5. fuerint Apollines; & ſolus Iouis F. Phœbus ſit vocatus. huic ceterorum res geſtas adſcribunt; de hoc, quæ poëtæ canunt, intelligenda omnia.

Si

Si quam] *si fortè aliquam salutis rationem & pestis sedandæ modum* *Delphicum oraculum nos doceat: quo Creontem misi. & ad Apollinem potius* *quàm quemuis alium Deum; tum quia hunc veridicum putabant: tum quia* *Soli pestilitatis ortum & cessationem ascribebant. vnde non Marti modo* *ante prælium, sed & Apollini* Pæan cōcinebatur, *ὅτι παύει τὸν λοιμὸν, quòd* *pestem sedet. testimonium dicit Homerus Iliad. ά. quo loco de Pæane, seu* Pæeane, *seu* Pæone *interpretes videndi, necnon Suidas. Hæc carmina, quæ* *in pestilentiæ remissione canebantur, etiam ἐπιλοίμια dicta, & ipse Apollo* *λοίμιος, & ἰήιος, & ἀκήσιος, & ἀλεξίκακος. Vide Lilium Syntagm. 7.*

In chorvm.

Pergit luis magnitudinem celebrare.

110 Cadmi proles] *Thebani. Sophocles:*

O stirps noua veteris alumna Cadmi.

111 Vrbe cum tota] *Ouidius lib. 2. Metamorph.*

Cúmque suis totas populis incendia gentes.

eadem phrasi vtitur Diodorus Siculus lib. 19. Biblioth. cùm dicit vrbes cum *suis incolis omnino euanuisse; ὥστε δὲ τὰς πόλεις καὶ ἐνοικοῦντας ἅπαντας* *ἀφανισθῆναι. pulcrè Manilius de morbi huius rapacitate:*

Extulit antiquas per funera pacis Athenas.

item: Ac tanto quondam populo vix contigit heres.

rectè noster; occidis, *quia vt hominum, sic vrbium naturales quidam in-* *itus ac mortes, Stoicis. Vide Pet. Fabrum lib. 1. Semestrium cap. 9.*

115 Mundo-primo] *Orienti.*

117 Cinnamis] *Solinus:* Cinnamolgus perinde Arabiæ auis, in ex- celsissimis lucis texit nidos è fruticibus cinnamorū; ad quos quoniam non est peruenire, propter ramorum altitudinem & fragilitatem: ac- colæ illas congeries plumbatis petunt iaculis, deiectásque precijs ven- dunt amplioribus: quod hoc cinnamum, magis quàm aliud mercato- res probent. *de cinnamomo vide Isidorum lib. 17. Orig. cap. 8. Aegynetam* *de simplicib. medic. & Cadamustum in nauigationib. Indicis. Sequentes duos* *versiculos, vt expeditior sententia fiat, duxi transponendos. in quibus, qui* *lib.* conuersi Parthi; *alij, & in his manus.* fallacis. *eadem mente.*

*Hoc malo; quà excellentissimi.

123 Inficit Indos] *Moguntin. addit;* igne vicino. *sed Veneti;* Sole vi- cino. *vtrumque ab adtextu.*

130 Septem] *quarum apud Pausaniam in Boeot. hæc nomina, Electri-* *des, Froetides, Netides, Creneæ, Ogygiæ, Homoloides.*

131 Stat grauis] *plena est & perfecta, nihil illi vt grauis dicatur deest. sic* *illud Virg. lib. 12.* cælum stare puluere; *exponit Maurus, plenum esse. &* *Porphyrion illud Horatij:* Vides vt altâ stet niue candidum Soracte, *hoc* *est, plenum sit niue. Nonius etiam inter ceteras standi significationes hanc* *agnoscit.* Plenam stragem *vocat figuratè, locum ipsum cadaueribus stratis* *oppletum.* 132 Funere funus] *Sophocles:*

Haud aliter quàm præpete pennâ
Liquidas scindunt auras auium densata agmina: Sic

Sic alium aſpicias ſuper alium
Rapidóque ociùs igne
Triſtia ferri ad litora Ditis.

Manilius:
Alter in alterius labens cùm fata ruebant.

133 Prima vis tardas] *Homerus Iliad. ά. primò correpta veterinaria iumenta, & veloces canes ſcribit. Silius Italicus:*

Vim primi ſenſêre canes: mox nubibus atris
Fluxit deficiens, pennâ labente volucris:
Inde feræ ſiluis ſterni: mox ſerpere labes
Tartarea, atque hauſtis populari caſtra maniplis.

137 Aureo cornu] *Valerius Flaccus lib. 1.*

—— dabit auratis & cornibus igni
Colla pater —— *& lib. 3.*
Ibat agens lectas auratâ fronte iuuencas.

Sed, ſi Plinio credimus, cùm de minoribus hoſtiis, & inferorum ſacris agat Valerius, poëticè, non verò ritè locutus videtur. Plato in Alcibiade prodidit, exceptis Lacedæmoniis, Græcos omnes boues cornibus auratis ſacrificaſſe. Homerus Odyſſ. γ'. —— βοῦν ἦνιν εὐρυμέτωπον,

ἀδμήτην, ἣν οὔπω ὑπὸ ζυγὸν ἤγαγεν ἀνὴρ,
τήν τοι ἐγὼ ῥέξω, χρυσὸν κέρασιν περιχεύας.

—— bouem iniugem, patalem,
Indomitam, quam nullus ſub iugum duxit vir,
Hanc ego tibi ſacrificabo, aurum cornibus circumfundens.

Cicero 2. de diuinat.

Nos circum latices gelidos, fumantibus aris,
Aurigeris Diuum placantes numina tauris.

boum epithetum à Tullio additum, ſolito in poëtarum carminibus vertendis multum ſibi permittere. apud Homerum Iliad. β'., vnde tranſtulit, nihil inuenies quod illi reſpondeat. Aurigeros, *interpretor indutos aurum cornibus. Seneca lib. 1. de benefic.* Nec in victimis quidem, licet opimæ ſint, auróq; præfulgeant. *Trebellius Pollio, in vita Galienorum;* Proceſſerunt etiam altrinſecus centeni albi boues, cornibus auro iugatis, & dorſualibus ſericis diſcoloribus præfulgentes. *ergo etiam iungebantur, & quaſi iugo ſeu paxillo aureo impoſito cornua vinciebãtur. In antiquo lapide Romæ inſculptũ:*

* Vota Fauentinus bis deni ſuſcipit orbis,
Vt mactet repetens auratâ fronte bicornes.

*Hoc eſt, ſuſcipit votum vicennale.

Sed etiam coronabantur victimæ, vt docent Plin. lib. 16. cap. 4. & Lucianus Dial. de ſacrificiis. Vtrumq; morem confirmat Prudent. de Romano Martyre:

Huc taurus ingens fronte toruâ & hiſpidâ
Sertis reuinctus, aut per armos, floreis,
Aut impeditus cornibus deducitur:
Necnon & auro frons coruſcat hoſtiæ
Setáſque fulgor bractealis inficit.
Hic vt ſtatuta eſt immolanda bellua. *&c.*

& prior Plutarchus Paulli Æmilij triumphum describens: μετὰ δὲ τούτους ἤγοντο χρυσόκερω τροφίαι βοῦς ἑκατὸν εἴκοσι μίτραις ἠσκημένοι καὶ στέμμασιν. post eos ducebantur auratis cornibus boues centum viginti, vittis ornati & sertis. *videor obseruare, non tantùm quando immolandi; sed etiam quibus diebus agricolæ Cereri operabantur, boues aratores in ipsis stabulis solere coronari. Tibullus indicat lib. 2.*

Luce sacrâ requiescat humus, requiescat arator,
Et graue, suspenso vomere, cesset opus.
Soluite vincla iugis. nunc ad præsepia debent
Plena coronato stare boues capite.

142 Segnior cursu sonipes in ipso] *Lucanus:*

Belliger assumtis sonipes defessus in aruis
Aduectos cùm plena ferant præsepia culmos,
Ore nouas pascens moribundus labitur herbas,
Et tremulo medios abrumpit poplite gyros.

143 Armo] *concidens in latus. non probo Eguiani scripturam;* aruo.

145 Pecudes] *de pecudibus consule Wottonum lib. 5. de different. animal. cap. 93. de diuersis boum generibus eundem cap. 92.*

149 Lupi ceruos-leonis-vrsis] *de lupis Wotton. lib. 5. cap. 78. de ceruis cap. 95. de leonibus cap. 81. de vrsis, cap. 83.* Cerui] *Ouidianum versum citans Seneca philosophus legit;* non fidere, *pro,* nec fidere.

150 Irati] *efferati, incitati. sic exponit ipsemet lib. 1. de ira cap. 3.* Dicendum feras irâ carere, & omnia præter hominem. nam cùm sit inimica rationi, nusquam tamen nascitur, nisi vbi rationi locus est. Impetus habent feræ, rabiem, feritatem, incursum: iram quidem, non magis quàm luxuriam. Non est quod credas illi, qui dicit,

Non aper irasci meminit, non fidere cursu
Cerua, nec armentis incurrere fortibus vrsi.

Irasci dicit, incitari, impingi. Irasci quidem non magis sciunt, quàm ignoscere, *&c.*

151 Nulla villosis] *vrsis densitatem cutis & tergoris, vt propriam tribuit, lib. 2. de benefic.* Queruntur quod non magnitudine corporis æquamus elephantos, velocitate ceruos, leuitate aues, impetu tauros: quòd solidior sit cutis belluis,* densior vrsis, mollior fibris: quòd sagacitate narium nos canes vincant; quod acie luminum aquilæ, spacio ætatis corui, multa animalia nandi felicitate.

Sic m.s. Burdegal.

155 Non silua sua] *sic legendum suadent numeri*

162 Phlegethon] *Deus fluuij genius: & quia amnis ille igneus; propter pestilitatis ardorem, huius meminit.*

163 Miscuit vndis-Sidoniis] *aquis Thebanis. nam Cadmus Sidonius fuit, qui Thebas condidit.*

Styga] *venenatis aquis Stygiæ paludis, amnes, fontes, puteos infecit. sic alij poëtæ: Claudianus in Rufin. lib. 1.*

Ac velut infecto morbus crudescere cælo
Incipiens, primò pecudum depascitur artus,

Mox

Mox populos, vrbésque rapit; ventísque perustis,
Corruptos Stygiam pestem diffundit in amnes.

Silius: Et patulam Cyanem, latéque palustribus vndis
Stagnantem Stygio Cocyti impleuit odore.

Lucanus, paullo aliter: ——— tali spiramine Nessus
Emittit Stygium nebulosis aëra saxis,
Antráque letiferi rabiem Typhonis anhelant.

Styx, fons Arcadiæ ponè Nonacrim, aquam habet, nimio frigore, letalem, adeò corrosiuam, vt omne metalli genus perfringat, soláque muli vel asini vngulâ queat contineri. testib. Plutarcho in Alexandro, Arriano lib. 7. de gest. Alex. Plinio libro 30. cap. 16. & Iustino libro 12. Stygiam ergo aquam pro ipsâ morte videtur, vel quouis deleterio sumere: & fingit factam huiusmodi commixtionem; quia docet experientia, aquarum corruptione pestilentiæ vim latissimè proserpere. 167 Nauita crudus] *sic Virgilius de eodem*:

Cruda Deo viridísque senectus. *& Tacitus in vita Agricolæ*: quibus cruda ac viridis senectus, clari bello, *&c. alludens ad Virgilianum illud. multi codices habent*; Nauita Charon. *quod retinui, quia sic m. s. & veteres impressi omnes, etiam Lugdun. vt nesciam vnde N. illud*, crudus.

170 Vectare] *Schidæ Burdigal.* portare. *& præcedenti carmine Eguian.* laxata, *pro*; lassata.

172 Errasse locis] *hoc tempore pestis, multi credebant contingere, & in Loimographiâ dabimus exempla ex Procopio, Cedreno, Sigisberto.*

174 Simulacra virum] *vel quòd ita se res habeat, vel quod in cladibus publicis metus ipse faciat huiusmodi apparere. Dion, in Tito, auctor est, exundante incendia Vesuuio, homines giganteæ magnitudinis interdiu, noctúque per vrbes oberrasse. idem confirmat in Traiano. Pro prodigio hoc habuerunt etiam alij. Petronius Arbiter*:

Ecce, inter tumulos atque ossa arentia bustis,
Vmbrarum facies diro stridore minantur.

Lucanus, lib. 1. ——— venientes cominus vmbras.

Item: Tollentémque caput gelidas Anienis ad vndas,
Agricolæ fracto Marium videre sepulcro.

Ciceronis Vrania in 2. Consulatu:

Aut cùm se grauido tremefecit corpore tellus:
Iam verò variæ nocturno tempore visæ
Terribiles formæ, bellum motúsque mouebant.

Dionys. Halycarnass. lib. 8. sub finem, scribit, Romæ obseruata multa prodigia, Deorum iram nunciantia; exauditas ominosas voces incerto auctore, obseruatas oculis nouas spectrorum facies, & hæc oculis atq; auribus hominum sæpè oblata. & lib. 10. cælum arsisse, terram cum mugitu tremuisse, varias spectrorum facies horrendasq; voces auribus atque oculis hominum frequenter exceptas. Ouidius 2. Fastorum:

Vix equidem credo. bustis exisse feruntur,
Et tacitæ quæsti tempore noctis aui,

Pérque vias vrbis, latósque vlulasse per agros
Deformes animas, vulgus inane, ferunt.

Maiora viris] *cur Critici mutatis? non aduertitis* Maiora veris, bis Cadmeum; *legi carminis aduersari? quin & Lepidius illud:* Simulacra virum Maiora viris. *Scitis quàm lubenter Seneca sic ludat. sententia denique eadem futura; & hoc omnes ad vnum codices astruunt. quæ ad explicationem, dicentur Troad. versu 179. ad illud:*

Emicuit ingens vmbra Thess. ducis.

181 Mugisse solum] *sic Thyeste:*

——— imo mugit è fundo solum.

Virg. 6. Æneid. Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moueri
Siluarum ——— *quem locum videtur hîc noster imitatus, nam vtrumque ponit, addens*, bis Cadmeum tremuisse nemus. *De Mugitus terræ omine, testis etiam Dion, in Tito, in Traiano, & in Seuero. & Salisberiensis li. 1. Polycratici in fine. Sanè vt plurimum luem hanc terræmotus præcedit, vt docebo in Loimographiâ. Effici autem sub terrâ sonitus, qui mugitus imitantur, quod pro portento quidam arripiunt, id naturale esse, & ab inclusis exhalationibus, percussis vel percutientibus, prouenire docet Aristoteles lib. 2. Meteor. cap. 8.*

175 Amphionios vlul. canes] *Thebanos canes. idem portentum habes Thyest. actu 4.*

180 Piger ignauos] *nunc sequitur notarum morbi descriptio: quas similes præter Lucretium, Thucydidem, Virgilium, quos antea retuli in Aduersar. etiam alij descripserunt. Ouidius:*

Viscera torrentur primò, flammæque latentis
Indicium rubor est, & ductus anhelitus igni.
Aspera lingua tumet, tepidísque arentia ventis
Ora patent, auræque graues captantur hiatu.
Non stratum, non vlla pati velamina possunt. *&c.*

Silius Italicus:

Arebat lingua, & gelidus per viscera sudor
Corpore manabat tremulo, descendere fauces
Abnuerant siccæ iussorum alimenta ciborum:
Aspera pulmonem tussis quatit, & per anhela
Igneus efflatur sitientum spiritus ora.
Lumina ferre grauem vix sufficientia lucem
Vncâ nare iacent, saniésque immista cruore
Expuitur, membrísque cutis tegit ossa peresis.

Lucanus autem:

Iam riget atra cutis, distentáque lumina rumpit,
Igneáque in vultus & sacro feruida morbo,
Pestis abit, fessumque caput se ferre recusat.

186 Tingit] *suffundit. sic om. mei cod. tolerari tamen posse; tendit, doces Lucan. qui,* distentáq; lumina. *sed satis hanc notã noster cùm addit; oculiq;* 187 Sacer
rigent.

187 Sacer ignis] *Gloss. vet.* ἐρυσίπελας. *Lucanus vocat* sacrum morbum; *sed non intelligendus de morbo qui propriè sacer vocatur, sic enim* ἕρπης *(de quo Seneca, & quem ponit, post Lucretium, comitem istius luis) alius, quàm* ἱερὰ νόσος: *verum sacrum morbum appellat, dirum & abominabilem, eamq; significationem confirmat etymologia tradita ab Alexandro Tralliano libro 1. cap. 14. & Aretheo li. 4. de diutur. affectionibus. Sacer morbus (vt docui) propriè epilepsia, caducus seu comitialis morbus, qui vnde nomē acceperit, disputat Mizaldus Centur. 4. Memorabil. aphor. 2. Sacer ignis in hominibus Zoster vel Zona; in gregibus, vocatur pusula, teste Columellâ lib. 7. de re rust. cap. 1.*

188 Pascitur] *exest. Silius hoc expreßit, dicens peresa membra & cutem solis oßis tegimen. sic Virgilius,* Miseros depascitur artus. *probat hanc Metaphoram Aristoteles de poët. Et eâ vsos Euripidem & Æschylum eodem in versu ostendit: sed ita vt quod propter minus accommodatum vocabulum in isto abiectum visum, in illo eius verbi mutatione splendidum & illustre apparuerit. vterque in Philoctete ostendens quomodo hulcera pedis carnem exederent, sic dixit. Æschylus:* φαγέδαινα ἥ μου σάρκας ἐσθίει ποδός, Phagedæna mihi carnes vorat pedis. *at Euripides epulari dixit,* φαγέδαινα ἥ μου σάρκας θοίναται ποδός. *eodem sensu Virgil. carpendi verbo vsus:*

——— cæco carpitur igni.

192 Iámque] *toties amplexantur, vt ipsa saxa tot amplexibus iam fatigentur.* 195 Elato custode] *Defuncto eo ipso, qui ægrorum curam gerebat.*

198 Solum hoc] *mori.*

199 Delubra] *maximè Apollinis. causam dixi.*

201 Iuuat ipsos satiare Deos] *iuuat crudelitatem Deorum explere, & ipsis quasi exprobrare, in eorum conspectu emoriendo. sic Ouidius:*

Ante sacros vidi proiecta cadauera postes,
Ante ipsas; quo mors foret inuidiosior; aras.

Attius: Nunc pergamus, vt suppliciis cælitum aras expleam.

IN ACT. II.

Refert Delphicum responsum Creo: quo, quia auctor luis, non nominabatur, accersitus Tiresias conatur extispicio verum nomen eruere. Sed incassum omnia molitur. est autē hic actus plenus reconditæ haruspicinæ & superstitionū.

214 Nexa] *Moguntin. & plerique libri scripti;* flexâ. *rectè. flexiloqua vocauit Cicero. nam li. 2. de Diuinat. postquā dixerat:* sed iam ad te venio,

O sancte Apollo, qui vmbilicum terrarum obsides,
Vnde superstitiosa primum euasit vox fera:

Subiungit: Tuis enim oraculis Chrysippus totum volumen impleuit, partim falsis, partim casu veris, vt fit in omni oratione sępissimè, partim flexiloquis & obscuris. *vaticinantibus omnibus, præcipuè Apollini, hanc infando* ἀμφιβολογίαν *perfamiliarem testatur Aristoteles lib. 3. Rhetor. ideo Tacitus li. 2. scribit:* Ferebatur Germanico per ambages, vt mos est oraculis, maturum exitium cecinisse. *ideo tradunt Synesius in lib. de somniis, Scholiastæ Pindari, & Sophoclis, & Seruius in 6. Æneid. Apollinem vocari* λοξίαν *ab Euripide, Æschylo & Pindaro, addo & D. Hieronymum: etsi*

alias causas physiologiæ accommodas comminiscantur alij vt Phurnutus, Aenopides & Cleanthes apud Macrob. li. 1. Sat. cap. 17. & Izactus in Lycophr. quæ ad hunc locum nihil faciunt. Delphos orbis vmbilicum, statuunt etiam Pindar. Pyth. δ'. Sophocles in OEdipo tyr. Euripides in Oreste, Plutarchus in lib. de cessat. oracul. Ouidius lib. 10. Metam. & Claudianus & alij; quibus Cosmographiæ ratio repugnat: ibi in profundo adytus angusti specu oracula fundebantur, hoc modo. ponebatur tripes sacer in adyto, eum conscendebat Pythia, & insistens tripodi vaticinabatur, agitante dæmone. ita Strabo libro 6. Verius, amentem, vel temulentam saltem, malâ specus exhalatione fieri consueuisse, vt placuit Plutar. d. opere, & Plinio lib. 2. cap. 95. Diodorus autem lib. 16. Biblioth. narrat, quomodo oraculũ innotuerit. scilicet pascentibus haut longè à specu capris, propius vnam acceßiße, & confestim ecce tibi illam saltitare quasi lymphatam, discurrere, rotari, cernuari, & motus adeò incompositos edere, vt pastor (Plutarchus eum nominat Coretam) stupefactus reinouitate, ipsemet specus illius periculum fecerit; & ingressus, ebrio similis, mente turbatâ, oracula fundens egressus sit. idipsum pluribus aliis accidisse, longóque tempore accolas, ita mutuo sibi futura solitos prædicere. Verùm postquam per insaniam non pauci se in specum præcipites iecerunt; placuit vnicam virginem deligi, quæ tripode conscenso consulentibus satisfaceret. Hæc Diodorus, & Trogus apud Iustin. lib. 24.

Ambage] *eodem casu Prudentius:*

Instigat bacchantis anus ambage Sibyllæ.

216 Ambigua soli noccre Oedippo datur] *sic quidam m.s. Moguntin.* Oedipe. *legendum;* Oedipodæ. *sic enim meliores quique codices, & Probus agnoscit Oedipodis & Oedipodæ, & ait sic vti Senecam, cùm dicit:* Oedipodæ domus. *vbi si legeretur;* datur. *haut dubiè de hoc loco: & sic etiã, Probo teste, hæc fabula Senecæ. Potest etiam Græco accentu;* Oedipo, *mediâ productâ legi, vt nonnulli volunt.*

217 Sedem] *sic Lugdun. Basileens. Lipsiens. sed melius Herbipol. & Veneti, cum m.s. Burdegal. & Moguntin.* Cædem. *scilicet Laij; quem interfectum volunt propter diras, quas illi Pelops, cuius filium Chrysippum rapuerat, imprecatus. auctor Aristophanes Grammat. in Euripid. Dositheus tamen scribit Laio Pelopem ignouiße. Sophocles:*

Dilucido explicuit Apollo oraculo,
Piaculum hoc, quod terra nutriuit diu
Procul vltimas abigendum oras protinus.

223 Horridum] *alij lib.* horrida. *Veneti,* horrido. *num legendũ;* horreo.

227 Parnassi] *Parnassus mons Phocidis dictus à Parnesso Heroe, teste Hellanico; vel, secundùm alios à Neptuni filio Parnasso. prius Larnassus, à Larnace filio Deucalionis, vt scribit Andron. alij malunt ipsam arcam Deucalionis, quæ in eo quieuit, Larnacen vocatam, vide Schol. Apollonij & Stephanum. Herodotus duos eius esse vertices scribit, quorum vnus* Tithoreus, *alter* Hyampeus *vocetur: ceteri* Cyrrham & Nyssan *appellant.*

229 Castalij] *fontis ad ima Parnaßi, Virgilius & alij sæpè meminere.*

Sacer

Sacer Musis, quæ illum accolunt. apud D. Augustinum libro 3. de Musica sunt hi versus, quos suspicor esse Pomponij Secundi, nam & eodem opere alios eius adducit, eo non nominato:

*Cunctæ igitur Camœnæ
Fonticolæ puellæ;
Quæ canitis sub antris
Mellifluos sonores,
Quæ lauitis capillum
Purpureum Hippocrene
Fonte; vbi fusus olim
Spumea lauit almus
Ora iubis aquosis
Pegasus, in nitentem
Peruolaturus æthram.

*For. *culta*, vel; *cincta*.

230 Lethea] *dira, vel sui & decoris oblita.*

Commota] *Oecumenius in cap. 16. Act.* Pythia dicitur mulier quæpiam quæ insidere solet tripodi Apollinis diuaricatis cruribus; deinde hoc modo spiritus prauus infernè ascendens, & per loca mulieris transiens, eam insaniâ replebat; & hanc solutis crinibus sub hæc bacchari, spumámque ore cogebat emittere, & ita in debacchatione constitutam, insaniæ verba proferre. *En tibi oraculi Delphici ritum apertum: & horum, & similium apud poëtas, explicationem; quomodo Pythia intelligenda insedisse vel institisse tripodi: quomodo illo* ψευδοθείῳ *plena: quomodo commota à Phœbo. Nil fingo, en Græca verba:* λέγεται ἡ Πυθία αὕτη γυνή τις οὖσα ἐπικαθῆσθαι τῷ τρίποδι τοῦ Ἀπόλλωνος, διαιροῦσα τὰ σκέλη, εἶθ᾽ οὕτως πνεῦμα πονηρὸν κάτωθεν ἀναδιδόμενον, καὶ διὰ τῶν γεννητικῶν αὐτῆς διαδυόμενον μορίων πληροῦν τὴν γυναῖκα τῆς μανίας, καὶ ταύτην τὰς τρίχας λύουσαν λοιπὸν βακχεύεσθαί τε καὶ ἀφρὸν τοῦ στόματος ἀφιέναι, καὶ οὕτως ἐν παροινίᾳ γενομένην τὰ τῆς μανίας φθέγγεσθαι ῥήματα.

232 Maior humano] *sic Plutarchus, in Camillo;* φωνῆς δὲ μείζονος ἢ κατ᾽ ἀνθρωπίνην ἀκοῦσαι: vocem verò humanâ maiorem audiuisse. *Liuius appellat vocem* humanâ clariorem. *Porrò sequens oraculum paullo aliter refert Sophocles in Oedipo tyranno.*

235 Phœbo iam notus] *propter redditum oraculum Laio, quod explicui suprà ver. 16. & cuius mentio apud Proclum in lib. de animâ. Alcinoū cap. 19. & Eusebium lib. 6. præparat. cap. 6. Euripidis Scholiastes refert fuisse tale:*

Λάϊε Λαβδακίδη, παίδων γένος ὄλβιον αἴτης;
Δώσω τοὶ φίλον υἱὸν ἀτὰρ πεπρωμένον ἐστὶ
Σοῦ παιδὸς χείρεσσι λιπεῖν φάος.
Laïe Labdacide sobolis felix genus optas?
Ecce, dabo carum natum: sors at feret olim
Illius vt pereas manibus, & lumen amittas.

242 Regi tuenda] *teste Sophocle:*

Quæ enim peremit in illum, eadem in me quoque

Irruere

Irruere posset dextera. itaque statuo me
Mihi ferre opem, dum ei opitulor. *Darius moriens interte-ra hæc Alexandro duci iubet*: Quod ad vltionem pertineat, iam non suam, sed exempli, communémque omnium regũ esse causam; quam negligere illi & indecorum esse, & periculosum. quippe cùm in altero iustitiæ, in altero etiam vtilitatis causa versetur. *ita Iustin. Norunt hoc reges. nam (scribit Tacitus) Regicidij vltorem esse, quisquis successit: & hanc vltionem illis ad præsens munimentum.*

243 Queritur] *nemo enim subditorum vlcisci solet necem Regis quem timuerunt. non lugent, nec dolent: lætantur potiùs, & gaudent se iugo liberatos. hoc amplius regni successoribus satagendum, ne inulta regicidia. Quid in hac mente vitij? nec in sequentib. Nam aptè respondet Creo. Non ea (quam putas) causa omissæ vltionis, & officij: sed quod maior metus imminens, excußit illam sollicitudinem. Maior hic metus: Sphinx Thebas obsidens, & diras illas sortes ciuibus proponens, quas mox vocat, nefandi carminis tristes minas.* 255 Currus] *Moguntin.* tauros.

265 Penetrales Deos] *Penates, de quibus postea.*

266 Pater Neptune] *quidam in Cyri:*

Ipse pater nudam sæuâ Neptunus arenâ.

quòd ex aquâ genita cuncta multi crediderint. Quare Martianus Capella, omnium rerum multiplicis sed absconditæ doctrinæ scriptor, Neptuni Genium, omnium rerum genitorem Larem esse significat, his verbis: Iunonis Hospitæ Genius accitus ex nonâ, Neptuni autem Lar omnium cunctalis. *Plura de primis rerum omnium principiis, Sidonius in epithal. Araneolæ & Aristoteles 1. physic. & 1. Metaphys. & ibi Fonseca cap. 7. q. 2. & Pererius lib. 4. Physic.*

*Vulgò malè; Neptune. mallé etiam *Sospita.*

269 Cirrheæ] *Phocidis oppidum, vbi Apollinis oraculum, Plinio diuersum à Crißâ, Homero & Pausaniæ idem. Lucanus lib. 1.*

——— secreta velim Cirrhea mouentem
Sollicitare Deum.

270 Degat] *non modò in longum extendat tempus vitam; sed, & diu viuens, securus in solio degat, sine periculo regnet.* Degat, *habent Basileens. Lugdun. Lipsiens. & multi m. s. sed tres Veneti & Herbipolensis;* regat, *quod ex;* degat, *potiùs deprauatum videtur, quàm ex,* reddat.

278 Trigemina] *hoc triuium ducebat, Thebas, Corinthum, in Atticam; & dicebatur* Schiste. *ita Pausan. in Phocaic.*

280 Ima] *Moguntin.* arua. *planiciem.*

285 Amnis Elei] *Alphei, κατ' ἀντονομασίαν. Herbipolens. & Venetis;* amnis Elidis. *sic Statius lib. 1. Siluar.*

An solum Ioniis sub fluctibus Elidis amnem
Dulcis ad Ætnæos deducat semita portus.

286 Prædonum] *Sophocles*:

——— à latronum copiis
Facto impetu oppressum refert, non vnius
Dextrâ necatum ———

288 Sor-

288 Sorte] *monitus & iussus oraculo Phœbi.*
In tempore ipso] *valde opportunè.*
289 Tiresia] *Quia cæcus iste vates, ideo de quouis cæco nomen eius vsurpatum. Iuuenalis Sat.* XIII. —— fatebere lætus

Nec surdum, nec Tiresiam quenquam esse Deorum.

vbi antiqua cõment. Dicturus es & visipotẽtes & exaudibiles esse Deos. *sic corrigo, mutila namq; editio;* potẽtes. *sed opponit cæco, non cuiuis infirmo.*
290 Manto] *Filia Tiresiæ, à cuius lacrymis denominatam* Claron, *sacram Apollini, ex scriptore Thebaidis refert Scholiast. Apollonij in lib.* I. *ver.* 308. *etsi Nearchus & Theopompus aliter, vt refert idem Schol. rara quædam adferens. vide etiam Pausan. in Achaic. qui prodit: cùm Thebas Therander Polynicis filius & Argiui cœpissent; inter captiuos Delphos abductam Manto, cùm eius pater Tiresias ad Haliartum in viâ fato fuisset functus. Iussi ab oraculo captiui in Asiam Coloniam ducere, eò transmisêre; ad Claron inde positis castris, Cretenses cũ exercitu occurrêre, eosq; ad Rhacium deduxêre; qui Manto sibi in coniugem accepit, & ex eâ Mopsum genuit.*
292 Petant] *membranæ Burdegalens.* exigant.
299 Candidum tergo bouem] *album. talis hostia superorum.*
300 Curuóque] *iniugem. & hoc sollemne.*
303 Opima victima] *vide Herc. Fur.* 921.
Stetit] *admota aris hostia, interim dum vota concipiebantur, eiq; vinum & mola inspargebatur; si modò tunc non abnueret, neque reluctaretur,* stare *dicebatur. Ouidius* I. *Fastorum.*

Rode caper vitem: tamen hinc, cùm stabis ad aram,
In tua quod spargi cornua possit erit.

Seneca Herc. Oetæo: Vt stetit ad aras omne votiuum pecus. *&* stantes hostiæ, *solæ idoneæ. talem se Amphitryo profitetur Herc. Fur.*

Stat ecce ad aras hostia, exspectat manum
Ceruice pronâ. præbeo, occurro, insequor.

vide Brisson. libro 1. *Formul. pag.* 19.
305 Dono] *propriè quæ Diis propitiandis aris inferebantur,* dona, *auctore Nonio. Cicero*: impiis vetuit, ne Deos donis ausint placare; *Ouid.*

Placatur donis Iuppiter ipse datis. *sæpe tamen hæc;* munera,

vocantur, contra Donat. & Frontonem. vide Brisson. pag. 34.
306 Ingessi] *dedi, vt loquitur Herc. Fur.* 917. *Plinius libro* 12. *cap.* 14. ingerere thura aris dixit. vtrumque sollemne vocabulum.
309 Vtrúmne clarus ignis] *Habes in iis quæ sequuntur Pyromantiæ, Capnomantiæ, & Hieroscopiæ accuratissimam descriptionem, cui similem apud alios scriptores non inuenio.* Pyromantia *diuinationis genus, quod à flammâ capiebatur:* Capnomantia *aliud, quod à fumo:* Hieroscopia, *extispicium est. de quibus vanissimis superstitionibus, quid sentiendum, & quam exsecrabiles sint, docere te poterunt D. Isidorus lib.* 8. *Origin. cap. de Magis, Rhabanus lib. de præstigiis Magorum, D. Thomas* 2.2. *q.* 95. *Ius canonicum c. illud. c. qui sine* 26. *q.* 2. *c. igitur q.* 4. *& c. nec mirum q.* 5. *& qui species haud magi-*

magicarum delusionum accuratè recensent, Ioan: Salisberiensis lib. 1. Polycratici cap. 12. & lib. 2. à cap. 17. Gaudentius Merula in Memorabilium libris, & fusissimè Michael Medina lib. 2. de verâ fide cap. 2.

Et nitidus] *tres manusc.* & viridis.

312 Circa serpit] *in plerisque manusc.* circumserpit.

316 Iris colores] *De Iridis nomine & etymo consulendus Plato in Cratylo, & in Theæteto. colores tres habet certos, cæruleum seu vinosum, ostrinum seu purpureum, prasynum seu viridem: à quibus alij multi, sed incerti nascuntur, auctore Aristotele lib. 3. Meteor. c. 3. & 4. & lib. 1. de cælo cap. 1. Sunt tamen, qui duos tantùm colores admittunt, cæruleum & igneum. de causis illius, multa Seneca lib. 1. Nat. quæstion. cap. 3. vt typographi distinxerunt, nam in m. s. desunt capita. Multa Ammianus de Iride lib. 20. quæ commodius petas ex ipso, vnde ille, fonte, Aristotele, præter id quod tandem addit:* indicium est permutationis auræ, à sudo aëre nubium cõcitans globos: aut contra ex concreto, immutans in serenam lætitiam cęlũ. ideo apud poëtas legimus sæpe, Irim de cælo mitti, cùm pręsentium rerũ fit status mutatio. *Alia quæ ad poësim pertinent, de Iride, Lilius Syntagm, 9.*

320 In tenebras] *fit niger & obscurus. Statius lib. 5. Thebaid.*

——— niger omnibus aris
Ignis ———

quod sollemne obseruari in capnomantiâ, quam ibi etiam Statius describit. Vide Crinitum lib. 23. de honesta disciplina. cap. 2. Prædicitur autem cæcitas Oedipi.

321 In partes duas] *loquitur de discidio à flammâ rogi Etheoclis facto, cùm in eum Polynicis cadauer fuisset iniectum. & acutè fingit hoc accidisse in isto sacro pyromantico, quod postea reipsâ contigit, secundùm Æschylum in sept. ad Theb. Sophoclem Oedipo Colon. Euripidem Phœnyss. Apollodorum lib. 3. Biblioth. Ouidium lib. 5. Trist. eleg. 6. Papinium lib. 12. Thebaid. Higynum cap. 68. & Ausonium epigramm. 136.*

328 Fari] *suprà versu 92.*

Responsa solue, fare quem pœnæ petant.

Attius, aut quis alius:

Neque me Apollo fatis fandis dementem inuitam ciet.

Vlpianus l. 1. de ædili edicto; si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret, & aliquid profatus esset. Fatidicos, *nos prophetas dicimus voce Latinâ quidem ex Græco, sed aliter acceptâ, quàm veteres vtebantur pagani. Festus,* Prophetas Iulius in Adrasto nominat antistites fanorum, oraculorúmque antistites. *Iulij versus sic emendat N.*

Cùm capita viridi lauro velare imperant
Prophetæ, sancta castè qui purant loca.

Multa ex his Brisson. lib. 1. Formular.

331 Solet ira] *iram Deorum per exta, eorumq́; indicia denotari existimabant. Statius 4 Thebaid.* ——— aut verum spirantibus extis. *Tibullus li. 1. eleg. 9.* fibram *vocat* Deorum consciam, *& eleg. 11.* Deorum nunciam. *Ouid. 5. Metamorph.*

Fibra quoque ægra, notas veri monitúsque Deorum
Perdiderat ———

Ita

hæ notæ dicebantur Notæ, tristes *aut* minaces. *Virgilius* 1. *Georg.*

Tristibus aut extis fibræ apparuêre minaces.

non bona autem exta, tristia, irata, &, vt loquitur Ammianus, ominosa; quando pallida, liuida, tabida, marcida, vitiosa, aut (vt ait Brisson.) quæ omnibus suis partibus non constabant; quibus aliquid deerat; quæ aliquâ labe & tetris notis aspersa; quæ loco mota, & naturali situ minimè posita: at quæ splendida, benè colorata, integra, plena, solida, absque vlla denique maculâ & vitio; hæc bona, læta, felicia dicebantur. Vide Brisson. pag. 25. & 26.

Ira certis] *sic Plutarch. in Camillo;* οἵτε μάντεις ἤγγελον ἐπὶ τοῖς ἱερείοις προφαίνεσθαι θεῶν μῆνιν. à vatibus nunciabatur iram Deorum sacrificiis præsignificari. *Exta certum quid indicantia, vocabant* Adiutoria: *ex quibus verò nihil poterat coniici,* Muta, *teste Festo. hîc ergo exta Muta describi, apertum ex iis, quæ subdit:*

Nec viuis fibra rapta pectoribus potest
Ciere nomen: alia tentanda est via.

334 Properè admoue] *Ritum sacrificandi sic accuratè Dionys. Halycarnass. lib. 7.* ἐβουθύτουν εὐθὺς οἵτε ὕπατοι, καὶ τῶν ἱερέων οἷς ὅσιον, καὶ τῶν θυηπόλων τρόπος ὁ αὐτὸς ἦν τῷ παρ᾽ ἡμῖν. χερνιψάμενοίτε γὰρ αὐτοὶ, καὶ τὰ ἱερὰ καθαρῷ περιαγνίσαντες ὕδατι, καὶ δήμητρος καρποὺς ἐπιῤῥάναντες αὐτῶν ταῖς κεφαλαῖς, ἔπειτα κατευξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτὰ ἐκέλευον. τῶν δὲ οἱ μὲν, ἑστῶτος ἔτι τοῦ θύματος, σκυτάλῃ τοὺς κροτάφους ἔπαιον. οἱ δὲ πίπτοντος ὑπετίθεσαν τὰς σφαγίδας, καὶ μετὰ τοῦτο δείραντές τε καὶ μελίσαντες, ἀπαρχὰς ἐλάμβανον ἐξ ἑκάστου σπλάγχνου καὶ πάντος ἄλλου μέλους, ἃς ἀλφίτοις ζέας ἀναδεύσαντες, προσέφερον τοῖς θύουσιν ἐπὶ κανῶν. οἱ δὲ ἐπὶ τοὺς βωμοὺς ἐπιτιθέντες, ὑφῆπτον, καὶ προσέσπενδον οἶνον κατὰ τῶν ἁγιαζομένων. ἕκαστον δ᾽ ὅτι κατὰ νόμους ἐγίνετο τοὺς ἀμφὶ θυσίαν, ὑφ᾽ Ἑλλήνων κατασταθέντας: ἐκ τῆς Ὁμήρου ποιήσεος γνῶναι ῥάδιον. *& post versus Homericos:* ταῦτα δὲ ῥωμαίους ἔτι καὶ εἰς ἐμὲ πράττοντας ἐπὶ ταῖς θυσίαις ἰδὼν ἐπίσαμαι. Consules sacerdotesque quibus fas erat, lotis manibus, & lustratis aquâ purâ victimis, moláque conspersis earum capitibus, votísque nuncupatis, ministros eas mactare iubebant: quorum alij stantem tum etiã hostiam vecte feriebant in tempora, alij cadentẽ cultris excipiebant; mox direpto tergore, cõcidebant mẽbratim, delibatásque ex singulis extis, aliísq. membris primitias, farre obuolutas, in canistris offerebant sacrificantibus; qui aris impositas succendebant, & vinum insuper adfundebant: quæ singula in sacrificiis Græcorum factitari solita apud Homerum licet videre. *(mox subiungit Homeri loca)* eáque etiam ætate meâ Romanos in sacris obseruare comperi. *Hæc ille.*

Admoue] *ante aram statue. rituale vocabulum, vt docet Brissonius, & alij. Piaculare sacrum censebatur, quando aut hostia ab ara profugerat, aut icta mugitum dederat, aut in aliam partem corporis, quàm oportebat, ceciderat. auctor Festus.*

335 Sparge-salsa-mola] *quando victimis salsa mola inspargebatur, tunc demum dicebantur* immolari, *auctore Seruio in* 4. *& in* 10. *Æneid. Glossar.*

Græco-latin. molacio, ἄλεσμα molator ἀλεστής. *num fortè rectiùs legamus,* ἄλισμα & ἀλιστής? *nam* ἅλις *salsugo &* mola *in sacrificiis salsa. nam quid* mola *sit, docet Festus, his verbis:* Immolare, est molâ, id est, farre molito & sale, hostiam perspersam sacrare. *qui locus interpres huius versus Senecæ, quem vult Brisson. molam vocare far molitum & salitum; addere potuit & tostum, hoc est, ador seu adus ex eodem Festo & Ausonio. Verùm quia hîc non Romanum, sed Græcanicum sacrificium describitur, opinor Senecæ molam accipiendã de farre non freso, sed integris frugibus. Scribit enim Turnebus lib. 7. aduersar. cap. 13. Græcis in more positum fuisse, hostiis fruges integras, non tritas nec molitas inspargere: & argumento esse, quod eorum molæ vocentur* οὖλαι *seu* οὐλοχύται, *quæ erant hordei integri, & frugum cũ sale admixto: vsos autem Græcos, vt Theophrastus prodidit, in sacris hordeo non molito, in priscæ vitæ memoriam, quando homines, solidis, non contusis, aut fractis, frugibus vescebantur. Hanc ego causam censeo, cur Dionysius Halycarnass. dixerit victimæ capitibus inspergi* Δημητρὸς καρπούς, fructus Cereris. *& Ouid. lib. 15. Metamorph.*

Imponíque suæ videt inter cornua fronti
Quas coluit fruges ——— *loquitur enim Samius Pythagoras.*

& huius consuetudinis Græcanicæ etiam, sine Turnebo, me memorem reddidit Suidas: Οὐλοθυτεῖν, κριθὰς ἐπιχέειν τοῖς θύμασιν. οὐλὰς γὰρ ἔλεγον τὰς κριθὰς, κατὰ ἀντίθεσιν τῶν φαιστῶν. ἅπερ ἦν ἄλφιτα ὑπὸ τῆς μύλης κατεψηνισμένα. τὰς γὰρ οὐλας, πρόσθεν ἔκοπτον ἐσθίοντες, οὐδέπω τῆς κατεργασίας αὐτῶν ὡρμημένης. καὶ τὰς μὲν κριτὰς, μέχρι νῦν ὅλας χέουσιν οἱ ἐπιθύοντες ταῖς σπονδαῖς ἐπὶ σύμβολον τῆς παλαίας τροφῆς. τὰ δὲ πόπανα, τῆς ἄρτι [illegible] τουτέσι, τῆς αὖθις. hordeum effundere in sacrificiis. οὐλὰς enim vocabant hordeum oppositione placentarum, quę farina molâ comminuta erat. οὐλὰς enim esuri concidebant, eorum confectione nondum inuentâ. ac hordeum quidem etiam hodie integrum affundunt libationibus sacrificantes, argumẽtum veteris victus: placentas autem rotundas addunt, ad significandam huius tẽporis elegantiam. *idem memorat Eustathius in Homerum. Frons ergo victimæ à Græcis solido farre perspergebatur: postquam tamen mactata & in partes erat diuisa, singulæ partes adolendæ, polline, quemadmodum apud Romanos, conspergebantur, vt ex Homero Dionys. lib. 7. affirmauit. Homerus Odyss. ξ'.*

καὶ τὰ μὲν ἐν πυρὶ βάλλε, παλήνας ἀλφίτου ἀκτῇ.
Et partem quidem in ignem iecit, miscens farinæ flori.

336 Placidóne vultu] *hoc necesse, ne sacra sint piacularia, vt modò dixi. Myrtilus, in Lesbicis;* Nam sanè sacerdotes aquam in aurem victimę infundere consueuerunt, vt illa his sacris annuat. *vide Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 5.*

340 Vnóne] *obseruabant ergo quoto vectis aut mallei ictu caderent. clarus hic locus.*

341 Opposito] *Ferrum, vel cultrum, vel securim accipe. quidam Venet. sed trium vltimus;* supposito. *credo ex Virgilij illo 3. Georg.* Sup-

Suppositi tinguntur sanguine cultri. *& lib. 6. Æneid.*
Supponunt alij cultros. *de quibus locis Virgilianis multa Turnebus lib. 15. aduers. cap. 12. sed aliquod debuisset inter victimas discrimen statuere. Nimis enim clarè Myrtilus;* Solent (*inquit*) sacerdotes, victimis quæ mactantur inferis, humi capita incidere: sic enim subterraneis sacrificant. at cælestibus immolantes, colla sursum conuertentes, iugulant. *Quod verò alij eum morem nituntur probare his Ouidij ex 7. Metam.*

Tum superinuergens liquidi carchesia vini:
Alteráque inuergens tepidi carchesia lactis.

mihi non satis probant. potius enim inuergens *&* superinuergens *tantùm posuit pro infundens & superinfundens, & si qua alia diuersitas, potiùs illa ex manus positurâ, quam ex hostiæ modo, Nasoni. Seruius enim in 4. Aeneid. testis in superorum sacris solitos fundere vinum, hoc est, supinâ manu libare: in Inferorum verò sacris, non nisi paterâ conuersâ, quod* inuergere *dicebāt. an ergo* superinuergere, *idem quod infundere? amplio.*

350 Per ora multus sanguis] *Moguntin. Veneti, & Herbipol.* per ora, Vultus sanguis atque oc. r.

352 Sed ede] *Aruspices exta inspicientes, & ex eorum notis voluntatem Deorum explorantes,* consulere *dicebantur. cæcus Tiresias consulturus, operâ & oculis gnatæ suæ vtitur: & dum singula quærit, nihil omisit, nihil præteriit Seneca.*

353 Leui motu, vt solent] *hanc inspectionem ritè fieri putabant, si, adhuc viuæ pecudis vtero erepta exta, palpitarent, trepidarentq́ue, vt patet ex Arnobio lib. 7. aduers. gent. hîc dicit;* non leui motu, *quia ingentes tumultus instabant.* Vt solent] *quando læta nunciant.*

Exta] *ex visceribus, propriè cor, iecur, & pulmo vocantur exta; quia hæc maximè exstantia Diis prosecabantur. sæpe hæc vocula corrupta apud scriptores. occurrit nunc Seneca, in cuius li. 2. nat. quæst. cap. 32. & 34. in Lugdunensi Griphiano, quo vtor; bis,* extra, *pro,* exta *legitur.*

356 Cor marcet ægrum] *iam enim Haruspices Græci cor inspiciebant; quod Romani, demum post Pyrrhi ex Italiâ discessum, facere cœperunt. Plinius lib. 11. cap. 37.*

357 Liuéntque venæ] *plena est hæc Senecæ ominosorum extorum descriptio; cum qua videtur certare voluisse Lucanus lib. 1. quem fuerit non inutile cum eâ conferre.*

Terruit ipse color vatem, nam pallida tetris
Viscera tincta notis, gelidóque infecta cruore
Plurimus asperso variabat sanguine liuor.
Cernit tabe iecur madidum, venásque minaces
Hostili de parte videt. pulmonis anheli
Fibra latet, paruúsque secat vitalia limes.
Cor iacet, & saniem per hiantes viscera rimas
Emittunt, prodúntque suas omenta latebras:
Quódque nefas nullis impunè apparuit extis;

Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem:
Alterius capitis pars ægra & marcida pendet,
Pars micat, & venas celeri mouet improba pulſu.
His vbi concepit magnorum fata malorum. *&c.*

Felle nigro] *probatur hoc verſiculo inſpectoribus etiam atræ bilis folliculum curæ fuiſſe: quem ſuo hic loco, nempe in iecore, cui adhæret, poſuit.*

359 Semper omen vnico imp.] *duos enim Principes, & de Principatu contentionem minatur.* Vnico] *huic maximè, omni tamen imperio minax. quare huiuſmodi exta Liuius lib.27. & Valerius lib.1.cap.6.* nimis læta, *vocant. M. Marcello Coſ. duo iecinoris capita viſa, eo qui necem præcepit die, affirmant, Liuius, Valerius, Plinius, & Plutarchus.*

360 En capita bina] *de duplici hoc capite egere viri doctiſſimi Cælius, Turnebus, Briſſonius; ſed non ſatis clarè in re non clarâ. dicam apertius.* Caput *dicebatur initium vel ſummitas ipſarum fibrarum: hoc illi in omnibus extis obſeruabant, potiſſimum in iecore. ideo quando* ἁπλῶς caput *dicebant, hoc* κατ' ἐξοχὴν *de capite iecoris intelligendum Plinius auctor eſt lib.11. cap.37 Capita verò duplicia, vera & imaginaria. verum caput, reipsâ ſemper vnum, niſi quid præter naturæ conſuetudinem in animali: vna namque ſummitas iſta fibrarum. ſi duo vera capita, vt præter naturam, ſic etiam ominoſum putabant, & huiuſmodi exta non bona, ſed triſtia. de veris his capitibus locuti hoc loco noſter Liuius lib.27. Valerius lib.1.cap.6. & Plinius li.11. cap.37. & cap.1.lib.28. vbi ſcribit iecinoris caput aliquando geminum inueniri: opinor tum, quando tam pingue & auctum illud vnicum caput, vt geminum videatur. ſuadet Lucanus cùm ait:*

Cælius lib.4. antiq. c.17. Turneb. li.11. aduerſ. ca.27. & 28. & lib. 15 cap 18. & 19. B. Briſſon. pag. 25. de Form.

Ecce videt capiti fibrarum increſcere molem. *&c.*

Alia erant commentitia capita & imaginaria, quæ cunctis ſemper extis ineſſe aruſpices fingebant. Mente namque & cogitatione exta diuidebant in duas partes; vnam, Hoſtilem, *inimicis; alteram,* Familiarem, *amicis ſeu ſacrificium offerentibus tribuebant: atque ex vtriuſque partis colore, tabe, habitu, plenitudine, deminutione; quid aduerſariis, quid ipſis euenturum ariolabantur, vt docet Cicero lib.2. de Diuinat. ſingulas has partes ſuum habere caput fingebant. Vnde iam manifeſtum cur Liuius lib.8. tradiderit;* caput iecinoris, à familiari parte cæſum haruſpex dicitur oſtendiſſe; *& Lucanus* hoſtilem partem, *noſter* hoſtile latus *nominarint. Ad duplex iſtud latus, partem, ſeu caput, videbatur conſequi etiam duplex* fiſſum, *vnum hoſtile & noxium, alterum propitium & amicum.* Fiſſum, *puto vocaſſe, lineam ſeu intermitem quendam imaginarium, exta & fibras bipartito diuidentem & interſecantem; quem fruſtrà quæras in corporis verâ diſſectione. meminit Cicero in lib. de Diuinat. & de Nat. Deorum. Fiſſum hoc diuidebant etiam in* familiare & vitale, *vt notat Turnebus lib. 4. cap.18. &* vitale *dictum putat ceterorum extorum;* familiare, *tantum iecoris: & nititur auctoritate Lucani; cuius, vt vides, verba citata ſuperius nihil pro illo; & Ciceronis, qui inquit:* Fiſſum familiare & vitale tractant. *quæ verba non video cur me à ſententiâ mea dimoueant, ne putem Romanis idem fuiſſe fiſſum familiare, pro-*

proprium, & vitale; idque hostili & inimico, & alieno oppositum; nec aliud nomen fuisse fisso iecinoris, aliud extorum ceterorum. Iudicent Critici; mihi quidem sine vllo dispendio hæc nugacia deliria stultæ gentilitatis nesciri posse videantur.

360 Vtrumque cæsum] *quando vel cor in extis, vel in iecinore caput non inueniebatur, exta illa vocabantur* pestifera. *docent Cicero 1. de Diuinat. & ex Festo Paul. Diaconus.*

Cæsum] *Ouid. 15. Metamorph.*

——— magnósque instare tumultus
Fibra monet, cæsúmque caput reperitur in extis.

similem Liuij locum paullo antè exhibui. Triste hoc ostentum nisi in graui sollicitudine & metu, si Plinio fides lib. 11. cap. 37.

Abscondit] *non cæsum modò caput erat, sed etiam in membranæ cuiusdam inuolucris delitescens, vt vix potuerit magnâ curâ & diligenti inuestigatione inueniri. exempla producit Barnabas pag. 26. & 27. ego etiam nonnulla prior in aduersar.*

363 Hostile] *alienum, inimicum.*

Septémque venas] *prætendit venas salientes & celeri (vt ait Lucanus) pulsu motas; quod hostilium præliorum signũ vetusto Scholiasti Lucani apud Brissonium.*

365 Limes] *fissum.*

366 Mutatus ordo] *lege Vesalium, & alios Anatomicos, & videbis adcurationem nostri etiam in istis.*

367 Animæ] *respirationis & aëris vitalis.*

370 Omenta] *sic fatiscunt, vt quæ debebant obnubere viscera, rimis suis illa potiùs prodant. sic Lucanus interpretatur. addit*, non molli ambitu, *solent esse tactu mollia, vt pinguia: sed nunc sunt rigida & aspera. Aliena ab hoc loco, quæ de carnibus immolatitiis omento tegendis referuntur à Turnebo lib. 7. aduers. cap. 13.*

373 Innuptæ bouis] *suprà vocauit vers. 341.* iuuencam, *quæ nondum pepererat: sed forda tamen erat.*

378 Tentántque] *fingit victimam seminecem surgere, & conari effugere, quod admodum dirum. Vide Brisson. fol. 17. & 18.*

379 Inane] *iam extractis extis.*

382 Fugiunt] *etiam Eguian. & Mogunt. vt ceteri mei m. s.* resonant.

384 Aris ignis] *nil mutandum, etsi lib. valde varij. sic plerique. sed Mogunt.* ore segnis. *Herbip. & Veneti;* ore segnis. *quidam in marg.* aræ sanguis. *quid dirius, quàm si ipse ignis mugiat foco tremente? omnẽ mugitum dirũ constat.*

386 Suprema facere securos mala] *vltima grauissimaque mala metum tollunt. simile illud Hippol.* Fortem facit vicina libertas senem. *Tacitus Annal. 13.* præter ferociam animi extremâ senectâ liber. *Papinius:*

Vnde ea libertas? iuxta illi finis & ætas,
Tota retrò, seræque velit decus addere morti.

Audax ergo & securus Oedipus; quia miser, quia senex.

387 Inui-

387 Inuidebis] *tam grauia instant mala, vt hæc, quæ dicis suprema, pro illis bona & lucra censeri debeant: vt hoc tibi tempus aureum & felix adeò videatur, vt etiam inuidentiâ dignum; tibi ipsi, vt tunc inuideas, quam nunc sortem abominaris.*

388 Scire cælicolæ] *sciunt ipsi, sed quod nos vnum scire volunt, cetera nescire.* 390 Nec-penna-nec fibra] *solent ista duo poëtæ coniungere, augurium nempe cum aruspicinâ: primus Euripides dixit, obscura & quæ non liquent, ea nos flammæ inspectione cognoscere, & vates illa per extispicinam & auguria coniicere; sic enim in supplicibus:*

ἅδ' ἐς ἄσημα, κοὐ σαφῆ, γινώσκομεν
εἰς πῦρ βλέποντες, καὶ κατὰ σπλάγχνων πτύχας
μάντεις προσημαίνουσιν, οἰωνῶν τ' ἄπο.

Ouidius lib. 1. Tristium eleg. 8.

Hæc mihi non ouium fibræ, tonitrúsve sinistri,
Linguáque seruatæ, pennáve dixit auis. *Manilius lib. 4.*
Hinc in tanta fidem petimus, quàm sæpe volucres
Accipiunt, trepidæque suo sub pectore fibræ.

Lucanus autem: —— quis noscere fibrâ
Facta queat? quis prodat auis? quis fulgura cæli
Seruet? & Assyriâ scrutetur sidera curâ?

Penna] *augurium. de quo doctè Michaël Medina li. 2. de vera fide cap. 1. fol. 27.* Fibra] *extispicium: de quo idem Medina fol. 29. Porrò pulmonis duas esse, iecoris quatuor fibras docet Cornel. Celsus lib. 4. cap. 1. Fibras verò dici extremitates iecoris, docent Seruius, & D. Isidorus lib. 11. Origin. cap. 1.*

Viuis rapta pectoribus] *sic Thyest. cap. 4.*

Erepta viuis exta pectoribus tremunt.

Rapi illa consueuisse, vt spirantia & palpitantia consulerentur, Arnobij, Virgilij & aliorum testimoniis probat Barnabas pag. 23.

393 Ipse euocandus] *confugit ad Necromantiam, siue Sciomantiam, de quâ postmodum.*

398 Nam te] *Nota, regibus non licuisse interesse sacris inferorum, quibus manes inuocabantur. Nam inferos adiere (secundùm poëtas) Aeneas, & Vlysses. Fortaßis tectum quid & ingeniosum hic latet, & in adulationem Principis; quē negat fas adire inferos. Mos enim inualuerat, mortuos Imp. numero Deorum ascribere. An etiam respexit ad Dialis flaminis conditionem? cui certè non licuit locum in quo bustum erat, vnquam ingredi; neque mortuum attingere, vt ex Aulo Gellio refert Dominicus Floccus in lib. de Magistratibus; quem (mirâ inscitiâ dicam an pertinaciâ?) pergunt Fenestellam vocare. cùm ex Fenestellâ multa ipse Gellius; ex Gellio multa nominatim Floccus. Sed prius illud amplius placet.*

402 Populare carmen] *hymnus Thebanis peculiaris, & solitus. Festus:* Popularia sacra sunt (vt ait Labeo) quæ omnes ciues faciunt, nec certis familiis attributa sunt. *populare ergo quod totius populi. Ennius Annal. 2.*

Quam de tuas omnes legiones ac populares.

In

IN CHORVM.

Dithyrambus est in Bacchi laudem, eius gesta continens.

403 Redimite] *Bacchi legem iußisse, vt comites eius nigræ hederæ foliis & corymbis coronarentur, docet Dionys. Afer, & Bacchum comatum pingi constat.*

Corymbo] *Calpurnius:*

—— Bacchæis Musa corymbis
Munerat ——

pleræq; laudes Bacchi hîc decantatas breuiter recensuit Propertius lib. 3. eleg. 16.

Dicam ego maternos Æthæo fulmine partus,
Indica Nyssæis arma fugata choris,
Væsanúmque nouâ nequicquam in vite Lycurgum,
Pentheos in triplices funera grata greges,
Curuáque Tyrrhenos Delphinum corpora nautas
In vada pampineâ desiluisse rate:
Et tibi per mediam benè olentia flumina Naxon;
Vnde tuum potant Naxia turba merum;
Candida laxatis onerato colla corymbis,
Cinget Bassaricas Lydia mitra comas:
Leuis odorato ceruix manabit oliuo,
Et feries nudos veste fluente pedes.
Mollia Dirceæ pulsabunt tympana Thebæ:
Capripedes calamo Panes hiante canent.

harum rerum mythologiam, omnium ferè, suggerit Aristides Orat. in Bacchum. de festis, cognominibus, ceremoniis, ministris, & aliis, quæ commentarij loco sint huic choro, plurima Strabo lib. 10. & Lilius Syntagm. 8. vestitum & habitum similem ei, quem noster, tradit Tibullus lib. 1.

Sed varij flores, & frons redimita corymbis,
Fusa sed ad teneros lutea palla pedes:
Et Tyriæ vestes, & dulcis tibia cantu,
Et leuis occultis conscia cista sacris.

404 Nyssæis] *Nysas vel Nyssas inuenio decem, apud Stephanum, omnes Baccho sacras vrbes, 1. in Helicone, 2. in Thraciâ, 3. in Cariâ, 4. in Arabiâ, 5. in Ægypto, 6. in Naxo, 7. in Indiâ, 8. ad Caucasum, 9. in Lybiâ, 10. in Euboeâ. Indiæ Nysa intelligenda, quando sine addito dicitur. iuxta hanc fuit mons Mero, ex sententiâ Arriani, Philostrati, Curtij, Melæ, Plinij; in cuius antro Bacchus nutritus à Nymphis, vt etiam Lucianus scribit in dialog. Iouis & Iunonis, & dial. Neptuni & Mercurij. Idem tradit Homerus in Bacchi hymno, addens eo loco primùm à puero bacchari cum nutricibus eius cœptum: vt verisimile sit ibi quoque thyrsorum vsum inuentum. quare rectè Nyssæi vocantur. Longè tamen ab his discrepant, quæ, ex Brasiensium traditione, de Bacchi ortu scribit Pausanias in Laconic. multa etiam non triuialia Diodorus lib. 3. Biblioth. cui montem Mero Arabiæ tribuenti, non assentior. Nec etiam Apollonij Scholiasti in lib. 2. scribenti Nysam esse montem Indiæ, & in ea nasci plantam similem hederæ, quæ Scindapsos vocetur. ait: Νύσσα*

ὄρος ἐστὶν ἐν Ἰνδικῇ. καὶ κισσῷ προσόμοιον φυτὸν φυτεύεται, ἐκεῖ ὃ προσαγορεύεται σκινδαψός. *Videtur enim Nysam cum Mero confundere.*

Thyrsis] *Euripidicus Bacchus:*

Thyrsóque dato in manu; lambente hederâ.

Homerus: κισσοκόμην Διόνυσον ἐρίβρομον ἄρχομ' ἀείδειν.

Hedera coronatum Bacchum, altisonum incipio canere.

Latinus poëta: Sutilibus Liber committit prœlia thyrsis.

Thyrsus erat lancea hederæ frondibus occultata, vt hedera amicis metum tolleret; hostibus, dolosa cuspis lanceæ vulnus infligeret. ab hoc thyrso Bacchus thyrsiger, Bacchæ thyrsigeræ Latinis; Næuius Lycurgo:

Pergite thyrsigeræ Bacchæ, Bacchico cum schema. *Græcis* θυρσόλογχοι, *quæ vox dolosam illam cuspidem indicat. Athenæus auream thyrsolanceam in manu habuisse docet Liberum, cùm de illo inquit;* εἶχεν ἐν ταῖς χερσὶ χρυσοῦν θυρσόλογχον. *Tribuitur illi thyrsus, quia luctator dolosus est, amœnâ vini specie decipiens, pedésque vinciens, & caput, nisi vinculis sobrietatis & temperantiæ diligenter ipse prius constringatur. ita Macrobius & Thurnutus.*

Armati] *sic Mogunt. Herbip. & Veneti, & Lipsiens. at Lugdun.* armate.

410 Erebi minas] *enumeratas ver. 160. & ver. 170. cũ seq. sup. chor. 1.*

411 Vernis comam cingi floribus] *alludit ad epithetum Bacchi* ἀνθιος, *vnde quo cognomine cultus Athenis & Pataris, teste Pausaniâ in Achaic.*

Catullus: At parte ex aliâ florens volitabat Iacchus.

Tibullus lib. 1. eleg. 6. de Osyri, qui idem Bacchus;

Te varij flores, & frons redimita corymbis.

413 Tyria-mitra.] *Propertius Lydiam tribuit. Tyriam accipio pro quauis Asiaticâ mitrâ. nam Tyriis nullæ peculiares mitræ: nisi velis intelligi de mitrâ purpureâ, quod suspicor. Eusebius lib. 2. Præparat. Euang. cap. 2. scribit mitram tribui Baccho, ad cohibendos vapores vini, caput petentes. Statius lib. 1. siluarum in epithal. Stellæ:*

——— eat enthea vitris

Atque hederis redimita cohors.

vbi repono; eat enthea mitris. מיתרא Mitra *autem vox Syriaca tam matrum quàm virginum ornamentum quo caput vinciebant, significans; Latinè,* vitta. *Propertius:* Cinxit & acceptas altera vitta comas. *Fuit hæc Barbaris etiam virorum; Europeis tantùm feminarum, vna mulierum, alia virginum, vt patet ex Propertio. Et virginum non modò profanarum ethnicarum, sed & sacra Christianarum; quas hodie vocamus* Nonnas, *D. Hieronymo & Arnobio notâ voce. de huiusmodi mitrâ, Optatus Mileuitanus lib. 2. contra Donatist.* compressam (*ait*) ab eo puellam; cui mitram ipse imposuerat; à qua paullo antè pater vocabatur; nefariè incestare minimè dubitauit. *scilicet Felix Donatistarum partis Episcopus. & lib. 6. eam vocat* mitrellam, *& spiritale genus nubendi esse dicit, alludens ad flammeum nuptiale. nam D. Hieronymus hanc mitrellam, passim in epist. flammeum appellauit.*

Hoc notant nonnulli tamen didici *Mithri*, siue illud Hebr[illegible] siue Chaldæum, siue Syrũ. domini [illegible] significare, vnde & Mithridath nomen proprium legis dominum denotans
מִתְרִית

414 Ede-

414 Ederáve] coronabatur Bacchus ederâ, testibus Homero in hymn. Demarcho lib.9. Dionysiac. & Nonno in Dionys. non quauis tamen, sed nigrâ dumtaxat, quæ propterea dicta Dionysias & Nyssæa. quod docet Dionysius cùm scribit Bacchas sollemnia sacra peragere, frontem redimitas nigris hederæ corymbis: —— κατὰ νόμον ἱερὰ βάκχῳ

στεψάμεναι κισσοῖο μελαφύλλοιο κορύμβοις.

plures enim species hederæ. vna hedera celsa, quæ vel per se stans arborescit, hæc dendrocissos vocatur, vel iuxta Columellam orthocissos: vel per se non arborescit, sed indiget adminiculo, ideo suis cyrris & clauiculis parietes conscendit, vel arbores amplectitur, & hæc vel est alba quæ Plinij femina, de qua Virgilius: Candidior cycnis, hedera formosior albâ, candida non ligno tantùm, vt putat Seruius (cui fortè Hebenus, nigra hedera) sed fructu & folio, aut semine & folio: vel est nigra, quæ corymbos furuos habet, & à Plinio mas vocatur, qua in Dionysiis coronabantur, de qua Virgilius:

—— atque hederæ pandunt vestigia nigræ ——

vel est omni carens fructu, teste Theophrasto, multo minoribus quā ceteræ folijs, plures habens inuolutiones, magisq; cyrrhata, quare helix nominatur. Alia hedera terrestris & humilis, humi serpens minutis & raris folijs, chamæcissos, iuxta plerosque. quod de nigrâ dixi, confirmat Dioscorides li.2.c.2. κισσὸς πολλὰς ἔχει διαφορὰς τὰς κατ' εἶδος, τὰς δὲ γενικωτάτας τρεῖς. λέγεται γὰρ ὁ μέν τις λευκὸς, ὁ δὲ μέλας, ὁ δὲ ἕλιξ. ὁ μὲν οὖν λευκὸς, φέρει τὸν καρπὸν λευκὸν, ὁ δὲ μέλας, μέλανα καὶ κροκίζοντα, ὃν δὴ καὶ ἰδιῶται Διόνυσον καλοῦσιν. ὁ δὲ καὶ ἕλιξ ἄκαρπός τε καὶ λεῦκα ἔχει τὰ κλήματα, καὶ τὰ φύλλα λεπτὰ, καὶ γωνιώδη καὶ ἐρυθρά. Quæ ferè fideliter nos paullo antè, licet fusiùs; magna etiam ex parte Plinius reddidit scribens li.16.ca.34. triplicē esse ederam, candidam, nigrā, & helicen. has etiā in plures species diuidi. aliā tantùm fructu candidā, aliā & folio. fructū candidū ferentium, alijs densum acinū & grandiorē, racemis in orbem circūactis, qui vocātur corymbi: alijs minorē acinū, sparsioremq; racemum, has selenitias dici. simili modo in nigrâ, alicui semen nigrum, alijs crocatum; cuius coronis poëtæ vtantur minus nigris; quam quidam Dionysiacam vel Bacchicam vocent, maximis inter nigras corymbis. Helicen quoq; plures habere differentias. Nigræ ergo species illa quæ fructum habet κροκίζοντα, Baccho sacra. & ab hac vocatus fuit hedereus Deus, teste Pausaniâ: quia scilicet, vt Plinius auctor est eodem lib.4. primus se nigræ hederæ folijs coronauit: & quia, vt canit Ouidius 3. Fastorum,

Nyssiades Nymphæ, puerum quærente nouercâ,
Hanc frondem cunis circumposuisse feruntur.

& in memoriam Cissi comitis quem in hederam mortuum mutauit, vt censet auctor Geoponicorum; & propter similitudinem quam cum fructu & folijs vitis ipsa hedera habet, quod Plutarcho videtur lib.3.quæst.2.Sympos. deniq; quia frondes hederæ, frigiditate summâ, vini fumis resistunt, auctore eodem Plutarcho d.lib.3.q.5. Vide Sancium Brocens. in Alciat. Emblem.204. Pierium lib.51. Hieroglyph. & Misaldum cent.1. Memorabil. aphorismo.99. Ad scripturam quod attinet, si ab edendo dicta, ederam; si ab herendo, he-

deram *ſcribere oporteret; nunc quia id incertum, vtrouis modo licet.*

Bacchifera] *quæ fertur à Baccho & Bacchis. non diſplicet etiam quod quidam m. ſ.* Baccifera. *hoc eſt, corymbifera.*

419 Falſos artus] *ſimulans te nympharum vnam tenellulam & mollicellam. vnde etiam propria hæc Bacchi forma cuidam veteri poëtæ:*

Notas habemus quiſque corporis formas.
Phœbus comoſus, Hercules lacertoſus,
Trahitque Bacchus virginis tener formam.
Minerua flauo lumine eſt, Venus pæto.
At fronte crinitâ Arcades vides Faunos.
Habet decentes nuncius deûm plantas.
Tutela Lemni diſpares mouet greſſus.
Intonſa ſemper Æſculapio barba eſt.
Nemo eſt feroci pectoroſior Marte.

Virgo] *imò etiam ſub hœdi ſpecie delituit iuxta Apollodorum lib.3. Bibl.*

421 Luteam] *rectè non zonam voluit luteam dicere, ſed ipſam veſtē, ſicut & Tibullus:* Effuſa ad teneros lutea palla pedes.

Veſtem] *pallam, teſte Tibullo.*

422 Vnde] *Moguntin.* Inde. *muliebrem habitum Bacchi etiam Celſ obiicit Origines lib.3. eúmque vocat Mænalam.*

425 Regeres] *virgâ potius & lupatis, quam pallâ tam molli. quare rectè v.l.* tegeres. *Herbipol. & Veneti continent;* premeres.

426 Eoæ] *totus Oriens, maximè Scythia & India. Bacchi bellum cum Indis deſcripsêre olim, teſte Apollonij Scholiaſt. Chamæleon lib.5. Iliad. Ariſtodemus lib.1. Thebanor. epigramm. & Cletarchus in hiſtoriâ Alexandri Magni; item teſte Stephano Dionyſius in Baſſaricis. ſolus hodie ſupereſt Nonnus Panopolitanus, cuius fructu ex lectione carent plerique quòd Latio nondum ſit donatus.*

429 Senior-Silenus] *Salisberienſis, neſcio quo auctore Chironem dat Baccho præceptorem, lib.1. de nugis curialium cap. 4. ceteri omnes Silenum, vt Euſebius lib.2. Præpar. Euangel. cap.2. inde Horatius:*

——famulúſque Dei Silenus alumni.

Nemeſianus de Sileno ſic ex Virgilio:

Tum primus roſeo Silenus cymbia muſto
Plena ſenex auidè non æquis viribus hauſit:
Ex illo venas inflatus nectare dulci,
Heſternóque grauis ſemper ridetur Iaccho.

Sileni filij iuxta Eurip. in Cyclope ſunt Satyri, etiam ab eo dicti Sileni. Nicander in Alexopharm.

ὡς δ' ὁπότ' ἀγριόεσσαν ὑποθλίψαντες ὀπώρην
Σιληνοὶ κεραοῖο Διωνύσοιο τιθηνοὶ,
πρῶτον ἐπ' ἀφρίζοντι ποτῷ φρένα θωρηχθέντες,
ὄμμασι δινήθησαν, ἐπὶ σφαλεροῖσι δὲ κώλοις
Νυσαίην ἀνὸς κλιτὴν ὑπέδραμον ἀφραίνοντες.

ὥς οἵγε σκοτόωσι καὶ ἢ βεβαρηκότες ἄτῃ.

Gorrheus:

Aut veluti expreſſis Sileni agreſtibus vuis;
Cornibus inſignem qui nutriuere Lyæum;
Poſtquam tentarunt ſpumantia pocula mentem,
Primùm oculis variant, titubantes inde per imas
Incedunt Nyſſæ malefidis paſſibus oras.
Talis eos premit epoto vertigo veneno.

quo loco Scholiaſtes tradit dictos à verbo σιλλαίνειν, quod ſignificat conuicta-ri, & eoſdem eſſe Satyros. Nonnus tamen videtur diſtinguere hoc verſu:

Et ſetoſorum ſatyrorum aculeati ſanguis generis,
Silenorúmque phalangem.

huiuſmodi monſtra multi negant fuiſſe: ſed docent contrariū D. Hieronymus & S. Athanaſius in vita S. Antonij, Plinius lib. 6. ſub fin. lib. 7. cap. 2. & li. 9. cap. 54. Pauſanias in Elyacis & Ptolomæus lib. 7. Geograph. Sunt & Bacchi comites quidam, quos Ælianus & alij vocant Tytiros, *quos plerique eoſdem cum Satyris arbitrantur. Vide Scalig. lib. 1. art. poët. cap. 12. & Natalem Comitem lib. 5. Mytholog. cap. 8. Poſt hunc verſum in Eguiano m. ſ. deſunt omnia, vſque ad verſ. 472.* Senſere terræ. *&c.*

431 Condita] *occulta, ſecreta. Tibullus:*

Et leuis occultis conſcia ciſta ſacris.

Orgia] *myſteria Bacchi, ſic dicta ab irâ Cereris illuſæ in Iouem, ἀπὸ τῆς ὀργῆς: & quia in Dionyſi generatione & nece multum abominationis & exe-crationis fuit, dicta μυστήρια, ἀπὸ τοῦ μυσέος. ita Clemens Alexandr. in Protrept. Alij quia fabellæ, volunt dicta quaſi μυθάρια, vt Euſebius lib. 2. de præparat. Euang. cap. 5. alij à quodam venatore nuncupata, inter quos Apol-lodorus in Biblioth.* Myſtæ] *initiati orgiis.*

432 Baſſaridum] *ſic vocatæ Mænalæ, à baſſarâ indumenti genere apud Pollucem & Heſychium. Gloſſæ veteres in Perſium; docent dictas quòd vul-pinis veſtibus cingerentur. quia Thracibus vulpes dicuntur Baſſares:* (inde German. Voſſen) *vel à veſte demiſſâ ad talos qua Bacchus vtebatur, quia iidem Thraces talem veſtem vocent Baßarim. hæc ille. an fortè hinc Hiſpan.* Baſquiña?

437 Ogygio] *Thebano. nam Thebæ dictæ Ogygiæ ab Ogyge rege, quem Corinna nominauit Bæoti filium, teſte Schol. Apollonij in lib. 3.*

438 Nebride ſacra] *Nebris dicata Baccho: nam ille hinnulorum pellibus veſtiebatur. vnde in Epigramm. νεβρώδης & νεβριδόπεπλος dicitur. gemma etiam his pellibus colore ſimilis,* Nebrotes *vocata, Libero ſacra. ipſæ quoque Baſſarides nebridibus amiciebantur. ſic enim intelligo illud Attij in Bacchis:*

Tunc ſiluestres exuuias ſæuo pictas lateri accommodant.

Nebriſſa Hiſpaniæ ciuitas (Ælio Antonio Grammatico celebris) à nebride nomen accepit, eo quòd illic olim Bacchica orgia frequentia, & Bacchæ veſtitæ nebridibus. docet Silius Italicus:

Nebriſſa Dionyſæis conſcia ſacris,

Quam Satyri coluere leues, redimitáque sacrâ
Nebride &c. *Ita præcinctæ saltitabant & tripudiabant, vt*
paullo antè dixit: —— pede pulsauit sola —— *quod de peculiari Bac-*
chica saltatione accipiendum; quam σικιννίδα nuncupant, de qua Euripides
in Cyclope, Lucianus περὶ ὀρχήσεως, & Athenæus lib. 14. cap. 12. & Ennius:
Bacchico insultans modo. *Virgilius etiam Æneid. 11.*

Aut vbi curua choros indixit tibia Bacchi.

à Sicinnide, Bacchi comites dicuntur Sicinnistæ, Athenæo. Dionysiacarum
saltationum tria scio genera commemorari, singula à Bacchi sociis inuêta &
nominata, κόρδακα, σικίννιδα, ἐμμέλειαν: Peculiariter tamen Senecam sen-
sisse putauerim de Sicinnide, quia hæc vt magis incondita, ita & lepidior, &
concitatior (nam Dionys. Halicar. testatur lib. 7. ludicris & ridiculis gesti-
culationibus Pyrrhicæ gestum ac motus imitatam) & Thyrsigeris Bacchis, Sa-
tyrisq́; accommodatior. quare Pollux lib. 4. Onom. cap. 14. scripsit Cordacem
propriam comicis, emmeliam tragicis, sicinnidem Satyris peculiarem. Sanè
apud Euripidem Satyri sicinnidem saltant, apud Terentium verò non am-
bigo quin Demea de cordace senserit:

Tu inter illos restim ductans saltabis.

Cordacem à sicinnide, præter Pollucem, etiam Athenæus & Lucianus distin-
xerunt. ideo perperam Tusanus confundit.

Pede pulsauit] *terram pede pepulit. Lucretius:*

—— terram pede pellere matrem.

Ennius, pulsare dixit:

Musæ quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.

442 Thyades] *Bacchæ Thebanæ.* Thyades (*ait Pausan. in Phoc.*) *sunt*
Atticæ feminæ, quæ in Parnassum quotidie venientes, cum Delphicis
mulieribus arcana Libero patri sacra peragunt. *sed poëtæ latius sumere*
consueuerunt.

Oestro] *Latinè* asilus, *Græcè* οἶστρος. *Virgilius 3. Georg.*

Est lucos Silari circa, ilicibúsque virentem
Plurimus Alburnum volitans; cui nomen asilo
Romanum est, oestrum Graij vertêre vocantes,
Asper, acerba sonans, quo tota exterrita siluis
Diffugiunt armenta: —— *Romanum nomen suo iam tempore*

periisse, & Græcum tantùm in vsu fuisse scribit Seneca epist. 59. Oestrum
quidam cum tauano confundunt, quem Græci μύωπα vocant, in quibus Pli-
nius lib. 11. cap. 28. & Apollonius lib. 1. vbi cùm de oestro ageret, dicit: ὅντε
μύωπα βοῶν κλείουσι νομῆες. quem tauanum vocant bubulci. *& glossa-*
rium Latino-Græcum; Aquilio *κέντρον βόων καὶ σκορπίων. Emendandum*
ex Græco-Latino, vbi; οἶστρος ὁ μύωψ Tabanus, asilio. *Quod verò prius il-*
lud etiam exhibet; Aquilio *βορρᾶι, puto apertè prauum, pro;* Aquilo. *Sed, ad*
rem, Sostratus lib. 4. de animalib. vt & Aristot. in animal. histor. docent
οἶστρον circa fluuios, μύωπα in siluis nasci. vide Scholiast. Apollon. in lib. 1.
vers. 205. & Wottonum lib. 9. de differ. animal. cap. 213. obtinuit, vt μετα-
φορι-

φοριχῶς furiosi dicantur Oestro perciti ab Euripide apud Galenum lib.3. de Hippocrat. & Plat. dogmat. cap.4. & Latinis passim. Philostratus in Imag. Penthei pingit τὸν δὲ οἶστρον προσβακχεύσας ταῖς γυναιξίν. oestrum pungentem & furiantem mulieres, *vt hic noster. Aelianus quoque lib.3. var. histor. refert Lacænas, Sicyonias, & Thebaides olim hoc Bacchi oestro infestatas; tresq. Minyades, Leucippen, Alcippen & Alcithoën eodem asilo stimulatas, infantulum Leucippes, quem hinnuleum putabant, discerpsisse. Addit Seneca, eodem percitas Agauen matrem, Autonoen & Ino materteras, Pentheum suâ manu interemisse. sed non est aperta mens verborum Senecæ; cùm addit;* —— oestro membra remissæ, velut ignotum videre nefas. *Puto, voluit potentiam Bacchi significare. neque videbatur satis efficax probatio, si diceret Thyades beneficio affectas, vel saltem non læsas à Baccho, orgia frequentasse. cognatæ illius, istæ quidem, & affines, in quas honoris multum redundabat. addit ergo etiam tunc bacchatum ab illis, fusam comam, thyrsum iactatum, cursitatum, & quæ solebant alia; quando iam ad sanam mentem redierant, & parricidij sui turpitudinem, eiusq. Euhium auctorem cognoscebant. plus illas videlicet honori numinis, quàm naturæ necessitudini tribuisse. plus Bacchi stimulos iam remissos, quàm acerbissimi doloris præsentem memoriam valuisse. Magnifica hæc & dithyrambica. sed quàm flebiliter Pentheum Agaue mater luxerit, ita describit Nonnus lib. 46. Dionys. vt vix queat mæstius & lacrymabilius.*

446 Ino] *Ino Athamanti Melicertam peperit, cum quo mariti furorem fugiens, in mari submersa; credita marinorũ Deorum numero addita. Græci Leucothean, Latini Matutam, filium, illi Palæmonem, hi Portunum nuncupant. latè hæc Nonnus lib.θ'. & ν'. Pausan. in Attic. & Messeniac Plutarchus in Camillo, Apollodor. lib.3. Biblioth. Ouid. lib.1. & 4. Metam. & 6. Fast. sed alia longè narrat Aristides in Isthmicâ to.1. quem legat, qui multa de Leucotheâ & Palæmone volet. vide etiam vers.22. Thebaid.*

449 Tyrrhena] *de Tyrrhenorum nomine & origine multus est Dionysius Halycarnas. lib.1. vbi quæ ex Myrsilo Lesbio adducuntur, validissimè confirmant Annianum Myrsilum veri Myrsili quandam esse laruam. Tyrrheni olim infames pyraticæ studio, vt docet Cicero in Hortensio. Vide etiam Strabon. lib.5. Postea Thuscos dictos censet Seruius* ἀπὸ τοῦ θύειν.

449 Rapuit] *cùm Bacchus ab Icariâ in Naxum vellet transuehi, prædatoriam Tyrrhenorum triremẽ mercede conduxit; qui, Deo in nauem recepto, Naxum præteruecti, in Asiâ Bacchum vendituri vlterius tendere. sed Bacchus malum & remos in serpentes vertit, triremim hederæ ramis implicat, & omnia sonitu tibiarum replet, pyratas in furorẽ agit, illi in mare se eijciũt, & Delphines fiunt. ita Apollod. li.3. Biblioth. & Ouid. li.3. Metam. Higynus autem cap.134. tradit remos in thyrsos, vela in pampinos, rudẽtes in hederam abiisse: deinde tygres, pantheras & leones in pyratas inuasisse. similia Lucian. in Bacchis, Philostrat. in Imaginib. & Homerus in Hymnis, in eo cuius initium;* ἀμφὶ Διώνυσον, *&c. quem, & Ouidij locum cum isto Senecæ, qui contulerit; loci huius habiturus est perelegantem commentarium.*

Cærula

Cærula] *æquor in pratum viride transit plenum frondibus, floribus, fru-ctibus. malè Pintiani lib.* Cærulea cum patris. *pro;* mutat; *Mogunt. imitat. mallem;* mutas. *nam Nereus mare pacauit, mutante Baccho cærula in prata.*

456 Ramus] *acutè Rapheleng.* remus. *vult hederas serpsisse per remos: & hypallage fuerit, pro hederæ tenent atque impediunt remos.*

456 Carchesia] *Cinnæ versus ex Smyrnâ, coniunxi in aduersar. nec muto factum. nam non sinit D. Isidorus vt* anguinam *legam, & anchoram interpreter. nam lib. 19. Orig. scribit* Anquina, qua ad malum antemna constringitur. *& Cinnæ deinde versum subiungit pro exemplo:* anguinam *illam non nouit. Nonium, qui posteriorẽ versum Catullo tribuit, non miror; solet aliàs quoque memoriâ labi. sed de carchesiis agendum. Lucanus lib. 5.*

Hic vtinam curuet summi carchesia mali.

Lucilius: Tertius hic mali superat carchesia summa.

Macrobius lib. 5. cap. 21. Saturn. Asclepiades vir inter Græcos apprimè doctus & diligens, carchesia à nauali re existimat dicta. ait enim naualis veli partem inferiorem pternam, at circa mediam fermè partem tra- chelon dici, summam verò partem carchesium nominari, & inde dif- fundi in vtrumque veli latus, eaque cornua vocantur. *quid ais Macrobi? veli pars carchesium, pterna, trachelos? non tu quidem hoc dicas: sed scioli: & operæ nobis, non tu imposuisti. credo à te scriptum;* naualis mali partem. *quod præter D. Isidorum lib. 19. & Vitruuium lib. 10. & Apollonij Scholiast. in li. 1. ver. 563. etiam Lucianus, Hesych. & Pollux confirmãt. in fine etiam concinnius legeretur;* & inde diffundi velum in vtrumq. antennæ latus.

Deprauant Gruph. & alij, qui; pateram.

460 Noua facies] *pro humanâ, piscina. quisquis ille est qui exstat Myr-silus Lesbius de Origine Italiæ, scribit;* Tyrrhenos ob pyraticam & poten- tiam quam in mari obtinebant, & quia multas in omnes terrarum re- giones colonias deducebãt, Delphines fuisse nominatos: idcirco Græ- cos fabulosam hanc Metamorphosim finxisse.

Te sequitur] *mallem;* & sequitur. *nam pendet à superioribus.*

467 Diuite] *Totum Orientem aiunt à Baccho deuictum. Ouid. lib. 4.*

Oriens tibi victus, adusque
Decolor extremo quâ cingitur India Gange.

hîc enumerantur Lydi, Getæ, Massagetæ, Thraces, Scythæ, Mæotis accolæ, & omnes Aquilonares, Geloni etiam & Amazones.

470 Massagetes] *Dionys. Afer:*

Hos verò retrò Orientem versus trans resonantem Araxem
Massagetæ degunt, velocium emissores sagittarum;
Viri, quibus nec egomet, nec quisquis est sodalis,
Appropinquet. multo namque inhospitaliores sunt aliis.
Neque enim ipsis suauis frumenti est cibus,
Neque sanè vinum indigenum; sed, equorum
Sanguini miscentes candidum lac, epulas apponunt.

471 Securigeri-Lycurgi] *Lycurgus, Dryantis F. rex Thraciæ, Bacchum omni, qua potuit iniuriâ affecit, bello superauit, egit in exsilium, interfecit, vt scribit*

scribit Iul. Firmicus lib. de mysteriis & errorib. prophan. religion. cap. 6. Verum ethnici finxerunt contraria, victum Bacchi artibus Lycurgum contemtæ religionis grauissimas pœnas dependisse. Plutarchus in lib. de poët. legend. scribit eum, cùm vites omnes è Thraciâ conaretur exscindere, sibi crura securi incidisse; huc noster respicit. Higyn. cap. 132. tradit furore correptum, vxorem & liberos trucidasse, & à Pantheris, quas Dionysius immiserat, in Rhodope laceratum; Apollodorus lib. 3. Biblioth. putat ab equis in Pangæo discerptum; Homerus vult excæcatum dumtaxat; alij sibi manus intulisse. multa Eustathius ad 6. Iliad.

472 Zedacum] Moguntin. terrę Bacchum ferocem. vt repetatur vox quæ in præcedenti; quod si quis amplectatur, multis se molestiis liberarit. Verùm hoc inter lineas: nam in contextu erat; Zedacum. quasi sit cognomen Bacchi. sed nullus mihi Zedacus Bacchus notus. Zabasum seu Zabasium non ignoro. an hoc substituas? sed puto potiùs gentis alicuius nomen positum. libri omnes; Zedacûm, præter vnum m. s. qui; Zadacum. credidi aliquando legendum; Zacarum. quia non dubitabam de Scythiæ populis aliquibus loqui, tum ex sequentibus; Et quos vicinus Boreas ferit Arua mutantes. tũ quia de Scythis & Indis triumphasse, testatur Ouidius lib. 3. Fastor.

Bistonas, & Scythicos longum est narrare triumphos,
Et domitas gentes thurifer Inde tuas.

& communi nomine Persæ, Scythas omnes Sacas vocarunt, testante Herodoto & Plinio. & Sacas esse Nomadas, Scythicam gentem docuit Chærylus, apud Strabonem:

μηλονόμοί τε Σάκαι, γενεᾷ Σκύθαι. αὐτὰρ ἔναιον
Ἀσίδα πυροφόρον. Νομάδων γε μὲν ἦσαν ἄποικοι
ἀνθρώπων νομίμων —— Opiliones Sacæ, origine Scythæ tum incolebant Asiam tritici feracem, à iustâ hominum Nomadum gente in coloniam missi. Sed syllabæ moduli hoc non videntur admittere. Ad alia igitur coniectanea, &, si vis, mera mapalia deferor. sumat quisque quod placebit; &, si nihil, ipse meliora apponat. quid si? Sagarum. vicini hi Scythis Melæ lib. 3. cap. 6. quid si? Sedochum, vt sint illi quos Tacitus vocat lib. 3. histor. Sedochezos. quid si? Siracum. qui ad Caucasum Straboni li. 11. vel, Sydrachûm; quos Alexander debellauit, apud Iustinum & alios. quid si? Zabiûm, vel; Gaziûm. nam hi populi Indiæ cũ Debrice contra Bacchum pugnarunt, testibus Dionysio. 3. Bassaricor. & Stephano. num legendum? Saciûm. nam Stephano, Sacis incola vrbis Scythicæ Sacæ. num vero? Sidacum. nam Sidace Stephano vrbs Lydiæ, & Lydi etiam à Baccho domiti. Num verò legendum, minima mutatione? te Dacûm. hoc est, Dacorum: quorum primam Seneca corripere solet, vt ostendam Thyest. ver. 602. & Dithyrambo proprium tam desultoriè, modò res Bacchi gestas narrare, modò ipsum Bacchum alloqui: denique Geticos arcus paullo antè memorauit, quibus proximi Daci; mox Scythas addit, quibus Daci coniungi solent, etiam ab Horatio: Postea inueni etiam Raphelengio hoc visum.

Te Dacus asper, te profugus Scythes.

Hæc diuinatio mihi potior aliis omnibus; illâ quoque quæ quodam die placuit;

terræ Issidûm feroces, *admisso hiatu. vt de Essedonibus agat; qui Stephano* Ἰσσιδοι τρισιλλάβως: *quorum ferocia & crudelitas inter omnes Scythas decantatissima. parentum cadauera deuorabant, & craniis in pocula vtebantur, vt Solinus testatur. & prior Mela lib. 2. etsi ex solo Herodoto Pintianus Melæ contextum mutet, & homo sobrius temulentæ genti poculis ademtis iconculas obtrudat. bellas iconculas, quas præfiscini ad collũ gestent. Poculorum huiusmodi vsum omnes* omnino codices Melæ confirmant; vt & mos aliarũ gentium apud alios. Liuius lib. 33. auctor est, Boios Postumi ducis sui caput templo intulisse; eoq́ purgato caluam auro inclusisse, vt sacrum vas esset, quo solemnibus libarent: & hoc poculo sacerdotes, templiq́ antistites vti consueuisse: & Boiis hanc consuetudinem ex humani capitis ossibus bibendi ad suam vsq́ ætatem perdurasse scribit N. lib. 1. Annal. Boior. de Celtis Silius lib. 13.*

* Confirmant Hermolaus, Oliuarius, Vinetus, & noster Scottus.

At Celtæ vacui capitis circumdare gaudent
Ossa (nefas) auro, & mensis ea pocula seruant.

quod de Germanis, scilicet Boiis, intelligendum. Alboinus Longobardorum rex, abscissum caput Chunimundi regis soceri sui, in scyphum efformauit, & Rosimundæ vxori, Chunimundi filiæ, propinauit hauriendum; quæ ipsi necis causa: scribit poculi inspector Luitprandus lib. 2. Hist. Longobard. cap. 14. Denique de Cure, Principe Pieczenigorum, idem narrat Sigismundus Baro in commentar. rerum Moscouitarum. Hæc ego, de Zedacis. *velim alias meliora, & lubens accinam:*

μάντις δ' ἄριστος, ὅστις εἰκάζει καλῶς.
Vates ille optimus, qui benè coniicit.

478 Gelonos] γελωνὸν *vrbs Sarmatiæ Stephano, condita à Gelono Herculis filio. incolæ Geloni: apud hos nascitur Tarandus, villosum animal bouis magnitudine, de quo eadem quæ de Chamæleonte & Polypo, quoad coloris mutationem prodita ab Aristotele in lib. de admir. audition. Aristoteli enim hunc librum asscribit etiam Stephanus in* Γελωνὸν, *quod propter Criticos quosdam temerarios monuerim.*

481 Thermodontiache] *Moguntin.* Thermoduntiadæ.

485 Ophioniáque] *Thebanâ, maximè Penthei.*

486 Prœtides] *sic scribendum, non* Prætides. *Præti filiæ Bacchum colere recusabant, teste Apollodoro lib. 2. Biblioth. & Iunonis formæ suam præponebant. vltio mox subsecuta. nam in eum mentis errorem inciderunt, vt sibi ipsis vaccæ visæ, humanum consortium fugerent. sed tandem Æsculapius, vel (vt alij) Melampus, siue vates siue pastor, purgauit, & purgamina in Clytorium fontem abiecit. Testatur epigramma apud Vitruuium:*

Fuge meum fontem, in quo Melampus
Abluit furores Prœtidum duros.

Eudoxus in descriptione terræ apud Stephanum: Est fons in Azaniâ, qui gustantes aquam eius facit nec odorem vini tolerare: in quem aiunt Melampodem, quando Prœtidas expiauit, purgamẽta iniecisse. *Plura Callimachus, in hymn. Dianæ. Sex. Empyr. lib. 4. Pyrrhon. hypotyp. & Ouid. vlt. Metam. Seruium & Probum in 6. eclog. Virgilij, consulere potes.*

Et

Et agros] *Virgilius:* Proetides implerunt falsis mugitibus agros.

470 Præsidem] *plerique excusi;* Præsentem. *& sic m.s. Eguianus & Moguntin. sed versus non patitur. Lipsiens.* Præsidem. *quando aut quomodo Bacchum Iuno coluit præsentem, vel præsidem? fuit illa Vulcano Bacchi operâ reconciliata, quod narrat Aristides. sed quid hoc, ad rem, de qua nunc sermo? sedet animo: Iunoni spretæ à Prætidibus formæ contumeliam fuisse acerbissimam, ita vt vindictam solam animo volueret. læsêre interea misellæ virginis etiam Liberi numen: qui confestim pœnas exegit, immisso quem modò dicebam, errore. Tam grata iratæ Iunoni hæc vltio, vt priuignum quem prius oderat, deinceps amare & colere cœperit. cogita igitur num rectius scribere-tur:* Vindicem B. c. n. *vel si retines* Præsidem. *intellige Bacchum Naxi Deum tutelarem.*

488 Naxos] *Cyclades insulæ in Ægæo sunt, Andros, Myconos, Tenedos, Naxos, Delos, Seryphus, Gyaros, Rhenia. omnium altissima Naxos, quæ etiam Dia, teste Callimacho, & Strongyle & Dionysias vocata, teste Plinio lib. 4 cap. 12. à vinearum fertilitate, quare à Papinio in Achilleid.* Bacchica *dicitur, vt Baccho sacra. Scaturibat in ea fons vini, & in Bacchi honorē Naxiis feminis Iuno tribuit, vt octauo solæ mense parerent, quo mense natus Bacchus, vt refert Stephanus ex Asclepiade. Sidonius de Burgo:*

——Nyssa vale Bromio, Phœbo Parnasse biuertex:
Non illum Naxos, non istum Cyrrha requirat.

Lactantius lib. 1. cap. 15. enumerans quos Deos quæq; ciuitas priuatim summâ veneratione coluerit; vt Ægyptij Isidem, Mauri Iubam, Macedones Cabyrum, Pœni Vranum, Latini Faunum, Sabini Sancum, Romani Quirinum. Eodem vtique modo Athenæ Mineruam, Samos Iunonem, Paphos Venerem, Lemnos Vulcanum, Naxos Liberum, Apollinem Delphi. *quæ ferè ad verbum omnia mutuatur D. Isidorus lib. 8. Origin. cap. de Diis gentium; apud quem tamen recti casus;* Lemnos, Paphos, Naxos, Delos; *pro accusatiuo positi, vel ἀρχαικῶς datâ operâ, vel operarum culpâ. Apud Nonium, in* Gerræ, *rescribo;* & sunt gerræ fascini, qui sic in Naxo insulâ Liberi ab incolis appellantur. *vulgo legitur;* insulâ Veneris.

Ægeo] *mare Ægeum ab insulâ; quam Ægas vocat Homerus, sacram Neptuno, spectris infestam; teste Nicocrate: vel à Neptuno, qui Ægeus quoque dicitur, auctore Pherecyde; vel à formâ promontoriorum in mare excurrentiū cornutæ capræ specie. Vide Schol. Apoll. in li. 1. ver.* 1165. 489 Tradit] *sic soli Lipsiens. ceteri omnes;* tradidit. Virginem relictā] *Ariadnen Minois filiā. ex hoc loco patet abductā. Ariadnen à Theseo in illā Diā, quæ & Naxos; non in aliam Cretæ vicinā, quod mirum homini docto excidisse, contra ipsum Ouidium, quem exponebat, & alios omnes. Vnde Columella Ariadnæa coronæ sidus, vocat* Naxium ardorem. *Tertullianus etiā meminerat, sed operarum errore deprauatus. lib. de coronâ milit. cap. 7. excusi habent;* Dat & Ariadnæ sertum ex auro & Indicis gemmis Vulcani opus, Liberi munus, post & sidus. *Non damnem, nisi damnarent m. s. qui continent;* Thesidus, *pro;* post & sidus. *censeo scriptum fuisse, vel;* Thesei sidus. *vel;* Diæ sidus. *vel;* Liberi

munus, & ſidus; *vel denique*; Theſei munus, Liberi ſidus. *nam Hyginus ſcribit, quoſdam tradere, hoc aureo ſerto à Vulcano accepto, Theſeum Ariad- nam ſibi conciliaſſe. De Theſio flore, quædam Athenæus, ſed ad hunc locum non pertinent. Ex his coniecturis, prior quæque melior.*

490 Meliore marito] *Ouidius* :

Illa, nec inuideo, fruitur meliore marito.

491 Pumice ſicco] *Euripides* :

Tum vna correpto thyrſo verberat petram,
Vnde rorulentus aquæ proſiliebat humor.
Alia autem ferulam demiſit in terræ ſolum,
Et iſthic mox fontem vini emiſit Deus.

492 Nyctileus] *quorundã Bacchi cognominum rationem reddidit quidã:*

A ſtrepitu Bromius; quòd vociferetur, Iacchus:
Quod curis ſoluat corda, Lyæus erit.

Liber, *ſeu* ἐλευθέριος, *vel quia apud vrbem Boeotiæ Eleutheras colebatur; vel quia libertatem quandam bibentibus ingeneret, dictus, auctore Plutarcho in Quæstion. Roman. ineptum quid Blondus attulit aliud, li. 1. Roma trium- phant. Vocatus etiam* Mænoles, *quòd totus inſaniat, Euſebio lib. 2. præp. Euang. c. 5.* Bryſæus, *ab vuis exprimẽdis, Perſio Sat. 1.* Byrſæus, *à byrſa pelle, qua in prælijs vtebatur, Diodoro li. 5.* Maſaris, *à Maſâ nutrice, Leonico li. 1. var. hiſt. cap. 98.* Oſyris, Phanoces, Adoneus, Pantheus, Bicornis, *Auſo- nio epigr. 30. Æliano quoque lib. 3. var. hiſt. dicitur*; Phleonas, Protyges, Omphacites, *&c. cum adi, qui vnà cum Nonno in Dionyſiac. & Floril. Græcorum epigramm. plura cognomina Bacchi ſuppeditant. vide Iulianum Aurel. lib. 3. de cognomin. Deor. cap. 5. & Lilium d. Syntagm. 8.*

493 Garruli gramen] *Euripides* :

Quibus denique niuei lactis erat deſiderium,
Summis digitis ſcindentes ſolum,
Ilico lactis flumina habebant: porrò ex ederaceis
Thyrſis, guttis flaua ſtillabant mella dulcibus.

Item : ῥεῖ δὲ γάλακτι πέδον,
ῥεῖ δ' οἴνῳ, ῥεῖ δὲ μελισσᾶν
νέκταρι ———
Fluit & lacte campus,
Fluit vino, fluit & apum
Nectare. *Catullus* :
Quæ vbicunque tu puellus loca dexter adieras,
Vbicunque ſeſſitaras; noua germine tenero
Feriebat arbor auras redimita pampinis;
Vbicunque ſeſſitaras, noua flumina temeti
Placido viam ſecabant fluitantia ſonitu.

quæ ex Homero, in hymno Bacchi tranſtulit, ex carminibus quorum initium, οἶνος μὲν πρώτιστα *&c. In Naxo Bacchi operâ ſtato quotannis die mero ma- naſſe tradit Leonicus d. lib. 1. cap. 99. de quo intelligendum illud Propertij,* Et

Et tibi per mediam benè olentia flumina Naxon;
Vnde tuum potat Naxia turba merum.

idem Andri, in Bacchi æde, singulis annis vel bienniis contingere scribũt Plinius li.2.cap.6. Pausan. in Eliac. & Philost. in Imagin. Non vini tantum, sed & cereuisiæ inuentorẽ Bacchũ, colligunt ex Eusebio li.2. de prep. Euang. c.2.
Lesbia] *vina Lesbi laudant Horatius & Athenæus.* Niuciq. lactis] *Mogunt. Herbip. & Ven.* lacus. Candida] *sic Lipsiens. ceteri;* candidos.

502 Fulmen] *cuius memoria Baccho, ob matrem peremptam, funesta.*

504 Oceanus] *terram insulæ modo comprehendi ab Oceano, & cingi omnem significat. sic Dionysius Afer:* οὕτοις Ὠκεανὸς ὅς περιδέδραμε γαῖαν ἅπασαν. *quod, teste Strabone, primus Homerus fuit commentus, ceteri Geographi quoque postea sunt secuti: adeo vt Æthicus affirmet Senatui compertum, orbem terrarum mari, vt limbo quodam cingi. nata opinio, quòd terram per se globum efficere & rotundam putabant. Verùm nec illa perfectè sphærica est, sed fundæ instar ad Orientem se latius porrigit & expandit, vt fatetur ipse Dionysius; & nauigationibus compertum eam simul cum mari in vnum orbem conuenire, vt docent Philalteus in Aristot. de cælo, & noster Clauius in c.1. Sphe. Sacrobusti.*

505 Lunáque] *Luna cùm plena fuit, paullatim lucem deperdit, & obscuratur, donec Nouilunium seu Neomenia sit: tum se recolligens rursus & corniculans, paullatim amissam recuperat: & primò Menoeides, mox Dichotomos, deinde Amphicyrtos effecta, tandem rursus Panselenos seu plena apparet, & sic dimissos plena ignes recolligit. docet Aristoteles & Græci eius interpretes in lib.2. de cælo cap.11.*

Dum matutinos] *his sex versibus ait: perpetuò Bacchum venerabimur.*

IN ACT. III.

Narrat Creon Oedipo, ipsum Laÿ iudicio reum cædis esse; negat Oedipus, & post iurgium cum Creonte, eum in carcerem detrudi imperat.

514 Nosse] *membranæ Burdegal.* scire. *Persimile autem colloquium Tiresiæ & Creontis in Phœniss. Euripidis, vnde ista noster:*

κρ. φράσον πολίταις καὶ πόλει σωτηρίαν.
τειρ. βούλει σὺ μέν τοι, κ᾽οὐχὶ βουλήσῃ τάχα.
κρ. καὶ πῶς πατρῴαν γαῖαν οὐ σῶσαι θέλω;
CR. Vrbi salutem ciuibúsque edissere.
TIR. Nunc expetis dicta, auribus mox respues.
CR. Quid, non tuendæ flagro curis patriæ?

520 Odere Reges] *verè de tyrannis Satyricus:*

Accusator erit, qui verum dixerit.

521 Vile pro cunctis caput] *fuit hæc impiÿ Caiphæ sententia de Christo* IESV *D. N. digna quæ puriore linguâ diceretur. Fuit etiam Syluÿ Othonis apud Xiphilinum:* πολὺ γὰρ ποῦ καὶ κρεῖττον καὶ δικαιότερόν ἐστιν ἕνα ὑπὲρ πάντων, καὶ πολλοὺς ὑπὲρ ἑνὸς ἀπολέσθαι. multo enim melius & iustius est, vnum pro omnibus, quàm omnes pro vno perire.

532 Cupressus] *nota arbor. vide Pierium lib. 52. Hieroglyph. Porrò hanc ipsam siluam sic describit Statius 4. Thebaid.*

Silua capax æui, validáque incurua senecta
Æternum intonsæ frondis stat peruia nullis
Solibus. haud illam brumæ minuere, notúsve
Ius habet, aut Geticâ Boreas impactus ab Vrsâ.
Subter opaca quies, vacuúsque silentia seruat
Horror, & exclusæ pallet mala lucis imago.
Nec caret vmbra Deo, nemori Latonia cultrix
Additur: hanc piceæ, cedríque & robore in omni
Effictam, sanctis occultat silua latebris.

535 Annosa] viuax. *talis enim est quercus. vnde ab eâ Festus vult dictum robur; & solet diuturni imperij, itē firmitatis ac fortitudinis esse symbolum. lege Pierium lib. 51. Hiero.*

Huius abrupit latus edax vetustas] *absunt hæc omnia ab Herb. & Ven.*

539 Paphia myrtus] *Veneria. quia tam Paphos vrbs, quam myrtus Veneri sacræ. Paphos quidem Aratori Act. Apostol. cap. 2.*

—— Cyprum, Salamináque linquens,
Pergit adire Paphum; quæ fertur amoribus olim
Dedita, sacrilegæ mansisse libidinis antrum,
Aligerósque vagos studio coluisse procaci.

in quibus versibus primum vocabulum fortè mendosum, nam Paphos & Salamis in ipsâ insulâ Cypro sunt. Myrtus cur Veneri dicata, causas recenset Pierius in Hieroglyph., quas vel modicè docti auditarunt.

542 Enode] *rectum, nullis nodis, vel flexibus deformatum. Moguntin.* Enoda, *ab enodus.*

544 Vna defendit] *sic Lipsiens. hoc est sola tuetur. ceteri codices;* vmbra defendit. *vmbra simul prodest nemori, dum aëris arcet & ventorum inclementiam; & simul nocet, dum radios solis excludit.*

548 Senior] *volunt Tiresiam tres ætates vixisse.*

549 Præstitit noctem] *dicit, quia, (inquit Callixenus)* inferis quidem sub occasum solis sacrificant: cælestibus verò Diis, sub solis nascentis ortum operantur.

550 Fossa tellus] *Festo auctore, antiqui Diis superis, in altaribus; terrestribus, in terrâ; inferis, in effossâ humo sacra faciebant. vide Medea. 797.*

Rapti rogis] *& hoc ergo sollemne, vt non quouis igne in his infernalibus sacris, sed hoc tantùm quem ex rogo rapuissent. sic in Medeæ act. 4.*

Tibi sanguineo cespite sacrum
Solenne damus: tibi de medio
Rapta sepulcro fax nocturnos
Sustulit ignes.

Lucanus lib. 6. de Erichto:

—— funereas aris imponere flammas
Gaudet, & accenso rapuit quæ thura sepulcro.

&

Fumantes iuuenum cineres ardentiáque ossa
E mediis rapit illa rogis, ipsámque parentes,
Quam tenuere facem ———

Statius lib.4. de hac nostra Necyomantiâ Tiresiæ:

——— nec rapidas cunctatur frondibus atris
Subiectare faces. *mendosè. rescribendum;* raptas. *nam id rituale.*

551 Funesto] *nigro, obsito, fulgurito, vel maculoso, & impuro. nam superis sacrificantes puris induebantur. puræ, quæ candidæ, non obsitæ, non fulguritæ, non maculam habentes, non funestæ. Erichto apud Lucanum induitur* vario amictu, *hoc est, vt arbitror, maculoso & sordido.*

555 Perfundit] *quidam cod.* pertundit.

556 Nigro bidentes] *conferendus cum hoc loco Papinius 4. Thebaid.* bidentes, *bimæ oues.* Oues, *quia verres & aliæ hostiæ quæ hoc nomine veniunt, in inferorum sacris non erant idoneæ.* bimæ, *quia hæc ætas apta sacrificiis, &* bidentes *non à dentium, sed annorum numero appellatæ, vt ex Nigidio & Higyno docent A. Gellius lib.16. cap.6. Festus, in* bidental, *& Nonius in* bidentes. *bidentes ergo hîc oues, ætatis statæ; quæ nec* agnæ *sint, nec* adasiæ. *Silius lib.13.*

Corpora lanigerûm procumbunt lecta bidentûm.

Statius de hoc nostro sacro, ——— circúmque bidentûm
Visceribus laceris, & odori sulfuris aurâ,
Graminibúsque nouis & longo sulfure purgat.

& postea: Velleris obscuri pecudes armentáque sisti
Atra monet. ——— *Sed quis hæc melius, quam nefariorum rituum auctor ipse cacodæmon; qui ea familiari suo Porphyrio, apostatæ & mago, istis versibus indicauit:*

* *Male vulgò,* odoris.

Indignum, tanti hunc in Christianorũ fieri scholis; vt, in eius verba, philosophiæ sacris initientur.

ἐργάζευ φίλε τὴν δε θεόσδοτον ἐς τρίβον ἐλθὼν,
μήδ' ἐπιλήθεο τῶν μακάρων θυσίας ἐναρίζων,
πῇ μὲν ἐπιχθονίοις, πῇ δ' οὐρανίοις, ποτὲ δ' αἴθρης
αὐτοῖσιν βασιλεῦσι καὶ ἠέρος ὑγροπόροιο,
ἠδὲ θαλασσαίοις καὶ ὑποχθονίοισιν ἅπασι.
πάντα γὰρ ἐνδέχεται φύσεως μεςώμασι τῶνδε,
ζώων δ' ὡς θέμις ἐςὶ τελευτῆσαι καταγισμοὺς
ἀείσω, δέλτοις δὲ χαράσσετε χρησμὸν ἐμοῖο.
τρεῖς μὲν ἐπιχθονίοις, τρεῖς δ' οὐρανίοισι θεοῖσι.
φαιδρὰ μὲν οὐρανίοις, χθονίοις δ' ἐναλίγκια χροιῇ.
τῶν χθονίων διάειρε τριχῇ θυσίας ἐναρίζων,
νερτερίων κατάθαπτε, καὶ εἰς βόθρον αἷμα ἴαλλε,
χεῦε μέλι νύμφαις, Διονύσοιό τῆς δῶρα
ὅσσοι δ' ἀμφὶ γαῖαν πωτώμενοι αἰὲν ἔασι,
τοῖς δὲ φόνου πλήσας πάντη πυριπληθέα βωμὸν,
ἐν πυρὶ βάλλε δέμας, θύσας ζώοιο ποτανοῦ,
καὶ μελὶ φερήσας δηἷῳ ἀλφίτῳ ἔνθεν,
ἀτμούς τε λιβάνοιο καὶ οὐλοχύτας ἐπίβαλλε

εὖτε δ' ἐπὶ ψαμάθοισιν ἴῃς γλαυκὴν ἅλα χεύας
κὰκ κεφαλῆς θυσίαζε, καὶ ἐς βαθὺ κῦμα θαλάσσης
ζῶον ὅλον προΐαλλε. τελευτήσας τὰ δὲ πάντα
ἐς πλατὴν ἠερίων χορὸν ἔρχεο οὐρανιώνων.
ἀστραίοις δ' ἤπειτα καὶ αἰθερίοις ἐπὶ πᾶσιν,
αἷμα μὲν ἐκ λαιμῶν κρουνώμασιν ἀμφὶ θυηλὰς
λιμνάζει. τὰ δὲ γυῖα θεοῖς ἐν δαιτὶ πονεῖσθαι.
ἄκρα μὲν ἡφαίστῳ δόμεναι, τὰ δὲ λοιπὰ πάσασθαι,
ἀτμοῖσιν λαροῖσιν ἐνιπλήσαντες ἅπαντα
ἠέρα ῥευσαλέον. ἐπὶ δ' εὐχὰς πέμπετε τοῖσδε.
Hæc age, qui nutu Diuorum ingressus amice es
Huius iter vitæ. mactanda est hostia cunctis
Multa Deis: seu qui terram, seu qui mare vastum,
Aëra seu qui habitant, latum seu qui æthera, seu qui
Alta colunt cæli, seu qui infima regna barathri.
Quæ quibus obseruanda modis sint singula dicam:
Tu memori conscripta animo mea dicta teneto.
Terna quidem Diuis cælestibus hostia, & ipsa
Candida mactanda est, terna & terrestribus, atque
Atra eadem. gaudent porrò & capiuntur apertis
Terrestres aris: foueas cum numina contra
Exposcant atro imbutas inferna cruore;
Nec placeat nisi quæ terræ mandatur humata
Hostia. Mel verò nymphæ atque liquentia vina
Offerri lætantur. at ignem accendier aris,
Quæ circumvolitant terras sibi numina quærunt,
Imponíque atrum corpus: tum thura simulque
Iniicier salsas fruges, & dulcia liba.
Hæc facito. verùm, quibus est data cura profundi;
His ipso semper fer sacra in litore, totum
Proiicéque in fluctus animal: cælestibus autem
Extremas reddes partes, atque igne cremabis:
Quod superest propone tibi, dapibúsque reserua.
Sudet odoratis crassisque vaporibus aër.

Vnde apparet terrestribus & infernis Diis non nisi atra immolari, & nunquam volatilia: & terrestribus, supra aras; infernis, in foueis. Vide Eusebium lib. 4. præparat. Euang. cap. 4. vbi etiam numerum habes hostiarum, ternum. quem noster prætermisit, vt & ararum; non Statius, lib. 4. Thebaid.

Trunca dehinc nemora aduoluit, mæstúsque sacerdos
Tres Hecatæ, totidémque satis Acheronte nefasto
Virginibus iubet esse focos. tibi rector Auerni,
Quanquam infossus humo, superat tamen agger in auras
Pineus: hunc iuxta cumulo minor ara profundæ
Erigitur Cereri frondes atque omne cupressus
Intexit plorata latus.

558 Vi

558 Viuúmque] *Statius*:

Ter circumacta pyras sancti de-more parentis
Semineces fibras, & adhuc spirantia reddit
Viscera ———

559 Manes] *quid propriè Manes, quid Heroes, &c. docet Martianus Capella his verbis*: A medietate aëris vsque in montium terræque confinia, Hemithei Heroësque versantur; qui ex eo quòd *Heram* terram veteres dixerunt, *Heroës* nuncupati. ibíque *Manes*, id est, corpori humano præsules attributi, qui parentum seminibus manauerunt. Denique hæc omnis aëris à Lunâ diffusio, sub Plutonis potestate consistit; qui etiam *Sumanus* dicitur, quasi summus Manium. Hic Luna, quæ huic aëri propior est, *Proserpina* nominatur. Verùm illi Manes, quoniã corporibus eo tempore tribuuntur, quo fit prima conceptio, etiã post vitam hisdem corporibus delectantur, atque cum his manẽtes appellantur *Lemures*. qui, si vitæ prioris adiuti fuerint honestate, in *Lares* domorum, vrbiúmque vertuntur: si autem deprauantur ex corpore, *Laruæ* perhibẽtur ac *Maniæ*. Manes igitur hic tam boni, quàm truces sunt constituti; quos ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δαίμονας memorat Graia discretio. In his etiam locis *Sumanes*, eorúmque præstites, *Mana* & *Manuana*: Dij etiam, quos *Aquilos* dicunt. Item *Fura*, *Furináque* & mater *Mania*, *Intemperiæq́*, & alij triptes Deorum degunt. *hæc ille de rediculâ theologia Gentilium*; *quæ visum ascribere, eo quòd auctor hic non multorum in manibus, & sunt rara. Sed & Isidorus lib.* 8. Manes Deos dicunt mortuorum, quorum potestatem inter Lunam & terram asserunt, à quibus & mane dictum existimant: quos putant ab aëre, qui manus, id est rarus est, manes dictos; siue quia latè manant per auras, siue quia mites sunt in manibus (*fortè leg. quia immites sunt hominibus*) contrario nomine hoc appellantúr. Apuleius namque (*sic lego*) ait eos κατ' ἀντίφρασιν dici Manes, hoc est, mites ac modestos, cùm sint terribiles & immanes. *Apud Festum Paullus idem sentit*; Manos (*sic lego*) in carminibus Saliaribus Ælius Stilo significare ait bonos. & inferi Dij manes, pro bonis dicuntur à suppliciter eos venerantibus, propter metum mortis: vt immanes quoque, pro valde nõ bonis dicuntur. *Hos malos genios pari adulatione Paracelsus & similes magi honestiore vocabulo vocant* Euestra.

Qui manes regis] *Sumane. Statius ipsum carmen recenset*:

Tartareæ sedes & formidabile regnum
Mortis inexpletæ; túque ô sæuissime fratrum,
Cui seruire dati Manes, æternáque sontum
Supplicia, atq; imi famulatur regia mundi, *&c.*

560 Obsidentem] *Charontem, vel Cerberum.*

561 Rapido] *Lugdunens. & Herbip. & Veneti*; rabido.

561 Minax] *Moguntin.* minas.

563 Aut cogit] *Statius*:

Scimus enim & quicquid dici, nosciq́. timetis: *vmbras alloquitur.*

 365 Li-

565 Libat] *Statius*:

Principiò largos nouies tellure cauatâ
Inclinat Bacchi latices, & munera verni
Lactis, & Actæos imbres, suadúmque cruorem
Manibus aggeritur, quantum bibit arida tellus.

Eurip. Mulsum effunde, lactis & vini laticem.

566 Bacchum] *Homerus*: primùm mulso, deinde verò dulci vino, tertiò demum aquâ. *hanc aquam veteres vocarunt*, arferiam, adferiam & adferias, *vt docent Festus & glossæ veteres. Vinum autem victimæ bis superinfundebatur, primùm ad explorandum an esset idonea, vt docent Seruius in 4. Aeneid. & Plutar. lib.1. de defect. oracul. postea verò victimæ in frusta concisæ, vt fit apud Homerum Iliad.* λ'. *& Odyss* μ'. *& Apollon. lib.1. Argon.*

567 Læua] *hæc manus inferis sacra putabatur. Statius*:

Læuáque conuulsæ dedimus carchesia terræ.

568 Grauiore] *nam primo carmine non aduenerant: vt nec apud Papin.*

569 Latrauit Hecates turba] *Statius*:

Huius inaspectæ luco stridere sagittæ
Nocturníque canum gemitus ——

Tum] *quidam lib.* etiam. *Moguntin.* ter.

570 Tota succusso solo] *alludit ad augurium*, soniuium, *quod terrâ sponte tremente; imitatus Virgilianum illud*:

—— tremere omnia visa repente.

vide Festum, in Soniuio. *Statius*:

Exclàmat. tremuere rogi, vox impulit ignem.

571 Audior] *Alludit ad preces* Auditas, *de quibus Brisson. lib.1.*

Audior] *hoc est impetraui. Statius*:

Iam nequeo tolerare moram, cassúsne sacerdos
Audior? *& postea*:
Audiris genitor, vulgúsque exsangue propinquat.

572 Rata] *non irrita vel cassa, sed efficacia & impetratoria. Vide Brisson. lib.1. de Form. cap.*112.

Rumpitur cæcum chaos] *Statius*:

Panditur Elysium chaos, & telluris opertæ
Dissilit vmbra capax, siluæque & nigra patescunt
Tartara, *&c.*

575 Rimas] *egêre rimas. Ouidius*:

Fissus erat tenui rimâ quam duxerat olim.

Moguntin. ruinas.

585 Sæua prosiluit cohors] *hæc omnia quæ sequuntur, & plura etiam Statius*: Primus sanguineo submittit inertia Cadmus
Ora lacu, *&c.*

confer si placet, videbis vincere nostrum sæpius, rarò vinci.

586 Vipereum] *nec hoc omisit Papinius.*

587 Ogygij] *Thebani. mirum quid mouerit Periegeten vt de Thebis Ὠγύγια Aegyptiis*:

Θήβην Ωγυγίην ἑκατόμπυλον, ἔνθα γεγονὼς
Μέμνων ἀντέλλουσαν. ἑὴν ἀσπάζεται ἠῶ.

Papius:

Qui celebres centum diuersis ordine portis
Ogygias habitant Thebas; vbi mane micantem
Auroram claro Memnon clamore salutat.

quorum sententiam non videtur assecutus Priscianus, vertens:

Filius Auroræ Memnon dum regna tenebat.

pertinet enim ad statuæ Memnoniæ miraculum, de quo postea.

600 Educat frondes Eryx] educat frondes Oeta. *Veneti.* Oeta frondes educat, *ceteri. Sequitur autem Seneca illorum sententiam, qui magicis artibus Manes euocari credebant. At D. Isidor. lib. 8. ita scribit:* Necromantici sunt, quorum incantationibus videntur resuscitati mortui diuinare, & ad interrogata respondere. (νεκρὸς enim Græcè mortuus, μαντεῖα diuinatio nuncupatur.) ad quos suscitandos cadaueri sanguis adiicitur. Nam amare dæmones sanguinem dicunt. ideóq. quoties Necromantia fit; cruor aquâ miscetur, vt colore sanguinis facilius prouocentur. *ait videri suscitatos, quia censuit esse tantum phantasiæ illusiones. Vide Herc. Oetæum ver. 460. Sunt qui inter* Necromantiam *&* Sciomantiã *distinguant. in hac nullo cadauere opus esse, sed sola vmbræ euocatione; in illâ mortui cadauer adhibendum, & sanguine aspergendum, auctor Beroald. in 1. Tusculan. Cicer. Ergo hîc apud Senecam & Statium lib. 4. Theb. Sciomantia, apud Lucanum lib. 6. vera Necyomantia describitur.*

*Lego; aqua vel cruore aqua.

605 Ales] *Statius lib. 5. Thebaid.*

Qualia trans Pontum Phariis defensa serenis,
Rauca Parætonio decedunt agmina Nilo;
Cùm fera ponit hyems, illæ clangore fugaci,
Vmbra fretis aruísque volant, sonat auius æther.
Iam Borean, imbrésque pati, iam nare solutis
Amnibus, & niueo iuuat æstiuare sub Hæmo.

Primus hac vsus comparatione Homerus Il. γ'. vbi Troianos gruibus cõparat;

τρῶες μὲν κλαγγῇ τ' ἐνοπῇ τ' ἴσαν, ὄρνιθες ὥς.
ἠΰτε περ κλαγγὴ γεράνων πέλει οὐρανόθι πρὸ,
αἵτ' ἐπεὶ οὖν χειμῶνα φύγον καὶ ἀθέσφατον ὄμβρον,
κλαγγῇ ταίγε πέτονται ἐπ' Ὠκεανοῖο ῥοάων,
ἀνδράσι πυγμαίοισι φόνον καὶ κῆρα φέρουσαι.

Troiani quidem sonitu, clangoréque ibant sicut aues,
Velútque clangor gruum est in aëre;
Quæ postquam hyemem fugerunt, & immensum imbrem
Clangore hæ volant ad Oceani fluctus
Viris Pygmæis cædem & mortem ferentes.

ab Homero procreati Pygmæi, etiam in Geographicis locum adepti. Qui esse volunt, de loco habitationis dissentiunt. Scholiastes Homeri in Ægypto penitâ ponit: Plinius lib. 7. nat. hist. cap. 2. in Thraciâ, vt etiam lib. 4. cap. 11.

Sed lib.5.cap.29.in Asiâ; lib.6.cap.30.in Aethiopiâ, lib.6.cap.19.in Indiâ. Aristoteles, Ammianus & Philostratus volunt in terræ cauernis more formicarum degere. Alb. Magnus lib.1. de animal. cap.3. ait esse homines syluestres, & nonnihil humanæ naturæ, quo ad primos motus deliberatiuos, obtinere; sed cap.21.omnem illis rationis scintillam adimit. Paullus Iouius lib.de Moscouit. legatione vltrà Iapones statuit, & magis ad simias, quàm homines accedere docet. Dixi ab Homero procreatos, non quoad nomen (notum id etiam sacris litteris Ezech.27.in vulgatâ nostrâ. nam Chaldæa paraphras. Cappadoces, *& Septuaginta* Medos; *alij* custodes *Hebræum nomen interpretantur) sed quoad staturam cubitalem, &* ὀρνιθομαχίαν *illam. A quodam simiarum genere natam fabulam, vult Cardanus, quem vide lib.11. de subtilit. & lib.8. de variet. cap.40.*

612 Interque natos] *Statius:*

Ecce autem magnâ subit inuidiosa cateruâ
Tantalis, & tumido percenset funera luctu
Nil deiecta malis. iuuat euasisse Deorum
Numina, & insanæ iam plus permittere linguæ.

de Tantalidis Niobes liberis vide Aelianum lib.12. plerique putant ad vnum omnes necatos vnâ: sed Pausan.in Corinth.ex Telesillâ poëtriâ, refert, Amyclam & Melibœã seruatas, quia Latonam fuerant deprecatæ; & hanc viridem cutis colorem, quem ex timore contraxerat, deinceps retinuisse, indeque Chlorin vocatam. 615 Agaue tota quam &c.] *Statius:*

Penthea iam fractis genitrix Cadmeïa thyrsis,
Iam dimissa Deo, pectúsque adoperta cruentum
Insequitur planctu, fugit ille per auia Lethes.

Peior hac] *quidam*, peior at.

620 Atque ab omni desidet] *ita & Statius non semel, lib.2.*

Pone senex trepidâ succedit Laius vmbrâ
Vulnere tardus adhuc. capulo nam largius illi
Transabiit costas cognatis ictibus ensis
Impius —— *Item:*
—— gemuit prope limina nati
Laïus, & notos cunctatur inire penates.

& lib.4. Stabat inops comitum Cocyti in litore mæsto
Laïus; immiti quem iam Deus ales Auerno
Reddiderat. dirúmque tuens obliqua nepotem
(Noscit enim vultum). non ille ad sanguinis haustum,
Cetera, seu plebes, aliúmne accedit ad imbrem,
Immortale odium spirans.

620 Efferat] *sic Basileens. & Lipsiens.* afferat, *Herbipol. & Ven.* offerat, *Moguntin.* extulit, *Lugdunens.*

624 Stetit per artus] *Moguntin.* stetítque artus. *idem;* apertos vultus. *&;* obtentus comam.

634 Præmia] *sic Moguntin. Herbipolens. & Venet.* pretia *Lugdunens. malè*

male Basileens. & Lipsiens. prima. *Sic autem Theb. actu 1. Oedipus matrem suam vocat*, precium sceleris.

638 Egit qui in ortus] *Statius:*

——illum, illum sacris adhibete nefastis
Qui letho dedit ense patrem, qui semet in ortus
Vertit, &*indignæ regerit sua pignora matri.

639 Vix mos] *sic Basileens. & Lipsiens. verè. nam quibusdam feris est mos. ceteri libri*; nec mos. *quod efficacius. De Camelorum hac in parte continentiâ lege Pisidam; de Orbis opificio.* *nũ melius (indignum)

655 Moras] *cæcitatem, lassitudinem, natam quæ mori non sinat.*

656 Reptet] *Moguntin.* repetet.

661 Merope] *Peribœam vocant Apollod. lib. 3. & Hyginus in fab. c. 66.*

675 Sollicita] *sic alibi vocat*, aurum sollicitum; *Tibullus*, fores sollicitas. *Vide Hippol. 516.*

678 Deponam] *Eguian.* deponam mea, *sine* τὸ.

679 Suadeam hoc] *prudenter ista &* πολιτικοτατέρως. *suscipere namque tyrannidem liberum, susceptam semel retinere necessarium: nisi cum illâ vitam ponere sit paratus. docet id non uno loco crudelis ille, sed præceptis imperij tuendi plus satis instructus Phalaris; cuius nonnulla adscribam. epist. ad Epicharmum 61.* τὸ μὲν γὰρ ἄρξασθαι τυραννίδος, ὀρεγομένου. τὸ παύσασθαι δὲ, οὐκέτι. διὰ τὸ πολλὰ μὴ δεόντως πρᾶξαι. ὥσπερ οὐδὲ τοξότῃ μεθέντι τῆς οἰστὸν, ἀναλαβεῖν τὸ βεβλημένον. Incipere enim tyrannidem in voluntate appetentis est: desistere autem, non iam. quia multa non rectè perpetrata. quemadmodum neque sagittarij in manu positum, recipere telum semel emissum. *Idem epist. 67. & 146. ibi legite; & quæ omnium fusissimè ad Demotelem epist. 38. ubi inter cetera, ut homini priuato utilius tyrannidem non occupare, quàm occupare: sic tyranno non deponere, quàm deponere tyrannidis principatum. Tutum id quidem & innoxium Sullæ, & Diocletiano: sed duo isti dumtaxat: & priorem Cæsar litteras nesciuisse cauillabatur. Ut ut est, utilius fortè retinere: sanctius & saluti animæ melius, quouis cum periculo iniustè parta dimittere. quis autem sapiens, & non impius; aliquot dierum vitam æternitati illi præponat? Quanto rectius idem ille Phalaris alibi:* τὸ μηδὲν ἁμαρτάνειν, εἰκότως ἴσως καὶ δικαίως θεοῦ νομίζεται. τὸ δ' ἁμαρτόντα, τούτῳ αὐτῷ πρὸς τὸ μέλλον σεσωφρονίσθαι, ἀνθρώπου. τὸ μέντοι μηδὲ πταίσαντα καὶ ἀτυχήσαντα πεφυλάχθαι, οὐκ οἶδα ἄλλου τινὸς ὑποληφθῆναι δυνάμενους, ἢ κακοῦ. Nihil peccare meritò forsan ac iustè Dei esse censetur: in posterum autem corrigi eo ipso quod quis peccauit, hominis. porrò se non custodire post lapsum atque infortunium, haut scio cuius alterius possit existimari, quam mali. *Cur ergo qui, quod inuadere non licuit, inuasit; non id deponat potiùs & reddat, quàm in iniquitate perseueret?*

683 Et ocium ac somnum sequi] *quidam*; laudare ocium & somnum sequi. *omnes certè quos vidi*; sequi. *nescio cur hîc alij nolunt*; sequi, *& malunt*, loqui. *parum est regnum & alta sermone detrectare; nec illud tam facilè*

cilè

cilè re assequantur; nisi ipso vitæ instituto, & factis segnitiem simulent. hic autem simulatorem illum segnitiæ fecisse, ex illo Historicorum prudentissimo Tacito, manifestum. quis credat, otium & somnum verbis crepanti, si vtis factiosus & appetens administrationis, contraria studia verbis præ se ferat? In eo quod; fidem, *malunt in sequentibus, quàm;* diem. *& ego præfero. etsi nec incommoda sententia alterius lectionis.*

685 Dies] *tam diuturni temporis spacia an non sufficiunt ad mei expurgationem? Imò verò (ait Oedipus) hæc ipsa temporis diuturnitas tibi perfidiæ exsequendæ aditum aperit. illâ fretus, latere credis. Sin;* fides, *legamus: hic erit sensus.* CRE. *tot annis explorata fidelitas, nónne euidens innocentiæ meæ testimonium?* OED. *Imò hæc ipsa fides hactenus à te simulata, vt mihi caueam monet. Perfido sæpè ad proditionem locum fecit præterita fides.*

687 Solutus] *Hystieus apud Herodotum.* Quid mihi quærens ista facerem? aut cuius rei indigens? cui omnia adsunt, quæ tibi; quem tu omnium consiliorum tuorum communione dignaris? *In eandem sententiam, quædam Scipionis apud Polybium lib.10. & Ciceronis pro Ligario, ponderauit Victorius lib.6. Var.lect.cap.4.*

696 Num] *Mogunt.*non, *& etiam seq. ver. in quo solo Herb. & Ven.* non.

698 Facitis exemplũ] *improbè. nam* Demosthenes (*inquit Ammian. lib. 30.*) Græciæ decus affirmat, similitudine, aut impunitate alterius criminis, nunquam dilui id, quod, contra ac liceat, arguitur factum.

699 Dubia pro certis] *nam teste Sallust. in Iugurth. ingenia regum prona ad formidinem: & Tacito lib.4. Annal. suapte naturâ sunt potentiæ anxij.*

701 Quisquis] *sensus. quisquis verè noxius, & deprehensus, falsò tamen innocentem se esse simulans, impunè tulit: nunquam verè reconciliatur ignoscenti. quia, dubius ipse vel fictus amicus cùm sit, idem sibi de alio persuadet. ita fit vt eum odio prosequatur, quem sibi dubium, non certum, amicum credit. sic putem has tenebras penetrari. Quas quod aliter Lipsius dispellit, probæ dispunctionis ope, & litterulæ vnius extritione, non improbo. legit:*
——quisquis in culpa fuit Dimissus, odit. Omne quod dubiũ, puta.
& bicipitem esse sententiam inquit. primùm dici, omnem qui accusatus & dimissus, odisse eum apud quem & ob quem in periculo. Deinde in vniuersum Regibus præcipi, vt de quo ambigunt, pro certo habeant, & dubiam culpam vt certam puniant. quo, quid tyranno accommodatius?

703 Odia qui] *sic in Thebaid.*

Regnare non vult, esse qui inuisus timet.

Nam regna semper odiis obiecta; nec fieri videtur posse, vt qui regnant, non alicui sint odio. infra Theb.655. Simul ista mundi conditor posuit Deus Odium atque Regnum. *Nam nullus alteri imperium spontè sua concedit, nemo volens seruit; & (vt Sallustius ait ad Cæs.) quamuis bonus atque clemens sit, qui plus potest; tamen, quia malo esse licet, formidatur. Naturâ cunctis odio, qui vel minimâ ex parte libertatem minuit; quæ iuxta bonis & malis, strennuis & ignauis optabilis est. Iccirco Princeps odia prorsus vitare non potest. quamuis (ait noster lib.de Prouid.)* id agat, vt nemo illum meritò

ritò oderit, erunt tamen semper qui oderint. *Sed hæc odia, quibus ipse nullam causam præbuit, quæ vt minuta, ita ineuitabilia, contemnat oportet, & meminerit illud excelsi & erecti Principis,* REGIVM EST AVDIRE MALE, CVM FACIAS BENE. *Probis probari se gaudeat, & præ plebeiâ, posteritatis & annalium æternam malit commendationem.*

705 Timet timentes] *Idem lib. 2. de ira cap. 11.* Quid? quod semper in auctores redundat timor, nec quisquam metuitur ipse securus. Occurrat hoc solo tibi Laberianus ille versus, qui medio ciuili bello in theatro dictus, totum in se populum, non aliter conuertit, quàm si missa esset vox publici affectus:

Necesse est multos timeat, quem multi timent.

Ita natura constituit, vt quod alieno metu magnum est, à suo non vacet. Leoni inquam pauida sunt ad leuissimos strepitus pectora. acerrimas feras vmbra, vox & odor insolitus exagitat. Quicquid terret, & trepidat. *Reddit rationem Ennius:*

Quem metuunt, oderunt: quem quisque odit, perisse expetit.

vnde acceptum illud Ouidij:

——— quem metuit, quisque perire cupit.

Nonnulla de hac re Franc. Petrarcha lib. 2 dialog. 85. & lib. de remed. vtriusq. fort. 1. & lib. de repub. optimè administrandâ.

IN CHORVM.

Excusat Oedipum chorus; & causam malorũ refert in occisum à Cadmo serpentem Marti sacrum: & enumerat clades quas ex illo tempore passæ Thebæ.

713 Sidonio] *Cadmo. Nicander, in Theriacis:*

Σιδόνοιο Κάδμοιο θεμείλιον Ἁρμονίηστε.

Harmoniæque & Sidonij fundamina Cadmi.

714 Dirce] *hunc fontem, apud quem serpens iste Marti sacer degebat, Euripid. in Phœnyss. semper* Dircen, *Apollonius lib. 3. Argonaut.* Aretiadam *nominat. Dirce Pausaniæ in Boeot. seu lib. 9. est amnis.*

715 Natus Agenoris] *multa hoc choro noster ex Ouidio, multa etiam ex chor. Phœnissar. Euripid. vbi hæc:*

ἔνθα φόνιος ἦν δράκων
Ἄρεος, ὠμόφρων φύλαξ
νάματ' ἔνυδρα, καὶ ῥέεθρα
χλοερὰ δεργμάτων κόραισι
πολυπλάνοις ἐπισκοπῶν
ὃν ἐπὶ χέρνιβας μολὼν
Κάδμος, ὤλεσε μαρμάρῳ,
κρᾶτα φόνιον ὀλεσίθηρος
ὠλέναις δικὼν βολαῖς.

Quâ se draco circumtulit
Ora cruentus, Martij
Sæuus Dei custos; aquæ
Fluenta qui, vireta qui

Vigilante protexit oculo:
Lauacra quam Cadmus prope
Marmore peremit bestiam,
Iactu lacertorum truci
Crudele perfringens caput.

Agenori plures vxores fuere, ex Agriope Nili filiâ Cadmum genuit. Pherecydes lib. 5. Αγήνωρ δὲ ὁ Ποσειδῶνος γαμεῖ Δαμνὼ τὴν Βήλου· τῶν δὲ γίνονται Φοίνιξ καὶ Ισαίη, ἣν ἴσχει Αἴγυπτος. καὶ Μελία, ἣν ἴσχει Δαναός. ἔπειτα ἴσχει Αγήνωρ Αργιόπην τὴν τοῦ Νείλου τοῦ ποτάμου, τοῦ δὲ γίνεται Κάδμος.

716 Furta] *raptum Europæ, quē pulcrè narrat Theocritus εἰδ. ιθ. seu 19.*

719 Monitúque Phœbi] *quia hoc monitu eius factum, Phœbum Papinius vocat, auctorem Thebarum.*

——— gemit auctor Apollo Quas fecit ipse domos ———

723 Noménque] *sequitur eos, qui Boeotiam à Cadmi boue nominant, boue inquam Cadmi duce, vt Euripides & Castor. sed Euphorion & Nicocrates dictam volunt, à Bœoto Arnes & Neptuni filio, alij à Deucalionis filio, alij aliunde. Vide Leonicum libro 1. var. histor. cap. 95. Nec vnum dumtaxat Bœotiæ nomen, dicitur Aonia, Messapia, Ogygia, Cadmeis: auctore Stephano in* βοιωτία.

731 Aut fœta tellus] *Euripides,*

δίας ἀμάτορος
Παλλάδος φραδαῖσι,
γαπετεῖς δικὼν ὀδόντας
εἰς βαθυσπόρους γύιας.
ἔνθεν ἐξανῆκε γᾶ
πάνοπλον ὄψον ὑπὲρ ἄκρων
ὅρων χθονός. σιδάροφρων
δένιν φόνος πάλιν ξυνῆψε φίλα γᾷ
Post Palladis, nullâ satæ
Genitrice, suasu dentibus
Conseuit agros, & soli
Sulcos profundos. vbere
Gleba cohortem militum,
Profundit vnde tibia:
Quos reddidit terræ quoque
Clades amicæ ferrea.

744 Recentis] *Lugdunen. fermè soli;* ruentis. *non placet.*

749 Herculeæ] *natus quidem iam Thebis tunc Hercules, sed nondum Megaram duxerat. nam duxit post Etheoclis & Polynicis obitum.*

751 Cadmei fata nepotis] *prosequuntur fabulam Actæonis totam Ouidius 4. Metamorph. & Nonnus lib. 5. Dionys. & Callimachus in Lauacro Palladis. Anaximenes lib. 2. de picturis antiquis vult venationis studio, nimiâ canum multitudine, decoxisse Actæonem, & inde nātam fabulam. quod probatur etiam Palæphato, & Higyno. Reiicit ista Pierius lib. 7. Hieroglyph.*

malens

malens cornutum fuisse Actæonem, teste Plinio, & ab hostibus immissis canibus discerptum, idq; ex Maximo Tyrio confirmat. Pausanias in Bœot. scribit Thebis viâ, quæ Megaram ducit, saxum ostendi, quod nuncupant Actæonis, quia super eo fessus venatione Actæon dormire sit solitus. Inde Dianam, in fonte proximo lauantem, aspexisse: & Stesichorum prodere, à Dianâ pelle ceruinâ circumdatum, incitatósque ab eâ in herilem necem canes, ne Actæon Semelen in vxorem duceret. Ita tamen se credere furore actos canes dominum laniasse, sicut alium quemuis fuerant oblatum interemturi. Idem censuit Iul. Scaliger Comment. in Aristot. lib. de plant. 1. addens suo tempore idipsum multis venatoribus Corsis accidisse. Fabulam Anulus ad parasitos rettulit, facetè. fortè non minùs, qui ad aleatores infortunatos, quibus canes nimis frequenter subsiliunt. Porrò ad incustoditi visus pœnam, quam luit Actæon, & Callimachi Tyresias, suspicor respexisse Propertium lib. 3. eleg. 12. dicentem aureâ illâ ætate impunè licuisse Deas videre:

Nec fuerat nudas pœna videre Deas.

763 Nimium sæui-pudoris] *Sæua Diana propter Taurica sacra, de quibus Eurip. in Taurica Iphig. & alia Triclaria, de quibus Leonicus lib. 1. var. histor. cap. 40. Sed* nimium pudoris sæui; *propterea quòd etsi visa Deæ nuditas ex lege Saturni necessariò erat vindicanda, tamen licuit minus acerbas pœnas exigere, vel Palladis exemplo, quæ ob similem errorem, oculorum damno, idq; penè inuita multauit Tiresiam. quare meritò Minerua se asserit mitiorem Dianâ, apud Callimachum in Lauacro, vbi hæc elegantissimè narrantur. ipse quoque Actæon apud Nonnum eam ob causam Palladem vocat misericordem. Vide Politianum in Miscellan. cap. 80. vbi Nonni & Callimachi loca exhibet.*

IN ACT. IIII.

Resciscit Oedipus miserias suas, nimiaq; curiositate in summas incidit miserias.

769 Pulsu] *primi Basileens. hoc corruperunt, rescribentes;* impulsu. *quos secuti Lugdunens. & Lipsiens. prius, vt in manusc. Moguntin. & Herbip. & Venet. continebatur;* pulsu.

770 Trifidas] *de triuio hoc iam egimus. Pausan. biuium vocat in Bœoti.*

Qua] *vbi. sic sæpissimè sumunt,* qua, *Cicero, Tibullus, Propertius. vide Ciofanum in Ouidij 1. de Ponto.*

775 Inter iuuenem senemque] *hoc deprauarunt Lipsiens. primi. ceteri enim;* inter senem iuuenémque.

Propior seni] *virili ætate affectâ & desinente mediâ ætate,* μεσῆλιξ: *vt tres tantùm ætates cum Aristotele lib. de respiratione, agnouerit, iuuentutem, seu incrementum; senectutem, seu decrementum; & virilem ætatem, seu statum. Hominis æuum alij aliter dispertiunt: Hippocrates in septem septenarios, in quinque Varro; qui singulis, præter vltimum, annos quindecim ascribebat. Soloni quoque septenarij placuêre, vt patet ex eius elegiâ, quam refert Philo lib. 2. de mundi opific. Galenus lib. 3. aphor. Hippocr. aphor. 23. quinque partes vitæ humanæ agnoscit; pueritiam vsque ad* XIV. *annum, adolescētiam seu pubertatem vsque ad* XXV. *iuuentutem vsque ad* XXXV, *statum seu virilem*

rilem ætatem vsq; ad L, reliquum tempus senectutem. Noster significat fuisse statâ ætate; quales Græci καθεστηκότας vocant, nos consistentes putamus: sed vergentem propiùs ad senium, quàm vigorem. Multa Censorin. lib. de die Natali, & quædam Crinitus lib. 5. de honest. discip. c. 9. Nostri philosophi ad illas Galeni, duas ætates addunt, partem pueritiæ vsque ad VII. annum infantiam vocantes; & eam senectutem quæ LXV. annum sequitur, decrepitam ætatem. ita Tolet. noster lib. 2. de generat. q. 11. Vallesius lib. 1 controuers. cap. 8. & Hangestius lib. 2. de causis propriet. 14.

779 Paucos] solum Polyphontem præconem, iuxta Apollod. lib. 3. Bibl.

788 Animam senilem] Varro, Tithono; Matura anima corporeum corticem facilè relinquit. Seneca epist. 30. Non dubitare autem se, quin senilis anima in primis labris esset, nec magnâ vi distraheretur à corpore. Ignis qui valentem materiam occupauit, aquâ & interdum ruinâ exstinguendus est: ille qui alimentis deficitur, suâ sponte subsîdit. Causam reddit Arist. lib. 1. de vitâ & morte, quia senes parum habent caloris. Sophoc. Sopit senilia membra momentum leue. Themistius: appulsus enim videtur senilis mortis, at iuuenum mors eiectio & naufragium.

Exsoluit] schidæ Burdegal. continent; exciuit.

791 Puras] quibus manus à sordibus (illuuie, sanguine, Venere) mundæ non erant, eos Græci Latiniq; à sacris arcebant. vide Brisson. princip. Formular. & quæ Herc. Fur. act. 4. sce. 1.

793 Discutiunt] Moguntin. discutient. idem; Repetem. item; ponat mentem tremor.

800 Admonitu] Burdegal. membranæ; monitu.

803 Subdititij] Moguntin. Herbipol. & Veneti; subditiui.

Regnum] sic Mogunt. Basil. & Lipsiens. Melius ceteri; Regum.

813 Tumore] Euripides: Pastoribus tradidit exponendum

Ferreis talos per medium transfigens stimulis
Vnde ipsum Græcia appellauit Oedipum.

Aristophanes, in Ranis:

——— ὅτε δὴ πρῶτον μὲν αὐτὸν γενόμενον
χειμῶνος ὄντος ἐξέθεσαν ἐν ὀστράκῳ
ἵνα μὴ 'κτραφεὶς, γένοιτο τοῦ πατρὸς φονεύς
εἶθ' ὡς Πόλυβον ἤρ' ἕρπων οἰδῶν τὼ πόδε,
ἔπειτα γραῦν ἔγημεν αὐτὸς ὢν νέος,
καὶ πρός γε τούτοις, τὴν ἑαυτοῦ μητέρα,
εἶτ' ἐξετύφλωσεν αὑτόν.

——— quando iam primum quidem ipsum natum
Hyeme existente exposuerunt in testâ,
Vt non enutritus fieret patris occisor.
Postea ad Polybum iuit cum corruptione tumens pedes:
Postea vetulam vxorem duxit ipse existens iuuenis,
Et ad hæc sui ipsius matrem,
Postea excæcauit seipsum.

Veteres autem à malis & vitiis corporis

corporis, animi, fortunæ, non minus quàm à bonis solitos imponere nomina, testantur Varro lib. 2. de re rust. Valer. Maximus lib. vlt. Plinius lib. 18. ca. 1. Plutarch. in Coriolano, & Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 6. quibus locis de nominum impositione accuratè disseritur.

817 Prima languesc. senum memoria] *D. Hieron. epist. ad Paullum Concordiensem:* Non memoriæ tenacitatem, vt in plerisque cernimus, antiquior senecta dissoluit. *fit hoc in senibus, quia senes propter decrementum, in quodam continuo sunt defluxu, nec rerum species queunt retinere; auctore Aristotele lib. de memoria & reminisc. cap. 1. Quare quæ de Laur. Bonincontrij astrologi memoriâ prodidit Lippus Brandolinus in lib. de humanæ vitæ conditione, & ex eo Cardanus lib. 12. de subtilitate, sunt prodigiosa.*

819 Facie ac vultu] *distinguuntur facies, & vultus. Sallust.* prorsus in facie vultúque verecundia inerat. *Vultum fingere possumus, faciem non possumus. Nonius:* Vultus est voluntas, quæ pro motu animi in facie ostenditur. Facies, ipsa oris species. *significat, vultum esse illam faciei & oris compositionẽ, quam pro lubito motibus animi accommodamus. Aliam differentiam Fronto tradidit, vultum hominum propriè, os omnium, faciem plurium esse. sed hoc huc non pertinet.*

822 Pecus] *quadrupedes, propriè. nam latè omnia bruta complectitur, teste Nonio. Lucretius, de piscibus:*

Squammigerûm pecudes, & læta arbusta, feræque.

832 Nil lacessas] *Mogunt. Herbip. & Veneti;* nihil arcessas.

Ipsa se fata explicant] *declarant. propriè*, explicant. *nam Stoicis, fatum est connexio & series quædam causarum, qua fit, quicquid fit, teste diuo Augustino lib. 5. de ciuit. Dei cap. 8. vbi refert hos Senecæ versus:*

Duc me pater, summíque dominator poli,
Quocunque placuit, nulla parendi mora est.
Assum integer. fac nolle: comitabor gemens,
Malúsque patiar, facere quod licuit bono.
Ducunt volentem fata, nolentem trahunt.

vidi, qui putaret esse ex Her. Fur. nostri. falsò. sunt enim ex Senecæ Cleanthe, *vt ipsemet testatur epist. 108. vbi in primo carmine perperam legitur;* domitor. *Quartus etiam sic scribitur:*

Malúsque patiar, quod pati licuit bono.

nescio, an melius quàm apud D. Augustinum Cleanthis Græca suggerit Epictetus in Enchirid. cap. 77.

ἄγε δή με ὦ Ζεῦ, καὶ σὺ ἡ πεπρωμένη,
ὅποι ποθ' ὑμῖν εἰμὶ διατεταγμένος,
ὡς ἕψωμαί γε ἄοκνος. ἢν δέ γε μὴ θέλω,
κακῶς γενόμενος οὐδὲν ἧττον ἕψομαι.

840 Phorbas] *Ithemalem vocat Hyginus in fab. cap. 66.*

845 Lætus Cithæron] *Ioui mons sacer in Bœotiâ, Pausan. in Bœot. seu lib. 9.*

Pabulo semper nouo] *quia, vt scribit Attius;*

Sanctus Cythæron frondet viridantibus fœtis.

etymon nominis disces ex Lactantio li. 1. cap. 22. sacra Liberi patris primus Orpheus induxit in Græciam, primúsque celebràuit in monte Bœotię Thebis (vbi Liber natus est) proximo; qui cùm frequenter citharę cantu personaret, Cithæron appellatus est.

855 Procul sit omen] *felicia omina aiebant se* accipere. *vt apud Virgil. Æneas: mala auersabantur, & orabant Deos vt ea auerterent, vt in Philipp. Cicero & alij paßim, vel vt in hostium capita conuerterentur.*

862 Huc aliquis] *si tertius ab hoc relinquitur Phorbanti, mallem istum sequenti postponere, sic:*

OE. Per tam cruentas vera quærenti vias,
Huc aliquis ignem. flamma iam exc. fidem.
PH. Ignosce, *&c. Sensus, hic pertinax silentium fouet, & fidem secreti prætexit: sed frustrà. mihi per cruentas vias certum extorquere veritatem. date ergo flammas. expugnabunt incendia veritatem.* PH. *ignosce silentio, ignosce si videor ferus, quòd te exposuerim; & impotens, quia tormentorum & flammæ metu, arcana fidei mei commissa prodo. si cui hæc explicatio coactior videatur, fors coniecturam meam non reijciet. Legebam:*

OE D. Huc aliquis ignem. flamma iam excutiet fidem.
Per tam cruentas vera quærenti vias,
Ignosce, quæso: si ferus videor tibi
Et impotens. PH. parata vindicta in manu est.

vt more tyrannico preces minis misceat. Phorbas respondeat, facilè se ignoscere, cùm eũ largè & cumulatè vlciscatur ipsâ natalium & incesti detectione. Parata, *repono ex Moguntino. idem pro;* ferus *habet;* serus. *inuito versu.*

871 Infandum caput] *ceteri impreßi;* infestum. *sed manusc. Tosanus;* incestum (*probè*) *quem codicem cum Lud. Carrio. I. C. & alios nonnullos cum excuso exemplari contulisset, excusum, in cuius margine lectionis varietatem annotarat, liberaliter mihi dono dedit.*

878 Iam morte dignus] *Aristophanes in Ranis:*

Μὰ τὸν Δί' οὐ δῆτ', ἀλλὰ κακοδαίμων φύσει
ὅντινά γε πρὶν μὲν ἢ φῦναι Ἀπόλλων ἔφη,
ἀποκτενεῖν τὸν πατέρα πρὶν δὲ γεγονέναι.
Per Iouem non certè, sed infortunatus naturâ;
Quem prius quidem quam generari Apollo dixit,
Interficere patrem ante & natum esse.

Parens] Laie. 879 Aude] Tu Oedipe.

IN CHORVM.

Mediam fortunam optat & laudat, Icari exemplo.

888 Lene sed modicum] *sic Mogunt. Veneti, Herbipol. Basileens. & Lipsiens.* lenis at modicum. *Lugdun. mallem;* lenis ac modicum fluens. *vel,* lenis & modicum.

892 Vita decurrente via] *mira librorum variatio. sic Lipsiens. alij vt Equian.* decurrere, *& sic Herbip. & Veneti. Mogunt. vt Lipsiens. sed Lugdunens.* Via ducurrens vita. *omnino legendum;* Vita decurrens viâ. 897 Pen-

897 Pennis] *non audio Herbip. & Venetos, qui;* regnis.
902 Suam] *m.ſ. Burdegal.* ſuum. *idq́; magis poëticum.*
908 Exceſſit] *Burdegal.* excedit. *in ſequentibus verſibus, quot libri, tot lectiones. Lipſienſ.* ——quid hoc? poſtis ſonat Mæſtus & famulus manu Regius quaſſat caput. *& ſic multi m.ſ. Moguntin. verò:* —— hic poſtes ſonant Mæſtus & fam. manu Regius quaſ. caput. *Herbip.* quid hic poſtes ſonat Regios quaſſans caput. *& ſic Veneti. his deeſt carmen integrum. Lugdunenſ. & ceteri:* quid hic poſtes ſonat Regios famulus manu, Mæſtus & quaſſans caput. *omnium optimè. Quaſſare caput mæſti vel irati ſignum. Lucretius:*

Iamq́ue caput quaſſans grandis ſuſpirat arator.

Virgilius:

Ille caput quaſſans ——

IN ACT. V.

Cataſtrophe continens Oedipi excæcationem & exilium, & Iocaſtæ necem. Chorus etiam, qui in theatro remanſerat, fati vim decantat.

950 Genus] *natos ſibi ex matre liberos. ſed mallem cum quibuſdam codicib.* ſcelus: *niſi ſequeretur; ſceleris conuictum.*
926 Quid pœnas] *ipſa Oedipi verba.*
939 Male in lucem editis] *ſolus Pauſanias, quod commemini, in Bœotic. contendit nullos Oedipum ex matre liberos genuiſſe.*
946 Liceat renaſci] *quid ſi legas:* licet, ac renaſci.
956 Maritales oculi] *quibus amorem hauſiſti. Philoſtratus:* ô mali thediferi Amoris, quàm pulcrum nobis primum ignem è ſpecula oſtendiſtis. *Euripides:*

O cupido, cupido, qui per oculos
Stillas dulce deſiderium, dulcem animis
Inducens voluptatem.

Plato: nos autem hoc oſtendemus fortè non abſurdè, quod viſus quidem eſt amoris principium: minuit verò ſpes affectionem, alit autem memoria, conſeruat conſuetudo. *Philæmon:* Primùm vident omnes: deinde ſubit admiratio:

Deinde contemplantur; & deinde ſpes venit:
Ita fit ex his amor.

Lucianus: Amor primam habet viam oculorum. *Idem affirmat Ariſtot. lib. 9. ad Nicom. cap. 5.*
960 Mutus] *Eguian. Mogunt. & Bernardini;* vultus. *vnde quis ſuſpicetur;* multus. 997 Orbes] κύκλους. *Sophocles:*

Simul confodere cœpit eius pupulas orbium.

Lactantius de opificio Dei cap. 7. primùm oculorum orbes concauis foraminibus concluſit, à quo foratu frontem nominatam Varro putauit. *Statius ipſa foramina vocat orbes lib. 1. Theb.*

Tunc vacuos orbes, crudum ac miſerabile vitæ
Supplicium oſtentat cælo.

rotundi ſunt & orbiculares oculi, vt magnas moles queant intueri. vide Cælium lib. 16. antiq. lect. & Toledum in lib. 2. de anima q. 16.

970 Plúſque] *nam volenti ſe elucificare, araneæ telum vel pupulam ef-fodere ſufficiebat, neque neceſſe habebat totum globum euellere, vt docet Lu-cretius lib.3. Nam; quicquid Albertus Magnus ſcripſerit; non opticis ner-uis, ſed pupillæ viſus ineſt, teſtibus Ariſtotele lib.1.de hiſt.animal.cap.9. & Galeno lib.8. de vſu part.cap.6.*

971 Tantum eſt] *Moguntin.* tantum ergo.

IN CHORVM.

980 Fatis agimur] *Stoicus iſte chorus eſt, & Stoico Senecæ danda venia. Fatum Stoicorum & aſtrologorum damnant patres orthodoxi. adferre poſ-ſum ex Græcis, Iuſtin. Martyr. in Apolog. & Orat. aduerſ. gent. Origenem in Geneſ. & Homil. in Hierem. Euſebium lib.6. Euangel. præparat. Grego-rium Nicen. lib.6. philoſ. Epiphan in Phariſ. Chryſoſtom. in Orat. de Proui-dentiâ, Damaſcen. lib.2. Orthod. fid. cap.7. Ex Latinis Tertullian. lib. de fa-to, & in Apologet. Minutium in Octau. Hieronym. in Iſa. Ambroſ. in He-xam. lib.9. Auguſtinum toto fermè lib.5. de ciuit. Dei. Prudent. lib.2. con-tra Symmach. Proſperum lib.1. de vocat. gent. Gregor. in Homil. de Epiphan. D. Thomas lib. de fato cap.1. diſertè aſſerit, fatum non eſſe Dei voluntatem. D. Iſidorus li.8. Orig. c. vlt. idem iiſdē ferè verbis, quod D. Auguſt. qui li.2. ad duas epiſt. Pelagij cap.5.* Si autem quibuſdā omnipotentis Dei volun-tatem placet fati nomine nuncupare: profanas quidem verborum no-uitates euitamus, ſed de verbis contendere non amamus. *Euitat ergo D. Auguſtin., non amplectitur fati nomen. Idem lib.5. de ciuit. Dei:* Si pro-pterea quiſquam res humanas fato tribuit, quod ipſam Dei volunta-tem vel poteſtatem, fati nomine appellet; ſententiā teneat, & linguam corrigat. Cur enim non hoc primùm dicit, quod poſtea dicturus eſt, cùm ab illo quiſpiam quæſierit; quid dixerit fatum? nam id homines quando audiunt, non intelligunt, niſi vim poſitionis ſiderum. *Ibidem cap. 9. tollit rem, tollit nomen. Rem, his verbis:* Nulla fieri fato dicimus, quoniam fati nomen vbi ſolet à loquentibus poni, id eſt, in conſtitu-tione ſiderum, qua quiſque conceptus & natus eſt (quoniam res ipſa inaniter aſſeritur) nihil valere monſtramus. *Nomen damnant ſequentia:* Ordinem autem cauſarum vbi voluntas Dei plurimum poteſt, neque negamus, neque fati vocabulo nuncupamus. niſi fortè vt fatum à fan-do dictum intelligamus, id eſt, à loquendo. *& paulo pòſt:* Hac itaque ra-tione poſſemus à fato fandum appellare: niſi hoc nomen iam in aliā re ſoleret intelligi, quo corda hominum nolumus inclinari. *De Fato ex-ſtat longum opus Iulij Sireni, in quo multa lectu digna.*

Credite] *ſic Mogunt. Eibius, Herbip. & Ven. ſed reliqui;* cedite.

987 Certo tramite] *infallibili, fixo, rato. Eguian.* ſcepto. *Herbipolenſ. & Veneti;* ſecto.

889 Non illa Deo] *Stoicis enim Iupiter ſubeſt fatis. prodigia.*

1007 Senſimve raptum traxit] *In Moguntin. videtur fuiſſe;* Qui ſim-ne, *quod inductum alia manu. Antiquiſsimus Venet.* ſenſúmve. *aptiſsimè meo Lipſius indicio, qui ex m. ſ. ſuo:* Senſitque raptum, *dubitat. aſſ. & expli-*

explicat: *Qualis Agaue cum filio caput abstulit, & mox facinus sensit, attonita stetit, probaret an dãnaret facinus, sileret an loqueretur. talis hîc Iocasta.*

1009 Cupiunt] *desidero te alloqui, sed exhorresco.*

1010 Gnati pudet] *vet. lib. Eguianus;* Natum pudet.

1013 Mater an matris sonus] *perspicua sententia. sed tamen commodior illius;* matris en, matris sonus.

1017 Auium] *Moguntin.* alium. *ex eorum sententiâ, qui vt mundos, ita & soles plures. sed non patitur versus. in Lugdun. margine habetur;* alterum. *Negat, amplius licere simul degere aut versari. nam coniugalem vitam viuere, nec prius licuerat. soli Parthi & Persæ tales nuptias permisêre. Catullus epigramm. in Gellium, Ouidius in Metamorph. Lucanus. lib. 8. & Q. Curtius Rufus lib. 7. auctores.*

1023 Nominis fas] *Filij & matris.*

Nefas] *mariti & vxoris. hæc enim nomina, detecto nunc errore, nefanda: illa, & olim & nunc, quæ fari licet.*

1035 Coniux] *Laius cui prius nupsi. idem* socer, *quia filio eius nupsi secundis nuptiis.*

1047 Suspensa] *sic Tibullus:*

Et pedibus prætentat iter, suspensa timore
Explorat cæcas cui manus ante vias.

1057 Depositis] *desperatæ sanitatis ægris. sic exponit Seruius illud Virgilij Æneid. 12.*

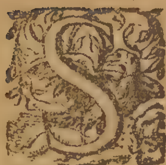
Ille vt depositi proferret fata parentis.

sic Cicero: maximè ægram & depositam reipub. partem.

1058 Mortifera] *Lysimachus in hist. Thebana*: Cùm mortuus esset Oedipus, cúmque amici eius Thebis sepelire vellent, Thebani ad præteritas calamitates, quia is esset impius, id facere vetuerunt. Tunc illi in locum quendam Boëotiæ, Ceum nomine, asportantes illum sepelierunt. Cùm verò quædam calamitates regionem inuasissent; incolæ regionis eius rati sunt causam earum esse, quòd ibi sepultus esset Oedipus. quare iusserúnt eius amicos ipsum efferre de regione. Illi ob ea quę contigerant ambigui quid sibi agendum esset, eum capientes, in Eteonum detulerunt; qui cùm vellent eum clam sepelire, per noctem in loco sacrato Cereri humarunt, qui locus esset ignorantes. Verùm cùm res cognita fuisset; incolæ Eteoni miserunt ad oraculum, qui percunctarentur, quid agendum esset; quibus responsum fuit, supplicem Deæ non esse remouendum. quare ibi demum sepultus est. *Sophocles in Oedip. Colon. fingit in Atticæ Colono mortuum: sed vt Thebis mortuus credatur Oedipus, suadet Homerus, Ludorum ad Oedipi tumulum fieri solitorum faciens mentionem. Et Pausanias in Atticis scribit sibi compertum, ossa eius Thebis allata, intra Areopagi septum, monumento condita.*

COM-

ARGVMENTVM.

PONTE profectus in exilium Oedipus, conatur Antigonam filiam à se amouere, vt possit sibi vi vitam euitare: contra hæc patrem ad meliora, quâ consilio, quâ precibus, traducit. Interea Etheocles & Polynices, impiâ regni libidine stimulati, in mutuam cædem feruntur. interponit se Iocasta mater, & filios nititur in gratiam reducere. negat Polynices. desunt cetera. Nolunt hanc esse Senecæ, nonnulli: cuiuscunque sit; mutila est fabula, sed elegans & proba, vt quæ maximè. Florens Senecæ philosopho tribuit, & vult geminam, Oedipo: mihi, hæc melior.

IN ACT. I.

ÆVIT *Oedipus, consolatur & frenat impetum Antigona.*

1. Cæci] *Elegans repetitio*, cæco regimen, fesso leuamen, & infaustum patrem *iubetur, vt assolet*, deserere. *impingunt in limine, quibus hæc culpata.*

2 Quam tanti est mihi genuisse vel sic: desere] *sic rectissimè olim Herbip. & duo priores Veneti. & exponit Gellius Marmita:* sum contentus genuisse te etiam de matre meâ turpiter. *primus Pintianus in sua editione omisit comma: hoc alij postea reposuerunt, sed loco non suo. Similiter sequenti versu typographi Lipsiens. per errorem ediderunt;* In recta. *cùm edendum;* in recta *foret. neque id mendum occultum, nec huiusmodi, vt ad id odorandum sagâ nare opus. nam sic habetur in Veneto Capcasæ, & in Lugdunensibus Griphianis.*

15 Instinctas Deo] *sic legit Bernardin. vt patet ex comment. sed in eius editionis contextu, sicut in reliquis Venet. & Herbipolens. legitur;* instructas. *Moguntin.* instructa.

18 Prætulit] *notum quomodo Pentheus discerptus, ex Ouid. in Metam. Theocrito in Lenis seu Idyll. 27. Eurip. in Bacchis, & Nonno lib. 46. Dionys. ignorabat videlicet miser Pentheus, multa simul vno impetu corrigi non posse; sed si quid aliud in rebus humanis; ciuilem statum tempore egere, & consilio.* οὐδὲ ἔγνω καίπερ ἐμπειρότατος πραγμάτων ὤν. ὅτι ἀδύνατόν ἐστιν ἀθρόα τινὰ ἀσφαλῶς ἐπανορθοῦσθαι, ἀλλ' εἴπερ τ' ἄλλο, καὶ πολιτικὴ κατάστασις καὶ χρόνου καὶ σοφίας χρῄ; *vt inquit Xiphilinus Pertinacem reprehendens, quod multarum alioqui rerum peritus, dum spacio breui reip. corruptum statum conatur restituere, sibi exitium maturauit.*

20 Iuuen-

20 Iuuentus] *Hellenismus; quam loquendi rationem Græci ab Hebræis mutuati, quibus frequentissima: vt patet in sacris litteris. Posset etiam legi;* Iuuencus. *ille scilicet de quo Oedip. num. 611.*

——emergit solo
Dextrâ ferocem cornibus taurum premens
Zethus: manúque sustinet læuâ chelym,
Qui saxa dulci traxit Amphion sono.

De Zetho & Amphione, & Dirce tauro alligatâ, dictum alibi, & multa Scholiastes Apollonij in lib. 4. vers. 1092.

22 Immerso] *Mogun. Herbip. & Veneti;* immenso. Immerso *exponerem adeò edito, vt fluctus illum nunquam queant superare. Suspicor hunc versum erronem esse, & emansisse ex priori loco: fortè ponendus paullo antè:*

Ibo, ibo; qua prærupta prætendit iuga,
Vel quâ alta maria vertice immerso premit,
Meus Cythæron *&c.*

Sed non suffragantibus libris, non sum auctor, vt mutetur. 27 Alius] *alij;* altus.

29 Gnatum] *Melicertam.*

31 Montem Cyt.] *qui;* mortem, *reponunt, merè nugantur. o. l.* montem, *& hoc retinendum.*

36 Iam & matris] *valdè hic turbant, qui mutant lectionem. Sensus, nũc & matrem incæstu cognito necem illi, imprecari, vt olim pater.*

39 Vinctum] *quid me, noxio & iniusto amore sic tibi colligas & astringis, vt adimas omnem, inuitâ te, moriendi potestatem? quid me manibus quoque tuis, vt hederæ suis quercum brachiis solent, vincis; & prohibes manum meam, hanc animam impiam, ex latebris suis extrahere? non vult, non amari à gnatâ; sed vult non sic amari, vt amor ipsi amaram vitam producat; vt amor illum mori prohibeat, & teneat in vitâ inuitum.*

40 Sanguineũ gerens] *sic N. cæteri excusi,* sanguinẽ genus. *sine mente.*

43 Genitorem] *meum. Laium.*

44 Ego video] *In Herbipol. & Venetis nulla personarum turbatio, nec inserta Antigona, sed continenter omnia hæc ab Oedipo dicuntur. Mendi origo à Basileensibus. velim post* exue. *punctum statui. nam mihi hæc Oedipi mens. Interrogat filiam, num videat auum Laium, cuius ipse vmbram sibi obuersari fingit, seq; illam videre. tum vmbrã alloquens, orat; tandem, vt odium mihi parci? Deseris me anime, & pusillus fis: amittis vim pristinam. erísne dumtaxat fortis in tui partem? pauebis, ad vitæ amißionem? Quin potiùs totus eligis perire? Omitte &c. Quidam ex coniecturâ,* Video ego. *sed nihil necesse. nam proceleumaticus Senecæ non insolens. Quòd verò iidem postea pro;* prædico, *obtrudunt* perire. *reijcio, quia noster non solet tot iambos continuos.* 47 Recipe] *more gladiatorum, quibus hoc proprium.*

48 Manes manibus] *quos* Manes? *an quia vult se significare iam mortuo quàm viuo similiorem? omnes libri* manes. *timeo mutare, nec tamen satisfacit. in vultus credo potiùs illi Laius inuolet. an ergo scripserat?* & ecce

S inanes

inanes manibus infestis petit foditque vultus. *inanes & cassos, euulsis oculorum orbibus.*

57 Sceptra qui] *Etheocles. Et vide sis, quid sit triborias notas dare: adeò cæcultiunt, vt putent de Polynice istud dictum.*

58 Alter] *Polynices.*

59 Non si reuulso] *similis Philoctetæ Sophoclei peruicacia.*

Φιλ. οὐδ᾽ ἔποτ᾽, οὐδ᾽ ἔποτ᾽, ἴσθι τόδ᾽ ἔμπεδον
εἰ πυρφόρος ἀστεροπητὰς
βρονταῖς αὐταῖς μ᾽ εἶσι φλογίζων.
Nunquam hinc mouebo,
Ne si corusco sæuus
Me fulmine vrat Iuppiter.

60 Fulmen] *Nonio*, fulmen *telum ipsum quod iacitur:* Fulgur, *ignis qui coruscat. Vnde &* Fulgetræ. *de fulminis & tonitrus naturâ videndi Aristot. lib. 2. Meteor. cap. vlt. & lib. 3. cap. 1. Seneca lib. 1. nat. quæst. Plinius lib. 2. cap. 43. Stobæus lib. 1. eclog. phys. cap. 29.*

62 Dirigam inuitum] *halucinatur Vindocinus Criticus reponens; diligam, & immeritò carpit Cordubensem. abscedere natam volebat Odipus,* dirigi *ab illâ nolebat:* diligi, *si mori sinat, non abnuebat. imò laudat, quod amet miserum patrem: sed sui sibi imperium relinqui flagitarat. Negat Antigona se commissurã, vt solus queat perire. certũ sibi simul, si periturus, perire.*

64 Quouis vtere] *vnius litterulæ additione, & interpunctorum transpositione reddo clariora:* Quouis, vtere duce me. duobus &c. *ini viam quam voles cunque, dum id me duce. elige quod vis iter, certum est adesse, & præire. Non malè, q. l.* vertere.

70 Tellus] *rectius, tellurem, dixit notandæ hiatus profunditati. nam* terra, *propriè ipsa superficies, à terendo:* tellus, *interior & penitior pars, quæ arborum radices sinu suo fouet & amplectitur, iuxta quosdam.*

72 Lapsi] *sic etiam Herbip. Veneti, & Moguntin.*

78 Pectore] *Magna & vasta pectora, fortiora vt plurimũ. ideo magnum pectus pro robusto & forti.* pectore *omnes omnino codices, & sic refert Eibius in Margaritâ. nec adeò inamœna repetitio,* pectus & pectore: *nec insueta nostro; Et hoc mauult etiam Florens Christianus.*

81 Virgo dissimilis suo? Fortuna credis? aliquis est ex me pius] *Sensum & clarum & obuium reddidi mutatis notis interpunctionum. Florens sic;* v. d. suo? fortuna (credis?) aliquis e.e. m. pius. *non malè. & mox optimè,* vnica Oedipo est salus; *more Græco productâ mediâ, vt postea ver. 313.*

95 Longásque] *sic Ouidius:*

Et nondum nati funeris auctor eris.

sic Optatus Mileuitan. viuum homicidium. *lib. 2. contra Parmenian.*

101 Nec tamen in æquo] *Seneca epist. 78. scribit;* quando dominum constat nolle viuere, tam mali exempli esse, seruos mortem impedire, quàm occidere. In æquo] *æquè peccat. Seneca consolat. ad Polyb. cap. 32.* Vtrumq. in æquo mihi eius beneficiũ erit. *tam gratum vnũ, quam alterũ.*

105 Re-

105 Regnum mei retineo] *Stoicum. nam hæc secta nihil homini proprium censebat, præter animum & voluntatem; membra, corpus, vitam aliena esse prorsus. qua de re & imperio sui, pulcherrima Epictetus apud Arrianum lib. 1. cap. 29. & cap. 12. & lib. 3. cap. vlt.*

115 Præruptum] *Basileens. & Lipsiens.* prærutum. *ceteri* præruptum, *contra modulos.*

116 Deuehat] *plerique codices cum Lugdunens.* ducat.

124 Soluat] *Moguntin.* soluet.

126 Sacra] *occulta, vel diuina. hoc fontibus Propert. lib. 1. eleg. 18. & alij tribuunt.*

129 Elim] *miror hic cum Auantio Florentem impingere. nam Aldus olim in Statiũ docuit Græcos promiscuè ἤλιδα & ἤλιν. & Eustath. Iliad. β'. παρὰ τὴν ἦλιν. & ex Latinis Ouidius 2. Metam.* Elim, Messeniáque arua. *Solet præterea noster longas syllabas corripere, vt in illo, si non mendoso, Hippol. 28.* vocat hunc Philipis.

131 Committens] *Mogunt. in contex.* connectens.

134 Aui pater] *Simile est illud in marmore Italico:*

HERSILVS HIC IACEO, MECVM MARVLLA QVIESCIT,
QVÆ SOROR ET GENITRIX QVÆ MIHI SPONSA FVIT.
VERA NEGAS, FRONTEMQVE TRAHIS, ÆNYGMATA SPHYNGIS
CREDIS? SVNT PYTHIO VERA MAGIS TRIPODE.
ME PATER E NATA GENVIT, MIHI IVNGITVR ILLA,
SIC SOROR ET CONIVX, SIC FVIT ILLA PARENS.

141 Animo-animam] *pressè sumit. Attius:*

Sapimus animo, fruimur animâ, sine animo, anima est debilis.

Nonius: Animus est quo sapimus, anima qua viuimus.

153 Nemo mortem] *Seneca epist. 12.* Malum est in necessitate viuere: sed in necessitate viuere, necessitas nulla est. Quid ni nulla sit? patẽt vndique ad libertatem viæ multæ, breues, faciles. Agamus Deo gratias, quòd nemo in vitâ teneri potest. *Huc spectat illud Taciti lib. 13.* Deesse nobis terra in qua viuamus, in qua moriamur non potest. *Vide Arrianum de dictis Epicteti lib. 3. cap. 26. lib. 4. c. 7. & 10.*

165 Hanc] *Basileens.* hac.

174 Cum paruo] *rectè Moguntin. & Venet. antiquior*; tum.

182 Miseranda magnanimæ] *lego*; magnanime miserandæ precor. *apage, deprauationem illam & licentiosam quartæ sedis taminationem* miserandæ magnanime. *claudicant etiam Lugdun.* magnanime miseranda.

184 Specimen] *gloriam, decus, vel potius insigne; diadema vel sceptrum. Gloss.* specimen δεῖγμα *Apul li. 4. de asin.* ad sæculi specimen gloriosum confluebant. *lib. 7.* specimen nouum. *lib. 8.* historiæ specimen. *vtitur etiam Lucret. lib. 3. & 5. & Lucilius apud Scholiasten Iuuenalis:*

Aurum atque ambitio specimen virtutis vtrique est.
Tantum habeas, tanti ipse fias, tantíque habearis.

185 Pollentem inclyti] *optimè codex Capcasæ Venetus*; pollẽtis inclyto.

Flore] *Bacides*: Amittet florem imperij tunc Sparta nitentem;

Atque omni rursus Messene habitabitur æuo.

186 Aut vt] *fortè* ast vt.

188 Et hoc decebat] *Attius Meleagro*:

Erat virile istuc, ferre aduersam fortunam facul.

190 Non est virtus] *Aristoteles*: Mori autem, fugientem paupertatem, vel amorem, non est fortitudinis, sed potiùs ignauiæ. Mollis enim animi est fugere res laboriosas, non vt honestum assequaris, sed vt malum vites. Euripides:

Consideraui tamen, licet maximis sim in malis,
Ne ignauiæ suspicionem præberem morte vltroneâ.
Quisquis enim fortunæ ictus non fortiter sustinet;
Is nec tela viri queat sustinere.
A morte ergo me continebo.

Martialis (cuius versus Salisberiensis lib. 5. nescio cui Sorano asscribit)

Rebus in aduersis facile est contemnere vitam.
Fortius ille facit, qui miser esse potest.

eosdem versus membranæ Burdegal. continent in Senecæ lib. de paupertate: mirum, si liber ille Senecæ, vel versus isti non irrepserunt. In hanc senten-tiam multa Seneca epist. 24. 26. 30. & 55. Plinius Iunior li. 1. epist. Diu iam. *D. Hieron. epist. 25. & Fran. Petrarcha; lib. 2. de remed. adu. fort. Dial. 118.*

193 Qui fata proculcauit] *hic, cum quinque sequentibus versiculis, mi-rè vitiosus est. dicam lectionis varietatē, deinde castigabo, demum explicabo. pro;* proculcauit, *quidam lib.* procul cauit. *pro;* abscessit, *Lugdunens.* abscidit. *Moguntin.* abscindit. *pro;* nullo est opus, *quod est etiam in Moguntin. & vet. impressis; Lugdun.* nullum est opus. *pro;* cupiat, *quod omnes libri exhibent, quidam diuinant;* fugiat. *pro;* velle, contemsit, *quidam;* vitam contemsit. *pro;* Qui concupiscit, *quod in ceteris; in Burdegalen. membran. est;* Qui non cupiuit. *veteres excusi habent;* Qui non cōcupiscit. *ego litterulæ v. in b. mutatione, retentâ scripturâ cod. Burdeg. totum locum sic recenseo:*

Qui fata proculcauit, ac vitæ bona
Proiecit, atque abscîdit, & casus suos
Onerauit; ipsi, ceu video, nullum est opus,
Quare ipse mortem cupiat, aut quare petat:
Vtrumque timidi est. bellè contemsit mori,
Qui non cupiuit. &c.

hoc sensu; Qui sub pedibus strauit & conculcauit legem fati sui, & externa vitæ huius bona, vt vilia & nihili abiecit; omniaq; hæc impedimenta, & nexus istos affectuum & necessitudinum abrupit atque abscidit; & insultans aduersæ fortunæ, non modò ab illâ deprimi se passus non est, sed victæ caput victor pedibus premens eam ipse depressit & demersit: addens acerbiora iis quæ à fortunâ huic, quantum intelligo, nil opus est, cur mente optet, vel vocet verbis aut factis mortem; cur mori desideret aut conetur. Vtrumque alienum à forti viro. præclarè mortem despexit, qui mori nec desiderauit. Hoc confirmant illa nostri, ab aliis iam laudata: Non vult mori,

mori, qui optat. & ; Hic mortis est fructus, optare desinere. *Simile etiam Ouidianum illud:* Sed timidi est optare necē. *Florens, hoc loco nobis Deum ex machinâ: sed nec hoc Senecæ opus; nec ipse Senecam cepit.*

198 Cuius haud vltra] *Seneca pater lib. 4. Declamat.* Hoc tantum inter miserias solatium capio, quod miserior esse non possum. *Diphilus:*

πένητος ἀνδρὸς οὐδὲν εὐτυχέστερον,
τὴν γὰρ ἐπὶ τὸ χεῖρον μεταβολὴν οὐ προσδοκᾷ.
Haud vllus vsquam paupere est beatior,
Haud namque peior metuitur ab eo status.

Sic Oedip. sup. Tutò mouetur quicquid extremo loco est.

205 Diis quoque inuitis] *Sic catullus:*

Et Diis inuitis desinis esse miser.

Sed hîc malè Mogunt. Herbip. & Veneti; inuisis.

218 Nocens] *dictum suprà*, innocentem esse Diis inuitis. *sed ab Antigonâ, quæ hoc patri persuadere volebat. fato, non culpâ, peccarat Oedipus. ignorans fateor, in matrem. occiderat patrem, ignarus quidem esse patrem. an ergo si à parricidio, etiam ab homicidio illum vindicas? Ipse, nec à parricidio vult excusari. reum vbique, & morte dignum se clamitat: nusquam vult innocens videri. omnino itaque loquenti Oedipo non conuenit illa coniectura;* quæ feci innocens. *rectius libri ad vnum omnes*; nocens. *& verè nocens, si non re, opinione saltem suâ.*

221 Ego Laticis] *Caue sis in metrum peccatum credas. non magis quàm in Medea:* Tibi patria cessit, tibi pater, frater, pudor. *vtrobique in prima sede proceleusmaticus. bonum ergo factum, quod manum abstinuerint. vellem & Florens; qui languidulum illud;* Aut laticis.

222 Almæ parentis] *verè alma parens. sed cur, Martianus Capella,* Cererem alumnam terrarum *vocat? an quia fruges terrâ aluntur? an quia (damno olim scripta, de vi vocis) Ceres homines alit? frequenter* alumni *vocabulum, sic sumit Martianus, sic Plinius; cùm Italiam dicit terrarū omnium alumnam (etsi id aliter etiam sumi queat) sic auctor carminis ad Messallam:*

——communis alumna
Omnibus iniectâ tellus tumulabit arenâ.

& D. Augustin. censet Iouem alumnum *dictum, quòd cuncta nutriat. viderunt hoc non Parrhasius modò, harū litterarum peritissimus, sed & I. C*[ti]*. quos nimis contemtim Grammatici Barbaros appellant, Accursius, Decius, Aldobrandinus, & alij. & immeritò quadam epist. ad Muretum, cum Vallâ, contendit Lambinus, eâ notione,* alumni, *vocabulum sumi non posse. Terram quidem siue Cererem vocari à Platone & aliis Δημήτραν scribit Theodoretus lib. 3. curat. Græc.* ὡς δὴ μητέρα καὶ τροφὸν οὖσαν τῶν ἐν αὐτῇ διαιτωμένων ἁπάντων. quasi matrem altricémque omnium quæ in eâ degunt. *Orpheus:*

Γῆ μήτερ πάντων, Δημήτερ πλουτοδότειρα.
Terra mater omnium, Ceres cuncta suppeditans.

Hinc factum, vt primum illam principium nonnulli putarint, & fortè Hesiodus & Pherecydes: de quo nos suprà in Oedip. factum quoque, vt illam tam

magnificè laudarit Plinius lib.2. cap.65. 227 Omne quo voces meant] *non modò, quà meant; sed etiam id quo meant; ipsum interius auditus organum, vulgo vocant sensorium auditus: siue illud est neruus cum tympano, secundùm Auicennam & Albertum; siue aliquid in myringe, secundùm Toletum; siue aër quidam auditui innatus, iuxta plerosque, Aristotelem lib. de sensu, & 2. de animâ. Galenum lib.7. de placitis, Simplic. & alios. Vide Vallesium lib.2. controuers. cap.25.*

230 Criminum es] *consistet versus si vox,* es, *tollatur, vel præcedenti præponatur.* 240 Eripui] *cùm oculos effodi. frustra intrudunt;* eripuit, *in uitis libris.* 248 Nex] *Moguntin. Herbip. & Veneti,* nox *quod retinendum. ijdem mox,* præcoquis. *& Moguntin.* obstrusum.

253 Egit] *accusauit.*

254 Transtulit] transfero, *dictum quasi* transforo. *sic autem legitur in omn. quos vidi libris: præter Lugdun. qui,* transuit, *quod fortè germanum. sic Celsus lib.7.* cùm toties acus transuet. *Columella lib.6. de re rust. cap.5.* pars orbiculi eâdem subulâ transuitur.

Ferro] *candente subulâ.*

256 Auibus & auidis] *sic Basileens. & Lipsiens. sed* Auidis auibusque *Lugdunens.* Auibúsque auidis. *manusc. Moguntinens. & Herbipolit. & Veneti. corrupêre ceteri, vt hiatum vitarent.*

257 Regio] *Actæonis, Penthei, meo.*

Attractas] *inuitatas & allectas.* tractas, *Veneti & Herbipol.* cinctas, *Moguntin. ceteri manusc.* tinctas, *vt monui in aduers. quod propter consensum exemplarium, non repudio. vehementius tamen illud prius.*

262 Prô loqui] *Venetus Pintiani;* proloqui.

274 Qui facere poss.] *Etheoclen & Polynicen, quorum scelus parricidij grauius meo; quia criminosius ego, sed nesciens: illi volentes scientes in mutuam cædem ruunt. an non possint in parentes?*

280 Pacti] *conuenerat inter Etheoclen & Polynicen filios Oedipi, vt vicissim annuum imperium Thebis obtinerent. natu maior. Etheocles, anno peracto, negauit se sceptrum fratri traditurum. abit Polynices, & ad Adrastum confugit, ductaque in vxorem filiâ, bellum fratri infert.*

287 Vt esse genitos]. *sic Statius lib.1. Thebaid.*

——— da Tartarei regina barathri,
Quod cupiam spectasse nefas: nec tarda sequetur
Mens iuuenum: modò digna veni, mea pignora nosces.

291 Væcordes] væcordem *Labeo dictum putat,* quasi sine corde, *hoc est, sapientiâ. Vnde Romanis catus ille,* corculum.

296 Auidis cruoris] *Epictetus in Enchir.* Hoc Etheoclen & Polynicen diffidere coëgit; quòd tyrannidem bonam putabant.

313 Oedipus] *Græca terminatione vltimam & penultimam produxit.*

Ægea] *mare Ægeum, quod hodie dicitur Archipelagus, infestum est & periculosum; tum propter scopulos valde exstantes, & vnum ex his figurâ capræ, teste Plinio lib. 4. tum quia valdè lasciuit fluctibus, caprino more, vt scribit*

scribit Izacius in Lycophron. tum quia naues solet subuertere, & in breuia vada impellere, auctore Periegete, maximè circa Cyclades, vbi potißimum naues affligit & αἰγίζει, vt ait Hesychius. vocatur etiam Ægon à Valerio Flac. *Turneb. lib. 19 aduers. c. 2.*

——— quanto fremitu se sustulit Ægon.

Item: ——— Nec tantas quamuis Tyrrhenus & Ægon
voluat aquas ——— *& à Statio:*
——— quas spumifer assilit Ægon.

Item dicitur, Ægeon. *ab eodem Papinio 5. Thebaid.*
Diis Pelagi, ventísque & Cycladas Ægeoni
Amplexo ——— *per Ægeum enim Cyclades dispersæ, Straboni, Melæ, Plinio. sed tunc Dei marini nomen accommodatur ipsi pelago, de quo Deo Ouidius lib. 2. Metamorph.*
——— balænarúmque prementem
Ægæona suis immania terga lacertis. *sicuti è contra Claudianus huic numini tribuit maris appellationem, in Paneg. de Olyb. & Probini consulatu:*
——— tunc insula notos
Lambit amica pedes, ridétque Ægeus alumnis
Lenior, & blando testatur gaudia vultu.

& in Gigantomachiâ:
Horruit Ægeus, stagnantibus exsilit vndis
Longæuo cum patre Thetis.

hunc Ægeona puto peculiare esse numen maris Ægei, non Neptunum; etsi Hesychius aliter, cui in hoc assentior, ab Homero sic vocatum Briareum, addo & à Claudiano lib. 1. de raptu. Mare Ægeum integrâ oratione descripsit Aristides tom. 1. Tranabit] *Moguntin.* transibit.

318 Furto nemoris] *poma fuisse communis opinio est; & fuisse quidem ea, quæ citria vocamus, ex Comicis veteribus & Iubæ commentariis, docet Atheneus lib. 3. cap. 5.*

319 Regiâ stirpe edite] *vulgati codices, etiam Morellianus, hunc versiculum volunt esse clausulam superioris senarij intercisi, hoc pacto:* Iubente viuet. NVN. Regia stirpe edite. *Sed Lipsius meus ex vet. lib. illo optimo, meo iudicio, quàm optumè; in præcedenti versiculo imperfecto:* Iubente te vel viuet. *planè ἐμφατικῶς. in hoc verò,* Exemplum in ingens Regia stirpe edite. *displicet id illi qui tribus horis hanc tragœdiam recēsuit, impugnat argumētis totidem. primùm quia non temerè omni lectione vetustæ aut scriptæ fidendum putat; quod sanè nec Lipsio, nec cuiquam cui mens non læua, vnquam cogitatum. hoc loco cur non fidendū membranis tam fidis, docendum fuit; non cunctis simul derogandum. Itaque secundum argumentum id conatur, quia valdè sit inamænus sonus voculæ* in *repetitæ. verùm nimis delicatis auriculis eum putem, cui hoc tam inamœnum accidat; & de hoc genere in poëtis sexcenta: quibus ego si immorer recensendis, meritò Morus audiam. Vltimo loco, etsi fatetur (inquit) ipse Oedipus appetere exempla suorum facinorum in suis natis: non propterea id nuncius dixerit, aut cum malo omine Regem suum salutauerit. An tu (mi homo) ista scribens mentem Nuncij te assecutum putas?*

putas? dum nimium properas, cæcos catulos effudisti. audi quid nuncius velit. non ad scelera illa aut facinora alludit, sed ad vicißitudinis istius memorandæ exemplum. quod (quæso) fortunæ vitreæ atque fallacis exemplum maius, quàm à fastigio regni, tam beati & tam diuturni, & tot liberorum præsidiis firmati, subitò in fundum hunc calamitatum ferè omnium deturbari? nónne qui Regiâ stirpe *in hanc fortunam* editus, in ingens *lubricæ sortis & humanæ inconstantiæ specimen editus? At malè ominatis verbis nuncio parcendum. non illi, qui Oedipum alloquatur; cui hæc omnia, & iis grauiora, in votis. pensiculatiùs Oedipum intuêre, & loquentem attentiùs audi; in oculos & aures ista incurrent.*

319 Iubente viuet] *mutilarunt, vt cum sequenti vnum versum efficerent. nam Herbip. & Veneti habent*: Iubente te vel viuet. *Mogunt.* iubēte vel viuet, *ex more manusc. in quibus syllabæ similes non iterantur. Primi deprauatores puto fuêre Basileenses.*

In act. II.

Adest Nuncius obsecrans Oedipum vt ciuile bellum impediat. non vult Oedipus; sed abscondit se in siluis, vt inde belli rumores aucupetur, & diras filiis imprecatur.

325 Septena] *singulis portis opposita singula. id tibi ex Æschylo in Sept. ad Theb. Eurip. in Phœniss. Pausaniâ in Boeot. Apollodoro lib. 3. Biblioth. Statio in 2. & 8. Thebaid. & Leonico lib. 2. var. hist. cap. 8. qui & ducum, & portarum nomina exhibent, petendum.*

328 Scelera] *Herbip. & Venet.* bella. *& sanè sequitur*; prohibe pariter bellum & nefas. *nihil tamen muto.*

331 Facinorum exempla] *Mogunt. Herbip. & Veneti*; exempla facinorum. *sicq; legendū. In seq. carmine, cum prius, etiam in Venet. Herbipol. & Lugdunens.* Laudo & agnosco. *Lipsiens. deprauarunt, in*; & laudo agnosco. *repugnantibus manusc.*

345 Concidat] *præter morem versus præcipitatur, iambo spondei in locum suffecto, ad notandum domus lapsum ruentis inopinum. Si non placet; repone*; consîdat. *tota simul subsidat.*

355 Frater in fratrē] *has diras à Sophocle accepit: quibus respondit euentus. nam cùm in fraterno duello Etheocles vulneratus corruisset, mortuū ratus Polynices, spolia lecturus ei incubuit; ille assurgens gladio excepit & trāsfodit. sic in iacentem frater fratrem ruit. vide Statium lib. 11. Thebaid.*

In act. III.

Audito rumore Iocasta exsilit, & sponte suâ properat ad bellum dirimendum. superuenit Nuncius, & orat, festinet. iam, iam conflicturas acies.

363 Felix] *secutus manusc. meos, in his Moguntin. quibus hic initium actus noui: quod res ipsa postulat.*

368 Nocentes] *egregiè consulunt sententiæ, qui reponunt*; nocentem, *Oedipum, illum cubili dignando.*

Peperi] *Etheoclem & Polynicem.*

370 Vt & hostem] *Euripid. Phæniss.* φίλος μὲν ἐχθρὸς ἐγένετ' ἀλλ' ὅμως φίλος. *Tibullus:*

Perfida, sed quamuis perfida, cara tamen.

Bruma ter] *Rhianus:*

Seruarunt inter candentis deuia montis
Castra bis vndenas herbas, totidémque pruinas.

Ouidius: Hic tibi bísque æstas, bísque cucurrit hiems.
Tertia messis erat.

384 Quo caussa] *quo causæ æquitas & iniquitas fortunæ me impellunt, vt amem hostem.*

390 Aquiláque] *aquilarum vsum Romani à Persis sumsêre. de Persis docet Xenophon Cyriped. lib. 7. & de Cyri expedit. li. 1. de Romanorum aquilis, vide Lazium lib. 7. comm. reip. Rom. cap. 6.*

391 Septena] *hi septem Reges, Adrastus (teste Tyrtæo, linguâ mellifluâ) Amphiaraus, Parthenopæus, Tydeus, Capaneus, Hippomedon, Polynices: his Thebani totidem opposuêre duces; qui, Creon, Etheocles, Æmon, Ipsëus, Eurymedon, Dryas, Menœceus.*

392 Animo] *Herbip. & Veneti;* Animóque pari Cadmæa proles.

393 Hinc illinc] *Moguntinens.* hinc ac hinc. *rectè Herbip. Veneti, & Lugdunens.* hinc atque hinc.

402 Mater opposita] *Lugdun. & alij quidã;* matris oppositu. *vtrumque eodem sensu. Dicitur,* opposita, *quia vtrique opponebat se, quæ mediam interijciebat.*

403 Perge i] *alij;* perge ô. *Ceterum qui non obseruarunt eundem nuncium, qui Oedipum accesserat extra Thebas; ad Iocastam Thebis accessisse, & Antigonam discessisse cum cæco patre, nec illum deseruisse; nobis illi Antigonam hîc rursus obtrusêre, pro nuncio. Non est verisimile tam citò illam à patre abscessisse; quæ tam fortiter superius, nec fulmine quidem Iouis se ab illo auellendam dixerat. an muliebri leuitate mentem mutauit? non video cur eo confugias, cum piæ virginis ignominiâ. an eodem tempore & patri & matri præsens? nugæ. Thebis erat Iocasta; in Citherone infelix Oedipodes. fidenter ergo delenda* AN. *persona, &* NVN. *substituenda hoc actu.*

412 Fiet] *Moguntin.* fiat.

414 Signa c.m. v. signis] *Vegetius lib. 3. cap. 5. tria agnoscit genera signorum;* muta, *vt sunt aquilæ, dracones, vexilla, &c.* vocalia, *que voce humana pronunciantur ab iis, qui in exercitu summam habent potestatem,* tesseras *vocant militares;* semiuocalia *quæ tubâ, buccinâ, lituo dantur. Vide Lazium d. lib. 7. à cap. 1. vocum verò huiusmodi allusio placuit multis poëtis.*

Homerus:

φράξαντες δόρυ δουρὶ, σάκος σάκεϊ προτελύμνῳ.
ἀσπὶς ἄρ' ἀσπίδ' ἔρειδε, κόρυς κόρυν, ἀνέρα δ' ἀνήρ.
Munientes hastam hastâ, scutum scuto opposito:
Clypeus itaque clypeum firmabat, galea galeam, virum vir.

Furius Annal. lib. 4.

Pressatur pede pes, mucro mucrone, viro vir.

Virgilius: ——— hæret pede pes, densúsque viro vir.

Lucanus lib. 1. ——— obuia signis

Signa, pares aquilas, & pila minantia pilis.

Papinius, hac in re nulli inferior. lib. 8. Theb.

Iam clypeus clypeis, vmbone repellitur vmbo,

Ense minax ensis, pede pes, & cuspide cuspis.

417 Ecce ecce motos] *sic Lipsiens. & Basileens. primi; antè legebatur non modò in manusc. meis, sed etiam in Herbip. & Venet. & etiam in Lugdunens. Et ecce. puto hæc tribuenda Iocastæ. aut si vis dari nuncio, vt faciunt libri; tunc in eodem versu legendum;* credas tuis.

419 Acies] *exercitus instructus: sed & procincta classis aliquando acies dicitur.* 427 Furenti similis] *miram præcipitationem significat: sed aliter Statius lib. 8.* ——— aniles Præcipitantem artus, & plus quàm posset euntem. Atque etiam] *Eguian. & Moguntin. scripti; Herbipolens. & Venet. excusi,* aut etiam.

431 Delapsa] *ex vulgi sententia & Epicuri loquitur, vt & alij poëtæ: Lucretius:* Non cadere in terram stellas & sidera cernis?

Ouidius, paullo cautiùs: ——— de cælo lapsa sereno,

Quæ si non cecidit, potuit cecidisse videri.

Stellæ fixæ manent, nec cadunt vnquam.

432 Rumpit] *Moguntinens.* rupit.

434 Diduxit] *Moguntin. Herbipol. & Venet.* deduxit.

439 Cessatque, telum vibrat in fratrum manu] *hoc primi inuexêre Basileens. & secutus N. Sensus, telum micat in manu fratrum, & quasi gestit in fratrem exire. omnium dextræ quiescunt, soli fratres tela quatiunt, & in mutuum sanguinem ruunt. infra ait:* trementem hastam & cupientem excuti. *Alij legunt,* cessatque telum vibratum in fratrum manu. *sic Mog. Herbip. & Veneti. Lugdun. autem:* vibratum fratrum manu. *quidam;* vibratum in fratrem manu, *mirè; si non foret in quartâ spondeus. telum insequit iam missum manu in fratrem, visâ matre. quæ mediam se opponit, sistit impetum suum, & quasi sustineatur, desinit progredi, pendet in ipso volatu. ferrum pietate mouetur, non mouentur gnati. Porrò telorum vibratio, vindictæ & vltionis exigendæ studium significat.*

IN ACT. IIII.

Continet preces matris, & Polynicis impium responsum.

448 Passim] sparsim *etiam Moguntin. Herbip. & Veneti.*

450 Ac dico] audito *Mogunt. Herbip. autem & Venet.* an dico.

Ex æquo mihi dextras datis] *Sic N. cùm inueniret in Basileens.* ex quo dexteras lege datis. *Moguntin. & Lugdunens.* ex æquo dextras matri datis? *sed veteres impreßi Venet. & Herbip.* ex æquo dextras matri date. *retineo N. lectionem, quia versui consona; non quia melior aliis.*

453 In vos] *Eguian.* in nos. *in totam nostram familiam.*

456 Matrem pace] matri pacem, *Moguntin.*

457 Paratum] *sic in o. l. m. s. & impreßis, cùm Basileens. reposuerunt;* per-

peractum. *quos secutus N. sed sine causâ. melius alterum. nondum enim scelus peractum, sed imminens & propinquum matre inter tela versante.*

458 Bellum] *non tantùm petit vt prælio abstineant, sed pace initâ bellum finiant. hanc prælij & belli differentiam Lucilius lib. 26. apud Nonium;* vt Pop. Rom. victus vi, & prœliis superatus multis est sæpe; bello verò nunquam, in quo sunt omnia. 469 Maternum] *Euripides:*

Amplectere vlnis pectus matris, & apprime
Genas genis cupitis ——

470 Clypeus] *dictum volunt quod celetur insculptis imaginibus ἀπὸ τοῦ γλύφειν, vel quod hominem tegat & oculis furetur, à κλέπτειν. Caper negat,* clypeus, *masculino genere dici, sed eum ceteri refellunt. Labienus putat neutro genere imaginem, masculino scutum significare: sed hoc discrimen Asinius, Liuius, & Pomponius reiecerunt. Plinius lib. 2. Dubij sermonis, indistincto genere dici scribit, sed litterâ differre: nam pugnatorium per i dici* clipeum; *quod est à clepere, id est, celare: imaginem verò per* u *clupeum à cluendo. sed hoc etiam refellit Carisius Sosipater lib. 1. Seruius Honoratus inter* clypeum & scutum *hoc discrimē agnoscit, vt clypeus fuerit peditum, scutum verò equitum. â formâ aptius dispescas. nam scutum oblongum, clypeum rotundum fuisse, docent Crinitus lib. 16. de hones. discipl. c. 3. & Turnebus lib. 11. aduers. cap. 27. Clypeorum vsum primi inuenere Acrisius & Prœtus, teste Apollodoro lib. 2. Biblioth. vide Plinium lib. 35. cap. 3.*

472 Tegménque] *caßidem.* 479 Ne matri quidem] *Eurip.*

Confido quidem matri, & non confido simul.

porrò quod Iocasta interrogauit, etiam apud Statium lib. 6.

Anne times, ne fortè doli te conscia mater
Decipiam?

482 Dum frater est armatus] *lego ex Mogunt. & Parisiensi, & Lugdunensium margine* exarmatur. *sed alij vett. impreßi, quibus vsus sum*, est armatus. *vt fatear me ignorare quis primus mutarit; nam prima Veneta & aliæ duæ, item Herbip. habent;* est armatus. *Suo quoque sensu, sed minus sano.*

485 Oscula] *basia. nam de matre, vt & Propert.*

Me lædit, si multa tibi dedit oscula mater.

nam Donatus in Terent. oscula (*inquit*) officiorū sunt, basia pudicorum affectuū, suauia libidinū & amorum. *Quare quando disputant iurisperiti, an propter osculum mulier dotem amittat, de suauio intelligendum, quod in Feudis li. 1. tit. 5. §. 11. turpis lusus nomine significatur: & Gellius lib. 10. cap. 29. scribit,* institutū apud Romanos, mulieres cognatis osculū ferre, vt odore indicium facerent, num temetū biberint. *non suauiū, non basium dixit, sed osculum, quia officij id genus. huius priuilegij expertes fuisse infames, nescio an primus animaduerterim, ex fragmento Ciceronis in li. 4. de repub.** Atque etiam si qua erat famosa, ei cognatio osculum non ferebat. *huius instituti vestigia exstant apud Propertium lib. 2.*

Quin etiam falsos fingis tibi sæpe propinquos:
Oscula nec desunt qui tibi iure ferant.

* Sic repono apud Nonium in *Fama*.

Sed illa Donati differentia etiam ab ipso Cicerone confunditur. nam in Bruto, scribit; Brutus qui de matre suauianda ex oraculo Apollinis tam acutè coniecit. *& in epist. ad Attic.* Atticam nostrã cupio suauiari. *Rectius igitur Varro in libris de vita pop. Rom.* ideóque hoc ab ore dicitur osculum, non à suauitate; vnde & suauium, quod simile sit suauitati.

498 An vt viderem] *Mogunt. Herbip. & vnus Venet.* Non vt viderem, *sine nota interrogationis.*

499 Incubant] *non arma, sed ipse armis solo infixis incubabat. poëticè dictum* 505 Non te] *moris fuit vt mater sponsos in thalamum primâ nocte duceret: eo cùm ventum, pronuba sponsam in lecto collocabat. vide Turnebum lib.3. aduersar. cap.13.*

506 Festas manu ornauit ædes] *domus ergo ornabatur, maximè postes ianuarum. testis Iuuenalis Sat.6 Claudian. de nupt. Hon. & Mariæ:*

Hi nostrâ nitidos postes obducere myrto
Contendant: pars nectareis aspergere tecta
Fontibus, & flammâ lucos adolere Sabæos.

ijdem oleo inungebantur, & laneâ vitta circumdabantur apud Romanos, teste D. Isidoro li.9. Orig. cap. vlt. alij non oleum, sed adipem lupinum vel suillum memorant, vt Alexander lib.2. Genial. cap.5.

507 Faces vittâ reuinxit] *maternum officium, sponsæ facem prælucere, supra docuimus. noster indicat, his facibus matres solitas vittas suas circumuoluere. nam nupturis virginales vittas adimebant, & maritis seu matronalibus vittis redimibant. Valerius Flaccus de Medea:*

Vltima virgineis tum flens dedit oscula vittis.

Propertius lib. 4.

Mox vbi iam facibus cessit prætexta maritis:
Vinxit & acceptas altera vitta comas.

vitta ergo alia virginum & alia matronarum, sicut de mitrâ diximus.

535 Per decem mensum] *Sap.*7. In ventre matris figuratus sum, decem mensium tempore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conueniente. *Huc refero salsum illud salinum Pomponij, apud Nonium in verminari, ex, Hirnea Pappi:*

Decimus mensis est cùm factum est. ita fit, ita semper solet.
Decumo mense demum turgens verminatur, parturit.

Rarius solent octauo. Ideo Venerabilis Beda in Martyrolog.7. die Martij, inquit: Dum adhuc seruarentur in carcere, & Felicitas parturiret, omnium sanctorum commilitonum precibus impetratum est, vt octauo mense pareret. *Turnebus lib.4. aduers. cap.15. putat, veteres hac in re decimum ideo mensem posuisse, quia breuiores erant veterum menses, quàm nostri, cùm ad Lunæ cursum eos metirentur, non Solis, idq; ex Hippocratis lib. de fœtu se colligere, & sic poëtarum de decumo mense testimonia intelligẽda. Ego id confirmo auctoritate illâ Ouidij in ep. Canaces, vbi hos menses Lunæ ortu & occasu metitur: idem quod lib.1. Fastor. cecinerat:*

Quod satis est, vtero matris dum prodeat infans:

Hoc

Hoc anno statuit temporis esse satis.

disertè hoc lib.3. Fastor. Lunaribus circulis accommodat:

Annus erat decimum cùm Luna receperat orbem:
Hic numerus magno tunc in honore fuit.
Seu quia tot digiti, per quos numerare solemus:
Seu quia bis quino femina mense parit.

Neque huic sententiæ refragatur D. Augustini interpretatio, qui lib. Euangel. quæst. 1. cap 5. Quod dicuntur decem menses *(ait)* prægnantis, nouem sunt pleni: sed initium decimi pro toto accipitur. *cur non enim hoc æquè Lunaribus, atque Solaribus mensibus aptetur? vt & illud Tertulliani:* Legittima natiuitas fermè decimi mensis ingressus est. *qui allusit, ad formulam Galli Aquilij, L. Gallus D. de lib. & postu. hæc adde aduersariis: simul enim collata vberiorem fructum suppeditabunt.*

561 Adustas sternis] *hoc est, aduris, & sternis. sic Virgilius;* submersas obrue puppes.

566 Has Amphionis] *Euripides:*

Harmoniæ verò ad nuptias
Venerunt cælites, citharæque cantu
Et ab Amphioniâ lyrâ
Mœnia & arx Thebana surrexit.

Amphion cum fratre muros Thebanos ædificauit cantu, vt canunt poëtæ: reuera (auctor Palephatus) quia hac lege auditores admittebant, vt vicißim muris exstruendis operam sibi nauarent. Propertius tamen, sicut noster:

Saxa Citheronis Thebas agitata per artem,
Spontè suâ in muri membra coïsse ferunt.

pulchrè hæc describit Apollon. lib. 1. & ibi Scholiastes à versu 735. multa ex Homero, Pherecyde, Antimenidâ, & Dioscoride.

572 Vinctósque] *multi libri*; victósque.

584 Facient] *Moguntin.* faciant.

592 Regia frater mea habitet superbus] *Moguntin. Herbip. Veneti;* superbâ. *quare lego*: R. f. meus H. superbâ?

596 Arbitria] *Anaxandrides*:

Dotatam enim si fortè pauper duxerit,
Non iam ille coniugem, sed habet heram sibi,
Cui seruit —— *Menander*:
Cùm pauper aliquis, contrahendo nuptias,
Quas vxor adfert accipit pecunias:
Sese dat ipse potiùs, illam quàm accipit.

Cetera pete etiam ex Tiraquello lege Connubiali quincta.

598 In seruitutem] *Non enim (vt Xenophon testatur) bona non accipere tam graue est, quàm semel acceptis priuari. confirmat idipsum Seneca in lib. de tranquillitate vitæ, item Aristoteles apud Athenæum, & Bellisarius apud Procopium, Euripides, Cicero, & alij collecti & constipati à Tiraquello Connub. lege 15. num. 17. & 18.*

Lixa] *Nonio, qui ligna vehunt exercitui*, calones; *qui verò aquam subministrant*, lixæ: *ipsæ quoque naniculæ quæ ligna subuehunt*, *D. Isidor. lib. 19. orig. cap. 1.*

608 Gargara] *de Gargaro seu Gargaris (nam vtrumque dicitur) multa quoque Stephanus; qui quod etiam Italiæ adscribat, vereor ne in vitio ponendum, & ,exiguo lapsu, cum Gargano confuderit.*

609 Xanthus] *Scamander.*

611 Fauces Abydi Sestos oppositæ premit] *sic Basileens. & Lipsiens.* Fauces Abydos Sestos op. p. *Moguntin. & Eguianus manusc. item Herbipolens. & Veneti typis excusi. Lugdunens.* Fauces Abydos Sestósque oppremunt. *Periegetes:*

σηςὸς ὅπη καὶ Ἄβυδος ἐνάντιον ὅρμον ἔθεντο.

Papius: Sestos vbi aduerso portu prospectat Abydum.

612 Orienti dedit] *Eguian.* opulenti dedit. *ascribo nonnunquam mendas membranarum, vt qui plus ingenio possunt pollentque, eas felici coniectatione diluant & emaculent.*

626 Martis incerti] *ideo Mars à Latinis* Communis Deus, *à Græcis κοινὸς ἄρης, & ab Homero ἐνιάλιος (quasi dicas neutri parti addictum) vocatur. vide Lilium Syntagm.* 10. *Thucydid.* incerta namque bellorum.

630 Decernit] *Capcasæ lib.* decreuit.

Exæquat] *Seneca lib. 2. de tranquill. ad Serenum cap. 14. vt recenseo:* facit se aduersarium qui contendit, & vt vincat, par fit. *Hinc factum, vt pugnaturi dicantur* in æquum descendere: *sic fuerat locutus Seneca lib. 2. de benef. cap. 13. sed Griph. codex, quo vtor, mendosè*: descenditque in equum. *Papinius lib. 11. Theb.*

——— tandem scis sæue fidem, & descendis in æquum.

ab hac dubiæ fortunæ æquatione putarim hostes *nominatos. nam priscis hostire, erat æquare: vnde* hostimentum *&* hostorium.

653 Ascribo] *tandem mulier es, Iocasta. cùm aliter nequis; conuiciari incipis.* Dummodo] *quamdiu, si modò. porro pro*; regna, *fortè legendum*, regnas. *hac mente; quamdiu inuisus tuis regnabis, non rex mihi, sed exsul videbere. sanè vt mater inuisum esse velit filium regem, non conuenit, nisi iratæ & conuicianti, vt dixi.*

654 Regnare] *sic Lycus Herc. Fur.*

Ars prima regni est posse te inuidiam pati.

Sic Oedipus Creonti respondet:

——— odia qui nimium timet,
Regnare nescit ——— (*vbi vide quæ de hoc loco dicenda*) *tyrannicæ sententiæ: quas plebis improbitas sæpè veras, & necessarias efficit. Sæpè etiam odij causæ ex Principum impotentiâ, licentiâ, superbiâ.*

656 Regis & magni] *Eibius*: Regis est magni, reor. *& c. non malè.*

659 Qui vult amari] *quidam lib. hunc iocastæ versum tribuunt. mallem cum ceteris Polynici adhuc dari. nam iste censet eum qui velit omnino & pleno cum iure imperare, odiosum esse debere subditis; qui amari velit, eum non*

suo, sed subditorum arbitatu regni habenas moderari; nec huiusmodi verum regem, multo minùs magnum regem nuncupari posse. vult odia nihili fieri. Contra, Iocasta; imperia dura & quæ pro libidine; non duratura, citò corruere, citò amitti. frustra illum & imperitè præcepta regibus præscribere, qui rex nunquam fuerit: exsulibus consilia meliùs daturum, qui exsilium pertulerit. Quod vltimum mordax est, & iratâ dignum feminâ; aptum potiùs ad irritandum Polynicem, quàm ad inducias ab eo impetrandas. Posset etiam interseri Polynicis persona, vt ille matri, salubria suadenti, ferociter se subducat, & neget feminarum esse præcepta regnandi tradere. virile id & Regum, non Reginarum: quod à Græcorum moribus non alienum, quibus insolens feminarum sceptrum. Hoc irritatam dicto Iocastam, in arma sui sexus, conuitia prorumpere, & filio exsilium exprobrare. tum hic ordo verborum:

Qui vult amari, languidâ regnet manu.
IO. Inuisa nunquam imperia retinentur diu.
POL. Præcepta melius imperI reges dabunt
IO. Exsilia tu dispone. POL. Pro regno velim. &c.

& in discessu hæc ipse iam secum, non cum matre. atque ita re infectâ, non impetratis induciis, tubæ canunt, manus conseruntur, frater in fratrem ruit. Sed hæc interiere.

663 Imperia] *Euripidis sententiam huic affinem, mutuatur Dionysius Halycarnass. lib. 4. Orig. Roman. & impiæ Tulliæ tribuit. possis tyrannis omnibus, hominibus ferè. nam vetus ac pridem insita mortalibus imperij cupido, cunctis affectibus flagrantior, trudit & rapit; non allicit, non trahit. Ab hoc versiculo desunt cetera; vt & chori. Noli putare poëtam voluisse tragœdiam sine choris vllis edere. quare friuolum inde argumentum petitur, ad probandum, hanc fabulam Senecæ nostri non esse. Sed pergo ad alias.*

AD

AD NOB. ET CL. V. IACOBVM SVSIVM DOMINVM LARÆ. &c.

DIT te *V. C. cum* gemino Hercule Hipolytus, *vterque rediuiuus; hic à ferali voto, ille ab inferis & rogo; non tam meæ (quanquam ope etiam meâ) quàm amici nostri*, librorum *illius Æsculapij* εὐστοχίας *beneficentiâ. Deprehendes in meis multa passiua; sed tibi, tuique similibus non scripta: præterfis, & rudioribus permitte. multa occurrent perpera: vestræ (ô qui has docti litteras!) censuræ cuncta subiicio. planitùs damnate, expungite, perdelete. carus mihi & obseruandus, quisquis labentem erigit, deuiantem dirigit. Morsiunculas vitilitigatorum, & sciolorum pellicationes, nec metuo; quia vanæ & inertes, nec depreco; quia bonorum nullus hoc æuo malum necessarium euasit. mordeant, piligerent, calumnientur, vt volent: nominis tantum tui, qui genus maiorum verâ virtute nobilitasti, prætenturam mihi concede. amicitiæ & necessitudinis nostræ coniunctio id spondet; fides, humanitas, & eruditio tua confirmant. Poëtam bonũ te numerosa & priscæ elegantiæ in lucem iam edita carmina loquuntur: & paraturæ istius Criticæ corypheis*, Manilius *&* Germanicus *nimis à te diu pressi, gestiunt inserere; quos nisi tandem repræsentes, vt pollicitus, multum tibi periculum, ne litteratorum chorus pipulo differat, & insuper* Patrima virgo *grandem dicam impingat, nec vllam moratoriam cautionem admittat. Nunc vterque* ALCIDES *cum* VIRBIO, *te sibi* TVTANVM *optant, contra inscitiam & inuidentiam multorum: vt quantum à me vilitatis, tantum à nomine tuo splendoris accedat. sæpe cui scriptio periculo, illi præscriptio fuit tutamento. Vale.*

Leodici CIƆ. IƆ. XCII.

COM-

ARGVMENTVM.

PEPERERAT Antiope Amazon Theseo Hippolytum; qui, cùm venationi deditus, Dianam coleret, Venerem auersaretur, cælibẽ vitam ducere decreuerat. capta illius pulchritudine Phædra nouerca, amore væsana; dum abest apud inferos Theseus; iuuenis castitatem blanditiis & precibus expugnare conatur. impudicam à se feminam Hippolytus repellit. Igitur deprehensa, mutat amorem in odium; & reuerso Theseo, insimulat priuignum oblati per vim stupri. fugerat Hippolytus impudicam domum: sed dum aliò properat, ecce tibi taurus marinus à Neptuno ad diras Thesei imprecationes immissus: qui se ante currum sistens, quadrupedes consternauit. hi, contemto imperio, quadrigam deturbant, cadentisque corpus per saxa & vepres distrahunt atque dilaniant. compertâ nece, Phædra rei veritatem marito aperit, seque super laniatos artus gladio transfigit. Theseus plangit innoxij filij casum, suamque præcipitem iram, dirumque votum detestatur: laniatos artus colligit, &, quo meliori modo potest, componit.

HIPPOLYTVS.] *Vet. lib. nonnulli hanc tragœdiam vocant;* Phædram. *atque ita citat Priscianus lib. 6. vbi ait: Seneca, in Phædra:*
Hippolyte me nunc compotem voti facis.

IN ACT. I.

Parat se ad venationem Hippolytus; mittit in varia loca venatores, & sua cuique officia distribuit, & venationis Deam inuocat.

2 Cecropij] *in Atticâ Cecrops condidit opidum* Cecropiam; *quod postea in arcem Athenarum mutatum fuit: inde Attica dicitur* Cecropia, *eique vicinus mons* Cecropius, *Plinio lib. 7. cap. 16. & Apollodoro lib. 2. Biblioth.*

4 Solo] *Deserto. infrà:*
Quicquid solis pascitur aruis.

Carpeneito] *Strabo, Ptolomæus, Plinius, Mela, Ammianus,* Carcineten

ten

ten *ſeu* Carpeneitum, *agnoſcunt. ſed fluuium & ſinum, non ſaltum; & Sep-thiæ, non Atticæ; quem Arrianus in Periplo maris Euxini vocat;* cercinc-tin. *erat in eo ſinu Triuiæ lucus, admodum indigenis religioſus, auctore Mar-cellino lib. 22. An ergo hîc legemus,* carcincto? *Non opinor. primò quia nulli codices huc inducunt. nam omnes vel* carpanetho *vt pleri m. ſ. vel* carpone-to, *vt vett. excuſi: vel,* carpancto, *vel,* carpeneito. *Deinde quia degebat in Atticâ Hippolytus: & non niſi Dædali remigio in Scythiam cum ſuis cani-bus & venatoribus migrare poterat. Solus meus codex ſcriptus:*

Quæ ſaxoſa loca Parnetho.

benè, ſanè perbenè, ſi vnicam litterulam mutes; ſaxoſo. *nam Parnes Atticæ mōs nobilis, Thucydidi, Ariſtophani, Luciano, Straboni, Stephano prope Hy-mettum: laudatus à Pauſaniâ in Attic. copiosâ vrſorum & aprorum vena-tione: vitibus benignum vocat Statius in Thebaid.*

5 Et quæ Thryaſij] *cùm legeretur,* Thriaſij: *repoſuêre* Thryaſij. *non rectè. Thryon ſeu Thryoëſſa, oppidum Meſſeniæ ad Alphæi fluminis vadum: de quo etiam Plinius lib. 4. cap. 5. & Homerus Iliad. β'. Strabo lib. 8. & Sta-tius lib. 1. Thebaid. ſi ab hoc oppido deducas* Thryaſius. *ſenſus erit, & qua loca amnis Thryaſij (videlicet Alphæi) rapida vnda, in vallibus edito ſubiecti*

De Thria Atticæ etiam Stephan.

oppido, verberat. Sed placet vet. lectio; Thriaſij. *à Thriâ Atticâ, vico tribus Oeneidæ. Thucidid. li. 1.* καὶ μετὰ τοῦτο οἱ Πελοποννήσιοι τῆς Ἀττικῆς ἐς Ἐλευ-σῖνα, καὶ Θρίωσε ἐσβαλόντες. & poſtea cùm Peloponneſiis in Atticæ Eleu-ſinem & Thriaſium campum deſcendentes. *vbi Scholiaſtes* Θρίωσε *ex-plicat,* εἰς τὸ Θριάσιον πεδίον, ὡς Ἀθήναζε, in Thriaſium campum apud Athenas. *idem Thucidid. ſæpius lib. 2. meminit Thriaſij campi prope Eleu-ſinem: item Ariſtides in Leuctricis, Eleuſim, Thriaſium, & Acharnas con-iungit. videndus & Plinius lib. 4. cap. 7. & Strabo lib. 9. Portæ Thryaſiæ ni-hil huc pertinent, de quibus in Pericle Plutarchus. Ne quid verò diſſimulem,*

Et hoc quoque comperi poſt Raphelégio viſum.

hoc loco legendum; Thriaſiis vallibus; *vel dicendum nomen loci quem per-fluit, ipſi fluuio tributum.*

8 Riphæa] *Riphæi montes Scythiæ à perpetuo flatu ventorum nuncupati, de quibus nonnulla dixi Notis in Claudianum. deſcribuntur à Pomponio li. 1. Plinio, Solino, Valerio Flacco, & aliis Latinis; Herodoto lib. 4. & Strabone lib. 7. & 11. Mirum quod Athenæus tradit lib. 6. cap. 4. eos eſſe Gallis* Obios, *& poſtmodum* Alpes *vocatos. mirum etiam Volaterranum libro 7. Geograph. ab Hyperboreis diſtinxiſſe. mirum quod Irenicus nullibi eſſe, nec vnquam fuiſſe arbitratur lib. 7. Exegeſ. cap. 22.*

12 Zephyrus] *dictus quaſi* ζωήφορος *ſalutifer: idem* Fauonius *à fouêdo:* genitalis mundi ſpiritus, *Plinio. florum pater poëtis. Catullus:*

——quos propter fluminis vndas
Aura parit flores tepidi fœcunda Fauoni.

ideo noſter; vernas euocat herbas. *quia primus anni conceptus, eo flante,* VI. *eid. Februar. à ruſticis* catullitio *vocatur.*

13 Vbi per glacies lenis Iliſſus] *Verſus iſte non habetur in vllo Veneto, nec in Herbipolenſi, nec in Pariſienſi Badiano: ſed habetur in m. ſ. ad vnum omni-*

omnibus, habetur in recentioribus excusis cunctis, nec vlla variatio nisi, quod quidam; lenis, *alij* leuis. *quod placet. & Mogun. m. s. glossematio cõtaminatus:*

Vbi congelatus per glacies leuis Ilissus.

Stephanus nescio quam vrbem Ilisson *facit, cùm sit Atticæ amnis Dionysio Afro, Platoni, Ptolomæo, Pausaniæ, Papinio, Melæ ac Plinio. Noui alium* Helisson *Elidis, alium Sicyoniorum* Eilisson, *de quibus Pausan. in Eliac. & Corinth. Ceterum displicet insigni Critico, quod hîc habetur,* per glacies *eum fluere. quia ambigit an in Atticâ glacies vlla aut fluuij glaciati. ideo reponit ex coniecturâ;* per glareas, *contractâ in bisyllabam voce ob versum: vt velit poëta, Ilissum per scrupos & saxa volui, Mæandrum per æquabiles arenas. Mihi non persuadet. nam noster in Græciâ non vno loco frigora asperiora facit. hic sanè paullo antè niues habuimus in Atticâ, mox & frigora. in Thyeste de Peloponneso:*

Si quis Taygeti conspicuas niues;
Quas cùm Sarmaticus tempore frigido
In summis Boreas composuit iugis.

At opponitur Ilisso Mæander. sed quia piger hic, leuis ille. Non tamen negauerim illud; glacies, *mihi suspectum. sed quid substituas, in tanto consensu librorum?*

In aduersariis affirmaui tantùm non inueniri in antiquâ editione Parisiensi: non autẽ in meis lib. scriptis nõ inueniri: is cõtinebatur enim in omnibus. quare hoc mihi falsò tribuunt nonnulli. Cum his Atticũ perperã cõfundunt.

14 Mæander] *totus versus deest vni manusc. vt alij asserunt: at ego in meis omnibus tam excusis, quàm scriptis reperio, non versum modò, sed & integrum Mæandri nomen. nec scio quæ illa editio vet. in qua;* Melanes, *nisi qui Melas dicitur Straboni, Dionysio & Callimacho. Sed illi nunc hîc locus non est. Mæandrum Phrygiæ fluuium nemo nescit. nam de flexuoso illius ac sinuoso, & anguineo planè cursu pleni scriptorum libri, Lucani lib. 3. Claudiani 2. in Eutrop. Propertij lib. 2. Eleg. 34. Ouidij in Metamorph. noster in Herc. Fur. versu 683.*

—— Qualis incertâ vagus,
Mæander vndâ ludit & cedit sibi;
Instátque dubius litus an fontem petat.

Idem epist. 105. Mæander poëtarum omnium exercitatio & ludus, implicatur crebris amfractibus, & sæpe in vicinum alueo suo admotus, ante quàm sibi influat, flectitur. *hæc causa cur* ἀναβαῖνον *veteres prius vocarint, vt scribit Plutarchus lib. de fluminibus. Verùm vereor ne nimis laboris suorum sit auidus, & nescio an ridiculus Virbius, qui in Phrygiam ablegat venatores. sanè: si non in Atticâ Mæander aliquis. Non tamen Mæander ibi vocatur, sed Asopus. nam Mæander in mare ad Miletum delapsus subit æquor, & in Peloponneso emergens, fit Asopus; auctore Pausaniâ in Corinthiac. & Arcadic. Quoniam itaque idem Mæander & Asopus, & fortaßis æquè flexuosus; vel quia, quod vno ei in loco proprium, in altero etiam tribuendum putauit, Asopum Meandri nomine significat. Et amat noster remotiora & minus nota nomina. Phrygius ille Meander, & Marsyas, pro Diis colebantur à stultâ gentilitate: & fiebat (Dæmonum proculdubiò fraude) vt quæ Mæandro erant oblata,*

Marsiæ vndis illa misceri nequirent; quæ Marsya, Mæander respuere videretur, vt testatur Maximus Tyrius.

Æquales] *Moguntin.* inæquales. *mendosè.*

15 Piger] *adeò lentus, vt Marsyam, velox flumen, ei admistum retardet, & lentius cogat fluere. Claudianus:*

Icarium pelagus, Mycalæaque litora iuncti
Marsya, Mæanderque petunt. sed Marsya velox
Dum suus est, flexúque carens: iam flumine mistus
Mollitur Mæandre tuo; contraria passus,
Quàm Rhodano stimulatus Arar —— *prælucent ista Lucano:*
Quâ celer & rectis descendens Marsya ripis
Errantem Mæandron adit, mistúsque refertur.

Pigrities autem & tarditas hæc Mæandro, ab ipsâ amfractuum multiplicitate. iccirco Strabo σκολιὸν *vocat. Anna verò Alex. lib. 4. omnium amnium maximè tortuosum, & se in spiras semper inflectentem.*

16 Amne maligno] *nocet enim agris. nam abluuione suâ ex Phrygum & Carum agris tantum detersit, vt fretum, quod inter Prienem & Miletum olim fuerat, oblimarit, & in continentem verterit. testis Pausan. in Arcad. & Corinthiac.*

Radit] *eradit & euiscerat. Attius* Oenomao:

—— saxum id facit
Angustitatem, & sub eo saxo exuberans
Scatebra fluuia eradit rupem.

Fortaßis do modulos, fragmenti adducti à Nonio in, angustitatem. *Faciunt idem ceteri fluuij licet latentiùs, præter Nilum; qui benignus potiùs quàm malignus. Seneca lib. 4. nat. quæst.* Mira natúra fluminis, quòd cùm ceteri amnes abluant terras & euiscerent; Nilus tanto ceteris maior adeò nihil lædit, nec abradit: vt contra adiiciat vires, minimúmque in eo sit, quod solum temperet. Illato enim limo arenas saturat & inungit.

17 Marathon] *Marathon vna ex vrbibus Tetrapoleos Atticæ, Stephano; prope quam campus Marathonius, siue Fœnicularius Latinis, cuius imitatione* μαραθὼν *Hispaniæ appell. vt significat Strabo rectè intellectus lib. 3. Atticum illum campum strage Persicâ nobilem describunt Herodotus libro 6. Pausan. in Attic. Strabo lib. 9. & Plutarch. in Parallel. hic sus Marathonia, & taurus Marathonius Thesei gloria; ad quem fortaßis respicit Hippolytus. alia quoque* Marathos *Syriæ, Dionysio:*

καὶ Τρίπολιν λιπαρὴν, Ὀρθωσίδα τε, Μαραθόντε.

22 Acarnan] *sic plerique libri. quidam;* Acarnas. *Moguntin.* Aramon. *Herbipol.* Arcanam. *Venetus vnus;* Arenam. *sed scribo;* Acharnan. *Acarnanes Epiri populi per* κ'. *Græcis scribuntur, apud Ptolomæum in vlt. Europæ tabulâ, Pausaniam in Arcad. Strabonem lib. 7. 8. & seqq. ab his adagio,* Acarnanici equi. *At noster de Atticis Acharnensibus; qui per* χ'. *Thucydid. li. 2.* ἐς Ἀχαρνὰς χωρίον μέγιστον τῆς Ἀττικῆς, τῶν δήμων καλουμένων. vsque ad Acharnas peruenerunt, maximũ vicorum, quos Atticos vocant. *& Scho-*

Scholiast. Ἀχαρναὶ δὲ δῆμος τῆς Ἀττικῆς. Acharnæ vicus Atticæ. *ab hoc Aristophanis comœdia inscribitur; ab hoc adagium,* Porcellus Acharnanicus. *Dubium, an Iulianus Imp. de his an de Epirotis agat, cùm se ab Antiochensibus missum ait,* πρίνινον, σφενδάμνινον, οὔκετι μέν τοι καὶ Μαραθωνομάχην, ἀλλ' Ἀχαρνέα μὲν ἐξ ἡμισείας, ἀηδῆ δ' ἐς ἄνδρας παντάπασι καὶ ἀνθρώπων ἄχαριν. Ilignum, acernum, neque tamen Marathonium bellatorem, sed ex dimidio Acharnensem, ingratum omnibus & inuisum. *putem de Atticis; & hoc velle, non gloriâ & laude cumulatum, vt qui in Marathone vicêre; sed semibarbarum, rusticum & sordidum, semiporcellum. Sic fortè in illum Antiochenses ludebant. Nam, Suidâ teste, Acharnenses ridebantur tanquam agrestes & duri.*

Qua tepidis subditus austris frigora mollit] *Acharnan (ait) incola Attici soli maximè Australis, afflatu eius venti qui calidus & à Meridie flans, mollit frigora, hoc est, leniora sentit & leniùs perfert. Suspicor quod Acarnaniæ proprium est (quæ licet ad Austrum vergat, propter Aracynthum tamen, & alios propinquos montes editissimos, admodum obnoxia frigori est) id Atticis Acharnis Senecam tribuisse, easque locorum qualitates & conditiones, vt solet, confudisse. Sunt, qui Acharnanem montem somniant. quamuis ridiculè.*

23 Dulcis Hymetti] *Hymettus mons Atticæ mellis & marmoris iuxtà ferax. de melle, Ouid. 5. Trist. Statius li. 2. Siluar. & Valerius Flac. Argon. 1. de marmore, Horatius lib. 2. Od. 18. Plinius lib. 36. cap. 3. & Strabo lib. 9.*

24 Aphidnas] *sic plerique libri. Moguntin.* Athinas; *Bernardin. legit;* Apidanas. *primus Daniel reposuit;* Aphidnas. *id ceteri secuti. rectè.* Aphidnæ *vicus Atheniensium, in tribu Antiochidâ, etiam* Titacides *dictus: nomen accepit à Thesei socio Aphidno, de quo Plutarchus in Theseo. vide Diodorum Siculum lib. 4. Pausaniam in Attic. & Strabonem libro 9. Stephanus docet Aphidnam differre ab Aphidnis.*

25 Sunion] *Atticæ promontorium, in cuius orâ insignis portus. auctores Ouid. lib. 4. Fast. Pausanias in Atticis, & Scholiastes Callimachi.*

28 Philipis] *Moguntin.* Helipis. *Herbipolens. & tres Veneti;* Philippis. *Paris. Basileens. Lugdun. Lipsiens. Complut.* Philipis. *Philippi Thesprotiæ, & Thraciæ mihi noti, ex Plinio, Strabone, Appiano, Diodoro: nec minùs cruore Romano nobiles Philippici campi. sed quid illi ad hanc Hippolyti venationem? omnino quærendus in Atticâ locus. Sed nullum hoc nomine, quod sciam, suggerunt Strabo, Pausanias, Xenophon, Stephanus, Harpocration, Hesychius, ceteri, qui Atticæ loca recensent. iuuarent fortè Atticarum rerum scriptores, quos Athenæus & alij citant, si exstarent, Amelesagoras, Philochorus, Androtion, & Hellanicus. Fuit fortassis,* Philipis, *vicus vnus ex illis centum septuaginta quatuor; quorum multa nomina periêre. nam Sigonius, collegit lib. 1. de repub. Athiens. cap. 2. & lib. 2. cap. 27. non multa. Ego apud scriptores Græcos nonnulla reperio, non procul ab hoc nomine recedentia; quorum fortè aliquod à Senecâ hîc positum. An ergo scripsit;* Pitthis? *nam* πίττεὺς *Suydæ, municipium Cecropiæ tribus. An;* Iäpis? *nam Stephanus ibidem agno-*

agnoſcit ἰαπιν χαράδραν (*quæ an illa, de qua prouerb. apud Heſychium* οἰνόη τὴν χαράδραν, *cuius mentio apud Strabonem lib. 9. non definio*) *: ſed hic de ſil-uâ, non de ſtagnantibus & paluſtribus ſe locis* (*quæ tamen apri non auerſan-tur*) *loqui ſignificat. Poſſent & ſe ingerere coniicienti*, πήληκες, *&* σφηττός, *& ipſæ tribus Atticæ Stephano. Sed mihi præ omnibus placet* φλυεῖς, *Cecro-piæ tribus, apud eumdem. vt legatur:*

Vocat hunc Phlyeis: vbi verſatur.

ita: ſi quid mutandum. nam ſi; Philipis, *retinetur: fateamur nos locum illum ignorare.* Inter virtutes (*inquit Fabius*) Grammatici habetur, aliquid neſcire. 31 Canibus] *de indole & generibus canum, maximè venatico-rum, conſulendi Pollux li. 5. Onomaſt. cap. 5. & 6.* Xenophon, *& Oppianus in Cyneget. & Wottonus lib. 5. de different. animal. cap. 77.*

32 Acres Moloſſos] *ſic dicti à patriâ, Epiri regione.* acres *vocat, & te-nendos dicit, quia contumaciores & magis clamoſi quàm ceteri. Lucan. lib. 4.*

Venator leuis ora tenet clamoſa moloſſi.

33 Creſſæ] *manuſc. quidam*; Cretes. *ſic in Herc. Oeth.* geminóſq. Cre-tas. *vulgata tamen lectio non repudianda. nam Virgilius:* Nemora inter Creſſia fixit. *&*: Creſſa genus Pholoë. *Propertius lib. 2.*

Sic Deus exſtinctum Creſſis Epidaurius herbis.

35 Spartanos] *Lacones.*

36 Nodo] *ſetaceo id fit hodie; olim etiam aheno vel ferreo, vt & captiuo-rum & fugitiuorum crura. Pacatus in Panegyr. Theodoſij*: Publicè publi-cus ſpoliator exuitur, nectuntur manus rapaci, nudantur crura fugi-tiuo. *corrigo*; nodantur.

39 Nare ſagaci] *propter odoratus acumen aptâ & idoneâ inueniendis ferarum latibulis. Plautus:*

Canem eſſe oportuit, ſagax naſum habet.

Feſtus: Sagax, multi ac ſolertis acuminis. *Item*: Sagaces canes qui ferarum cubilia præſentiunt. *Afranius, Brundiſinâ:*

Quis tam ſagaci corde, atque ingenio vnico?

Cicero lib. 1. de Diuinat. Sagire, ſentire acutè eſt; ex quo ſagæ anus, quia multa ſcire volunt.

40 Captent auras] *Ad percipiendum odorem ferarum, qui per aërem multiplicatis ſpeciebus* (*vt vocant*) *illis offertur. declarant hoc comti imprimis & politi verſus L. Varij:*

Seu canis vmbroſam luſtrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit ceruæ comprendere luſtra;
Sæuit in abſentem, &, circum veſtigia luſtrans
Æthera per nitidum tenues ſectatur odores.

tenuia odorum ſimulacra. 42 Dum ſigna pedum] *ab hoc verſu in manuſc. Egniano & Moguntino, & in excuſis Herbipolen. & Venet. ſequentia diſtribuun-tur in Anapæſticos trimetros:*

Dum ſigna pedum roſcida tellus impreſſa tenet:
Alius raras ceruice graui portare plagas. *atque ita deinceps.*

45 Picta

45 Picta rubenti linea pennâ] Linea, *seu* Formido, *retis genus est, alterno plumarum versicolorium, maximè rubricatarum, contextu ornatum: quas interdum vstulabant, vt graui odore amplius feras terrerent: & tunc pennæ odoratæ dicebantur. comparatum id genus retis, vt feræ, maximè certabant (vt innuit Lycophron.) vel dum latratu canum attoniti, insequentem à tergo hastatum equitem fugiunt, & circum lineam vagantur, ab occultis sagittariis certo ictu sternerentur. quam venationem Seneca his verbis lib. 2. de Clementia significat:* Sic feras lineæ & pinnæ clausas continent. easdem à tergo telis eques incessat; tentabunt fugam, per ipsa quæ fugerant, proculcabúntque formidinem. *Idem lib. 2. de Ira cap. 12.* Nec est mirum, cùm maximos ferarum greges linea pennis distincta contereat (*fortè; consternet*) & ad insidias agat ab ipso effectu dicta formido. Vanis enim vana terrori sunt. curriculi motus, rotarumque versata facies leonem redigit in caueam. elephantes porcina vox terret. Sic itaq. ira metuitur; quomodo vmbra ab infantibus, à feris rubens penna. *ad quem locum fortè hic respexit. Formidinis texturam docet Gratius in lib. de venatione; vsum, non minus iucundè quàm fusè Pierius lib. 7. Hieroglyph. cuius verba prolixitatis vitandæ gratia prætereo, possunt autem commentarij esse loco, iis quæ poëtæ de Lineâ. Nonnulla Cælius lib. 16. antiquar. lect. ca. 11. & Turneb. li. 5. aduer. cap. 5. & Christoph. Rufus Antexegematorum fol. 8.*

Vet. lib. Dominicanorũ Burdegalen. *Sic feras lineas & pinna eclusas contineas. veniat ergo eques, telu incessit*, &c mendosè. ergo tamen hinc ita; *sic feras linea & pinnæ clusas contineant: et si à tergo eques*, &c.

Picta] *Oppianus vocat multicolorem* πολύχροον.

Rubenti] *rubrâ, puniceâ.*

Linea] *Nemesianus*

> Linea quinetiam magnos circumdare saltus
> Quæ possit, volucrésque metu concludere prædas,
> Digerat innexas non vnâ ex alite pennas.

Oppianus vocat lineam formidolosam δειμαλέην μήρινθον.

46 Vano terrore] *inde dicta formido. ad eam refero Arriani locum li. 2. de vita Epicteti cap. 1. vbi malè interpres,* volucres *vertit pro,* pennis. *sic enim* debebat: Nunc idem quod ceruis nobis accidit; qui cùm pennas fugiunt, quo se cõuertunt? quo abeunt, vt in tuto sint? ad retia; atq. ita pereunt permutatis iis, quæ timenda & forti animo toleranda erant.

Cludat] *includat indagine. Lycophron:*

> καὶ δευτέραν εἰς ἄρκυν ὀθνείων βρόχων
> λῆιτιν ἐμπαίσασαν ἰξευτοῦ πτερῷ.
> Cassis peregrinæ in secundam indaginem
> Vltrò incidentis aucupis pennæ dolo.

Lucanus:

> —— dum pauidos formidine ceruos,
> Claudat, odoratæ metuentes aëra pennæ.

Ausonius Burdigalens.

> An cum fratre vagos dumeta per auia ceruos,
> Circumdas maculis & multâ indagine pennæ?

50 Roburdato dir. ferro] *hastâ breuiore, qua transfodiuntur apri. nos venabulum, illi προβόλιον, vel ζιβύνην, quod quale esse oporteat, docet Xenophon in Cyneget.*

52 Subsessor] *in insidiis latens, subsidens, occasionem captans feras occidendi, vel in laqueos agendi. sic Seruius. sed & bellici insidiatores,* subsessores, *& Vegetio lib. 3. de re militari, insidiæ,* subsessæ. *ἔφεδροι & ἐφεδρεῖαι. hinc ad thalamorum corruptores traductum, quos* subsessores *vocat Valerius Maximus, vt & Iouem Arnob. lib. 5. vide Turneb. lib. 5. cap. 8. & Budæum in Comment. ling. Græc. pag. 742. Puto nostrum subsessorem à Xenophonte vocari, ἀρκυώρον, retium custodem.*

Clamore] *Quales ponit Xenophon:* ἰῶ κύνες ἰῶ κακὰς, σαφῶς γε ὦ κύνες, ἔπεσθε ὦ κύνες. Io canes, Io segnis, benè ô canes, probè ô canes. *deinde:* εὖ κύνες, εὖ ὦ κύνες. bellè canes, bellè ô canes. *tum:* εὖγε, εὖγε, ὦ κύνες, ἕπεσθε ὦ κύνες. Euge, euge ô canes, instate ô canes. *denique* οὐ πάλιν, οὐ πάλιν ὦ κύνες. retrò, retrò ô canes.

55 Ades en comiti Diua] *Sollemne fuit venatoribus vt auspicatò venationem instituerent, initio Dianam (nonnumquam & Apollinem) inuocare, & partem prædæ polliceri, vt docet Xenophon in Cyneg.* καὶ εὐξάμενον τῷ Ἀπόλλωνι καὶ τῇ Ἀρτέμιδι τῇ ἀγροτέρᾳ μεταδοῦναι τῆς θήρας, *&c.* inuocato Apolline & Dianâ venatrice venationis partem pollicendo. *Sed & Ioui pars cedebat. Virgil. 3. Æneidos:*

——ipsúmque vocamus
In prædam partémque Iouem —— *vnde* ληΐστωρ *dictus prædator.*

56 Pars secreta] *nemora & incultæ siluæ: vel potiùs Inferi. nam Diana eadem Proserpina.*

56 Petitur telis fera] *erat enim montium & venatus Dea; quare ἀγροτέραν etiam vocant Aristophanes in Thesmophor. Philostratus in Imaginibus, & Plutarch. in lib. vtra animantia prudentiora, &c. noster Agrestem infeiùs;* Agreste placa virginis numen Deæ. *Pausanias refert huius Dianæ fanum fuisse propè Ilissum, in loco qui* Agre *dicebatur; quoniam ibi primùm venari Diana cœperit. de quo postea. Fuisse autem iaculatricem & ferarum interfectricem, cognomina quædam illius indicant. Orpheus & Homerus vocant* ἰοχέαιραν, *quasi dicas sagittis gaudentem; alij* θηροκτόνον *feriecidam; vel* ἐλάφονον *ceruicidam, vel* θηροφόνον *belluarum interfectricem nominarunt, testibus Suida, Hesychio, & Phornuto.*

57 Gelidum Araxem] *sic vocauit etiam suprà in* Medea.

58 Stanti] *constricto glacie.*

59 Getulos-leones] *Stephano* γαιτοῦλοι, *Artemidoro & Athenæo* γαιτύλοι, *Pomponio in intimâ Africâ; Sallustio antiquissimi Africæ incolæ: equos habuere deformes optimi ipsi equites, auctore Lucano libro 4. mores eorum describit Silius Italicus libro 3. & tradit assuetos*

Indomitísque loqui, & sedare leonibus iras.

ferocissimi enim leones illarum partium. Horatius:

Nec Iubæ tellus generat leonum
Arida nutrix.

Tua

Tua dextra] *at negat Homerus eam leonum venatione delectari: scilicet, quia de Taygetis & Erymantho illi sermo, quæ loca leonibus carent. Vide Pierium libro 7. Hieroglyph.) Nam quod noster, idem quoque Claudian. in Panegyri de consulatu Manlij.*

62 Ceruas] *Homerus etiam scribit Dianam capreis & ceruis delectari: & Pausanias testatur in Eliac. Elæos Dianam colere* ἐλαφιαῖαν: *& sunt non infrequentes nummi Hadriani Imp. & Galieni Imp. in quibus Dianæ nomini addita cerui effigies. Cretensium fortè meminit, quia in Cretâ ceruorum multitudo, & illæ nobiles ostenso mortalibus vsu dictamni.*

63 Damas] *damæ, species siluestrium caprearum; mediæ inter feras & mansueta animalia, etsi serò mansuescant. Vide Wotton. libro 6. de differ. animal. cap. 94.*

65 Villosi-Bisontes] *Bisontem lib. 6. Cæsar cerui figurâ esse scribit; à mediâ fronte inter aures vnum cornu exstare valdè excelsum & rectum, & ab eius summo ramos, sicut palmas, latè diffundi: collum iubis villisq; contectum, (vnde Plinio li. 8. cap. 15 iubati) tradunt Strabo lib. 4. & Solin. cap. 29. Agit de iisdem Wotton. d. li. 5. cap. 92. vbi miror quæ ex Gillio refert incerti auctoris verba dici, cùm Iulij Cæsaris perspicuè sint. fortassis quia libros de bello Gallico non esse Iulij Cæsaris censuit; nec planè sine causâ. nam animaduerti in Iacobi magni Sophologio, lib. 3. cap. 7. lib. 4. cap. 11. lib. 5. cap. 13. lib. 6. cap. 7. & 20. multa adduci sub nomine Iulij Celsi de bello Gallico, quæ omnia reperiuntur in vulgatis Cæsaris Cōmentariis. Imò & Albertus Eybius Germanus paullo iunior Iacobo Magno, in Margaritâ poëticâ; cuius antiquum cod. vidi Moguntiæ in Societatis Iesu collegio; ex nouem Iulij Celsi de gestis Cæsaris adducit loca plusquam* XXXIIII. *quæ cuncta in illis Cæsaris Commentariis inueniuntur: & postea fol. 153. littera L. hæc verba addit:* Iulius Celsus historiographus scripsit diligenter librum de bello Cæsaris; in quo multa doctrinalia & moralia continentur: vt suprà in libris illius poteris comprehendere. *vt videatur non omnino de nihilo esse, quorūdam Criticorum suspicio; cui stabiliendæ hæc attuli, non meæ sententiæ præiudicio. Bisontes, Dion in histor. Augustâ* Βίσωνες *vocat. non rectè. Irenicus lib. 7. Exeges. cap. 11. contendit;* Vizontes *dici debere. quod quâ facilitate illi sine probatione licuit affirmare, eâdem possunt alij negare.* De Comment. belli Gallici.

66 Latísque feri cornibus vri] *Vera descriptio. Aimoin. li. 1. hist. Francor. cap. 2.* Tertium est genus eorum, qui *vri* appellantur: ij sunt magnitudine paullo infrà elephantos, specie & colore & figurâ tauri. magna vis est eorum & magna velocitas: neque homini neque feræ, quam conspexerint, parcunt. hos studiosè foueis captos interficiunt. *Et paullo pòst:* Sed mansuescere ad homines & mansuefieri, ne paruuli quidem excepti, possunt. Amplitudo cornuum & figura & species, multum à nostrorum boum cornibus differt. *quæ sunt ad verbum Cæsaris d. loco. Eadem Strabo lib. 4. Plinius d. cap. 15. Solinus cap. 29. Seruius & alij ad 2. li. Georg. Virgil. Vide Irenicum d. li. 7. cap. 12. Wottonum vbi suprà. Gloss. Græcolatin.* βούβαλος, Vrus bos siluest.

68 Garamas] *noti populi Africæ, egeni, & mapalibus, pecorúmque pastione vagâ contenti.*

69 Pyrenes] *vide suprà Medeæ vers. 745. in Comment.*

72 Vagus Sarmata] Sarmatæ & Sauromatæ *ijdem, Dionysio versus gratiâ dicti* Samatæ; *Eudoxo* Syrmatæ, *à fluuio eiusdem nominis, apud Stephan.* Vagos *dicit, quia Sarmatas Nomadas esse, & huc illuc incertis vagari sedibus, Pausanias testatur in Attic. Alibi Seneca vocat intonsos.*

Intonsis teritur semita Sarmatis. *vt appareat comā aluisse, sicut Francisanè libertatis tuendæ quàm studiosos, innuit Pomponius lib. 3. cap. 4.*

Vacuis] *incultis, solis, sine opidis.*

72 Diana] *à die dicta: quia lux eius æmula diei, vt innuit Cicero libro 2. de nat. Deorum. eumq́; imitatus Firmicus lib. contra Gentiles cap. 19.* Luna hæc, eadem *Lucina* à nocturno lumine nomen accepit: hanc etiam quidam dici voluerunt *Dianam*, quod per noctem lucens hominibus penè alterum diem faciat.

73 Tua si gratus numina, &c.] *si venanti adfueris, prosperè cuncta cedunt. ades autem illis, qui beneficij tui memores meritos honores tibi exhibēt. Honores hi, opinor: initio venationis illam inuocabant, & prædæ portionem spondebant, vt dixi: finitâ verò, prædæ caput vel pedes vel exuuias alias arboribus appendebant, vt Mycon ille poëticus;* Viuacis cornua cerui, *& docet Aristophanis Scholiast. apud Brodeum comment. in li. 2. Epigram. fo. 216. In honorem Dianæ certis diebus, vt Aug. eidib. feriabantur; quod tum illam vacare credebant. Papinius:*

—— ipsa coronat
Emeritos Diana canes, & spicula tergit,
Et finit ire feras ——

Deinde A. D. eid. Sextil. spicatas faces accensas in Dianæ nemora ferebant, canes infulis exornatos coram eâ sistebant, vnà cum omni venatorio instrumento. docet Gratius: *Turneb. lib. 7. aduers. c. 26.*

Spicatásque faces sacrum ad nemorale Dianæ
Sistimus, & solito catuli velantur honore:
Ipsáque per flores medio in discrimine luci
Strauêre arma sacris ——

quæ pertinent ad sanos etiam canes, & ad omnia nemora, non Aricinum dumtaxat, aut ægros. Omnes enim canes in Dianæ tutelâ: omnia illi nemora sacra credebantur; sicut Ioui omnia montium cacumina, Iunoni omnia prata, vt scribit Scholiast. Euripid. & Seruius in Virgil. petitq́; apud Callimachum à Ioue: —— δὸς δέ μοι οὔρεα πάντα. —— da verò mihi montes omnes. *Horatius lib. 3. Od.*

Hinc Diana Latinis Nemorēsis, Græcis νεμεσία.

Turneb. lib. 5. aduers. cap. 4. & lib. 6. c. 2.

Montium custos nemorúmque virgo.

Catullus in sæculari carmine:

Montium Domina vt fores
Siluarúmque virentium,
Saltuúmque reconditorum,
Amniúmque sonantium.

Scio peculiaria quædam in sacris Aricinæ Dianæ adhibita; cuius sacri meminere

nere Propertius lib.2.Ouid.in Fastis, & Papinius in Siluis, & ex iis Lilius Syntagm.12.Verùm quod de canibus Gratius dixit, commune omnibus etiam Græcanicis putauerim. De venationis autem inuentione, generibus, laude, vituperatione, nonnulla Io. Salisberiensis lib.1. Polycratici cap.4.

80 Faue] *fortè scrib.* fauet. *iam adest inuocata.*

81 Arguti canes] *latratores. sic loquacem vocat Plautus;* sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro præficâ. *& Nonio, Argutari, loquaciter proloqui.*

85 Magna vasti Creta dominatrix freti] *Thucydid.* Nam Minos eorum quos audiuimus antiquissimus, classem comparauit, maximámq. partem maris, quod Græcum nunc dicitur, tenuit; Cycladum dominus, *&c. Et Minoëm Cretæ Regem omnes vicinas insulas sibi subdidisse scribit Apollodorus lib.3. Biblioth. multa addit continentis opida maritima, post Callimachum, Iulianus, apud D. Cyrillum Alexandri. lib.6. contra Iulian. causam reddit Aristoteles oportunitatem insulæ Cretæ li.2. Polytic. c.8. Hinc incipit Phædra Nutrici amorem suum detegere.*

93 Audacis Proci] *vide Apollon. lib.1. à ver.100. & ibi Scholiast.*

102 Palladis] *hanc nonnulli perperam cum Bellona confundunt. nam Bellona, quæ Græcis* ἐνυώ. *videtur tamen & Tertullianus lib. de testimonio animæ, cap.2. confundere, vt (Deo dante) ostendemus nostris in Tertullian. & alios Latinos Patres Racemationibus; si tanti illæ futuræ vt lucem ferre posse videantur. Firmicus quinque Mineruas seu Pallades ponit: vnam Vulcani F. quæ Athenas condidit; aliam Ægyptiam, Nili filiam, textrinæ magistram; tertiam Saturno genitam, illam bellatricem & pugnacem viraginem; quartam Iouis Cretici F. quæ occisum patri Liberum reuelauit; quinctam Titanidæ & Pallante satam, patricidam, & paternis exuuiis ornatam, ab hac dictum Palladium, hanc coli, hanc Pontificali lege seruari. auctores Firmicus cap.17. Clemens Alex. in Protrept. Arnobius lib.4. contr. Gent. post Tullium lib.3. de nat. Deor. Apuleius autem lib. de Deo Socratis tres agnouit, scribens Ægyptiam plangoribus, Græcam choreis, Barbaram strepitu cymbalistarum & choraularum gaudere.*

103 Et inter ipsa. pensa lab. manus] *sic Ouidius 4. Metamorph.*

Et colus, & fusus digitis cecidere remissis.

104 Non colere, &c.] *sæuus & impotens tyrannus Amor, seruis suis nec loquendi, nec agendi, nec cogitandi aliud momentum liberum relinquit. ideo amantes omnes alia omnia, præter sua somnia negligunt, pietatem erga Deum, vt hîc Phædra; caritatē & sollicitudinē proximorū, vt Dido Æn.4.*

Non cœptæ assurgunt turres, non arma iuuentus
Exercet, portúsve aut propugnacula bello
Tuta parant. pendent opera interrupta —— *contemnunt rem familiarem vt Corydon, cui;* semiputata frondosâ vitis in vlmo. *nullam honoris sui curam aut boni nominis habent, vt Sybaris adolescens apud Horatium Od.8. lib.1. Salutis denique & reliquorum curam abiiciunt, vt paullo post vesana ista nouerca, cui:* —— nulla iam Cereris subit cura, aut salutis ——

Meritò igitur Socrates Xenophonti dixit: ei qui se in amoris retia iniecerit, mox repulsâ libertate seruitutis pistrino se mancipare, maximos sumtus in voluptates noxias facturum; à veri & honesti & boni indagatione vacaturum; in iis verò rebus, quas nec furiosus curarit, omne studium suum collocaturum. ἆρ' οὐκ ἂν αὐτίκα μάλα δοῦλος ἀντ' ἐλευθέρου εἶναι; πολλὰ δὲ δαπανᾷν εἰς βλαβερὰ ἡδονάς; πολλὴν δὲ ἀσχολίαν ἔχειν τοῦ ἐπιμεληθῆναί τινος καλοῦ κἀγαθοῦ; σπουδάσειν δὲ ἀναγκασθῆναι ἐφ' οἷς οὐδ' ἂν μαινόμενος σπουδάσειεν. *Xenoph.* ἀπομνημον. ά.

Donis] *rectè. quia donum propriè quod Deo dicatur, munus & id, quod hominibus datur. Vnde Ouidius:*

Brisson. lib. 1. Formul fo. 34

Munera, crede mihi, placant hominésque, Deósque:
Placatur donis Iuppiter ipse datis.

sed confundunt discrimen poëtæ. nam Tibullus lib. 1. eleg. 5. ait:
—— donis vincitur omnis amans. *& Seneca in Agam. equum Durium modò donum, modò munus nuncupat. propriè Afranius*, Fratriis *apud Nonium*: Nullam profectò accessi aram, quin Deos suppliciis, sumtu, votis, donis, precibus plorans, obsecrans nequiquam defatigarem.

Malè Paris. editio vltima; vatis, pro votis.

106 Iactare tacitis conscias sacris faces] *in Herc. Fur. ait Megara:*

tibi, frugum parens,
Secreta reddam sacra. tibi multâ fide
Longas Eleusi tacita iactabo faces.

vtrobique loquitur de Eleusiniis sacris; quæ ab Atticis virginibus & matronis honestis Eleusim proficiscentibus in Cereris honorem fieri solebant, quod Thelytus Methymnæus apud Theocriti Scholiast. docet. Dicta sunt Eleusinia, quia Eumolpi operâ Athenienses ea ab Eleusiniis acceperunt: siue illa inuenerit, Eumolpus; vt vult Androtion lib. 2. de sacrificiis; siue Danai filia, vt censet Herodotus in Euterpe. dicta etiam Thesmophoria. de quibus quia carptim tantùm loquuntur alij; quæ ego collegi, in vnum hîc fascem, exhibebo. Fuêre maiora & minora. Maiora antiquiora, & in Cereris potißimùm honorem; minora in Proserpinæ, diu posterius instituta, vt illis Hercules initiaretur. nam maioribus, quod peregrinus esset, non licebat, teste Cælio Rhodigino. Quod si verum, ambo Senecæ loca de Minoribus erunt, vt & illud Ciceronis lib. 1. de nat. Deorum: Omitto Eleusinam sanctam illam & augustam vbi initiantur gentes orarum vltimæ. *& Aristidis in Panathenaicis, quando docet quotannis maximam multitudinem initiatorum albo ascribi consueuisse. Dixi*; potissimùm Cereri. *nam vtraque, Baccho, Cereri, & Coræ communia fuêre, vt docet vetus inscriptio apud Goltzium in Thesauro pag. 17. Maiora mense Augusto, seu æquinoctio auctũnali celebrabantur, quod significant Polyæn. lib. 2. Stratagem. & apertè Seneca Herc. Fur. ver. 841.*

Schol. D. Augustini in li. 7. de ciuit. Dei, cap. 20. Alex. ab Alex. li. 2. Genial. dier. cap. 14. Lilius Syntagm. 14. Cælius lib. 16. antiq. cap. 9. Lazius lib. 10 comm. Rom. cap. 7 Natalis lib. 1. Mythol. c. 10. & lib. 5. c 14. & Briss. lib. 1. de Formul.

Quanta; cùm longæ redit hora noctis,
Crescere & somnos cupiens quietos
Libra, Phœbæos tenet æqua currus;
Turba secretam Cererem frequentant,
Et citi tectis properant relictis

Attici

Attici noctem celebrare mystæ.

Etsi Plutarchus Iunio mensi id adscribat, id est, Boëdromioni, vt & iuxta nonnullos Thucydides, & Aristides, in Eleusiniâ, vbi docet Boëdromione mense solitam quoque Græciam frugum primitias quotannis Athenas, tanquam ad metropolim tum suam, tum frugum, deferre. Sed si verba illorum inspicias, videbis nos non cogi, vt ita intelligamus; nec vetari, quo minùs cum Gazâ lib. de mensib. Attic. Boëdromionem, Augustum interpretemur. Boëdromionis ergo XX. *die hæc mysteria peragebantur. Fauet nobis Demosthenes Olynth.3. Fauet Plutarchus in Camillo, & in Phocione, sed clariùs in Demetrio, vbi,* τὰ μικρὰ μυστήρια τοῦ Ἀνθεστηριῶνος ἐτελοῦντο. τὰ δὲ μεγάλα τοῦ Βοηδρομιῶνος. parua mysteria Anthesterione celebrantur, magna verò Boëdromione. *Sed quis mensis Anthesterioni respondet? Bapt. Pius ca. 65. Posterior. annotat. Aprilem vult; Gaza, Nouembrem; Lalamantius lib. de anni ratione, Septembr. Guarinus & alij, qui censent fuisse Atticum mensem octauum, Ianuarium. Pius Macrobium testem aduocat li. 1. Sat. cap. 8. Guarinus Suidam. Non defuit; qui in Appendice annotation. ad vitas Plutarchi, ex eodem Plut. in Syllâ, & Appiano lib. 2. de bello ciuili, animaduertit principium Anthesterionis Martiis Kal. respõdere. cui, nunc quidẽ, assentior. Nam Seneca de minoribus Thesmophoriis agens in Herc. Oetæo, his versibus:*

> Nos Cadmæis Orgia ferre
> Tecum solitæ condita cistis,
> Cùm iam pulso sidere brumæ
> Tertia Soles euocat æstas,
> Et spiciferæ concessa Deæ
> Attica mystas claudit Eleusis.

Fiebant ergo ista minora singulis trienniis. & fiebant æquinoctio æstiuali, hoc est, ineunte vere. sed fiebant Anthisterione. Anthisterion ergo Vernus mensis. Hoc tempus. Argumentum certius. Nam Clemens Alex. in Protrept. docet, in maioribus, Iouis concubitum cum Cerere; in minoribus eiusdem incæstum cum Proserpinâ filiâ suâ, & inde natum tauriformem filium, celebratum: omniaq; plena ibi impudicorum signorum, quæ nihil nunc necesse narrare fuit, cùm sacri Patres illa refellebant. quare explicarunt Clemens in Protrept. D. Greg. Nazianzen. in serm. de Epiphaniâ, Tertullianus lib. contra Valentinian. Tatianus Orat. contra Græcos, Eusebius lib. 2. præparat. Euang. cap. 3. Athenagoras in legatione, Theodoret. lib. 7. de curand. affect. Græc. Arnobius li. 5. cont. Gent. Firmicus de Gentilium errore cap. 27. & 28. & D. Augustinus libro 7. de ciuit. Dei cap. 20. Non initiatis ea reuelari non poterant; quos profanos vocabant. ideo Seneca; Eleusim tacitam, *& sacra tacita dixit. & Papinius:*

> Túque Actæa Ceres, cursu cui semper anhelo,
> Votiuam taciti iactamus lampada mystæ.

Ouidius: Quis Cereris ritus audet vulgare profanis?

Horatius: Vetabo, qui Cereris sacrum
> Vulgarit arcanæ, sub iisdem
> Sit trabibus ——

 Arce-

Brisson. latè initiò d. lib. 1.

Arcebantur ergo profani. Profanos accipio, non tantùm qui non initiati, sed etiam scelerati & crimine aliquo impurati; nam hoc clarè edici solitum, docet Lampridius in Alexandro, eaq; de causâ Neronem veritum his sacris interesse, docet Suetonius in Nerone: contra M. Antonium M. philosophum sacrarium ingressum, eo quòd continentißimus esset, prodidit Capitolinus. Celebraturæ se nouem noctibus à Venereis abstinebant, teste Ouidio lib. 10. Metamorph. & 3. Amor. eleg. 9. abstinebant etiam à vino, si Plauto credimus in Aululariâ, & Macrob. lib. 3. Saturn. c. 11. & Dionysio Halycarnass. lib. 1. Antiq. Roman. qui addit Romanos ea sacra Græco ritu celebrasse. abstinebāt præterea à malis Punicis, iuxta Clementem Alex., quod ea ex sanguineis guttis Dionysi nata putarent. Igitur ita paratæ, albis vestibus induebantur (Ouidius 10. Metam. & 4. Fastor.) tempora cinctæ viticeis coronis, vel secundùm alios quernis, cubitis folia substernebant, iuxta Plinium lib. 23. Deinde prodibant præcedentibus virginibus canæphoris, quæ calathos seu cistas in capite gestabant, vt ex Claudiano, Propertio, & aliis patet: Theocriti interpres in his Calathis sacra mysteriorum verba, & libros ea continentes inclusos tradit fuisse; alij etiam cuncta mystica symbola & secreta; quæ ab Ecclesiasticis illis scriptoribus enumerantur. Mystis omnibus rituale, lampades seu faces manu ferre in quæsitæ à Cerere Coræ memoriam, quod ex Papinio & Senecâ apparet, & ex illo Claudiani: ——— sanctásque faces attollit Eleusis. *Atque sic mediâ nocte iter ingressæ, Proserpinam magnâ voce inuocabant, seq; inuicem scommatis excipiebant, vt docet Apollodorus lib. 1. Biblioth. & Natalis vbi sup. Nocturna autem hæc sacra fuisse, liquet ex Senecâ:*

Tectis properant relictis,
Attici noctem celebrare mystæ.

neque mirum, quia Attici diei initium à Solis occasu ducebant.

Symbolica verba initiatorum, ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης, ἐργασάμενος ἀπεθέμην εἰς κάλαθον, καὶ ἐκ καλάθου εἰς κίστην. *hoc est, interprete Arnobio*: ieiunaui, atque ebibi cyceonem, è cistâ sumsi & in calathum misi, accepi, rursus in cistulam transtuli. *Item*, ταῦρος δράκοντος καὶ ταῦρου δράκων πατήρ. taurus draconis, tauri draco pater. *Denique, quod addunt Clemens & Eusebius*, In monte occultum bubulcus stimulum. *Firmicus cap. 28.* In Proserpinæ sacris cæsa arbor in effigiem virginis, formámque componitur: &, cùm intra ciuitatem fuerit illata, quadraginta noctibus plangitur, quadragesimâ verò nocte comburitur.

Stephani editionis Græcæ f. 22.

Iuxta Athenagoram in Legatione, vera & mystica Proserpinæ figura fuit, mulier quadriocula; duos in vertice, duos sub fronte oculos habens; cornibus minax. territam itaque Cererem, auersatam filiam quam pepererat, nec illi mammam præbere voluisse: inde mysticè ἄθηλαν, hoc est, ablactatam vocari. Hæc Eleusinia sacra accepta à Græcis Romani Cerealia *vocarunt, de quibus Politianus Miscellan. cap. 85. & Commentar. in d. cap. 20. D. Augustini. vel* Ceralia. *Glossarium*, Ceralia Δημήτρια ἑορτὴ Δήμητρος. *idq; duobus locis. Celebrarunt ea, sed peculiari ritu Pheneatæ, nominaruntq;* κιδαρία, *vt docet pluribus Pausanias in Arcadic.*

Con-

Conſcias] *ſic Propertius Romam conſciam;*

Quod faciat nobis conſcia Roma moram.

quem verſum non mutari à Criticis mauelim.

108 Adiudicatam Præſidem terræ Deam] *Mineruam, quæ Neptunum iudicio vicit. vide Ariſtidem in Panathenaicâ.*

110 Geſa] *quidam lib.* geſſa. *alij;* geza. *alij;* gæſa. *Scriptores cuncti Gallorum inuentum putant: at Athenæus lib.6. videtur Hiſpanis tribuere, & Romanos huius teli vſum ab Hiſpanis accepiſſe. hodie ſanè, quod ſciam, geſis Galli non vtuntur; vtuntur Cantabri; quorum ego gentem;* Concanos; *ſolus apud Horatium olim in poſſeßione ſeruaui ex Silio Italico: nunc eoſdem reſtitui velim, vnde deturbati iniuriâ, apud Strabonem lib. 3. vbi malè legitur:* κωνίακοι. *ſcribendum,* κώνκανοι *ex Horatio & Silio. hos enim domuit Augustus. Caue cum Coniis Polybij confundas, vt quidam. Concani ad Pyrenæum, Conij ad fretum Herculeum habitabant.*

114 Genitrix tui me] *Euripides:*

PHÆ. O miſera mater, qualis te rapuit amor.
NV. Quo taurum amauit, filia? aut cur hoc dicis?

Paſiphaës turpis nequitia cum tauro nota vel ex Ouidio in Metamorp. Diodoro li.4. Bibl. Porphyrio in lib de abſtinentia à carnibus. Mythologias pete à Plutarcho in præcept. Connubial. & Luciano lib. de Aſtrologiâ.

119 Dædalus] *pro quouis ingenioſo & induſtrio artifice poni ſolet. ideo addit,* quis Dædalus; *& ſubdit;* ſi ille. *quaſi dicat, Quæris artificem qui tuo queat amori adminiculari? ne ille quidem queat, qui artificio ſuo matri tuæ copiam amoris fecit. de Dædali in ſtatuariâ & Archytectonicâ arte atque præſtantiâ pleni veterum libri, Diodor. li.4. cap.13. Plato in Menone, Ariſtot. 1. Polyt. vide Adag.* Δαιδάλου μάχαιρα. *&* Δαιδάλεια ποιήματα.

120 Mopſopiâ] *Atticâ. Virgilius in Ciri:*

——ritu
Mopſopio tereti nectebat dente cicada

ſic vocati Athenienſes, non à vate Mopſo; ſed à Mopſo Rege, vel Mopſopiâ Oceani filiâ.

122 Promittat] *lib. Moguntin.* promittet.

124 Cathenas] *Fabula notiſsima ex Ouidio, cui dediſſe cauſam Veneris & Martis concurſum prodidit Lucianus lib. de Aſtrolog.*

125 Omne Phebœum genus] *explicet Ouidius in epiſt. Phædræ:*

Forſitan hunc fato generis reddamus amorem,
Et Venus ex totâ gente tributa petit.
Iuppiter Europam (prima eſt ea gentis origo)
Dilexit, tauro diſſimulante Deum.
Paſiphaë mater, decepto ſubdita tauro,
Enixa eſt vtero crimen, onúſque ſuum.
Perfidus Ægides, ducentia fila ſecutus,
Curua meæ fugit tecta ſororis ope.
En ego nunc, ne fortè parum Minoïa credar,
In ſocias leges vltima gentis eo.

131 In

131 In primo obſtitit] *pulcrè Lucretius lib. 4.*

Nam vitare plagas in amoris ne iaciamur,
Non ita difficile eſt; quàm captum, retibus ipſis
Exire, & validos Veneris perrumpere nodos.

132 Repulítq.] *ſcript. li. Burd. & excuſi pleriq; continent:* pepulítque.

135 Vere inſolens] *Moguntin.* Veri. *& ita omnes quatuor vett. excuſi: ſic etiam citat Eib. in margaritâ. cur ergo mutarunt Baſileenſ. & ceteri?*

136 Ad recta flecti] *vt enim ſcribit lib. 6. de Beneſic. cap. 30. Reges flecti, quàm vinci, non minus turpe exiſtimant. ideo in Octau. dicenti Senecæ Principem remittere aliquid, & cedere nonnumquam debere, reſpondet Nero,* fama ſed *victum feret. verſu 577.*

137. Quemcumq. dederit] *In Mogunt. hæc adhuc tribuuntur Nutrici: longè melius. nam non conueniunt Phædræ: ſaltem ſubſequens verſus:*

Fortem facit vicina libertas ſenem.

Ait ergo Nutrix, non ignorare ſe quamtum periculum capiti immineat, ab amante & iratâ reginâ: audacter tamen moniturã quæ ex alumnæ vſu. quia fortem eſſe iubet ætatis beneficium. mors inſtans. Quod deinde ſcribitur: Obſtare primùm eſt, velle nec labi viâ: Pudor eſt ſecundus noſſe peccandi modum. *non conuenit huic loco. aptius collocetur alibi. nec inter verſus tantùm aliqua turbela; ſed ipſi etiam verſus non ſanæ mentis. Vulgò legebatur, & ita citat Eybius:*

Obſtare primum eſt velle, nec labi viâ:
Pudor eſt ſecundus, noſſe peccandi modum.

ego tamen putem hos duos vltimos verſus hinc amouendos, & inferius collocandos, hoc modo:

Quod eſſe temet autumas dignam nece:
Pars ſanitatis, velle ſanari fuit.
Obſtare primum eſt, velle nec labi viâ:
Pudor eſt ſecundum, & noſſe peccati modum.

quod ſi cui probabitur, vt facilè probabitur ſedulò rimanti: is hoc loco leget:

Fortem facit vicina libertas ſenem.
Quo miſerâ pergis, *&c.* *reliqua ſecum ipſa muſſauit Nutrix, hinc Phædram alloqui & increpare incipit.*

Fortem] *Solon, apud Plutarchum, quærentibus quâ fiduciâ minitanti mortem tyranno ſe opponeret, & quaſi ſecurus omnem tuendæ ſalutis curam abiiceret, Nihil ſe metuere fretum ſenectute reſpondit. Quid breui moriturus metueret? quô properabat?* 142 Grauas] *Mogunt.* aggrauas.

143 Monſtra fato] *Stoicorum opinio. nam Peripatetici pleriq; cum Ariſtotele li. 2. phyſic. peccata naturæ eſſe, monſtra, & à caſu naſci cenſuerunt. vide Dom. Sot. in li. 2. Phyſ. q. 6. Nonnullis tamen viſum, etiam quâ monſtra ſunt, ea naturam intendiſſe, vt Marſilio Germano in li. 2. Phyſic. Notab. 5.*

146 Teneri crede] *ſic Lipſienſes ediderunt, aliiq; nonnulli. Lugdunenſ.* tum tu crede. *ſed prius illud confirmant Mogunt. & alÿ m. ſ. item Herb. & Bernardini editio. Recẽtiores Veneti;* tamen crede. *peſſimè. nam id ex gloſſ.*

157 Inter

157 Inter videntes omnia] *Iouem ac Solem, illum paternum, hunc maternum auum. Phœbum omnia videre aiebant, quia cuncta lustrat & conlucat; Iouem, quia implet omnia. Nihil enim Deo clausum; sed quæ nos dicimus, gerimus, cuncta audit & videt. Tertullianus li. de pœnitentiâ cap. 6.* Quantascumque tenebras factis tuis superstruxeris, Deus lumen est. *Viderunt ergo nihil Deo occultum, nihil abditum, vt ex Orpheo, Diphilo, & aliis probant Iustin. Martyr lib. de Monarchiâ, & Clemens Alexandr. libro 5. Stromat. vbi addit; iccirco à Ieremiâ Deum, dici Deum appropinquantem. Dracontius in Hexam. de Deo:*

Quem non obscurant quacunque ex parte tenebræ:
Nec cælantur ei quæcumque obscura geruntur.

Quid mirum, cùm semper nobis præsens in medio pectoris nostri Deus habitet? vide Senecam epist. 25, 41, 74, & 84. Deum cuncta cernere multis probat Arrianus de dictis Epicteti li. 1. c. 14. & Lactant. li. 6. Instit. cap. 24.

161 Conscius mentis pauor] *sic m. s. ad vnum omnes. sic quatuor primæ editiones. hoc ergo retinendum, nec* nox *illa iuniorum inducenda.*

163 Nulla securum tulit] *legi velim quæ ab Aristotele in hanc sententiam scripta lib. 9. Nicomach. cap. 4. & à Plutar. in lib. de tranquillitate animi. Elegantißimè noster epist. 106.* Securitatis magna portio est, nihil iniquè facere. confusam vitam & perturbatam impotentes agunt. tantum metuunt, quantum nocent: nec vllo tempore vacant. trepidant enim, cùm fecerunt, hærent. conscientia aliud agere non patitur, ac subinde ad se respicere cogit. Dat pœnas, quisquis exspectat: quisquis autem meruit, exspectat. Tutum aliqua res in malâ conscientiâ præstat, nulla securum. Putat enim se, etiamsi non deprehenditur, posse deprehendi: & inter somnos mouetur: & quoties alicuius scelus loquitur, de suo cogitat. non satis illi oblitteratum videtur, nõ satis tectum. Nocens habuit aliquando latendi fortunam, nunquam fiduciam. *En tibi optimum Senecæ commentar. ipsum Senecam. Vis alium? Victor Cartennensis Episcopus lib. de pœnitentia cap. 5.* Conscientia apud quam non moritur omne quod gerimus, quæ nos in factis nostris accusat & iudicat; quæ cùm non habeat loquendi vsum, nescit tamen tenere silentium. Potest conscius morte subduci, potest tibi ad tempus prodesse testis conscientia. Nec rectum superest, & sine te nõ est, hæret pectori, nec vnquam te deserit, & velut quædam pedissequa, nullo abs te temporis interuallo discedit, tenet te reum, & in suâ semper ditione captiuum. *&c. Mendosè hæc legi, fateor: & quomodo castigari debeant, non videre me, fateor id quoque: aliquid deesse augurer: an sic legendũ?* Potest conscius morti subduci: potest id tibi ad tempus prodesse. Conscientia hęc semper tecum est. *&c. vult, latere posse delinquentem, quia, qui id efferat, nullus; latendi fidem nocenti non posse contingere, quia non satis illi scelus occultum videtur. Iustus Lipsius corrigit:* potest tibi ad tempus procul esse: testis conscientia hæc tecum superest. *nondum conquiescit in his animus.*

167 Nec inhospitalis] *Moguntin.* non.

173 Aula] *Cur domus Minotauri uterini tui fratris, labyrinthus vide: licet Dædali, caret inhabitante monstro maiore?*

177 Cogit sequi peiora] *Euripides:*

——— honesta quidem scimus & cognoscimus,
Sed non facimus ———

178 Vadit animus] *Moguntin. lib.* vadit auius. *scilicet furor.*

185 Regnat] *Euripides:*

Quisquis Amorem non magnum iudicat Deum,
Et inter dæmones omnes supremum esse:
Vel rudis ac indoctus est, vel omnis elegantię boníq. inexpertus,
Maximum hominibus Deum ignorat.

Simmias sic introducit loquentem Amorem:

γαῖα θαλάσσας τε μυχοί οὐρανίων πᾶς τε θεός μοι εἴκοι.
τῶν δ' ἐγὼν ἐκνοσφισάμην ὠγύγιον σκᾶπτρον, ἐκράηνα τέσφιν θέμιστας.
Tellus marísq. recessus, cælestis etiam quilibet Deus mihi cedit.
Ab his ego remoui vetus sceptrum, & constitui ipsis iura.

188 Gradiuus] *Mars. Vnde sic dictus, vide Lilium Syntagm. 10. & Iulianum Aurelium lib. 1. de cognomin. Deor. cap. 6.*

192 Figit sagitta] *Xenophon:* hinc verò est fortassis, quod Amores sagittarij dicuntur, quoniam formosi etiam eminus vulnerant.

194 Turpiter vitio fauens] *Burdegalens. Eguianus, Moguntin. manus. & quatuor excusi tres Veneti vett. & Herbipolens.* turpi seruitio fauens. *quid ni?* 196 Addidit] *Moguntin.* addit. *& inter lineas,* dedit.

197 Scilicet terras] *Moguntin.* cælos & terras.

200 Minimus] *ait Næuius.*

Ædepol Cupido, cùm tam pusillus sis, nimis multum vales.

201 Vana ista] *Archias:*

Nullum amor offendit, prauis occasio sed fit
Mentibus ille hominum; quos mala multa iuuant.

Confer hæc cum iis quæ habentur Octauiâ, *à versu 551.*

Asciuit] *Moguntin.* acciuit.

203 Quisquis] *quidam libri* dum quis. *In sequenti versu; Moguntin.* appetit; *pro, vt alij,* appetens.

204 Hunc illa magnæ] *sic Basileens. Lugdun. & Lipsiens. at olim vett. excusi & Eib.* Tunc illa. *Moguntin.* & illum magnæ. *non malè quo ad sententiam, malè quoad numeros. Ex copiâ libidinem nasci certum. & Phocyllides testatur:*

Vtiliter nulli nimia est data copia victus.
Hoc stimulo in turpes homines pelluntur amóres.

208 Cur in penates] *Euripides:* In copiâ Venus, non in inopiâ. *Athenæus lib.* 1. In abundantiâ enim Venus. In malè victitantibus non inest Venus mortalibus.

222 Canásque] *sic Lipsiens. malè. nec melius Mogunt.* Catúsque. *quis Cattum inferis custodem præfecit? ceteri;* Canísque. *Cerberus.*

223 In-

223 Inueniet] *soli Lipsiens.* inuenit.
226 Antiope] *Pausanias*: Athenienses verò cùm ad vrbem Amazones aduentarent, à Molpadiâ confixam sagittâ Antiopam memorant.
Manum] *Ouidius in epist. Phædræ*:

Prima securigeras inter virtute puellas
Te peperit, nati digna fauore parens.
Si quæras, vbi sit: Theseus latus ense peregit,
Nec mater tanto pignore tuta fuit.

229 Feminæ nomen] *singulares sunt Lugdunens. qui*; femineum nomen. *nosse velim vnde id acceperint; alioquin non placet.*
230 Cælibi vitæ] *hanc, vel Terentio teste in Adelph. veteres Fortunatam putabant, sed & cælo dignam. Festus*: Cælibem dictum existimant, quòd dignam cælo vitam agat. *idem Priscianus putat. alij à Græco* κοίλιψς, *hoc est, concubitu carens, deducunt.*
235 Resistet] *exspectabit, manebit, non fugiet. sic Herc. Fur.*

Resiste Theseu —— *Liuius lib. I.* Restitêre Romani, vt cælesti voce iussi. *Hunc ego versum adhuc Phædræ; sine interrogationis notam tribui Nutrici, exiguâ mutatione, legẽdo affirmatiuè, per amaram ironiam. quasi dicat. ita est. mutabitur ille tibi. castitate relictâ, impudicitiam sectabitur. odium in feminas omnes, nouercæ in gratiam, amore femineo commutabit. stolida hæc fiducia. crediderim potiùs, tuâ illum causâ femineum sexum exsecrari. Intelligit nutricis mentem Phædra, & ad alia consilia se conuertit.*

241 Patris] *iusti scelerum vindicis.*
Matris] *cuius pectus nefarij amoris capax.*
241 Genus omne] *sexum femineum.*
248 Pars sanitatis] *iam suprà monui hunc versum non rectè collocatum.*
252 Hæc sola ratio] *Crates*:

Fames amorem sedat. hæc si non potest;
Hoc grande saltem tempus efficit. nisi
Præstare tempus hoc queat; reliqua salus
Est laqueus, quem aptes tibi ——

vide Ausonium in Epigr. cuius initium: Suasisti Venus alma, *&c.*
255 Dignam ob hoc] *ego sic ex coniecturâ*:

—— dignam ob hoc vitâ reor:
Quòd esse temet autumas dignam nece.
Pars sanitatis, velle sanari fuit.
Obstare primum est velle, nec labi viâ:
Pudor est secundum, & nosse peccati modum.
PHÆ. Non omnis animo, *&c.*

Similia his D. Gregorius Nazianz. in Apologet. Magnum (*ait hominibus*) atque amplum esse, si minus id, quod rationis primum est seruauerint, vt nullum scilicet in errorem delabantur: at certè, quod primo proximum, corrigere velint, & in viam, ab errore, reduci se patiantur.

Rectè. nam (*vt in Scholiis tradit Elias Cretensis*) hæc vel sola iis, qui in peccatum lapsi sunt, medicina relicta est.

258 Laqueóne] *Lucilius*:

Suspendátne se, an in gladium incumbat, ne cælum videat.

Incumbere ferro etiam Ouidius dixit lib. 4. & 14. Metamorph. Tamen id minus Latinum esse voluit noster Aluaresius, quàm incumbere in ferrum.

259 Arce] *Acropoli. de quâ Pausan. in Att. & integro volumine. Heliod.*

260 Pro castitatis] *Fabric. hunc versum malè attribuit* NVT. *ceteri omnes, Phædræ. sunt qui emendent*; pro castitate, *perspicuâ sententiâ.*

268 Contemne] *victa alumnæ pertinaciâ anus, se ad Lenoniam accingit: & impellit in ruinam, quam retinere non poterat.*

IN CHORVM.

Amoris potentiam decantat, quasi ius in superos, inferosq́; in homines omnis ætatis & sexus; in bruta, terrestria, aëria, aquatilia obtineat. Initio autem suspicio me subit vel lacunam aliquam, vel ἀταξίαν quampiam subesse.

273 Diua-generata ponto] *Catullus*:

Nunc ô cæruleo creata ponto

idem tradunt Hesiodus in Theogon. Pausanias in Corinth. & Philostratus lib. 2. Imagin. Ex Cicerone 3. de nat. Deor. didici quattuor olim fuisse Veneres: vnam, Cæli & Lucis F. aliam, spumâ maris genitam, è quâ & Mercurio sit natus Cupido: tertiam Iouis & Diones F. Vulcani vxorem, Anterotis matrem: quartam Syri & Syriæ F. Astarten vocatam, quæ Adonidi nupsit, de qua est Luciani liber de Syriâ Deâ, & multa Appuleius lib. 8. de Asino. hæc Dea Sidoniorum ἀςάρτη, Hebræis Asthoreth עַשְׁתֹּרֶת *3. Regum 11. & 4. Regum 23. Poëtæ vt plurimum de secundâ intelligendi. Hæc Cynaræ meretrix fuit, cuius digna tali numine mysteria describunt Clemens Alex. in Protrept. & Arnobius libro 5. contr. Gentes.*

274 Geminus Cupido] *Orpheus, siue Proclus*:

Cantamus Venerísque genus, fontémque perennem,
De quo immortales nati dicuntur amores,
Aligeri —— *Cicero 3. de natura Deorum plures ponens cupidines, duos ex Venere vult natos Erotem & Anterotem. Valer. Flaccus li. 7.*

Tum Venus aligerûm mater sic fatur amorum.

Silius Italicus tres ponit libro 7. & 11. Papinius lib. 1. Siluar. & in Epithal. Stellæ multos Veneri filios amores tribuit; & in Tiburtino Manlij loquens de Venere: —— volucres vetuit discedere natos.

apud Coluthum Thebæum bis, multi Cupidines vocantur Veneris filij. idem probatur ex lib. Apulcij 10. hæc communis traditio. Nam Sappho Cupidini tribuit matrem terram, patrem cælum; Simonides, Martem & Venerem; Ibycus & Hesiodus ex Chao natum volunt: Auctor Hymni in Orpheum, Saturni F. dicit. vide Apollonij Schol. in lib. 3.

274 Impotens] *nimis potens, iuxta Donatum in Andr. act. 5. & Nonium, qui adducit locũ Ciceronis Tusculan. 5* qui nihil metuant, nihil agant, nihil concupiscant, nullâ impotentiâ efferantur. *Nimirum solet; In, augere*

gere vim vocis cui præponitur, vt indurus, apud Ouid. lib. 16. Metamorph. inualidus, apud Lucret. lib. 1. sic Martianus de Cupidine lib. 1. nunciauit impotentiam pharetrati volitantísque superi.

275 Acre nitens] Moguntin. Acre renitens. superest syllaba. hinc vett. impressi Herbipolens. Venet. Basil. Lugdun. Lipsiens. Complut. acre nitens. malo tamen & renidens, vt manusc. plerique & in seq. versu, pro; iaculatur, moderatur. quod olim à me iam præmonitum.

280 Non habet latam] Herbipol. & quidam Veneti; tantam, pro; latam. totum verò carmen deest Moguntin.

285 Quæque ad occasus] iam pridem monui in scriptis codicibus alium versum contineri: post me, alij idem ex suis. rursus addo Eguian. & Mogunt. id confirmare. omnes ergo manusc. vnanimiter habent:

Quæque ad Hesperias iacet ora metas.

pro isto: Quæque ad Occasus iacet ora seros. Nisi quod Moguntinens. vtrumque simul habet.

286 Maioris] vet. lib. nonnulli; Parrhasiæ. quod magis mihi satisfacit.

300 Ales] olor, Ledæ causâ.

304 Pérque fraternos-fluctus] Homericus Neptunus, ait:

Tres enim ex Saturno sumus fratres, quos peperit Rhea,
Iuppiter & ego, tertius autem Pluto inferis imperans.
Trifariã autẽ omnia diuisa sunt, quisq. verò nactus est honorẽ.
Certè ego sortitus sum canum mare habitare semper,
Motis sortibus ——

Mala regna] sic meus m.s. sic Eguian. sic Mogunt. qui tamen inter lineas; noua. quod amplexi, tres Veneti, & Herbipol. Vtraque lectio potest defendi. Noua, quia tauro nouum mare, Ioui fluctus insolitum territorium.

308 Arsit obscuri] Amasium suum Endymionem in Aselenis montibus, Latmiisq; saxis, in Cariâ Luna æterno somno consopiuit, vt docent passim poëtæ & Apollodorus lib. 1. Biblioth. venire eò interdiu Lunam, & in hoc antro cum Endymione quiescere testatur Sappho; & Nicander lib. 2. de Europâ, & lib. 2. Ætolicorum; Theopompus, Pisander, Acusilaus, Pherecydes & Hesiodus. De Endymione à Iunone etiam adamato, & Zelotypiâ Iouis, quædam ex Epimenide & Magnar. Oearum auctore refert Apollonij Scholiast. in lib. 4. versu 57. vbi etiam ex Ibyco, & aliis causas fabulæ, & Adagionis Ἐνδυμίωνος ὕπνος refert varias, vt & Plinius libro 11. Lucianus libro de astrolog. & Alexander Aphrodis. in Problemat.

311 Nocturnas bigas] totam currum Solis & Lunæ fabulam paucis complectitur Fulgentius:

Soluerat igniuomus, mundi regione peractâ
Quadrupedes, gelidúmque rotis tepefecerat orbem
Rector, & auratis colla spoliabat habenis.
Iam Phœbus disiungit equos, iam Cynthia iungit:
Quásque soror liquit frater pede temperat vndas.
Tum Nox stellato cælum circumlita peplo

Cærula rorigenis pigreſcere iuſſerat alis:
Aſtrigeróque nitens diademate Luna bicornis
Bullatum biiugis conſcenderat æthera tauris.

Solis equi quattuor, Ouidio, 2. Metamorph.

Interea volucres Pyroïs, Æöus, & Æthon
Solis equi, quartúſque Phlegon, hinnitibus auras
Flammiferis implent —— *Duo tantùm nominantur à Martiale*, Xanthus & Æthon. *Vt Soli quadriga, ſic Lunæ biga tribuitur. Tertullianus lib. de Spectaculis, cap. 9.* De iugo verò, quadrigas Soli, bigas Lunæ ſanxerunt. *Ex eo quibuſdam additis multa mutuatur Iſidorus lib. 18. Origin.* Quadrigas Soli, Bigas Lunæ, Trigas Inferis, Seiugas Ioui, Deſultores Lucifero & Heſpero ſacrauerunt: *& mox ſingulorum cauſam exſequitur. de Lucifero, ex Statio & Luctatio id aliis obſeruatum, ſolitum mane & veſperi equo vti mutato: addunt colores; matutinum album, veſpertinum atrũ. Dubito: num ex Iſidoro? at ille Lunæ id tribuit apertè, cum cauſa quòd nocte & die conſpicua. Sanè Sulmonenſis vates fuſcum Heſpero equum. Sidereus verò ille Pedo ambos, quod vidêre, equos eidem fuſcos adſcribit. Planè penes me nutet illud Luctatij, ſideribus ſingularem equum tribuentis: nam & Iouis & Martis ſidus nemo neſcit: illi tamen ſeiuga ab Iſidoro; huic currus cum bigis vel quadrigis à poëtis datur. De Trigis etiam inferorum non conſtat. nam Claudianus Orpheum ſecutus, Quadrigam Plutonis obtrudit. De Lunâ noſter inferius. Herc. Oetæus.*

Cuius ad primos Hecate vapores,
Laſſa nocturnæ leuat ora bigæ.

Manilius: Quadriiugis vt Phœbus equis, & Delia bigis.
Papinius: Roriferâ gelidum tenuauit aëra bigâ.

Idem docet Varro, citandus inf. verſu 843. Caſſiodorus autem lib. 3. Variar. ad Fauſtum de Circenſibus: Biga quaſi Lunæ, quadriga Solis imitatione reperta eſt. Equi deſultorij, per quos Circenſium miniſtri miſſos denunciant exituros, Luciferi præcurſorias velocitates imitantur. *Lunam modò ab equis, modò à tauris trahi ſignificauit Fulgentius. Equos tribuunt Homerus in Hymn. Manilius, & Ouidius; quorum vnum atrum, album alium ſcribit Boccatius libro 4. Genealog. Deorum: vaccas alij tribuunt. Auſonius*: Iam ſuccedentes quatiebat Luna iuuencas. *Prudentius de eadem*: Nunc biiugas frenare boues —— *at Auienus & Claudianus* iuuencos *ſeu boues mares; ad ſterilitatem Lunæ ſpectantes, vt & ij qui mulas currui eius iunxere; Qui ceruos, ad Lunæ in curſu ſuo perficiendo velocitatem attenderunt, vt Claudianus alibi:*

Dixit (*Luna*) & extemplò frondosâ fertur ab Alpe
Trans pelagus. cerui currum ſubiêre iugales.

312 Gyro] *Gyrus metæ flexus eſt. Auſonius* ἀρχαικῶς gœrum *vocauit.*
Flecti] *malè quidam*; flectit.
315 Grauiore curru] *grauior currus, non quia alius, ſed quia mutatus auriga. ſolebat Luna, nunc Sol.*

316 Pharetras] *vna vet. editio Veneta*; sagittas.
319 Rudibus] *incomtis, & nullâ lege componi vel ornari solitis.*
325 Deiecta] *in meo manusc.* reiecta.
332 Cingitur] *Moguntin.* tingitur.
Quaque ætherio] *Sic Tibullus:*

Iam nox ætherium, nigris emensa quadrigis
Mundum ——

sic o. l. s. quos ego vidi, & Herbipol. Basil. Lugdunens. Complut. Lipsiens. & alij. Veneti mendosè; Quáque & ætherio. *Membranæ Lipsij*, Quáque per ipsum candida mundum. *Siue sic, siue vt ceteri, sensus idem. & fortè non interpolatum id à quoquam: & vox*; ipsum *docet per ἀντονομασίαν potiùs, quàm ἁπλῶς hoc loco mundum pro cælo poni. alibi frequenter absolutè cælum mundus dicitur, vt olim docui.*

333 Hæc regna] *cælum, mare, terram. Pintian. li.* Hic regna. *alt. præfero.*

335 Grex Nereidum] *Nerei & Doridis filiæ, marinæ nymphæ quinquaginta, apud Orpheum in Hymn. Pindarum in Isthm. Hesiodum in Theogon. qui & nominat. eædem* Nerinæ. *Aliæ*, Oceaniæ, *seu* Oceanitides, *Oceani & Thetyos natæ, quas ter mille tradit Hesiodus, ducentas Virg. 4. Georg.*

337 Ignes sentit] *Nunc ad bruta de quibus Nemesianus eclog. 4.*

Cerua marem sequitur, Taurum formosa iuuenca,
Et Venerem sensere lupæ, sensere leænæ,
Et genus aëreum volucres, & squamea turba,
Et montes, siluæque, suos habet arbor amores.

339 Si coniugio timuere] *Cassiodorus 1. varior. epist. ad Crispinianum.* Feris insitum est copulam suam extremâ cõcertatione defendere: dum omnibus est animantibus inimicum, quod naturali lege damnatur. Videmus tauros feminas suas cornuali concertatione defendere, arietes pro suis ouibus capitaliter insæuire, equos adiunctas sibi feminas colaphis ac morsibus sibi vindicare. ita pro copulatis sibi animas ponunt, *&c.* 341 Mugitu] *non malè. nec peius alij appositiuè:*

—— & mugitus, dant concepti
Signa furoris ——

Porrò cerui non rugiunt, nisi quo tempore soboli procreandæ dant operam: tunc maximè, adeò vt tempus illud à mugitu Hispani vocent la brama. *Ceruorum*, bardire *&* rugire. *Gloss.* ἔλαφος κρώζει, bardit, rugit. *aliàs* mugire, *boum proprium. Varro Aboriginib.* Mugit bos, ouis balat, equi hinniunt, gallina pipat, grunnit lepido lacte satur molâ mactatus porcus. *Sed quid prohibet ex aliis etiam alia de bestiarũ sono addere, non vbique obuia? Ælius Spartianus, in Getæ vita*; Agni balant, porcelli grunniunt, palumbes minuriunt, vrsi sæuiunt, leones rugiunt, leopardi rictant, elephanti barriunt, ranæ coaxant, equi hinniunt. *Addo hirundines* fritinnire, *coruos* crocitare, *turtures* gemere, *lupos* vlulare, *vt & caninum genus, cui etiam tribuitur*, nictare, latrare, gannire, hirrire, ringere. *asini* rudunt, *hirci* hirquitalliunt, ganniunt *vulpes*, *cygni* drensant, *anseres* gingriunt, *cameli* blatterant, *gallinæ* glociunt *&* glocidant, *miluij* iugerunt, *grues* gruunt, *minutæ aues* minuriunt, *vt Festus docet.*

hæc

hæc certiora, quàm quæ auctor carminis de Philomela.

343 Virgatas Tigres] *Euripides Tigrim* στικτὰν καὶ βαλίαν. *variam, & maculosam. Silius:*

Caucaseam instratus virgato corpore tigrim.

India decolor] *fusca, nigra, sine colore. volunt nigredinem coloris esse priuationem poëtæ: sed falsò. Ouidius:*

Decolor extremo quâ cingitur India Gange.

350 Lucæque boues] *Ausonius:*

Declinas, vt Lucas boues
Olim, resumto præferoces prælio,
Fugit iuuentus Romula.

de elephantis agens in Zeuxi Lucianus, valdè memoriâ labitur, nam cùm bis dixisset vndecim tantùm in prælio habuisse elephantos Antiochum contra Galatas; quodam tamen inter duos illos medio loco scribit, quattuor illum in cornibus, octo in mediâ acie statuisse, nisi fortassis pro ὀκτὼ *reponendũ* ἑπτά. *Sed ad rem,* Luca bos, *elephas;* Lucana bos, *vacca Lucanica. Lucilius tauros Lucanicos dixit, non de elephantis, sed veris tauris:*

Quem neque Lucanis oriundi montibus tauri
Ducere protelò validis ceruicibus possent.

Glossar. elephantus, vocluca, barrus. *rectè Lipsius legit;* Bosluca. *de elephantis copiosè Wottonus lib. 5. de differ. animal. cap. 75.*

252 Odiúmque perit] *lectu dignissimi sunt de hac re Boëtij versus lib. de consolat. philosoph. in Metro cuius initium:*

Quod mundus stabili fide, *&c.*

355 Sæuas nouercas] *Euri.* Inuidere ait nouercas liberis. *Idem Alcestid.* Hostis nouerca antè natis liberis,
Nihilóque mitior nocente viperâ.

Item: Priuignis semper nouercæ infestæ sunt.

Cura] *amor. effectus pro caussâ.*

IN ACT. II.

Aggrediuntur Hippolytum primò Nutrix, deinde Phædra, & iuuenis castissimi pudicitiam blanditiis, lenociniis, fletu lacrymis, audaciâ nituntur expugnare. superat ille omnia, & repellit impudicos conatus: Ad fraudem & mendacia tandem muliebri perfidiâ se conuertunt.

356 Altrix] *Volunt transpositum esse hunc versum, & infra inserendum in fine scenæ huius: sed nec illic aptus. Si hoc loco, cum cunctis exemplaribus, tuearis, dicendum; verba Phædræ esse, quæ moræ impatiens, confestim vt Nutricem venientem conspexit, etsi Nutrix nondum quicquam cum Hippolyto egerat; quasi iam diu abfuisset, percunctatur: quid responsi? vbi est? méne accersit, an ad me ille? At Nutrix videns tantam alumnæ væsaniam, antequam illi respondeat, ad spectatores conuersa, magnitudinẽ furoris declarat, dicens:*

Spes nulla tantum posse leniri malum, *&c.*

359 Torretur] *Virgilius:* Interea tacitum viuit sub pectore vulnus: Vritur infelix Dido.

360 Furor

360 Furor] *Furorem posuit pro amore: quod Platoni placuit li. 3 de repub. & Ciceroni 4. Tusc. Eum tegi non posse etiam alij prodiderunt. Ouidius:*

Quóque magis tegitur, tanto magis æstuat ignis.

Idem: ——— Quis enim bene celat amorem?
Eminet indicio prodita flamma suo.

Antiphanes: ——— κρύψαι Φειδία
ἅπαντα τ' ἄλλα τις δυναίτ' ἂν, πλὴν δυοῖν,
οἶνόν τε πίνων, εἰς ἔρωτα τ' ἐμπεσών.
ἀμφότερα μηνύει γὰρ ἀπὸ τῶν βλεμμάτων,
καὶ τῶν λόγων ——— *citat Athenæus libro 2.*

——— celare, Phidia,
Præter duo, quis reliqua possit omnia:
Amore captus si sit, aut sit ebrius.
Oculis ab ipsis etenim vtrumque proditur,
Itémque verbis ———

362 Nil idem dubiæ placet] *nulla enim animi, nulla corporis quies in hoc affectu. acutè id Hieron. Amalthæus:*

Perspicuus vitro puluis qui diuidit horas,
Dum vagus angustum sæpe recurrit iter;
Olim erat Alcippus; qui Gallæ vt vidit ocellos
Arsit, & est subitò factus ab igne cinis.
Irrequiete cinis, miseros testabere amantes,
More tuo, nullâ posse quiete frui.

363 Dolor] *amor ergo nostro, insania, cura, furor, dolor. veriss.*

366 Nec se quieti] *Mogunt. Herbip. & tres veneti;* nunc se. *optimè.*

374 Populatur] *omnem vim ac virtutem destruit ac deprædatur. hæc vis verbi. noster alibi:*

Igne furtiuè populante venas. *& Agamemn.*
Arcadij populator agri.

quid si ita Pacuuij illud accipias in Chryse:

Atque ita vt promeruit pater, patriam mihi populauit meam.

quo tamen solo fretus testimonio Nonius, num nutans? populare *exponit, populi amorem conciliare.*

380 Perfusæ niues] *sic Papinius 2. Thebaid.*

Ibant in lacrymas: veluti cùm, vere reuerso,
Bistoniæ tepuere niues; summittitur ingens
Æmus, & angustos Rhodope descendit in amnes.

381 Patescunt regiæ fastigia] *quid sibi volunt veteres edition. in quibus* pat. reg. fast. domus? *nam quod Moguntin.* patebunt, *vitiosum.*

384 Remouete famulæ] *ad prima Nutricis verba sup. versu 357. Phædra immemor suæ interrogationis, dum Nutrix populum alloquebatur, ex illius se conspectu & publico proripuerat. nunc iterum prodit in scenam. Nisi quid simile dicas, valdè de loci sententiâ laborandum.*

Purpuram] *plerique codices* purpurâ.

385 Tyrij] *Tyrus, metropolis Phœnices; quondam ſeptingentis paſſibus à continente diuiſa mari profundiſſimo, ſed Alexandri Magni iuſſu, aggeribus congeſtis continenti iuncta. nobilis tincturâ purpuræ. Hebræis* צור *Zor.*

386 Quæ fila] *ſuſpicor hic aliquid vel ſupereſſe, vel deeſſe. an fortè leg.?*

——— muricis Tyrij rubor,
Et fila ramis quæ vltimi Seres legunt.

Seres] *de ſerico multa Tiraquellus in legib. connubial. leg. 3. num. 18. de eodem & bombycino Baifius lib. de re veſtiariâ, cap. 5. & 6. & Brodeus li. 2. miſcellan. cap. 22. de iiſdem & biſſo Volaterranus lib. 28. Comment. Vrban. & Pet. Faber lib. 1. Semeſtr. cap. 16. Inde diſcant iuuenes, ſericum arboribus depecti, byſſum inſtar lini terrâ edi, bombycinum à vermiculis gigni. priora duo, volunt quidam penitus interiſſe. falſum id. nam ſericum illud antiquorum, in Taprobanâ, Tartariâ, Chináque, quin & Calabriâ hodie depecti arboribus, confirmat Iul. Scalig. exercit. 158. cap. 9. Quare fallitur etiam Cardanus, qui lib. 9. de ſubtilit. pag. 363. cenſet ſericum antiquorum verè bombycum opus fuiſſe, & de arboribus confictam fabulam, vel quia hoc veriſimilius videbatur, vel quia apud Seres bombyces in ſiluis naſcerentur, vel quòd incolæ ſerici originem ſic occultare ſe commodius poſſe crederent. Scio Pauſaniæ id viſum Eliac. lib. 2. vt & Piſidæ & Suidæ, & Seruio. ſed his res minus perſpecta. de arborum lanugine docent Plinius li. 6. cap. 17. Dion lib. μγ. Strabo lib. ιε. Arrianus in Periplo maris rubri, Virgilius, Claudianus, & alij plurimi. Byſſum Hebræorum commendat Pauſanias, & in totâ Græciâ non niſi in Elide naſci Eliac. lib. 1. Hodie etiam apud Belgas exiſtimo byſſum naſci. quid enim aliud tenuiſſimum illud & pellucidum Cameracenſium linum? niſi fallor, has D. Hieronym. lib. 2. in Iouinianum Atrebatum indumenta, propter viciniam populorum, vocauit.*

387 Expeditos] *breues & ad latus apertos, vt femora nuda: vel ſinus veſtium in pectus reductos. nam vterque habitus Dianæ, eiusq́; comitum. Arnobius lib. 6.* Semitectis femoribus Diana. *Liuius Andronicus:*

Et iam purpureo ſuras include cothurno,
Baltheus & reuocet volucres in pectore ſinus,
Preſſaque iam grauidâ crepitent tibi terga pharetrâ.

Virgilius 1. Æneidos:

Namq́ue humeris de more habilem ſuſpenderat arcum
Venatrix, dederatq́ue comas diffundere ventis,
Nuda genu, nodóque ſinus collecta fluentes.

Claudianus libro 2. de raptu, ſic veſtit Dianam:

Brachia nuda nitent: leuibus proiecerat auris
Indociles errare comas: arcúque remiſſo,
Ocia neruus agit: pendent poſt terga ſagittæ:
Criſpatur gemino veſtis Gortynia cinctu,
Poplite fuſa tenus ———

388 Monili] *ornamenta muliebria à Prudentio enumerantur in Symmach. libro 2.*

——— crina;

——— crinalis acus, redimicula, vittæ,
Fibula, flammeolum, strophium, diadema, monile.

389 Diducat aures] *Seneca lib. 2. de tranquill. vitæ cap. 14.* Quid refert, quantum habeat, quot lecticarios, quàm oneratas aures? *& Claudianus:* ——— baccis oneret candentibus aures. *plura Faber lib.* 1. *Semestr. cap. 16.*

390 Donum maris] *nam in conchiliis marinis innascitur. norunt id Lusitani mercatores, quibus illa margariti piscatio curæ in Indico mari.*

396 Qualis] *De Amazonibus multa Apollonius & eius Scholiast. in lib. 2. quædam nos in Claudianum.*

398 Nodo comas] *sic Horatius* crinem nodo cohibere; *Ouidius:* in nodum colligere; *Curtius Ruffus,* nodo sinus vestis colligere.

401 Depone] *Moguntin. manusc. & Herbipol. Veneti & Lugdun.* Sepone. *nec multum refert, vtrum hic versiculus sequenti postponatur.*

403 Agreste numen] *sic vocat. quia Græci* ἀγροτέραν Ἀρτέμιν *coluerūt, teste Pausania in Attic. Artemidoro lib. 2. & Polluce lib. 5. Dianam inuocat, non amantium modo more; sed etiam peculiari de causâ, vt patrium numen; nam Creta Dianæ sacra propter copiosum venatum, vide Agamem. 341. in comment. vt etiam Hippolyti Deam, cui nihil ille negaturus.*

405 Vna solis montibus] *respicit ad Dianam* ὀρειὰν, *de qua Hesychius, seu* ὀρεσίφοιτον *vt vocat Phurnutus.*

414 Inuerte mentem] *Moguntinens. Herbipolens. & tres Veneti;* Innecte. *quod in tanto manusc. consensu, miror cur Basileens. ni fallor, primi, mutarint. vult Hippolyti animum in amoris retia pertrahi. aptum vocabulum venatrici ac venatori.*

415 Huc vires tuas] *magnæ Hecates vires. ideo illi* potentis *peculiare epithetum. Catullus:*

Tu potens Triuia. *Virgilius:*
Voce vocans Hecaten cælóque Erebóque potentem.

417 Cornibus] *taurino vultu Lunam vocat Synesius:*
Σοί δ᾽ α ταυρῶπις μήνα. Tibi taurina fronte Luna.
vel quia quando alinoïdes est, apparet cornuta; vel quia bos ei apud Ægyptios sacra, teste Eusebio libro 1. præparat. Euang. cap. 6.

420 Nullúsque] *propter Endymionem dictum, de quo paullo antè.*

422 Solemne] *agresti Dianæ operantem.*

426 Haut est fac. mand. scelus audere] *Eibius, Herbip. & tres Veneti;* audire. *hoc sensu, non est facile obedire mandato sceleri, scelestis iussionibus. quidam;* adire. *hoc est, incohoare. plerique;* audere. *eodem sensu.*

434 Domúsque florens sorte] *Moguntin.* Domúsque ingens fronte. *hoc ego, vt & alia huius codicis pleraque menda adscribo, vt hominibus ingeniosis verum inueniendi via patefiat.*

438 Quem fata cogunt, hic quidem viuat miser] *sic Eybius, sic Moguntinens. & vett. excusi, & Lugdunens.*

441 Queis] *Moguntin. Eyb. Herbipol. Veneti;* Qui.

442 Motibus festis facem] *sic habetur in o.v.l. quibus ego vsus: sic etiam in omnibus excusis. solus Moguntin. lib.* montibus. *deprauatum ex; motibus. Alij valdè approbant sui lib. lectionem;* noctibus. *vt de nocturnis sacris Triuiæ dicantur, de quibus Propertius:*

Cùm videt accensis deuotam currere tædis
In nemus & Triuiæ lumina ferre Deæ.

hoc de Aricinæ Dianæ sacris; quibus operari potuit Virbius, in Latio; adhuc Hippolytus, in Atticâ, non potuit. παράλογον ergo illud Propertij. Motibus, *hoc est, cursu & facis festiuâ iactatione.*

444 Mobili cursu fugit] *Seneca lib. de breuitate vitæ;* præsens tempus breuissimum est: adeò quidem, vt quibusdam nullum videatur. *vnde Græcorum, στιγμὴ χρόνου. aliquod tamen esse præsens tempus, in fluxu & continuatione præsentis, præteriti, & futuri consistens, docent Peripatetici in lib. 4. phys. Aristot. Plotinus de ætern. & tempore cap. 9. Ioan. Franc. Picus lib. 6. de Vanit. gent. doctrinæ, Eugubin. in 1. cap. Gen. & alij.*

Punctum temporis.

446 Toro viduo] *Ouidius in Epist.*

Nunc iacet in viduo credulus ille toro.

sic Catullus: viduas iacere noctes.

448 Optimos vitæ dies] *iuuentam, veteres, auctore Nonio, bonam ætatem vocarunt. Cicero, in Catone:* Quod si ipsis voluptatibus bona ætas fruitur. *Aristotelis illa huc referenda; quibus testatur pari ratione se habere vesperam ad diem, qua ad vitam senium; ideo rectè vesperam vocari, diei senium γῆρας ἡμέρας, & senium vitæ vesperam ἑσπέραν βίου; vel vt Empedocles vocabat δυσμὰς βίου occasum vitæ; quod mutuatus Cicero in Top. qui ado*lescentiam, florem ætatis; senectutem occasum vitæ velit definire. *Pericles apud Aristot. lib. 3. Rhetor. cum vere confert iuuentutem. idcirco Virgilius primam diei partem, quasi puberem ætatem, meliorem dixit 9. Æneid.*

Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei est.

Senectus contra, mala ætas appellabatur, vt multis exemplis docet Nonius. reddit vtriusque rationem Seneca epist. 109. Meliora præteruolant, deteriora succedunt. quemadmodum ex amphorâ primùm, quod est sincerissimum, effluit; grauissimum quodque turbidissimúmque subsidit. id exhauriri in aliis potiùs patimur, vt nobis fecem reseruemus. Inhæreat istud animo, & tanquam missum oraculo placeat:

Optima quæque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit —— Quare optima? quia restat quod incertum est. quare optima? quia iuuenes possumus discere, possumus facilé animum & adhuc tractabilem ad meliora conuertere. quia hoc tempus idoneum est laboribus, idoneum agitandis per studia ingeniis, & exercendis per opera corporibus. Quod superest, segnius est, & languidius, & propius à fine. Itaque hoc toto agamus animo, &, omissis ad quæ diuertimus, in rem vnam laboremus: *ne hanc temporis pernicissimi celeritatem, quam retinere non possumus, relicti demum intelligamus. Primus quisque tanquã optimus dies placeat, & redigatur in nostrum.

Vulgò; nec, malè.

Quod

Quod fugit, occupandum est. Hoc non cogitat ille, qui grammaticis oculis carmen istud legit. Ideo optimum primum quemque esse diem, quia subeunt morbi, & senectus premit, & adhuc adolescentiam cogitantibus supra caput est: sed ait, Virgilium semper vnà ponere morbos & senectutem. Non, me Hercle, immeritò. senectus enim insanibilis morbus est.

Dies] *tempus. quid propriè dies, & quotuplex? malo te Censorinus doceat.* Dies, *inquit*, partim naturalis, partim ciuilis est. naturalis dies est, tempus ab exoriente sole ad solis occasum; cuius contrarium tempus est Nox, à solis occasu vsque ad ortum. Ciuilis autẽ dies vocatur tempus, quod fit vno cæli circumitu, quo dies verus & nox continetur: vt cùm dicimus aliquem dies tantùm triginta vixisse, relinquitur enim etiam noctes intelligere. *& paulo pòst; de Ciuili*: Babylonij quidem ab exortu solis vsque ad exortum eiusdẽ astri, diem statuerunt: at in Vmbriâ plerique à meridie ad meridiem: Athenienses autem ab occasu solis vsque ad occasum: ceterum Romani à mediâ nocte vsque ad mediam noctem, diem esse existimarũt. *hæc ille lib. de die Natali. Vide etiam Plinium lib. 2. cap. 77. & Gellium lib. 3. cap. 2.*

464 Prouidit] *hinc incipit elegans matrimonij commendatio; cui adiunge Augusti oration. contra cælibes, apud Dionem.*

Mundi parens] *Deus. fatetur ergo cæpisse & creatum esse mundum.*

466 Sobole] *nimirum cùm noluerit efficere, vt idem numero perpetuò conseruaretur; genus ipsum vt perpetuò continuâ restauratione & suffectione retineretur, cauit.*

467 Excedat] *quia per ipsam:*

——genus omne animantum
Concipitur, visitque exortum lumina solis:

ideo alma & omnium genitrix dicitur. Vide Plinium libro 2. Nat. hist. Apuleium lib. 4. de asino, Ouidium 4. Fastor.

468 Exhaustum] *sic Lipsien. & nonnulli m. s. melius quàm ceteri* humanum. *nam non de solis hominibus, sed cunctis animantibus agit.*

478 Vnius æui turba] *vnius vitæ, vnius humanæ ætatis. sic αἰὼν Græci;* æuum, *Latini non rarò. Lucretius (vt aduertit Turnebus lib. 20. cap. 22.)*

Perdit enim, quod non proprium fuit huius in æuo. *&:*
Multáque præterea perdit, cùm expellitur æuo.

ait ergo Seneca: si à nullo liberi procreentur; iis qui nunc viuunt defunctis, genus humanum interibit. sic æuum, seculum, tempus, ætas, dies, *à poëtis confundi solent. quid propriè sit, Censorinus de die Natali; his verbis*: De æuo quod est tempus vnum & maximum, non multum est quod in præsentiâ dicamus. est enim immensum sine origine, sine fine; quod eodem modo semper fuit, semper futurum est, neque ad quemquam hominum magis, quàm ad alterum pertinet. Hoc in tria diuiditur tempora, præsens, præteritum & futurum. ex quibus præteritum initio caret, exitu futurum; præsens autem, quod medium est, adeò exiguum & incom-

Hoc refellunt nostri philosophi & Theologi, cùm æuum intelligentiarũ creatarũ mensurã faciunt.

incomprehensibile est, vt nullam accipiat longitudinem, neque aliud esse videatur, quàm transacti futuriq. coniunctio; adeò verò instabile, vt idem sit nunquam, & quicquid transcurrit, à futuro decerpit. Et postea: Quicquid enim non habet finem, collationem mensuræ non recipit. quapropter æuum neque annorum, neque sæculorum numero, nec denique vllo finiti tẽporis modulo metiri conabor. Apparet æuum cum æternitate confundere. D. Hieronymus comment. in Ezech. ca. 26. αἰῶν à sæculo non distinguit, & humanæ vitæ tempus interpretatur. Cicero libro 1. de natura Deorum, de his ita: Non enim si mundus nullus erat, sæcula non erant. sæcula nunc dico non ea, quæ dierum noctiúmque numero annuis cursibus conficiuntur. nam fateor sine mundi conuersione ea effici non potuisse. sed fuit quædam ab infinito tẽpore æternitas, quam nulla temporum circumscriptio metiebatur; spatio tamen, qualis ea fuerit, intelligi non potest. quod ne in cogitationem quidem cadit, vt fuerit tempus aliquod, nullum cùm tempus esset. Acutè docet, propriè, & pressiùs sæculum, si vim vocis attendas, pro certo annorũ spacio capi: posse tamen pro æternitate: & fortè sub æternitate æuum comprehendit. nam consueuit aut nomine multum tempus significare, & diuturnum, quod certo fine careat. lib. 6. de repub. Vbi beati æuo sempiterno fruentur. & in Tusc. ex Ennio: Romulus in cælo cum Dis genitalibus æuum

Degit ———

481 Non alia magis] campestris & rusticæ vitæ laudes persequitur. de quo plura habes apud Xenophontem in Occonom. Aristot. lib. 6. Polytic. Varronem lib. 1. de re rustica; Columellam initio rusticani operis, Virgilium lib. 1. Georg. & Horatium in Od. & alios.

488 Imminẽs] sic rectè reposuit N. cùm prius legeretur; imminet. emendationem illam Eguian. Mogunt. & alij manusc. confirmant.

495 Suffigit auro] de hoc luxu dicemus alibi.

502 Niueo] Moguntinens. iuncto.

Ilisso] sic membranæ pleræq., sic plerique excusi: nec id vt videtur, syllabâ repugnante. cur illa produci non queat, cùm naturâ. ί. anceps vocalis sit? & multis in libris Græcis εἴλισσος, Mogunt. Herbipol. & Venet. primus; Ilisso. tertius; Eliso. primus, quod sciam, N. Ismeno. quod Bæotiæ flumen, ab Ismeno Pelasgi F. vide Ouidium 2 Metam. & Statium lib. 9. Thebaid.

504 Densa metitur loca] vet. excusi in Frãconiâ & ad Hadriã; metatur.

505 Lerna] Fons prope Corinthum admodum gelidus, vber aquis etiam æstu torrido, teste Pausan. in Corinth. seu li. 2. ideo noster; gelida. dicit etiam pura, quia limpidus. vnde Propertius lib. 2. eleg. 25. de hoc fonte:

——— at illi
Aurea diuinas vrna refudit aquas.

Alia palus, Lerna, in Argiuorum regione, famosa aquarum fæditate. Papin. 1. Theb. Lernæi stagna atra vadi ———

508 Iuuit aut amnis] sic N. rectè. Lugdunens. iuuat hic aut. non malè. veteres impressi, iuuat aut. vitiosè.

511 Dis-

511 Diffundit vndas] *cùm in Herbipolenſ. & tribus Venetis legatur;* defundit. *ídque manuſc. Eguian. & alij confirment, valere iubendi Lugdunenſ. & Lipſienſ. qui;* diffundit.

515 Solicito auro] *Propertius:*

Solicitas triuio peruigilare moras.

516 Captaſſe fontem] *antiquiſs. aquæ potus, quâ mortales, ad Noachi vſq; tempora, diutiſsimè vitã produxerunt. Boëtius primam illam ætatem deſcribens:* Somnos dabat vmbra ſalubres,

Potum quoque lubricus amnis.

Nam maximè is ſalutaris, ſobrius, aptus, neceſſarius: ſitim ſedat, calorem nimium temperat, elixat alimenta, ac facillimè deducit, caput non grauat, cibos melius quàm vinum digerit, viſum acuit, totum corpus fouet, vt teſtantur Plinius lib. 34. cap. 22. Clemens Alexand. in Protrept. Athenæus lib. 2. Cælius lib. 13. antiq. lect. cap. 14. & Cardanus lib. de aquis.

Fontem] *potius quàm fluuium, quia melior fontana; quia poſt pluuiam leuiſsima, deinde amnica, poſt ex niue vel glacie liquata; grauior hauſta ex lacu, grauiſsima ex palude. vide Cornelium Celſum libro 2.*

Si, celer] *Moguntin. & plurimæ membr.* certior. *Eguian.* celeres. *praué.*

519 Verſantem] *N. ita repoſuit. membranæ;* verſantur, *excepto Moguntin. qui;* verſante.

520 Receſſu] *Eguian.* ſeſſeſu. *num;* ſeceſſu?

523 Hoc equidem reor] *fusè hanc aureæ ætatis innocentiam & felicitatem deſcribit Seneca epiſt. 91. poſt medium, adi & confer cum hoc loco.*

527 Lapis] *terminus. de termino & ritu terminorum ponendorum conſulendus Briſſon. de formul. li. 5. pag. 480. & Lilius Syntagm. 1. pag. 44.*

530 Vrbes, lacus] *Eguian. lib.* vrbes latus. *ait, vrbes nondum latera ſua turritis mœnibus cinxerant. ſic etiam continetur in Moguntino.*

532 Baliſta] *Baliſtæ, machinæ lapidum libratoriæ, deſcriptionem habes apud Ammian. lib. 23. qui docet quid diſcrepet à ſcorpione; & apud Vitruuium (quem m. ſ. & Eybius ſemper Victurinum, non ſcio an rectè) lib. vlt. cap. 15. & ſeqq. cuius verba recenſet Turnebus lib. 2. aduerſ. cap. 5. de eadem Vegetius, Valturius, & lib. Notitiæ Orient. & Occident.*

534 Iuncto ferebat boue] *pleriſque in regionibus bobus olim arabatur, vt & nunc; in alijs, equis. frequens etiam mulorum aratio, quam reliquis anteponit Homerus. 10. Iliade. ex profeſſo tamen illam ſingulari opuſculo reprehendit, & bubulam cunctis præfert, Arietha Hiſpanus.*

536 Silua natiuas opes] *glandes, & poma & herbæ nondum inuento frumento, eſui fuêre, teſtibus Virgil. libro 1. Georg. Tibullo lib. 1. eleg. 3. Ouidio Faſt. 4. Iuuen. Sat. 6. & Plutarcho in Coriola. Multa in hanc rem Bened. Curtius lib. 1. hortor. à cap. 4. Ceterùm videtur ſignificare, ætatis aureæ homines carnibus abſtinuiſſe, quod voluit Porphyr. in lib. de abſtinent. animat. & Pythagoras apud Laërtium, & Ouidium lib. 15. Metamorph. Et ante diluuium id verum, contendunt ex cap. 9. Geneſ. poſt Tertullian. lib. de cibis Iudaic. & D. Hieronym. lib. 2. in Iouinian. Iunilius, D. Iſidorus, Strabus & Lyran.* in

in d.cap.9. Pet.Comestor histor.Scholast. cap.29. Augustin. Steuchus in c.1. Genes.cap. 48. & Genebrard.in Chronograph. imò non abstinuisse illos modò, sed etiam prohibitum tunc carnium vsum, insinuat Alph.Tostatus vulgò Abulensis dictus, in 1.cap.Gen.Verum hoc aliis non probatur. Nam D.Iustinus Martyr ad Orthodox. q. 119. etiam ante cataclysmum carnibus homines victitasse censuit. idq́, vt probabile admodum, receperunt aliquōt ætatis nostræ eruditissimi theologi, Francisc. Victoria in relect.de homicidio. Domin. Sotus li.5.de Iustit. & iur. & Hier.Vielmius in cap.1.Genes. Thomas autem à Vio Caietanus, in cap.9.Genes. vsum carnium eo tempore voluit nec prohibitum fuisse, nec tamen vsurpatū; eo quòd à Deo nondū illis disertè cōcessus.

537 Rupere fœdus impius lucri furor] *vera bellandi causa, auaritia malum. Sallustius hoc vidit, cùm scripsit in eos acerrima haberi arma, quibus victis spolia maxima futura: vidit Tacitus, penes quos aurum & opes, maximum illis discrimen bellorum imminere.*

541 Venit imperij sitis Cruenta, factus pręda maiori minor] *non improbanda lectio. nescio cur Herbipol. & duo Veneti;* ven. imp. sitis, Cruentum facinus præda maiori minor. *De maiorum piscium rapacitate, quod Varro in Margopoli, idem in Apologiâ Athenagoras, idem etiam D.Basilius hom.7. in Hexam. & adijcit;* nil aliud agere homines cùm vim inferioribus inferunt, qui sua improbâ & intemperanti cupiditate in insatiabiles suæ auaritiæ sinus homines imbecilles abdunt atque ingerunt. *vultures ego saltem velim imitarentur; qui auium innocentissimi volucribus ob affinitatem mortuis etiā se abstinent, teste Plutarcho in Romulo. Æschylus omnes aues quæ auibus vescuntur, impuras & immundas censet:*

Ὄρνιθος ὄρνις πῶς ἂν ἁγνεύοι φαγών.

Sanè non lupus lupum necat: homo homini lupus.

542 Pro iure vires esse] *vnde Thucydid. lib.1. scribit veteres ex minorum, nec satis munitarum vrbium direptione sibi necessaria comparasse, neq; id dedecori, sed gloriæ sibi duxisse. solitas etiam potentiores ciuitates, infirmiores omnes sibi subijcere. Saluianus lib.3. de prouidentiâ, miratur potentissimos quosq; hanc viam in acquirendis diuitiis sequi, & populorum oppressores esse: quasi ad hoc se natos putent, vt in pauperibus opprimendis suæ potentiæ ac nobilitatis specimen cunctis exhibeant.*

557 Sed dux malorū femina] *de feminis in hanc sententiā multa passim.*

Orpheus: Deterius, peiúsque aliud quàm femina nil est.
Homerus: Deterius, grauiúsque aliud quàm femina nil est.
Menander: Thesaurus malorum mulier.
Diphilus: Mulierem bonam inuenire haud facile est.
Euripides in Iphigen. Aulid.

Rarus autem captus est, vxorem talem nancisci:
Ceterùm malam habere, eò nihil vsitatius est.

Lepidè Eubulus Comicus in Chrysillâ, cùm Medeæ Penelopen & Clytemnæstræ Alcestim, bonas coniuges malis opposuisset, & tertiam adderet improbam Phædram; queritur probarum iam sibi deesse nomina, prauarum examina

mina supereſſe. Menander vt omnes improbas doceat : Mulier (*inquit*) à muliere haut multum diſcrepat. *Euripides* :.Videte quàm infidum ſit mulierum genus. *Attius Andromachâ*: Muliebre ingenium proluuium. *Neſcio an Cicero* (*certè quidam illi adſcribunt , alij Eumolpo cuidam, ceteri vel Petronio, vel cuidam Porphyrio poëtæ; ego puto eſſe Petronij, qui Eumolpum dicentem introducat*)

Crede ratem ventis, animum ne crede puellis.
Namque eſt femineâ tutior vnda fide.
Femina nulla bona eſt, vel ſi bona contigit vlli:
Neſcio quo fato res mala facta bona eſt.

Sed verius, qui ab innocuo ſexu, generale conuicium amouent. Heſiodus:

Neque enim muliere quicquam vir ſortitur melius
Bonâ ; rurſus verò malâ non durius aliud.

Simonides Amorgynus :

Muliere nulla res viro præſtantior
Bona euenire, nil malâ peius poteſt.

Theognis; Nil Cyrne bonâ ſuauius eſt muliere. *Euripides ipſe*: Nec diuitiæ, nec quicquam aliud tantum voluptatis habent, quantum vir & vxor boni. *Metrodorus* : Celebras nuptias ? domus optimè erit conſtituta. Non ducis vxorem? vitam lenius tranſiges. *Contra Poßidonius*: Ducis vxorem? non ſine curis eris. Non ducis? eo magis viues ſolitarius. *Ideo Suſarion* :

Malum mulieres; verumtamen (ô populares)
Hoc ſine malo domum inhabitare non quimus.

Philæmoni mulier: Malum neceſſarium.

Scelerum artifex] *Euripides, in Medea* :

Feminæ ſunt quidem prorſus imbelles.
Malorum verò omnium artifices ſapientiſſimæ.

Et in Oreſte : Valent enim feminæ inuenire dolos. *Scholiaſtes Euripid. in Hippol.* Sicut enim Deus prudentiā habere dedit viris , ſic maliciam & dolos inuenire dedit mulieribus. *Nicoſtratus*: Quod ad inueniendos nectendóſque dolos omnium vaferrimæ ſunt. *Propertius lib. 2. eleg. 7.*

Sed vobis facilè eſt verba & componere fraudes.
Hoc vnum nouit femina ſemper opus.

Si cauſam naturalem huius quæris, lege Mar. Anton. Zimaram problem. 24.

559 Bella tot] *notum decennale bellum, & Ilium propter Helenam euerſum. Duris lib. 2. hiſtoriæ prodidit propter Thenno à quodā Phocenſi raptam decennium ſolidum Thebanos cum Phocenſibus lento duello colliſos, & tandem Phocenſium vrbem exciſam. Belli quod Cambyſes Ægyptiis intulit, Nicetis Apriæ filia cauſa fuit, auctore Cteſia. Cum Cyrrhæi Megiſthonem rapuiſſent , exarſit decennale bellum aliud Chryſæum , nec niſi euersâ Cyrrhâ finitum, vt ex Calliſthene Athenæus libro 13. cap. 4. vbi plura narrat. Vide etiam Parthenij Erotica.*

560 Et verſa] *ſic ex manuſc. ſolus Eguianus.*

563 Cur omnium fit culpa] *Euripides in Ione:*

Nam dura mulierum ad viros conditio:
Et bonæ computatæ cum malis
Odio habemur. vſqueadeo ſorte infelici natæ ſumus.

ſimilia habet in Menalippâ.

566 Odiſſe placuit] *apud Euripidem ait:*

Nunquam me ſaturitas capiet odij in mulieres.

575 Vnicus genitus puer] *ſolus, vel ſanè præclarus & eximius. ſic Afra-nius;* Ingenio vnico. *Cicero de ſenectute.* elogium vnicum. *Plautus:* poë-tam vnicum. *Turpilius:* homo eſt vnicâ naturâ & ſingulariâ.

578 Vt dura cautes] *Euripides in Medea:*

——— ſed vt petra vel æquoreus Fluctus, audit ———

Sed hæc & ſimiles poëtarum comparationes hyperbolicæ iuxta regulam à Se-necâ traditam ſunt intelligendæ. ait lib. vlt. de Beneficiis: Quoties parum fiduciæ eſt, in his quibus imperas; amplius eſt exigendum, quàm ſatis eſt, vt præſtetur quantum ſatis eſt. In hoc omnis hyperbole excedit, vt ad verum mendacium veniat. Itaque ille qui dixit:

Qui candore niues anteirent, curſibus auras:

quod non poterat fieri dixit, vt crederetur quantum plurimum poſſet. & qui dixit: *His immobilior ſcopulis, violentior amne:* *hoc quidem ſe perſuaſurum putauit, aliquem tam immobilem eſſe, quàm ſcopulum. nunquam tantum ſperat Hyperbole, quantum audet: ſed incredibilia affirmat, vt ad credibilia veniat.

* Scribe, ne hoc quidē.

585 Dimoue vocis moras] *linguam illi præpeditam ſignificat: quod ve-hementiſsimi amoris ſignū. Theocritus in Pharm. hoc, & quod præceſsit, po-ſuit:*

πᾶσα μὲν ἐψύχθην χιόνος πλέον, ἐκ δὲ μετώπω
ἱδρώς μευ κοχύεσκεν ἴσον νοτίαισιν ἐέρσαις.
οὐδ᾽ ἔτι φωνᾶσαι δυνάμαν, οὐδ᾽ ὅσσον ἐν ὕπνῳ
κνυζῶνται φωνεῦντα φίλαν ποτὶ ματέρα τέκνα.

Tota quidem obrigui plus niue: ex fronte verò
Meâ, ſudor abundè defluebat, ſimilis auſtralibus pruinis:
Neque quicquam eloqui poteram, ne tantum quidem quan-
tum in ſomnis
Murmurant clamantes caram ad matrem pueri.

exprimens nimirum hanc quaſi exanimationem & pallorem amantium. At Alcæus apud Ariſtotelem libro 1. *Rhet.*

θέλω τίν τ᾽ εἴπειν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς.
Velim tibi aliquid dicere, ſed me prohibet pudor.

Sappho, apud Dionyſium Longinum in lib. de ſubtili genere dicendi:

Ως ἴδον σε, βρόγχον. ἐμοὶ γὰρ αὐδᾶς
οὐδὲν ἔθ᾽ ἥκει.
ἀλλὰ καμμὲν γλῶσσ᾽ ἔαγ᾽.

Item: ——— χλωροτέρη δὲ ποίας
Εμμί. τεθνᾶναι δ᾽ ὀλίγου δέοισα,
φαίνομαι ἄπνους.

quæ

quæ sic vertit Catullus: —— nam ſimul te
Cypria adſpexi, nihil eſt ſuper mî
Item: Quod loquar amens.
—— velut herba, pallent
Ora: ſpirandi neque compos, orco
Proxima credor,

586 Tuus] *tibi dilectus. Ouidius in epiſt. Hipſypil.*
Æſonides dixi, quid agit meus? *Propertius lib. 1. eleg. 9.*
Et nihil iratæ poſſe negare tuæ.
& lib. 4. Hæc Arethuſa ſuo mittit mandata Lycotæ
Cùm toties abſis, ſi potes eſſe meus.
Catullus: Quem nunc amabis? cuius eſſe dicêris?

590 Aude anime] *mihi neceſſe non videtur inuitis libris omnibus hoc loco perſonas variari. ſeipſam, animumq́; ſuum alloquitur.*

Perage] *ſoli Lipſienſ.* perge.

601 At maior tenet] *iubet amor loqui, vetat pudor. Ouidius:*
Ter tecum conata loqui; ter inutilis hæſit
Lingua: ter in primo deſtitit ore ſonus.

602 Hoc quod volo] *In Moguntin. additur;* Me nolle. *& hoc reticuerunt Herbipol. & tres Veneti; Baſileenſ. Lugdunenſ. & Lipſienſes reiecerunt. Ego exhibui, ductus auctoritate vet. librorum magis, quàm quod ſenſus exigat. potuit enim ſubaudiri. ſi recipis; erit initium verſus inchoati. nec dedecet Phædræ perturbationem hæc interruptio.*

604 Ingentes ſtupent] *hominem ita ſtupêre faciunt, vt nec verbis nec lacrymis exitus vllus pateat. exemplum illuſtre Pſammenithus rex apud Herodotum in Thaliâ.*

608 Sororem] *ſic Tibullus:*
Non ſoror Aſſyrios cineri quæ dedat odores.
D. Hieron. epiſt. ad Euſtoch. virginem, cùm illam germanam *vocaſſet; ſubiungit hoc caritatis eſſe nomen. & ita ſanè etiam diuinæ litteræ vſurpant. Nam in Canticis ſponſus ſponſam* ſororem, *& illum hæc viciſsim* fratrem *nominat: & pro eo quod Septuaginta ἀδελφίδος, D. Hieron. vertit, dilectus. Dod* דוד *enim dilectum, vel amorem, vel dilectionem, vel amicum, aliquando & patruum ſignificat. In libro Eſther, Aſſuerus Rex cap. 15.* Quid habes Eſther? ego ſum frater tuus: noli metuere. *hoc eſt, amicus, vt eo loco Ioſeph Bengerion.*

616 Regna tut. patris] *confirmatur etiam aliorum, vt video librorum fide mei cod. Lectio;* vrbium. *Si quis malit;* patris. *intellige, tui, Theſei.*

620 Miſerere viduæ] *viduam veteres omnem quæ viro caret dixere. Afranius:* O dignum facinus aduleſcentis, optimas benè conuenientes, concordes cum vires, repentè viduas faciat ſpurcitia patris? *Ego hæc ſic caſtigem:* O indignum facinus! adulefcentes optumas, bene con. conc. cum viris, rep. *&c. citat Nonius in* Spurcum. *Abſente itaque marito, Latinè Phædra ſe viduam dicit. ſic Clytemnæſtra in Agamemn.*

Decem per annos vidua respiciam virum?

sic Amazones nunquam nuptæ in Herc. Fur. viduæ:

Regina gentis vidua Thermodontiæ.

& sup. Medeæ vers. 25 ——cohors

Inclusa ripis vidua Thermodontiis.

Vide quæ ibi scripsimus, & quæ Troad. versu 13. Mirare mecum Hieronym. Fracastorium, poëtam nunquam satis laudatum; à quo Putipharis viui & præsentis vxor, non semel virgo nominatur. an quod ille εὐνουχὸς? at nomen illud non vitij, sed officij & ministerij est; quo sensu Daniel & socij, Danielis cap. 1., eunuchi vocari videntur nonnullis, etsi Hebræi (teste D. Hieron.) verè eunuchos fuisse censeant. Ait autem Miserere viduæ, vt augeat commiserationem. Sanè Tertullianus libro 1. ad vxorem scribit pupilli & viduæ nomina in scripturâ sæpè repeti, vt significetur, quo magis despecta sunt hominibus, eò magis curæ esse Deo.

621 Auertat] Ominosum erat vocabulum viduæ: quia significare videbatur Theseum deuixisse. ideo deprecatur. variæ autem deprecationis huiusmodi olim formulæ. Octau. act. 1.

——quod vtinam numen auertat Deûm.

Oedipo: Procul sit omen. adi Brisson. li. 1. de formulis pag. 103.

631 Spes amantum credula] Ouidius in epist.

Credula res amor est—— P. Syrus:

Amans, quod suspicatur, vigilans somniat.

639 Per venas meat] meat per venas, & salire nititur, atque erumpere, sed nullum luctando pultandoque exitum reperit. venarum meminit, quia venis ad cor amorem transfundi putabant. vnde Virgilius:

Vulnus alit venis & cæco carpitur igne.

641 Vt agilis altas] Tibullus:

Vritur, vt celeres vrunt altaria flammæ.

645 Cùm prima puras barba sig. genas] Attius:

Genas lanugo flora nunc primùm irrigat.

hoc veteres vno verbo; inbarbescere. pulcrè hoc describit Nemesianus; seu Calpurnius potius, eleg. 2.

——quoties mollissima tango
Ora manu, primíque sequor vestigia floris
Nescius, & gracili digitos lanugine fallo.

Et paullo pòst:

——etenim sic flore iuuentæ
Induimus vultus; vt in arbore sæpe notaui
Cærula sub tenui lucere Cydonia lana.

649 Pingebat pudor] hæc manusc. librorum lectio; vulgatorum; tingebat rubor. non mala hæc, sed illa melior.

655 Genitor in te toruus] sic Moguntinens. & hoc amplexus Caietanus, Basileens. & Lipsiens. sed; totus, Herbipolens. Lugdunens. Bernardin. & pleriq; m. s. sic lego. toti enim mox aliqua pars opponitur. totus quidem virilis

virilis es vt pater, formæ tamen & pulcritudinis maternæ nõ prorſus expers.

657 In ore Graio] *ſic Propertius:*

Turpis Romano Belgicus ore color.

662 Corripuit duas] *Ouidiana Phædra in epiſt.*

Hoc quoque fatale eſt. placuit domus vna duabus.
Me tua forma capit: capta parente ſoror.
Theſides, Theſeúſque duas rapuêre ſorores:
Ponite de noſtrâ bina trophæa domo.

Deperiit Ariadna Theſeum, ſoror Phædra Hippolytum.

666 Mittor] *Moguntin. etiam;* mutor. *hactenus omnibus intacta & innocens, tibi ſoli ac primo nocens & impudica fio.*

676 Lucem merge] *hoc ait. quia Solis obſcuratio & obtenebratio Dei iram, futuraſq; miſerias prætendere credebatur: ídque confirmatur exemplo menſæ Thyesteæ, infra Thyeſte; & pluribus, quæ congeßit Arias Montanus lib. Ieremiæ cap. 24. idonea hæc cauſſa. ſed ad mentẽ Hippolyti vicinior; quia nefas ſtirpis ſuæ videre Phæbum & intueri turpe. decebat potiùs præ pudore faciem obuelare, & oculos auertere à tantâ fœditate atque dedecore. Mogunt.* luge, merge, & tenebras fuge. *& paulo pòſt;* tu me tona, tu me fige.

681 Dignus an ſtupris ego] *dignus qui fiam impudicus, qui ſim impudicatus? Aureis litteris ſcribenda verba, & cuiuſuis adoleſcentis Christiani ac ingenui cordi inſculpenda.*

691 O térque quatérque] *Homerus in Odyſſ.*

Ter beati Danai & quater.

Oraculum Clarium apud Pauſan.

Ter felices & quater illi viri exſiſtunt.

714 Non ipſe toto] *Scienter Seneca non niſi naturalis & iugè fluentis aquæ meminit; quæ viua dicebatur. ſola hæc ad expiandum idonea. Maximè maris fit mentio, quia, iuxta Euripidem & Tullium pro Roſcio Amerino, omnia noſtra mare mala abluit, cunctas maculas deterget: item quia nihil in ſe ſordidum patitur, ſed confeſtim eiicit atque expuit, quicquid immunditiæ, vel caſus, vel flumina, vel homines in illud deuoluerint. Ideo cenſet Euthymius à Mychæâ Propheta mare baptiſmi nomine decorari. Purgaturi ſe, ſæpius caput aquæ viuæ immergebant. Perſius Sat. 2.*

Vide Turneb. lib. 17. cap. 13 & Briſſon. d. lib. 1. à pag. 7.

Vide Pierium lib. 31. Hieroglyph.

—— Tiberino in gurgite mergis
Mane caput, bis, térque, & noctem flumine purgas.

aliquando bis tantùm. Ouidius 4. Faſtor.

Bis caput intonſum fontanâ ſpargitur vndâ.

ſæpius ter. Idem 3. Faſtorum.

Térque ſenem flammâ, ter aquâ, ter ſulphure luſtrat.

& Faſtorum 4.

Et manibus puram fluminis hauſit aquam.
Ter caput irrorat —— *Iuuenalis Sat. 6.*
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Vorticibus timidum caput abluet ——

 Virgil.

Virgil.6.Æneid. ——— ter ſocios purâ circumtulit vndâ,

Spargens rore leui, & ramo felicis oliuæ.

quandoque ſepties. Apuleius lib. 11. méque protinus, purificandi ſtudio, marino lauacro trado, ſepties ſubmerſo capite fluctibus. *Hoc faciebant Superis facturi, idq́ dicebant* abluere, *vt docet Macrobius lib. 3. Sat. cap. 1. Virgilius:* ——— donec me flumine viuo

Abluero ——— *abluebant autem manus, pedes, caput, totumq́ corpus. de manibus, Aurel. Victor lib. de viris Illuſtribus.* Prius illum viuo flumine manus abluere debere. *idem teſtatur Scholiaſtes Sophoclis in Aiace Lorario, à Briſſonio relatus. de pedibus vetus Horatij interpres ad Satyr. 3. lib. 2. his verbis;* ſolebant Deos precaturi manus & pedes abluere. *de toto corpore probatur adagione,* illotis pedibus, *& altero,* illotis manibus. *quore accipio, quando quis dicitur ἁπλῶς lautus, vel purus. Arnobius li. 7.* quorum templa cùm adire diſponitis, ab omni vos labe puros, lautos, caſtiſſimóſque præſtatis. *idq́ etiam Seruius in 4. Æneid. notauit. Interdum ſe tantum adſpergebant, ſcilicet Diis inferis operaturi, teſtibus Macrobio & Seruio, ſeu purâ aquâ circumferebant, vt Maro loquitur, vtentes aſpergillo ex oleæ vel lauri ramuſculo. Iuuenalis:*

——— cuperent luſtrari, ſi qua darentur
Sulphura cum tedis, etſi foret humida laurus.

Ridiculi homines. tanquam (*ait Lactantius li. 5. cap. 20.*) libidines intra pectus incluſas, vlli amnes abluant, aut vlla maria purificent. *quod prius Cicero 2. de legibus dixerat. quin & Ouidius lib. 4. Faſtorum.*

Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis,
Fluminea tolli poſſe putatis aquâ.

Flumineam à perenni videtur diſtinguere Columella li. 12. de re ruſt. cap. 4. de promicondi officio ſcribens, vbi poſtquam à Venereis abſtinentiſſimũ eſſe debere dixiſſet; quibus (*inquit*) ſi fuerit operatus vel vir vel femina, debere eos flumine aut perenni aquâ, priuſquam penora contingant, ablui. *niſi reponas*, aut perenni aliâ, *& ſubaudias aquâ. Sed & reliqua elementa, ſiue ſimplicia corpora, ex quibus reliqua compoſita, ipſa verò nullis, iuxta Ariſtotelem lib. 2. de ortu, lib. 3. de cælo, & lib. 5. Metaphyſ.; expiationi deputata inuenias, ignem, aërem, terrã. probabo paucis. Seruius in 6. Æneid. illud ſummi poëtæ:*

Explicat hoc ex mente Platonicor. fuſiſſimè Leonicus Thomeus in Alserοto, ſiue de tribus animæ vehiculis.

——— aliæ panduntur inanes
Suſpenſæ ad ventos: aliis ſub gurgite vaſto
Infectum eluitur ſcelus, aut exuritur igne;

ad tria ſollemnia expiationum genera retulit. nam aut thedâ, quem purgari, hoc eſt, igne & ſulphure; aut aquâ ablui; aut aëre ventilari, vt fiebat in ſacris Liberi. Virgilius 2. Georg.

Aliter de oſcillis Iac. Pamelius in Annot. ad Tertullian. lib de Pallio, cap. 1. nu. 18.

Et te Bacche vocant, per carmina læta, tibíque
Oſcilla ex altâ ſuſpendunt mollia quercu.

vbi oſcilla interpretor ſimulacra quædam noxiarum animarum, quæ à vento ſeu aëre impulſo cillabantur. Fauet Martianus Capella, ſi rectè intelligatur, lib.

lib.2.de Nupt. Philolog. apud quem Philologia Athanasiæ gratias agit, quod eam compendiariâ viâ in cælum perduxerit: quod nec Vedium cum vxore conspexerit, sicut suadebat Etruria; nec Eumenidas ac Chaldæa miracula formidarit; nec igne vsserit, nec lymphâ subluerit, nec animæ simulacrum, Syri cuiusdam dogmate, verberarit. *&c. innuens ex Pherecydæ Syri disciplinâ hoc manasse, & Virgilianum illum locum ex Aeneid.6. simul respiciens & explicans. Terentius Varro docet oscilla mortuorum simulacra fuisse, in fragmento, his verbis*: Suspendiosis, quibus iusta fieri nō sit; oscillis, veluti per imitationem mortis, parentandum est. *Glossarium,* oscillum *προσωπεῖον. aliud etiam oscilla significant. scio, ex Isidoro lib. vlt. Orig. cap.14.* Furcillæ dictæ, quod iis frumenta cilluntur. vnde & oscilla dicta ab eo, quod cilleantur, hoc est, moueantur ora. *sed ego ad Virgil. redeo, quem explicat D. Augustinus lib.21. de ciuit. Dei cap.13. & ascriptis, quæ retuli verbis, subiungit*: Qui hoc opinantur, nullas pœnas nisi purgatorias volunt esse post mortem, vt quoniam terris superiora sunt elementa aër, aqua, ignis; ex aliquo istorum mūdetur per expiatorias pœnas, quod terrenâ contagione contractum est. aër quippe accipitur in eo quod ait, *suspensæ ad ventos*: aqua in eo quod ait, *sub gurgite vasto*: ignis autem suo nomine expressus est, cùm dixit; *aut exuritur igni. Verùm, cur terram addidimus? non vt materiam ex quâ, sed vt circa quā. Nam Cicero in Somn. Scipion. eorum animos qui se corporeis voluptatibus mancipârunt, corporibus elapsos circum terram volutari scripsit; & Plato in Phædone.* περὶ μνήματάτε καὶ τοὺς τάφους καλινδεῖσθαι. circum monumenta & sepulcra volutari. *Quamquam & materiam ex quâ lustrationes, terram dicere fortè quis queat: tum quia ex meliori philosophiâ, nec aqua, nec aër nobis pura sunt, sed terreæ substantiæ nonnihil permixtum habent, iuxta Platonem in Tymæo, Aristotelem 2. Meteor. Galenum lib.1. de simplicib. medicam. cap.5. tum etiam, quia ad has expiationes multa composita adhibebantur, vt sal & lens, teste Clemente Alexandr. lib.7. Strom. canis cadauer, vnde σκυλάκισμος, teste Plutarcho in Romulo; oua, caseus, placentæ, caricæ. vide Lilium Syntagm.17.*

Vulgô legitur, ad Chald. mir. formidauit. ego emēdaui.

731 Mens impudicam facere, non casus solet] *impudicitia enim, nisi consentias, nullâ violentiâ cuiquam adfertur. Non polluit libido, si aliena: si polluit, aliena non est. alienum verò cui nostra voluntas non adsentitur. Vide D. Augustinum lib. 1. de ciuitate Dei cap. 18. & 19. Cogitandum id Origeni fuerat. non tam grauiter ruisset.*

IN CHORVM.

Laudat chorus pudicitiam & pulcritudinem Hippolyti: detestatur viperarum istarum perfidiam. Thesei reditum describit.

736 Stella cum longos] *ex physicâ disciplinâ dictum, vt docet Aristoteles lib.1. Meteor. cap.4. & 5. has traiectiones, Plinius lib.2. cap.36. vocat stellarum discursus: quid portendant, petendum ex Ptolomæo in Centiloquio. Virgil. 2. Geor. ex Arato*:

Sæpe etiam stellas, vento impendente, videbis

Præci-

Præcipites cælo labi, noctísque per vmbram
Flammarum longos à tergo albescere tractus.

741 Clarior quanto] *hac apud Græcos comparatione vsi sunt Sappho, & Q. Smyrnæus, vt alij notarunt. apud Latinos, præter Horat. Ouid. in epist. Leandri:* Quantum cùm radiis fulges argentea puris,
Concedunt flammis sidera cuncta tuis:
Tantum formosis formosior omnibus illa est.
Statius lib. 2. Siluar. ——— illius vnus
Ante decor, quantum præcedit clara minores
Luna faces: quantúmque alios premit Hesperus ignes.

742 Suos ignes] *De Luna Parmenides*: Nocte vagantem circa terram lucem alienam. *Parmenidis sententiam etiam refert Eusebius lib. 3. de præparat. Euang. cap. 3. idem voluit Orpheus, idem Stoici & Pythagoras apud Laërtium lib. 7. & 8. idem Pisidas in κοσμουργ. à versu 228. hæc causa cur quam ceteri sororem, Æschylus & Euripides filiam Solis Lunam vocarunt. Sed noster Chaldæos sequitur. Tartari, teste Vincentio Belluacensi & D. Antonino, idem quod Æschylus & Euripides asserunt.*

Coeunte cornu] *quando plenũ orbem conficit. phrasis à Virg. & Propert.*

745 Nec tenent stellæ faciem min.] *omnis, pleno lumine fulgente lunâ, stellarum nitor, omne decus euanescit. imitatur, vt sæpe Boëtius:*
Vt nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris & obuia flammis
Condat stellas luna minores.
lautè hanc similitudinem Claudianus accepit:
Haud secus ac, tacitam Lunâ regnante per Arcton,
Sidereæ cedunt facies; cùm fratre retuso
Æmulus aduersis flagrauerit ignibus orbis.
Tunc iubar Arcturi languet, tunc fulua leonis
Ira perit; plaustro iam rara intermicat arctos
Indignata tegi; iam caligantibus armis
Debilis Orion dextram miratur inermem; *hoc est, obtenebratas & quasi pereuntes, amissâ luce, quatuor stellas, quæ gladium & clausum illius efficiunt, Vide Higyn. 3. Astron.*

746 Qualis] *Papinius 6. Thebaid.*
Sic vbi tranquillo pellucent sidera ponto,
Vibratúrque fretis cæli stellantis imago,
Omnia clara nitent; sed clarior omnia supra
Hesperus exercet radios, quantúsque per altum
Æthera, cæruleis tantus monstratur in vndis.
Tiberianus, apud Placiadem (vt emendo)
Aureus subducit ignes
Sudus ora Lucifer.
Seneca in ludo de morte Claudij; qui locus huic similis:
Qualis discutiens fugientia *Lucifer* astra,

Aut qualis surgit redeuntibus *Hesperus* astris.

747 Modo lotus vndis] *plerique veterum crediderunt stellas & sidera humecto quodam alimento nutriri, eoq́ splendorē & pulcritudinē illis augeri. sic Empedocles, Plato, Stoici, Plinius li. 2. Homerus Iliad. χ΄. & nostri poëtæ:*

Flumina suppeditant, vnde æther sidera pascit.

Virgil. Conuexa polus dum sidera pascet. *quo loco Brodæus reponit,* Conuexa palus. *addubito. Lucanus:*

Nec non Oceano pasci Phæbúmque polúmque.

sic explico Claudianum, qui cùm lib. 2. de raptu dixisset Solem & Lunam filios esse Tethyos, subdit de Lunâ:

Læuâ parte soror vitrei libamina potat

Vberis —— *Ideo Seneca dicit*: modo lotus vndis. *quasi restauratus, & sumto alimento plenior formosiórque. Sed contra hanc opinionem disputat Aristoteles libro 2. Meteor. & disertè errorem vocat Marius Victor Commentar. in Genesim.*

750 Liber] *Seneca lib. de Tranquillit. vitæ ad Serenum cap. vlt. docet; inuentorem vini Bacchum, dictum esse* Liberum, non ob licentiam linguæ, sed quia liberat seruitio curarum animum & asserit, vegetiorémque & audaciorem in omnes conatus facit. *Numeratur inter Deos formosos, etiam ab illo vetere poëtâ:*

Formâ Mercurius potest placere.
Formâ conspiciendus est Apollo.
Formosus quoque pingitur Lyæus.
Formosissimus omnium est Cupido.

India] *De Indiâ multi veteres scripsêre, fabulosi omnes. mentiendi laudem Strabo primam Daimacho, secundam Megasteni tribuit: nec multum illis cedere Onesicritum & Nearchum. Bella & Victorias Bacchi de Indis, describit Nonnus in Dionysiac.*

753 Cornigerum caput] *Bacchum Euripides vocat* Deum tauricornem: *Sophocles*, bouis cornua habentem. *alij*, bicornem. *Bacchi cornuum varia ratio redditur. Festus abit ad ebriorum truculentiam; Plinius, ad eorum furorem lib. 23. cap. 1. Phurnutus & Porphyrion Horatian. ad eorumdem audaciã, quæ cornibus significetur. Plato li. 2. de legib. Xenophon ἀναβαζ. lib. 7. Athenæus δειπνοσοφ. lib. 2. & Nicandri Scholiast. in Alexipharm. causam volunt, quòd antiquis cornua in vsum poculorum. Plutarch. in Quæstionib. Græcanic. siue (vt vocat Arnobius) in Causalibus, q. 37. & in lib. de Osiri, & Diodor. lib. 5. Biblioth. quia primus Bacchus (qui & Osiris) boues iugo iunxit; vel, vt idem Diodorus Siculus lib. 4., Bacchus Iouis Ammonis, qui arietino capite fingebatur, filius. vide Eustath. in Iliad. θ΄. sed fortè hoc finxere, quia de Mose scriptum legerant, faciem eius* cornutam *Iudæis visam* (Exod. 34.) *hoc est, splendentem adeo vt radios quosdam videatur emittere; quæ vis verbi Hebræi ibi positi; & id confirmat D. Paulus 2. Cor. 3.*

755 Nec vultus] *melius alij*, Ne vultus.

756 Omnes per populos fabula distulit] *Spurium (vt cum D. Hieronymo*

nymo & Optato Mileuitano loquar) vitulamen, quod nimis altas video in-bris omnibus radices egisse. sed spurium: non quia non Senecæ, sed quòd non suo plantatum loco. sic repono:

Ne vultus nimium suspicias tuos,
Non vinces rigidas Hippolyti comas,
Phædræ quem Bromio prætulerit soror.

& postea versu 774.

Quid deserta petis? tutior auiis
Non est forma locis. te nemore abditum
Omnes per populos fabula distulit.

Cùm Titan, *&c. clarâ sententiâ.* Differre *pro diuulgare, dispergere, disseminare, non semel Tacitus & Tertullianus. sed & Propertius:*

Tertul. apol. c.7. vt diu nihil lateat, etiã quod fama nõ distulit.

Et te circum omnes alias irata puellas
Differet —— *Ait ergò: quantumuis te cælare & in[...] tißima nemora abdere coneris; lux tuæ pulchritudinis te prodidit, & [...] iam traduxit per omnium ora.*

758 Anceps forma bonum] *Theocritus:*

Et rosa pulcra est, & tempus eam contabefacit.
Et viola pulcra est in vere, & statim senescit.
Candidum est lilium, tabescit verò cùm decidit.
Et nix candida est, & liquitur cùm concreuerit.

765 Folio vt lilia pallido] *Ex fide manuscr. vnius, sic legunt Criti[...] quibus lubens adsentio.*

769 Formosi] *antiquus grammaticus Papirianus putat* ἀπὸ τοῦ [...]*mum, hoc est, calidum deduci* formosus. *hæreo. mallem à* formâ.

772 Tempus sed tacitum] *sic impreßi: at scripti,* te tacitũ. *Etb. si tac[...]*

776 Constituit] *non malè Moguntin.* constituet. *sole meridi[...] quando cuncti æstum fugitantes sub arboribus vmbrosis meridiant. Hisp[...] id tempus; à sistendo;* la siesta *nominant.*

777 Naiades] Naiades, Naides, Napeæ *fontium præsides nymph[...] de quibus Porphyrius, in antrum Homeri:* Potamides, *quæ fluuios incolu[...] Lutatio in 3. Thebaid. Statij:* Limnades. *quæ lacus & stagna, Phauorin[...] Apollonij Scholiastæ. vide Lilium Syntagm. 5.*

780 Lasciuæ nemorum multiuagæ Deæ.

Panes quas Driadas montiuagi petunt] *hîc hulcus aliquod. [...] varietas lectionis. sic, vt posui, Lipsiens. sed cod. Eguianus, manusc. & [...] excusi Herbipolens. & tres Veneti:*

Lasciuæ nemorum Deæ
Montiuagiue Panes.

& reliqua illis desunt omnia. Moguntin.

Lasciuæ nemorum multiuagæ Deæ
Panósque Driades montiuagos petunt.

Lugdun. Lasciuæ nemorum & montiuagæ Deæ,
Panes, *&c. vt Lipsiens. Flos æui nostri Criticorum, decus [...] qua[...]*

quariorum, princeps eloquentiæ Iuſtus Lipſius ex ſuo m.ſ. in quo; Panáſque Driades montiuagos pet. *emendat*; Panas quæ Dryades montiuagos petunt. *hac mente & ordine verborum*; *Te Hippolyte laſciuæ Deæ petent ob tuam hanc formam; illæ ipſæ Dryades, quæ Panas & Satyros ſolitæ furtim petere. confirmatum Moguntin. ſcriptura. Ego id ſequor. nec diſplicet tamen Eguiani lectio. nam illud*; multiuagæ, *in nullo libro inueni niſi in Saxonicâ illa editione. imò puto puram putam illam, quam Herbipol. & antiquæ editiones retinuerunt, & cetera ab adtextu. ſignificat ergo, nec à Dryadibus laſciuis nemorum incolis, nec à ſalacibus Faunis ſecurum futurum. Suſpicatus ſum aliquando ex coniecturâ*:

Laſciuæ nemorum Deæ,
Montiuagíque Panes,
Panes qui Driadas montiuagas petunt.

ſed nihil affirmo.

783 Sidus poſt veteres Arcades editum] *Luna. Lycophroni Arcades*, Antelunares. *Apollonius*, Arcades illi qui ante Lunam exſtiterunt. *Nonnus*; Arcades Antelunares qui pullularũt ſoli Antiquiores Sole, & priores ortu Lunæ. *Eudoxus*; Arcades creduntur ante Lunam geniti. *Iccirco Strabo ſcribit Græcanicarum vrbium antiquiſſimas videri Arcadicas. Primus hoc de Luna traditur à Stephano confinxiſſe Hippys Rheginus. cauſam fabulæ tradit Lucianus in Aſtrolog. propter primò deprehenſum in Arcadiâ Lunæ curſum; ſcilicet ab Arcade Endymione, vt & interpres Apollonij in li. 4. ad ver. 264. vbi & alia multa ex Ariſtone Chio, Dionyſio Chalcidenſe, Duri, Mnaſeâ, Theodoro, & Ariſtotele; quæ non vacat aſcribere. hoc tantum, Arcades dictos ab Arcade Orchomeni F. & licet magna illorum antiquitas, non tamen conferendam cum AEgyptiorum vel Phrygum vetuſtate; quos Gentiles vetuſtiſſimos putarunt. AEgyptios quidem Coſmes lib. 1. AEgyptiacor. Cnoſſus lib. 1. deſcription. Aſiæ, Archemachus in Metonymiis, Apollonius 4. Argonaut. Xenagoras lib. de temporibus, Nicanor, Hippys & alij. Phrygios, Herodotus & Claudianus, etiam AEgyptiorum confeſſione. vide Scholiaſt. Apollonij in lib. 4. verſu 262. ſed ſacræ litteræ docent hos omnes à Chaldæis defluxiſſe.*

785 Nuper rubuit] *exiſtimabant Lunam mago carmine ſollicitatam rubore ſuffundi, vel ob magarum impudentiam & ſcelera; vel laborantem, vi carminis. Horatius*: ——— Lunámque rubentem

Ne foret his teſtis poſt magna latere ſepulcra.

In defectu, idem illi à veneficis euenire putabant. qua in re tam ſuperſtitioſi Athenienſes, vt eos qui veram Eclipſis cauſam adferebant, tanquam impios, viuos exuſſerint, teſte Plutarcho in Pericle, vbi hac de re fusè diſſerit. Romanos in Macedoniâ belligerantes tinnitum dediſſe, tuendæ Lunæ gratiâ, refert idem in AEmilio. Comment. Iuuenalis; Sat. 6. Sonitus fieri aſſolet, quando Luna deficit. *Alicubi legi Indos hoc Lunæ vitium copioſo fletu proſequi ſolitos, quod arbitrarentur eam à Sole ad ſanguinis vſque effuſionem flagellatam. Ouidius*:

Quale rosæ fulgent inter ſua lilia miſtæ,
Aut vbi cantatis Luna laborat equis.

Papinius:——— qualis per nubila Phœbes,
Athraciâ rubet arte color.

788 Theſſalicis] *Soſiphanes etiam in Meleagro, teſtatur olim creditum Theſſalicarum mulierum cantibus Lunam ab æthere deſcendere* :

μάγοις ἐπῳδαῖς πᾶσα Θεσσαλὴς κόρη,
ψευδὴς σελήνης αἰθέρος κατεβάτις.

789 Tinnitus] *peluium tinnitu & tubarum ſtrepitu deficienti Lunæ auxiliabantur. Tibullus:*

Cantus & è curru Lunam deducere tentat:
Et faceret, ſi non æra repulſa ſonent.

nimirum, ſi non exaudiret, minus illi verba moleſta, vt ex Manilij, Ouidij, & aliorum teſtimonijs Turnebus lib. 22. aduerſ. cap. 23.

795 Pario marmore] *quicquid dicat Cardanus in lib. de ſubtilit. candidum marmor Parium; candidum, fuit. Vnde Sidonius in Burgi deſcriptione,* Paron candentem *vocauit verſu 140. & lib. 2. ep. 2.* Si marmora inquiras; non illic quidem Paros, Caryſtos, Proconnyſſus, Phryges, Numidæ, Spartiatæ rupium variatarum poſuere cruſtas : neque per ſcopulos Æthiopicos, & abrupta purpurea genuino fucata conchylio ſparſum inibi ſaxa furfurem mentiuntur. *& in epithal. Ruricij*:

Hic lapis eſt de quinque locis, dans quinque colores,
Æthiopus, Phrygius, Parius, Pœnus, Lacedæmon,
Purpureus, viridis, maculoſus, eburnus, & albus.

Prudentius etiam docet Laconicũ marmor, viride; ſynnadicum, maculoſum fuiſſe: Quæ viridis Lacedæmon habet, maculoſáque Synna
Natiuum nemo ſcopuli mihi dedicet aurum.

maculas verò Synnadici ſanguineas docet Papinius in balneo Etruſci, & Numidicum lapidem aurei coloris fuiſſe. de Pario Plinius lib. 36. cap. 5. Candido marmore vſi ſunt è Paro inſulâ; quem lapidem cœpere lychnitim appellare, quoniã ad lucernas in cuniculis cæderetur. auctor eſt Varro.

795 Torua viriliter] *cultu fingitur à quo ſordes & immundiciæ abſint; nec tamen ſuperfluo ornatu comtus; quam mediocritatem & verè virilem habitum laudat Epictetus apud Arrianum lib. 4. cap. 11.*

798 Neſcia colligi] *ſic crines in nodum colligi ab Ouidio, in ſinum veſtes à Marone dicuntur.*

802 Licet-arceas] *poßis arcere, ſi velis. ſed nihil dubito in his tribus verſibus aliquid vitij latentis eſſe : ad quod me deprehendendum non iuuant exemplaria.* 804 Iam iuuenis] *Moguntin.* Nam iuuenis.

813 At ſi] *Moguntin. & quatuor veteres edit.* aut ſi. *melius.*

821 Quid ſinat inauſum] *Valerius epiſt. ad Rufinum* : Inſani capitis & præcipitis eſt femina, indeliberatâ ſemper voluntate: præcipuum arbitratur quod vult, & quod non expedit. *habetur inter epiſt. D. Hieronymi. Feminæ etſi (vt aiunt Plato lib. 7. de legibus, & Xenophon in Oecon.) in cæteris*

cæteris rebus sint timidiores; in iis tamen quæ libidinosè appetunt, excellunt audaciâ, maximè si se deprehensas intelligant, vt hoc loco Phædra. Iuuenalis Sat. 6.

——— nihil est audacius illis
Deprensis. iram atque animos à crimine sumunt.

Plautus, in Milite glorioso,

Neq. eques, neq. pedes præfectus quisquam tantâ audaciâ est:
Qui æquè faciat confidenter, quàm mulieres faciunt.

plurima in hanc sententiam accumulat Tiraquellus leg. 9. connub. à nu. 158.

823 Et sceleri] *sic Moguntin. sic ceteri mei m. s. quibus sum vsus. nec video cur non hoc germanum. sensus: & conatur fidem facere scelesto suo mendacio, comâ vulsâ & scissâ, partim ab Hippolyto (qui superius* impudicum crine cõtorto caput lęuâ *reflexit) partim ab ipsamet, ad fraudẽ cõfirmandã.*

828 Paria Pirithoo] *Herbip. & Veneti omnes,* Pirithoi. *sæpè multumq; suspicatus fui legendum,* Hippolyto, *admisso hiatu. nec despero olim aliquem id m. s. confirmaturum. sanè sensus postulat. Ait enim ex Orco pallidum venisse Theseum, & in hoc Pirithoo dissimilem. atqui id vtrique commune, si Pirithous remeasset. nunc nec remeauit. occisum enim à Cerbero tradũt omnes, solumq; AEgæi filium ab Alcide reductum. Vide Apollonij Scholiast. in lib. 1. versu 100. & descripserat obitum illius Euripides in Pirithoo, ex quo nonnulla idem Scholiast. in 4. Argonaut. Et cur, quæso, Pirithoo similem Theseum dicat? cur Pirithoum æqualem Thesei, eius comparatione iuuenem appellet? omnia Hippolyto conueniunt. simillimus ille Theseo, Phædra iudice. sed pallidior nunc Theseus, quia ab inferis reuersus iuuenis Hippolytus, pater Theseus.*

IN ACT. III.

Redit ab inferis Theseus: decipitur à Nutrice & Phædrâ. occasio relictus à fugiente Hippolyto gladius. iratus pater exitium filio imprecatur.

832 Vt vix cupitum] *Eguian.* Et vix cupitum *sine notâ interrogationis.*

833 Quarta eleusis] *ex hoc loco colligere nequeas Eleusinia sacra singulis annis fieri solita. sensus enim; Eleusis Attica vrbs iam quartò messem collegit. Natus ibi Triptolemus. ideo subdit,* dona Triptolemi, *hoc est, frumentum. Triptolemum, Celei Regis Eleusinij filium, Ceres agriculturam docuit, & seminandi artem, per orbem suo curru vectum, hominibus tradere iußit. Triptolemum tragœd. composuit Sophocles, cuius meminere Dionys. Halycarnass. lib. 1. & Strabo lib. 15. vide Virgil. 1. Georg. & ibi Seruium, & Ouidium 5. Metamorph. sed quia de donis istis Triptolemi, eorumq; generibus, valdè controuersatur inter scriptores, etiam Theologos; ad constituendam definiendamq; certam Sacramenti Eucharistiæ materiam; non ingratum studiosis futurum credo, si quid apud veteres scriptores hac de re obseruauerim, hoc loco proponam. cui displicent huiusmodi emansiones, transiliat aliquot paginas.* De frugum generibus, diligens disceptatio.

Inprimis didici fruges *diuidi in* frumenta & legumina. *de leguminibus, nunc nihil. hæc enim non computantur inter Triptolemi dona: sed frumẽtum dumtaxat propriè acceptum. Nam* frumenti *vox aliquando latißimè sumitur, pro omni fruge, & tunc diuiditur in frumenta hyberna & æstiua pro ratione* De Frumento.

tione sationis, & tunc etiam quædam legumina continentur. sic sumsit Pli-
nius li. 18. cap. 7. quando hyberna frumēta vocat triticum, far, hordeum; æsti-
ua, milium, sisama, & panicū, quæ tria propriè esse legumina docet Columella
lib. 2. cap. 7. licet ipse postea cap. 9. inter frumenta (inquit) etiam panicum
& milium ponenda sunt, quamuis iam leguminibus ea contribuerim.
vtens scilicet hoc cap. 9. latißimâ frumenti acceptione: cap. autem 7. strictiore.
eâdem latitudine Plinius lib. 18. cap. 10. æstiua frumenta diximus, sisa-
mam, milium, panicum. Minus latè autem sumitur frumentum, vt oppo-
nitur leguminibus, quemadmodum à Plinio d. cap. 7. quando dicit, prima fru-
gum genera esse frumenta & legumina: & à Varrone li. 1. de re rust. cap. 48.
quando frumentum dicit esse id, cuius culmus spicam effert. & tunc, hordeum
eâ voce continetur. sic sumunt, qui hordeum frumentis annumerant, vt Pli-
nius d. cap. 7. cùm ait: primùm ex frumentis seritur hordeum. & postea:
hordeum ex omni frumento minimè calamitosum. sic etiam sumitur
frumentum à Palladio initio mensis Nouembr. & initio Decembr. Videtur
etiam inter frumenta poni à Columellâ cùm ait: li. 2. cap. 9. proximus est his
frumentis vsus hordei. & Isidoro li. 17. Origin. cap. 3. Sanè Columellam d.
cap. 7. cùm hordeū ponit inter legumina, vel hallucinatū, vel mendosum puto.
Tertiò frumentum accipitur maximè preßè & strictè, vt opponatur etiam
hordeo, & comprehendat solum triticum & far. sic Plinius d. cap. 7. cùm ait:
Frumentum verò & hordeum. item: frumentum verò & hordeum, vi-
tiáque. & postea: calamus frumento altior quàm hordeo. arista mor-
dacior hordeo. & sæpius eodem cap. Item cap. 8. Frumenti genera non
eadem vbique, neque vbi eadem sunt, iisdem nominibus. vulgatissima
far, quod adoreum veteres vocauere, siligo & triticū hæc pluribus ter-
ris communia. deinde quarundam terrarum frumenta enumerat, Arincam,
Zeam, Olyram, Tiphen, scilicet minus notas frumenti species. ita sumitur
strictißimè Ezech. 4. Sume tibi frumentum & hordeum. & à Columella
li. 2. cap. 6. cùm diuidit frumentum in triticum & semen adoreum. & sic vi-
detur accipere Palladius lib. 6. cap. 1. & lib. 10. cap. 2. & 4. & lib. 11. cap. 1. &
De tritico. fortè Nonius cùm dicit, ador esse frumenti genus. Triticum quoque eodem
modo varias habet significationes. prima latißima, pro subalternâ specie fru-
σῖτος. menti, vt omnia illa contineat, quæ frumentum strictè sumtum, nempe ado-
reum, & omne quod triticum dicitur, vt adoreo opponitur. sic videtur accepis-
se Varro lib. 1. cap. 45. & 48. cùm hordeū soli tritico opponit, non factâ men-
tione farris: & D. Isidorus d. cap. 3. vbi expreßè adoreum vocat tritici genus.
item, cùm: Siligo (inquit) est genus tritici. & Plinius d. cap. 7. Et in tritici
genere, pars aliqua pabuli est quadrupedum causâ sati, vt farrago. vbi
farraginem ponit inter species tritici; sed farrago dicitur, quæ ex recrementis
farris gignitur in vsum pecorum admixto hordeo vel vitiâ, iuxta Plinium d.
lib. cap. 16. Secunda tritici acceptio strictior est, lata tamen; pro subalternâ spe-
cie tritici, vt comprehendat plures infimas tritici species. sic sumitur in sacris
litteris Exodi 9. circa finem, vbi apertè separantur far, triticum, hordeum.
sic Varro lib. 1. cap. 44. quando distinguit triticum, far, & hordeum. sic Pli-
nius

nius d.cap.7. quando dicit, genicula tritico quaterna, farri sena. *sic qui dispescunt frumentum in triticum & semen adoreum, vt Columella vbi sup. Plinius cap.24. & Palladius lib.10. cap.2. Columella namque scribit tritici genera esse complura: præcipua, tria. primum quod vocatur robus, pondere & nitore præstans: alterum quod dicitur siligo, quod pondere deficitur, (Plinius cap.8. candore præstare, sed sine pondere, sine virtute esse) quare* tritici vitium *vocat: tertium, trimestre, quod ipsum quoque siliginis sit genus. quo tamen nomine Plinius cap.7. Columellam carpit, censens non siliginis, sed propriam, tertiamq́ tritici speciem esse trimestre, & à Græcis* τριμήνον *vocari.* trimense *appellat Isidorus. Plinius etiam quartam addit speciem, tritici bimestris.* Reliquæ tritici species *(inquit Columella)* nisi si quos multiplex varietas frugum, & inanis delectat gloria, superuacuæ sunt. *Inter has à Columella omissas reposuerim, Arincam, Olyram, Tiphen: licet non desint, qui olyram eandem cum arincâ, & vtramque cum siligine idem putent. vide Plinium cap.7, 8, &* 10. *sic etiam accepit D. Isidorus d. c.3. cùm ait:* siligo genus tritici à selecto dictum. nam in pane species eius præcipua est. *Et Plinius d.cap.*8. siliginem dixerim propriè tritici delicias. *quia, vt inquit cap.9.* è siligine laudatissimus panis, pistrinarúmque opera laudatissima: *quem panem commendat Seneca in epist. non vno loco. Hispani, robum vocant* trigo ruuion; *Belgæ, Zeelandicum triticum. Siliginem Hispani*, trigo candial; *Belgæ, Hyemale triticum.* Trimestre *Hispani,* trigo tremesino; *Belgæ, æstiuum triticum. vnde apparet hodie his gentibus tritici species esse, siliginem, robum, & trimense. Vltima & maximè propria strictissimaq́ tritici acceptio est, pro specie vt vocant infimâ seu specialissimâ tritici, vt opinor pro solo robo; quod per excellentiam tritici nomen sibi vendicat. sic sumo illa Plinij cap.8. vulgatissima frumenti genera esse adoreum, siliginem, & triticum. vbi vides eum (non satis aptè) vnâ speciem subalternam, scilicet adoreum, coniungere duabus infimis, tritico, & siligini: vt & cap.7. cùm diuidit in far, siligenem, & hordeum, & passim eodem & sequentibus capitibus. & cap.8. cùm dicit siliginem in quibusdam regionibus biennio in triticum transire. quibus locis apertè tritico opponit siliginem, quam tamen alibi tritici speciem esse fatetur. Fortassis denique triticum aliquando sumitur pro robo & trimestri; vt cùm Columella d.cap.9. scribit omne triticum in solo vliginoso post tertiam sationem conuerti in siligine. cur enim addit* (omne) *si de solo robo id accipiendum? Nunc de Farre.* Far *antiquis omne adoreum, teste Plinio. aliis tamen farris species videtur adoreum, vt Seruio, Festo, Varroni; qui iccirco far adoreum, cum addito nominant. Alias omne far, dicitur ador vel edor, & pro eodem sumuntur far, ador, semen, & quod vulgus nominat bladum, ita censet Ruellius li.2. cap.17. Columella quattuor farris species recenset. far Clusinum, candidius & nitidius: far vemmiculum, rutilum; & far vemmiculum candidum, vtrumque ponderosius Clusino: quartum trimestre semen (trimense Isidoro) pondere & bonitate præcipuum, cui nomen Alicastrum, quia Alicæ simile sit. sic enim Columella, ex quo emendandus Isidorus, cuius ca.3. verba perturbatè leguntur. Clusinum fortè idem cum* zeâ, *siue vt vulgò dicitur* speltâ. *Profectò D. Hieronymus* zeam *significat*

De Farre. Glossa Far & ador.

ficat populariter ſpeltam vocari, & videtur cum farre confundere, in cap. 4.
Ezech. & in cap. 28. Iſaiæ. putantur etiam Herodotus, Galenus, & Dion.
Halycarnaſ. velle zeam & far idem eſſe. ſed Plinius à farre zeam (quam
propriè ſemen vocari ſcribit) diſtinguit. dicit enim cap. 8. qui zeâ vtuntur,
non habent far. & cap. 24. Serere in iugero temperati ſoli iuſtum eſt
tritici aut ſiliginis modios quinque, farris, aut ſeminis (quod frumenti
genus ita appellamus) decem, hordei ſex. &c. Gorrhæus etiam ſcribit,
zeam, frumenti eſſe genus tritici ſimillimum. Sed Plinius fortaſſis ibi, far
ſumſit, pro peculiari aliquâ farris ſpecie, vtputa Venniculo, vel potiùs Alica-
Gloſſ. Alica χόνδρος Spelta ὄλυρα. ſtro; vt hoc per excellentiam far dicatur. Alica enim, cui ſimile Alicaſtrum,
frumenti genus, nempe adorei ſiue farris, ex Plinio patet, & ex Palladio in
Iunio cap. 12. & alicæ vitium zea, hoc eſt, quæ iuſti ponderis alica non eſt, zea
nuncupatur. ſic enim Plinius cap. 11. Ex zeâ pulcrius quàm ex tritico fit
granum, quamuis id alicæ vitium ſit. quod ſanè ſpeltæ noſtræ quadrat.
Meo ergo iudicio ſpelta ſeu zea farri annumerāda: fortaſſis & Olyra, Arin-
ca & Typhe. quamquam de his ambigo. illud mihi ſcire videor, Typham
Sot. in 4. ſent. apud Plinium pro blattâ, ſeu vulgari ſiligine, quod Sotus obtrudit non inue-
niri: & imperitè, à quibuſdam Lexicis Zeam hordeo annumerari. Apud Pli-
nium etiam inuenias cap. 7. in Galliis naſci ſpeciem farris; quæ (ait) dicitur
illic brance (fortè legendum blanche vt habet Ruellius, & hoc hodie nomen
retinet) & Latinis ſandalam dici ac eſſe nitidiſſimi grani. fortè eſt ſcindula
D. Iſidori. His addo vulgum malè accipere vocem ſiliginis, pro eo quod Galli
ſegle; Germani roggenkoren vocant. nam hoc Latinis dicitur vel ſecale,
vel centenum, vel vtroque nomine, quod arbitror. Centenum dici teſtatur
D. Iſidorus, quod centum grana ferat culmus, & nomen adhuc in Hiſpania
ſeruat, centeno. ſecalen Ruellius ſcribit frugis eſſe genus, quod Galli ſeclam
vocant. de quo ita Plinius li. 18. cap. 16. Secale Taurini ſub Alpibus Aſiam
vocant deterrimum, & tantum ad arcendam famem vtile: fecundâ,
ſed gracili ſtipulâ; nigritiâ triſte, ſed pondere præcipuum. admiſcetur
huic far, vt mitiget amaritudinem eius, & tamen ſic quoque ingratiſſi-
mum eſt ventri. naſcitur qualicumque ſolo cum centeſimo grano. for-
taſſis à D. Hieron. in cap. 4. Ezech. nominatur, ſigala. Plinius à farre diſcri-
minat. frumentum eſſe nemo ambigit. ad quod tamen, farríſne, an tritici ge-
nus reduci debeat, ignoro. mallem ad farra. Panicum & fagopyrum ad le-
De Hordeo. guminа perſpicuè pertinent. Apud nullum ſcriptorem memini me legere tri-
Gloſſar. Hordeum κριθή. tici appellatione hordeum comprehendi, nec poteſt niſi prorſus impropriè &
nouè triticum pro quouis frumento velis accipere. eſt enim hordeum frumen-
tum quidem, ſed ſi frumentum non ſtrictiſſimè, ſed latè ſumas, vt opponitur
De Pane. leguminibus, vti diximus. Ex frumento panis fit, de quo vnum verbum ad-
iciam. Aliquando panis ſumitur latiſſimè pro quacunque farinaceâ maſſâ
decoctâ, ex quacunque illa ſit materiâ, ſiue ex herbis, vt lotometrâ (de qua Pli-
nius 22. cap. 21.) vel aſphodelo (d. lib. 22. cap. 22.) ſiue ex fructibus, vt caricis,
caſtaneis; ſiue leguminibus, vt fabis; ſiue frumento, & hordeo, &c. idq; ſiue
ad vſum hominum, ſiue pecorum. Secundò accipitur non ita fusè, pro maſſâ
deco-

decoctâ solùm ex frumento. Et huiusmodi panis, vsibus hominum deseruit, siue id semper & vt plurimum, vt farreus & triticeus; siue apud quosdã dumtaxat penuriâ melioris, vel tempore necessitatis apud quoslibet, vt indigentiam subleuet: & talis est hordeaceus panis, hodie saltem. Nam licet Iudæis & aliis gentibus olim in vsu, non tamen nisi exigente necessitate, vel paupertate. quod ad Iudæos, patet id, tempore sterilitatis & famis. 4. Reg. 4. & in deserto ac solo loco, Ioan. cap. 6. vel mysterij significandi causâ Num. 5. Indis olim panis præcipuus ex hordeo satiuo & siluestri, teste Plinio cap. 7. vbi etiam legas, antiquissimum in cibis hordeum, sicut Atheniensium ritu, Menandro auctore, apparet, & gladiatorum cognomine, qui hordearij *vocabantur. & cap. 10.* Æthiopes non aliam frugem, quàm milij hordeique nouere. Sed (*vt idem scribit cap. 7.*) panem ex hordeo antiquis vsitatum vita damnauit, quadrupedúmque tradidit defectibus. *Vnde apparet iam Plinij tempore eius vsum desiisse, vt aduertit Volaterran. Philolog. ca. 26. & propterea ignominiæ causâ solitos Romanos militibus hordeaceos panes dare. Eodem sensu Columella lib. 2. cap. 9. panibus ex milio & panico nonnunquam pro cibariis colonos vti solitos testatur. & cap. eodem hordei duo genera ponit, vnum quod vocant* hexastychum *siue* cantherinum, *quo iumenta melius quàm bono tritico pascuntur, homines verò salubrius quàm malo tritico: alterum* Distychum *siue* Galathicum, *ponderis & candoris eximij, adeo vt tritico mistum egregia familiæ cibaria præstet. Isidorus tertium genus addit* trimense, *quod dũ cogit necessitas, verno seminatur, & celeriter metitur. Tertiò panis potest accipi, pro eo solùm pane, quem cunctæ nationes, & in communi hominũ vsu, panem solent appellare, vt est triticeus & adoreus. Quartò sumitur pro aliquo singulari pane, qui non nisi secundùm quid panis (de cuiusmodi pistoriis videndus Plinius d. cap. 11 & lib. 22. cap. 25. li. 19. cap. 4. & lib. 20. cap. 15. & 17.) vt sunt qui anyso, cumino, & similibus miscentur; quod si fiat modicè, non propterea veri panes esse desinent, dummodo communis panis essentia non corrumpatur. Græcis panis, ἄρτος à verbo ἀείρω (hoc est tollo) & dicitur quasi εἰς ἀέρα αἴρω, teste Eustathio: sed Thomas Magister putat dici, quòd naturam seu corpora nostra eleuet. Et verisimilius est ab ἀείρω formatum ἄιρω per contractionem, quod ipse Eustathius alibi non diffitetur; quam è contra. Vnde apparet non repugnare Etymologiam, quominus azymum panem, verum esse panem dicamus. Hæc de donis Triptolemi, Theologis nostris futura non inutilia. Queritur Theseus, se quòd reuersum domum tamdiu morer in limine. illum audite.*

849 Et limine in ipso mæsta] *sic omnes mei m. s. sic tres Veneti, & Herbip. sed N.* Et limine in ipso vasta. *Lugdun.* Limineque in ipso vasta. *Basil.* & limine ipso vasta. *nonnulli*; in limine ipso mæsta.

860 Postis lares] *Moguntin.* postes laris.

873 Primus sile] *sic manusc. plerique & Eib. rectè. Moguntin.* primùm *Herbipol. & Veneti*; prius.

878 Dum lachrymant sui] *sic etiam plerique m. s. & ita N. sed Mogunt. & Lugdun.* lachrymandum suis. *Veneti*; lachrymantibus suis.

896 Atthææ] *alij;* Actææ. *parum refert. significat auream cicadam ensis capulo insculptam vel infixam. hæc enim Atheniensium regum nota. Quis quis ille est, in Cyri, de Niso Pandionis Atheniensium Regis filio:*

Ergo omnis caro residebat cura capillo.
Aurea sollemni comtum quoque fibula, ritu
Mopsopio, tereti nectebat dentē cicadæ.

Idem testantur, Nonnus Dionys. ιγ'. Aristophan. Thucydid. Ælian. Philostratus, D. Greg. Nazianzenus, & Clemens Alexandrinus, & alij. solius Tertulliani verba adscribã è lib. de velandis virginibus: Debebunt etiam *(inquit)* & aliqua insignia sibi defendere, aut pennas Garamantum, aut crobylos barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirrhos Germanorum, aut stigmata Britonum. *Nisi valdè fallor, D. Isidorus lib. 19. Origin. ca. 30. scripserat:* Athenienses enim cicadas aureas gerebant, partim in vertice, nonnulli in fronte. *pro eo quod perperam postea editum;* Athenienses enim cyclades aureas. *nimio profectò luxu, & miseras feminas, si aureas in capite cyclades gestabant. quas vix humeris baiulare quiuissent. nimis æstate graues, nimis hieme algidas. meritò illis laneas Dionysius suffecisset. nec dicendum,* cycladem *pro coronâ positam. nouum id, & falsum.*

910 Nulláque victum] *sic m. s. & N. sed Lugdunens.* Non vlla. *male Veneti;* non nulla.

Lege melioris soli] *Metaphora à plantis sumta, quæ in melius solum translatæ feritatem amittunt & mitescunt. de Attici, de quo agit, soli vbertate ac præstantiâ legendus Aristides in Panathenaicâ.*

916 Turpibus] *sic manuscr. hinc vet. impress. per errorem;* turbidus. *vnde Lugdunens.* turbidis. *fædos (aït) animos tegi pulcrâ facie: plumbeum gladium, inauratâ vaginâ.*

914 Triste] *seuerum ac graue. sic sumi docet Nonius ex Afranio, Terentio, Cicerone. sic Seneca epist. 36.* Ariston aiebat malle se adolescentem tristem, quàm hilarem & amabilem turbæ. vinum enim fieri bonum, quod recens durum & asperum visum est: non pati ætatem, quod in dolio placuit. Sine eũ tristẽ appellent, & inimicũ processibus suis; bene se dabit in vetustate ipsa tristitia. perseueret modò colere virtutẽ, *&c.*

921 Ordiri virum] *virilitatem primam experiri. Attius, Amphitryone:* Non paruam rem ordibor. *Afranius, suspectâ:* Tamen animo me ordiri oportet paulla paullulum. *Claudianus:*

Ordirique virum non luxuriante iuuentâ.

924 Antiope] *sic omnes lib. ad normam tamen Carisij lib. 1. dicendum foret;* Antiopa. *sic autem vocat etiam Philochorus; sed Trogus & Clydimus Hippolyten.*

929 Orbémque nostris pedibus obuersum] *admisisse videtur Antipodes, vt & ferè omnes antiqui, Strabo lib. 1. Cleomedes lib. 1. Meteor. Manilius lib. 1. Mela lib. 1. Plinius lib. 2. cap. 67. & lib. 6. cap. 66. Solinus, Capella, Macrobius, alij. Negasse quidem videntur D. Augustinus lib. 16. de ciuit. Dei cap. 9. & Lactantius lib. 5. cap. 14. & Lucretius lib. 1. & ex Neotericis*

tericis Galeottus Marcius lib. de vulgò incognitis. Sed eorum opinionem refutant Albertus Magnus lib. de Natur. locorum d. 1. cap. 12. Franc. Iunctinus in Sphæram Sacrobusti, Lucillius Philaltæus in libros Aristot. de cælo, & Stofflerinus in spheram Procli à fol. 49. Nec hodie fermè quisquam qui Adversipedes non admittat.

936 Abstrusa] *Moguntinens. & Burdegalens. manusc.* obstrusa. *idem in Claudiani memb. obseruaui, in Prudētij aliȷ. cur ergo de hac voce dubitemus?*

940 Trina] *Moguntin.* terna.

942] Regnator freti] *Arnobius lib. 3.* Stygij frater Iouis, Olympiíq. germanus, tridenti armatus ferro, pistricum dominus atq. menarum, rex salsorum gurgitum, & tremebundi motator sali.

938 Vota mittam] *putabant diris & votis quem interfici posse. Oedipus Sophoclis, votis suis, alteri mortem properatam suspicatur. & apud Petronium alius,* votis absentem interficit hostem.

955 Ab ipso tumidos] *sic Veneti tres, & N. sed tunc in quartâ sede pes non legitimus. m. s. & Lugdun. & Herbipolens.* tumidos ipso ab.

IN CHORVM.

Queritur, cùm cetera rectè regantur à Deo, res humanas negligi. bonis non benè, malis benè cuncta cedere. vetus, sed iniqua querela, de qua nos alibi. Hunc chorum ferme totum imitatur Boëtius, de Consolat. philos. Metro. 1. cuius initium: O stelliferi conditor poli.

960 Polos] *censuit ergo polos esse mobiles. & verè cum vniuerso mouentur, tantumq́. Mathematicâ abstractione finguntur immoti. Vide Philalteum in libris de Cælo, & Carpentarium 2. Physicor. cap. 3.*

963 Vt nunc canæ] *Annum in quatuor diuidit partes, etsi latenter. ver describit, dicens:* Nunc arbustis redeunt vmbræ: *Auctumnum verò:* Viréque suas temperat annus, *addens. Anni enim fretus, & medius inter æstus summos, summumq́. frigus, æstatem & hyemem, quas significat, his versibus:* vt nunc canæ frigora Brumæ nudent siluas. *&:* Nunc æstiui colla leonis Cererem magno feruore coquant. *Elegantißimè has anni vices, Catullus depinxit:*

Mihi corolla picta vere ponitur,
Mihi rubens arista sole feruido,
Mihi virente dulcis vua pampino,
Mihíque glauca duro oliua frigore.
Meis capella delicata pascuis
In vrbem adulta lacte portat vbera.
Meísque pinguis agnus ab ouilibus
Grauem domum remittit ære dexteram:
Tenérque matre mugiente vaccula
Deum profundit ante templa sanguinem.

quid tenerius, delicatius, purius? Vide sup. Med. versu 714.

969 Vasti pondera mundi] *adeo vasti, vt infinitum censuerint Seleucus Erythræus, & Heraclides Ponticus, propter difficilem partium eius enumera-*

merationem commensurationemq́: Verè tamen in se finitus est. iuxta Ocellum Lucanum, Platonem in Tymæo, Ciceron. & Apuleium in lib. de Vniuersitate. Stobæum lib. 1. eclog. physic. cap. 25.

972] Hominum nimium securus ades] *cùm sis præsens & adsis, tamen negligis humana. plus est negligere præsentia, quàm absentia. sed sunt qui ex coniectura audent*; audis. *vt inquiat*; Cur tu ô magne Deus, cùm cetera mundi cures & dirigas, culparis tamen & audis securus hominum? *hi parum aduertunt (monendi, non mordendi, dictum gratiâ. stringūt amicitiæ iura, monita: soluunt cauillationes) id fieri contra versus legem, sí retinent distributionem versuum, quam post N. ponunt, & quæ m. s. est;*

——— hominum nimium
Securus, ades, non sollicitus. *tunc enim*; Securus audis non sollicitus. *nequit inter anapæsticos consistere. Nequibit etiam quamuis sequamur Lugdunens. & alios, qui cùm superius diuiserint versum illum:*

Nudent siluas, nunc arbustis: *consequenter hoc loco habent:*
Hominum nimium securus, ades,
Non solicitus, *&c. nā tūc superesset syllaba*; hom. nim. sec. audis.

porrò hæc, ex Epicuri scholâ; quæ Deos curare mortalia negabat. Virgiliana Dido: Scilicet is superis labor est, ea cura quietos
Sollicitat ——— *Imò verò idipsum Chrysippus & Stoici, & ex eorum sententiâ noster. Theophilus li. 2. ad Autolic. testis,* ἔνιοι μὲν τῆς στοᾶς ἀργοῦνται καὶ τὸ ἐξ ὅλου θεὸν εἶναι: ἢ εἰ καὶ ἔστι, μηδενός φασι φροντίζειν τὸν θεὸν πλὴν ἑαυτοῦ: καὶ ταῦτα μὲν Ἐπικούρου καὶ Χρυσίππου ἡ ἄνοια ἀπεφήνατο. *Stoicos quidem in vniuersum Deos tollere; vel si quos esse fateantur, eos nullius cēsere quàm sui curā gerere. Et hæc Epicuri ac Chrysippi esse deliramēta.*

973 Non sollicitus] *vetus querela. cui similē queritur Philoct. Sophoclis:*

ἀλλ' εὖ περιστέλλουσιν αὐτὰ δαίμονες.
καί πως τὰ μὲν πανοῦργα καὶ παλιντρίβη,
χαίρουσ' ἀναστρέφοντες ἐξ ᾅδου. τὰ δὲ
δίκαια, καὶ τὰ χρήστ', ἀποστέλλουσ' ἀεί.
ποῦ χρὴ τίθεσθαι ταῦτα· ποῦ δ' αἰνεῖν, ὅταν
τὰ θεῖ' ἐπαινῶν τοὺς θεοὺς εὕρω κακούς.

Rataller.

Curæ id Diis videtur esse atque studio,
Vt sceleribus contaminatos turpibus,
Vt fraude qui fas atque commiscent nefas,
Illos specus subire Tartareos vetent.
Quîs fas & animo iustitia sedet, statim
Mergant acerbo funere. at quid de his, cedo,
Esse statuendum existimas? quonam Deûm
Laudemus ore facta? multa perperam
Si statuere malos si esse deprehendimus.

tales tui, Philocteta: quia non Dij. solus Deus, & vnus, bonus. solus, nihil perperam. Deus *(inquit doctiss. ille Pænus lib. de Pœnitent. cap. 3.) in omnia sufficit.*

sufficit. nihil à conspectu eius remotum, vnde omnino delinquitur. Quia non ignorat, nec omittit, quominus in iudicium decernat. Dissimulator & præuaricator perspicaciæ suæ non est. *cur ergo malis benè esse sinit? D. Gregor. in 3. par. Pastoralis*: Hostes Dei, etsi in sinistrâ eius proficiunt, in dextrâ franguntur. quia plerumque vita præsens prauos eleuat, sed aduentus æternæ beatitudinis damnat. *Alias causas tradunt D. Hieron. epist. ad Paullam de morte Blesillæ, & eloquentissimus Saluianus Massiliens. lib. 1. de prouidentiâ Dei.*

975 Fortuna] *Chæremon res hominum regi ait fortunâ non consilio;* τυχὴ τὰ θνητῶν πράγματ᾽ οὐκ εὐβουλία.

976 Peiora fouens] *vide Stobæum Moral. serm. 104. vbi multa.*

877 Vincit sanctos dira libido] *libidinosi opprimunt castos. perperam hoc Daniel exposuit.*

981 Virtus] *virtutis studiosi præmij loco supplicia perpetiuntur, iniquam rectitudinis mercedem. hac de re Stobæus Moral. Serm. 105.*

987 Restátque mœstus lugubrem vultum gerens] *tres m. s. & in his Moguntin. cum hoc versu etiam alium habent, quem huic præponunt*: Rigátque mœstis lugubrem vultum genis. *Eguianus m. s. hunc solum exhibet, vulgari illo relicto. quod mihi probatur. nam si* citato gradu *accurrere iubebat, quomodo nunc restasse dicit? nisi si quantum restantem, dolor citare gradum iubebat; tantundem, ire conantem, idem dolor prohibebat betere.*

In act. IIII.

Fugerat impudicos amplexus Hippolytus, & in fugâ perierat. obitus historiam patri nunc Nuncius narrat. describitur etiam Thesei, eo audito, sensus medius inter patrem & iram. sumptus hic Actus ex Euripide in Hippolyto Coronato, cum quo vtile sit conferre, & cum Philostrato lib. 2. de imagine Hippolyti.

988 Nefandos] *non malè Eguian.* nefandi nuncium casus.

990 Non imparatum] *vt perturbatione vacemus, nullum efficacius remedium, quàm si crebro frustrationes & infortunia quæ euenire possunt, præmeditemur, vt præsentia (docet Epictet. in Enchir. cap. 7. & ibi in commentar. Simplicius) &, vt ait Horat. lib. 2. Od. 10.*

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem, benè præparatum
Pectus. *porrò vt Theseus, sic Eurydice Sophoclea casum sibi lugubrem narrari postulat, & ait se non inexpertam malorum: In* Antigone extrema. ἀλλ᾽ ὅςις ἦν ὁ μυθος αὖθις εἴπατε.
κακῶν γαρ οὐκ ἄπειρος οὖσ᾽ ἀκούσομαι.

Gero] *Moguntin.* fero. *Porrò vt hic Theseus, ita Maronianus Æneas iactat, omnia se animo mala præcepisse, & secum ante peregisse. videlicet quia (vt ait Seneca epist. 108.)* nemo non fortius ad id, cui se diu composuerat, accessit, & duris quoque, si præmeditata erant, obstitit: at contra imparatus, etiam leuissima expauit. Id agendum, ne quid nobis inopinatum sit: &, quia omnia nouitate grauiora sunt; hæc cogitatio assidua

præstabit, vt nulli sis malo tyro. *Idem de tranquill. vitæ cap.* 11. quicquid enim fieri potest, quasi futurum prospiciendo, malorum omnium impetus molliet; qui ad præparatos exspectantésque nihil adferunt noui: „ securis & beata tantum spectantibus, graues eueniunt. *Cuiuis potest* „ *accidere, quod cuiquam potest.* hoc si quis in medullas demiserit, & omnia aliena mala, quorum ingens quotidie copia est, si adspexerit, tanquam illis liberum & ad se iter sit: multo antè se armabit, quàm petatur. Serò animus ad periculorum patientiam post periculum instruitur. *&* *Consolatione ad Marciam*: Necesse est itaque magis corruamus, quòd quasi ex inopinato ferimur. Quæ multo antè præuisa sunt, languidiùs incurrunt.

990 Luctifica] *luctu plena. sic alibi*; castificâ mente. *item* terrificum. *quæ sunt* ἀρχαικά. *ita Catullus*, mentem iustificam, *&* voces clarificas, *pro claris & iustâ. poßis tamen ea accipere, quasi effectum suum significantia vocabula.* 994 Hippolytus] *sic Euripides*:

Non est amplius Hippolytus. vt rem verbo eloquar.

Letho occubat] *Mogunt.* voto occubuit. *lego cũ aliis*; voto occubat.

1001 Multa secum effatus] *apud Euripidem quidem ista*:

O Iupiter, dispeream si fallam, & sons sim sceleris.
Pater, quàm nos indignè tractet, sentiat
Aliquando, seu mortui simus, seu luce fruamur superâ.

1004 Tum subitò] *sic Lugdun. melius ceteri*; cùm.

Tumuit] *Moguntinens. vt ceteri manusc.* tonuit.

1010 Saxa cum fluctu] *imitari fortaßis voluit pulcherrimum illud fragmentum Attij in Argonaut. conseruatum à Cicerone 2. de Nat. Deorum; quod exhibui, in fragmentis Attij.* 1013 Terram] *Moguntinens.* terras.

1017 Quæ nouum tellus caput ostendit astris] *emendaui*; —— quæ nouum tellus caput Ostendet astris? cyclas exoritur noua? *&c. admirantium verba sunt, & quærentium, quid vndæ illæ præ se voluent? quam mare molem ex profundo euomet?*

1019 Latuere nube] *Ego nil video mutandum, consentientibus quibus vsus sum m. s. & vulgatis omnibus. ait*: Nube *illâ* latuêre numẽ Epidaurii Dei; *hoc est, templum Æsculapij*; & petræ Scironides scelere nobiles. *Nec necesse est Senecam rupis meminisse, quia meminit Euripides, cùm ipse petræ Scironiæ meminerit, Euripides litoris tantum. Verba Euripidis iam olim exhibui in aduers. quorum hic sensus*: —— vt meis oculis

Adimeretur prospectus litoris Scironij,
Operuit autem Isthmum, petrámque Æsculapij.

Epidaurus *vero opidum celebre, in mari Saronico supra Corinthum (de quo Plinius li. 4. c. 5.) sacrum Æsculapio; quod ibi editus fuisset à Coronide Phlegyæ filia, ex Apolline grauidâ, & morbis omnibus illic mederi cœpisset: ab Epidauriis, ad ceteras nationes cultus manauit. Pausan. lib. 2. seu in Corinthiac.*

1020 Scironides] *de Scirone latrone, & petris scironis nota res, ex Plutarchi Theseo, Pomponio Mela, & Notis in Claudian. Papinius* 1. *Thebaid.*

Infa-

Infames Scirone petras —— *de orthographiâ incertum. nam Græci modò per υ, modò per ει, modò per ι, scribunt.*

1021 Terra] *Isthmus Corinthius.*

1025 Spumat] *nonne melius situm versiculorum sic immutes leni traiectione?*

Qualis per alta vehitur Oceani freta,
Spumat vomitque vicibus alternis aquas,
Fluctus refundens, ore Physeter capax.

Physeter] *bellua marina prægrandis, ex balænarum genere, ore maximo, dentibus serratis, columnæ modo se attollens, & ex alto velis nauiũ diluuiem quandam infundens, earumq; alueos quandoque deprimens. eructat, non ore, sed fistulis quibusdam in vertice prope oculos positis. quare versus Senecæ sic interpungi debet;* Fluctus refundens, ore Phys. cap. *Nec enim credendum, errasse Senecam hominem Turdetanum, cùm in eo mari frequens sit piscis, teste Strabone lib. 3. vbi eum describit, & à flando vult denominatum. quia cùm fluctus efflat, speciem quandam nubis in columnæ formam effigiatæ spectantibus præbet. Ab Orcâ distinguitur, quia longior Physeter, & dorsuali spinâ caret. Oppianus lib. 1. Halieut.* φύσαλον *nuncupat. vide Arrianum lib. rerum Indicarum, qui de Physetere est intelligendus cùm scribit:* ὅτι κήτεα ταῦτα φερόμενα κατὰ τὸν πόντον ἀναφυσᾶ ἐς τὸ ἄνω τὸ ὕδωρ. cete esse quæ in mari volutantia aquam sursum efflent. *Ælianum lib. 9. de histor. Animal. Plinium lib. 9. cap. 4. Solinum in Polyh. Wottonum lib. 8. de Differ. animal. & Rondeletium lib. 16. de Piscibus.*

1028 Inuexit] *ergo venilia monstrum in litus eiecit, non autem salaciâ recedente destitutum aquis, neque vi suá fluctus scidit.*

1030 In terras] *Moguntin.* in terrâ.

1036 Et quem feri] *mixtus illi color terrestris tauri, & vituli marini.*

1042 Succo] *sic Moguntin. Herbipol. Veneti, Basiliens. Lipsiens. Sed credo Lugdunens. qui;* fuco. *fuit enim sic initio scriptum, inde vitiosè quidam;* fucco. *mox alij;* succo.

1043 Vltima in monstrum coit facies] *totius corporis forma in monstrum desinit. Notum ex Nonio, faciẽ totius corporis formam designare. Pacuuius Nyptr.* facie procerâ virum. *apud Plautum Pœnulo, quidam interrogatus, Nutrix quâ facie foret, respondet:* staturâ non magnâ, corpore aquilo. *& Sallust. histor. lib. 2.* Sardiniam dixit esse facie vestigij humani. *hoc est, formâ. Porrò cod. Eguian. continet;* vltima in tergũ coit facies.

1046 Pristis] *ingens in Indico mari bellua, pilosa, parit animal. Plinius lib. 9. cap. 4. & 13. Secundùm quosdam etiam* serra *Latinè, vulgó* Niuella, *vel* Caldero, *vel* Malthe: *quod vltimum nomen Suidas nouit:* πρῆστις εἶδος κήτους θαλασσίου. ἡ λεγουμένη μάλθη. ὃ καὶ δυσανταγώνιστόν ἐστι. Pristen genus esse ceti marini, inexpugnabile, quod Malthe dicitur. *Queri solet, quomodo scribendum. Nam in Sidonij libris modò;* pristis, *modò* pistrix. *de Tritone:* —— iamque suam parcenti pistre flagellat. *et alibi:* Pristigeno quæ concha vehit Tritone Cytheron. *In Virgilij codicibus vtrumque inuenias, vt & hoc loco apud Senecam, vbi quinque m. s.*

habent

habent; piſtrix, *vt & veteres excuſi: recentiores* priſtis. *Pedo Albinouanus*, piſtres *vocat, niſi legendum* priſtes. *Dan. Caiet. hic cenſet, pro ferá* piſtrix, *pro naui*; piſtris *ſcribendum. Ego hoc diſcrimen non admitto. Seruius libro* j. *Æneid. ſcribit* priſtem *à ſectione dictum. ſanè Græcis* πρίειν *ſecare*, πρίσις *ſectio*, πρίςις *ſector. Et hoc animal conſtanter in Græcorum libris, Athenæi, Polycharmi, Epicharmi, Ariſtotelis, Polybij, Æliani, Oppiani, Euſtathij, Suidæ*, πρίςης, *&* πρήςις: *quod Quadrigarij apud Nonium, Valerij Flacci, & Plinij codicibus confirmatur. Quare exiſtimo Latinè huic feræ non niſi* priſtis *vel* piſtricis *nomen conuenire. ſanè, vt dixi, hoc loco, quinque ſcripti libri continent*; piſtrix, *& Feſti, Ciceronis, Auſonij, Arnobij, Annæi Flori, & Auſonij codicibus aſtruitur. & Gloſſ. Græcolat.* κητὶς Piſtrix de belua. *habet. Latino-Græcum verò*; Piſtrix κῆτος, καὶ ἀρτοποιός. *cur ergo apud Feſtum non poßit legi*; piſtricem, *cunctis libris ſuffragantibus? vide de hoc piſce Wottonum d. cap. 195. & Rondeletium lib. 16. de piſcibus. De poculo eiuſdem nominis Athenæum lib.* 11. *cap.* 11. *& cap.* 15.

Aut reddit] *ſincerum, ne dubita. ſed Moguntin.* frangit.

1050 Diſceſſit] *in nonnullis antiq. libris* diffugit.

1051 Solus immunis] *illuſtrantur hæc omnia Ouidiano loco, vnde ſumta.* 15. *Metamorph. vbi Hippolytus ipſe ſic narrat*:

Cùm mare ſurrexit, cumulúſque immanis aquarum
In montis ſpeciem curuari, & creſcere viſus,
Et dare mugitus ſummóque cacumine findi:
Corniger hinc taurus ruptis expellitur vndis,
Pectoribúſque tenus molles erectus in auras,
Naribus & patulo partem maris euomit ore.
Corda pauent comitum: mihi mens interrita manſit,
Exiliis contenta ſuis. tum colla feroces
Ad freta conuertunt, erectíſque auribus horrent
Quadrupedes, monſtríque metu turbantur, & altis
Præcipitant currum ſcopulis. ego ducere vanâ
Frena manu, ſpumis albentibus oblita, luctor,
Et retrò lentas tendo reſupinus habenas.
Nec vires tamen has rabies ſuperaſſet equorum,
Ni rota, perpetuum quæ circumuertitur axem,
Stipitis occurſu fracta ac diſiecta fuiſſet.
Excutior curru; loríſque tenentibus artus,
Viſcera viua trahi, neruos in ſtirpe teneri,
Membra rapi partim, partim *reprenſa teneri,
Oſſa grauem dare fracta ſonum, feſſamque videres
Exhalare animam; nulláſque in corpore partes
Noſcere quas poſſes. vnúmque erat omnia vulnus.

*Forte; *deprenſa.*

1057 Seque] *Pintianus lib.* ſeſe. *at Moguntin.* Seque præcipitans ſaxis Proluſit iræ. *Nec minus placet, quàm*; præluſit.

1060 Toruuſque currus] *ſic legebatur olim in omnibus excuſis. ſed quia* moles,

moles, præceßit, videns ego Solœcum monui in aduerſar. legendum vel ex membran. & torua, *vel ex coniecturâ*; taurúſque. *Mogunt. m.ſ. quemadmodũ & alij quattuor*; & torua. *quod cur non placeat? cur nos ad coniecturas?*

1070 At ille qualis] *Euripides in Hippolyto:*

Et dominus; vt qui iam multo tractandi equos
Vſu tritus erat; habenas corripit
Retentátque; ratem ſeu vir nauticus
Loris; corpora enitens retrò.

de aurigandi arte elegantes ſunt Homerici verſus Iliad. ψ'. *commmendati Platoni in Ione.*

1073 Torto] *quidam libri*; certo. *non placet.*

1071 Currus] *Euripides quadrigam fuiſſe tradit. quomodo ergo Philoſtrato credemus? qui, in Amphiarai imagine, negat Heroum tempore quadrigam in vſu fuiſſe, præterquam ſoli Hectori. quomodo Dionyſio? qui li.7. ſcribit Heroibus ſemper bigam vel trigam placuiſſe. Scio Homerum Achilli tres equos tribuere Iliad.* x v i. *ſed alium poëtam quattuor; qui vidit*; Hectorem curru quadriiugo raptarier.

1082 In lora] *Ouid.* ——loríſque tenentibus artus. *Impreßi variant. Lugdunenſ. & plerique vett.* Præceps in ora gnatus. *alij*; In lora præceps fuſus. *Moguntin. ſcript.* In lora fuſus implic. cadens. *hanc Hippolyti necẽ, ex noſtro tempori vicinis poëtis ſuauiter Baltaſſar Caſtilio eleg.* 2.

1088 Indignans] *m.ſ. meus in contextu*; agnoſcẽs. *ſed in marg.* indignãs.

1095 Ambuſta.] *Moguntinenſ.* aduſta. *malè.*

1096 Eiecto] *ſic rectè manuſc. & excuſi ferè omnes. hoc eſt, exſtante, prominente extra ſolum.*

1099 Dominúmque rumpunt] *premi, non opprimi virtus poteſt; ad tempus, non ſemper innocentia vexari. hic ipſe tam miſerè diſcerptus Hippolytus, poſt obitum diuinos honores conſecutus. ſcribit Pauſan. in Corinthiac. primum huic heroi Diomedem rem diuinam feciſſe, lucumq́; ei cum delubro, & priſci operis ſimulacro dicaſſe: apud Trœzenios ſolitum eidem ſacerdotem anniuerſaria ſacra facere, & virgines abſciſſum ante nuptias capillũ offerre: nec diſtractum ab equis, ſed in cœlum tranſlatum, aurigæ ſidus eſſe. Sunt qui à Dianâ vel Æſculapio ſuſcitatum, in Aricinum nemus migraſſe, & Virbium dictum velint, vt Ouid. 14. Metam. & Faſt. 3. Higyn. in fabulis, & Plutarch. in Parallel. Staphylus etiam in Arcadic. ab Aeſculapio curatum, & propterea ſanitatis auctorem à Ioue fulminatum prodidit; ſed repugnant Parrhaſius, Phylarchus, Teleſarchus, & alij, apud Sextum Empyricum contra Mathemat. cap. 16. Gloſſæ vett. in Iuuenalem dicunt Virbium vocatum, quia bis in vitam reuocatus.*

1100 Acutis aſperi vepres rubis] *non commutem cum Moguntino, qui*; acùti aſperis vepres rubi.

1108 Formæ] εἶδος, *Cicero & alij formam, ſpeciem, figuram: quæ non tam in cutis colore, aut ſolo vultu, vt quidam putant, quàm in appoſitâ ſtaturâ ad dignitatem, & in aptâ atque decorâ membrorum compoſitione, & conformatione*

matione lineamentorum posita. Quæ de re sic iudicant philosophi. pulcrum tunc dici aliquem (vtar verbis Daniel. Barbari, x 1. Comment. in Porphyr.) cùm partium ordine cõgruo, & debitis earum interuallis corpus habet distinctum, quodq́ aptâ magnitudine constat, & vbique decenti colore, tractuq́ decentibus lineamentis conformatur. nam cùm membra situm obtinent naturalem, suoq́ loco sunt aures, oculi, nares, pariq́ interstitio singula collocantur, & modus accedit; qui debitâ proportione seruatâ, magnitudinem conuenienter disponat: tunc pulcritudo inest, in quo hæc omnia reperiuntur. tres nasi longum dispositi faciei longitudinem protrahunt: vtriusque auris semicirculi coniuncti, circularem oris hiatum implent: similis est superciliorum ratio. par verò labij, nasi, aurisq́ magnitudo. gemini orbes oculorum vni sunt pares oris hiatui. octo capita totius corporis protensionem complent; latitudinemq́ parem in latus brachiorum extensio facit. His oculorum splendor, partium ordo, linearum tractus, & color aptus accedat. Hæc illa species est præstantissima corporis, quam apud Athenæum & Stobæum serm. de pulchritudine Euripides, Aristoteles, & Isocrates, &, de Saule agens, Theodorus Prodromus imperio dignam censuerunt. rectè, si animi pulchritudo coniuncta. sin: quid illa nisi putredo, vermium esca, inferni pabulum? cui ista corporis pulcritudo inest, curet animũ corpori æquare; cui deest, animi ornamẽtis studeat sese ornare. 1111 Funeri confertur] *elegans metaphora, à stipis vel tributi collatione.* 1112 Quanto] *Aeschylus:*

Potens est sanguinis coniunctio, aut familiaris congressio.

In chorum.

De instabilitate fortunæ, securitate priuatorum, regum periculis disserit: breuiter Hippolytum luget, & viam struit ad Phædræ necem.

1121 Minus in paruis] *prosequitur hæc latius Agamem. Chor. I. vbi nos nulla dicam. Claudianus in Epigramm.*

In breuibus nunquam sese probat Æolus vndis:
Nec capit angustus Boreæ certamina collis:
Alpes ille quatit, Rhodopeïa culmina quassat.
Incubuit nunquam cælestis flamma salictis:
Nec parui frutices iram meruêre tonantis,
Ingentes quercus, annosas fulminat ornos.

Statius lib. 2. siluar. in Lucani Genethliaco:

O nunquam data festa longa summis!
Cur plus ardua casibus petuntur?
Cur, sæuâ vice, magna non senescunt?

Mecænas, in Promethco:

Ipsa enim altitudo attonat
Summa. *hoc est, ipso Senecâ interprete, attonita habet summa.*

sic Hispani vsurpant; atruenar.

1122 Leuiúsque ferit leuiora] *sæpenumerò apud Tacitum auctoritate & exemplis hoc inuenias comprobari.*

1124 Præbet somnos] *Herbipolens. & Veneti,* Præbetque somn. *tunc versus deberet diuidi in duos, monometros. sanè Moguntin.* præbetq. senes.

1125 Duros] *malè Eguian.* diros. *rectè Moguntinens. auctior*; Euros excipiunt, excip. Notos.

1129 Humida vallis] *solent enim valles decurrentibus in eas aquis montanis esse humidæ. Acron & Seruius,* humidum (*aiunt*) *quod extrinsecus madet, vt lapides pluuiâ conspersi:* vuidum, *quod intrinsecus humorem continet, vt vestes; quas propterea* vuidas, *Plautus & Horatius,* vuescere, *Lucretius dixit. addit Acron,* madidum *esse, quod extrinsecus vdum. ego scio vuida quoque madida vocari, & frequentius* vdum, vuidum, humidum, madidum *pro iisdem capi. nec mirum, cùm, vel Aristotele teste, humidi plura genera, & in his vuidum.* φανερὸν, ὅτι τὸ μὲν διερὸν ἔσαι τοῦ ὑγροῦ. manifestum est, hudorem humoris esse. *& postea:* ὑγρὸν μὲν γάρ ἐστι, τὸ ἔχον οἰκείαν ὑγρότητα ἐν τῷ βάθει. humor enim est qui in imâ parte propriam humiditatem rei tuetur. *ait Aristot. lib. 2. de generat. cap. 2.*

1135 Plebeia domus] *omnes m.s. auctiores hoc loco, ita:*

Humilis tecti plebeia domus.
Circa regna sonat,
Volat ambiguis mobilis alis, *&c.*

& sic plerique impressi, nisi quod, hi; tonat, *pro,* sonat, *melius. vt appareat N. hæc interpolasse, dum rescripsit:* Plebeia domus, volat ambiguis Mobilis alis hora, nec vlli, *&c.*

1137 Nec vlli] *Varronis loco, ex parte ego, ex parte alij medicinã, hoc modo:*

Fortuna nulli currum missum à carcere intimo
Labi, inoffensum per æquor, candidum ad calcem sinit.

1141 Morte] *Eguian.* nocte.

1148 Casta] *Pallas. non, vt olim scripsi inaduertenter, Diana.*

IN ACT. V.

Occidit se ipsam Phædra, & Theseo fraudem suam, filij innocentiam aperit. mœstus pater, filij artus componit, eiq. iusta rogumq. parat; impiam nouercam in terram, sine pompâ, defodi imperat.

1162 Amore] *nunc mei. malè Mogunt.* timore.

Odio] *Antiopes, olim cùm illam gladio traiecisti.*

1164 Scinis] *iungi solent, Scinis & Procrustes & Minotaurus. Ouidius in epist. Phillidis:*

Cùm fuerit lectus Sciron, toruusque Procrustes
Et Scinis, & tauri mistáque forma viri.

de his latronibus, vide Plutarch. in Theseo, & Notas in Claudianum.

Cressius] *Minotaurus.*

1165 Dædalea claustra] *Labyrinthum, opus Dædali; à quo res omnis affabre facta,* Dædala, *vel* Dædalea.

1173 Animáque memet] *Moguntin.* animáque Fedram. *lego,* Phædram, *vt amicus Lipsius, cuius coniecturam apertè, vt vides, confirmat ille codex scriptus. sed tamen, vnde illud?* memet. *puto glossulam.*

1177 Abscissam comã] *sic inf. Troad. 805. Andromache filiolo morituro.*

——— oscula & fletus puer
Lacerósque crines excipe ——— *Item:*
——— sume nunc iterum comas,
Et sume lacrymas, quicquid è misero viri
Funere relictum est ——— *& paulo antè chorus:*
——— soluimus omnes
Lacerum multo funere crinem.

Moris fuit eorum, quibus cum aliqua necessitudo, funera honorare vel abscissâ, vel euulsâ comâ. euulsæ exemplum, in Troade: hic abscissæ. In illo, apud Ciceronem Tusculan. 3.

Turneb. li. 19. aduers. c. 5.

Scindens dolore identidem intonsam comam,

agi de euulsâ, volunt ex verbis sequentibus Tullij: facetum illud Bionis, perinde stultissimum Regem in luctu sibi capillum euellere, quasi caluitio mœror leuaretur. *idem docent Eustathius ad vers. 46. Iliad. ψ'. & Q. Smyrnæus lib. 3.* Detonsæ comæ *exemplum est Thessalorum, qui cum suâ coma equorum quoque iubas totonderunt, apud Plutarchum in Pelopidâ. quod vt plurimum poëtæ hac in re verbis istis promiscuè vtuntur sine delectu: quod videre est apud eos qui moris meminerunt, videlicet Homerus Odyss. δ'. Euripides in Iphig. Tauricâ, Oreste, Troadibus, Alceстide (vbi etiam equorum iubæ tondentur, vt liqueat hoc Thessalis in vsu fuisse) Sophocles in Lorario Aiace, & Electrâ, Propertius lib. 1. eleg. 17. Ouidius lib. 13. Metamorph. & lib. 3. Trist. eleg. 3. denique Lucilius, cùm scripsit:*

——— mercede quæ
Conductæ flent alieno in funere præficæ,
Multo & capillos scindunt, & clamant magis.

Iste, meâ sententiâ, tonsus ille lugubris apud Attium, Amphitrume;

Sed quænam hæc est mulier, funestâ veste, tonsu lugubri.

Officium idem in puerorum funeribus, ex laudatis Andromachæ verbis colligitur, & Ouidianâ Canace; quæ de puero, quo die natus, à feris discerpto:

Non mihi te licuit lacrymis perfundere iustis,
In tua nec tonsas ferre sepulcra comas.

Ponebant vt plurimum comam pater & mater, vt 12. Thebaid. Statij Creon Menœceo filio crinem destruit; & lib. 6. cum matre Eurydice, & nutrice Hypsipile, pater Lycurgus Archemoro:

At genitor sceptrique decus, cultúsque tonantis
Iniicit ipse rogis, tergóque & pectore fusam
Cæsariem ferro minuit, sectísque iacentis
Obnubit tenuia ora comis ——— *vnde discamus præterea faciem defuncti sectâ comâ tegi consueuisse; sed & totum quandoque corpus operiebatur, vt apud Homerum Odyss. δ'. & Philostratum in imagine Hippolyti. sic intellige illud Ouidij 3. Metamorph.*

——— fratri imposuere capillos Sectos ———

1182 Vindicati] *Thesei, sed Eguianus, Herb. & vet. Veneti;* vindicato. *mihi*

mihi neutrum placet. quomodo enim Phædra sancta? aliquid latere video, quod quid sit non video. nisi sancta *per* ἀντίφρασιν.

1184 Sedamen] *ex manusc. & vett. impress. omnibus reposui;* solamen. *mallem etiam ex iisdem hunc vers. præcedenti præponi.*

1192 Mucrone pectus impium iusto patet] *Mogun.* imperium iusto. *conÿcio legendum;* peruium iusto. *porrò* mucrone *pro* mucroni, *more veterum, Latinum casum, pro dandi ponentium.*

1193 Viro] *post hunc versum in meo manusc. habetur iste:*

Nulla latus comitante quid dubitas dedit. *sed ascriptum in margine:* hoc carmen in originali cõmentato non inuenitur. *ex quo originali postea omissum. huius fortè aliquod latet incognitum mihi. nam vnde versus ille erepserit, nescio, & cõstat sine illo sentẽtia. ideo non duxi edendum.*

1196 Auerni] *pallidum ab effectu vocat. Nam lacus est Campaniæ propter tetrum odorem crediti limen inferorũ. dictum tradit Lucret. li. 6. quia sit contrarius volucribus. quod & IZacius in Lycophron. probat. nam Græcis* ἄορνος. *præter cycnos nullæ in eo audent lauari, quòd omnes emoriantur, vel tantum superuolantes. tantâ est grauolentiâ, auctore Aristotele de admirand. audition. nu. 89. Virgilio, Strabone lib. 6. & aliis. Plinius similem esse scribit in Epiro: sed noster hic nobilior, Baiis contiguus intra Lucrinum sinum. quondam Styga vocatum rectè colligitur ex Silio lib. 12.*

Ille, olim populis dictum Styga, nomine verso,
Stagna inter celebrem nunc mitia monstrat Auernum.

plura pete ab Eustathio, in Odyss. κ'. *locum illum* ἔνθαμεν εἰς Ἀχέρωντα.

Tænarij specus] *Apollonÿ Schol. lib. 1. ex Pherecyde* ἐν τῇ θ. *scribit Elatum Icari filium duxisse Erimedam Damasicli filiã, & ex eâ genuisse Tænarum, à quo dicatur Tænarus, vrbs, promontoriũ & palus: sed postea addit* ταίναρον *promontoriũ Laconiæ à Tænaro Neptuni filio nuncupatũ. Valer. Argon. lib. 1. Tænarum vocat* semper patentẽ, *scilicet vmbris descendentibus. Lucanus lib. 9.* apertá Tænaron vmbris. *nam hic creditur Ditis esse ianua. situm, ceteraq. eò spectantia fusiùs reliquis describit Papinius lib. 2. Thebaid.*

Est locus Inachiæ dixerunt Tænara gentes,
Quâ formidatum Maleæ spumantis in auras
It caput, & nullos admittit culmine visus.
Stat sublimis apex, ventósque imbrésq. serenus
Despicit, & tantum fessis insiditur astris.

Et postea: Interiore sinu frangentia litora curuat
Tænarus, expositos non audens scandere fluctus:
Illic Ægæo Neptunus gurgite fessos
In portum deducit equos; prior haurit *habenas *Omnino leg. harenas.
Vngula. postremi soluuntur in æquora pisces.
Hoc (vt fama) loco pallentes deuius vmbras
Trames agit, nigríque Iouis vacua atria ditat
Mortibus. Arcadÿ perhibent si vera coloni;
Stridor ibi, & gemitus pœnarum, atroque tumultu

Feruet ager. sæpe Eumenidum vocésque manúsque
In medium sonuere diem, lethique triformis
Ianitor agricolas campis auditus abegit.

describitur etiam eleganter à Senecá in Herc. Fur. à ver. 661. quo loco plura.

1197 Vnda miseris grata Lethes] Lethe fluuius inferorum, cuius potus vmbris præteritarum rerũ obliuionem inducere putabatur. ideo miseris grata. confictũ id quia mortui plurimarum rerũ obliuiscuntur, de quo nos alibi. Est & Lethes seu Lethe fluuius Hispaniæ Straboni ac aliis, à quibus etiam Limius & Limæa videtur dici: Sallustius, & Mela, & Plinius, fluuiũ Obliuionis vocant. Epitoma Liuij, Obliuionem. de eo Silius lib. 1.

——— lucentes voluit arenas
Infernæ populis, referens obliuia Lethes.

Placet Medinæ cõiectura eum esse, qui hodie Guadallete. Mauris enim Guadal flumen. vt Guadalquiuir flumen ingens. Guadiana pro Guadalana, flumen Anæ. propter hoc flumen Pluto apud Claudianum, inquit: ——— sunt altera Lethes Flumina ——— nam alterũ de duobus. Hispanĩ, vt Latini, sic & Græci quidã in patrio casu, τῆς Λήθης amnem, vt Strabo; alij vsurpant in recto, ὁ Λήθης, vt Appianus. ab Hispanis ante inundationem Arabicæ illuuiei, Lethe, dicebatur. Torpentes lacus] Cocytus. de quo Herc. Fur. ver. 686. 1203 Noua nece] nam (vt ait Petronius) natum votis interfecerat absentem; in solo, monstrum sali; aurigam, equi proprij. porrò in carmine præced. Moguntin. accensor, pro; assensor.

1205 Vindex] Moguntinens. Iudex. idem; verum nefas.

1208 Ad cælũ] placet vet. Venet. & Herb. lectio in cælũ, si tamen initio carminis, ad pro, in. scilicet: Ad hoc redimus. patuit in cælum via.

1211 Vt concremarem] iam sæpius monui, veteres cadauera vel melle condire, vel concremare consueuisse. Lucretius lib. 3.

Ignibus, impositum calidis torrescere flammis,
Aut in melle situm suffocari ———

1213 Alcide] dederat Herculi petenti Theseum reducendũ Pluto, vt narrat Theseus Herc. Fur. act. 3. de quo intelligendum quod Aristides scripsit, Orat. in Mineruam, Mineruæ auxilio quendã ab Hercule ex inferis reductũ.

1215 Effera] frequens nostro coaceruatio epithetorũ, in exaggerationibus. malè hîc nonnulli lib. efferar. 1224 Et ceruicibus] mallem, si libri astruerent, vt ceruicibus. sic enim artius cuncta necterentur.

1227 Alluens] sic o. v. l. Lugdun. abluens. 1235 Casti] non, vt olim, adulterij caussâ. 1247 En patrio] sic primi, ni fallor, Basileens. cùm prius non malè haberetur; en patris. 1268 En hæc suprema vota] Moguntin. dona. rectiùs. 1274 Acquirite] suspicor expulsum à sciolis vocabulum vetus, probum, laudatum; anquirite: quod significat diligenter, & omnibus excussis quærere. est quidem vt plurimum iudiciale verbum Liuio & ceteris historicis, oratoribus, legislatoribus: sed tamen ad alia etiam vtuntur Lucretius, Sallustius, Cicero. Vide Gifanij Collectanea Lucretiana.

Istã] Mog. Fedrã. corruptè puto & ex glossa. aptior indignãti vulgata lectio.

Terra

Terra defossam premat] *iampridem multa dixeram in Aduers. de hoc more Græcorum, Romanorumq; : edidit eadem aliaq; , nonnullis annis postea B. Brissonius V. C lib. 1. Formul. cùm videlicet eosdē, quos ego, scriptores legisset : ego quoq; nonnulla postmodum reperi apud varios, quæ hîc exhibebo ex ipsis auctoribus accepta. nam, etsi eadē ex parte alij, cur vetemur ex communi riuo in peculiares incilis aquam deducere? non nouum id, nec vituperatione dignum, sed frequentarium & inconspretū. In agro Veronensi hæc inscriptio:*

Functa iacés hîc, sed viuis viuésque Secundo
Lella tuo. debent nec benefacta mori.
Te Tellus, sanctósque precor pro coniuge Manes,
Vos ite ô placidi, tu leuis ossa tege.

Item:

Opto, si qua fides remanet telluris amicæ,
Sit tibi perpetuo terra leuis tumulo.

Tibullus eleg. vlt. lib. 2.

Parce, per immatura tuæ precor ossa sororis.
Sic bene sub * tenerâ parua quiescat humo.

* *Hoc est, leui.*

Propertius lib. 1. eleg. 17.

Illa meum extremo clamasset puluere nomen,
Vt mihi non vllo pondere terra foret

Ouidius in Epist. Didus:

Et senis Anchisæ molliter ossa cubent.

Ausonius Burdegalensis:

Vos leuis cespes tegat, & sepulcri,
Tecta defendant cineres opertos.

hæc cui benè: contra cui malè precabantur, terram grauē, pondus tumuli onerosum, vt ex Tertulliano lib. de testimonio animæ cap. 4. colligitur, ait: Terram grauem imprecaris, & cineri penes inferos tormentum, *&c. vt videlicet sic depressa anima non nisi laboriosè euolaret: vel forte ex Stoicorum delirio, quos Seneca refert credidisse animam hominis magno quopiam pondere extriti, præcluso exitu, perire & statim dispergi. quod refellit epist. 58. sub finem. hanc consuetudinem confirmat hîc Seneca. & Tibullus lib. 1.*

Iam tua qui Venerem docuisti Vendere primus,
Quisquis es, infelix vrgeat ossa lapis.

Callimachus, sibi, si quid improbum laudarit, terram non leuem imprecatur:

—— μήτε σὺ κούφη
Γίγνεο ——

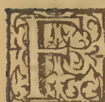
hâc eadem de causâ extremâ Troade cadet Polyxena, vt Achilli grauem factura terram. Meminit olim huius moris Britannicus in Iuuenal. Sat. 10. Et fortassis propterea non lapidibus, lignis, aut cespitibus, quos repererant insepultos, contegebant; sed Græci quidem ter puluerem iniiciebant, teste Eustathio; Romani verò, Varrone auctore, leuē terræ glebam. Vide Muretum lib. 10. var. lect. cap. 19. Lambinum ad Horatij lib. 1. Od. 28. Lud. Guicciardum lib. 1. & 2. de Funerib. Hæc in Hippolytum.

COMMENT. IN HERCVLEM FVRENTEM.

ARGVMENTVM.

QVERITVR Iuno multiuoli Iouis furta, & pellices enumerat, earumq; liberos, in Herculem tamen potissimùm inuehitur, auctum recenti gloriâ victis inferis; Acheronta mouet, & furorem Argos reuerso Herculi immittit. Absente Hercule Lycus exsul Thebanus, vrbe occupatâ, Creonte Rege ac filiis necatis, confugientem ad aras Megaram Herculis vxorem, ni sibi nubat, flammis cremare minatur. Superuenit Hercules, & debitâ Lycum sociosque cæde vlciscitur. deinde sacrificaturus, vertitur in insaniam; propriam vxorem, atque filios interficit. recedente denique vesaniâ, & miseriâ suâ cognitâ, vitæ manum inferre suæ statuit: sed euictus Amphitruonis precibus atque lacrymis, ignoscit sibi, & cum Theseo Athenas pergit. confer cum Philostrato in Imaginibus & Moschi Megarâ.

IN ACT. I.

FVNGITVR *Iuno Prologi vicem, & seipsam incitat ad vindictam ab Hercule, de mentis statu deturbato, exigendam.*

2 Iouem] *Tres Ioues numerat Clemens Alexand. in* προτρεπτ. *vnum Arcadem, Aetheris filium; alium quoque Arcadem, tertium Cretensem, ambos Saturni filios. Hunc vltimum Arnob. lib. 4. Cæli F. facit: Eusebius lib. 2. Præparat. Euang. cap. 4. eundem tradit, quòd plurimum robore corporis & animi viribus valeret, & in alios multa iustitiæ exempla ederet, vitámque humanam in multis iuuaret, postquam exuit hominem, Iouem vocatum, & pro Deo cultum.*

3 Templa ætheris] *templum veteres, pro quouis tractu, & quauis hominum Deorúmve habitatione, posuerunt. Varro id docet initio lib. 6. de ling. Lat.* Templum dicitur tribus modis; ab naturâ, ab auspicio, ab similitudine. Naturâ in cælo, ab auspicio in terra, ab similitudine sub terrâ. In cælo templum dicitur;

O magna templa cælitum
Commixta stellis splendidis.

Item: Vnus erit quem tu tolles in cærula cæli
Templa ——

In

In terrâ, vt in Peribœa:

Scrupea saxa Bacchi templa propè aggreditur.

Sub terrâ, vt in Andromachâ.

Acherusia, templa alta Orci, saluete infera.

Et subdit Varro: quaquâ intuerant oculi, à tuendo templum primò dictum: quocircâ cælum, quâ tuimur, dictum templum. *Sic Ennius.*

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis.

Idem: Quanquam multa manus ad cæli cærula templa
Tendebam lacrymans ———

& lib. 6. Fumida iam cæli scintillare omnia templa

Septimius Hymno in Ianum:

Iane pater, Iane tuens, diue biceps, biformis,
O cate rerum sator, ô principium Deorum;
Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reserata mugiunt aurea templa mundi.

sic enim Victorinus citat: quamuis Terentianus legerit, aurea claustra.
Drepanius Florus Psal. 27.

Dum templa cæli ad ardua
Elata tollo brachia.

Varro, Bimarco: Tunc repentè cælitum altum tonitribus templum tonescit. *Ennius Palatium vocauit. sic enim de Epicuro Cicero 2. de Nat. Deorum:* Qui cùm palato quid sit optimum iudicat, cæli palatium (vt ait Ennius) non suspexit.

4 Pellicibus] *rectè:* locum dedi pellicibus. *nam pellex à pellendo, quòd iustam coniugem thalamis pellat.*

5 Tenent] *idem conqueritur Iuno apud Ouid. lib. 2. Metamorph.*

Quæritis, æthereis quare regina Deorum
Sedibus, hîc adsim? pro me tenet altera cælum.

Spurios & mœchas Iouis magno numero enumerant D. Iustinus Martyr Apologia 2. S. Theophilus Antiochenus lib. 2. ad Autolycum, Arnobius lib. contra gent. 4. & 5. Eusebius lib. 2. præparat. Euang. cap. 4.

6 Arctos] *hîc pro vrsæ sidere, non pro circulo Arctico, vt sumunt Homerus, Heraclitus, & alij nonnunquam. Vide Strabon. lib. 1. De Callisto seu Vrsâ multa Higyn. li. 2. astronom. vide inf. Herc. Oet. versiculo 1583.*

7 Sidus] *rectè. quia vrsa, non stella, sed plurium stellarum conglobatio est.*

8 Quâ tepente vere laxatur dies] *oritur enim Taurus cum Sole, mense Aprili, quo tempore iam dies aliquanto longiores, clariores, & tepidiores. dictus enim Aprilis ab aperiendo. Virgilius 1. Georg.*

Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus ———

Laxatur] *aperitur.* 9 Vector Europæ] *adductos à me Getulici versus. N. laudabiliter sic castigauit:*

Non illic Aries verno ferit aëra cornu,
Gnossia nec Geminos præcedunt cornua Tauri,

Sicca Lycaonius resupinat plostra Bootes. *vide Oedip. chor. 3.*

11 Atlantides] *vide sup. Medeæ ver. 312.*

12 Fera coma hinc] *quidam m. s.* Fera minax. *vnde feliciter Critici* ferro minax. Hinc] *opponitur*, τὸ hinc; *quod versu sexto. Orion enim Austrinum signum, aduersum Vrsæ, vt volunt Aratus & Theon. iccirco Manilius*: Arctos & Orion aduersis frontibus ibant.

Exterret Orion] *etiam quia sidus terribiliter micans, & ex horridis sideribus, vt vocant. Plinius lib. 18. cap. 28.* Deos] *sidera Deos vocat, sed more antiquorum, de quo alibi. Exterret autem Orion sidera, non omnia, sed Pleiades; quas cùm matrem illarum insequeretur, simul in fugam compulit, vnam quoque illarum Meropen violauit. auctores Q. Smyrnæus lib. 5. Athenæus lib. 11. & Scholiastes Apollonij in lib. 3.* Orion, *Latinè* Iugula. *de Pleiadibus sic Hesiodus*:

Quod si te nauigationis periculosæ desiderium cœperit;
Quando vtique Pleïades, robur validum Orionis
Fugientes, occiderint in obscurum pontum:
Tunc certè variorum ventorum stridunt flamina,
Et tunc ne amplius naues habe in nigro ponto.

13 Aureus] *pulcher. apud nescio quem*:

Musa dic mihi opera planè aureæ Veneris.

Mimnermus: Quomodo mî quicquam iucundum sine aurea Venere? *Vtuntur eodem epitheto Hesiodus & Homerus; quem D. Iustinus Martyr in exhortat. sic Venerem vult vocasse; quod in Ægypto templum & agrum esse sciret* Aureæ Veneri *dicatum.*

14 Signa clara Tyndaridæ] *Castor & Pollux Iouis & Ledæ filij. hodie vocamus S. Hermetem. sed fulgor potius, quàm stella. Nam verum est quod prodidit olim Xenophanes apud Stobæū in eclog. physic., Dioscoros non astra, sed nubeculas seu exhalationes quasdam esse, ex motu quodam interfulgentes. noster poëtas sequitur, inter quos Mercurius Trismegistus, in Cratere;*

ναῦσίτ' ἐν ὠκυπόροισι διὸς κούρων ἐπιφάντα.

quædam Theuetus Cosmographiæ lib. 7. cap. 10. Addam quiddam non multis notum. Hispani hunc fulgorem S. Telmum *vocant. Vnde? quia S. Telmus, Dominicani ordinis lumen, miræ sanctitatis, plurimis olim nauigantibus post obitum auxilio fuisse creditur: eius vitam sat benè, Latinè & Hispanicè manuscriptam legi quondam in Legione seu Lugduno Galæciæ, in collegio Societatis* IESV, *à fundatore eiusdem collegij, & vrbis Legionensis Episcopo, Ioanne de Sancto Æmiliano, vltimis tabulis relictam. De Tindaridis verè Homerus cecinit, vtrumque Spartæ sepultum; licet alij solum Castorem putent. consule Clementem Alex. in Protrept. Nec est quod culpetur Seneca, quoniam hoc tempore nondum Castores mortui, vt patet ex Theocrito eid'. 23. Apollodoro lib. 3. Clemente Alex. lib. 1. Stromat. & Ouid. lib. 5. Fastor. Defenditur enim noster Anachronismi beneficio sic Statius 2. Thebaid. mensæ Thyesteæ, diu priùs, meminit. sic Sallustius lib. 1. montis sacri & Auentini, vt notat Diomedes lib. 2. cap. vlt. Non tantum Tindaridæ, sed & soror Helena*

lena in sidus mutata credebatur, prosperum nauigantibus; iuxta Euripid. in Oreste; infaustum & infelix, iuxta plerosque. Statius huc inclinat, libro 3. Siluar. in Propemt. Celeris:

——— antemnæ gemino consistite cornu
Oebalij fratres, vobis pontúsque polúsque
Luceat: Iliacæ longè nimbosa sororis
Astra fugate procul, totóque excludite cælo.

de his consule Lilium lib. de re nauticâ cap. 9. & Syntagm. 5.

15 Mobilis tellus stetit] *Delos. explicat hoc ipse Apollo apud Eusebium lib. 3. præparat. Euang. cap. 4. & Plinius lib. 4. cap. 12. Strabo lib. 10.* Fabulæ namque tradiderunt Latonam hoc in loco pariendi soluisse dolores, cùm Apollinem simul & Dianam in lucem edidit. Antea quidem, vt ait Pindarus, intoleranda erat inter vndas, variis vndique fluctibus agitata: sed cùm vicinus doloribus aduênit partus, quattuor terrestribus è truncis columnæ durâ in petrâ solido ex adamante continuerunt: vbi felicem enixa est stirpem.

16 Bacchi parens] *translatam in cælum Semelen, etiam tradiderunt Plutarch. in vita Romuli, Apollodorus lib. 2. Biblioth. & Aristides tom. 1. Orat. in Bacch. & in vet. inscriptione* LVCVM SEMELES *inuenio.*

18 Mundus] *cælum. Mundi varias significationes, ex Diodoro Siculo, obseruauit N. in Commentar. pereruditio in Manilij lib. vlt.*

19 Sed vetera sero querimur: vna me dira ac fera] *sic Moguntin. & alij manusc. & excusi Herbipol. & Venet. Postea Basileens. & Lugdunens. rectè expunxerunt voculam;* sero, *hoc modo:* sed vetera querimur: vna me dira ac fera *&c. frustrà (inquit) tempus tero refricandis antiquis & obductis iam vulneribus: recens vnum me peius habet. Thebæ inflixêre, vt & alia multa. ex Alcmenâ natus Alcides. N. maluit retinere;* sero, *& reijcere τὸ.* dira ac. *cui non suffragor.* Vetera] ante mala *vocat Maro.*

18 Puellæ serta] *Propertius:*

Testis sidereæ torta corona Deæ.

vide Ouid. 3. Fastor. Higyn. 2. Astronom. & Scholiast. Germanici.

24 Ortu] *quædam membranæ;* ortus.

24 Impendit] *cuius generationi cælum vnũ diem contribuit. continuatæ enim noctes duæ nullo die intermedio. sic alibi:* vxor impendit animam marito. *eadem sententia ex manusc. in quibus;* impediit. *& sanè Moguntin. recentior aliis;* impedit: *quod exstat in Herbipolens. & Venetis tribus. Vide Agamemn. versu* 811.

26 Mersum Oceano iubar] *hoc est, iussus non lucere vnum diem. iussus feriari à diurno labore. Negat Oceanũ Herodotus lib. 2. & lib. 4. non quod nullum mare putet, sed quia tum temporis nondũ satis notum nomen, ipsi non probabatur. dictus à celeritate Solino, & aliis aliunde. interdũ pro ipso Orizonte sumitur, vt docet Strabo li. 1. Geog. interdum pro ipso maris Numine, in illo:*

Super Oceani stagna alta patris
Terrarum amfracta reuisam,

denique, apud Lampridium, pro balneorum vastis lauacris, de quorum amplitudine ὑπερβολικῶς *quædam Ammianus Marcellinus scribit.*

27 Viuaces aget iras] *Sidonius Antipater, de Baccho & Hercule:* Iuno ambobus grauis est Dea. *lege Victorium lib. 25. var. lect. cap. 2.*

30 Horridum tellus] *vet. impreßi;* horrendum tellus. *num scripserat?* tellus horrendum. *& in eodem carmine multi libri, etiã scripti;* quid bella? *est autem acclamatio Tragica indignationis plena, quâ se vinci indignatur.*

32 Ferum] διάλυτον.

33 Et crescit] *putaram;* excrescit. *sed melius q. l. s.* increscit.

36 Patrem probauit] *quæso, quid sibi vult Moguntin. scriptura?*

Patrem improbauit. gloriæ feci locum
Inde quâ lucem premit aperítque Thetis,
Quâ sol reuertens, quâ ferens Titan diem, *&c.*

38 Binos] *vel, quia (si de iis, qui propriè Æthiopes) Nilo (seu Nigri) in duas diuiduntur partes; Orientales Aegyptum & Arabas, Occidentales Atlanticum spectant: vel (si de omnibus, more veterum, qui ad meridiem maritima incolunt, vt sumsêre Aeschylus, Euripides, Homerus, Ephorus) quia dimisi à se inuicẽ sinu Arabico, circulo meridiano æqualiter in fluuij morẽ secto, vide Strab. lib. 1. fusè de hac Æthiopum diuisione tractantem. Homerus:*

Æthiopes bipartiti sunt extremi hominum,
Quidam ad occasum solis, quidam ad ortum.

39 Toto Deus narratur] *teneo in furto Claudianum manifesto, cùm, in laude Herculis, sic affatur Iunonem:*

——— licet omnia mundi
Monstra voces, ipsámque armes serpentibus hydram:
Defendet natura Deum; patrémque probabit,
Quod non vis constare, Iouem ———

Hercules dictus quasi Iunonis gloria, eo quòd odio & persecutione nouercæ magis inclaruit.

45 Quæ timuit] *desinite tantum Heroi huic tribuere, vt, contra Senecæ voluntatem, timorem illi adimatis. sic enim libri ad vnum omnes. sic infra Herculi amiciß. Theseus:* Et vterque timuit ——— *tam Hercules, quàm Cerberus. & si spes in Hercule, sanè & timor: ab inuicem illa nequeunt separari. spem verò, nec vos ipsi ab eo tollatis. est timor, qui cadit in fortem virum; est, qui in pusillanimes tantùm. sed hæc ab Aristotele petenda.*

46 Armatus venit] *propter hæc arma dicitur Tertulliano* Scytalosagittipelliger. *soliti autem vt Hercules, ita ceteri Heroës initio pellibus animantium vestiri, vt docet Pierius lib. 1. Hieroglyph. sed & prima huiusmodi hominum indumenta certo certius ex cap. 3. Genes.*

47 Inferni Iouis] *Homero subterraneus Iupiter, Pluto. de Ioue varia traduntur. Valerius Soranus & alij prudentiores, mundum esse putarunt. illius carmina sunt:*

Iuppiter omnipotens rerum, regúmque, Deúmque;
Progenitor, genitríxque Deûm, Deus vnus & omnis.

quæ à Varrone lib. de cultu Deorum, ita exponuntur (*ait D. Augustin. li. 7. de*

de ciuit. Dei cap. 9. vt eum marem existimarent, qui semen emitteret, feminam quæ acciperet: Iouémque esse mundum, & omnia semina ex se emittere, & in se recipere: quâ causâ (inquit) scripsit Soranus; *Iupiter progenitor, genitrixq́.* nec minùs cum causâ, vnum & eundẽ omnia esse. Mundus enim vnus, & in eo vno omnia sunt. *de Iouis variis cognominibus vide eundem D. August. d. lib. cap. 11. & ibi Commentar.*

48 Opima regis] *rectè. nam opima non nisi hostium duci detrahuuntur, siue à duce, siue à gregario, teste Varrone.*

54 Erebóque] *pro inferno, pars pro toto.*

56 Sacra] *Arcana. sic Ouid.* medicamen sacrum. *hinc* sacraria, *loca quibus solis sacerdotibus aditus patet. Tacitus:* sed fœdus arcanum habetur, quasi mutuo cruore sacratum.

57 At ille] *Moguntin.* ac ille.

59 Atrum canem] *per familiare nostro Cerberum vocare* atrum. *in Menippeâ, de Claudio;* subperturbatur, (albam canem in deliciis habere solebat) vt illum vidit canem nigrum, villosum, sanè non quem velis tibi in tenebris occurrere. *ita membranæ Burdigalens. in quibus etiam paullo antè, quod vulgò legitur de eodem Cerbero;* bellua centiceps, sese mouens, villósque horrendos excutiens: *præter τò,* bellua centiceps; *omnino deficit. cum causâ, meo iudicio.*

62 Terna] *Moguntin. Herbipol. & Venetus Bernardini,* tetra. *recentior Venet. Pintiani;* terra. *an hinc alij?* terna.

68 Expenso] *Mogunt.* extenso. *male. quidam m. s.* experto. *quod ipsum quoque recipi posset. nec desunt exempla apud Priscianum: sed haut dubiè;* expenso, *melius. hoc est, librato, & versato diligenter, quantum valeat.*

71 Immensæ] *an non immensa moles totius cæli? cur ergo minus hæc vera scriptura, quàm cod. vnius?* innisæ. *cui; dent veniam: præfero quinque scriptorum, & omnium excusorum fidem.*

77 Quid tanta mandas odia] *sensus, quid tu tam potens, Iouis & soror & coniux, Deorum regina, tam grauia, tam acerba, tam inueterata odia, aliis mandas exsequenda? cur non ipsa te vlcisceris, & manibus tuis sæuis? Odium illa satis iam aperuerat, nocuerat palàm sepius: sed manibus suis nondum, ac ne nunc quidem. Non ergo amplius;* tacita.

81 Doris] *vnde verò Achiui omnes, postea Dores dicti docet Plato Dialog. 3. de legibus.* Gigante] *Encelado.* Excusso] *Eguianus;* emisso.

82 Leuet] *post hunc vers. in Moguntino manusc. sequitur:* Mouenda iam sunt bella, iam secum gerat. Sublimis alias, *&c.*

83 Alias luna concipiat feras] *Pythagoræi censebant omnia quæ apud nos sunt, flumina, feras, montes, &c. etiam in orbe Lunæ reperiri: vt refert Achilles Statius in Aratum, simul addens hinc Nemeæum leonem decidisse, Vide Politian. Miscell. c. 17. qui primus hîc reposuit;* alias, *cùm;* altas, *habetur in Herbip. & Venetis primis. Claudianus de Tauro ab Hercule domito:*

—— taurus medio nam sidere lunæ
Progenitus, Dictæa Iouis possederat arua. *hinc ergo Nemeæus deciderat Leo.*

86 Tartari] *eum describit lib. de iudicio Domini Tertullianus:*

Iam vaga à nullo tellus possessa colono,
Æquoris extremo pressa, & sub fine profundo;
Quâ Sol emenso radio disterminat orbem,
Et quâ transacto conduntur sidera mundo;
Æther gliscit atris obstrusa luce tenebris.

Nota & hic obstrusa.

Plutarchus in lib. de primo frigore : τάρταρος οὗτος ὑπὸ ψυχρότητος κέκληται. δηλοῖ δὲ καὶ Ἡσίοδος, εἰπὼν, τάρταρον ἠερόεντα. καὶ τὸ ῥιγοῦντα πάλλεσθαι καὶ τρέμειν ταρταρίζειν. Tartarus dicitur à frigore, quòd etiam Hesiodus docuit, tartarum appellans aërosum, & qui horrore tremunt ac quassantur, ταρταρίζειν dicuntur. *Plato in vltimo Gorgiâ; Tartarum vocat vindictæ ac iustitiæ carcerem.*

90 Mouenda iam sunt] *Bernardin. Gellius ante annos centum, monuit hunc versum & præcedentem:* I nunc superbe, *&c. videri interiectos. quod de isto, non de præcedenti, mihi quidem penè certum. In Moguntinens. hic deest; supra etiam alieno loco positus, ponendus infra, vt paullo pòst dicam.*

95 Quâ mugit] *credo qui hoc inuexerunt, de terræ mugitu acceperunt, de quo postea :* ——— cur mugit solum? *sed malo cum m. s. Mogunt. & ceteris, item excusis Venetiis & Herbipoli;* quam munit. *quam tegit & defendit.*

99 In se armatus furor] *rectè Prudentius in Psychomach.*

Ipsa sibi est hostis væsania, séque furendo
Interimit, moritúrque suis ira ignea telis.

101 Incipite] *Euripid. in* μαινομεν. *act. 3.*

ἀλλ' εἶ ἄτεγκτος συλλαβοῦσα καρδίαν, *&c.*
Sed age pectus durum immota arripe.

103 Agmen horrendum anguibus] *vide sup. Med. 14.*

107 Caminis] ora, *vocat Lucanus lib. 1. In Æthnâ plerique ponunt Vulcani ferrariam officinam, & ibi fornaces esse Vulcanios. alij malunt in duabus Æoliis, vt Agathocles* ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. *Pytheas quoque* ἐν γῆς περιόδῳ *Liparam & Strongylem hac officinâ nobiles tradit; Metrodorus & Theophrastus scribunt eas ad multa in mare stadia ignem euomere. D. Pacianus, Orat. de pœnitentiâ:* cuius fumariola quædam maximos montes subterraneis ignibus decoquunt. æstuat indefessis flammarum globis Æthna & Lisaniculus & Vesuuius Campanus. *Sed vbi terrarum secundus ille? legendum putem,* Æthna ille Siculus & Ves. *Vide Apollon. & Scholiast. in lib. 4. vers. 760. & 834. & Plinium lib. 3. cap. 9.*

108 Animo] *Moguntinens.* animum.

111 Furit] *non peius Moguntinens.* furis?

113 Nouerca] *odio nouercali.*

114 Iam odia mutentur mea] εἰρωνικῶς.

116 Quo nos] *Moguntinens.* qua nos.

119 Ioue esse genitum] pro; hoc prosit, *Herbipolens. & Veneti;* hic prosit. *sed quid illi prosit Ioue esse genitum? vt velit mori, & nequeat? quasi non mortui multi Ioue geniti. potius, vt omnes obuios interficiat, nec quisquam furentem valeat impedire, eíve resistere.*

Stabo] *pertinaciter durabo, non patiar me à proposito vllâ laßitudine deduci, persistam & euincam quicquid obstiterit. ea vis vocabuli, vt inter ceteras significationes eius tradit Rabbi Moses lib. 1. ductoris dubitant. cap. 13. sic accipitur illud Habacuck*; super custodiam meam stabo, & figam gradum, *&c. Statius lib. 9. Thebaid.*

——— nec enim dat terga, nec vllis
Frangitur ille minis, venientésque obuius vndas
Intrat, & obiectâ dispellit flumina parmâ:
Stant terrâ fugiente gradus, & poplite tenso
Lubrica saxa tenet genibusque obnixus & hærens.

quid magis ad viuum pictor vllus exprimat?

120 Manum] *assentior corrigentibus*; manu. *tela enim se libraturam, hoc est, directuram; non Herculis manum, minatur.*

122 Admittat illas genitor in cælum manus] *tam atroci impiatas parricidio. Hoc loco magno mihi vsui cod. scriptus, quem Burdigalæ Simon Millangius, amicus meus, à CL. V. Præside des Eguis (semper Equianũ nomino) commodato dedit, auctior enim, & suo loco erronem alium statuit; hoc pacto,*

Admittat illas genitor in cælum manus.
Mouenda iam sunt bella: clarescit dies,
Ortúque Titan lucidus croceo subit.

sequor te bone scriptor; cuius fidem Lipsij mei liber confirmat.

123 Clarescit dies] *noli ergo hanc oportunitatem parandæ vindictæ omittere: noli certamen diutius differre. instat aurora. dies abire iubet. Nec octosâ hæc aure prætereunda: ex eorum sententiâ dici videntur, qui inferos, furias, & huiusmodi alia terriculamenta nocturno solum tempore inter homines vagari censebant; lucescente verò die robur omne amittere, & humanis sese conspectibus subtrahere. Vnde apud Virgilium lib. 5. Anchisæ vmbra solem oriri causatur, vt Æneam dimittat:*

Et me sæuus equis Oriens afflauit anhelis.

& sub auroram vmbra Theodosij apud Claudianum,

Dixit, & afflatus vicino sole r. fugit.

sic etiam audio illud Virgilij, apud quem lib. 4. Æneas:

Me patris Anchisæ quoties humentibus vmbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt
Admonet in somnis & turbida terret imago.

Et illud Tiresiæ apud Horat lib. 2. Sat. 5. ——— sed me
Imperiosa trahit Proserpina. viue, valéque.

quæ non sinebat inferni leges, ab vmbris quibus præerat, violari; huius legis meminit etiam Propertius; quæ est vera Horatiani loci, & ceterorum istorum interpretatio. Propertius lib. 4. eleg. 7. de vmbris agens:

Nocte vagæ ferimur. nox clausas liberat vmbras,
Errat & abiectâ Cerberus ipse serâ.
Luce iubent leges Lethæa ad stagna reuerti:
Nos vehimur: vectum nauta recenset onus.

Papi-

Papinius Thebaid. 2. de vmbrâ Laij:

Dixit, & abſcedens, etenim iam pallida turbant
Sidera lucis equi —— *idem noctu iubentius ſuperos, quam interdiu inuiſere hominum domicilia ſignificat:*
—— huc & ſub nocte ſilenti;
Cum ſuperis terrena placent; tua turba relicto
Labetur cælo —— *ideo Berenyces Boſtrychus apud Catullum:*
Sed quanquam me nocte premunt veſtigia Diuûm.

Vide Paribas. in Claudian. & Turneb. lib. 14. cap. 4.

Confictum fortè, quia Deus, in mentis quiete, animo à curis vacuo, vt noctis ſilentio & ſolitudine fit, arcana ſua ſæpius hominibus communicat. vel potius quia Gentilium ſuperi, verè inferi & dæmones lucifugi. Memini proditum à quodam Marco Mago & hæretico, quem Pſellus immeritò laudat, lib. de dæmonib., ſex eſſe dæmonum genera, in his vnum Lucifugum, in tenebris habitans. quod vt non negauerim; ita nullo pacto tolerandum puto. quod Ioſephus lib. 1. antiquit. voluerit Angelum antagoniſtam Iſraëlis φάντασμα *fuiſſe: minus etiam Cabaliſtarum audaciam; qui Geneſ. 32. luctam illã Iacobi fuiſſe cenſent cum aliquo ex his malis ſpiritibus lucifugis: quia dicit:* Dimitte me: iam enim aſcendit aurora. *nam mox Iacob ſubdit, ſè Dominum facie ad faciem vidiſſe: & in Hebræo nomen Dei ponitur* Elohim אֱלֹהִים *& locus à Dei facie dictus* פְּנוּאֵל *Phenuel, iuxta D. Hieronym. in quæſtion. tradit. Hebraic. vbi exſtructam ciuitatem, ipſe Strabo homo Græcus lib. 16. Geogr.* faciem Dei *appellat, ad etymum Hebræum alludens. de qua Dei in Angelis loquentis & operantis apparitione, & ſimilibus veteris Teſtamenti, vide D. Auguſtin. contra Adamant. cap. 9. & lib. 2. de Trinit. cap. 10. & lib. 16. de ciuit. Dei. Angelum enim fuiſſe (quibus nomen Dei Elohim paſſim tribuitur) bonum, dubitare nos non ſinit Ozeas cap. 12. hunc locum quaſi interpretatus. Et apparuiſſe humanâ atque virili formâ colligitur inde quod Moſes virum vocauit; quâ inviſibili effigie, quia tunc conſpici nolebat, ideo inalbeſcente aurorâ dimitti poſtulabat.*

IN CHORVM.

Chorus iſte totus in omnibus excuſis habetur: ſed in manuſc. quibuſdam deeſt ex parte, & incipit inde: Turbine magno ſpes ſollicitæ. *Bernardin.* Dauidicus chorus (*inquit*) non legitur hoc loco, vnde paucis annotabimus. *D... teſtatur, hunc chorum in vetuſtiſſimo m. ſ. eſſe mancum, & non videri conuenire hanc primam partem ſublimitati Senecæ. In Moguntin. m. ſ. totus quidem habetur, ſed alio, & prorſus turbato ordine. incipit enim à;* Turbine magno ſpes ſollicitæ; *vſque ad;* Sordida paruæ fortunę domus, *& ibi inſerit;* iam rara micant, *&c. Siue ergo hæc prima pars Senecæ, ſiue alterius: digna certè, quæ legatur, nec cedit ſubſequentibus. Deſcribuntur vanæ diuitum & magnatum curæ. laudantur quieta & tuta plebeiorum ſtudia: illas damnat, hæc ſibi in optatis eſſe canit.*

125 Nox dicta vagos] *inſtabiles, erraticos, Lunam & ſex ſocia ſidera; quæ vocat,* Ignes] *quia ſtellæ credebantur eſſe naturæ igneæ.* Syn...

Synesius hymn. vlt. ἁ μὲν κερόεν σέλας
πλήσασα ῥόου πυρὸς
ἀγεῖτο σελάνα.
Ipsa quidem cornutum lumen
Replens ex fluxu ignis
Præibat Luna.

126 Luce renata] *Herbipol. & Veneti*; nouata.

127 Cogit nitidum-agmen] *in ordinem redigit, compescit, claudit. μεταφορικῶς à more militari. at Synesius:* —— ἄστρων ἀγέλα νέμεται —— siderum greges pascuntur: *quia vt pastor oues, ita Deus sidera, pascit, alit, regit, conseruat. ideo ait Hymn. 6. Christum Dominum alloquens*; τὰν δ' ἄστρων ἀγέλαν ἀεὶ νομεύεις. astrorum greges semper pascis.

129 Septem stellis Arcades vrsæ] *Eguian. & Mogunt.* stellæ Archados. *sed ceteri, cum vulgatis. tunc, hoc diceret signum glaciale seu hybernum, Vrsæ Arcades, septem suis stellis vocant lucem verso temone, hoc est, curru soluto, peracto labore. sed illa alia lectio duorum m.s. hunc sensum exhibet; Septem stellæ vrsæ Arcadiæ, signum hybernum Aquilonari polo vicinum, verso temone, vt solent aurigæ viâ confectâ, operiuntur diem, & ipsum mane vocant ac suscitant, vt veniat. eusq; succedat in laborem. ijdem in seq. versu habent*; vocat, *non* vocant. *posses, me auctore, sic ista scribere & ordinare:*

Septem stellæ Arcados vrsæ,
Signum celsi glaciale poli,
Lucem, verso temone, vocat.

frequens enim hiatus in his tragædiis.

132 Titan summum prospicit Oetham] *Moguntin.* summo prospicit Oetâ. *Eguianus*; euectit Oeta. *nescio quid sibi voluerit scriptor. Oeta Thessaliæ mons, in quo mortuus Alcides. hoc autem ait; Solis nascentis radios iam iam splendorem in montium cacumina iacere. id veteres, auctore Verrio,* Manare solem: *vnde primum diei tempus*, mane: *etsi Festus aliam etymologiam proferat*, mane à mano, *hoc est, bono, vnde &* Matuta.

133 Cadmeis inclyta Baccis aspersa die dumeta rubēt] *dumeta aspersa die, hoc est, radiis solaribus nondum perfectè conlucata; sed tenui luce tantum apparentia, rubent inclyta baccis Cadmæis.* baccæ, *minutiores fructus quilibet, hîc opinor de baccis lauri siluestris; quæ, vt tradit Lucianus in Lucio, rubro colore rosas emētiuntur. Cadmæas dicit, quia natæ in Cadmi nemore. cuius mentio alibi:* —— & Cadmi nemus
Serpente notum. *Moguntin. Herb. & Veneti longè aliter:*
Cadmeis inclyta Bacchis
Aspera die dumeta rubent.

nisi; aspera, *reliqua tolerabilia. Dumeta, inquit, nobilitata Thebaidum Baccharum orgiis, die aspersa, rubent.*

136 Labor exoritur durus] *nox homini quasi manus adducto somno ligat, soluit eas, & labori reddit dies. Dauid Psal. 103.* Ortus est sol & congre-

gregati sunt, & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suum, & ad operationem suam vsque ad vesperum. *Et hæc ratio, secundùm nõnullos, cur mane Hebræis, Bocher* בֹּקֶר *à verbo Bachar, hoc est, quærere & discernere: nox verò Hereb, à verbo Harab, quod ligare significat; etsi aliter Hieron. ab Oleastro in 1. cap. Gen. vide ibid. Episcopum Argolicensem.*

Vielmius in 1. cap. Genes. בֹּקֶר עֶרֶב

137 Agitat curas] *q. v. l.* curis.

139 Dimisso] *Tres Veneti & Herbip.* immisso. *pastoritium vocabulum immittere gregem. aptum admisso hiatu.*

140 Nondum ruptâ fronte] *nondum enatis corniculis.*

148 Thracia pellex] *Philomela in Lusciniam mutata. nam in arboribus lusciniæ, in domibus hirundines nidificant. vt Seneca per lusciniæ antelucanam diligentiam; sic diei ortum, per hirundinis, in quam soror Procne conuersa, sollicitudinem, descripsit Iul. Montanus, apud Senecam epist. 123.*

Incipit ardentes Phœbus producere flammas,
Spargere se rubicunda dies. iam tristis hirundo
Argutis reditura cibos immittere nidis
Incipit, & molli partitos ore ministrat.

ex quibus illa, spargere se rubicunda dies, *& aliud,* argutis nidis, *noster imitatus, cum dixit:* aspersa die dumeta, *& mox;* querulos nidos, *pro ipsis auibus.* Turbáque circum] *Mogunt.* tubáque certat. *Herbip. & Veneti omnes;* turbáque circa. *neutrum recipio.*

153 Excisis pendens scopulis] *similia de piscatore Theocriti εἰδυλ. χ'*

—— ἐμαυτὸν
ἐν πέτρᾳ μεμαῶτα· κατεζόμενος δὲ δοκεύον
ἰχθύας, ἐκ καλάμων δὲ πλάνον κατέσειον ἐδωδάν.

——meipsum Conantem in rupe pisces capere. sedens autem obseruabam Pisces, ex arundine verò suspensam fallacem quatiebã escam.

154 Deceptos instruit hamos] *à piscibus. fallax enim & dolosum genus piscium, teste Theocrito. vnde & Moschus eidyl. δ'.*

καὶ ἰχθῦς ἄπλανος ἄγρα. & piscium dolosa venatio.

155 Pressa] pondere appensi piscis depressâ.

157 Linea] *Setaceus funiculus, cui hamus appendet. Hîc tantum describitur retrahens, siue hamatoria piscatio, & de piscatore hamotrahone agitur. sunt & piscationũ genera, retinacularia, tridentea seu fuscinalis, percutiens & ignifera. Plato fusè de his speciebus egit in sophistâ siue de ente: inde licebit petere. retinaculariæ pulcherrimum exemplũ præbet Philostratus in imagine Piscatorum. Omisit Seneca in hac dèscriptione agricolarum matutina studia, de quibus Attius,* in Oenomao:

Forte, ante auroram radiorum ardentem indicem,
Cum sono in segetem agrestis cornutos cient
Vt rorulentas ferro terras perfidas
Proscindant, glebásque aruo ex molli excitent.

158 Quibus est vitæ tranquilla quies
Et læta suo, paruóque domus,

Spes & in agris.
Turbine magno spes sollicitę
Vrbibus errant] *hæc multorum codicum lectio, & ita N. nec video quicquam in eâ vitij aut tenebrarum. totidem verba Herbip., Veneti, & Lugdunens. nisi quòd carmina aliter partiuntur, sed minus accuratè. Mogun. eodem modo, nisi quòd corruptè*; iam spes in agris. *pro quo fortè ponendum;* iam spes magnis, *aut vt Lipsij manusc.* spes iam magnis, *& transponendus versus vt ipse indicauit:*

Spes iam magnis
Vrbibus errant, trepidíque metus,
Turbine magno spes sollicitæ.

Læta suo paruóque] *veræ diuitiæ sorte suâ cõtentum viuere. de quo grauiter Censorinus lib. de die Natali*: Igitur quoniam quisque non quanto plura possidet, sed quanto pauciora optat, tanto est locupletior: opes tibi in animo maximæ; eæ quæ non modò bona generis humani pręcedunt, sed quæ ad Deorum immortaliũ æternitatem penitus accedunt. Quod enim Xenophon Socraticus dicit: NIHIL EGERE EST DEORVM; QVAM MINIMVM AVTEM, PROXIMVM A DIIS. *Rectè Epicurum Seneca, lib. de paupertate, reprehendit*: Illa verò non iam paupertas est, si est læta. *in quibus verbis addidi negationem ex membran. Burdegalen. & ex epist. 2. vbi ijsdem verbis, referens dictum Epicuri*: Honesta res est, læta paupertas, *subdit*: Illa verò non est paupertas, si læta est. cui enim cum paupertate bene conuenit, diues ęst. non qui parum habet, sed qui plus cupit, pauper est. Quid enim refert, quantum illi in arcâ, quantum in horreis iaceat, quantũ pascat, aut fœneret; si alienis imminet, si non acquisita sed acquirenda computat? Quis sit diuitiarum modus quæris? primus, habere quod necesse est; secundus, habere quod sat est.

161 Trepidíque] *q. v. l.* timidíque.

163 Superbos aditus regum, duráque fores] *soliti clientes ante patronorum fores operiri, donec salutatum intromitterentur. docet Nonius*: Inuenitur etiam (*ait*) apud veteres doctos, vestibula ob hanc significantiam dicta; quòd in his locis ad salutandos dominos domorum quicumque venissent, stare soleant, dum introeundi daretur copia: atque ob hanc constitionem & quasi constabulationem, primos ingressus domorum, vestibula nominatos. *habebant autem superbi isti clientium tyranni (quos &* Reges, *&* Dominos *vocatos ex multis locis Valerij Martialis colligitur) libros, in quibus admittendorum erant conscripta nomina, distributa per classes, primam, secũdam, & deinceps: vt nimirum eo ordine salutare permitterentur. ita contingebat, vt qui summo mane venerat, partem de solidâ nonnunquam exspectando nocte demeret, antequam intromitteretur, eo quòd vltimarum classium esset. quare merito vocat*, duras fores, superbos regum aditus, *& expertem somni clientulum illas colere. consuetudinis aßiduus testis Iuuenalis, Sat. 5.* ——— sollicitus, ne
Turba salutatrix iam tota peregerit orbem

Hæc verba posui partim à me, partim à Turn. castigata.

Side-

Sideribus dubiis, aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri serraca Bootæ.

hoc est, nocte media. & ipsemet Seneca lib. 6. de benefic. Quid? tu libros, quos vix nomenclatorum complectitur aut memoria aut manus, tu amicorum æstimas esse? nō sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur. consuetudo est ista vetus regibus, regésque simulantibus, populum amicorum describere. Est proprium superbiæ magno æstimare introitum ac tactum sui liminis: & pro honore dare, vt ostio suo propius assideas, vt gradum prior intra domum ponas: in quâ deinceps multa sunt ostia, quæ receptos quoque excludunt. Apud nos primi omnium Gracchus & deinde Liuius Drusus instituerunt segregare turbā suam, & alios in secretum recipere, alios cum pluribus, alios vniuersos. habuerunt itaque isti amicos primos, habuerunt secundos, nunquam veros. Amicum vocas cuius disponitur salutatio? aut potest huius tibi patere fides, qui per fores malignè apertas, non intrat, sed illabitur? *D. Hieron. in epist. ad Eustochium de virgin. seruan. dixit,* disponere salutationes; *meminit etiam, in epist. ad Pammachium de obitu Paullinæ. Sed & Seneca epist. 4.* Non est (*inquit*) necesse superbis assidere liminibus. *vnde elucidatur alius eius locus:*

Licet omne tuâ vulgus in aulâ
Centum pariter limina pulset:
In tot populis non vna fides.
Pauci Reges, non regna, colunt.

Sustuli ex hoc loco Columellæ tria menda.

alludit ad multas illas ianuas, quæ in domibus potentiorum: eodem Columella Moderatus lib. 1. de re rust. An honestius duxerim mercenarij salutatoris mendacissimum aucupium, circumuolitantis limina potentiorum, somnúmque Regis sui rumoribus augurantis: neque enim rogāti quid ageretur intus, respondere serui dignantur. An putem fortunatius à catenato repulsum ianitore, sæpe nocte serâ ingratis foribus adiacere, miserrimoque famulatu, per dedecus, fascium decus & imperium, profuso tandem patrimonio, mercari? *Dion Nicæus (vt docet Xiphilin. in Tiberio) scripserat, etiam ipsos Coss. primâ luce semper venisse domum Seiani; cuius salutandi causâ, solitam quoque ad eiusdem fores, tantam hominũ multitudinem concurrere, vt se mutuò de loco dimouerēt & expellerent, metuentes ne, aut ab eo non conspicerentur, aut viderētur ex vltimis esse: quod ille obseruaret cuncta diligentissimè, atque inprimis verba nutusq; primariorum hominum. Vtinam nulla hodie in aulis nostris talia vanæ adulationis mancipia: Vtinam nulli Seiani. non essent illi, si isti non forent. Qui tandem ambitioso hoc aucupio ad dominium perueniebant, in Africâ* Peruentores *nominabantur, docet D. Augustin. lib. 2. de consen. Euangel. cap. 20.* Tenuit consuetudo, vt iam etiam vulgò peruētores appellentur; qui ad potentiam quorumlibet, tanquam inaccessibiles amicos, per cōuenientium personarum interpositionem ambitionis arte pertingunt. *Eâ gratiâ seruulos pretio corrumpebant, Commentarius Iuuenalis:* Festo die suo seruis

uis donare cogimur, vt admittamur ad salutationem Dominorum. *Adscribere possem duo præterea de salutationibus hisce loca, vnum Tertulliani lib. de pœnitentia cap.* 11. *& alterum D. Cipriani ad Donatum; sed non vacat omnia describere.*

105 Hic nullo] *sic ceteri, præter Lugdunens. qui*; ac, *pro*; beatus, *Herbipolens. & Veneti duo*; beatas. *beatæ opes, quòd beare videantur.* beatus *verò nullo fine ipse auarus, quia*; quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ. *quo quis pecuniosior, hoc auidior. nihil humanum appetitum, præter Deum, saturat; in nullo alio conquiescit. Censorinus, de die Natali*: Munera ex auro, vel quæ ex argento nitent, celato opere nonnunquam materiâ cariora, ceteraque hoc genus blandimenta inhiant ij, qui vulgò diuites vocantur. *vocantur & putantur, non sunt. quare? quia singuli, quod vnus eorum apud Lucilium dicunt*:

Nam si quod satis est, homini id satis esse potisset,
Hoc sat erat: nunc, cùm hoc non est; quî credimu' porrò
Diuitias vllas animum mî explere potisse?

rectè & verè Varro, Eumenidibus: ——— denique auarus,
Quis sanus? cui si stet terra & traditus orbis;
Furando tamen, ac morbo stimulatus eodem,
Ex sese ipse aliquid quærat, cogátque peculî.

S. Columbanus Abbas:

Semper auarus eget, nec habet, quod habere videtur.

Seneca lib. 2. de benefic. Nunquam enim improbæ spei, quod datur, satis est, & maiora cupimus, quo maiora venerunt, multóque cõcitatior est auaritia, in maiorum opum congestu conflata: vt flammæ infinito (*sic membranæ Burdegal.*) acrior vis est, quo ex maiore incendio emicuit. *Lucilius, apud Nonium*: *stulti vt arbitror nomine auarum significans, ita scripsit, vt ego quidem recenseo*:

Denique vti stulto nil sit satis, omnia cùm sint.

A Senecâ epist. 109. hi versus veteris poëtæ adducuntur: *Nonius in stultum.*

Desunt inopiæ multa, auaritiæ omnia.
In nullum auarus bonus est, in se pessimus.
Is minimo eget mortalis, qui minimum cupit.
Quod vult habet, qui velle quod satis est potest.

Suspicor esse ex Mimis Laberij, vel P. Syri, vel Matij.

167 Congesto] *sic Seneca*; in maiorum opum congestu. *sic Claudianus lib. 1. de rap.* Mens congesta: *quo loco nos in Not. de hac voce.*

169 Fluctúque magis mobile vulgus] *de plebis inconstantiâ pulcrè Herodotus*: Etenim populari multitudine, nihil est neque insipientius, neque insolentius. Itaque eos, qui tyranni impotentiam fugiunt, ad intemperantis plebis recidere sæuitiam, nequaquam tolerandum est. Nam tyrannus, si quid facit, intelligens facit: at plebi suum est, nihil intelligere. Quo enim pacto sciat, qui neque edoctus est; neque honestum nouit, ne domesticum quidem; qui ad res agendas, sine consilio

præceps ruit torrenti flumini similis? *& Polybius Megalopolites*; talis est quælibet plebs & turba, vt facilè fallatur, & ad quiduis inducatur, vnde illi frequenter, id quod mari, accidit. quemadmodum enim mare naturâ suâ innoxium est rectè vtentibus & firmum; si verò violenti flatus in illud irruerint, tale redditur vtentibus, quales sunt venti, à quibus circumquaque impellitur: ita & multitudo talis redditur vtentibus, quales habet duces & consiliarios. *Statius lib. 2. siluar.*

——— non mobile vulgus. *Meritò de omni id vulgo: sed meritißimè Horatius de plebe Romanâ*, Quirites mobiles. *nam (quod interpretes non aduertêre) scribit Herodianus*, etsi vbique vulgus semper ad res nouas leuissimum, tamen Romana plebs inprimis, quæ ex magnâ variáque peregrinorum etiam multitudine constat, longè ceteris mobilior est. *& mox apud eundem Maximinus dicit notißimam esse Romani* populi leuitatem & inconstantiam. *De omni plebe sic tyrannus Agrigentinorum epist. 77.* δῆμος ἅπας ἄτακτος, ἄνους, ἄπρακτος, ἑτοιμότατος ἐφ' ὅ, τι τύχοι μεταχθῆναι, ἄπιστος, ἀβέβαιος, ὀξὺς, προδοτικὸς, ἐψευσμένος, φωνὴ μόνον, ἀνωφελὴς, καὶ πρὸς ὀργὴν καὶ πρὸς ἔπαινον εὐχερής. τοῦτ' ἐστὶ, τὸ μετ' ἐνδόξου προπηλακισμοῦ φθείρεσθαι, τὸ δήμῳ πολιτευόμενον ζητεῖν ἀρέσκειν. Vulgus omne incompositum est, demens, inexpertum, ad quiduis mobile cum fortunâ, infidum, incõstans, acerbum, proditorium, mendax, vox inanis, inutile, ad iram & laudem procliue. Simile autem cum gloriosâ contumeliâ pessum ire; & in gerendâ repub. quærere vulgo placeas. 170 Voluit] *melius Moguntinens. & Veneti duo, & Lugdun. & Basil.* tollit, *quam reliqui*; voluit.

171 Clamosi fori iurgia vend.] *de quattuor causidicorum generibus lege Ammian. lib. 30. paullo pòst princip. & cernes aduocatos procuratorésque improbos suis coloribus ornatos. Videtur ad hunc locum respexisse Apuleius Apolog.* 1. Mercenaria (*inquit*) loquacitate effutierunt; quæ etsi possunt ab his futiliter blatterata, ob mercedẽ & authoramenta impudentiæ, deprehensa haberi, iam concesso quodam more rabulis id genus, quo ferinæ solent linguæ suæ virus alieno dolori locare, *&c.*

Rabiosi] *à rabie, dicti forenses rabulæ, teste Nonio.*

176 Dum fata sinũt, viuite] *indulgete genio. in vetusto marmore Romæ;*

Sed quid ego hæc cerno, mea sunt hîc ossua in ollâ
Condita. viue hospes dum licet, atque vale.

Pœni fortè hoc Epitaphium. nam temporibus D. Augustini, etiam & Ar nobij, in Africâ non, os, *sed* ossum; *nec* ossa, *sed* ossua *dicebant: vt testatur D. Augustin. in Psal.* 138. *significans id Grammaticorum sui temporis communicus excipi solitum. immeritò. nam Terentio, Gellio, Sosipatro probatur. Sed ad rem. illud poëtarum viuere, mori potius putarim. viuere erit, si vitam non ad Sardanapali notum illud, sed ad Chrysippæam quandam normam instituamus. refert Athenæus ista Chrysippi:*

εὖ εἰδὼς ὅτι θνητὸς ἔφυς, σὸν θυμὸν ἄεξε,
τερπόμενος μύθοισι φαγόντι σοι οὔτις ὄνησις.

καὶ

καὶ γὰρ ἐγὼ κακός εἰμι φαγὼν ὡς πλεῖστα καὶ ἡσθεὶς
ταῦθ' ἔχω ὅσσ' ἔμαθον καὶ ἐφρόντισα καὶ μετὰ τούτων,
ἔσθλ' ἔπαθον, τὰ δὲ λοιπὰ καὶ ἡδέα πάντα λέλειπται.

Cùm te mortalem cognoueris, excole mentem,
Lætatus ratione. cibi nil copia prodest.
Sæpius ipse malis sum læsus pluribus escis.
Sunt mihi quæ didici, sunt quæ meditabar, & vnà
Quæ bene sum passus. sunt cetera cuncta relicta.

vide Athen. lib. 8.

179 Rota præcip. voluitur anni] *N.* vertitur. *non tamen rectiùs; sed æquè bene. nam & Papinius,*

In terga reuoluitur annus. *& Virgilius:*
Atque in se sua per vestigia voluitur annus.

vnde & dictum vult Macrobius. De humanæ vitæ periodo multa in aduers. addi possent nonnulla, ex Phlegontis lib. περὶ θαυμασίων καὶ μακροβίων, *& Censorino in lib. de die Natali, Crinito lib. 7. de honesta discipl. cap. 10. Cardano lib. 12. de subtil. & pulcherrima ex insigni nostri temporis philosopho & Medico Franc. Vallesio Hispano, sacræ philosophiæ cap. 7.*

Præcipitis] *Hippocrates*: Breuis quidem est vita.

180 Duræ peragunt pensa sorores] *Auctor lib. de mundo ad Alex.* Tres enumerantur Parcæ, pro ratione temporum partitæ. Pensi enim fusus, modò perfectus est, modò perficitur, modò versatur. dispositæ sunt per tẽpora, vt præterito vna ascribatur, quæ Atropos dicitur; quoniam præterita omnia incommutabilia sunt. futuro, Lachesis: omnia enim naturaliter minantur exitu. instanti, Clotho: quippe quæ conficiat, & sua cuique neat. *quod latiùs explicat Theodoretus lib. 6. de curat. Græcan. aff. alias mythologias comminiscitur Plato in Timæo (quo loco multa effutiunt eius Scholiastæ), item Plutarchus lib. de fato, lib. de Deo Socratis. lib. de facie orbis Lunæ, & 9. Sympos. q. 14. Latina Parcarum nomina auctore Cæsellio Vindice in Antiquis lectionib., sunt* Nona, Decima, Morta. *Liuius in Odyss.* Quando dies adueniet quem præfata Morta est. *exstat de Parcis lib. Marinæi Siculi, multa Soncinus Bentius in li. de Felicitate, & Lilius Syntagm. 6.* Parcæ *etiam* Fatæ *vocatæ.*

181 Reuoluunt] *voluere, & eius composita propria Parcis vocabula & Fato, vt docet Valens Guellius in lib. 1. Æneid Virgil.*

—— sic voluere Parcas. *& in Georg.*
—— mollia pensa deuoluunt. *Tibullus ex castigatione Beroal.*
Quod nolim nostros euoluisse Deos.

Parcæ voluunt, deuoluunt, euoluunt, *fata quando illa decernunt;* reuoluunt, *si decreta sua rescindunt, & retractant.*

188 Rapidis] *Moguntin.* rabidis. *non probo.*

189 Nulli scriptum] *præstitutum, vt bene exponit Francisc. Polletus libro 1. fori Romani cap. 9. Eguianus;* scripto. *Nulli inquit semel in album moriturorum relato, permissum extendere terminum.*

190 Vrna

Sigon. lib. 2. de iudic. c. 12. & cap. 21. Tolletus li. 5. fori Ro. c. 7.

190 Vrna] *Indices sortito coniectis in vrnam tabellis legebantur, auctore Asconio. sed de hac vrnâ non loquitur noster: verùm de vrnâ quæsitoris. Quæsitor enim custodiebat vrnas, quæ in tribunali paratæ, ad sortes ducẽdas, & ad tabellas in quibus scriptæ iudicum sententiæ, immittendas. Virgilius:*

Quæsitor Minos vrnam mouet. *Statius:* Ibimus omnes,
Ibimus immensis vrnam quatit Æacus vmbris.

191 Alium multis] *simillimus locus apud Synæsium hymno 1.*

τί γὰρ ἀλκὰ, τί δὲ κάλλος,
τί δὲ χρυσὸς, τί δὲ φάμα,
βασιλήϊοί τε τιμαί,
παρὰ τὰς Θεοῦ μερίμνας;
ὁ μὲν ἵππον εὖ διώκοι,
ὁ δὲ τόξον εὖ τιταίνοι,
ὁ δὲ θημῶνα φυλάσσοι
κτεάνων, χρύσειον ὄλβον.
ἑτέρῳ δ' ἄγαλμα χαίτη
καταειμένη τενόντων·
πολυΰμνος δ' ἕκοι εἴη
παρὰ κούροις, παρὰ κούραις,
ἀμαρύγμασι προσώπων·
ἐμὲ δ' ἀψόφητον εἴη
βιοτὰν ἄσημον ἕλκειν,
τὰ μὲν ἐς ἄλλους ἄσημον,
τὰ δὲ πρὸς Θεὸν εἰδότα.

Quid enim vires, quid forma,
Quid verò aurum, quid fama,
Regiíque honores;
Si conferantur cum curis de Deo?
Alius equum citò agitet,
Alius arcum bene tendat,
Alius aceruos custodiat
Opum, aureas diuitias:
Alij verò [*sit*] Deus coma
Demissa ceruicibus:
Celebris admodum alius sit
Apud iuuenes, apud puellas,
Nitenti decore vultus:
At mihi tranquillam liceat,
Vitam ignotam ducere,
Deo autem notam.

hac de re, & contemnendis omnibus, quæ præclara stolidus mundus opinatur, exstat disertissima D. Gregorij Nazianzeni Od. 2. cuius initium, τί σοι θέ-λεις γένεσθαι. *Quæ sic legi, sic intelligi velim, vt non ad ignauum ocium quenquam excitent: sed ad ambitionem & auaritiã duas aulicas pestes fugiendas; ad*

ad publicum commodum, non suum; ad Dei gloriam, non suam laudem. Præclarè D. Chrysostomus in vita S. Babylæ, scribit, Bonum virum publicâ auctoritate non priuatâ, sua omnia metiri. Sanè qui nemini viuit, nec sibi: nisi nullus ipse, sed tunc nec viuit. vide Senecam epistola ad Lucill. 56. Porrò locus hic alio ordine in Moguntin. Herbipolens. & Venetis tribus:

Cæloque parem tollat & astris
Alius curru sublimis eat:
Me mea tellus lare secreto
Tutóque tegat.

201 Crine soluto Megara] *propter necem patris ac fratrum. de quo more dicam ad Chor. 1. Troad. nunc tantùm, sic intelligi Propertium lib. 2.*

Nec toties propriis circum oppugnata triumphis
Lassa foret crines soluere Roma suos.

de bellis ciuilibus, quibus magnam stragem, & pene internecionem ciuium lugere Roma coacta, & iam defessa.

202 Tardúsque senio] *Pacuuius in Hermionâ:*

Habet hoc senectus in se, cùm pigra est ipsa, vt spissa omnia
Videantur confieri. *causa Aristoteli, quia senes arido terreo abundant, vnde & cariosi & situ obsiti.*

IN ACT. II.

209 Antequam lætam domum] *fortè ex Sophoclis Trachiniis, vbi Deianira:* —— λέχος γὰρ Ἡρακλεῖ κριτὸν
ξυστᾶσ', ἀείτιν' ἐκ φόβου φόβον τρέφω
κείνου προκηραίνουσα. νύξ γὰρ εἰσάγει,
καὶ νύξ ἀπωθεῖ διαδεδεγμένη πόνον.

Nam toro ex quo potita sum Herculis, semper alius
Succrescit ex alio pauor, & illi vt bene
Sit, cura me torquet grauis, & labor
Semper alius alium excipit. certaminum
Nullus est modus —— *sic vertit vir magnus: nimis tamen licentiosè, parumq; fideliter. Moschi Megara εἰδ. β'.*

πολλοῖσιν δύστηνος ἰάπτομαι ἄλγεσιν ἦτορ
ἀιεὶ ὁμῶς. δακρύων δὲ πάρεστί μοι οὐδ' ἰερωή.
ἀλλὰ πόσιν μὲν ὁρῶ παῦρον χρόνον ὀφθαλμοῖσιν
ὀίκῳ ἐν ἡμετέρῳ. πολέων γὰρ οἱ ἔργον ἑτοῖμον
μόχθων, τοὺς ἐπὶ γαῖαν ἀλώμενος ἠδὲ θάλασσαν
μοχθίζει —— Multis doloribus corde crucior
Eodem modo semper. neque à lacrymis vlla est quies.
Sed maritum dum tam breui tempore conspicio oculis
Domi nostræ. nam illi multorum præ manu est opus
Laborum; quos terrâ maríque oberrans sustinet.

210 Meat] *mendosè m. s. aliqui, & excusi veteres;* exeat. *nam* meat *antiquæ notæ verbum, quo Lucretius ter quatérve vsus.*

211 Nec vlla requies] *Eustathius prodidit natum Herculem quartâ Lunâ, quâ qui nascuntur laboriosam sint acturi vitam: & quia talis imprimis Hercules fuit; qui vel pro se, vel pro aliis labores multos perferunt,* Tetradistæ *seu* quartâ Lunâ editi *vocantur. sed & quinctâ Lunâ aliquid inchoare inauspicatum fabulantur, ex Virgilij Georgicis. vide Adag.* ἐν τετράδι γεγεννῆσθαι, quartâ nati Lunâ: *quam Herculis sidus appellat L. Florus libro* 1. *histor. cap.* 18.

212 Apprime] *Eguian.lib.*ad prima.*hoc est, ad ipsa principia. vix natus, & tam hostilia molitur. puto veram lectionem.*

214 Monstra] *incipit narrare Herculeos labores, quos latè prosequitur Euripides in* μαινομεν. *chor.*1. *Apollonij Schol. in lib.*4. *Virg. Æneid* 8. *Ouidius* 9. *Metam. & in epist. Deianiræ, Claudianus in carm. de laude Herculis, & Apollodor. lib.*2. *Biblioth. in eo dissentiens, quod hunc furorem cunctis laboribus priorem statuat, quem posteriorem reliqui. breuiter eos complectitur Martialis lib.* 9. *Epigramm. penult. ad Domitian. laudes Herculis ornatè celebrat Aristides orat. in Herculem tom.* 1.

215 Gemina cristati] *rectè nuncupat cristatos: cùm tamen draconem à Cadmo necatum non scribat cristam habuisse. quia hic fontis accola, & Philostratus scribit angues aquatiles cristâ carere.*

218 Remisso] *non turbato. imò cum risu si Claudianũ audimus. pugnam describit Theocritus, in Herculisco seu* εἰδ. 25. *quidam m. s. & impressi Venet. ac Herbipol.* Remisso pectore ac placido intuens. *non quod pectore intuebatur (quis hoc somniet?) sed quod cùm intuebatur, pectore erat pacato, & timore vacuo. alij m. s.* remisso pectore, vultu ac placido intuens. *abundat vna vox. Lipsij liber dubio procul melius:* remisso lumine ac placido in.

220 Tenera manu] *Theocritus:*

> θῆρε δύω χείρεσσιν ἀπρὶξ ἁπαλαῖσιν ἔχοντα
> συμπλίγδην. Belluas duas tenaciter manibus teneris prementem Constrictim.

223 Prælusit] *specimen præbuit pugnæ cum Hydrâ conserendæ. Hippol.* 1058. prælusit iræ. *Troad.* prælusit tuis iam Troia fatis. *Seneca epist.* 93. Ars illi meliori vitæ longiorique præluditur. *Cassiodorus lib.* 1. *varior.* Ars enim bellandi, si non præluditur, cùm necessaria fuerit, non habetur. *militaris ergo vox. has autem prælusiones veteres,* battalias *quasi* battualias *vocasse docuit me Adamantius Martyrius apud Cassiodor. de Orthograph. Latinum ergo vocabulum Itali, Hispani, & Galli vsurparunt, sed minus deflexum Hispani;* batalla.

Mænali pernix fera] *à Mænalo Lycaonis F. dicta Mænalos vrbs Arcadiæ, cuius incolæ viri Mænalij, mulieres Mænaliæ & Mænalitides: apud Stephan. vitiosè legitur;* μαιαλίτης *pro* μαιναλίτης *saltum vrbis vocant* μαίναλα: *est & mons Mænalos, & Galatiæ vrbs Manalia.*

222 Multo decorum] *Euripides:*

> Aureo quoque decoram capite
> Maculosam capream

Vasta-

Vastatricem venatorum
Conficiens specticulo venatorio.

Pindarus, Auricornem ceruam. *habes autem geminum vnâ in re commentum, ceruæ cornua, eaq́ aurea: cùm in hoc genere in plerisque regionibus ceruæ cornibus careant. quid tamen obstat, quominus alicubi sint cornutæ? nam & multis Callimachus, & huic Herculeæ Diodorus Siculus, & ei quæ Telephi nutrix Anacreon cornua tribuerunt (plura Cælius lib. 7. antiq. lect. cap. 15. Pierius lib. 7. Hieroglyph.) Ego tamen valde suspicor per enallagen* ceruam *Græcos pro* ceruo *posuisse. more Atticorum, qui* τὴν ἔλαφον, *&* αἱ ἔλαφοι, τὰ κέρατα, *articulum femineum iungunt masculino nomini. Hebræi quoque velocitatem exprimere volentes nusquam (quod sciam) in sacris litteris* ceruorum, *sed vbique* ceruarum *meminere, Habac. 3. Psalm. 18. 2. Samuel. 22. & alibi.*

223 Nemeæ timor] *Nemea Arcadiæ Silua. in hac Leo, quem Hercules lacertis strangulauit: dictus & Bebinæus à Bembinâ vrbe Nemeæ. Panyasis:*

δέρματι θήρειον Βεμβινήταο λέοντος.
Pellísque fera Bembinæi leonis.

Item: καὶ Βεμβινήταο πελώρου δέρμα λέοντος
Et Bembinas monstrosi pellis leonis. *pugnam describunt noster Oetæo vers. 1233. Claudian. in laude Herc. Theocritus* εἰδ. *26.*

226 Suísque Regem] *iuxta hanc Æaci legem:*

Si quod quisque facit patitur, iustissima lex est.

227 Erymanthi] *montis Arcadiæ, vbi & eiusdem nominis flumen, iuxta Pausan. in Eliac. seu lib. 5. pugnam vide apud Claudian.*

228 Taurúmque] *prælium hoc idem Claudian. commemorat. Heraclides Ponticus, in Homeric. allegoriis, per aprum, intemperantiam; per leonem inconsultum & temerarium impetum; per taurum, iracundiam; per ceruam, inanem metum; per Augiæ stabulum, vitæ fœditatē; per Stymphalides, auaritiam; per hydrā, ignorantiam; per Cerberū, tres philosophiæ partes, intelligit.*

231 Pastor triformis] *Geryon; qui gregis dominus: at Opilio fuit Eurytion, eius canis Orthus, Hesiodo in Theogon. Schol. Apollonij lib. 4. & Schol. Pindari in Isthm. & Silius Italicus:*

——illatrat ieiunis faucibus Orthus
Armenti quondam custos immanis Iberi.

sic enim olim castigauit Laurent. Balbus Liliensis, in annotat. & emendat. in Val. Flacci Argon. editis Compluti anno CIↃ.IↃ.XXIV. *vnà cū contextu, non indiligenter recognito. Orthus hic Cerberi frater ex Echidnâ; alij Gargittion vocant. Cur vetustas Geryonem tricorporē finxerit, varia Palephatus in Fabul. Arrianus li. 2. rer. Alex. Plutarchus in Politic. Lucianus in Toxari, Eunapius in vit. Sophist. & Iustin. li. 44. de gregibus eius vide Plin. li. 4. c. 2. dictæ purpureæ & aureæ propter flauum colorē. indicat Martial. Epigram. de Bethica:*

Vellera natiuo pallent vbi flaua metallo,
Et linit Hesperium bractea viua pecus.

habes alia quædam apud Cælium lib. 6. antiq. lect. cap. 7.

Tartessij] *quidam excusi Venet. & Herbipol. & Lugdun.* Cartesij, *& deducunt interpretes à* Carteiâ. *eadem quidem* Carteia *&* Tartessus, *Plinio, Straboni & Melæ, nec dissentit Silius, si seriosè attendas. prius ergo Carteia, inde Tartessus, denique Gaddir dicta. vide Plin. lib. 4. extremo, Melam lib. 2. & Strabon. lib. 3. à* Carteiâ *non deducitur* Cartesius; *sed à* Tartesso Tartessius, *etiam Ouidio & Silio, quare hoc loco id tuendum cum Basileens. & Lipsiensib. & m. s. plerisque. nam ceteri;* Tratesius. *malè, vt tamen veram scripturam stabiliant. apud Appianum mendosè* καρπήσσος, *pro* ταρτήσσος. *vrbi nomen volunt Græci dedisse flumen* ταρτησσὸν *ortum ex Argenti montibus, vt aiunt Strabo & Stephan., & idem Strabo postea natum scribit ex Orospedâ, vt videantur mihi montes illi argenti esse Straboni, Oropedæ montes. Tartessus flumen Græcis, qui postea Bethys, teste Strabone. Stesichorus de hoc ipso armento agens:*

> διότι γεννηθείη σχεδὸν ἀντιπέραν κλεινᾶς Ερυθείας
> Ταρτησσοῦ ποταμοῦ παρὰ πηγὰς ἀπείρονας ἀργυρορίζους.
> Nata ex aduerso ferè inclytæ Erytheiæ
> Tartessi amnis ad fontes immensos argenteis radicibus.

Regio dicta Tartessis, Eratostheni, Artemidoro, & aliis. Anacreon:

> ἐγὼ τ' αὖ οὔτ' Ἀ'μαλθίης βουλοίμην κεράς, ὔτ' ἔτη
> πεντηκοντάτε κ̀ ἑκάτον ταρτησσοῦ βασιλεῦσαι.

Non cornu Amaltheæ mi, non posco quinquaginta centúmq; regnare annos Tartessis beatis. *Homerus:* ταρτήσσιον ὄλβιον ἄςυ. *Herodotus etiam in Clio incolas vrbis vocat Tartessios. Nonnulla de Tartesso Liuius lib. 42. & Dionysius Afer eius opulentiam celebrat. Sallustius scribit à Pœnis seu Tyriis dictam,* Gaddir: *ego putem ab Hebræis, quibus Geder seu Gader* גדר *maceriam seu sepem denotat, & eo nomine vrbs in tribu Iudâ fuit, etiam* Gedera; *Stephano, Antiochia. Solin. cap. 26.* In capite Bethicæ, vbi extremus est noti orbis terminus, insula à continenti septingentis passibus separatur; quam Tyrij à rubro mari profecti, Erythræam; Pœni linguâ sua, Gaddir, id est, sepem nominarunt. In hac Geryonem æuum agitauisse plurimis argumentis probatur: tametsi quidam putent Herculem boues ex aliâ insulâ abduxisse, quæ Lusitaniam contuetur. *Solini sententiam ex Dionysio Festus Auienus astruit, è quo frustrà conantur apud Solinum, legere;* septum, *pro;* sepem. *sed & Plinius d. lib. cap. 22.* sepem *scripsit, & ex τὸ* sepem *potuere librarij deprauare* septem. *nec omne septum sepes. Vocata etiam* Cotinusa, *teste Dionysio, vocata & Aphrodisias, nisi fallit Stephanus.*

232 Ab occasu vltimo] *Silius libro 3.*

> Armat Tartessus stabulanti conscia Phœbo.

234 Penetrare iussus] *Hercules in Africam proficiscens duas apud Gades columnas dicitur posuisse, & montes, Hispaniam connectentes Africæ, diremisse. ideo ait:* Vtrimque montes soluit, *&c. Mela lib. 1 cap. 4.* Deinde mons est præaltus, ei quē ex aduerso Africa extollit, obiectus: hunc Abylam, illum Calpen vocant; columnas Herculis vtrumque. *addit fama*

fama nomini fabulam; Herculem ipsum iunctos olim perpetuo iugo diremisse colles, atque ita exclusum antea mole montium Oceanum, ad quæ nunc inundat, admissum. *Ptolomæus & Dionysius ἄλυβαν vocãt, suspicor mendo calcographorum. Eustathius Dionysij Scholiastes has columnas prius Saturni, mox Briarei, demum Herculis vocatas tradit. de his quomodo accipiendum columnæ nomen, accuratè Strabo lib.3. & Adag. στῆλαι Ἡράκλειαι*

237 Etiam ruenti] *emenda*; & iam ruenti. *hoc est, minanti se iam iam ruiturum.*

239 Aurifera spolia] *quomodo hæc poma, ipsius Atlantis usus operâ, Hercules abstulerit, lepidè narrat Apollodorus li.2. Biblioth. eiq; consentit Schol. Apollonij, addens hanc rationem à nymphis edoctum, quam illæ à Nereo vinculis constricto acceperant. vide Scholiast Apollonij in lib. 4. circa finem, & Eustathiū in Odyss. ή. fuère hæc poma, mala citria, ut docet Athenæus li.3.c.5.*

Serpentis] *cui nomen Ladon, teste Apollonio & Pisandro.*

240 Lernæ monstra] *hydram & cancrum subsidiarium. vel sanè solam excetram vocat monstra, propter multitudinem repullulantium capitum; quæ Simonides* XC. *Alcæus* L. *alij* VII. *nonnulli quinque tradunt. Pausanias contendit unicum fuisse, primumq; Pisandrum multiplicasse, ut fera videretur terribilior, & carmini suo plus dignitatis accederet. ita Pausan. in Corinthiac. formam hydræ exhibet Hesiod. in Theogon. confodit Hercules, iuxta plerosque sagittis; iuxta alios necauit igne. Qui à sagittis hydræ cruore imbutis, toxicum dictum volunt, parum probabili nituntur coniecturâ. Dioscorides & Ægyneta etymum malunt, non ab Herculeis sagittis, sed à Barbarorum sagittis hoc veneno illini solitis; Pomponius Sabinus in Virgil. & Brodeus Comment. in Græca Epigramm. à taxo quasi taxicum deriuant. sed hoc etiam meritò displicuit Gorrhæo in Nicandri Alexipharm. & erudito nostræq; societatis amantiss. Martiali Campano in Epigr. Ausonij de toxico. differt enim taxi venenum à toxico. Ego toxicum esse puto, quod Hispani, ab ipso usu, sagittariam herbam* (yerua balestrera) *vocant, & ceruis transfigendis utuntur. Nam Festus vocat ceruarium venenum, & eo sagittas perungi solitas testatur. Sic intelligendum, quod Iul. Scaliger lib. 1. comment. Aristot. de plantis scribit toxico Alpinos Pyrenæosq; latrones tela inungere. sanè Nicander in Alexipharm. tradit hunc usum Gerrhæis & Euphratæis præbuisse. ut ut est, non serpentis sanies, sed plantæ genus est, unde conficitur, teste Diosc. lib.5. & Galeno li.2. antidoti; seu virgulti, similis arbusto thuris. Lucanus docet lib. ult.*

Non tam veloci corrumpunt pocula letho,
Stipite quæ diro virgas mentita Sabæas
Toxica, fatilegi carpunt matura Sabæi.

240 Numerosum] *Euripides:* —— quin & multiplicem clamosumque canem Lernæ, Hydram igne perdidit.

241 Non igne] *alij lib. in his Mogunt.* Num.

243 Stymphalides] *aues ad Stymphalum Arcadiæ lacū, unde illas Hercules fugauit: pennas iaculabantur, instar sagittarum, ferreas, teste Euripide*

in Phrixo, Claudiano, Pherecyde, Hellanico, & Timagneto; natandi quoque peritæ, vnde Ploides *dictæ, Apollonio, Charonti ac Seleuco: Mulieres fuisse vult Mnaseas, vide Apollonij Schol. in li. 2. ver. 384. & ver. 1050. Leonicum lib. 2. var. hist. cap. 77. & Wottonum lib. 7. de differ. animal. cap. 172.*

245 Thermodontiæ] *Regina Amazonum, Hippolyta.*

247 Augiæ] *describit hoc stabulum Theocrit. εἰδ. 26. tradunt tria boum millia in eo stabulasse, & triginta continuis annis nunquam expurgatum à foriis; quãdo, pactâ Hercules mercede, immisso Miniæo, iuxta Pausan. Eliac. 1. vel, iuxta alios, Peneo. seu Pignione, aut Alphæo, omnem fimum euerrit. Vide Adag.* Augiæ stabulum. Augiæ] *Mogunt.* Augëi. 249 Pacis auctorem] *peperit orbi pacem Hercules, vnde in Numismatib. dicitur pacifer.*

250 Prosperum] *scelera quæ felicem exitum habent, ac impunè cedunt, virtutes vocantur. sic Iuuenalis hortatur sui temporis improbos:*

Aude aliquid breuibus gyaris aut carcere dignum,
Si vis esse aliquid —— *quando hoc verum, si non hoc æuo?*

256 Regium capitis decus] *coronam, vel diadema.*

257 Cum capite] *Creontis, quẽ vnâ cũ liberis, Megaræ fratribus, Lycus interemit.* 258 Ferax Deorum terra] *Thebæ: de quibus Sophocles:*

οὐδὴ μόναι τικτουσὶν αἰθυνταὶ θέους. Non solæ (*scil. Thebanæ*) Deos pariunt. *Dy Thebani, Bacchus, Palæmon, Leuothea, Hercules. ideo Manilius:*

—— florentes oris Athenæ,
Sparta manu, Thebæ diuis ——

Iustin. lib. 11. scribit: Thebas non viros tantum, sed etiam Diuos genuisse. Aristides in Panathenaicâ; Thebanos, dicit, Deorum ortu sibi placere.

Quem Dominum] *quàm vilem, quàm improbum! Lycum.*

261 Natus Amphion Ioue] *hic lyrâ vel cytharâ acceptâ à Musis, secundùm Apollon. & Pherecydem; aut Apolline, iuxta Dioscoridem; aut Mercurio, iuxta Philostratum (quam lyram in cælum translatam, fingunt Homerus & Aratus) à Mercurio etiam musicam didicit, teste Antiopes auctore, apud Pausan in Boeot. & Horatio; & artem cytharœdicam homines docuit, auctoribus Plutarcho in lib. de Musicâ, & Plinio li. 7. cap. 56. qui addit alios id Orpheo, alios Lino tribuere. imò ipse Plutarchus paullo pòst Terpandro ascribit. Amphionis carmine Thebas conditas Euripid. in Phœnyss. Philostratus in Imagin. & alij tradiderunt. Horatius:*

Mercuri, nam te docilis magistro,
Mouit Amphion lapides canendo.

265 Fecit] *propter Bacchum dicit, quem Thebani indigetarunt, præeunte Narceo, eius ex Physeoâ F. Vide Pausan. Eliacor. 1. Antiqua Scholia in illud Iuuenal.* Descendere iussit in cælum, *exponunt,* Deum fecit.

267 Ophionius cinis] *in magnâ lectionis varietate amplector istã multorum codicum: cuius sententia; Thebani oriundi ex dentibus draconis, à Cadmo terræ mandatis, florentes olim, nunc penè ad exitium perducti. quidam libri:* atque Ophionius cinis Quo recidistis? *ita Moguntin. & omnes veteres impreßi. Basileens. & Lugdun.* Ciuis atque Ophionius. *sunt qui pro,* Ophio-

Ophionius, *habent*; Amphionis. *Oblanca*; cinis atque Amphionis. *perperam. Basileens. & Lugdunens. codicum lectio, non mihi improbatur, sed meis manusc. non probatur.*

272 Fértque quæ ferri] *sustinet mala, quæ auertit ab aliis; patitur, quæ facit ne alij patiantur. sic rectè Lugdun. & multi manusc. & placet. non malè tamen Lipsiens.* fertque quæ fieri. *Basileens. corruptè*; fert quæ fieri vetat.

278 Depulsas] *ex vestig. membranar. lego*; dispulsas.

280 Diducto] *Eguian.* reducto. *Mogunt. & Herbip.* deducto.

282 Iugis] *Ossæ atque Olympi.*

283 Flumini] *Peneo; qui iuxta Strabonem Macedoniam à Thessaliâ separat: sed Cæsari, id Halyacmon præstat.*

284 Dedisti] *sic Herbip. & Veneti; Mogunt.* fecisti. *Lugdun.* stetisti.

285 Huc mons & illuc] *continui montes, Ossa & Olympus, diuisi, admiserunt aquarum fluenta, vt per medium spacium fluerent. Apollodor. lib. 1. putat hanc diuisionem factam diluuio Deucalionæo; Seneca lib. 6. Nat. quæst. terræmotu accidisse. idq; valde verisimile.*

287 Thessalus torrens] *multa quidem Thessaliæ nobilia flumina, sed postulant adiuncta, de Peneo intelligi: alioquin etiam per excellentiam ei hoc nomen competit. Apollonij Schol. in 3. scribit multa quidem Thessaliam ornare influentia flumina, præcipua tamen censeri quattuor, Peneum, Apidanū, Panisum, & Enipeum; excellere autem & nobiliorē reliquis Peneum, obscurare aliorū nomina.* ὁ Πηνειὸς τῷ ὀνόματι κατακρατῶν, ἀνωνύμους τοὺς ἄλλους ποιεῖ.

289 Afferens] *sic primus Caietan. rectiùs ante illum, vt continent Mog. Eguian. & alij tres m. s. Herbip. etiam & primus Venetus*; efferens.

291 Oblitos sui] *plerique mortuos omnium, quæ in vita egerant, obliuisci putabant, potatâ Lethes aquâ.*

292 Lucisque pauidos] *Manes lucifugos. vide sup. in fine act. 1.*

295 Illum] *vnus Mog.* vnū. 297 Reditusq; lentos] *fortè ad illud Penelopes:* —— lento tibi mittit Vlyxi.

299 Centena tauri colla] *vouet Ioui Taurorum Hecatomben, si sibi detur adhuc Herculis conspectu & coniugio frui: quod quia consecuta non est; appositè irrito voto. & non impetratis optatis, improbatas etiam victimas illam fingit polliceri. quemadmodum apud Virgilium li. 3. Æneas cælicolū regi taurum mactat in litore, cōmittens rem insolitā & piacularē, vt monstro locum faceret secuturo, inquit Macrob. li. 3. Saturn. c. 11. notans vetitum, Ioui taurum immolare: quod & Seruius annotauit li. 3. & 9. Æneid. Atteius Capito li. 1. de iure sacrificiorū, ait:* Ioui itaq. tauro, verre, ariete immolari non licet. *& postea:* Si quis fortè Ioui tauro fecerit, piaculum esto. *Labeo lib. 68. innuit etiā Neptuno, Apollini & Marti taurū non immolari sicut ergo Maro ad futura respexit, vt ostenderet, non litatā; sed secutū* horrendū dictu & mirabile monstrū: *ita noster pari acumine ad euentū respiciens; vt ostenderet Megarā mariti reditu, non modò non consecutā miseriarum, quem sperabat, finem; sed in maiores multo miserias incidisse, hostiam fecit contrariam, votum improbum.*

Dona-

Donatus tamen etiam taurum Iouis sacrificio adhibet, & apud Ouid. lib. 4. Metamorph. Perseus occiso cæto, & Andromedâ liberatâ:

Diis tribus ille focos totidem de cespite ponit,
Læuum Mercurio, dextrum tibi bellica virgo,
Ara Iouis media est. mactatur vacca Mineruæ
Alipedi vitulus, taurus tibi summe Deorum.

Iulianus etiam apostata superstitionis Ethnicæ diligentißimus quadam ad Libanium epist. scribit Berrhoeæ se in arce, more regio, taurum immolasse. & Silius lib. 15. Scipionem idem factitasse:

—— cadit ardua taurus
Victima Neptuno pariter, pariterque Tonanti.

Et eodem sensu Chor. Medeæ 59. Primus sceptiferis colla Tonantibus Taurus celsa ferat tergore candido, *&c. An ergo iure id Pontificio priuatis interdictum, regibus Deorumq́; filiis licuit dumtaxat, iisq; omnibus qui superiorem in terris non agnoscebant? suspicor. mira aliàs scriptorū dissidentium pugna. Nec illud quidem Iuuenalis patitur subsistere, qui Sat. 12. in prin. priuatis quoque sacrificiis Taurum tribuit. Sed quid si Satyricum dicam id reprehendere?*

299 Frugum parens] *non reiicio. nam scio, fruges Cereri sacræ, vt inuentrici. Petronius Arbiter:*

Agricolas primos Cereri dare messis honores,
Palmitibus plenis Bacchum vincire, Palemque
Pastorum gaudere manu: latet obrutus omni
Neptunus demersus aquâ, Pallásque tabernas
Vindicat —— *sic legunt. atqui tabernæ Bacchi, sanè vinariæ,*

ceteræ Mercurii: * cauernas *virgo respuit, &, si quæ virginales, illas Dianæ venatrici permittit. reddantur litterariæ Deæ;* lucernæ *quas illi tribuerat Petronius, sed sensu ambiguo. sic Arnobius vocat,* Mineruam lucernarum modulatricem. *Porrò pro;* parens: *non malè, Moguntin. Herbipolens. & Veneti;* potens. *& nisi fallor hoc Senecæ.*

* Sic reponunt nonnulli.

300 Secreta reddam sacra] *de sacris Cereris agit. Vide Hippolyt. 106. in Comment.* secreta. *quia non initiatis reuelare non licebat.*

301 Eleusi] *Moguntinens.* Eleusis.

305 Clausum] *Moguntin.* classum. *secundus Venet.* clasum. *num scripsit?* cassum. *mortui enim caßi. non hoc vt amoueam illud;* clausum. *sed vt quid videri queat, indicem.*

308 O socia] *Initium colloquii faciunt mei manusc. & Moguntinens. & Herbipolens. Non tamen superuenit in scenam prodiens Amphitryo; prius enim prodierat vnà cum Megarâ, vt ex fine præcedentis Chori constat. quare putem non esse à superioribus separanda.*

310 Meliora mente concipe] *melius ominare, spera sortem alteram. faciendum id quamdiu viuimus. Theocritus εἰδ' δ'.*

θαρσεῖν χρὴ φίλε Βάττε· τάχ' αὔριον ἔσσετ' ἄμεινον.
ἐλπίδες ἐν ζωοῖσιν, ἀνέλπιστοι δὲ θανόντος.

Fidere decet care Batte. forsan cras melius erit.
Spes inter viuos sunt, expertes autem spei sunt mortui.

312 Quod nimis] *sic Menander censet, homines miseros, credulos. & in Heliogabalo, Lamprid.* vt se habent (*inquit*) vota hominum ad credulitatem festinantium; quicquid optant, verum esse desiderant.

315 Prona est timori semper] *sic Lucanus lib. 1.*

—— sic quisque pauendo
Dat vires famæ: nullóque auctore malorum,
Quæ finxêre timent ——

sic Statius lib. 3. Thebaid.

—— tunc plurima versat
Pessimus in dubiis augur timor ——

Fides] *credulitas.* 316 Demersus] *In Moguntino versus hic Megaræ; præcedens etiamnum Amphitruoni datur. optimè.*

320 Bisque discedens fretum] *Syrtes duæ, maior, minorq́ in mari, quod Africam Ægypto proximam alluit, fluxu & refluxu pelagi, qui bis quotidie fit, naues ad se tractas (vnde & nomen sortitæ) in cæca & vada, quibus abundant, compellunt: modò enim arenosa sunt loca, modò profundissima, & impetuosis fluctibus cooperta. vide Sallustium in Iugurth. Pomponium libro 1. cap. 7. Lucanum libro 9. Dionysius Perieget.*

ἑξείης δ' ἐπὶ Σύρτις ἀγάῤῥοον ὁλκὸν ἑλίσσει
βαιοτέρη· μετὰ τήνδε πρὸς αὐγὰς ἔρχεται ἄλλη
ἄσπετος, εὐρυτέρησι βαρυνομένη προχοῇσιν·
ἔνθα κορυσσομένης Τυρσηνίδος ἀμφιτρίτης,
ἄλλοτε μὲν πλημμυρὶς ἐγείρεται, ἄλλοτε δ' αὖτε
ἄμπωτις ξηρῇσιν ἐπιτροχάει ψαμάθοισι·

Papius: Nec procul inde minor rapido cum gurgite Syrtis
Altera; insequitur maior quàm Solis ad ortum
Altera, collectis gremio prægnantior vndis.
Quâ mare Tyrrhenum magno versante tumultu,
Nunc grauido exundans pelagus ruit impete, nunc se
Fert retrò, siccásque fugâ relinquit arenas.

vltimum illud proprium ad nostri mentem, Priscianus, ita:

Accessúsque furit, siccísque recessus arenis.

323 Pedes] *Apollodorus lib. 2. Biblioth. fabulatur aureum poculum ab Apolline Herculem accepisse dono, atque eò Oceanum tranasse: quia (vt docet Macrob.) vsus nauigio, cui nomen,* Scyphus. *alij volunt vsum æreo lebete, pro velo, leonis pelle; pro malo, clauâ; pro rudentibus, pharetræ loris; pro remo, arcu. vnde manauit prouerbium ἄλλο γένος κώπης.* aliud remi genus. *refert Plutar. in Collectan.*

323 Nemo se tuto diu] *veritas ipsa testatur, eum qui periculum amat, in eo periturum. & Sapiens,* Qui malum quærit, id ipsi euenturum. *Prouerb. 11. quærit autem, qui amat ῥιψοκινδυνεῖν, temerè & inconsultè caput periculis obiectare. Med. 519.* —— casus sæpe iam expertos time.

Fieri nequit, vt qui sæpe fortunæ aleam iacit, non aliquando infortunium lucretur.

cretur. scitè Aristoteles lib. 2. de Cælo cap. 12. οἷον πολλοὺς ἀστραγάλους χώους βαλεῖν ἀμήχανον, ἀλλ' ἕνα ἢ δύο ῥᾷον. veluti multos talos Coos iacere difficile, vnum aut alterum facile. *Vbi plerique interpretes admodum infeliciter,* Chienses; *quos Simplicius errare fecit de magnis illius insulæ talis mirifica somnians. Philalteo Lucilio ibidem tenebræ, & aberrat à vero, ferreos nescio quos talos ludicris illius insulæ commiscens: quasi eburnei vel osſei satis æuum non ferrent. Inuitat me magnorum virorum hæc ignoratio, de talis Cois & toto talorum ac tesserarum genere, quæ partim lectione, partim diuinatione mihi compararam, aliis non inuidere. multa de iis alij; sed strictim, nec accuratè satis aut plenè, vt Sipontinus Episcopus in lib. 2. Martial. Philip. Beroaldus in Propert. & in Sueton. Cælius Rhodig. lib. 20. Antiq. cap. 17. & lib. 4. cap. 11. & 12. Nicolaus Leonic. in Sanneto, Galeottus Martius de promisc. doctrinâ cap. 36. Scaliger in exercitat. contra Cardan. Turnebus lib. 5. aduers. cap. 6. Lambinus Comment. in Asinariam Plauti; & Polydor. Virgilius lib. 2. de Inuentorib. rerum cap. 13. Pauca, sed meliora Lipsius in lauto illo Conuiuio lib. 2. Antiq. Inprimis differunt tessera & talus. conuincit auctoritas scriptorum, & ratio. Auctoritas, Ciceronis in lib. de Senectu. Clementis Alexandr. lib. 3. pædagogi. cap. 11. Martialis, & Ouidij, qui omnes apertè distinguunt. Confunduntur tamen non rarò, vt à D. Isidoro lib. 18. Etymol. vbi* suppum & planum *tesseræ tribuit, quæ tali propria: & Senecâ in ludo; vbi datâ operâ id fecit, ioci gratiâ, vt ex æquo Claudium illis delectatum significaret.* Tum Æacus iubet illum aleâ ludere, pertuso fritillo, & iam cœperat fugientes semper tesseras quærere, & nihil proficere:

Nam quoties missurus erat resonante fritillo
Vtraque subducto fugiebat tessera fundo:
Cúmque recollectos auderet mittere talos,
Lusuro similis semper, sempérque *petenti
Decepere fidem refugi, digitósque per ipsos
Fallax assiduo dilabitur alea furto.

* Antectids, petentis.

vtrique per turriculam *seu* pyrgum *iaciebantur, ne tesseræ aut aleæ componi possent. apud Martialem Pyrgus inquit lib. 14.*

Quærit compositos manus improba mittere talos?
Si per me misit, nil nisi vota facit.

hoc est, mea fit opera, vt quamuis velit dolis vti nequeat. sed tamen peritiores fraudem adhuc nouerant in pyrgo. cur enim alioquin Persius Sat. 3. diceret in voto sibi fuisse: —— angustæ collo non fallier orcæ? *D. Isidorus:* Iactus tesserarum ita à peritis aleatoribus componitur, vt adferat quod voluerit. *imò;* quod voluerint. *mendosus etiam fortè, cùm ait:* Tabula luditur pyrgo, calculis, tesserísque. *opinor mens eius, in tabulà talis, calculis, & tesseris ludi solere. hi enim tres tabulisantium ludi. vel potiùs legendum:* In tabula luditur cum pyrgo talis, tesserísque. *nam calculi manu tantùm, non per turriculam iaci soliti. Commentar. Iuuenalis antiquus Pythæi in Satyr. 14.* Apud antiquos in cornu mittebant tesseras, mouentésque fundebant: aut fritillum pyrgum dixit. *præcesserat;* fritillus pixis cornea qui

finius

finius dicitur Græcè. *corrigendum censet Lipsius;* φιμὸς. *Ratio differre probat, quia diuersa nomine, formâ, situ, numero, ornatu, tactu.*

Tessera, *siue* lepusculus, *siue* iaculum (*hæc illi antiqua nomina, teste D. Isidoro*) *Græcis* κύβος, *nobis* cubus *vel* quadrantal, *olim &* numeri, *æqualia sex latera habet, angulos rectos bis quattuor. falsus Cardanus lib. de Subtil. distinguens cubum à tesserâ. fallitur etiam Foquelinus in Persium, cubum confundens cum astragalo. nam* ἀστράγαλος, *quē poëtæ vocant* ἀστριόν, *Galli* osselet, *Hispani* carnicol, *Belgæ* pickelsteen, *Latini* talum *vel* taxillum; *vnâ ex parte sinuatus & extuberans; alterâ paullo planior & quodammodo concauus, totusq; aduncæ in fibulæ morem conformatus; sex illi latera valdè inæqualia, anguli quattuor inflexi & incurui. Non ago nunc de oscillis quæ in homine & animalibus, quibus in digitos pedes desinunt; quæ incertum tali sint, nec ne, &; ludi saltem illis nemini consuetum: sed loquor de lusoriis talis, qui animalium bisulcorum & solidungulorum. differunt ergo nomine & figura.*

Differunt situ & positione. quia tesseræ, *quouis modo cadat, situs firmus, & æquè idoneus ad consistendum: nihil in illâ concauum, nihil conuexum, planæ facies omnes.* Talo *nulla facies perfectè plana, quædam extuberant, quædam angustiores, aliæ latiores, quædam ad cōsistendum aptæ, quædam minus, nonnullæ prorsus ineptæ. In cornua si cadat, nequit consistere; in latera minus lata, stat quidem, sed minus stabilis, quàm si in latiores duas superficies; hoc est, quàm staret, si suppus aut planus foret. positiones has accepi ab Aristotele lib. 2. de hist. animal. cap. 1.* πάντα δὲ τὰ ἔχοντα ἀστράγαλον, ἐν τοῖς ὄπισθεν ἔχει σκέλεσιν. ἔχει δὲ, ὀρθὸν τὸν ἀστράγαλον ἐν τῇ καμπῇ, τὸ μὲν πρανὲς ἔξω, τὸ δ' ὕπτιον εἴσω. καὶ τὰ μὲν κῷα ἐντὸς ἐστραμμένα πρὸς ἄλληλα, τὰ δὲ χῖα καλούμενα, ἔξω, καὶ τὰς κεραίας ἄνω. Omnia enim talum habentia, in posterioribus eum cruribus habent, erectum illum in suffragine planâ sui parte foras; suppâ verò introrsum spectante: ita vt Coa quidem, intus ex aduerso inuicem opposita sint; illa verò quæ Chia appellant, foris; quæ cornua antennarum, supra habeantur. *ergo hæ tali partes,* πρανὲς, ὕπτιον, κεραῖα. planum, suppum, cornua. *Cornua, sic dicta, quod ab iis tuberculum, seu vt alij vocant mons, astragali, eo modo dependeat, quo velum vento sinuante ab antennis. de Chio & Coo mox agemus.*

Quæ de Cois de venere Cælius d. cap. 12. planè præter rem sunt. hæc vera lectio.

Numero in ipsâ lusione differebant. quia talis quattuor vel pluribus; tesseris dūtaxat tribus ludebatur. De talis nota res. inde enim Venerius iactus talorum: inde Plautinus miles quattuor iacit vulturios: hinc Cicero lib. de diuinat. si quadringentos talos ieceris. *Martialis:*

Non sim talorum numero par tessera: dum sit
Maior quàm talis alea sæpe mihi.

Ouidius:

Parua monere pudet: talorum dicere iactus
Vt sciat, & vires tessera missa tuas.
Et modò tres iactet numeros: modò cogitet aptè
Quam subeat partem callida, quámque vocet.

quo loco, numeros, *interpretor* tesseras; *& in vltimo versu præstat forsi-tan legere*: Quam fugiat. *Idem Ouidius*:

Seu ludet, numerósque manu iactabit eburnos;
Tu malè iactato, tu bene iacta dato:
Seu iacias talos (victam ne pœna sequatur)
Damnosi facito stent tibi sæpè canes.

Siue inquit illa tesseras iactabit; siue tu talos, fac vincat & vincaris. D. Cyprianus lib. de aleatorib. vt paternas suas hereditates, sub hostium suo-

Ille; Zabulo diabolus.

rum multiformi numero dispergant? *& paullo pòst (nam aleam promi-scuè etiam pro tesserâ & talo ponit)* ille (*inquit*) cùm se in statunculis & si-mulacris formaret, aliud crimen adinuenit, quo se ab imitatoribus suis colendum, & sibi sacrificandum instituit, ita vt qui vellet studio eius adhærere, non ante manum in tabulam porrigeret, nisi auctori huius prius sacrificasset. *quod meâ sententiâ, de imaginibus idolorum in tesseris depingi solitis, & earum nominibus accipiendum; & quia nominatim lusores Herculem ac Venerem inuocabant, vt postea docebo. idq. paullo prius Cyprianus aperte indicauit, dicens*: Cùm enim quidam studio litterarum bene eruditus, multum meditando hoc malũ & tam perniciosum studium adinuenit, instinctu solius Zabuli, qui eũ artibus suis repleuerat; hanc ergo artem ostendit, quam & colendam sculpturis cum sua imagine fabricauit. *&c. quæ de inuentione huius ludi subiungit; significans philoso-phum aliquem auctorem. Herodotus tamen tesserarum, & aleæ inuentionem tribuit Lydis Asiæ populis lib. I. Sed ad ornatum redeamus.*

Quis ille? Stesichorus? an Euripides, aut Midas?

Ornatus *ergo non idem tesseris & talis. tesseræ punctis distinguebantur: vnâ in facie vnio erat, in aliâ binio, atque ita deinceps ad senionem vsque. Martial.* Hæc mihi bisseno numeratur tessera puncto:

Calculus hic gemino discolor hoste perit.

Inde, vt docet Etymologici magni scriptor, tesseræ dicuntur ὀςᾶ ἐςιγμένα ossa punctis distincta: *vnde &* numeri *dictæ, vt Turnebus obseruauit. Talis nulla puncta, nulli numeri inscripti: sed iis ipsa figura, positura, ipsique casus (auctore Polluce) pro punctis numerorum. Sed an tali pingebantur? dicam dubitanter. fuêre multimodi. quidam naturales, quibus etiam nunc pueri & feminæ in Belgio lusitant varicoloribus: quidam artificiales, ex ebore, argento, vel aliâ materia. naturales aliquo fortassis colore, nigro puta, rubroue imbuebant, nullis tamen figuris exornabant. artificiales rursus alij Romani & Prisci, alij Græci & Asiatici. Romani fortè veteres, nullis simulacris ornati. suadet Romanorum parsimonia: suadet, quòd Latini scriptores talorum effigiem aliquam præferentium, hominum, vel brutorum, vel Deorum memoriam non præstent. certè ex Plauto id non colligitur; nam Græcorum more ludebatur: neq. ex D. Cypriano, quia verba eius de tesseris accipi queunt: &, si de talis, de Barbaris, non Romanis. De posterioribus, Græcis & Asiaticis, vt fors fuisse non negem, facit Pollux; qui testatur, quosdam talos Stesichorios dictos: qui octonarij erant; quosdam Euripideos, qui *quadragenarij fuisse & Midam, cuius signum omnium fortunatissimum.* Denique

* Puto hos diuersis imaginibus distinctos: non verò tot punctis, nec etiam tot numero iactatos: sed tot nũmos auferre solitũ qui vicisset.

Denique iactu *discrepant. nam propriè loquendo tali iactus, sunt* Cous, Chius, planus, suppus, Venus, canis, basilicus, Hercules, vulturius. *Tesseræ iactus sunt*, vnio, binio, ternio, quaternio, senio. Coum & Chium *docent Aristoteles loco citato, & Aristarchus ad illud Aristophan. in Ranis*: πέπτωκεν ἔξω τῶν κακῶν, οὐ χῖος, ἀλλὰ κῷος.

Euolauit è malis, non Chius, sed Cous.

& Pollux in Onomast. qui tradunt in talis Chium semper Coo contrarium; illum damnum, hunc lucrum adferre. Nominis ratio ab vtriusque gentis ducta moribus. Coos insula prudentes multos, gnauos, & reip. viros vtiles genuit: Chij vt scurriles, leues, ac odio digni pessimè semper audiuerunt, teste Didimo Aristophanis Scholiaste. vnde Strattidis illud prouerbiale; χῖος παρεστὼς κῷον οὐκ ἐᾷ λέγειν. Chius hic astans non finit Coum loqui. *Et Lacedæmonij olim per præconem edixerunt, Chiis licere intemperanter agere. vide Plutarch. in apophtegm. Laconic. & adag.* χιῶς ἀποπατῶν, *& aliud* χῖος πρὸς κῷον; *quod quo loco Suydas refert mihi non integer videtur, & ex Aristotelis verbis d. cap. 2. suppleri vel corrigi posse. Latinis* Cous *vocatur* Venus, *vel* suppus. *nam suppum, quod ex animi sententiâ contingit. Lucilius apud Sex. Pompeium*: Si das id quod rogat, & si suggeri' suppum. *Suppus talus, qui sic cadit, vt tuberculũ eius supra sit, hoc est, supinus.* Chius *verò, Latinis* planus *vocatur, &* canis, *nempe suppo contrarius, quando pars tali opposita tuberculo, quæ nec plana prorsus est, nec planè caua, supra cõsistit, talo prono.* Basilicus *opinor idem cum venere*; vulturius, *cum cane: etsi Polydorus distinguat. Tesserarum nomina non indigent interprete.* Vnio, *canis Latinis, Græcis* κύων; *senio* ἑξίτης. *ferè hæc numerica nomina, propria, vt dixi, tesserarum; sed tamen* μεταφορικῶς *etiam talis accommodari solita. non quod ea puncta vel numeri in talis picta, fixáve: sed quia quod in tesseris puncta, hoc in talis positura ac situs præstabat. erat enim Chius in talo, æquè damnosus ac vnio in tesserâ; & Cous tali æquè felix ac senio tesseræ: inde factum, vt Chius sæpe vocetur vnio, & econtrà; senio Cous, & Cous senio. sic intelligendi Pollux, & Hesychius volens Coum sex, Chium valere vnum. Binionem & quinionem quod in talo inueniri negãt, fateor: quod ternionem, quaternionemq́; talo, vt proprium, ascribunt; veniam dent, non credo. fefellit eum qui primus excogitauit*, τέτρωρον *humanum. nam in humano talo (vt cum Herodoto & Iul. Celso dicam) tuber illud quod Graij* τέτρωρον, *nostri* quatrionem *vocant, quia quatuor costis seu lateribus fermè quadrangulum; inueniri scio, idemq́; talis lusoriis nomen fortassis attribui putabant posse: verùm hoc à punctorum illis quatrionibus, de quibus agitur, nimis quam alienum. Multò etiam amplius quod scribunt, senionem vocari quaternariũ non magis profectò, quàm ternarius, quinio; vel equus, mulus vocitetur. æquè enim specie differunt. apertum id in vnâ tesserâ, in qua semper quaternioni, ternio apponitur. similiter in vno talo; siquidem vnum vni tantum contrarium; quatrio vnioni non potest opponi, cui tamen* ἑξίτης *opponitur. Dico igitur in talis solum vnionis & senionis nomẽ translatum à tesseris inueniri. Sed aiunt, qui* Chium iactabat trîs nummos, qui senionem quattuor lucrabatur: qui coum

Aliter Polydorus & alij: sed hæc puto veriora.

Sipontin. Leonic. Cælius, Polydor. alij.

Lege Vesalium lib. 1. de huma. corporis fabri. cap. 33.

coum ſeu venerē, ſex. *aiunt, ſed aiunt tantùm; nō probant, & coum ſepti-nariū putāt, ſed putāt. quod ego dixi Polluci & Suetonio, poſtea citādo, magis conſentaneum. aliquid illi veriſimilius dicerent, ſi vellent ternionem nuncu-pari poſſe latus tali anguſtius, planum ferè; quatrionem verò latus tali huic oppoſitum, & litteræ* ∽ *in morem excauatum. Nunc probandum tali no-mina ſæpè ad teſſeram, & huius ad illum tranſlata. D. Iſidorus, de teſſerâ lo-quens:* Iactus quiſq. apud luſores veteres à numero vocabatur, vt vnio, binio, trinio, quatrio, quinio, ſenio [*hoc de teſſeris verum, non de talis*] poſtea appellatio ſingulorum mutata eſt, & vnionem canē, * trionem ſuppum, quatrionem planum vocabant. *quibus verbis docet prætereà, non fuiſſe quaternionem eundem cum ſenione. Senio, vt illi fatentur, felix ac dex-ter: quatrio infelix, teſte Iſidoro; qui planum dicit vocari. planus autem chius, vt vidimus. Quare ſi quatrio planus, & planus damnoſus; quomodo quatrio ſenarius? ſenio enim lucroſus. Eſt quidē tam ſenarius numerus planus, quàm quaternarius, ſi Pythagoræorum myſteria ſpectemus: ſed id verum, quâ pla-nus numerus opponitur ſolido & lineali; non quâ planum opponitur ſuppo in veterum luſionibus. In his quatrio planus vocatur, vel quia planorum more iacienti imponebat, eiusq́ ſpem fallebat; vel quia ſuppo contrarius. ſuppo nam-que ſemper planus opponitur, vnioni ſenio. Quod ſi vnicâ teſſerâ, vel ſingu-lari talo ludebant (nā vno vel pluribus luſiſſe docet Euſtathius in Homerum) tunc ſenio felix, vnio damnoſus. & tunc vnio, canis vel canicula. Quando verò pluribus, tunc vnio vel canicula dicebatur, quando vno ſitu omnes, vel iiſdem numeris teſſeræ. D. Iſidorus ſcribit,* canem vitari ab aleatoribus, quia damnoſus eſt, & vnum ſignificat; optari ſenionem, quia bonum iactum adfert. *Perſius Sat.* 3.

——— quid dexter ſenio ferret
Scire erat in voto; damnoſa canicula quantum
Raderet; anguſtæ collo non fallier orcæ.

Martialis:

Senio nec noſtrum cum cane quaſſat ebur.

Quem verſum non intellexit, qui putat ex eo, ſenionem quotieſcunque cum cane coniungebatur, iactum efficere infelicem. Cedo enim an venerius iactus *infelix? at hic iaci non potuit, niſi concurrente cane & ſenione. Venerius vno talo iaci non potuit: potuit pluribus, nempe quattuor: tunc, quando ſic omnes cadebant, vt omnibus diuerſæ ſuperficies eſſent,* venus iacta *dicebatur. De quaternario numero teſtis eſt locuples Cicero lib.* 1. *de diuinat. & Lucianus. Quibus addo non arbitrari me,* τῆς κυβείας *fuiſſe venerem, ſed* ἀϛραγάλισμοῦ *dumtaxat. Sanè nondum legi venerium teſſeris tributum: & teſſeris ſolebant tantùm tribus ludere. omnes in hoc iactu ſuperficies oportere diſſimiles eſſe, optimè docet Lucianus, veſanum illum adoleſcentis Cnydij erga Veneris ſta-tuam amorem deſcribens:* τῇ δὲ τραπέζῃ τέτταρας ἀϛραγάλους Λιβυκῆς δορ-κὸς ἀπαριθμήσας, διεπέττευε τὴν ἐλπίδα. κἂν βαλὼν μὲν ἐπὶ σκοποῦ, μάλιϛα δ' εἴ ποτε τὴν θεὸν αὐτὴν εὐβολήσειε, μηδενὸς ἀϛραγάλου πέσοντος ἴσῳ σχή-ματι, προσεκύνει, τῆς ἐπιθυμίας τεύξεσθαι νομίζων. εἰ δ' ὁποῖα φιλεῖ, φαύλως κατὰ

* Trio bouē ſignificat: mallem; tri-nionem.

Cælius lib. 22. antiq. cap. 15.

Auctor ada-gior. in pro-uerb. Chius ad Coum.

κατὰ τῆς τραπέζης ῥίψειεν, οἱ δ' ἐπὶ τὸ δυσφημότερον ἀνασταῖεν, ὅλῃ κνιδῷ καταρώμενος, ὡς ἐπ' ἀνηκέστῳ συμφορᾷ καὶ &c. Super mensâ quattuor talos Lybicæ capræ componens, ludendo experiebatur, quid sibi sperandum foret. & scopum quidem iaciendo attingens, maximè si Deam ipsam (*Venerem*) iaciendo sortitus erat, nullo talorum æquali effigie cadente, pronus illam adorabat, spei plenus se illam potiturum. sin autem (vt fit) negligentiùs talos iecisset in mensam, & illi abominabiliùs subsiluissent (*nempe canes exhibendo*) vniuersæ Cnido diras imprecabatur, velut ob cladem aliquam ingentem. *& Martialis Bilbilitanus:*

Cùm steterit nullus vultu tibi talus eodem,
Munera me dices magna misisse tibi.

tunc (inquit) munus meum (talos hosce) magni facies, cùm iis iactis, Venerem fixeris, & in quicquid luditur, abstuleris. εὔστοχος *ergo iactus, venus;* ἄστοχος καὶ δυσφημότερος, *Canicula. Propertius lib. 4.* Malè hæc intellecta Merula & Calderino, bene Leonico.

Et mihi per talos Venerem quærente secundos,
Damnosi semper subsiluere canes.

Id ea ratione, vt Galeottus Martius cap. 36. de Promiscuâ doctrinâ notat: quia Veneris sidus putatur salutiferum & benignum; caniculæ maliuolum & lethiferum. Et fortaßis hi canes olim Actæonis patrimonium deuorarunt, vt nimis quam multorum hodie. Vt autem in singulari talo, senioni canicula, apud Persium Satyr. 3. sic in pluribus talis, Veneri canes opponuntur, in isto Ouidij, vt explico:

Quid valeant tali, quo possis plurima iactu
Figere, damnosos effugiásque canes.

nam τὸ plurima, *non ad numerorum puncta referendum, quæ in talis nulla; sed ad diuersas facies talorum, quæ plurimæ in iactu Venerio. docet ergo necessarium illi,* ἀστραγαλοπεττίαν *tenere, vt norit Venerem iacere, & canes non iacere. Itaque si Veneri canes oppositi: rectè Lambinus canes esse prodidit, quando figuræ omnes similes subsiliunt, etiamsi in tesseris (si modò ibi hæc nomina; & si non nomina, certè euenta similia) omnes seniones forent, vel in talis omnes suppi. Aliud enim* senio, *aliud* Venus; *contra quam plerique, sed minus eruditi. Suetonius namque in Augusto:* Lusimus, mi Tiberi, γεροντικῶς heri & hodie, talis enim iactatis, vt quisque senionem, aut canem miserat, in singulos talos, singulos denarios, in mediũ conferebat, quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat. *Viderunt hoc alij: cur verò hic senio scæuus, qui aliàs dexter, non viderunt. Arbitror in talo singulario, semper faustum; in multis, semper infelicem, nisi quando omnes facies dißimiles. Nimirum, quando vno talo vel tesserâ luditur, ratio habetur situs, vel numeri, qui plenior aut solidior; qualis in illo suppus, in hoc senio: at quando pluribus talis vel tesseris, tunc non vnius tali vel tesseræ numeri aut positura ratio habetur, sed omnium. Luserat ergo Augustus talo singulari, & etiam talis pluribus, ideo inquit:* vt quisque senionem *(scilicet in plurium iactu)* aut canem *(in iactu vnius tali)* miserat. *Ex his apparet hallucinari illos, qui Venerem septenarium putant, vt sunt Engentinus in Persium, Beroaldus in Sueton.*

Sueton. Polydorus Virgil. & alij. Hoc præterea inter Venerem & canes in-terest; quod illam vnius tantùm; hos vnius quando vno talo ludimus, & ta-rium numero, quando plures iaciuntur appellemus. Sed dices, quomodo ta-Venus figi potuit, si priscis talis nec puncta, nec effigies erant d picta? ex-cat Leonicus; sed ita, vt Chium à pronâ parte, Coum à suppâ distinguat, cō-eorum rationem, quæ iam docuimus, & ipse paullo antè scripserat. opinat-situ consistere debuisse, vt vnus talus suppus iaceret, alter pronus, reliqui-lateri incumberent; diuersimodè tamen, vt vnius tuberosa, seu suppa-foras, alterius introrsus spectaret. In talis pictis, picturæ diuersitas, Ve-nerem constituebat.

Sed qui Vulturij, *qui* Hercules? *an in talis hæ depictæ effigies? fortasse in aliquibus, vt & in tesseris seu cubis, quæ non punctis numerorum, sed for-mibus distinctæ idolorum vel hominum, qualis haut dubiè Midas, & for-Euripides, ac Stesichorus, ludi alicuius aut speciei tesserarum vel talorum in-uentores: & tunc hæ effigies certæ erant æstimationis, quare vna octonaria, alia quadragenarius dicebatur, provt ea iacta tollere vel ponere iubebat. Sic D. Cypriani verba superiùs citata satis clarè indicant in ipsis superficie tesserarum vel talorum (quos ille generico nomine, alearum, complectitur) imagines aliquas exstitisse. quæ enim in illis aliæ statunculæ aut simulacra & doctissimo Turnebo (qui tamen Cypriani locum non viderat) ita visum quosdam talos vulturis & reguli imaginibus exornatos, atque ita Plautina verba intelligenda. Græcis sanè & Asiaticis seu Barbaris id ferè proprium ex Polluce diximus. qui tamen Pollux, nec alius quisquam vulturij vel re-vel aliarum auium insculptarum, si bene memini, meminit: & in pictu-testatur, non Herculem basilicum, sed Midam fuisse fortunatissimum. Vt est in pictis; certè in non depictis talis aliò recurrendum. Vulturium Lam-nus infeliciorem basilico, cane feliciorem autumat; & basilicum ac vulturium medios esse canem inter & Venerem. id si recipias; non video quomodo Plau-tinus miles quatuor vulturios potuerit iacere: ni vulturium dicas pla-latus angustius; basilicum oppositum tali latus augustius illud quod in C-conformatur. sed hoc vt nouum, fortè & falsum. Putarim potius canes vulturios eosdem. quia vulturius à Plauto opponitur basilico: at basilicus bene Iust. Lipsius) idem qui Venerius; ita dictus, quia cùm regna vini sortiebantur, tunc (Horatio teste) iacta Venus arbitrum bibendi dicebat; est, conuiuarum primus qui Venerium iecerat conuiuij magister, & rex con-stituebatur. Opponi basilico vulturium ex Plauto deprehendi, apud quem in Cistellar. miles* talos poscit sibi in manus: *parasitum* prouocat ad aleam iacit vulturios quattuor. *parasitus arripit* talos, *&* Herculem *iactat ba-*silicum, *quem eumdem iactum in Curculione* ἁπλῶς *basilicū vocat, & qui cum iecerat, mox, vt victor, & proinde rex conuiuij potationem inchoans, ia-cto magnum poculum propinat. Cur ergo* Herculem basilicum *vocat? lusus iocus non sine felle. nam à festiuo scurrâ lepidè, cùm miles* canes, *ipse vero iecisset* Venerem, *sibi basilicum Herculem, militi ascribit vulturios. facetè, quasi vaticinans sibi quidem post exantlatas ærumnas parasiticas, ingentem perpe-*

perpetuam conuiuij & vini dictaturã, pro præmio; quod adolescenti cupido rei speratæ copiam parasset; vt Herculẽ post XII. labores Poëtæ canunt in cælum translatum: contra militi, propter abactas prædas, latrocinia, rapinas, malam crucem, cui affixus à vulturibus laceretur, vt Prometheus ad Caucasum. fortaßis etiam militem significare voluit quendam esse sagatum vulturem: quomodo forenses harpyiæ Apuleio togati vulturij dicuntur. vel sanè quod miles spe suâ præclarè deiectus fuisset: nam qui auidiùs aliquid appetebant, maximè heredipetæ, veteribus Vulturij vocabantur. quoduis horum probabilius puto, quam cum Cælio lib. 8. antiq. lect. cap. 18. vulturium dicere talum nominatum; quia tali opes, vt vultures vorant cadauera. nisi si Cælius de infelicibus tantùm talis loquitur: alioquin etiam parasitus quatuor vulturios iecisse dicendus, si omnes tali vulturij. præterea non omnis iactus infelix, vulturius; vt nec felix omnis, Venerius: sed ij tantùm qui summo gradu.

Talorum vsus antiquißimus fuit, & prior vsu tesserarum, notus Heroicis temporibus: minus etiam infamis, quam tessera siue alea. propriè enim tessera alea est: & hæc semper legibus vetita. commune quidem nomen alea iis ludis omnibus, in quibus maximam sibi partẽ fortuna & casus victoriæ vindicant; & omnibus ludis opponitur, in quibus prudentia & consiliũ, vel corporis robur & agilitas dominantur; quo sensu aleæ ludus Romanorum iure prohibetur. D. tit. de aleator. & l. vlt. C. de religios. & sumt. fun. Auth. interdicimus C. de sacros. Episc. & cler. & grauißimè reprehenditur à D. Cypriano d. lib. de aleator. & ceteris patribus, & à Ioanne Salisberiensi li. 1. Polycrat. cap. 5. & ab hoc sensu dubij casus quibus homulli in varia discrimina impellimur, solent vocari alea hominum. ad Ephes. 4. ἐν τῇ κυβείᾳ τῶν ἀνθρώπων. Sic Varro circa initium lib. 1. de re rust. vbi salubritas non est, cultura non aliud est, atque alea Domini, vitæ ac rei familiaris. sic etiam ad hunc locum respiciens D. Ambros. in epist. germanæ tuæ non ius, sed sollicitudo decessit; non fructus, sed culturæ labor; non reditus, sed incerti euentus quædam, vt vulgò dicitur, alea. Propriè tamen loquendo alea tesseram seu cubum significat, vulgo nimis notum. & ideo Ammianus lib. 28. mihi videtur tesseram pro aleâ posuisse: Quidam ex his, licet rari, aleatorum vocabulum declinantes, ideóque se tesserarios appellari cupientes; inter quos tantum interest, quantum inter fures & latrones. cùm enim aleâ luderent, tamen ab honestiore nomine eiusdem instrumenti appellationem aucupabantur. Solent falli nonnulli, etiã ex doctioribus, ἀστραγάλων cum πεττείᾳ confundentes. nam ex Eustathio in Homerũ & Athenæo li. 1. manifestum, πέσσον vnde πεττεία longiusculum oscillum esse, quod Aduatici een koote nominant. De calculis non est quod moneam. notum ex Martiali lib. 14. Ouidio, Petronio, ceteris; vulgò, furunculorum ludus, cuius inuentio à quodam philosopho. Vide Polydor. d. cap. 13. & Schaccheidem Hieronymi Vidæ. sed à fritillo hoc innocuo tandem manum tollamus.

329 Qualis animo talis incessu] mores enim & habitus exterior, interiorem animi dispositionem ac statum significant. sic Medeâ:

Fert odia præ se, totus in vultu est dolor.

Octao: Ecce præcipiti gradu,
Secreta mentis, ore confuſo, exerit.

Item: ——— licet ipſa neges:
Vultus loquitur, quodcumque negas.

Thyeſte: ——— multa ſed trepidus ſolet
Detegere vultus. magna nolentem quoque
Conſilia produnt ———

Agam. Licet ipſa ſileas, totus in vultu eſt dolor.

333 Obliqua phocis] *litus inflexum & tortuoſum, & altero latere ſinum Corinthiacum efficiens. deſcribunt Pauſan.lib.* 10. *& Strabo lib.14.*

Iſmenus] *flumen Bœotiæ, ab Iſmeno quodam dictum, ſacrum Apollini. Vide Scholiaſt. Apollonij in lib.1.ver. 538. & ſup. Hippol.ver.502.*

334 Cithæron] *Mons Bœotiæ, quicquid Seruius dicat, à Parnaſſo alius, & ipſe ſacer Apollini, Muſis, & Baccho; ab eo Muſæ* Citheriades. *at Venus* Cytheræa, *ab inſulâ,* Cythere. *Vide Strabon. & Euſtathium.*

335 Iſthmos] *Cherſonneſus, terra ſic mari cincta, vt exigua ſui parte continẽti adhæreat. illi* πορθμὸς *ſeu fretum opponitur, maris ſcilicet inter duas continentes anguſtiæ. Iſthmos ſex vidi legendo, hunc Peloponeſiacum, in quo Corinthus, de quo perpetuò noſter intelligendus. Secundus eſt iuxta Rhodum, in Cariâ; tertius in Helleſponto, obiacens Phrygiæ; quartus in Tauris, Mæotim ab Euxino ſeparat; quinctus, Cymbricus; vltimus, inter Gangeticum & magnum ſinum, quem nominant auream Cherſonneſum.*

336 Non vetera] *prius tamen dixerat Euripides:*

——— vetúſque inter Cadmæos ſermo eſt
Prius Dirces coniugem Lycum
Hanc ſeptem inſignem arcibus vrbem tenuiſſe,
Quam huius terræ principatum arriperent
Amphion & Zetus nepotes Iouis:
Cuius filius, eodem quo pater dictus nomine,
Non quidem ſtirpe Cadmæa ortus, ſed profectus
Ex Eubœâ, iugulat Creontem, iugulatóque eo terræ imperat,
Seditione morbidâ irrumpens in mœnia.

339 Clara virtus] *Nam, iuxta Attij Diomedem:*
Non genus virum ornat. generi vir fortis loco.

340 Qui genus] *&c. Claudianus:*
——— & quæ non fecimus ipſi.
Vix ea noſtra puto ———

Idem: ——— virtute decet, non ſanguine niti.

rectiſs. Epictetus in Enchir. Non ſunt in nobis corpus, poſſeſſio, gloria, principatus, &, vno verbo, quæcunque noſtra opera non ſunt. *Vide Ciceronem pro Plancio, & Iuuenalem Sat.*8.

Aliena laudat] *quia (inquit Seneca epiſt.*8. non eſt tuum, quod fortunà fecit tuum. *cuiuſmodi nobilitas. Idem epiſt. 44.* Non facit nobilem, atrium plenum fumoſis imaginibus. nemo in noſtram gloriam vixit: *nec*

nec quod ante nos fuit, nostrum est. animus facit nobilem: cui ex qua-
cunque conditione supra fortunam licet surgere. *Dionysius etiam Ha-*
lycarnass. hominis nobilitatem non nisi virtute censet. & Phalaris: ἐγὼ δὲ
μίαν εὐγένειαν, ἀρετὴν οἶδα· τὰ δ᾽ ἄλλα πάντα τύχην. καὶ γένοιτ᾽ ἂν ὁ μὲν ἐκ
φαύλων ἀγαθὸς, καὶ βασιλέων καὶ πάντων εὐγενέστατος. ὁ δὲ ἐξ ἀγαθῶν, φαῦ-
λος, αὐτός τε ἑαυτοῦ καὶ τῶν ταπεινοτάτων δυσγενέστατος. Ego verò vnam
tantùm generositatem noui virtutem: cetera verò omnia, dona fortu-
næ. Et fieri potest, vt ex malis prognatus, euadat bonus, & regibus om-
nibusque hominibus generosior: & vt prognatus ex bonis, euadat ma-
lus, & semetipso atque omnibus abiectissimis ignobilior. *Epist. 120.*
Et Velleio iudice lib. 2. Optimus quisque nobilissimus. Non tamen negandum
illud philosophi. 5. Polit. εἰκὸς βελτίους εἶναι τοὺς ἐκ βελτιόνων. *vnde Hora-*
tianum hoc: Fortes nascuntur fortibus & bonis.

341 Omnis in ferro est salus] *quàm vana sit hæc tyranni sententia, gra-*
uiter ostendit Petrarcha lib. 1. de remediis vtriusque fortunæ: G. Ferro mi-
hi tyrannidē acquisiui. ferro quæsitam, ferro etiam seruaturus. F. Fer-
ro forsitan etiam amissurus. Præclaras sanè tibi diuitias comparasti, esse
omnibus odiosum atque terrificum; quódque hinc sequitur, tibi te
perpetuo grauem metu &c. *dialog.* XCV.

342 Ciuibus tenere te inuit. scias, strictus] *Moguntin. Herbipol. &*
Venet. Bernardini: ciuibus tenetur inuitis: scias strictus, *&c.*

346 Megara] *cùm Hercules Erginum Minyarū regem crudelissimum*
fudisset Thebanos infestantem; Thebanorum rex Creon, vt animi grati be-
neuolentiam testaretur, Herculi filiam suam Megaram despondit, concessâ
etiam regni societate. sed dubium an hic ille Creon Iocastæ frater, de quo in
Oedipo nostri, & apud Sophoclem in Oedipo vtroque ex Antigonâ. videtur.
nam suprà dixit Megara, Creonte & filiis interemtis, occidisse stirpem vl-
timam Cadmidarum. & infrà versu 495. clarè meminit Oedipi vt iam de-
functi. quare hæc tragœdia foret postponenda Oedipo. sed quia id non constat,
& fortè hic Creon alius. videtur etiam Oedipi calamitas iam mortuo Her-
cule obtigisse. quomodo enim ille non interfuisset prælio illi nobili ad Thebas?
quomodo ad ipsum non potiùs confugêre supplices, quam ad Thesei filium?
Sunt & alia multa huic coniecturæ fauentia. sed res non tanti.

Ducet nouitas colorem] *ignobilitas nostra ornamentum accipiet, &*
quasi nouo colore inducto illustrabitur. ducta opinor hæc translatio, à parmis
albis ingloriorum militum, quæ pingebantur patrato aliquo facinore egregio.
Noui homines, quorum maiores publicis honoribus & functionibus carue-
runt: inde nouitas, *huiusmodi conditio.*

352 Posse te inuidiam pati] *Mogunt. Herbipol. Venet.* posse inuidiam
pati. *si hiatum recipias, probum. Burdigal. schedæ, & Eguianus;* posse ad in-
uidiam pati, *& ita citat Eibius. alterum magis placet, qui enim non aduer-*
terunt ad frequentes huius poëtæ hiatus, pars; &, *pars;* ad, *intruserunt.*

353 Igitur] *membranæ Burdegal. & Eguianus;* ergo.

354 Tristis vestis] *pullæ vel atræ.*

Obtentu] *sic quidam manusc. & omnes vett. impreßi, item Basileens. & Lugdunens. primus opinor N.* obtectu, *ex Basileens. cod. margine, vnde & alias multas nouandi causas mutuatus.*

355 Præsides astat Deos] *significat more supplicum ad aras confugisse. nam mox dicet:* complectere aras, *&c. stabant ad aras & statuas Deorum, vel considebant, vel illas amplectebantur, & inhærebant: sicut in sacris litteris Ioab altaris cornu præhendit.*

361 Odia agant] *sic m.s. mei omnes. sed Herbip. & Veneti tres, & Eib.* agent. *cet. excusi;* agant. *Lipsius ex vno cod. reponit;* gerāt. *quia hoc Latinius.*

367 Victo necesse] *vetus dictum: Pacem & concordiam victis vtilia, victoribus tantùm pulcra. sed melius noster. nam victis minus animorum, & neceßitati parendum: victori amplum & speciosum pacem dare; & victoriæ lætitia facili momento luxuriat, & vana euadit. quoniam ex aduersis secunda, & ex secundis aduersa vtplurimum nascuntur. sæpè qui vicit, vincitur; & triumphans triumphatur; &, qui perimitur, interimit perimentem, & perdit pereundo eum à quo perditur.*

371 Adspersam] *q.v.l.* sparsam.

372 Prius] *adscribam quæ apud ceteros poëtas huiusmodi alia notaui, vt iuuentuti exempla suppetant, & acceßio non exigua fiat adagiorum centuriis.*

Ennius: Prius pariet locusta Lucam bouem.

Propert. lib. 1. Multa prius vasto labentur flumina ponto,
Annus & inuersas duxerit ante vices.

Idem lib. 2. Tu prius & fluctus poteris siccare Sicanos,
Altaque mortali diligere astra manu.

Idem: Quærebam siccâ si posset piscis arenâ;
Nec solitus ponto viuere, toruus aper.

& lib. 3. Flamma per incensas citius sedetur aristas,
Fluminaque ad fontis sint reditura caput.
Et placidum Syrtes pontum, & bona litora nautis
Præbeat hospitio sæua Malæa suo.

Horatius autem: Sed iuremus in hæc. simul imis saxa renarint
Vadis leuata; ne redire sit nefas.
Neu conuersa domum pigeat dare lintea; quando
Padus Matina lauerit cacumina:
In mare seu celsus procurrerit Apenninus:
Nouaque monstra iunxerit libidine
Mirus amor, iuuet vt tigres subsidere ceruis,
Adulteretur & columba miluio:
Credula nec flauos timeant armenta leones:
Ametque salsa lenis hircus æquora.

Idem alibi: Priúsque cælum sidet inferius mari,
Tellure porrectâ super.

Ouid. lib. 1. noxæ: Vere prius volucres taceant, æstate cicadæ,
Mænalius lepori det sua terga canis.

Lib. 1. Trist. Eleg. 7.

In caput alta suum labentur ab æquore retrò
Flumina, conuersis solque recurret equis.
Terra feret stellas: cælum findetur aratro:
Vnda dabit flammas, & dabit ignis aquas.
Omnia naturæ præpostera legibus ibunt:
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.

& lib. Dirarum in Ibin:

Desinet esse prius contrarius ignibus humor:
Iunctáque cum Lunâ lumina Solis erunt.
Parsque eadem cæli Zephyros emittet & Euros,
Et tepidus gelido flabit ab axe Notus.
Et noua fraterno veniet concordia fumo,
Quem vetus accensâ separat ira pyrâ.
Et ver auctumno, brumæ miscebitur æstas:
Atque eadem regio vesper & ortus erit.

Claudianus, In Olybrij & Probini consulatum:

Ante dabunt hiemes Nilum: per flumina damæ
Errabunt, glaciéque niger damnabitur Indus.
Ante Thyestæis iterum conterrita mensis
Intercisa dies, refugos vertetur in ortus.

& de bello Gildonico:

——prius astra chaos miscebit Auerno.

& ad Olybrium, in Epigrammat.

——lucem iam condat Hydaspes,
Et Tartessiaco Sol oriare vado.
Candescat Geticis Meroë conuersa pruinis,
Claráque se vetito proluat vrsa mari.

apud eundem lib. 1. in Eutrop. illa noua, sed mordacissima;

——procacior alter: si talibus (inquit)
Creditur, & nimiis turgent mendacia monstris.
Iam testudo volat. profert iam cornua vultur,
Prona petunt retrò fluuij iuga: Gadibus ortum
Armenij texêre diem. iam frugibus aptum
Æquor, & assuetum siluis Delphina videbis:
Iam cocleis homines iunctos, & quicquid inane
Nutrit, Iudaicis quæ pingitur India velis.

Sidonius Aruernorum Episcopus in Panegyr. Maioriani, plura congessit:

——tua viscera ferro
Maioriane petam: Phœbus si nocte refulget,
Luna die: duplex ponto si plaustra nouatur
Parrhasis: Atlantem Tanais, si Bagrada cernit
Caucason: Hercynij nemoris si stipite lintris
Texta Nabathæum pro * remo sulcat Hydaspen:

Videtur iam tunc in vsu fuisse imaginosum illud picturæ genus; quo nostris temporibus Hieron. Boscius & discipulus eius Bruegelius, Aduatici, excelluerunt.

*Omnino legendum, pro Rheno.

 Si

Si bibit Hispanus Gangen, tepidisque ab Erythris
Ad Tartessiacum venit Indus aquator Iberum:
Si se Pollucis perfudit sanguine Castor:
Thesea Pirithoi, Piladem si strauit Orestæ
Vel furibunda manus; raperet cum Taurica sacra
Matricida pius —— *hæc Latini: addam nonnulla ex Græcis.*

Nazianzen. in carmine de vitâ suâ:
πρόσθεν ῥυήσετ᾽ εἰς ἄνω πηγῶν φύσις,
καὶ πῦρ ὁδεύσει τὴν ἐναντίαν φορὰν,
ἤ τι προδώσω τῆς ἐμῆς σωτηρίας.

Billius: Natura sursum fontium tendet prius,
Partésque ad imas flamma labetur vorax;
Quàm quid salutis perfidus prodam meæ.

Aristophanes, in pace:
πρὶν κὲν λύκος οἶν ὑμεναιοῖ. Antequam lupus ouē ducat vxorē.

mox: οὔ ποτε ποιήσεις τὸν καρκίνον ὀρθὰ βαδίζειν.
Nunquam facies cancrum rectâ progredi.
οὐδέποτ᾽ ἂν θείης λεῖον τὸν τραχὺν ἐχῖνον.
Neque vnquam leuigaris asperum echinum. *Euripid. Medeæ:*
ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαὶ,
Sursum sacrorum fluminum feruntur fontes.

Palladas: θᾶττον ποιήσει μέλι κάνθαρος, ἢ γάλα κώνωψ.
Citius faciet mel scarabeus, aut lac culex.

Theocritus, in Thyrside, seu εἰδ. α.
νῦν ἴα μὲν φορέοιτε βάτοι, φορέοιτε δ᾽ ἄκανθαι,
ἁ δὲ καλὰ νάρκισσος, ἐπ᾽ ἀρκεύθοισι κομάσαι.
πάντα δ᾽ ἔναλλα γένοιτο, καὶ ἁ πίτυς ὄχνας ἐνείκαι
Δάφνις ἐπεὶ θνάσκει. καὶ τὼς κύνας ὡ᾽ ἔλαφος ἕλκοι,
κἠξ ὀρέων τοὶ σκῶπες ἀηδόσι γαρύσαιντο.
Nunc violas feratis rubi, vos spinæ feratis:
Iuniperi pulcro narcisso floreant:
Omnia denique contraria fiant, & iam pinus pira ferat.
Daphnis postquā moritur: iam ceruus canes trahat captiuos,
Et ex montibus vlulæ cum lusciniis cantu certent.

similia quædam ex Critiâ Athenæus lib. 13. cap. 26. ex Philippo & aliis Fulnius Vrsinus in 1. Virgilij eclog. ad illud: Ante leues. *Aristides orat in Romam*; donec, *ait*, laminæ ferreæ mari innatent, aut arbores vere florere desinant. *& orat. pro Quatuor viris*; ad vmbram verba eructare, anthericum metere, funiculum ex arena nectere, telam retexere.

Diem] *Solem. sic in Herc. Oetæo:* —— ab occasu dies
Nascetur —— *Lucretius de Solis radiis:*
—— lucida tela diei. *Ouidius:*
Siue die mersatur humus —— *Claudianus:*
Merserat vnda diem.

Diem] *Basileens.* dies. 373 Pax ante niuibus & flammis erit] *hoc noster inter* ἀδυνατὰ. *Strabo tamen, Plinius, Solinus, Seneca ipse & Claudianus narrant, in Æthnæ cacumine inter vastos illos flammarum fluctus, niues intactas perdurare, miro naturæ miraculo.*

376 Scylla] *vide Medeæ vers. 351. & Thyest. 580.*

377 Euripus] Mare [*inter Atticam & Euboeam*] rapidum & alterno cursu septies die, ac septies nocte fluctibus inuicem versis adeo immodicè fluens, vt ventos etiam ac plenis velis nauigia frustretur, *inquit Pompon. lib. 2. cap. 7. Plinius tamen, Seneca, Strabo, & alij tantùm die ac nocte simul septies fluere contendunt. Liuius autem lib. 38. ita scribit;* fretum ipsum Euripi, non septies die, sicut fama fert, temporibus statis reciprocat; sed temere in modum venti nunc huc, nunc illuc verso mari, velut monte præcipiti deuolutus torrens rapitur. *causam huius fluxus & refluxus, cùm nequisset Aristoteles assequi, mœrore contabuit. auctores D. Iustinus Martyr in Admonitor. ad Gentes, & D. Gregorius Nazianzenus orat. 1. in Iulianum apostatam.*

383 Dominare tumidus] *scidæ Burdegal.* dominare dum licet.

384 Sequitur superbos] *Nemesis, quæ & Adrastia, & Rhamnusia, vltrix superbiæ & vaniloquentiæ, de qua ex veteribus multa Ammianus Marcellinus lib. 14. sub finem, explicans eius habitum; & Pausanias in Atticis, Strabo lib. 9. Artemidorus in Onirocrit. Græcor. Epigramm. lib. 4. & Macrobius 1. Saturnal. cap. 17. ex recentioribus, auctor Adag. in adag.* Adrasteia Nemesis. *Cælius lib. 11. cap. 9. Crinitus lib. 19. de honest. discipl. cap. 6. Baptista Pius cap. 70. posterior. annotamentor. Lilius Syntagm. 16. Budæus in lib. de contemtu rer. fortuitar. Brodæus commentar. in lib. 1. Epigr. edition. Frobenianæ fol. 57. & Pintianus in Not. ad Melæ lib. 2. cap. 3.*

Vltor] *Veneti membranæ, Eguian. & Moguntinens.* Victor, *quod etiam exstat in Herbipolens. Venetus, & Lugdun. & Basileens. & ita legit Eyb. melius tamen alij codices;* vltor. *sic Tibullus:*

Nescius vltorem post caput esse Deum.

Ouidius: Exiget at meritas vltrix Rhamnusia pœnas.

Deus] *pro Deâ. ex Stoicorum sententiâ, qui Deos vtriusque sexus singulos putabant. testatur id Pomponius, Sabinus in Cirim Virgilij, & adducit ex Antimacho versiculum:*

Fluminis Asopi gelidas Adrastus ad vndas
Templa Deo posuit. *videlicet Nemesi. exprimere voluit Sabinus ista, quæ ex Antimacho Suidas:*

ἔστι τὶς Νέμεσις μεγάλη θεὸς. ἣ τάδε πάντα
πρὸς μακάρων ἔλαχε. βώμον δὲ οἱ εἵσατο πρῶτος
Ἄδρηστος, ποταμοῖο παρὰ ῥόον. *vbi quæ apud Suydam sequuntur mutilauit magnâ ex parte Latinus interpres, vt & alia passim. Caluus quoque & Virgilius* Venerē Deum *vocarunt, imitatione Homeri; cui Iliad. γ'. dicitur* δαίμων, *vt & aliis Græcis sæpè* ἡ θεὸς, *non verò tantùm* ὁ θεὸς. *Leuinus:* Venerem igitur almum adorans. *Valerius Soranus Iouem dixit* mulie-

mulierem versibus suprà allatis, Tu genitor genitríxque Deûm. *Varro Palem* Deum *nuncupauit: Ægyptij* Lunam, *vt docet Crinit. lib.23. de honest. discipl. cap.6. Spartianus in Caracallâ, prodidit Carrhis Dei Luni templum fuisse, incolisq. persuasum, & à doctißimis quibusq. traditum; eum qui* Lunam *femineo nomine & sexu nominasset, semper muliebri dominio pariturum; qui verò marem credidisset, hunc liberum à muliebribus insidiis, viris etiam imperaturum. vnde quamuis Ægyptij, eo genere quo feminam hominem, etiam Lunam* Deam *dicant, mysticè tamen* Deum *vocare. Hoc sensu capio illud Næuij lib.2. de bello Punico; etsi Priscianus aliter interpretetur.*

Prima incedit Cereris Proserpina puer.

& illud Cornelij Seueri, apud Sosipatrum:

Ignea nam Phœbe ducebat sidera cælo
Fraternis successor equis ———

Eodem sensu Ouidius de Venere:

Sponsor coniugij stat Dea picta sui. *quæ ritualia esse Grammatici non aduertunt, vt nec istud de Nemesi, & Venere. alioquin minimè insolens antiquis, genera nominum cōmutare. sic Ennius*: cupressos rectos, à stirpe supremo, Ilia dia nepos, lupus feta, nulla metus: *Cato*, recto fronte: *Lucretius*, funem auream: *Catullus*, ebriosam acinum: *Varro*, hunc spicum: *Commentarij Pontificales*, hic ouis, hæc agnus, hæc porcus. *Vide Festum in* spicū, & recto fronte. *Nec absonum foret, si scriptum*, vltor sup. seq. à ter. Dea. *sicut Ouidio*, Dea sponsor, & *Cornelio*, Phœbe successor.

387 Nati, patris] *nonnulli lib.* nati & patris.

388 Fratrum] *Eteoclis & Polynicis. vide Thebaid.*

Totidem rogos] *cum Polynicis cadauer in rogum, quo cremabatur mortuus Eteocles, iniectum fuisset, subitò flamma dißiluit in duas partes, ita vt suus cuique cadaueri ignis luceret. vide Oedip. 321.*

389 Superba Tantalis] *Niobe Tantali filia, Amphionis vxor numero liberorum elata, Latonam præ se contemsit in vltionem Phœbus filios, filias Diana sagittis transfixerunt. misera mater præ dolore obiit, & in lapidem transformata; qui diu postea lacrimare visus. Callimachus Hymn. Apollin.*

καὶ μὲν ὁ δ' ἀκρύοεις ἀναβάλλεται ἄλγεα πέτρος
ὅστις ἐνὶ Φρυγίῃ διερὸς λίθος ἐστήρικται
μάρμαρον ἀντὶ γυναικὸς οἴζυρόντι χανέσῃ.

Differt petra suos pariter lacrymosa dolores
Humida, quæ quondam Phrygiis induruit oris.
Nunc quoque marmor hiat, triste & lacrymabile quiddam.

Ideo Sophocles in Electra Nioben dixit in saxeo sepulcro lacrymari, sepulcrum vocans corpus saxeum: quod videtur imitatus Agathias illo ænigmate:

ὁ τύμβος οὗτος ἔνδον οὐκ ἔχει νεκρόν.
ὁ νεκρός οὗτος ἐντὸς οὐκ ἔχει τάφον.
ἀλλ' αὐτὸς αὑτοῦ νεκρός ἐστι καὶ τάφος.

& interpretatus Ausonius Epitaph. 29.

Habe

Habet sepulcrum non id intus mortuum:
Habet nec ipse mortuus bustum super:
Sibi sed ipse hic est sepulcrum & mortuus.

habes de eadem Græca epigrammata Leonidæ & Antipatri lib. 3. Antholog. Vide Auson. epigramm. 147. cuius initium: Thebarum regina fui. *& Pausaniam in Attic. & inferiùs Agamem. vers. 374.*

390 Manat in Sipylo lapis] *ex Callimacho & Ouidio, quos infrà in Agamemn. citabo. Leonides:*

πέτρος ἔτ' ἐν Σιπύλῳ Νιόβη θρυνοῖσιν αἰάζει.
Est lapis in Sipylo Niobe lacrymas iuge fundens.

Sipylus vrbs & mons Phrygiæ. hîc de monte loquitur. nam vrbs euersa terræmotu, viuo Tantalo, test. ib. Aristot. in Meteor. Strabone li. 1. & Plin. li. 11. c. 41.

391 Subrigens] *erigens. à* subrigo, *quo Virgil. vtitur 4. Æneid. Seneca lib. 5. de benefic.* subrectis vexillis. *Plinius de vpupa;* cristâ visenda plicatili, contrahens eam, subrigénsque per longitudinem capitis. *vtitur etiam Tertullianus subrigendi verbo.*

396 Efferatas] *Veneti;* effrenatas. *Moguntinens.* effrenas, *sed inter lineas;* efferatas, *vt ceteri.*

399 Gerámque] *Moguntin. Herbipolens. Veneti;* gerámque. *amplectere quod lubet. nam non insuauis ista repetitio.*

405 Sed ille] *Creon. est autem antipophora.* Vos] *Lycus cum sociis. melius tamen Moguntin. Herbipol. Veneti, Lugdun. & Basileens.* nos. *nam ipse de se loquitur.*

Vos improba] *Sallustius profundam imperij & diuitiarum cupidinem vnam & veterem bellandi causam esse confirmat.*

406 Queritur] *quid necesse partâ victoriâ disceptare, vtra pars iustam belligerandi causam habuerit? iustè censendus pugnasse, qui vicit. fauêre huic Dij. non causæ, sed euentus inspiciendus. eo pertinet illud Lucani:*

Victrix causa Diis placuit, sed victa Catoni.

& illud: —— hæc acies victum factura nocentem est.

Vulgus enim ab euentu censet causæ iustitiam: sapientiores à bonâ caussâ bonum euentum sperant, non verò sibi pollicentur perpetem. gnari sæpè vnde ius stabat, ei victoriam non dari.

410 Adores] *Persis mos fuit genuflexo reges adorare,* προσκύνειν *teste Lampridio in vitâ Alexandri Seueri: vbi addit Halagabalum eum cultum admisisse, Alexandrum verò prohibuisse. Græci id detestabantur. apud Herodot. in Polyhim. Lacedæmonij eum morem sibi esse negant: apud Probũ Atheniensis Conon suæ id ciuitati, probro futurum asserit: apud Ælianum lib. 1. var. hist. Thebanus Ismenias callidè Persarum regi imponit, simulans se adorare, cùm annulum suum ante pedes deiectum humo sustulisset. De Alexandro Macedone Iustinus lib. 12.* Non salutari, sed adorari se iubet. Acerrimus inter recusantes Callisthenes fuit: quæ res & illi & multis Principibus Macedonum exitio fuit. Retentus est tamen Macedonibus mos salutandi Regis, explo. â adoratione. *Igitur meritò Lycus negat hoc*

hoc loco à matronâ Thebanâ, se hanc demissionem exigere. At exigunt hodie Hispanæ mulieres. vbi vix vlla nobilior aut paullo opulentior femina, quæ non iubeat vel patiatur, famulos & ancillas potum sibi præbentes, humiliter προσκυνεῖν. *ô superbiam! maritorum ista pusillanimitas, qui superbo sexui, nimiùm indulgent.*

420 Nostra] *melius Moguntinens.* nostram.

422 Vt supera] *scripti Mogunt. & Burd.* superna. *& ita Ven. & Herb.*

425 Cogi qui potest, nescit mori] *ex sententiâ Stoicâ. quorum hoc effatum*: qui non timet mortem, cogi nequit. *Seneca epist. 71.* Ego cogitem in eo, qui viuit, omnia posse fortunam; potius quàm cogitem, in eo qui scit mori, nihil posse fortunam? *& epist. 92.* Non sumus in vllius potestate, cùm mors in nostrâ potestate sit. *Efficacissima sunt illa Epicteti de Laterano, Thraseâ, Agrippino in hanc sententiam. Vide Arrianum lib. 1. de vita Epicteti, cap. 1.*

432 Imperia dura tolle] *virtus enim circa ardua, dura, aspera versatur: nec ad solidum robur vlla perueniat, nisi huiuscemodi dudum exercita sit. Arriani Epictetus lib. 1. cap. 6. docet dura imperia Herculeæ virtutis materiam fuisse.* In quem (ait) virum euasurum fuisse putas Herculem, nisi leo talis exstitisset, & hydra, & ceruus, & aper, & iniusti quidam homines ac feri, quos ille expulit & expugnauit? quidnam fecisset, si nihil huiusmodi exstitisset? nónne stragulis inuolutus dormisset? Itaque primùm non factus fuisset Hercules, in talibus deliciis & otio stertens per omnem ætatem. Deinde, vt factus esset, quæ fuisset illius vtilitas? quis vsus brachiorum eius? quis tanti roboris? quis tolerantiæ & animi generosi, nisi tales conflictationes eum ad talia certamina excitassent, atque exercuissent? *&c.*

433 Obiici] *lego*; obici. *sicut* subici, adici, *& similia.*

Feris, monstrísque] feræ, *naturâ volente formantur*: monstra, *ipsius naturæ errores sunt, non valentis efficere quod destinarat, auctor Aristoteles 2. Phys. cap. 8. & 4. de Generat. animal. cap. 4. & Galen. lib. de definit. medic. Vide nostrum Benedict. Pererium lib. 9. Physic. cap. 10.*

434 Virtutis est] *mutili Mogunt. & vett. excusi, qui*; virtus est.

436 Non est] angustum *enim* est iter quod ducit ad vitam: regnúmque cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud.

437 Penetrat] *nondum, nec tam citò. an non ergo melius legas?* penetret. *at quidam manusc.* sperat. *sed alij, quod coniectura suggesserat.*

441 Pacatum manu] *fuit Alcides per totum fermè orbem* εἰρηνοποιός,

Ouid. in epist. Deianir.

Respice vindicibus pacatum viribus orbem,
Quâ latam Nereus cærulus ambit humum.

Claudianus, de Hercule:

Thracia pacifero contigit arua pede.

vnde quædam inscriptiones: HERCVLI PACIFERO.

443 Phlegram] *Phlegra Thraciæ, prope Pallenem, vbi Gigantes contra Deos*

Deos pugnarunt, & victi ope Herculis. vide Schol. Apollonij, Strabon. Pausaniam, ceteros.

447 Mortale cælo non potest iungi genus] *vno versu omnē Heroum genealogiam refellit, totam poësim & theogoniam veterum subuertit. secutus Platonem, qui in Sympos.* θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται. *Apuleius de Deo Socratis*: Vt Plato ait, nullus Deus miscetur hominibus: *assentitur Plutarchus in Numâ: vbi contendit, quæ de Deorum erga homines amore narrantur ad morum ac virtutum dilectionem referenda: nunquam enim Deos vel Genios humani corporis, formæve vsu delectatos. Ægyptij tamen, vt ipse refert & refellit, existimabant fieri posse, vt spiritus cum feminis rem habeant, eiq́; sobolis quædam principia ingenerent: cum viro tamen id non accidere. Plato in Cratylo scribit, omnes Heroës vel ex amore Deorum erga mulieres mortales, vel virorum erga Deas esse progenitos. Nec mirum: erāt enim illorum Dij, dæmones. Et quamuis nōnulli existimarint hos mulieribus commisceri non posse, vt Chrysost. hom. 22. in Genes. Cassianus in patrum coll. 8. c. 21. Eugubin. lib. 8. de peren. philosoph. cap. 32. Scalig. contra Cardan. exercitat. 355. & præcipuè id pertinaciter negent Agrippa Magus, & Wierus Caluinista: certum tamen rectè sentientibus, posse illos esse incubos, succubosq́; & sæpe esse solere, vt docent D. Augustin. lib. 15. de ciuit. Dei cap. 23. & Isidorus lib. 8. Origin. planè in fine; quo loco censeo pro;* iniui, *rescribendum;* Inui. *sic enim Pan vocatur, teste Macrobio lib. 1. Satur. cap. 22. vel incubi, nam Glos.* incubus, *Pan; incubo*, ἐφιάλτης. *& Arnobio lib. 4. & paullo priùs, pro;* panitæ, *legendum;* paniscæ, *quæ vox nota Ciceroni. 3. de Nat. Deor. & Suetonio in Tiberio cap. 43. Idem docent Innoc. 8. in Bulla quæ præfigitur malleo malefìcar. Scot. & alij in 2. d 8. & confessiones damnatorum per totam ferè Europam, vt de maleficis Germaniæ narrāt Sprenger in Malleo, & Nider in Formicario; de Italiæ maleficis, Grillandus lib. de Sortileg. & Ioannes Francisc. Picus lib. de Prænotione:* de *Hispaniæ, Torquemada in Horto florum; &* de *Galliæ, Meierus annal. lib. 16. anno 1459. Et licet Succubus dæmon verè concipere & parere nequeat, quæq́; huiusmodi narrantur præstigiosa & illusoria sint; qualia illa apud Vincent. Speculi lib. 3. cap. 26. & Polydor. Virgil. lib. 13. Histor. Anglic. tamen ex incubo nasci filiū posse, operâ quidem eius, sed semine humano, & ita vt verus pater sit is à quo id decisum fuerat, & à dæmone collectum, docent Theologi, vt S. Thom. in 2. d. 8. & ex eo Sprenger in Mall. p. 1. q. 3. Vlricus Molitor in Dialog. de Pythonic. mulierib. cap. 5. 6. & 10. & Bartholom. Spinæus in q. de strigib. cap. 6. eaq́; Scholasticorum sententia auctoritate Patrum confirmatur, quos recensent Xistus Senens. lib. 5. Biblioth. annotat. 73. & 77. & Eugubin. vbi sup. fuit & veteris Synagogæ sententia, vt patet ex Philone lib. de Gigantib. & Iosepho lib. 2. antiquit. Iudaic. cap. 3. Nec Chrysostomus Cassianus, & alij Patres, aliud negare voluerunt; quàm dæmones naturali animalium more, semen ex propriâ substantiâ decidendo, congredi; quia sensitiuæ & nutritiuæ facultatis sunt expertes. Vide Pet. Binsfeldium tractat. de Confessionib. Sagar. 5. conc.*

448 Communis] *Diis ac Deabus. vide Arnobium lib. 4. contra gent. cuius verba in codice quo vtor, non ſatis rectè ſunt diſpuncta, lego:* Proſerpinam, in Adonim; matrem eius Cererem, in Iaſionem, *&c.*

Diis] *Deos multitudinis numero appellat, vulgum ſecutus. nam ferè quotquot Ethnici ſapientiores, vnicum eſſe Deum, non ignorabant: ſed multitudine, variam ac multiplicem eius potentiam conabantur ſignificare. indicat hoc Ouidius in Faſtis:*

Scilicet alterno voluit rudis illa vetuſtas
Nomine, diuerſas ſignificare vices.

apertiùs Iuppiter ſic Deos alloquens apud poëtam:

Cælicolæ, mea membra Dei; quos, noſtra poteſtas
Officiis diſtincta, facit —— *idem mihi ex pluribus obſeruationibus videor colligere.* Tellurem *Pontifices (teſte Varrone) ita colebant, vt quattuor terræ Diis ſacra facerent,* Telluri, Telluuioni, Altori, Ruſori: *quia vni eidemque terræ, ſecundùm multiplicem eius poteſtatem, hæc quatuor nomina conuenire iudicabant, vt Parrhaſius annotauit. Solinus Briareum & Ægæona, vt diuerſos celebrauit; quos Homerus vnum eſſe docet: quia Eubœenſes duplicem eius poteſtatem venerabantur. Stella Veneris, quaſi duplex ſidus, Lucifer & Heſperus dicebatur; quòd idem lucis & tenebrarum præcurſor. ſunt qui eadem de cauſa Plutoni Iouis, Proſerpinæ Iunonis nomen aptatum cenſent. Macrobius Ianum, etiam Apollinem & Dianam eſſe, & omnes Deos ad Solem referri docuit, lib. 1. Saturnal. cap. 9. & cap. 17. cum ſeqq. Vnicum certè Deum & non plures eſſe cenſuerunt Stoici (iuxta nonnullos) ſed multis nominibus appellari ſecundũ ſuas proprietates, διὰ quod per ipſum ſint omnia; ζῦνα, quod vitæ omnium ſit auctor; ἀθῆναν, quòd in æthere diſtentum ſit eius imperium; ἥραν, quòd in aëre; ἥφαιστον quòd in igne artificiali; ποσειδῶνα, quòd in humore; δήμητραν, quòd in terrâ, &c. vt commemorat Laërtius lib. 7. & apertè affirmat Ariſtoteles in lib. de mundo ad Alex. & Apuleius lib. de mundo ad Fauſtum: idem aſſerunt apud D. Iuſtinum in lib. de monarchiâ & in Exhortatorio, poëtæ vetuſtiſſimi, Sibyllæ, Orpheus, Æſchylus, Sophocles, Euripides, Philæmon & alij; apud Clementem Alex. li. 5. Stromat. Xenophanes, Melanippides, Theatrides, Parmenides, Heſiodus, ceteri.*

449 Famuline] *Panyaſis:*

Paſſa Ceres, paſſuſque inſignis Mulciber, eſtque
Paſſus Neptunus, paſſus eſt Phœbus Apollo
Mortali ipſe ſuas operas mercede locare;
Paſſus Marſque ferox irato à patre coactus.

452 Erranti] *Delos, etiam Ortygia & Aſterie dicta, teſte Scholiaſte Apollonij in lib. 1. Porrò mira hic varietas in omnibus lib. hæc N. mihi viſa optima.*

453 Num monſtra] *Herbipolenſ.* haut. *Moguntin. & Lugdun.* non.

454 Draco] *hunc verſum ordine conuerſo ſequenti poſtponendum puto, ſic:* AM. Quam grauia paruus tulerit ignoras mala.
Primus ſagittas imbuit Phœbi Draco.
E matris, *&c.*

ceterum de hoc Dracone, Pythone, legendus Apollodorus lib. 1. *Biblioth. ab eo necato sagittis, Symmias in ouo Apollinem vocat* ὀφιοϐόλον: *hunc draconem nonnulli Græci, Delphinem vocarunt; vt Leander, Callimachus, & Apollonius lib.* 2. *vbi consule Scholiastem ver.* 708. *Sunt qui existiment, ab hoc Pythone, spiritum, quo afflati futura quidam prædicebant, pythonem cœptum vocari, & Pythonicos afflatos ipsos, non Phytonicos.* Act.16.

459 Latuit] *& auidus Saturnus, pro filio, obiectum lapidem vorauit, cui iuxta Scalig. nomen* Bætylon; *iuxta Priscianum,* Abaddir. *In hoc versu mallem;* Non, *pro;* Num.

462 Hominem scias] *nam à diuinâ naturâ prorsus est miseria aliena. Aristides, contra Homerum in Isthmicâ:* Etenim mala, ærumnæ, calamitates, nec sunt inter Deos, nec esse possunt: cùm in hunc terrestrem locum relegata sint: nedum immortalitatis alicui initiũ præbere possint. mala enim ex malis oriuntur, Deorum verò opera bona sunt. nec hæc aliter se possunt habere. *Illa impij Epicuri:*

Omnis enim per se Diuûm natura necesse est
Immortali æuo summâ cum pace fruatur.
Nam priuata dolore omni, priuata periclis,
Ipsa suis pollens opibus, nil indiga nostri.

si de vno vero Deo, pia hactenus. nã quæ addit aut interserit, impia, blasphema. 463 Miserum neges] *rectè. quamuis schidæ Burdegal.* hominem neges. *quasi nequeat homo fortis esse.*

464 Fortem vocemus] *hanc seruitutem fœdißimam describit OEtæo vers.* 373. *& Ouidiana Deianira, in epist.*

Vna recens nobis referetur adultera crimen:
  Vnde ego sum Lydo facta nouerca Lamo.
Mæander; toties qui terris errat in iisdem,
  Qui lapsas in se sæpè retorquet aquas;
Vidit in Herculeo suspensa monilia collo,
  Illo cui cælum sarcina parua fuit.
Non puduit fortes auro cohibere lacertos,
  Et solidis gemmas apposuisse toris.
Ausus es hirsutos mitrâ redimire capillos.
  Aptior Herculeæ populus alba comæ.

Et mox: Mæonias inter calathos tenuisse puellas
  Diceris, & dominæ pertimuisse minas.
Non fugis, Alcide, victricem mille laborum
  Rasilibus calathis imposuisse manum?
Crassaque robusto deducis pollice fila,
  Æquáque formosæ pensa rependis heræ.
Ah quoties digitis dum torques stamina duris
  Præualidæ fusos comminuere manus.
Diceris, infelix, scuticæ tremefactus habenis,
  Ante pedes dominæ pertimuisse minas.

Nec immeritò Lycus hæc exprobrat. ſummum enim crimen viſum veteribus, & tetrioris notæ. vt docet diſertiſsimè Saluianus Epiſcopus lib. 7. de Dei gubernat. Cùm enim muliebrem habitum viri ſumerent, & magis quàm mulieres gradum frangerent; cùm indicia ſibi quædam monſtruoſæ impuritatis innecterent, & femineis tegminum illigamentis capita velarent, atque hoc publicè in ciuitate Romanâ, vrbe illic ſummâ & celeberrimâ: quid aliud quàm imperij Romani dedecus erat, vt in medio reip. ſinu execrandiſſimum nefas liceret admitti? poteſtas quippe magna & potentiſſima, quæ inhibere ſcelus maximum poteſt, quaſi probat debere fieri, ſi ſciens patitur perpetrari. *& D. Hieronymus ſcribit:* caſtitatis amatori fugiendos viros, quibus feminei contra Apoſtolum crines. hæc enim eſſe argumenta diaboli. *in epiſt. ad Euſtochium de custodienda virgin. Martialis ſimili crimine li. 12. quendam Calliſtratum pulſat. cui infamiæ, latam legem Scantiniam Ræuardus cenſet, in libris Variorum. aſſentior. tamen puto impoſitam pœnam, nō quâ femineis veſtibus vterentur dumtaxat; ſed quâ ad vlteriora, ad quæ veſtitu illo inuitabāt, & quorum hoc habitu quaſi profeſsionem faciebant, vt nonnihil antè citata verba Saluianus ſignificat, dicens:* per publicam ſceleris profeſſionem, &c. *quorum vindictam nouiſsima lex* [l. cùm vir nubit. C. ad leg. Iul. de adult.] *capitalem eſſe voluit. De ornatu viris indigno, multa egregia Epictetus Arriani lib. 3. cap. 1. quæ vtinam & legeret & audiret nimis comta & cirrata iuuentus huius temporis.*

468 Nardo] *oleo nardino. Prudentius:*

Vt mitra cæſariem cohibens aurata virilem
Combibat infuſum croceo religamine nardum.

de nardo herbâ, Dioſcorides lib. 1. de vnguenti generibus vide l. 21. §. 1. D. de aur. arg. leg. Plinium lib. 13. cap. 2. & lib. 12. c. 12. Clementem lib. 2. pædagogi Athenæ. & alios.

469 Tympani] *exiſtimo de illo loqui, quod Hiſpanis,* pandero, *non bellis, ſed laſciuis apto tripudiis. Iuſtinus lib. 30.* inſtrumentum luxuriæ vocauit, *vt & antiquus poëta,* arma pruriginis. *noſter ſonum eius* non virilem *dicit. vide Iſidor. lib. 3. Orig. extremo cap. de Muſicâ.*

470 Mitra ferocem] *ſic Moguntinenſ. & vet. excuſi, ſic omnia, quæ vidi exemplaria ſcripta, impreſſa: vt hæc Lyci adhuc verba de Hercule ſint. quorum mihi conſenſus non aſpernandus.*

475 Laxari] *Moguntinenſ.* laſſari. *minus benè.*

476 Hoc Euryti] *Iolen ſignificat & ſocias: de quibus in Oetæo. ſed nonne Hercules Euryti Oechaliam, poſt furorem, euertit? certum id, vt quod maximè. quare vel per anticipationem hæc dicta, vel de Theſpiadibus, vt & ſequens verſus accipienda, & locus corruptus. ſanè Moguntin. & alij quidā:* Teutantis teſtatur. *mendosè, ſed fortaſsis emendandum,* Teuthrantis hoc fatetur euerſi domus. *Ouidius de his virginum gregibus oppreſsis:*

Nec tibi crimen erunt, Teuthrantia turba, ſorores;
Quarum de populo nulla relicta tibi.

has numero quinquaginta vnâ nocte deuirginauit, & Sardoûm heroum matres fecit, auctore Simplicio in lib. 8. Physic. Aristotelis.

481 Eryx] *huius cum Hercule pugnam describit Lucan. lib. 4. Butæ F. fuit, cæstuum certamine victum in Siciliâ Hercules necauit. Pausan. auctor in Laconic. seu lib. 3.*

Antæus] *de hoc alibi.* Libys] *Afer. Sillius:*

——— ceditque loco Libys asper, & omnis,
Latè cedit Iber ——— *Lucanus:*
Cùm iaculum paruâ Libys amentauit habenâ.

Mythologiam quandam physicam de Antæo habes apud Christophor. Rufum Antexegemator. fol. 15.

486 Geryonem] *sic Herbip. tres Veneti, & Lipsiens.* Geryonas, *Lugdunens.* Geriones, *Basileens. Moguntin. & Eguian.*

487 Est victus] *sic Lipsien. sed ex ceteris omnibus delendũ;* est. *vt legatur:*

Mortem coactus ante Geriones pati,
Nec vnus vnâ Gerion victus manu.

tres fratres erant. vnus ante reliquos necatus; victus vnâ manu non vnus, nempe tricorpor.

488 Licet] *malè schidæ Burdegal.* decet.

494 Creontis] *Menoetij filius, mortuis Oedipi filiis regnum accepit, secundùm nonnullos.* Labdaci] *Labdacus Phœnicis F. Laij pater, Oedipi auus.* 496 Solita] infausta.

497 Ægypti] *quinquaginta Ægypti filij, totidem Danai filias duxerunt, & ab iis vno excepto necati. ab hoc AEgypto Beli F. AEgyptios dictos, cùm prius Melampodes dicerentur, Lucillius & Apollodorus tradiderunt. Verius prius Aëriam vocatam, vt scribit Eusebius in Chronicis; & adhuc prius Misraim* מִצְרַיִם *seu Mesrim aut Mesraim, vt refert Iosephus lib. 1. antiquit. Iudaic. cap. 12. à Mesraim Chami filio. Danaidum & maritorum nomina commemorat Apollodorus lib. 2. Biblioth.*

505 Congerite siluas] *ex Euripide, qui:*

Iubete lignatores truncos quercuum
Incidere, qui vbi in vrbem fuerint deportati,
Circum altaria aptè ligna construite,
Eáque accendite, & ipsorum corpora comburite
Omnium ——— *& apud eundem Hermione, fugatum ab aris*

Andromachen, minatur se ignem admoturam. quodam Plauti loco idẽ astruit Turnebus lib. 9. aduersar. cap. 12. solebant etiam templi valuas obstruere, & egressu præclusos supplices fame expugnare; & interdum tectum demoliri, quo citius aëris iniuriâ interirent. ita Lacedæmonij Pausaniam Regem suum necarunt, vt scribunt Lycurgus orat. in Leocratem, Plutarchus in Pausan. Diodorus lib. 11. & Aelianus lib. 9. var. histor.

511 Nescit tyrannus esse] *Agamemn. 990.*

Rudis est tyrannus morte qui pœnam exigit.

Seneca li. 2. de benefic. Quemadmodum acerbissima crudelitas est, quæ trahit

trahit pœnam, & misericordiæ genus est citò occidere: quia tormentum vltimum finem sui secum adfert: quod antecedit tempus, maxima futuri supplicij pars est. *In Medea; cùm Iason fractus miseriis diceret,* Infesta memet perime. *respondet illa*: misereri iubes. *Euripides:*

Cita enim mors facillima homini infelici.

Sophocles in Electra; Mori, graue esse negat; sed, cùm mori desideres, non posse illud assequi.

520 Templa] *exponit D. Isidorus, ampla tecta.*

522 En est] *Lugdunens. & plerique:* En, en sonitus.

IN CHORVM.

Queritur de fortunæ iniquitate, propositis Herculis & Orphei exemplis; quorum gesta celebrat, & describit vtriusque descensum ad inferos.

523 Quam non æqua] *Pacuuius, Duloreste.*

Fortunam insanam esse, & cęcam, & brutam perhibent philosophi,
Saxóque instare globoso prædicant volubili:
Id quò saxum impulerit fors, eò cadere fortunam autumant.
Cæcam ob eam rem iterant, quia nil cernat quò sese applicet.
Insanam autem esse aiunt, quia atrox, incerta, instabilisque sit.
Brutam, quia dignum atque indignum nequeat internoscere.

Iniquitatis in munerum suorum distributione causam etiam Aristoteles problem. 8. sess. 29. refert in cæcitatem. colebatur quidem ante Platonis æuum vt Dea, sed tunc demum illi templa dicari cœpisse, scribit Simplicius in lib. 2. Physic. tex. 47. elegans fortunæ descriptio exstat apud Galenum in orat. Parænet. ad bonas artes: multa de ea philosophica, Bened. Pererius, lib. 9. Physic. cap. 5. historica & poëtica Lilius Syntagm. 16. Imitatur hoc choro Seneca Euripidis in μαινομεν. Chor. 1. Testatur etiam Pausan. in Corinth. fortunam viris bonis iniquam esse exemplo Homeri & Demosthenis: testantur idē alij: sed vt communis, sic iniqua mortalium de fortunâ querela, ac Christianis hominibus indigna. iustißimâ enim hæc Dei lege eueniunt. docuerat idolim Seneca in lib. cui titulum fecerat, Quare bonis viris multa mala accidant, cùm sit prouidentia? *è quo Lactant. lib. 5. cap. 23. hoc fragmentum suppeditat.* Deus homines pro liberis habet. sed corruptos & vitiosos luxuriosè & delicatè patitur viuere; quia non putat emendatione suâ dignos: Bonos autem, quos diligit, castigat sæpius, & assiduis laboribus ad vsum virtutis exercet, nec eos caducis ac mortalibus bonis corrumpi ad deprauari sinit. *horum verborum sententia exstat in lib. de prouidentiâ ad Lucilium, hæc ipsa verba in eo non exstant: & ipse titulus à Lactantio, ex primis huius libri verbis, conflatus videtur; vt ambigam verbáne sua Lactant. posuerit, an aliū Seneca lib. de prouidentia scripserit, præter eū quē habemus.*

527 Cæliferam] *humeros quidem cælo supposuit: sed an humeros sine manibus? nec nouum vnum corporis membrum pro alio poni: & robur maius, si dicat manus cælum sustinuisse. Deinde quid quæso peculiare in manu teliferâ? solúsne telis vsus Hercules? sequor ergo cunctos codices, scriptos, excusos, quos inspicere potui; qui* cæliferam manum.

532 Mul-

532 Multiuagas] *delectatur huiusmodi compositis*, multiuagus, montiuagus, *&c. de Scythis Herodot. in Melpom.* Siquidem nullæ sunt eis vrbes, nulla mœnia exstructa: domos secum ferunt singuli, equestrésque sunt sagittarij, non pane victitantes, sed ex pecoribus; pro domibus plaustra habentes. *Horatius*: Campestres melius Scythæ
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos.
Suidas eos vocat ἁμαξοφάρετας. vide Iustin. lib. 2.

Hospitas] *quia vbi vno die, alio non sunt: sed aßiduè habitationem mutantes, noua quærunt pascua.*

535 Mutis tacitum] *glaciale mare, quia constrictum, fluctibus non agitatur, nec allisum litori sonum vllum edit. ideo vocat tacitum, & litora muta. malè Moguntinens. & vett. excusi* multis: *etsi verè multa ibi litora, tot fluuiis influentibus.*

537 Qua plena rates] *quâ prius nauigarant, nunc currus agitant. Virgilius*: Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris. *Plinius in Panegyr.* Danubius ripas gelu iungit, duratúsque glacie, ingentia tergo bella transportat.

538 Intonsis Sarmatis] *libertatis auidus. sic Tibullus*: —— intonsos Taurus arat Cilicas. *vide sup. Hippol. vers. 71. horum admirabilem industriam in loricis conficiendis narrat Pausan. in Attic. Intonsos etiam poßis interpretari, capillatos, quomodo Plinius Arabes intonsos dixit; & quos Linius lib. 1. belli Punici Inalpinos vocauit intonsos & incultos, eos Plinius capillatos. coma enim promissa, quibus intonsa.*

546 Suspiciens] *Hippolyte vel Antiopa regina Amazonum, de quibus multa Stephanus.* Genu] *genua inclinare obedientiæ & obsequij habitus, ideo malo;* suspiciens *cum Venet. Lugdun. Paris. Basileens. Lipsiens. & Complut. quàm cum Moguntin. & Herbip.* suscipiens. *etsi hoc tolerabile.*

548 Siculæ Proserpinæ] *Simonides canit, Vulcanũ & Cererem coram Aethnâ, de Siciliæ dominio litem contestatos; Aetnam Cereri addixisse. Plutarchus auctor est, Siciliam à Cerere Proserpinæ in dotem datam. Ceteri Proserpinæ & Cereri sacram insulam fuisse volunt, quòd in ea ambæ natæ, & fruges repertæ. Cicero in Frumentariâ, Claudianus, Diodorus, &c. ideo ait* Siculæ, *&* regna.

552 Timidis] *hoc malo, quàm;* miseris. *quia manusc. corruptè,* tumidis. *quo,* timidis, *confirmatur.*

558 Non reuocabiles] *sic Mogunt. sed Herbip. & tres Veneti;* non remeabiles. *ceteri;* irreuocabiles, *vel;* irremeabiles *eâdem sententiâ. sic Tertull. lib. de pœniten. dixit;* moras irreuocabiles.

559 Populis pluribus] *inferis. maior enim mortuorum quàm viuentium numerus. quare Herc. Oetæo Plutonem vocat;* dominũ turbæ maioris: *& inferos, seu mortuos vocabãt antiqui absolutè* plures, *&* πλείονες. *Plautus Trinummo*: Quia ego ad hoc genus hominum duraui, quin prius
Me ad plures penetraui —— *hoc est, cur non prius deuixi. vide Pet. Victoriũ li. 1. var. le. c. 7. cuius explicationẽ malâ fide sibi alij adscripserũt.*

563 Tenui vulnere] *egregij Dij, qui vulnerati; quorum ex vulnere sanguis, vel, si Homerum audimus, sanies, manauit. Vulnerata hoc eodem tempore ab Hercule, Iuno; aliô Venus & Mars, à Diomede; Pallas, ab Ornyto; ipse Hercules, ab Hyppocoontidis. Clemens in Protrept. & Arnobius lib. 4. cont. Gent. testantur.* Saucius] *narrant Arnobius lib. 4. Apollodor. lib. 2. Biblioth. & Homerus Iliad. δ'. addit Hesiodus eodem itinere Herculem Marti multa vulnera inflixisse.*

564 Mortis Dominus] *Pluto Dominus omnium infernorum Deorum, Iupiter superorum, Neptunus marinorum. hi tres dicti Ioues, vt alibi docui, & quia Domini credebantur, vno sub nomine à Samaritis, Moabitis & ceteris Asiaticis coli soliti, Baal.* בַּעַל *hoc, est, dominans, possidens, subijciens: & quia ab eo, idolorum cultus propagatus, eâdem voce omne idolum significatur. Porrò* Mortis *Dominus, quia Morti imperat.* Mors *Hesiodo Dea, Filia Noctis, morti præsidens. hanc inuocat Tibullus:*

Abstineas Mors atra precor. non hîc mihi mater.

Gadibus aram Morti sacratam prodidit Arrianus lib. de Prouidentia.

565 Tristibus inferis] *mæstis. verè. non tamen malè Mogunt. Herbip. & Veneti;* tristis & inferis Prospectus pat. lucis. *ipsis enim tristis, quia lucifugæ: nobis lætus, quia lucis filij.*

570 Eurydicen] *vide hac de re elegiam Hermesianactis apud Athene. lib. 13. cap. 25.* Repetit] *Moguntin. Herbipol. & Veneti;* dum recipit. *non contemnendum. repetiit, recepit, sed amisit.*

571 Siluas] *Euripides, Bacchis:* ——— vbi quondam
Orpheus cytharam pulsans
Carmine duxit arbores
Duxit & immites feras.

Calpurnius ecloga 2.

Adfuit omne genus pecudum, genus omne ferarum,
Et quæcumque vagis alitum ferit aëra pennis:
Conuenit vmbrosâ quicumque sub ilice lentus
Pascit oues, Faunúsque pater, Satyríque bicornes:
Adfuerunt sicco Driades pede, Naiades vdo:
Et tenuêre suos properantia flumina cursus.
Desistunt tremulis decurrere frondibus euri,
Altáque per totos fecêre silentia montes.
Omnia cessabant, illis certantibus. ausa est
Dædala nectareos apis intermittere flores.

non quidem hæc de Orpheo, sed ab eius fabulâ petita. de Orpheo verò est illud quod Victorinus adduxit: Alius citharâ sonitúque potens volucres pecudésq; mouere.

Sidonius in Panegyr. Anthemij:

Qui cantu flexit scopulos, digitísque canoris
Compulit auritas ad plectrum currere siluas
Cùm starent Hebri latices, cursúque ligato
Fluminis attoniti carmen magis vnda sitiret.

575 Sur-

575 Surdis resonat] *non quia non audiant, quomodo enim illos carmine oblectasset? sed quia perpetuum illic silentium. In quibusdam libris post hunc versum sequitur, non qui vulgò proximus; sed qui quartus. Moguntinens. etiam mirè concisus. nam continet.*

Surdis resonat clarius in locis.
Deflent Eurydicem vmidi sedent.

Meâ sententiâ, sic disponendi versiculi:

Surdis resonat clarius in locis.
Deflent Eurydicen Threiciæ nurus,
Deflent & lachrymis difficiles Dei;
Et, qui fronte nimis crimina tetricâ
Quærunt, ac veteres excutiunt reos,
Flentes Eurydicen iuridici sedent.

Nurus] *quæ apud inferos; quorsum enim quæ in Thraciâ, huc accersantur? deërant videlicet inferis præficæ.*

578 Excutiunt] *discutiunt & inquirunt, quid quisque deliquerit. sic quod Vlpianus lib. 2. ad Edict.* excutere vires hereditatis, *Seneca in lib. de Benefic.* inquirere in fortunas, *dixit. Sed quia quo plus temporis à commissi ad discussi criminis diem intercesserit; hoc maior quæsitori diligentia adhibenda; iccirco addidit,* veteres reos.

581 Tandem] *narratur hic descensus & Orphei fabula etiam à Virgilio 4 Georg. & Ouidio 4. Metamorph. Mythologiam tradit Lucian.* περὶ ἀστρολογ. *Licet quoque exponere has feras cum Clemente in Protrept. vt volucres denotent, homines leues; serpentes, deceptores; leones, iracundos; sues, libidinosos; lupi, rapaces; lapides verò & ligna, bardos ac stupidos. Ex eo quod Orpheus dictus feras attrahere citharæ modulamine; factum, vt qui in leporarius varia animantiũ genera, cornu, bucinâ, vel quo alio instrumento norunt conuocare;* Orphei *vocentur, vt indicat Varro lib. 3. de re rust. cap. 13.*

585 Deos] *Solem, & sidera, & superos quibus dies sacra; vt nox Manibus.*

Obtulerit] *Eguian.* attulerit.

IN ACT. III.

Actu superiore narrata Megaræ, in renuendo Lyci coniugio constantia; tyranni cum eadem & Amphitryone altercatio; victi, impotentes minæ. nunc ecce, dum congeritur strues lignorum, vt ab aris fugentur supplices; aduenit Argis Hercules cum Theseo. cognitis, quæ gesta; occiditur Lycus ab Alcide. interea Theseus Amphitryoni, quæcumque apud inferos viderat, & de Cerbero victoriam, recenset.

592 Qui alterna] *vtrumque hemisphærium.*

595 Iussus] *propterea dignus veniâ; quia non spontè.*

596 Secreta] *Cerberum; quem videtur Deus damnasse tenebris, ne lucem videat. ideo sup. dixit;* illicitum.

601 Portenta] *reuera* monstrum *erat Cerberus, non* portentum, *si vera Festi differentia: sed* portentum *vocat; quia veteres omnia monstra aliquid putabant portendere; & quia voces hæ sæpe confunduntur.*

602 Iuſſit] *Iuno. ſed Mogunt.* qui. *Euryſteus. mendoſi hîc Lugdunenſ.* Qui aduexit & iuſſit. *cui lectioni nec ſententia, nec verſus leges fauent.*

605 Omnibus] viuis. 606 Deterior polus] *Antarcticus: qui deterior, quia Stygi ſubiectus, iuxta Virgil.*

612 Offendi] *ſic Lugdun. offenderat quidem Plutonem. ſed nihil hoc ad Dionyſum. audacter ſequere reliquos;* oſtendi. *nempe Cerberum, inferorum ianitorem, & Theſeum qui iam inter plures.*

613 Da] *dic, ſuggere. Virgil.*

Sed tamen iſte Deus, qui ſit da Tityre nobis.

Papinius: Aſopus genuiſſe datur —— *ſic Græci* διδόναι.

Vltra] *id ſcilicet quod vici & domui.*

616 Vtrúmne] *in manuſc. non diſtinguitur hîc noua ſcena, ſed continuatur præcedenti.* Viſus vota] *ſic apud Maronem, non exſpectato Æneæ aduentu, ſtupefacta Andromacha, hæret initio, & quærit an ipſus ſit, quem videt. Ait* vota decipiunt viſus; *quia quos iugi cogitatione & deſiderio fantaſiæ impreſſimus, facilè illi oculis videntur obuerſari.*

619 Silentum] *Moguntin. & primæ quattuor edition.* ſilentem. *& ſequenti verſ.* iſte. *melius ſaltem hoc.*

623 Agnoſco toros] *Herculem Athenagoras in legatione, planè ænigmaticè, ex Orpheo, depinxit; draconem ſpiris inuolutum, tricipitem, vno capite leonino, alio draconino, medio humano. id, quia Hercules illis tempus ſignificabat; & tria capita tres temporis viciſſitudines, humanum præſens, anguinum præteritum, leoninum futurum. Vide Macrob. li. 1. Saturnal. c. 20. & ex eo Pet. Suffridum in Comment. Athenagoræ. Porrò in verſu præcedenti, neſcio quid latet: Nam Herbipol. vna voce, ſcilicet;* tuâ, *caret & mutilus eſt: Duo manuſc. aliorum vno verſu auctiores:*

Teneóne in auras editum, an vanâ fruor:

Ego ſic legerim:

Verúmne cerno corpus, an vanâ fruor
Deceptus vmbrâ? —— *appoſitè* corpus verum vanæ vmbræ

oppoſuit. *Et vt illud;* Verúmne cerno corpus, *rectiùs, quàm* teneóne in auras editum; *ſic rurſus;* an vanâ fruor, *meliùs quàm;* an fallor tua. *Vidi, poſtquam hæc à me ſcripta, idem præoccupaſſe Raphelengium Iuniorem, bonæ & ſpei & indolis iuuenem: ſed nec hoc, nec alia nonnulla in his Commentariis, quæ vtrique eadem placuere me ab illo ſumſiſſe, teſtis mihi eſſe poteſt Reuerendiſſ. Torrentius, apud quem mei Commentarij fuêre, priuſquam prodirent in lucem Raphelengij notæ; teſtis, ſi viueret, auus eius Plantinus, qui ante mortem & ante morbum, accepto Syntagmate hoc noſtro, illius editionem in ſe receperat: teſtis gener Plantini Moretus, qui propter morbum ſoceri, ne, vt fit in domo funeſtâ, chartacea hæc deperirent, ad Torrentium detulit cuſtodienda; & qui exemplar Raphelengianū ad me demum hoc anno* CIↃ.IↃ.XC. *menſe Febr. tranſmiſit, mihi prius non viſum.*

624 Alto trunco] *oblongâ & altâ clauâ.*

625 Squallor] *Lugentes; ſiue rei, ſiue ſupplices, ſiue funeſtati: neque vngebant;*

gebantur, neque lauabantur, neque vllam corporis aut munditiarum curam habebant. Terentius: capillus passus, nudus pes, ipsa horrida. *Idem*: pannis obsita, neglecta, immunda inluuie. *Varro, Manio:* æger (*si hoc melius quàm* ager) derelinqueretur, ac periret squale, scabréque, inluuie, & vastitudine. *Lucilius lib.* 26. Squalitate summâ, scabre summâ, in re summâ obrutam. Neque inimicis inuidiosam, neque amicis exoptabilem. *Idem lib.* 36. Hic cruciatur fame, frigore, inluuie, inbalnitie, inprofundie, incuriâ. *Plura Nonius in* illuuies, *in* inuidiosum, *in* squalor, *in* lauit, *& in* stolam.

Lugubribus amicta coniux] *hoc est, atratis vestibus. nam color hic lugentibus Græcis semper in vsu fuit, vt apparet ex multis locis Euripidis, Homero Iliad. ω. Plutarcho lib. de sanitate tuenda & in Apophthegm. Pausaniâ in Arcadic. seu lib. 8. Romanæ verò feminæ, non semper, vt falsò Blondus & Polydorus autumant, sed aliquando in luctu candidatæ, vt ex Tibullo lib. 3. statim initiò deprehendi, & ex Varrone, Dionysio, Valerio, Ouidio, & Iuuenale docuit Hieron. Magius lib. 3. miscellan. cap. 14. qui satis conuincit florēte repub. atris vestibus vsas: confirmato postea vnius imperio, etiam albatæ luxerunt promiscuè feminæ, vt ex Plutarchi Romaic. problem. 26. & Seueri funere apud Herodian. lib. 4. docuit Iustus Lipsius Commentar. 2. ad Annal. Taciti. Hodie etiam in multis Hispaniæ locis viduæ albatæ incedunt, velo albo à capite ad solum dependente: similiter in Franciâ, vbi præterea latum clauum ex murium Sarmaticorū pellibus albis stolæ præfigunt: qui habitus quòd reginarum viduarum olim proprius erat, etiam nunc regum viduæ,* reginæ albæ, *vocantur. Quo tempore nondum Romanæ mulieres in funeribus candidam vestē receperant, aduerti illas etiam pullis vsas. nam etsi vtplurimum pullus cum anthracino seu nigro confundatur: differt tamen. Niger, tinctorius est; pullus, natiuus, nec vllo tincturæ veneficio imbutus. Vidit hoc Nonius dum scriberet:* Pullus color est, quem nunc Hispanum (*sic lege*) vel natiuum dicimus. *rectè* Hispanum. *nam illo Hispani maximè vsi, & vtuntur. ruffo obscurior, nigro clarior, leonato proximus,* bethicus *etiam dictus, vnde sic vestitis Martiali* bethicati. *Quod autem dixi pullo vsas, apertè Varro docet lib. 3. de vita pop. Roman. si duo fragmenta, dispersa apud Nonium, congreges, & corrigas, vt arbitror debere;* Vt dum supra terram essent, ricinis lugerent, funere ipso, vt pullis pallis amictæ, propinquæ adulescentulæ etiam anthracinis; amiculo nigello, capillo demisso, proximæ sequerentur luctum. *describit pompam funebrem, & significat matronas, siue illæ propinquæ, siue alienæ, sed honoris & beneuolentiæ causâ præsentes; amiculum dūtaxat nigrum, pallam pullā indutas: propinquas verò adolescentulas, non amiculo tantùm, sed etiam pallâ nigra amictas, capillo demisso, proximè cadauer subsequi solitas. De ricinis idem Varro lib. 1. de vita pop. Rom.* Ex quo mulieres in aduersis rebus ac luctibus, omnem vestitum delicationem ac luxuriosum postea institutum ponunt; ricinia sumunt. *scilicet, non in funeris pompâ, nam tunc pallis vsæ; sed postea, & ante funus durante luctus tempore breue hoc palliolum, idq́ prius atrum vel pullum, postea album gesta-*

In Iphig. Aulid. Phaniss. Oreste Alceside.

gestarunt. nam pallam simul cum palliolo, non videtur. Viri sine discrimine pullati vel atrati, nisi quod pauperiores vt plurimum pullati. ita factum vt pulla vestis cum atrâ, & pullus color cum nigro passim confundantur: vnius tamen Varro testis locuples discriminis. Tonderi etiam mulieres in luctu solitas colligo ex istis Attij, *Amphitryone*:

Sed quænam hæc est mulier funestâ veste, tonsu lugubri.

627 Pedore] *propriè pro pedũ squale, frequentius pro quibuslibet sordibus.* Nati] *videntur in luctu cum parentibus tonderi soliti. Seneca monet li 5. de benefic.* Regiam clauderet, & filium, quod in rebus aduersis & luctu moris est, tonderet. *huc ego retulerim illud Sisennæ li.3. histor.* cùm complures menses barbâ immissâ, & tonso capillo, lugubri vestitu, populum vicatim flens cum liberis circumiret. *Comam ergo detondebant, barbam demittebant, & crescere sinebant lugentes.*

631 Videt] *sic Moguntinens. Herbipolens. & primus Venetus. primus Daniel videtur intrusisse* ; vidit.

633 Hanc ferat virtus notam] *vt post tot tam laudatas pugnas, tam vili & dedecoroso hoste tuam virtutem dehonestes. turpe forti, ignauum & degenerem sanguinem haurire: gloriosum fortes superare, vel ab iis superari. sic AEneas Lausum consolatur lib.10. Camilla Orsytum lib.11 Aeneid. Achilles Cygnum lib.12. Metamorph. contra Opis indignatur Aruntem Dianæ sagittis oppetere. Aeneid.* 11.

636 Resiste] *Mane, sta. Pomponius Comicus*:

Iámne abierunt? iámne obtundunt? iámne ego sum in tuto satis?
Num quis hîc resistit, qui nondum labias lirarit mihi?

Ingruat] *à tergo. sumta vox à gruibus, quæ hoc ordine volant, vt vna alteram à tergo consequatur.*

643 Est lentum] *schidæ Burdegal.* lentum est. *Ciceronis fragmentum me primum emendasse putabam, sed postea præoccupatum aliis comperi.*

644 Votum secundet] *ad formulam respicit, quâ veteres cunctis rebus incohandis vtebantur. consule Brisson. lib.1. formular. fol.73.*

655 Quod fuit durum pati] *valde hic mutilus integro versu Mogunt. Euripides:* Vt iucundum est viuenti meminisse laborum. *Xenophon:* Et multa de præteritis laboribus commemorantes. *Idem*: Illud sanè sciendum est, & bona maiorẽ adferre lætitiam, quo magis quis labore antecedente ad ea perueniat. labores enim obsonium sunt strenuis. Nam nisi quis re illâ opus habeat, quam consequitur: nihil adeo apparari queat sumtuosè, vt suaue sit. *Seneca epist. 79.* Deinde quod acerbum fuit, retulisse iucundum est. naturale est mali sui fine gaudere. *possem similia ex Aristotele, Homero, & Euripide, sed illa Guellius ad 1. Aeneid. Vergil.* 655 Fas omne] *Narraturus abdita inferorum arcana, prius à Diis inferis veniam petit, vt, si qua erat in reuelando culpa, eam euitet. exemplum præbuit Virg.6. Aeneid.* 658 Irrita] *casso labore. sed præit aliam mentem Mogunt.* eruta. *nam nihil inscrutatum totâ Aethnâ reliquit. omnes angulos lustrauit. vide Claudian. lib. vlt. de raptu.*

659 En-

659 Enna] *nota* Enna, *vel ex Parrhasij commentariis, vel Scholiis nostris in Claudian. sed manusc. omnes & antiquæ editiones hoc loco;* Æthna. *multo veriùs. omnem enim Siciliam, Aethnam montem maximè, non Ennam solam, anxia mater eruit.*

660 Eloqui] *Moguntinens.* loqui.

662 Tænarus] *in Maryandinis extractum canit Dionys. Periegetes. ex Speleo Heracleæ vicino, volunt Plato in Phædone, & Aretades Cnidius, & Apollon.lib.2. Nicandri Scholiast. Mela lib.1.cap.19. Plinius lib.27.cap.2. & Solinus cap. 55. Pausanias in Laconicis, ita scribit:* Hecatæus quidem Milesius rem non absurdam commentus est, in eâ cauernâ immanem ac tetrum serpentem lustrum habuisse: qui sit iccirco inferorum canis dictus, quòd quem morsu impetiisset, subitò eum vi veneni mori statim necesse esset. cum serpentem ab Hercule ad Eurystheum pertractum. Homerus verò (is enim primus, quem Hercules extraxisset, *Ditis canem* appellauit) neque nomen ei imposuit, neque de eius figurâ est fabulatus, vti de chymærâ. Posteriores & Cerberum appellarunt, & cùm cetera cani fecissent similem, tria dixerunt capita habere. cùm tamen Homerus, vt homini familiare animal, *canem* dixerit: vel qui draco fuisset inferorum, *canem* appellasse videri possit. *Quod Pausaniæ, Eumæi subulci verba, apud Homerum Odyss. ó. seu lib. 15. confirmant, quæ laudauit Aristoteles lib.1. Rhetor. ad Theodect.cap.11. Petronius, in Euscio:* Cerberum ait fuisse forensem causidicum. *solus (quod sciam) Nonnus Scholiis in D. Nazianzen. tradidit Cerberum ab Hercule interemptum.*

663 Inuisi] *æque bene Mog. & vett.imp.quattuor;* inuicti. *insuperabilis.*

669 Afflicti] *per tenebras quasi periclitantis & penè exstincti: porrò vocauit hanc viam* cæcam, *quia ipsa non videtur, vt Lucretio* cæca corpora, *aliis* vada *vel* saxa cæca. *Græci ἀπόοπἶα, τυφλα, ἕλη.*

672 Vacua-spacia] *Stoicis intra mundum nullum, extra eundem infinitum vacuum. Aristoteles omnino nullum esse vacuum contendit, li.4. Physic.lib.1.de ortu.li.2.de cælo. sed contra Aristotelem Cleomedes, finitũ mundum in spacio seu vacuo infinito consistere, nititur probare: quod vacuum in Hymno æternitatis pulcrè descripsit poëta Gallus: & admiserunt etiam Pythagoræi; vide Theodoret.lib.4. Curat. Græcan.affect. Plutarch. lib.1. placitor.cap.18. & Aetium in histor. qui duo postremi faciunt, vt vehementer ambigam, an alicubi Aristoteles sibi contrarius, extra mundum infinitum illud vacuum posuerit; ambo enim id illi tribuunt: an verò ipsi oscitanter in Aristotelis mente inquirendâ sint versati. Stobæus li.2.physic.eclog.cap.22. Aristotelis producit auctoritatem, vt probet vacuum reipsâ non dari, sed cogitatione tantùm, vt & Hermes in Catholico, & Plato in Tymæo volunt. Verùm hæc dissensio tantùm fortaßis est, inanis de nomine contentio. quis enim somniet vacuum, reale quid negatiuum, vt vocant, esse? Ego nec Epicuræos, nec Stoicos id voluisse crediderim, nec Cleomedi, nec cuiquam in mentem venisse. Rursus quis priuatiuum vacuum extra vltimum cælum, nisi contentiosè, queat negare? Vacuum namque bifariam sumitur. primo modo vt omnem*

omnino

omnino plenitudinem negat: secundo, vt consideratur priuatum omni corpore contento, sed proximè tamen aptum, illo repleri, idque suscipere: priuatum inquam vel actu, vel potentiâ. Vide Scaligerum in Exercitat. contra Cardan. Exercit. 5. cap. 2.

676 Agger] *Mogunt. tres Veneti, & Herbip.* aër. *ait ab aëre ipso quem, quasi præcipitem, agi, & à Chao attrahi: vt citius descendat. auxesis poëtica.*

Chaos] *baratrum, confusio, quæ ibi maxima.*

678 Immenso] *Moguntinens.* immerso.

677 Gradúmque] *Anacreon:*

Orci enim est horrendus
Specus, & grauis in ipsum
Descensus. nam patet ei
Qui descendit, nullus ascensus.

Propterea Elæi Plutonis simulacrum effinxêre; cui astans Nympha clauem manu tenebat. clauis enim, Plutonis insigne, significat sic ab eo sub serâ vmbras claudi, vt nulli liceat redire. ita Pausan. Eliacor. 1. seu lib. 5.

681 Flexibus] *nouem.* 683 Mæander] *desumtum hoc ex Ouidii Metamorph. vide Hippol. 15.* 687 Strigis] *Vide sup. Medeâ.*

690 Tabido] *Herbipol.* rapido. *Moguntinens. & vnus Venetus;* rabido. *ceteri;* tabido. *melius. fames enim, quasi tabes, conficit.*

691 Tegit] *mallem;* tegens. *malè veteres impressi;* gerit.

694 Extremo abdita] abdito, *Moguntin.*

695 Biculo] *scipione; quam vocem vtitur Catullus, sed non vt quidam augurantur; verùm, vt arbitror, pro titione, in Epigram. ad Contubernal.*

696 Ferax] *Scidæ Burdegalen.* tenax.

698 Non vlla ramos] *ait apud inferos nullam felicem arborem esse, sed omnes (vt Cato loquitur) infelices.*

708 Est in recessu] *Moguntinen.* secessu. *idem paullo pòst:* Manat hinc vno latex Alter, *&c. hoc sensu; ab vno eodemq. fonte duo manant latices, hinc quieto similis & stagnans, styx; inde turbulentus, & spumans, Acheron.* Alter *etiam habetur in Herbipol. & sic legit Marmita. primus Danius postea reposuit;* ater. *hoc sensu, ex profundo erumpit styx discors suo fonti; nam fons ille non adeo ater est, & inquietior.*

710 Tacente] *quia ferè immotus: & propter inferna silentia. Simonides:* Silentium inter vmbras est.

Styga] *Styx Apollodoro lib. 20. de Diis, dicta ἀπὸ τοῦ συγάτειν τοῖς πένθεσι, καὶ σύγεσθαι τὰ ἐν ᾅδου, ab inuiso inferorum luctu. Fusissimè de Styge ex Porphyrio & aliis Stobæus Eclog. Phys. penè extremâ.* Sacram vo*cat, hoc est, inuiolabilem. quia, vt subiungit,* hūc iurant Dij *& Thyest. 666.*

——talis est diræ stygis
Deformis vnda, quæ facit cælo fidem.

huius Dij, iuxta poëtam, iurare timent & fallere numen. *Lucanus lib. 6. vocat* timorem Superûm. *peieranti nouennio nectare & ambrosiâ carendum, decimo verò anno à Deorum consortio exulandum, vide Homer. Iliad. ó. & Odyss. ε. Apollonium Argonaut.*

gonaut.&c. eiusq; Scholiast. Hesiodum in Theogon.& Virgilium lib.6. 9.& 10. Aeneid. Tributus hic honor Stygi, vel quia tres eius gnatæ, Victoria, Vis, & Robur; Ioui bello Titanis auxilium tulerunt, vel quia Deorum coniurationem Ioui patefecit (vide Natal. Mytholog. lib.3.c.2.) Aristoteles lib.1. Metaphys. cap.3. censet hac fictione poëtas innuere voluisse, aquam primum esse rerum principium. alias etiam rationes Cælius lib. 27. cap. 5. Sed vnde oritur Styx? quidam cēsent ex Oceano, vt in Theogon. Hesiodus: nonnulli ex petrâ quadam apud inferos, vt idem Hesiodus, & Apollodorus lib.1. & fortaßis hoc voluit noster: alij ex Baiano sinu, propè paludem Acherusiam: plerique in Arcadiâ prope Nonacrin oppidum, vt Herodotus in Erato, & Pausanias in Arcadicis.

714 Acheron] *De Acheronte & palude Acherusiâ multa Stobæus d.loco fol.129.& Scholiastes Apollonij ad lib.2.ver.353.& seqq.& ver.731. & 748. vbi etiam multa de hoc Herculis ad inferos descensu. At Arrianus li.3.de dictis Epicteti cap.13.* Nullus (*inquit*) Orcus est, nullus Acheron, nullus Cocytus, nullus Pyriphlegethon, sed omnia plena sunt Deorum & Geniorum.

716 Ditis] *de Plutone quæ scire cupis, à Lilio petas Syntagm. 6. quod est de inferis, valdè copiosum.* 720 Digerit] *Moguntin.* dirigit.

725 Aspectum] *non malè Moguntin. tres Veneti, & Herbip.* aspectus.

726 Veráne est fama] *Mogunt.* vera éstne fama, *non quærit autem, an vlla sint inferorum supplicia (vix enim quisquam de hoc dubitabat gentilium) sed an illa, quæ rumor distulerat, ita se habeant, sicuti ferebantur. ideo enim paullo pòst, hoc ipsum quærit, dicens:*

—— certus inclusos tenet
Locus nocentes; vtque fert fama, impios
Supplicia vinclis sæua perpetuis domant?

nimirum de loco, & illis suppliciis ambigebat, quæ vulgò narrabantur, quæ postea Theseus singulatim exponit. quo modo accipienda multorum auctorum loca, inprimis Arriani ille, iam ascriptus, & Platonis, quando lib.1. de repub. quæ dicuntur de inferis, fabulas vocat; quæ apud Sallustium Cæsar contra Catonem disputat; multa Ciceronis, pro Roscio Ameri. vltimâ Catilinariâ, 2. de Nat. Deor. & Tuscul. quæstion. illud etiam quod pœnis inferorum subiungit Propert. lib.3. Eleg.4 alludens ad locum illum Platonis:

An ficta in miseras descendit fabula gentes
Et timor? *& multa nostri. epist. 24.* Non sum tam ineptus, vt Epicuræam cantilenam hoc loco persequar, & dicam vanos esse inferorum metus: nec Ixionem rotâ volui, nec saxum humeris Sisyphi trudi in aduersum, nec vllius viscera & renasci cotidie & carpi. nemo tam puer est, vt Cerberum timeat, & laruarum habitum nudis ossibus cohærentium. *Lib. de consolat. ad Martiam cap.19.* illa quæ nobis inferos faciunt terribiles, fabulæ. Nullas scimus imminere mortuis *tenebras, nec carcerem, nec flumina flagrãtia igne, nec Obliuionis amnem, nec tribunalia & reos, & libertate rerum tam laxâ, vllos iterum tyrannos. *Hoc falsum, & contra fidei veritatem.*

luserunt ista poëtæ. *Nam huiusmodi, quæ de Pyriphlegethonte, Lethe, Alecto, Plutone, Charonte, Tantalo, Danaidibus, &c. iactabantur, semper sapientioribus visa sunt anilia deliramenta, & ludicra puerilia. Ideo (vt obseruauit Muretus lib. 10. var. lect. cap. 17. & lib. 11. cap. 6.) grauissimi quique poëtæ, sic semper de illis loquuntur, vt simul occultè vanitatē refellant, quam apertè impugnare non audebant; memores non aliâ de caussâ Socratem pro impio habitum. Iccirco putat idem, à matre Vlyssem apud Homerum moneri, vt quæ penes inferos viderat, ad focum vxorculæ narrare meminerit: Cumq; à poëtis duæ inferorū portæ constituantur, vna cornea, quâ vera somnia emittantur; altera eburnea, qua falsa euolent, vt produnt Homerus Odyss. 19. Coluthus de raptu Helenæ, Virgilius 6. Aeneid. Horat. lib. 3. Od. 27. & Papinius lib. 5. Siluar. in Epicedio patris: ideo fingit poëta Aenæam satiatum mirifico illo spectaculo, non per corneam, sed per eburneam portam emissum: etsi alij alio trahant. Virgilianæ fictioni similem inueni apud Ausonium, inδυλ. de supplicio Cupidinis:*

Quæ postquam multâ perpessus nocte Cupido
Effugit; pulsâ tandem caligine somni,
Euolat ad superos, portáque euadit eburnâ.

voluit enim hoc corollario testari, quæcunque de Amoris cruciatu cecinerat, fictitia, & inania esse somnia. Potest huc etiam referri illud Iuuen. è Sat. 2.

Esse aliquos Manes, & subterranea regna,
Et contum, & stygio ranas in gurgite nigras,
Atque vnâ tranare vadum tot millia cymbâ:
Nec pueri credunt; nisi qui nondum ære lauantur.

727 Sera] *optimè Diphilus apud Theodoretum lib. 6. Curat. Græcan.*

μηδὲν πλανηθῇς, ἐςίν ἐν ᾅδου κρίσις,
ἥνπερ ποιήσει θέος ὁ πάντων δεσπότης.

Ne te error habeat, est ius inferis;
Quod ille dicet rerum omnium dominus.

730 Alta sede] *tribunali, non subsellio. tribunal altius, & fixum: minorum iudicum subsellia inferiora, & loco mouebantur. subselliis, iudices delegati vtebantur: tribunal, erat iudicum ordinariorum, maximè eius, qui inter ceteros primus, & quasi præses. vide Polletum lib. 1. Fori Romani cap. 6.*

Quæsitor] *Quæsitores, qui iudicio præerant: ideo illi tribunal tribuit. Cicero pro Fonteio:* quid mihi opus est sapienti iudice? quid æquo quæsitore? *Quærere, nonnunquam significat iudicio præesse. Cicero pro Rabirio:* Accusaui de pecuniis repetundis, iudex sedi, Prætor quæsiui. *porro quæsitorum genus duplex, de quo Broideus in Corollar. ad Polletum lib. 5. cap. 7. num. 2. vide Polletum lib. 3. de foro Rom.*

Sedens] *sedere sollemne iudicibus dum iudicabant, de quo alibi: interea consulere potes Pollet. lib. 1. cap. 5.* Sortitur] *vide sup. num. 109.*

732 Auditur] *triplex auditorium inferorum proponit, suum cuiusque quæsitoris. In vno ait Aeacum causas* audire; *in ceteris Minoem & Rhadamantum sententiam proferre, & proinde* audiri. *vtrumque videlicet iudicis offi-*

officium, causas audire, & sententiam recitare. ab audiendo, iudicij locus, auditorium l. lecta D. si cert. pet. seruant id Hispani, nam Audientiam vocant, & quos ceteri Senatores vel Consiliarios; ipsi Oydores, hoc est, Auditores, ipsumq. militarium causarum diribitorem Latinâ voce Auditor appellant. Hoc audit] perperam quidam m. s. hoc agit.

Foro] sex fori significationes recenset Sex. Pompeius. Et Victorinus inquit: Forus, status tam in foro, quàm in naui & torculari.

732 Minos] Minos Cretensium Rex, ius leges tulit, sed post Talum; quem Lycurgus imitatus. huius Tali nomen apud Sex. Empyricum contra Mathemat. cap. 18. degenerauit in nomen Thaletis, vitio typographorum: & fortaßis ipsius Thaletis apud D. Cyprianum in libro contra Aleatores, in; talis Dei. vehementer enim suspicor D. Cyprianum, aleæ & talorum inuentionem Thaleti ascribere.

733 Auctorem scelus repetit] apud D. Matthæum Dominus: In quo iudicio iudicatis, in eo iudicabimini, & in quâ mensurâ mensi fueritis, remetietur vobis. leges ciuiles Roman. vnumquemque eo iure vti iubent, quod in alium prius statuerit. D. quod quisq. iur. &c. Æschylus, quod quisque patrauit, hoc illum & pati asserit oportere.

δράσαντι γάρ τοι καὶ παθεῖν ὀφείλεται,

& alius: εἰ δεινὰ ἔδρασας, δεινὰ καὶ παθεῖν σε δεῖ. Et ita fit. in auctores scelera redeunt. nocent auctori consilia improba quod optimè explicuit Claudianus li. 1. in Eutropium, eo quòd cùm Fl. Habundantius; cuius apud D. Hieronym. mentio in epist. de morte Nepotiani, & de quo poëta loquitur: Eutropium magno Reipub. malo ad summa euexisset, primùm hic semiuir auctorem suæ dignitatis perdidit:

Quàm bene dispositum terris, vt dignus iniqui
Fructus consilij primis auctoribus instet!
Sic multos fluuio vates arente per annos,
Hospite qui cæso monuit placare tonantem,
Inuentas primùm Busyridis imbuit aras,
Et cecidit sæui, quo dixerat, victima sacri.
Sic opifex tauri, tormentorúmque repertor,
Primus inexpertum, Siculo cogente tyranno,
Sensit opus, docuítque suum mugire iuuencum.

734 Suóque premitur] Eibius legit; punitur. malè.

741 Animóque parcit] non contaminat crudelitate. sed malo, quod est in Burdegal. & Eguiano, & vt legit Eibius; animæque scilicet ciuium. Pulcrè Sallustius, quod dignum vt sæpius ingeratur: sibi pro vero constare omnium mortalium vitam diuino numine inuisi; neque bonum, neque malum facinus cuiusquam pro nihilo haberi; sed ex naturâ diuersa bonos malósque præmia sequi.

743 Nemoris Elysij] Subterranea loca apud inferos, vbi iustorum animæ magnâ felicitate frui putabantur, Elysium vocauerunt, teste Platone in Gorgiâ. Alij Elysios campos in orbe Lunæ, alij in circulo lacteo ponebant; quidam

quidam in Hiſpaniæ continente, nonnulli in inſulis, vel fortunatis, vel Atlanticis, vel Britannicis. ſic enim in varia diſcedunt Homerus, Heſiodus, Euripides, Dion, Plutarchus, & Philoſtratus. Fictum id propter amœniſſima quarundam prouinciarum loca; quæ quod pulchritudine & amœnitate ſuâ hominum animos curis ſoluerent, veteres Elyſios campos vel nemora vocarunt. talia loca in Ægypto ponunt Herodotus & Duris; in Græciâ Virgilius, idq́ vel in agro Thebano, iuxta Lycophronẽ, vel in Arcadiâ iuxta alios, vel prope Lesbum, teste Suidâ; in Bethicâ Hiſpaniâ Strabo ſtatuit, vt arbitror, vel in ea quæ nunc Eſtremadura, *vbi Placentia amœniſſima, vel propè fretum Herculeum & vrbem Xereſium, vbi Sidonia Guzmanæ familiæ patrimonium. Elyſij elegans deſcriptio apud Prudentium hymn. Cathemer. 5.*

Illic purpureis tecta roſariis
Omnis fragrat humus, calthaque pinguia,
Et molles violas, & tenues crocos
Fundit fonticulis vnda fugacibus.
Illic & gracili balſama ſurculo
Deſudata fluunt, raraque cinnama
Spirant, & folium, fonte quod abdito
Prælabens fluuius portat in exitum.
Felices animæ prata per herbida
Concentu parili ſuaueſonantibus
Hymnorum modulis dulce canunt melos,
Calcant & pedibus lilia candidis.

Sed illa de Elyſio poëtæ finxerunt, ex iis quæ de Paradiſo terreſtri (de quo nos aliâs fusè) inaudierant.

745 Amp. certus] *neceſſaria perſonæ interpoſitio ſi per interrogationem iſta. ſed Mog. hæc omnia Theſeo tribuit, & abſq; interrogationis notâ. non deterius.* 749 Rapitur-Ixion] *incipit recenſere nobiliores inferorum pœnas, quas breuiter perſtrinxit Tibullus lib.* 1. *eleg.* 3.

Illic Iunonem tentare Ixionis auſi
Verſantur celeri noxia membra rotâ:
Porrectúſque nouem Tityus per iugera terræ,
Aſſiduas atro viſcere paſcit aues.
Tantalus eſt illic, & circum ſtagna: ſed acrem
Iam iam poturi deſerit vnda ſitim.
Et Danai proles, Veneris quòd numina læſit,
In caua Lethæas dolia portat aquas.

Incertus auctor Axiochi: ἔνθα χῶρος ἀσεβῶν καὶ Δαναΐδων ὑδρεῖαι ἀτελεῖς, καὶ Ταντάλου δίψος, καὶ Τιτυοῦ σπλάγχνα, καὶ Σισύφου πέτρος ἀνήνυτος οὗ τὰ θέρματα αὖθις ἄρχεται πόνῳ. vbi impiorum eſt locus, inexplebiléſq; Danai filiarum vrnæ, vbi Tantali ſitis, præcordia Titij, Siſyphi inexplicitum ſaxum, cuius finis ab alio incipit rurſus labore.

Ixion] *hunc præter alia ſcelera, primùm humanum ſanguinem fudiſſe volunt (quod tamen falſum) & Iunoni vim inferre conatum, & nube oblatâ delu-*

delusum Centauros genuisse; & à Ioue ἐν πτερόεντι τρόχῳ *vt ait Pindarus, vt noster, in* volucri rotà *suffixum. fusè narrant Pindarus Pyth. Od. 2. Scholiastes Apollon. in lib. 3. Eustath. in lib. 1. Iliad. & Didymus in lib. 21. Odyss. veram verò historiam Ixionis texit Tzetza Chiliad. 9. prolixissimè ad nauseam.*

750 Sisyphia] *Lucretius hoc supplicium accõmodat ambitiosis hominibus:*

Sisyphus in vitâ quoque nobis ante oculos est:
Qui petere à populo fasces sæuásque secures
Imbibit, & semper victus tristisque recedit.
Nam petere imperium, quod inane est, nec datur vnquam,
Atque in eo semper durum sufferre laborem;
Hoc est aduerso nixantem trudere monte
Saxum *&c.*

huius, vt hominis vafri, versipellis, infidi meminerunt Homerus Iliad. 6. Sophocles in Philoct. Pindarus Olymp. Od. 13. Theognid. in Sentent. & Hygin. Fabular. cap. 201. Eius supplicium facetissimè Seneca in aleatores deriuat, in ludo de morte Claudij.

752 Abluit] *Eguianus*; obluit.

755 Volucri] *Mog.* vulturi. *sed hoc patet esse ex glossulis interlinearibus.*

755 Tityus] *Lucretius:*

Sed Tityus nobis hic est, in amore iacentem
Quem volucres lacerant, atque exest anxius angor,
Aut alia quauis scindunt torpedine curæ.

eleganter hæc explicat Pierius lib. 18. *Hieroglyph.*

758 Phineas] *Phineus, iuxta Hellanicum Agenoris; iuxta Hesiodum, Pherecydem, Antimachum & Asclepiadem, Phœnicis & Cassiopeæ filius, in Paphlagoniâ, vel, vt alij malunt, in Salmydesso Thraciæ regnauit. Vide quæ in Med. vers. 782. dixi, & Scholiast. Apollonij.*

766 Squallent genæ] *Moguntinen. & quattuor primæ edition.* lucent: *ex sententia eorum, qui pupillam igneam esse censent, vt Plato in Tymæo, Galenus 3. de placit. & Vallesius lib. 2. controuers. cap. 23. idq; valde probabile, etsi Aristoteleis minus probatum.*

767 Portitor] *vel quia portorium capit, quo respexit Propertius:*

—— vbi portitor æra recepit: *vel quia vehit. nam pro vectore simpliciter vtuntur Columella, Lucanus, & Martialis.*

770 Charon] *Arbiter vocat*; Prothea. *sed ei omnes ceteri repugnant; nisi fortè Iuuenal. Sat. 3. scripserit:*

—— tetrúmque nouitius horret
Protea ——

non, vt legitur; Porthmea. *sed hoc non est temerè affirmandum. nam,* Porthmeus, *optimè Charonti quadrat, significat enim portitorem, quod nec Tortellium fugit, & v.l. Iuuenalis. & antiqua scholia continent*; porthmea. *quare mallem apud Arbitrum repudiato Proteo legere* vix nauita porthmeus: *nec frustra geminentur hæ voces. aliud enim nauitæ, aliud sæpè portitoris officium.*

Vacuam] *Moguntin. Herbipol. & Veneti tres*; vacuus.

Vndas] *An Charon trepidus fugit? non credo. sequitur enim restitisse, seq; Herculi opposuisse. Verißimè ergo emendat Lipsius ex m.s. suo; vmbras: & explicat; vacuatâ cymbâ, nouum onus repetiisse.*

771 Siste] *duplici de causâ, & quia viuus, & quia naulum non persoluisti. credebant neminem transuehi nisi portorio persoluto; quod Iuuenal. Satyr.3. vocat* trientem, *Græci* δανάκην, *Callimachus, Suydas, Plutarchus. Lucianus verò in Menippo, Charonte & alibi obolum fuisse significat. hunc obolum veteres morituri ori imponebant, vt testantur Lucianus, Etymologyst. & Apuleius in Psyche: addebant melitam placentam (Suyd. in voce μελιτοῦττα) placando Cerbero, & sertum floreum, iuxta Polyb. lib.2. & Clementem Alexandrin. Hermionæi soli se ab hac neceßitate immunes putabant, auctore Strabone lib.8. quia à regione suâ ad inferos faciliorem, quàm per cymbam Carontis, viam esse iactabant. vide Alex. ab Alex. Genial. dier. lib.2. cap.7. Cælium lib.10. cap.2. & Victorium lib.2. var. lect. cap.7. Mortuorum ergo pretium vecturæ vnus obulus; viuentium duo, vt significat Hercules apud Aristophan. in Ranis. Hos ergo fors voluit Charon auferre, cùm exclamauit:* Quo pergis audax? siste, *&c.*

775 Succumbit] *Lugdun. & plerique*; succubuit.

Sedit] *Pintianus lib.* cedit. *reijciendum. Moguntin.* seditque.

776 Latere titubato] *sic Moguntinens. Basileens. Lipsien. at Lugdun. Venet. Herbipolens.* latere titubante, *vel*; titubanti, *quod optimum.*

778 Centauri truces] *Centauros nec fuisse, nec generari, aut viuere posse contendunt non tantùm poëtæ, vt Lucretius lib. 4. & Ouid. 4. Trist. eleg.7. sed & medici, & philosophi, & theologi, D. Chrysost. in c.3. ad Coloss. Orosius lib.1. histor. cap.14. Galenus lib.3. de vsu part. cap.1. Aristoteles 2. Physic. Ammonius in lib. Aristot. de interpretat. & Cicero lib.1. de Natura Deorum. Idem tamen Aristoteles lib.8. de hist. animal. cap.28. & lib.2. de generat. animal. cap.5. & lib.4 cap.3. admittit animalia diuersi generis aliquando, si coierint, posse generare: & Plutarch. in lib. an brutis ratio insit, videtur censuisse Centauros, Ægypanes, Minotauros, Sphynges, & similia monstra ex promiscua hominum ac brutorum mixtione nasci: & visum olim Hippocentaurum scripsit Plinius lib.7. Nat. histor. cap.3. idem voluerunt adiungentes, more suo, impias quasdam de Protoplasto fabellas, Rabbini in lib. Hyobamud in 2. cap. Genes. in hanc rem plura Magius lib. 1. Miscellan. cap. 20.*

778 Multo bella] *sic Moguntinens. Herbipolens. & tres Veneti, & Lipsiens. Lugdunens. verò*; ad bella. *quidam*; in bella.

783 Terna] *Moguntin.* trina.

785 Lambunt colubri] *Eguian.* colubræ; *& veteres etiam feminino genere*; colubra, *vt ex Lucilio docet Nonius.*

Viperis] *Quod de viperarum partu traditur, prolem erosâ matris aluo in lucem emergere, matrémque in patris necati vltionem occidere, etsi Philostratus & Albertus Magnus reijciant, vt & Greuinus; à summis tamen viris prodi-*

proditum, Nicandro & eius Scholiast. in Theriac. Plutarcho, Horo, & D. Basilio, item Plinio, Apuleio, Prudentio, & D. Hieronymo. Vide Greuinum lib. 1 de venen. & Cælium lib. 6. antiq. lect. cap. 13. & 16.

786 Longúsque] *ait Cerbero, pro caudâ, draconem dependisse: quare postea caudam eius vocat*, anguiferam.

789 Missúmque captat] *aure terræ appositâ sonum ex longinquo captat. quod probat experientia. sed id hominum proprium: at Cerberus canis inferorum, & canes surrigunt aurem. quare licet in o. l. legatur* subiecta, *mallem cum Lipsio legere*; subrectâ. *quod canibus sonum captantibus familiare fatebuntur, quibus erectæ & patulæ ad verum admittendum aures.*

791 Cedit] *nunquam tam citò; postmodum fortè cederet dira bellua. an ergo*; cedit, *quod habent Lipsiens. & Veneti omnes, significat cedere cœpit? præfero lectionem Egutani, & Moguntini, & Herbipolens. & Lugdunens.* sedit. *qui tacebat, Hercule adueniente non dignatus in pedes surgere, sed dumtaxat anteriori corporis parte paulisper sese erigere, posteriore sedere. & hoc molossicum.* 798 Clepit] *Pacuuius, Hermione*:

Sermonem hic nostrum ex occulto clepit, quantum intelligo.

Cicero: rapere pueri, & clepere discunt.

799 Dextera robur] *malè Lipsiens.* dextrâ.

804 Duci iubet] *iuridicum vocabulum, de illis, qui à magistratu iurisdictionem habente in carcerem vel vincula duci iubentur ad supplicium, quæstionem, vel inquisitionem, vel custodiam. Seneca in ludo*; Febrim duci iubebat. *& epist.* 4. victor te duci iubebat. *sic Græcis* ἀπάγω. *Actor.* 12. ἀνακρίνας τοὺς φύλακας ἐκέλευσεν ἀπαχθῆναι. *rectè vulgata versio*: examinatis custodibus iussit eos duci. *ait ergo Cerberum Herculi addictum, vt quo velit pro arbitrio illum rapiat. ab hac verbi*; duco, *ambiguâ significatione natus ille salsissimus Næuij iocus inter ridicula à Cicerone 2. de Orat. laudatus:*

Quanti addictus? mille numum. Nihil addo. ducas licet.

nam emtor quando licitatione superabat, mancipium; & creditor nexum, ducere iubebatur.

805 Me quoque] *descenderat cum Pirithoo vt Proserpinam raperent, sed occiso Pirithoo manserat captus. tunc Hercules cum in libertatem vindicauit.* 807 Adamante texto] *frequens hæc phrasis, apud Dionys. Halycarn. lib. 7. & illos quos citaui Notis in Claudianum lib. 2. in Rufin.*

809 Componit] *prius surrectas, nunc adulantium more canum demittit: quod apertè sequens versus indicat:*

——— ore submisso obsequens
Vtrumque caudâ pulsat anguiferâ latus.

sic motitant canes dum heris blandiuntur.

813 Lucis ignotæ, bonos resumit animos] *Nullus codex ab hac scriptura dissidet. sensus est; postquam clara diei lux oculos Cerberi nitore incognito præstrinxit, non ferens ille & indignans, animum audaciamq́; solitam resumsit. quod cur displiceat? aut cur ad coniecturas abeamus, & non necessarias nouationes?*

815 Vecto-

815 Vectorem] *v.l. plerique*; victorem, *& quadrat praecedentibus, vbi pro*; Resumit animos vinctus: *tres Veneti*; victus. *victus victorem.*

817 Respexit] *vt auxiliares, ope meâ se indigere professus.*

IN CHORVM.

Laudes Herculis canit Chorus, & redeuntis victoriam Paeane excipit.

829 Properante partu] *Apollodorus li.2. Biblioth. narrat Sthenelo Eurystheum natum, qui Mycenis imperauit. fortè quo tempore Hercules erat nasciturus, Iuppiter Diuis dixerat; Qui è Persei posteris nunc oriturus est, Mycenis regnabit. quare Iuno per inuidiam Ilithyiae persuasit, vt Alcmenae partum retardaret, curarétque vt Eurystheus, Stheneli filius tantùm septimestris, in lucem prodiret.*

830 Mundi penetrare fundum] *inferos; quos plerique in mundi centro, seu infimâ terrae parte collocant; qui locus iuxta Physicos, fundus reliquorum; iuxta Mathematicos, omnium medius. Vide D. Thomam p.3.q.97.a.7. & Theologos in 4. sent. d.44. ex quibus nonnulli distare infernum accuratâ & Geometricâ dimensione volunt à terrae superficie extima, mille centum & nonaginta tribus leucis. At D. Gregorius lib. 4. Dialog. cap.42.* hac de re *(inquit)* temerè definire non audeo. *& D. Augustinus li. 20. de Ciuitate Dei. cap. 16. id scire neminem, in qua mundi parte infernus sit, arbitratur, nisi cui diuinus Spiritus reuelauit. Alibi tamē, vt li.12. in Genes. ipse D. August. & D. Gregor. d. cap.42. probabiliorem opinionem eorum putant, eamque rationibus firmant, qui inferos sub terrâ esse credunt. & hoc confirmat Philippus presbyter lib. 2. in Iob his verbis*: Gigantes sub aquis ita inquit gemere, velut si dixisset sub terrâ, id est, in inferioribus terrae, vbi inferi esse perhibentur. vnde & ipsi inferi nominati sunt. Aquae ergo eius naturae sunt, vt sine terrâ esse non possint. Sicut ergo inferi in profundo terrarum sunt, ita terrae in profundo aquarum. *&c. Et ex D. Paullo ad Ephes. c.4. id colligitur iuxta expositionem D. Hieron. D. Ambros. D. Chrysost. Theophilact. Theodor. Euthym. Oecumen. Primasij, & aliorum. Vide Theses Ioan. Busaei de descensu Christi ad inferos fol.7.*

Alexius Vanegas lib. de Agonia mortu, punct.4. cap.8.

839 Eleum] *concurrit ad ludos Iouis Olympici qui prope Pisam Elidis vrbem celebrantur. Elidi annumerat Strabo, quicquid inter Achaiam & Messeniam, vsque ad mare iacet.*

Ludos] *certamina. Lydi cùm in Hetruriâ consedissent, Romanos ritus omnium ferè superstitionum, & spectaculorum artificia, & paraturam, docuerunt. ab his Tymaeus prodidit* ludos *dictos, idque amplexi Tertullianus lib. de spectaculis, & D. Isidorus lib.*18. *Orig. cap.* 10. *cuius verba non prorsus sana, corrigenda ex Tertulliano, nisi putes ab eo, cuius verbis vtitur, quémque sequitur, dissentire. At Varroni,* ludi *à ludo vel lusu dicti.*

840 Quincta cum sacrum reuocauit aestas] *difficilis locus, & ab interpretibus propterea intactus. causa difficultatis: tum quòd falsum videatur Olympia circa aestatis initium celebrari consueuisse: tum quia non videntur quincto quoque anno solita. Nam Izacius in Lycophronem, putat quoque mense quinquagesimo. D. Cyrillus Hierosolym. Catechesi Mystagog. 12. sic scribit:*

scribit: Olympias apud Græcos vocatur, quod singulo quadriennio peracto fieri solet certamen; propter quattuor annorum cursum Solis, in quibus singulis annis tres horas adiiciens diem quarto anno addit: & verè quattuor annorum spacium fuisse Olympiadem, olim Glareanus & Budæus, et nunc nouißimus auctor lib. de emendatione temporis docet in præfat. lib. 1. & lib. 5. Nec Cyrillus tantùm, sed & Suidas, τετραετηρικὸς ἀγών & paullo antè de Olympiade, sic vocari à Græcis ὁ κατὰ τέσσαρα ἔτη, &c. Plutarchus etiam in Apophtegmatib. de Agi, & pleniùs Solinus, & Eusebius. vide N. in thesauro linguæ Græcæ tom. 2. & Budæum in Pand.. Alij tamen spacium quinquennij tuentur. Pugnam ita concilio, vt exhibiti quarto expleto, quincto ineunte. Poetas verò qui Troianum bellum duob. lustris durasse canunt; eo quòd lustrum ineunte anno quinto, quod eius initio conueniebat, id anno toti accommodarunt. sic quinto fieri die dicimus, quod quarto die desinente, & quinto incipiente lucescere, factum scimus. Sic etiam glossarium vetus, Lustrum πεντaετηρίς. Auctumnali id solstitio contigisse pugnacißimè contendit Ioan. Lucidus lib. 1. de emendat. temp. cap. 8. & lib. de vero die Passionis Christi hypoth. 7. & 8. cuius rationibus adijcio, quòd anni initio exhiberi solitos prodiderunt Scholiast. Græcus in Pindari Olymp. & Glaucippus in lib. de sacris Atheniensium: Græcos autem ab auctumnali solstitio annum inchoasse prodidère, Alphonsus Castellæ Rex in Tabulis, & Rogerius Bacconus in epist. ad Clementem V. Igitur credo Senecam loqui de æstate confectâ, & quincto anno, sed inchoato; hoc est, de quincto autumno incipiente. Confirmatur, quia libræ meminit auctumnalis signi, ac proinde de auctumnali seu hiemali æquinoctio se agere ostendit; in quod æquinoctium hos ludos incidisse testantur Onufrius Cõment. li. 1. Fastor. & Pererius lib. 4. phys. princip. c. 3. Atq; ita omne dißidium tolli videtur. his adde dicta ad Hippol. ver. 106.

Æstas] annus, sed inchoatus peractâ æstate, cœpto auctumno. sic æstas sumitur Her. Oet. 597. sic hiemes à Catullo, & aliis. vide Corradũ in li. 1. Æn.

842 Et somnos] Herbipolens. & Veneti. in somnos. Manilianum versum huc pertinentem, in Notis Claudiani, ante Commentar. nouum viri docti in Manilium, plusquam septennio recensueram.

844 Cererem] Eleusinia sacra, non, vt putat lib. de emendat. temp. Dionysia. 846 Noctem] nam mistæ noctis initiò ad templum Cereris festinabant, eo quòd Atticus diei initium ab occasu solis.

852 Comis nondum positis] Ephebi ad annum vsque quartum decimum cirrati, cincinnati, capillati: postea detonsam seu positam comam Deorum aris consecrabant, præsertim Apollinis vel Amnium (quia capilli calore & humore potißimùm nutriuntur) sic apud Homerum Iliad. 23. Achilles; apud Plutarch. in vitis, Theseus; apud Pausaniam in Arcadic. Leucippus; apud Philostratum in Imagin. Memnon; alij apud Statium in Thebaid. li. 8. & Ambraciotæ, apud Varronem: id plerique ad bonam corporis valetudinem impetrandam faciebant, teste Censorino de die Natali. Ponebant & Numinibus barbam ipsam, teste Suetonio in Calig. cap. 10. & in Nerone cap. 12.

Vide Pet. Victor. li. 6. var. lect. cap. 22.

Qui comam alebant, eos existimo sic illam plectere nonnunquam solitos, vt Sueuorum virgines solent. Suboluit mihi ex quodã fragmento Varronis lib. 1. de vita pop. Rom. quod Nonius in apertum *refert, & est huiusmodi:* Minores natu capite aperto erant, capillo pexo vtique, innexis crinibus. *pro quo lubẽs rescripserim;* capillo pexo, vtrimq. innexis crin. *vel;* cap. plexo.

853 Matris & nomen] *infans qui modò desiit matrem vocare mãmam, & patrem tatam, & pultes papas; vt Afranius & Martialis loquuntur; sed iam suis quæq; nominibus nouit compellare.*

854 His datum solis] *ait pueris, ephebis, & virginibus cereum concedi seu candelam, vt per iter illud tenebricosum eant intrepidi. dictum, vel ex vulgi opinione, vel ex prisca consuetudine, pueros dubio adhuc die, prælatâ candelâ efferendi, vt ex Tacito & Eustathio docuit Muretus lib. 13. var. lect. cap. 2. sed cur noster idem priuilegium ephebis & virginibus tribuit? an quia qui pari fermè pudore & innocentiâ, æquali prærogatiuâ digni? Persius videtur & adultis dare, Sat. 3. nam de adultis loqui docet adiuncta tibia:*

Hinc tuba, candelæ, tandémque beatulus alto
Compositus lecto, crassísque lutatus amomis.

sed hic candelarum meminit, hoc est, multorum funalium, quæ maiorum natu: vnicus cereus puerorum. fortè & discrimen in tempore. interdiu illis hæc præferebantur; cereus pueris noctu. Tubam maiorũ natu funeribus propriam, & alij obseruarunt, nunc in memoria hærent Nebrissensis in Persium, Brodeus lib. 4. Miscellan. cap. 30. Magius lib. 1. Miscell. cap. 13. & Victorius lib. 9. var. lect. cap. 14. sic tuba in funere Pallantis apud Virgilium: tibia, quæ puerorum, in funere Archemori apud Statium 6. Thebaid.

Cùm signum luctus, cornu graue mugit adunco
Tibia; cui teneros suetum producere manes,
Lege Phrygum mœstâ. Pelopem monstrasse ferebant
Exsequiale sacrum —— *fuit ergo hoc Phrygum institutum:*

sed Phryges ab Hebræis mutuati. nam & Iudæorum fuisse, patet ex D. Matthæi cap. 9. de puellâ, quam Dominus noster IESVS *suscitauit: è quo loco, & alio illo Statij, colligo etiam ditiorum puerorum funeribus tibiam adhibitam. Nam puella hæc Archisynagogi filia, teste D. Marco cap. 5. & Archemorus Lycurgi Regis. Igitur primò ad ætatem attendebatur; & quoad pueros puerasq;, nullum inter inopes & locupletes discrimen; sed tantùm illud inter prouectioris ætatis homines. in his, diuitũ funeribus tubicines adhibebantur. patet ex Plutarcho in li. vtræ animãtes prudentiores sint &c. & ex illo Persij beatulo, hoc est, diuite delicato, & ex Propertio lib. 4. de Corneliæ funere:*

Sic mœstæ cecinere tubæ, cùm subdita nostrum
Detraheret lecto fax inimica caput.

In pauperiorum funerib. tibicines. Propertius, cùm non sumtuoso, sed tenuiorum funere efferri vellet, ait:

Nec mea tunc longâ spacietur imagine pompâ,
Nec tuba sit fati vana querella mei. *idem alibi tibiam à tubâ distinxerat:* Tibia funestâ tristior illa tubâ.

Sed

Sed de nuptiali tibiâ loquebatur, non de exsequiali: de hac autem Ouidius lib. 5. Trist. eleg. 1. Tibia funeribus conuenit ista meis. *Haut scio tamen an perpetuò hoc discrimen obseruatum. Nam Higynus in Fabulis cap.* 274. *docens vnde ista consuetudo manarit*: Tyrrhenus (*inquit*) Herculis F. tubam primus inuenit hac ratione, quod cùm carne humana comites eius vescerentur, ob crudelitatem incolæ circa regionem diffugerunt. tunc ille, quia quidam sociorum (*sic suppleo lacunam*) decesserat, conchâ pertusâ bucinauit, & pagum conuocauit, testatúsq. se mortuum sepulturæ dare, nec consumere. Vnde tuba Tyrrhenum melos dicitur. Quod exemplum hodie Romani seruant: &, cùm aliquis decessit, tubicines cantant, & amici conuocantur, testandi gratiâ, eum neque veneno, neque ferro interiisse. *hæc ille nullum inter diuites & pauperes discrimen ponens. Ego tamen credo tubam in inopum iustis nunquam adhibitam: tibiam in diuitum funere, puto vnà cum tubâ, & tibiã næniæ solitam præcinere; in pauperum, tibiam tantùm comitari. Cicero lib. 2. de legibus propè finem scribit moris fuisse honoratorum virorum laudes in concione memorari, & cantu ad tibiam celebrari; & sancitum legibus* XII. *tab. vltra decem tibicines neminem conducere. Et apud Xiphilinum in Seuero, funeri Pertinacis tibia adhibetur, & flebiles threni ad tibiam;* καί τινες ἐκόπτοντο ἑτέρων πένθιμόν τι ὑπαυλούντων. *Tam tubicines, quàm tibicines à Catone & Atteio dicuntur* siticines; *quia, vt Nonius scribit, iam* sitis (*hoc est sepultis*) *ad cantus lamentabiles concinendos adhibebantur. Minus notum quod Dionysius Halycarnaß. lib. 7. tradit, in locupletum & illustrium virorum funebribus pompis, feretrum præcedere consueuisse saltatores quosdam Satyricos, indutos tunicis hirsutis, quas scorteas nonnulli nominant, & amiculis quibusdam ex omni florum genere consertis; vel etiam opertos hirsutis tergoribus, & horrẽtibus in vertice setis terribiles; qui Sicynnim Græcanicã ridiculè per ludibriũ serias saltationes Pyrrhicas deprauantem, imitabantur.*

Igne prælato] *interpretatus sum candelam seu cereum, non facem. quia obseruaui (quicquid aliis visum scribere) adultis faces prælatas, cereum pueris. persuadet mihi Seneca extremo lib. de Breuitate vitæ ad Paulin.* At, me Hercle, istorum funera tanquam minimum vixerint, non ad faces, sed ad cereos deducenda sunt. *hac de caussâ lib. de tranquillitate vitæ ad Serenum cap. 11. faces à cereis distinxit*: toties præter limen immaturas exsequias, fax, cereúsque præcessit. *vbi, caue erres,* immaturæ *dicuntur tam senum bis puerorum, quàm verè puerorum. illas fax, has cereus præcessit. mordaciter* immaturas *dixit, quia qui, non vt oportuit, vixêre, non vixisse videntur. Perturbat me tamen Persius, qui adolescenti candelam: quem, si hæc Senecæ traditio vera, vt puto; moneo alium aduocatum quærere. caussam eius non tueor.*

857 Qualis animus] *mæstus, tristis, nubilus, loco illi caliginoso & flebili persimilis.*

860 Tenebræq; turpes] *de quibus apud Spartianum Imp. Hadrianus:*

Animula vagula, blandula

Hospes, comésque corporis,
Quæ nunc abibis in loca
Pallidula, rigida, nudula,
Nec, vt soles, dabis iocos.

citantur à Petrarchâ lib. 2. de ocio religioso, non satis emendatè.

861 Color noctis malus] *tenebræ nocturnæ coloris expertes sunt, sed colorem illis tribuit atrum, poëtico more. quem malum vocat: quia Romani mala* nigra *vocabant. Horatius:*

——hic niger est. hunc tu Romane caueto.

hoc sensu Apuleius lib. de philosophiâ, deteriores animas, vocat fusciores. *Idem lib. 1. Floridor.* nec quod iisdem Indis ibidem sitis ad nascentem diē, tamen in corpore color noctis est. *& Petronius describens Æthiopē:*

Tinctus colore noctis
Manu puer loquaci
Ægyptius choreutes.

862 Vacuæque] *non omnino inanes, sed corporis contenti expertes. sic Virgilius:* Perque domos ditis vacuas & inania regna.

867 Omnis] *Seneca alibi:* Omne humanum genus morte damnatum est, omnes ea conditio deuinxit, cui nasci contigit, mori restat. *Stesichorus:* Planè nullus innocens est, nullus immortalis. *Idem docet Phanocles. de hac necessitate moriendi multa Epictetus apud Arrianum lib. 2. cap. 5. & 6. & lib. 3. cap. 24.*

874 Thebis] *hortatur populum, vt sospite Hercule Diis gratias agant.*

875 Tangite] *sacrificate. nam sacrificantes manu aras tangebant. Brissonius videndus li. 1. Formul. pa 45 hunc autē & duos versus præcedentes, vt Senecæ, laudat Terētianus Maurus, vt dubitare desinant hanc fabulā esse Senecæ.*

883 Sol medium tenens] *de Syene explicui in Aduers. adductâ auctoritate Macrobij, & Lucani: apud quem non est quod laborent quidam,* numquam *reponere, pro;* nusquam. *tantum enim voluit certo tempore, nullā corpora erecta vmbram iacere: quod etiam testantur Plinius lib. 2. cap. 75. Strabo lib. 17. & Cleomedes in Sphæra. quædam habet Brodeus li. 5. Miscellan. c. 17.*

893 Populo] *cur populus Herculi sacra, fusè & doctè Pierius Valerianus lib. 52. Hieroglyphicor. Ouidius:*

Aptior Herculeæ populus alba comæ.

IN ACT. IIII.

Occiso Lyco, sacrificaturus Hercules incipit furere: occidit coniugem, cum liberis: offert se morti Amphitruo, sed abducitur à Theseo. defatigatus parricida inuoluntarius, in somnum labitur, & sæua volutat corde somnia.

895 Petiuit] *tres manusc. & Lugdunens. cum veter. excusis* cecidit. *Solus fortè Aristides Orat. contra proditores mysteriorum, ea negat Herculi contigisse, quæ de furore illius hoc actu narrantur.*

898 Meritas aras] *quibus pro accepto beneficio victimæ debentur. sic sumunt Ouidius & alij, quos congerit Brissonius lib. 1. Formul. pag. 114.*

899 La-

899 Laborum socia] *Pallas Herculi, se ad omnia certamina ducem præbuit, & Hercules quandocumque sibi contra hostes, quorum metuenda vis videbatur, tela dirigenda, in Mineruæ auxilio spem ponebat. auctor Aristides orat. in Mineruam. eò respicit.*

901 Ægis] *scutum Palladis, cui Medusæ caput infixum contectum. pelle capræ Amaltheæ; quam poëtæ modò Ioui, modò Palladi tribuunt. Martialis ait fuisse thoracem Palladis, Musæus & Homerus Iouis thoracem: Lactantius Iouis clypeo, Seneca & Pausanias Mineruæ scuto inducunt. Palladis autem hic habitus. pro loricâ, et pellis Pallantis necati; in caßide, Typhon calatus; in dextrâ, hasta plusquam cubitûm quattuor; in læuâ scutum cum eburneo Gorgonis capite; in talis, pennæ eiusdem Pallantis & ponè cubans draco. dicitur è Iouis capite hastam vibrans, vnde & nomen sortita, prosiluisse. Eadem belli præses & olei inuentrix fingitur: quia videlicet iustis bellis pax inuenitur, & bella ad pacem stabiliendam geri debent.*

902 Lycurgi] *vide Oedip. vers. 471.*

910 Exsudet] *vt ceteri m. s. Moguntin.* exundet.

914 Dij conditores] *suspicor delendam Thesei personam, & omnia ad huc Herculi relinquenda, vsque dum Amphitryo;* Nate manantes, *&c. præterea pro;* Dij, *scribendum;* Qui: *vt adhortetur Thebanos ad sacrificandum; vos, ait, qui colitis vrbis huius conditores, & qui colitis antra zethi trucis & larem regis à Tyro aduenæ, &c.*

915 Zethi] *hoc reponendum monui, pro;* Ceti. *nec nouum mendum. c. pro Z. sic enim apud Melā li. 3. vrbs Carmaniæ* Cethis *dicitur, quæ Plinio* Zethis.

Dirces] *de hoc fonte illa Attij à me castigata:* Cùm è Dircæo fonte aduenlunt mundulæ, nitidantur. *huius fontis etiam meminit Epictetus Arriani lib 2. cap. 16.*

916 Larémque regis qui aduenæ Tyrium colis] *sic recens excusi; sed Veneti veteres excusi omnes,* Larem qui regis aduenæ Tyrium colis. *Moguntin. & Herbipol.* Larémque regis aduenæ Tyrium colis. *rectè, si suprà;* Qui, *non* Dij; *vt censui.*

917 Date thura] dare thura. *sollemne sacrificantium verbum, quo etiam vsus Octau. act. 4. vide Brißon. li. 1. Formular. fol. 29. veteres in solâ Sabæâ nasci putabant. Nicander etiam in Syriâ, in Alexipharm.*

πολλάκι δ' ἐν θρύψειας ἐν ὀπταλέῃσιν ἀκοσαῖς,
Γερραίης Λιβάνοιο χύσιν περιπηγέα θάμνοις.
Illam etiam ptisanâ persæpe liquato Sabæi
Quæ Libani ramos concrescit lacryma circum.

Petrus Anglerius in Indicis Decadib. apud Ciaconitas in Pariâ regione thus prouenire testatur. de tempore & modo colligendi multa Plinius lib. 12. cap. 14. & 15. Quod verò idem lib. 13. cap. 1. scribit: Iliacis temporibus vnguenta non erant, nec thure supplicabatur: cedri tantum & cytri, suorum fruticum, in sacris fumo conuolutum nidorem, verius quàm odorem, nouerant. *id Senecæ nostro repugnat, sed Arnobij auctoritate confirmatur, qui sic scribit:* Nam neque heroicis temporibus, vt perhibetur,

quidnam esset thus scitum est: neque genitrix & mater superstitionis Hetruria opinionem eius nouit, aut famam. *sed poëtæ, iure suo, quæ suis temporibus in vsu erant, antiquioribus ascribunt. sic enim Virg. li. 5. Æneid. sic Ouidius 1. Metamorph. & 3. Fastor. & alij, qui facilè nostrum tuebuntur exemplo. Solebant autem, cognito iam thure, priusquam extispicium facerent, illud flammis adolere, earumq́; fumum, motum, strepitumq́; notare, & cum ceteris victimæ portentis conferre, vt scribit ex lib. signorum & prodigiorum thuris Luctatius in li. 4. Thebaid. Statij. Thuris verò minuti pollen, manna illis dicebatur, vt scribit vetus ille & doctus auctor Commentarij in Iuuenalis Sat. 9. Glossarium Græcolatinum,* Turspollen *μάννα. et postea:* Tuspolline *μάννα. legerem vtrobique* Turispollen, *vel* Tuspollen, *& in comment. Iuuenal. Græcis litteris, μάννα. accepere Græci ἀναλογικῶς ab Hebræorum* manhu. 918 Et hostili] *Mogunt.* ex hostili.

Expia] *Anticlides in lib. Redituum*: Erat enim mos antiquorum, qui nunc etiam asseruatur; vt qui cædem hominum vel aliorum animalium commisissent, perenni aquâ manus abluerent, ad commissi piaculi lustrationem. *idem docuit Theophrastus in lib. Caracterum; quem refert Robortellus in lib. de Elegiâ, post Scholiasten Sophoclis in Aiacem lorarium. vide suprà Hippolyt. act. 3.*

920 Victima] *quid significet victima, nemo nescit: fortaßis tamen nimis patienter hactenus tolerata apud Senecam lib. 4. de beneficiis cap. 18.* quid sumus præda animalium & victimæ ac bellissimus & facillimus sanguis. *rescribendum enim*: quid sumus? præda animalium, belluis vilissimus ac facillimus sanguis. *quis enim audiuit vnquam homines victimas belluarum? nec poëtæ dixerint.*

921 Opima] *sicut oues pinguiores & candidiores,* lectæ; *& porci maximi, excepti ad sacrificia,* eximij; *sic boues totius armenti pulcherrimi & electißimi,* egregij, *vel* opimi. *ideo ritè ait,* victima opima; *vt & Seneca 1. de benefic. & in Oedip. & Plinius lib. 10. & Ouid. 4. de Ponto Eleg. 9.*

Albáve opimorum colla ferire boum.

» *Varro lib. 2. de re rust.* Boues altiles ad sacrificia publica saginati, dicun-
» tur opimi. *Festus autem*: Hostiæ, *inquit*, opimæ; præcipuæ, pingues: &
» spolia opima, magnifica & ampla. *Græci κάλλιστα λάφυρα vocant, vt Plutarch. in Marcello. Etymologiam nominis Plutarchus tradit, in Romulo:* ὀπίμια δὲ τὰ σκῦλα φησὶν οὐάρρων, καθότι καὶ τὴν περιουσίαν, ὄπεμ λέγουσι. πιθανώτερον δ᾽ ἄν τις εἴπει διὰ τὴν πρᾶξιν. ὄπους γὰρ ὀνομάζεται τὸ ἔργον. αὐτουργῷ δὲ ἀριστείας στρατηγῷ στρατηγὸν ἀνελόντι, δίδοται κατιέρωσις ὀπιμίων. Opima verò spolia Varro dicta scribit, quòd affluentiam, opem vocant. Verisimiliùs est à rei gestæ opere nuncupata. opus enim ἔργον vocant: & quæ sua manu cæso hostium Imperatori auferebat Imperator, spolia opima posteri appellarunt. *hæc Græcorum verborum sententia est. sed quis vnquam Latinorum,* opem *diuitias significare somniauit. perspicuus error vel librarij, vel Plutarchi; & legendum:* ὄπες λέγουσι. *simile mendum, in Marcello, exstat, vbi cùm de ouatione agatur, inter cetera;* ὄβαν δὲ

δὲ τὰ πρόβατα Ῥωμαῖοι καλοῦσιν. ouan pecora Romani vocant. *nihil certius, quam castigari debere;* ὄϊες δέ. *hoc enim verum. & sunt plerique ridiculi Græci in Latinarum vocum originibus explicandis. Nemo qui vel Liuium, vel Dionys. vel Plutarchum legerit, vnde faustuli coniugi* Lupæ *nomen fuerit inditum, ignorat: Cedrenus tamen fol. 120. non veretur scribere:* εἴθιστο δὲ τοῖς ἐγχωρίοις, λυκαίνας τὰς τοιαύτας (*scilicet quæ oues pascebant*) καλεῖν γυναῖκας, διὰ τὸ ἐπίπαν ἐν τοῖς ὄρεσι μετὰ λύκων διατρίβειν. διὸ καὶ τοὺς ὑπὸ λυκαίνης ἀνατραφῆναι μυθολογεῖται. *crede, si lubet,* ouium custodes feminas lupas dictas ab antiquis illis locorum incolis, quòd perpetuo in montibus inter lupos agerent. *cur ergo mariti & filij earum, qui magis aßidui erant ad greges, Non lupi dicti? Idem nescio quam mixo-barbaram vocem commentus;* Capitolium, *quasi* κεφαλὴν πόλεως, *dictum censet. lepida verò vox;* Caputpoleῶn *vel* Caputpoleorum. *actum de Arnobiana & aliorum narratione, de inuento, cùm fundamenta iacerentur, Oli capite. Suauißimus porrò est, quando Sextilem, à quodam Februario, Manlij Capitolini inimico, Februarium nuncupatum confirmat. Dies me deficeret, si Cedreni flosculos pergam legere. Vetus quidam poëta apud Terentianum:*

Opima adposui senex
Amori arma Feretrio.

927 Astra inoffensos] *illæsa & inconcussa maneat cæli machina.*

929 Ferrum] *omnia arma in vomeres, ligones, rastra conflentur.*

932 Ignis] *Fulmen.*

939 Cinxere] *lib. Moguntin.* Tinxere: *quod colorum proprium.*

947 Rutilat] *proba vox, hoc est, rutilam iubam iactans, quasi micat. rutilat autem quia sidus. nam sidera propriè rutilantia.*

948 Quicquid] *ait videre se leonem ad saltū paratum, vno saltu cuncta auctumnalia & hiemalia simul signa, medium zodiacum, transmissurum, vt Taurum, sidus vernale inuadat. pro;* verni, *tamen Mogunt.* iterum.

Grauis] *nam admodum morbifer.*

952 Huc & huc] *sic plerique libri. Herbipol. & Veneti;* huc illuc. *sed natum quia mendosè quidam m. s.* huc & illuc, *vt etiamnunc Moguntinen.*

953 Aciéque falsum] *furentibus sæpe mediâ luce tenebræ suboriri, & sol sudus obnubi videtur: quod, imaginatione læsâ, sensationum verum esse iudicium nequeat.*

956 Immune cælum] *suprema illa pars vniuersitatis,* οὐρανὸς καὶ ὄλυμπος. *de variis cæli significationibus Aristoteles lib. 1. de cælo cap. 9.*

Immune] *intentatum meis viribus.*

959 Non capit] *fortè Varronis illud imitatur, in Meleagris, apud Nonium, de Hercule;* Iccirco quem terra non cœpit, cælum recepit. *sic recenseo, in* capi.

960 Superis reddit] *loquitur ex sententiâ Platonicorum, qui putabant animas prius in cælis fuisse, quàm in corpora demittantur.*

964 Saturno] *aptas hasce Ioui terrendo minas, imitatione Senecæ, Statius & Claudianus crediderunt. apud illum 5. Thebaid. ait Pluto:*

habeo

—— habeo iam quassa Gigantum
Vincula, & æthereum cupidos exire sub axem
Titanas, miserúmque patrem ——

apud hunc idem —— patefacta ciebo
Tartara: Saturni veteres laxabo cathenas.

Saturni sepulcrum in Siciliâ fuisse, scribit Philochorus.

966 Titanes] *hi fuêre primi terræ cultores, Cretæ incolæ, ex Cælo & Titæâ nati: qui cùm Iouis parentes in vincula coniecissent, ab eodem victi fuere. ita Euhemerus, Eumelus, Diodorus, Lactantius: reliqua quæ de Gigantibus narrantur, fabulæ.*

970 Sub ossa Pelion] *Virgilium sequitur, qui Ossæ Pelium imponit, & huic frondosum Olympum, situs (opinor) rationem habens. nam Herculi Thebis agenti proximus Pelius, inde Ossa, denique Olympus. At Homerus admagnitudinem attendit, & quasi pyramidem construit. nam illi trium maximus Olympus, infimus; & huic mole proximus, impositus, Ossa; & supremus vtrique minor Pelius. Vide Strabon. lib. 1. De situ dissentiunt Herodotus in Polyhimn. & Ptolemæus tab 10. loquitur autem de Ossâ Thessaliæ non Elidis.*

Chiron] *Suidas in Thessalicis prodidit Chironem, vt & ceteros Centauros, ab Ixione genitum: atqui Gigantomachiam composuit Græcus scriptor ex Philyrâ Oceani filiâ, & Saturno (conuerso vtroque in equinam effigiem) natum. vxor ei Chariclo. humanissimus Centaurorum & iustissimus fuisse fertur, Achillis & Iasonis pædagogus; musicam, medicinam, toxoboliam cognouisse. hæc communis traditio. longè tamen alia Daimachus & Dionysius Chalcidensis, apud Scholiast Apollonij in lib. 1. Argonaut. à versu 553.*

Suum] *eius enim incola.*

971 Olympus] *Olympi (Straboni li. 8. & 10) quatuor, vnus prope Antandrum diuersus ab Idâ, alius in Mysiâ, alius in Elide, alius Thessaliæ, de quo noster. Alios alij numerãt; Hesychius quatuordecim, Lucillius Tharrensis sex. Eustathius scribit à Græcis omnem montem paullo altiorem, vocari Idam, vel Olympum, idq́; propter Idam Phrygiæ, & Olympum Thessaliæ. Olympus sanè Thessalicus (cui hoc nomen per excellentiam competit) adeò excelsus est, vt in eius vertice, nec venti, nec niues, nec nymbi cernantur, vt scribunt Homerus Odyß. 6. & Philostratus in Imagin. ideo Plutarchus in lib. de defectu Oraculorum vocauit, aulam superum.*

978 Pallene] *Pallene vna ciuitas Achaica, alia ciuitas & mons Macedoniæ seu Thraciæ, item Thessaliæ, item Arcadiæ: vt testatur Apollonij Scholiastes in lib. 1. significans Achaicam scribi tantùm per ε, πελλήνη, Arcadicam per α, Παλλήνη; vt & Thraciam; Thessalicam verò etiam per ε, Πελλήνη. sed Plinius Thraciæ Pallene (de qua noster) à multis cum Phlegrâ confunditur. sed Plinius distinguit lib. 4. cap. 10. & Scholiastes Apollonij Φλέγρα πεδίον Θρᾴκης περὶ Παλλήνην. confundere videntur Stephanus in Παλλήνη vbi multis Theogene in Macedonicis, & Hegesippo in Palleniacis, Diodorus Siculus li. & Dionys. Halycarn. li. 1. fortaßis mendosè Ptolemæus vocauit Palatinam & Marsi apud*

980 Mimas] *perperam hoc loco Oblanca reponit*; minans.

apud Silium lib. 12. Numanta. *est enim* Mimas *Gigantis nomen Hesiodo, Euripidi, Claudiano, Sidonio. Scholiastes Apollonij*; Μίμας δὲ τὸ κύριον τοῦ Γίγαντος. *alterius cuiusdam Mimantis meminit Ammianus lib. 31.*

981 Flammifera] *vt tubarum vsu nondum inuento ab antesignanis in bello, pugnæ initium coniectis in inuicem facibus fiebat, teste Parrhasio; sic in hac imaginariâ pugnâ Hercules ait furias flammâ prælij signum proponere. Sic Papinius lib 3. Thebaid.*

Prima manu rutilam de vertice Larissæo
Ostendit Bellona facem —— *& Claudianus:*
Tisiphone quatiens infausto lumine pinum
Armatos ad castra mouet pallentia manes.

989 Tela sic mitti decet Herculea amp. quo se cæcus inuergit furor] *nihil video cur hæc lectio displiceat. Moguntin. tamen:*

—— tela sic mitti decet.
AMPH. Quo, nate, sic se cæcus inmergit furor.

non dubito quin multis hæc placeat.

Tela Herculea] *Propertius:*

Quis facta Herculeæ non audit fortia clauæ,
Et nunquam adnatas irrita tela feras?

iccirco Virgilius amoris tela nimis certa Tirinthia *dixit, vt interpretor illud in Ciri:* —— tela pharetrâ.

Heu nimium tereti, nimium Tirinthia nisu
Virginis in tenerâ defixerat omnia mente.

Inuergit] *antiquum, pro ruit, se ingerit, influit.*

993 Medio spiculum collo fugit] *idem scribit Philostratus in Herculis Furentis imagine.*

996 Mycenis] *A Mycenæo Spartonis F. Phoronei nepote dictas scribit Euripid. Scholiast. sed Oearum magnarum auctor (vulgò putatur Hesiodus) à Mycene Inachi regis filia: Ctesias ab vlulatu sororum Medusæ occisæ, mugitu simili; alij à mugitu Iûs: Chrysermus lib. 1. Peloponnesiacorum scribit Gorgophonum Epidaurium, inuento ibi Persei capulo, iussu oraculi, vrbem inde nominasse. Vide Pausaniam.*

Cyclopea] *Mycenas ædificarunt Cyclopes, hos Strabo docet fuisse septem numero è Lyceâ, dictos* γαστερόχειρας *quia suo artificio alebantur. alij Vulcani fabri. Vide infer. Thyest. versu 405.*

999 Columen] *hoc est, culmen. sic passim capit noster.*

1000 En blandas] *Riccius lib. 1. de imitat. omnia putat in Scenâ coram geri. Melius O blanca; Amphytruonem tanquam introspicientem ista loqui; sic tamen, vt cùm hæc intus gerantur, quandocunque loquitur, quasi per transennam populum adspiciat, Hercules verò ista gerens non videatur à populo, sed audiatur tantùm.*

1006 Sonuit] *plerique libri*; sonat.

1015 Vultus tuos] Inprimis (*inquit Sphintys*) honestum est matronæ, pudicitiam suam erga virum, per formã liberorum suorum testari:

o quod

quod fit si liberi referant typum similitudinis sui genitoris. *de caussis verò physicis istius similitudinis videndi Aristoteles lib. 4. de generat. animal. cap. 3. Plutarchus lib. 5. de placit. philos. cap. 11. & 12. Censorinus in lib. de die Natali, Valerius Maximus lib. 9. cap. 14. & Plinius lib. 7. cap. 12. & omnia adducens Tiraquellus 7. lege connubiali à num. 50.*

1017 Renuo] *monueram olim hanc posse tolerari, sed meliorem esse multorum librorum*; teneo. *ait væsanus, se tenere manu comprehensam Iunonem, eámque ratus se necare, vxorem interficit.* Teneo, *habetur etiam in Venetis. & Herbipolensi editione.*

1021 Igneo vultu] *Homerus*:

Oculi autem sibi igni lucenti similes erant. *Lucretius lib. 3.*
Est etenim calor illi animo, quem sumit ab irâ
Cùm feruescit, & ex oculis micat acribus ardor.

vel respicit Seneca ad id quod docet Eustathius Iliad. έ. homines quosdam, occultâ naturæ proprietate, scintillare oculis, felium instar, quod de Hercule Ion Chius prodidit. Vide dicta sup. act. 3. versu 623.

1025 Nec vsquam est] *in tot particulas & tam minutas claua ictu dispersum, planéque contritum.*

Nefas] *hoc primus N. reposuit; cùm prius legeretur*; nimis. *& vtrumque in libris inuenitur.*

1029 Conuerte] *ô nate inquit stipitem hunc, quo puerum mactasti, nunc torque in me. Nescio quid N. in mentem vt contra lib. omnium fidem reponeret*; euerte.

1031 Genitor] *parens Herculis: affectui id mouendo magis idoneũ, quàm* senior. *minus senem occidere, quàm patrem senem.*

1034 Bene] *nunc intus peractâ cæde foras progreditur.*

1035 Tibi hunc] *decorum seruat. nam furiosus non attendit, quàm sibi contraria loquatur. En Iunoni sacrificium parat, quam paullo priùs se tenere & occidere existimabat.*

1037 Victimas alias] *Eurystheo minatur necem.*

1038 Nondum litasti] *absolutè positum, nec referendum ad sequentia, vt sit*; litasti sacrum. *ait, non exsacrificasti. non enim consummatum putabant sacrificium, quo non litatum. Est verò* litare, *sacro facto, Diis placatis, postulata impetrare. Virgilius*: Tu modò posce Deos veniam (*sacrifica*) sacrísque litatis (*feliciter consummato sacrificio, votis potita*) indulge hospitio. *Litasse se rebantur, si exta prospera & læta. vide de litatione Brissonium lib. 1. Formular. à fol. 32. cui addo id quod Grammatici nonnulli notãt, dici non posse* lito exta, *sacra, sacrificia, neque id vnquam Romanis placuisse: non planè verum videri. frequentius quidem*; lito Deos extis, *sed & hoc nonnunquam. In primis Seruius fatetur sic vsum Maronem loco citato, etsi reprehendat. Propertij verò versus apertior est, quàm vt deprauari debuerit fictâ*, excalatandi *voce*: Pastor & ad calamos exta litabat ouis. *Suetonius in Aug. cap. 96.* circa Perusiam sacrificio non litante. *Idem alibi*: Nam victimas Diti patri cæsas litare. *quod & Budæo placuit: &*

Seruius in Virgil. & Galeottus Martius cap. 39. de promisc. doctri.

& Lactantius lib 4. *cap.*27. Nam cùm Diis ſuis immolant, ſi aſſiſtat aliquis, ſignatam frontem gerens, ſacra nullo modo litant. *Niſi accipias ſacra in recto, quod non minus contra mentem Galeotti. Denique Græcorum* καλλιερῶ, *tam datiuo quàm accuſ. iungitur, vt docet Budeus in Com. fo.*744.

1039 Stat] *rituale*, ſtat hoſtia ad aram; *& explicat ſubiungens*, exſpectat manum ceruice pronâ, præbeo, *&c.*

1041 Errat acies luminum] *hoc Steſichorus & Panyaßis tradidere. adsunt Thebani, præ inſaniâ ipſum quoque Amphitryonem fuiſſe occiſurum, niſi lapide à Mineruâ iacto ictus ſomno ſe dediſſet, eumq́ue lapidem vocant;* auctorem reminiſcentiæ. *ita Pauſan. in Boeot. ſeu lib.* 9.

1044 Feſſa] *nimij labores ſomnum conciliant. nam illis vehemens calor excitatur; quo liquantur humores; hi cerebrum petentes ibi refrigerantur, & denſati ſomnum adferunt: vel cum labore nimio vitales ſpiritus conſumantur, refrigeratum corpus vim ſomni perferre non valet, ſed opprimitur. Vide Argenterium lib. de ſomno. vnde mirari non oportet tam laborioſum furorem Herculi ſomnum excitaſſe.*

1046 Aut portus] *quæ tanta, vt decidens in mare, ſecurum portũ queat efficere.* 1049 Reciprocos] *ſomni periphraſis.*
Motus] *arteriarum.*

In chorvm.

Plangit miſeriam Herculis, ſomnum eius deſcribit, & ſomni numen laudat & precatur, vt vel illum furore ſoluat, vel ad mortem vſque detineat. Denique pueros occiſos lugubri næniâ proſequitur.

1054 Æther] *quicquid vltra ignis ſphæram (ſi certà aliqua huius elementi ſphæra) vel vltra ſupremum corpus ſimplex (ſi ignis certum locum eſſe neges) cælum vel æther vocatur; ſecundùm Anaxagoram,* ἀπὸ τοῦ αἴθειν, *quod ardeat; iuxta Platonem, quòd aëri circumfuſus ſemper currat,* ἀεὶ θεῖ ἀέρα ῥέων; *iuxta Ariſtotelem, à perpetuo motu,* ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν. *Vide Auctor. lib. de mundo ad Alex. cap.* 1.

1055 Ætheris] *antiquos;* cælum Iouem, *hoc;* pro iiſdem ſolitos, *rectiſſimè monui, quicquid dicant. nam Ennius, Thyeſte:*

Aſpice hoc ſublime candens, quem inuocant omnes Iouem.

& alius apud Ciceronem:

Cui, quod in me eſt, exſecrabor hoc quod lucet, quicquid eſt.

oſtendit idipſum augurum formula, qui volentes ſignificare Ioue fulgente tonantéve quid actum, dicebant; Ioue tonante, fulgente. *Euripides etiam vt multa præclarè, ſic hoc breviter, inquit idem Cicero.* 2. *de Nat. Deor.*

Vides ſublime fuſum immoderatum æthera,
Qui tenero terram circumuectu amplectitur,
Hunc ſummum habeto Diuûm, hunc perhibeto Iouem.

Quare fortè rectè hic ætherem ſumas pro Ioue; vt Chorus iubeat Iouẽ eiusq́ue Patrem Saturnum lugere filij, nepotiſq́ue calamitatem. ſed in ſacris quoque litteris; cælum *pro,* Deo. *Lucæ cap.* 15. peccaui in cælum.

1064 Soluite Superi] *quidam v.l. pro;* tantis *continent;* tantum. *quid ſi ſcri-*

ſcribas? Animum monſtris ſoluite tantum,

Soluite Superi —— *nihil aliud poſcimus, quàm vt ſanã ipſum menti reddatis, liberetis ab inſaniâ. hoc bene erit: ſatis erit.*

1065 Malorum] *ſic Moguntinenſ. Herbipolenſ. & Veneti, & Lipſienſ. at Lugdunenſ.* laborum. *parum refert. vtrumque ſomno conuenit, conuenit legi numerorum. ad curarum & laborum intermiſſionem ſomnus nobis à Deo datus. Ideo Sicyonij ſomnum pingebant leones domantem: quia, teste Pauſaniâ in Corinth., nullus tam ſæuus dolor eſt, qui ſomno non ſopiatur. Homerus Odyſſ. 20.*

Noctes autẽ ſomnus habet. hic enim obliuiſci facit omnes homines

Bonorum & malorum, poſtquam palpebras complexus eſt.

Ideo vocatur Homero, dulcis; *Apollinari,* melle dulcior; *Theognidi,* curator malorum; *Pindaro,* comes dulcis. *Euripides;* ſomno dulciſſimum ferenti gaudium. *Item:* quietem ſomni dulcem. *& alibi:* ô amicum ſomni delinimentum, ô auxiliatorem morborum, *Orpheus in hymnis:*

ὕπνε ἄναξ μακάρων, πάντων θνητῶν τε ἀνθρώπων,

καὶ πάντων ζώων, ὅποσα τρέφει εὐρεῖα χθών.

& poſtea: λυσιμέριμνε κόπων ἡδεῖαν ἔχων ἀνάπαυσιν·

καὶ πάσης λύπης ἵτρον παραμύθιον ἔρδων.

Somne rex Deorum felicium, & omnium mortalium hominum

Et animantium, quotquot latè patens nutrit tellus.

Qui liberas omni ſollicitudine adferẽs dulcem laborũ quietem,

Sacroſanctum doloris omnis ſolamen.

multa huic rei Sophocles in Philoctete, & Hermes Termaximus lib. ad Tatium, in eclog. phyſic. Stobæi, & Lilius Deorum Syntagm. 9.

1066 Pars melior vitæ] *quia qui dormit, nihil neq; agit, neq; patitur mali.*

1067 Volucre] *plerique lib.* volucer, *melius.*

Genus Aſtrææ] *Aſtræa dicta Iuſtitia, quia gigantis Aſtræi filia, auctore Arato, cuius interpres Germanicus (huius enim verba aſcribam, vt quattuor fœda menda tollam) ait, vt ego reſcribo:*

Iuſtitia inuiolata malis placidiſſima virgo:

Siue illam Aſtræus genuit; quem fama parentem

Tradidit aſtrorum: ſeu vero intercidit æuo

Ortus fama tui; mediis te læta ferebas

Sublimis populis, nec dedignata ſubire

Tecta hominum, & puros mores ſine crimine ——

* Fortè eius melius, *olim,* pro; *illam.*

legas etiam paullo pòſt, pro vulgatis verbis:

Tantum cùm trepidum vulgus, cœtúſque notauit

Increpitans: Patrum ſoboles oblita priorum

Degener *&c.*

1068 Frater d. l. mortis] *vterque enim Noctis & Erebi filius. quod confictum propter eorum ſimilitudinem; de qua Coluthus:*

ἐπεὶ θανάτοιο συνέμπορος· εἰ γὰρ ἐτύχθη

ἄμφω, ἀναγκαίῃ ξυνήϊα πάντα λάχοντα,

ἔργα

ἔργα παλαιοτέροιο κασιγνήτοιο διώκειν.

Somnus morti similis est, vtpote frater eius
Simul semper incedens. ideo necesse est minorem natu
Opera & effectus fratris senioris imitari.

Lucretius lib. 4. hanc similitudinem, per effecta somni declarat;

——— sensus abit, mutatis motibus altè.
Et quoniam non est, quasi quod suffulciat artus,
Debile fit corpus, languescunt omnia membra,
Brachia palpebræque cadunt, poplitésque procubant.

Aristoteles lib. 5. de animal. hist. docet somnum medium quid esse inter mortem ipsam & vitam. Pausanias in Eliac. scribit in Cypseli tyranni monumento, fuisse simulacrum Noctis, *duos infantes gestantis, vnum nigrum, alium candidũ, cum elogio* Mortis & somni. *Paßim ergo fratres vocantur. Orpheus:* Qui mortis formam inducens animalia seruas.

Nam germana tibi, cum Lethe, pallida Mors est.

Homerus: Tum Mortis fratrem somnum conuenerat ipsa.

Hesiodus: aut etiam Somnum ad manus fratrem Mortis. D.

Basilius: temulentia enim Somnum quidem adducit, fratrem Mortis. *Gorgias moriens amicis*: Iam (*inquit*) somnus incipit me tradere fratri suo. 1069 Veris miscens falsa] *insomnia alia vera, alia falsa, alia semiuera.* Futuri certus & pessimus auctor] *Artemidorus lib. 1.* ὄνειρός ἐςι κίνησις ἢ πλάσις ψυχῆς πολυσχήμων, σημαντικὴ τῶν ἐσομένων ἀγαθῶν ἢ κακῶν. Somnium est motus, vel figmentum animæ multiforme, significans vel bona, vel mala futura. *hæc dicit noster aliquando verè, aliquando falsè præsignificari, & vt plurimum mendacißimè. Quare facetè impius Lucianus lib. 2. verar. narration. fingit ciuitatis Somni incolas (hoc est Insomnia) verra, ò vera loqui, & mendacius vtplurimum homines circumuenire, esséque natura mendaces ac subdolos: eodem sensu Tibullus somniis pedes tribuit incertos & labundos, quales ebriorum sunt, qui officium nequeunt facere.*

Póstque venit tacitus fuluis circumdatus alis
Somnus, & incerto somnia nigra pede. *vide Troad. 437.*

1070 Pater rerum] *digestionem namq; iuuat, alit, reficit, reparat corporis vires, & sic quasi genitalis.*

Portus] *refugium.* Lucis] *laboris diurni.*

1076 Cogis disc. mortem] *Xenophon:*

Cogitate præterea nihil morti esse somno similius.

Longam mortem] *Recti ingenij iuuenis, & spei bonæ, Douza filius, pro;* morte, *reponit;* noctem: *vt mors dicatur nostro;* nox longa, *sicut Propertio & Silio Italico.*

1077 Torpore] *nam somno torpescimus. Attius Telepho:*

Iam iam stupido Thessala somno
Pectora languent senentque.

1081 Sæua feroci] *quia humor ille ater & acer, quo Hercules abundabat, talia*

talia somnia solet excitare, vt sanguineus placida, testibus Hippocrate & Aristotele in libris de Insomniis. accedit, quod furiosi & melancholiâ perciti flatibus abundant, à quibus immodicè concitati humores, monstruosas & confractas reddunt imagines, vt in aquâ commotâ videmus.

1090 Vento cessante tumet] *Seneca de tranquillit. vitæ ad Serenum cap.5.* sic est quidã tremor etiam tranquilli maris, aut lacus qui ex tempestate requieuit. *& de vitæ breuitate ad Paulin. cap.2.* si quando aliqua quies fortuitò contingit, veluti profundo mari; in quo, post ventũ quoque volutatio est; fluctuantur. *Statius lib.1. Thebaid.*

—— ventis vt decertata residunt
Æquora, laxatísque diu tamen aura superstes
Immoritur velis ——

Claudian. lib.1. in Ruffin. ——seu murmurat alti
Impacata quies pelagi, cùm ᵃstamine fracto
Durat adhuc, sæuitque tumor, dubiúmque per æquor
Lassa recedentis fluitant vestigia venti.

ᵃ Officinam textoriã somniabant; qui curarũt edi; *stamine.* lege; *flamine.*

Ouidius lib.2. Fastorum.

Vt solet à magno fluctus languescere flatu,
Sed tamen à vento, qui fuit, vnda tumet.

hoc noster imitatus.

1096 Insontem] *culpam furor tollit, quia libertatem arbitrij vincit, iuxta Theologos. Dionys. Halycarnass. lib.1.* Omne peccatum inuoluntarium veniãm meretur.

1114 Regina] *Moguntinens.* Regia. *hoc est, aula Plutonis. at* Regina, *hoc est, Proserpina.*

1117 Date sæua] *crudelia. at Herbipol. & Veneti*; sera.

1122 Sæuo vulnere] *Moguntin.* sæuos. *non malè.*

1123 Argiuâ palæstrâ] *palæstram à quodam Mercurij filio inuentam & nominatam, prodidit Philostratus in Imaginibus. Horatius ipsi Mercurio hanc laudem tribuit lib.1. Od.10. Pausanias in Attic. Theseo. erat exercitatio liberalis, iuxta illud Terentij:*

Fac periculum in literis, in palæstra, in musicis;
Quæ liberum est æquum scire adolescentem, sollertẽ dabo.

In Arcadiâ inuentam scribit Philostratus; noster vocat Argiuam *communi nomine, pro Græcâ, vt in illo:* —— qua vecti Argiui delecti viri. *Palæstra propriè luctationem significat; sed hîc, vt alias sæpè, integrum Pentathlum, seu Quinquertium; quo tota puerorum ingenuorum excercitatio constabat; nempe disci iactum, cursum, saltum, luctam, iaculationem.*

1125 Scythici] *hoc ait, quia Scythæ puerulos adhuc filios sagittis assuefaciebant: ita singularem dexteritatem sibi parabant, & eâ genti suæ laudem. quare Lucanus de Parthis, Scytharum sobole, lib.8.*

Nec puer aut senior lethales tendere neruos
Segnis, & à nullâ mors est incerta sagittâ.

Seneca epist. 36. Si in Parthiâ natus esset, arcum infans statim tenderet;

si in

ſi in Germaniâ, protinus puer tenerum haſtile vibraret; ſi auorum noſtrorum temporibus fuiſſet, equitare & hoſtem cominus percutere dicisſet. Hæc ſingulis diſciplina gentis ſuæ ſuadet & imperat.

1124 Flectere docti] *Moguntinenſ.* flectere fortes, forti cæſtu, Fortéſque manu. *Herbipolenſ. & Veneti*; flectere forti, fortes cæſtu, Fortéſque manu. *dixi olim, quid ſentiam.*

1136 Noti] *ob patris claritatem.*

1136 Viſite] *etiam Moguntinenſ.* viſere.

Reges] *Plutonem & Proſerpinam.*

IN ACT. V.

Hercules, recedente furore, accedit ad malorum ſuorum lamentationem. ea primò fert impatienter, vſqueadeo vt vix ſe à ſibi inferendis manibus, paternâ prece & minis deduci patiatur. tandem parcit ſibi, vt patri parcat; vixit, vt ille viuat: & à Theſeo purgandus Athenas deducitur.

1143 Exuit] *non malè. ſed nec malum*; exiit. *nam in Mogunt.* exiuit.

1150 Tegmen] *Moguntinenſ.* tegimen. *& ſic editio Metamorph. vetuſtior centum annis lib. 3. non vt recens*; tegmen.

—— Tegimen cui fulua leonis Pellis erat.

1153 Abſtulit] *Moguntinenſ.* abſtrahit.

1157 Inceſtu] Inceſtare, *vitiare & corrumpere. inde*, inceſtus, *latè pro quouis ſtupro vel adulterio.*

1164 Pelopis regna] *Peloponneſum Pelopi Phrygio regnatam.*

Dardanij] *Phrygem fuiſſe docebo poſtea: tamen Apollonius lib. 2. Paphlagonem facit; Euphorion, Lydum.*

1165 Auctorem] *Baſileenſ.* actorem.

1169 Thracis] *Diomedis.* 1168 Vindicas] *vlciſceris.*

1170 Libyæve dominos] *Athlantem, cùm hortum ſpoliaui; & Antæum, cùm eum in luctâ peremi.*

1180 Dominator] *Euryſtheus Argiuorum tyrannus.*

1181 Pereuntis] *Lugdunenſ. perperam*; parentis.

1182 Per te] *ſic paullo pòſt.* Per ſanctâ generis ſacra, per ius nominis, *&c. hîc ponitur,* per, *pro vn̄, vt apud Virgilium:*

Per ego has lacrymas, dextrámque tuam te,
Per connubia noſtra, per incœptos Hymenæos.

Vide Cariſium lib. 2. & luctuoſa bonis litteris morte raptum Godſchalcum Steenvvyckium annotat. in Apuleium, vbi de hac formulâ.

1184 Numen ſecundum] *à Ioue.*

1185 Cui præda iacui] *quis arma me præſente diripuit? ſic Claudian.*

—— cui præda feror? Tacita] *ſic Euripides.*

Tantum quidem ſcito malorum, reliqua amittito.

1190 Quota] *in Moguntino erat*; quanta, *ſed ab aliquo poſitum* quota.

1192 Manus refugit] *manus refugit contactum patris. vt inf. ver.* 1318.

Hic errat] *Herbipolenſ.* hic erat. *vnus Venetus*; hoc erat.

1196 Quæ potuit] *Moguntinenſ.* non quæram manum. Quis potuit,

tuit, *&c. Basileens.* non quæro manum. quis potuit, *&c.*

1197 Vix recedentem] *magna hîc diuersitas, clarâ tamen mente. quidam v. l. vt Eguianus*; vix iam cedentem. *hoc est, quem nunc irâ tumens vix ipse queo adducere. minus bene Mogunt.* vix pene cedentem. *Herbipol.* penè vix cedentem. *Veneti*; vix cedentem *ceteri*; vix recedentem.

1199 Tacuere. nostrum est] *ideo Sophocles in Trachiniis:*

Cur tacitum te hinc proripis? silentio hoc
Fateris huius te ream esse criminis.

Euripides, Oreste:

Fatetur tacens, ego verò loquens tibi suffecero.

Apud eundem Theseus:

Ad mutos testes confugis? manifestè
Res ipsa non loquens, te indicat malum.

Apulei. Apolog. I. Qui sedulò laboro, vt ne quid maculæ aut inhonestamenti in me admittam, videar cuiquam, si quid ex friuolis præteriero, id agnouisse potiùs, quàm contemsisse.

1205 Caspiæ] *de his montibus, qui Tauri pars sunt, consule Plinium & Strabonem.* 1206 Pontum Scythen] *Euxinum mare, in quo Symplegades. Lucanus lib. I.* —— stringit Scythicum glaciali frigore pontum.

1208 Abruptum] *Moguntinens.* obruptum.

1213 Actis] *Moguntinens.* arctis.

Medium mare] *quatuor veteres impreßi*; & medium mare.

1216 Cremem] *Herbipol.* crement. *Lugdunens.* cremo. *quod amplius arridet: etsi non reyciam*; cremem, *quod in ceteris.*

1220 Sæuit] *Herbipol. & Veneti*; furit. *sed tunc claudicat versus, nisi syllabam adiicias cum emendantibus*; furit. HER. O dira.

1235 O nouercales manus] *crudeles erga liberos, qualis erga me nouerca Iuno.* 1236 Errori dedit] *sic Moguntinus & prima Veneta edit. reliquæ duæ cum Herbipolensi & Eguiano*; addidit. *Lugdunens.* indidit. *relli omnes. puto germanum*; dedit. *Confirmat hanc sententiam nostri, Thucydides*: Non enim (*inquit*) inuiti læserunt, sed scientes insidiati sunt. quod autem præter voluntatem fit, id dignum est veniâ. *Æsculapius quoque ad Ammonem*: τὰ γὰρ ὑπ' ἀνθρώπων τολμώμενα, ἢ πλάνη, ἢ τόλμη, ἢ ἀνάγκη ἣν καλοῦσιν εἱμαρμένην, ἢ ἀγνοῖα ταῦτα πάντα παρὰ θεοῖς ἀνεύθυνα, μόνη δὲ ἡ ἀσέβεια, δίκην ὑποπέπτωκε. Nec hominum facinora, vel error, vel audacia, vel necessitas, quam fatum appellant, vel ignorantia: cuncta hæc apud Deos reprehensione vacant. sola impietas est quam vindicta iustitiæ vlciscitur.

1246 Altorem] *verè. Mogunt. tamen Herbip. & tres Veneti*; autorem.

1253 In toto furit] *plerique editi*; fuit. *sed Veneti*; furit, *& sic multi m. s.*

1255 A me timetur] *sic omnes libri scripti, excusique quos vidi. quare non credo*; nobis, *reponendum.*

1256 Fructum tui, tactúmque & aspectum] *sic Herbipol. duo Veneti, & Lipsiens. & Basileens.* fructúmque tui, tactum & aspectum, *primus Veneti.*

Venet. & *Moguntin.* fructum tui, contactum & aspectum, *Lugdunens.*

1265 Peto] *assentior amico corrigenti;* pete, *& rectè explicanti; dele & delue inquit aspectu aliarum gloriarum vnam hāc noxam. tibimet hoc vnum crimen condona & ignosce.*

1274 Solito] *malè N.* solido.

1276 Herculem irasci veta] *iram, animumq́ tuum doma. sic Ouidius:*
Vince animos irámque tuam, qui cetera vincis.

1280 Oberrat] *versatur in pectore meo immanis iracundia, dirum renerâ monstrum, quauis truculentius ferâ.*

1285 Mecum cremabo tota cum domibus suis Dominísque tecta, cum Deis] *Herbip. & Veneti,* cremabo aut tota cum d.s.D.tecta, cum Diis. *ceteri vt posui. nisi quod Mogunt. etiam;* Diis.

1292 Media qua] *quicquid inter terram & supremū cælum interiacet.*

1296 Hoc Iuno telum manib. emisit] *frequens apud I. C.* telum fugisse: *& eum dicendi modum Cicero 3. de Oratore commendat. hoc telo nunc minatur Amphitryo, se sibi vitam euitaturum. Alij illud;* vox est digna genitore Herculis, *&c. ironicè dictum volunt, hoc sensu; digna scilicet verba paternis auribus, vt filio suo arma, necis instrumenta subministret. Hoc me dignius, vt quibus telis nepotes mei iacent, ijsdem nunc in meam vtar perniciem. Sed nónne hæc frigent, & iacent? Quin dicat Amphitryo; se sui memorem, quod Herculis patrem deceat dicturū, scilicet:* Hoc en. *&c. sic enim superiùs quoq; affatur Lycum ver. 509.* Hoc munus à te genitor Alcidę, *&c.*

1301 In tuto] *quia stat mori.*

1304 Miserum, &c.] *quia iam sum miser, & animo mortem præcepi. Porrò personæ his locis variæ in libris. secutus sum plerosque, & quos rectiùs iudicaui distribuisse nomina.*

1305 Sic statue] *Ad Herculem, iam deliberata morte ferocior se conuertit: non supplicans, vt prius; sed minitans.*

1311 Ferro pectus impresso induam] *sic Lipsiens. & plerique vett. libri. Excusi pleriq;* ferrū pectori impressum. *Caietani lib.* ferrū pectus impress.

1310 Tarde] *hoc addit, quia multum beneficio detrahit, qui cunctatur. bis dabis, si citò dederis. Vide Senecam lib. 2. de benefic. c. 1. 2. & seqq.*

1315 Labor] *seruati parentis, & victoriæ meimet animi.*

1318 Nixus] *v. l.* nisus.

Ego] *soli Lugdunens.* ergo.

1323] Tanais] *Scythæ* Sylin *vocant, vt & Mæothin* Temerinda. *id est, matrem maris, ait Plinius. sanè Dionys. docet vocari,* μητέρα Πόντου. *veriùs tamen Scythicum nomen significare* maris finem. *plura iam de Tanai dicta.*

Nilus] *Æthiopes, teste Dionysio,* Sirin *vocant; deinde apud Syenem incipit dici,* Nilus. *fortaßis de hoc Claudianus:*
——— Siris notissimus amnis Æthiopum.
vel monosyllabâ voce; Et Sir. not. a. *Dicitur etiam* Niger *ídque significat Hebræum vocabulum, quo appellat Isaias cap. 23. Sihor* שִׁחוֹר *: vocatur etiam*

cap. 2. Genes. Gibon גיחון nam Iosephus docet esse Nilum; de cuius ortu & incremento philosophorum, historicorum, & poëtarum veterum historias prolixè commemorat Scholiastes Apollonij lib. 4. ad vers. 269. Consulendi etiam Pierius lib. 46. Hieroglyph. Ludouicus Nugarola in Dialog. de Nilo, & Francisc. Rhamnusius in epist. ad Fracastorium, ipsumq́; Fracastorium consule integro libro ei respondentem. Ex antiquis optimè disseruit de Nili origine & excrescentiâ, Aristides Orator in Ægyptiacâ tom.3.

1324 Tigris] natus in loco edito, qui dicitur Elongosine, in Armeniâ maiore, Mæsopotamiam amplectitur, & Euphratem cum Choaspe in sinum Persicum defert, auctore Solino. Violentum vocat, quia rapidissimus. indicat nomen Hebraicum Syro mixtum, vnicam velocitatem significans, vel etiam velocitatis acumen Genes. 2. Hidækel הִדֶּקֶל.

Rhenus] non Cisalpinum illud ignobile, sed Germaniæ flumen clarissimum, quod describit Dio Caßius lib. 39. histor. & Irenicus Exegeseos lib. 8. cap. 28. 29. & 30. cuius scrinia non compilabo: monebo potius valdè corruptum de hoc fluuio & aliis Sidonij carmen in Panegyr. Maioriani:

——— rigis hunc abluit vndis
Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Secana,
Clitis, Elaris, Arar, Vacalis, Ligerique bipenni, Ledus
Excisum per frusta bibit ———

sic vulgò in Veneti editione leguntur. emendo:

——— riguis hunc abluit vndis
Rhenus, Arar, Rhodanus, Mosa, Matrona, Sequana, Ledus,
Clitus, Elauer, Atax, Vacalos, Ligerísque * bipenni
Excisum per frusta bibit ———

Ledus, in secundum carmen transtuli, ex fide m. s. Sidonij bibliothecæ S. Victoris, quem mihi ostēdit noster Iacobus Syrmondus, cui etiam assentior; Clitum, esse qui vulgò, Clanis. cetera restitui ex coniecturâ. riguis, pro; rigis, & Sequana, pro Secana; Elauar ex Cæsare pro Elaris, vulgò nunc Allier: Vacalos posui, pro vacalis, vocatur etiam Vahalis; denique Ligerísque pro Ligerique, mox posui asteriscum, notam lacunæ cuiuspiam. nam non cohærent sequentia: & quis Ligerim vnquam sic constrictum glacie vidit, vt hauriri eius aqua nequeat? Clitus me monet, vt restituatur in Regis Alexandrini libro 2. Europæ tab. 7. vbi in Lugdunensi Galliâ collocatur vulgò; Titus, flumen. Ad Rhenum redeo. eum veteres credebant spurios infantes gurgitibus suis absorbere, legitimam sobolem innoxiam non demergere. quare recens natos accolæ in eum deferebant scuto impositos. Claudianus: Et quos nascentes explorat gurgite Rhenus. tribuit hoc Celtis auctor Epigramm. lib. 1. θαρσαλέοι κέλτοι ποταμῷ, &c. & Iulianus epist. ad Maximum, & Aristoteles in Polytic. Germanis, Galenus lib 1. ὑγιεινῶν, Cæsar & Mela. nec mirum, Germani enim dicti Græcis (vt docet N. in Batauiâ, post Irenicum) Celtæ, vnde Theophilactus Rhenum Celticum flumen, dixit: & sic eam vocem acceperunt Nicolaus Damascenus apud Stobæum Serm. 42. multa referēs de illorum iustitiâ; & audaciam miram celebrantes Strabo lib. 7. Arrianus lib. 1. Alexandri histor. & Aristoteles

Vide Irenicum lib. 1. Exeges cap. 17.

teles lib. 3. Ethic. ad Nicomach. quem immeritò, more gentis suæ loquentem, Genesius Sepulueda, in Comm. Polyt. reprehendit. Rhenus δίστομος *est, Asinio Quadrato apud Strabonem lib. 4. Melæ lib. 3. Hegesippo, Panegyristæ Constantini, Tacito, Claudiano, & aliis, quia ad Drusi vsque tempora talis fuit, & ostia eius naturalia bina tantùm: Plinio & Ptolomæo* τρίστομος, *quoniam fossâ Drusianâ, improbo labore militum, excauatâ, & artificiali vno ostio addito, tribus iam cornibus Oceanum ferre cœpit.*

1325 Tagúsve Iberâ] *De aurifero Tago dicta nonnulla: nunc de Iberis; qui partim Asiatici, partim Europæi. Priscianus, illos ab his ortos tradidit: reÿciunt nonnulli, vt testem singularem. sed solus non est. nam Dionysius Alexandrinus id docuit, & Strabo apertè lib. 1. etsi alibi, propter linguæ & sermonis diuersitatem, hæsitet. Appianus quoque tres sententias refert: primam, Europæos ab Asiaticis deducentium; secundam, Asianos ab Hispanis; tertiam nihil illis præter nomen commune volentium.*

Gaza] *qui veteris Hispaniæ thesauros, auri, & argenti, nescit, peregrinus est in literis. Vide quæ ex Posidonio & aliis Strabo lib. 3. Iustinus ex Trogo lib. vlt. Panegyrista Theodosij, & alÿ.* Gaza *Persicum vocabulum, pecunias significans, auctore Stephano in* γάζα. *vnde &* Gazophylacij *nomen manauit, quod in domo Sacerdotum seu Leuitarum templo vicinâ, triclinium illud significat seu exhedram in qua thesauri asseruabantur, Ierem. 35. & 36. Ezech. 40. 41. 42. & alibi; aliquando etiam arcam oblatæ pecuniæ custodem; vt Lucæ 21. & Marci 12. aliquando denique locum istius arcæ, vt Ioan. 8.*

1326 Mæotis] *palus Scythiæ ad Phasidis ostiũ, distincta à Bosphoro Cimmerio, & Ponto Euxino, etsi maxima flumina recipiat, hyeme tamẽ cõgelatur.*

1336 Amas] *malè apud Lugdunens.* amat.

Gratiam refer] *obuia hæc phrasis Ciceronem. falsus ergo qui solius Victoris putat, nec probam satis.* 1342 Illa te] *Euripides:*

Ergo relinque Thebas, implendæ legis gratiâ,
Nósque sequere simul ad vrbem Palladis;
Illic purgatis manibus tuis à piaculo, *&c.*

de hoc auxilio & consilio Thesei accipe ista Aristidis Orat. priore de Societate: Cùm Hercules amicum requireret, Theseus eum Athenas ductum refocillat. 1343 Facere innocentes terra quæ superos solet] *Athenis multi quidem fuere iudiciorum concessus, quos enumerant Leonicus lib. 2. var. hist. cap. 31. & Sigonius li. 1. de repub. Athenienf. cap. 3. præcipuus Areopagi; cuius vocis penultimam ex Homero, Euripide, & Suidâ corripiendam potiùs putem, quàm producendam. Nam etsi mihi aliquando id dubium, non quidem propter vulgare illud à fonte deduci; sed propter Dionys. Halycarn. auctoritatẽ, qui in Originib. disertè tradit, Latinos* pagi *vocẽ à Græcis mutuatos; vnde sic argumentabar, Latini à Græcis vocem sumsêre, Latini producunt; ergo & Græci sic olim: attamen dubitare desÿ, quia nec argumentum illud prorsus stringit, & obseruaui, sæpissimè Latinos Græca, & Græcos Hebræa, vel accentus ratione, vel ignoratione, vel quapiam aliâ de causâ, vitiosè pronunciare. In* Areópägo *igitur Mars de Halirrhotÿ cæde causam dixit,* Vide Eman. Aluarez.

 iuste

teste Pausaniâ in Atticis, omniúmque iudicum calculis fuit absolutus, vt scripsêre Apollodorus lib. 3. Biblioth. Dinarchus in Orat. contra Demosthenem, & Aristides in Panathenaicâ. Herculem traditur sumto Anticyrae helleboro morbo liberatum, à nece verò filiorum Athenis expiatum etiam Sozomenus tradidit: & Menecrates, eum qui expiauit Cybalum vocat. Vidimus Furentem; spectemus & morientem in Oetâ.

COMMENT. IN HERCVLEM OETAEVM.

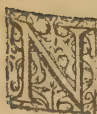
ARGVMENTVM.

REDIBAT ab Oechaliæ expugnatione Hercules, Iolen secum adducens, cuius amor belli suscepti causa. Non tulit thori sui violationem, & ante oculos pellicem, Deianira: sed primò quidem, furore femineo, venena & ferrum cogitat; mox, lenita à Nutrice, reuocat in memoriam Nessi Centauri consilium & donum. nam hic moriens, cruorem vngulæ inditum Deianiræ dederat, monens phyltrum efficacissimum esse, si eo vestes tingerentur. Tunicam ergo hac sanie imbutam, ad maritum transmisit. detulit Lichas comes Herculis, iam iam sacrificaturo. induit, & mox vt calor eam attigit, ardentissima febris, & æstus immodici, doloresque grauissimi inuadunt, paulatimque vis morbi, carnem & interiora absumit. Iubet ergo, dolore victus Hercules, intellecto Nessi dolo, pyram in Oethâ monte exstrui, quâ se ipsum cremet: Lycham tamen prius occidit. Deianira seipsam conficit, vt marito præmoriatur. Accurrit Alcmena & Hyllus, & adstant morienti Heroi: eiusque post obitum Alcmena cineres, Philoctetes, mercedem succensæ pyræ sagittas & arcum, refert. Tandem eiulanti matri apparet Hercules, iam Deorũ numero ascriptus. Ceterùm calidè nimis, qui totam hanc damnant; totam fremitum, tumorem, fastum esse volunt. multa in ea huiusmodi, & quæ patientem lectorem postulant: sed non pauca rursus, lectu & imitatione dignissima, multa erecta, acuta, docta,

docta, abstrusa. sed est præ ceteris mirè deprauata, nec erat tota in meo manuscripto, nec in Burdegalen. sed in Eguiano, Moguntino, & Winckeliano integra.

IN ACT. I.

ARRAT *res à se gestas Hercules, & preces sacrificaturus concipit viro forti. sed gentili accommodatas.*

1 Sator Deorum] *Valerius Soranus de eodem Ioue:*

—— genitor genitrixque Deûm. *ceteris etiam poëtis*, Diuûm pater. 4 Porrigi terras vetat] *cingens & coërcens mare terram instar cinguli. dicit*; quacunque. *nam Hercules orbem peragrauit, vt pacem orbi pararet. Seneca li. 1. de benefic.* Hercules nihil sibi vicit. orbem terrarum transiuit, non concupiscendo, sed vindicādo. Quid vinceret malorum hostis, bonorum vindex, terrarum marísque pacator?

8 Parui] *apparui. vide vers. 497.*

14 Cùm cesset] *Mogunt. Herbipol. & Venet.* cùm esset. *Eguian.* cùm cessit. *hinc natum illud*; cùm cesset: *meliùs & rectiùs coniecissent*; cōcessit. *priscum & elegans verbum; cuius sensus, planè abiit, simul cessit. Lucret. li. 4.*

Vis animæ, partímque foras eiecta recessit,
Et partim contrusa magis concessit in altum.

& lib. 1. Omnis enim locus ac spacium, quod inane vocamus,
Per medium, per non medium concedat oportet.

& lib. 5. Inque dies magis in montem succedere siluas
Cogebant, intráque locum concedere cultis.

& alius poëta de Sole exoriente:

Concessêre Deo tenebræ.

19 Hebro] *Thraciæ amnis, cui Homerus Iouem patrem tribuit cùm ceteri fluuij dicantur Oceani filij. vide vers. 623.*

20 Thermodontiæ] *Amazones propè ripas habitarunt Thermodontis; qui Themyschiræ fluuius est, in cōfiniis Cappadociæ, sexagintaquinque ostiis in mare prorūpens, teste Apollonio lib. 2. Negat Seruius trisyllabum esse: sed Græci contrarium conuincunt. nam Æschylus, Apollonius, Plutarchus, & ceteri in secundâ sede agnoscunt ω. quare censeo apud Latinos poëtas, Senecam hîc, Virgilium Æn. 11. Ouid. 2. Metamorph. Valerium lib. 4. & 5. Argonaut. expunctâ voce quadrisyllabâ, restituendam trium syllabarum.*

21 Vidi regentem fata] *Lugdunens.* silentum. *melius ceteri de Plutone*, regentem fata. *talem vocat, & fatetur Lachesis apud Claudian. in lib. de raptu. in Herc. Fur. dictus est* Mortis Dominus.

26 Taurúsque] *de quo Pausanias in Atticis:* Taurum enim Cretenses Neptuni ira immissum memorant: quòd Minos latè mari toto imperans, nihilo quàm ceteris Diis Neptuno maiorem honorem habuisset: è Cretâ verò eundem taurum in Peloponnesum traiecisse, vnúmque fuisse de XII. Herculis laboribus.

27 Infestum] Moguntinens. infesta.

29 Fusum dextera] Mogunt. fusum est dextera.

30 Iratis Diis] omnia, vbiuis locorum genita, monstra necauimus. frustrâ Dij irati mala haec populis immittebant: nam nos sustulimus. frustrâ irascebantur: minas eorum & flagella discussimus. Quare, si orbis nullas feras audet amplius producere; ipsaque Iuno incassum saeuit, nec vllo mihi pacto placari vult: quid est (genitor) cur vltra caelum conferre differs? quin potiùs filio, vt virtutis hereditatem; forti viro, vt praemium, astra largiris? digna mercede, virtus: dignus paternis bonis, gnatus.

36 Inuadet mala] languidum certè, nec aptum sententiae. sed nec illud quod reponunt versui satis accommodum. fugit tragaedia, noster maximè, quinctâ in sede iambum: ne versus praecipitet. ego censeo; inuideat mala, legendum. non tamen planè hoc arridet, & suspicor quid aliud ab auctore scriptum. 39 Redegi] Eguianus lib. recepi.

40 Scythicae] Herbipol. & Venet. Scythiae. cetera vt reliqui libri ad vnum omnes, quibus Arctoi populi vocantur genus Scythicae vrsae. hoc ordine, hac mente. Meas experti vires, populi sub vrsâ nati, me Indus subditus Soli, & Afer subditus Cancro. aptior quidem illa coniectura, frigidū Scythes genus sed coniectura tantùm, contra fidem librorum.

46 Defecit gradum] magis hoc antiquitatem redolet, quàm gradu. itcirco manum abstinui.

51 Quacunque] Mogunt. quamcunque.

59 Leue est] est, non est in Moguntinens.

61 O quanta] consentit vers. 1793. vbi nos nonnulla.

69 Annum fugatae] vide Thyest. chor. 4.

70 Caelo iubam] malè Lugdun collo. quâ quaeso parte, nisi collo? at mirum: quod in caelo. 71 Trahit] haurit, bibit.

79 Irata] soli Lugdunens. iurata.

80 Siculus Hesperium latus] Sicilia tribus promontoriis in mare excurrens, litterae Δ. effigiem praebet. ea sunt Pachynus, Pelorus, Lylibaeum. de quibus passim Graeci, Polybius, Diodorus, Strabo, Dionysius Stephanus, & Latini, Mela, Marcianus, Plinius, Silius, Claudianus; ex quibus discant scribendum in recto Pelorus & Pachynus, non Pelorum, Pachynum. Iuuimus autem hos versus Senecae aptâ dispunctione, & puto, iis quae dixi in aduersar. intricata, inepta esse omnia desiisse. si cui non probatur leuis illa mutatio ex; iam, in cum; is Lugdunens. & nonnullos alios sequatur, qui; & vna iam tellus erit. Sanè non nego; N. valde haec deprauasse. Similis huic loco alius in lib. de consolat. ad Martiam: Videbis primùm ipsam insulam, ab Italiâ, angusto intercisam freto, quam continenti quondam cohaesisse constat. subitum illô mare irrupit, & Hesperium Siculo latus abscidit.

82 Iungi iubes] Venet. vnus; debes. Herbipol. debet.

93 Serpente] Pythone, quem praeter suprà laudatos etiam Tertullianus, Delphinem vocauit, & sunt qui hinc Apollinem Delphinium dictum censent. vide Iulian. Aurelium lib. 1. de cognominib. Deor. cap. 4.

96 Gorgon] *Medusa.* 100 Præfer] *Mogunt. & vett. excusi;* perfer. 102 Cenoei Iouis] *dissentit ab aliis Scholiastes Sophoclis tradens tum demum templum Cenoeo Ioui ab Hercule erectum: cùm tamen ipse Sophocles significet iam prius ædificatum. Ouid. 9. Metamorph.*

Victor ab Oechaliâ Cenæo sacra parabat
Vota Ioui ——

Sophocles, in Trachiniis:

—— est litus Euboici sinus
Aras ibi státuit odoratisque Cenæi Iouis
Incensa faciet frugibus —— *Æschylus:*
Euboicum flexum iuxta Cenæi Iouis litus,
Apud ipsum miseri Lichæ sepulcrum.

113 Astro] *Arturo, vt dixi, & sic mei lib. scripti: aliorum,* Austro. *atq; ita Veneti & Herbipol.*

In chorvm.

Plangit Iole patriæ excidium, affectuum internecionem, suam seruitutem: dominam iuuant comites captiuæ, quas ab Oechaliâ adduxerat Hercules.

104 Ille] *Mog.* iste. 108 Puppem] *cymbam Charontis. vitam finiuit.* 110 Ferculum] *hoc est, non ducetur captiuus in triumpho: ait* Ferculum pompæ. *fercula namque pomparum propria. Cicero,* vt similes pomparum ferculis videamur. *D. Ambrosius lib. 1. de officiis;* quasi quædam fercula pomparum. *Ferculum ergo idem quod gestamen pompaticum: vt in illo Cantic. 3.* Ferculum fecit sibi Salomon. *hoc est, gestatorium tentorium in quo thronus Regius.* φορεῖον *Septuag. in Heb.* אַפִּרְיוֹן *apirion. Chaldaic. Thargum* templum sanctuarij, *alij vertunt* ædificium, *vt Pagnin. alij* tentorium, *alij* lectum *vel* thalamũ, *vt Agathius, & D. Ambros. optimè nostra versio* ferculum; *pessimè heretici;* essedum, *Angliam somniantes. sic etiam pompam vsurpauit Prudentius:*

Fertur per medias vt publica pompa plateas.

D. Isidorus lib. 17. Origin. cap. 2. Pompa dicta Græcâ significatione, ἀπὸ τοῦ πομπεύειν, hoc est publicè ostentare. *Videtur Seneca allusisse ad illud Paulli Æmilij dictum, qui miserè deprecanti se Perseo, ne in triumphum duceretur, respondit: hoc quidem & prius & tunc eius in potestate situm, si mortem turpitudini præferret:* τουτό γε, καὶ πρότερον ἦν ἐπ' αὐτῷ καὶ νῦν ἐστιν, ἂν βούληται· δηλῶν τὸν πρὸ αἰσχύνης θάνατον.

111 Nunquam est ille miser cui facile est mori] *nam supplicij & pœnæ euasionem confestim cum morte paciscatur. præstat citò emori, quàm lentè diu cruciari. multis tamen contrariũ persuadet dirus amor vitæ, vt C. Cilnio Mecænati, cuius versus refert & grauissimè insectatur Seneca epist. 102.*

112 Decipiat] *nempe destituens fracta vel hians.*

114 Cùm mare diuidunt] *suspicor alicunde hæc irrepsisse. Sensus tamen; cùm victores venti Eurus & Africus, mare scindunt, eiusq; sibi dominium vindicant. Eurus ab Oriente in Occidentem tendit, alter a Meridie in Septen-*

Septentrionem; ita simul flantes, vnus decussatim, scamnatim alter, iuxta quorundam positionem hoc pacto mare scindunt. Sed vt semel hi flatus intelligantur, notanda hæc descriptio ventorum Aristotelea, ceteris melior, & accuratior, & aptior poëtis explicandis: alij Geographi Eurum Zephyro, &

βόριας.
Aquilo.
Septentrio.

θρασκίας. μέσης.
Taurus. καικίας.
ἀργέστης.
ζέφυρος. Occidés. Oriens. Ἀπηλιώτης Subsolanus.
λίψ. εὖρος. Vulturnus.
Africus.
λιβόνοτος. φοινικίας.

Meridies.
Auster.
νότος.

Argestem Apellioti scamnatim opponunt: vide Strabonem lib. I. Notandum verò sæpe à poëtis collaterales ventos pro præcipuis poni, vt hîc suspicor: nam Seneca contrarios simul flare non refugit in poësi, quare tunc Eurus pro Subsolano, & Africus pro noto accipi deberet, & mare diuiderent in cruciformam ✠. si propriè; tunc vt dixi. De ventis olim scripserant Bion astrologus, Eratosthenes, Poßidonius, Timosthenes, & Thrasyalces; qui omnes interierunt. nunc vide Aristot. lib. 2. Meteor. & de mundo ad Alex. Senecam lib. 5. nat. quæst. Plinium lib. 2. cap. 46. Stobæum lib. I. eclog. Phys.

116 Speret] *Mogunt.* sperat, *& seqq. duobus versib.*; potuit, *pro* poterit.

Æquore] *æquor propriè ipsa maris planicies. Vetus poëta apud Victorinū:*

Mare non amo, quod modo placido cùm stetit æquore, litora cædit.

122 Felices] *idem in Troade dicit Hecuba.*

126 Dolops] *Thessaliæ populi Dolopes. Schol. Apollonij:* Δόλοπες γὰρ ἔθνος Θεσσαλίας. *dictos à Dolope quodam Mercurij filio refert Cleon lib. I. Argonaut.* 127 Oechaliæ] *Oechaliæ plures, Eustathio quinque, hic de Eubœæ, quæ dicta Euryti. vide Strabonem lib. 10.*

Cinis] *sic suprà:* Ophionius cinis. *Claudianus:* Mygdonij cineres. *P. Sabinus:* Iam cinis & tantum flebile Troia solum.

Porrò

Porrò eorum quæ paullo antè : Stamus , nec patriæ mænibus (heu) locus Et siluis dabitur. *totus locus corruptus est. in vet. edit.* nunc *pro*; nec. *sententia esse debet ista ; stamus, nec cum cadente patriâ cadere licuit. nec tamen relictus locus vllus recidiuis patriæ mœnibus. inculta omnia & sola; siluis succrescentibus cessura, non ciuibus. quare pro*, & siluis *malo*, sed siluis.

129 Indocta fistula] calamo agresti, *vt ait Virgilius. pastoritiam fistulam Tibullus*, garrulam; *alij* stridulam *vocant; à Græcis* σύριγξ *propter sibilum; ex cicutis, auenis, calamis, vel arundinibus conficiebatur, singulis primò tubulis, mox binis, tandem septenis cohærentibus, & conglutinatis cerâ & lino vel setis: ita, vt quâ ori inferebantur, æquales essent; quâ sonus & spiritus efferebatur, alæ instar, inæquales. ita Scalig. art. poët. lib.4. Porrò delicias & curas pastoritias describens eleganter elegantissimus Nazianzenus, nec fistulam, nec cantilationem omisit; in Apologet. quo loco Elias Scholiast. fistulam scribit oblongam & concauam esse tibiam; quam cùm pastores ex calamis aptarint, ac deinde inflarint in eas, pastorale carmen modulātur; amatorium, vel sibi ipsis, vel bobus aut pecudibus. Nam & cantus esse quosdam qui bruta animantia ad Venerem excitent; quorum vnum ab incitandis equis* ἱππόθορον *appellent. hæc ille.*

131 Sæcula] *Varro* : Sæculum spacium centum annorum vocarunt, à sene, quod longissimum spatium senescendorum hominum id putarunt. *lib.5. de ling. Lat. Censorinus, de die Natali, postquam sæculum definiuit esse* spatium vitæ humanæ longissimum, partu & morte definitum. *primò reprehendit eos, qui sæculum putant esse spacium annorum triginta; hoc enim ex Heracliti & Zenonis sententiâ* γενεὰν *potiùs esse. mox subiungit ex sententiâ Heracliti annos* XXV. *esse* γενεὰν : *& subdit in singulis ciuitatibus variam fuisse sæculi mensuram, & confirmat ex Ritualibus Hetruscorum. concludit denique, maiores, quòd, naturâ quantum esset sæculum, exploratum non haberent, ad certum modulum annorū centum statuisse, eamq́; Pisonis in Annalibus sententiam fuisse. Equidem apud Senecam epist.75. in fine sæculum pro spatio quinquaginta annorū deprehendi: quo modo in diuinâ scripturâ sumi docet D. Isidorus lib.5. Orig. c. de seculis, vbi addit à sequendo dici seculū, ex monophthongo é, factâ æ diphthōgo, vt prior licitè producatur.*

132 Quæretur patriæ quis fuer. locus] *ante non multos annos situs Oechaliæ ignorabitur. elegans euersæ vrbis descriptio; quâ vsus Seneca epist. 72. & Tertullianus in lib. de pallio.*

135 Trachyna] *vocat*, saxa rigentia , *& infr. aspera* Trachyn. *& etymum Græcum id sonat: & Cynethon testatur, vrbem fuisse ab Hercule conditam in aspero & saxoso solo, post dicta Heraclea. Plinius lib.4. cap.8.*

137 Montiuago] *frequens nostro & Lucretio vocula.*

140 Dircæa mœnia] *Thebas Boeotiæ, à fonte Dirce sic dictas.*

Fugit] *vera lectio, quæ in Basileens. margine excusa*; fluit. *nam Ismenus languidus opponitur Iaccho volucri; fugit hic, ille fluit.*

143 Quæ cautes] *Æschylus* :

Ferreum & lapideum cor coërcens.

Homerus Iliad. π'. idem dicendi genus vsurpat. & Tibullus Eleg. 4. lib. 3.

Nam te nec vasti genuerunt æquora Ponti;
Nec flammas voluens ore Chymæra fero;
Nec canis anguineâ redimitus terga cathenâ,
Cui tres sunt linguæ tergeminúmque caput;
Scylláque virgineam canibus succincta figuram:
Nec te conceptum sæua leæna tulit;
Barbara nec Scythiæ tellus horrendáve Syrtis.

Propertius lib. 1. Eleg. 17.

Sit licet & saxo potentior illa Sicano,
Sit licet & ferro durior & chalybe.

Ouidius in epist. Didus:

Te latus & montes innatáque rupibus altis
Robora, te sæuæ progenuêre feræ,
Aut mare —— *& in epist. Ariadnæ*:
Nec pater est Ægeus, nec tu Pytheidos Æthræ
Filius, auctores saxa fretúmque tibi.

144 Titana] *Vsurpatur hoc nomen pro robustis, & fortibus, & inexpugnabilibus, etiam in Cantico Iudith*: Non enim cecidit potens eorum à iuuenibus, nec filij Titan percusserunt eum, nec excelsi Gigantes imposuerunt se illi. *vbi Græci*: οὐδὲ υἱοὶ τιτάνων ἐπάταξαν αὐτὸν, οὐδὲ ὑψηλοὶ γίγαντες ἐπέθεντο αὐτῷ. *Athenagoras horum nobis Genealogiam & etymum præbet in legatione*: ἦν γὰρ ὕδωρ ἀρχὴ κατ' αὐτὸν τοῖς ὅλοις, ἀπὸ δὲ τοῦ ὕδατος ἰλὺς κατέστι, ἐκ δὲ ἑκατέρων ἐγεννήθη ζῶον δράκων, προσπεφυκυῖαν ἔχων κεφαλὴν λέοντος, διὰ μέσου δὲ αὐτῶν θεοῦ πρόσωπον, ὄνομα Ἡρακλῆς, καὶ Χρόνος· οὗτος ὁ Ἡρακλῆς ἐγέννησεν ὑπερμέγεθες ὠὸν, ὃ συμπληρούμενον ὑπὸ βίας τοῦ γεγεννηκότος ἐκ παρατριβῆς εἰς δύο ἐῤῥάγη. Τὸ μὲν οὖν κατὰ κορυφὴν αὐτοῦ, οὐρανὸς εἶνε ἐτελέσθη· τὸ δὲ κατενεχθὲν, γῆ. προῆλθε δὲ καὶ θεὸς Γῆ διὰ σώματος· Οὐρανὸς δὲ Γῇ μιχθεὶς, γεννᾷ θηλείας μὲν, Κλωθὼ, Λάχεσιν, Ἄτροπον· ἄνδρας δὲ ἑκατηχείρας, Κόττην, Γύγην (*sic lege*) Βριάρεων, καὶ Κύκλωπας, Βρόντην καὶ Στερόπην, καὶ Ἄργον. οὓς καὶ δήσας κατεταρτάρωσεν, ἐκπεσεῖσθαι αὐτὸν ὑπὸ τῶν παίδων τῆς ἀρχῆς μαθών. διὸ καὶ ὀργισθεῖσα δὲ ἡ γῆ τοὺς Τίτανας ἐγέννησε. Κούρους δ' Οὐρανίωνας ἐγείνατο πότνια Γαῖα, οὓς δὲ καὶ Τιτῆνας, ἐπίκλησιν καλέουσιν Οὕνεκα τισάσθην μύγαν οὐρανὸν ἀστερόεντα. Fuit enim aqua secundùm ipsum principium omnium. ab aquâ subsidente creata est Ilys. his parentibus ortum est animal draco, cui adnatum erat caput leonis, corpus verò medium continebat faciem Dei, Herculis aut Chroni dicti. ab Hercule natum est ouum immensæ magnitudinis, quod dum fouetur, vim passum ex attritione à suo parente, in duas partes dissiliit, & superior quidem, in Cæli formam perfecta est; inferior verò delapsa, terram constituit. Itaque terra iam integro corpore, iamque dea prodiit. Huic mistus est Cęlus, & genuit ex eâ feminas, Clotho, Lachesin, Atropon; mares verò; centimanos Cottum, Gygen, Briareum, & Cyclopes, Brontem, Steropem, Argum, quos

quos etiam vinctos in Tartarum præcipitauit, cùm se regno pellendum à filiis intellexisset. quamobrem irata ei terra Titanes peperit:
Tum tellus peperit cælestes Vraniones, Quos & Titanes alij cognomine dicunt, Quod cæli fuerint vltores stellimicantis.
quam de ouo fabulam, ex quo cælum & terra idem mendacij Pater multis in America persuaserat.

Ferunt] *sic in Lipsiens. lib. & aliis nonnullis rectè. Lugdunens. & plerique*: Titana ferum te Rhodope tulit. *quasi Titanes Rhodopeij.*

149 Commisitque] *continuatis nullo die intermedio noctibus, loco Luciferi, qui mane debebat oriri, mansit Hesperus dux noctis, eius vices fungens. loquitur quasi de diuersis stellis, cùm vna sit, pro diuersis functionibus diuersa nomina sortita. dicerent Scotistæ: Luciferum differre ab Hespero non realiter, sed formaliter.*

151 Monstra] *quæ hæc*; peruia monstra? *nulla, nulla prorsus. quare ante triennium Burdigalæ degens ex coniecturâ reponebam*; membra. *neque magno aut claro ingenij Sole, in re tam clarâ fuit opus. quis non videat, hoc velle; nullam Herculei corporis partem sauciari posse? Sed bene sit libro, qui ipsum, vt Lipsius testatur, confirmat.*

152 Sensit] *ex manusc. iam pridem recensui*; sentit.

Chalybs] *non distincta metalli species, vt peruersè quidam, sed ferri, purioris, sincerioris, & durioris species, certa quadam temperaturâ constans; nonnihil vt puto diuersum à στόμωμα, quod ipsum quoque certâ ferri temperatura est, iuxta Aristotelem lib. 4. Meteor. etsi Daimachus apud Eustathium putet stomomatis speciem esse chalybem vtilissimam fabrilibus operibus. Chalybs Damasci præstat omnibus, Hispaniensem laudat Iustinus lib. 43. & nomen deducit à Chalybe fluuio propè Bilbilim, & accolas ait Chalybas vocari, quo nomine etiam alij sunt Scythiæ populi, vberi ferro nobiles; quas nationes optat perire Callimachus apud Scholiast. Apollonij in lib. 1. ver. 1323. & lib. 2. vers. 375. & quia non vno loco chalybes, ideo Catullus, ex Politiani emendatione*; Chalybum omne genus pereat. *Chalybs dici videtur ab Hebræo chalamisch* חַלָּמִישׁ, *si vera, quæ Forerius tradit ad cap. 50. Isaiæ. quo tamen loco D. Hieronymus maluit* petram *cum Septuaginta reddere.* Vide Magium lib. 2. Miscellan. cap. 8.

156 Poterant] *Moguntinens. & veteres excusi sic habent*; *alij*, poterunt. *vtrumque recipi potest.*

159 Suppositus] *Herbipolens. & Veneti*; supponitur.

160 Vicino Nabatæ] *Dionys. & alij Græci sine aspiratione* ναβαταῖοι. *Tamen quia & hæc vox ab Hebræis manauit, dicti enim Nabathæ à Nebaioth seu Nabaioth* נְבָיוֹת *filio Ismaëlis Genes. 25. & tota regio ab Euphrate vsque ad mare rubrum, magna scilicet Arabiæ portio, Nabaioth seu Nabathena.* נְבָיוֹת *Isaiæ 60. non vereor non sequi Græcos, & consuetudinem vulgatam retinere. Porrò cùm ad Euphratem vsque Nabathæi se porrigant, meritò illis vicinos dixit Parthos. Moguntin.* vicinus. *non muto.* Vide D. Hieron. in Tradition. Hebraic. in Genes.

165 Patuit] *sic Moguntin. & sic repos. N. sed meliùs ceteri vulgati & excusi*; potuit. *mortis, inquit, vicem habet, iracundum Herculis vultum vidisse.*

vidisse. vt enim quis videt, perit. nec opus est ad victoriam magnis sudoribus, minari sufficit. verba eius debellant, quos vix aliorum arma & verbera. ideo subiungit. nil superest mali. Iratum miseræ vidimus Herculem.

Et vicisse] *placet magis v.l. in quo;* & vidisse sat est H. minas.

167 Briareus] *Cæli & Terræ F. Hesiodo, Ponti & Terræ Eumelo; & si eidem Eumelo, Cononi, Virgilio, Papinio, Claudiano & Senecæ credimus, Ioui vnâ cum reliquis Gigantibus bellum intulit: iuxta Homerum verò, Valerium Flaccum, & alios, à Thetide persuasus, è Ponto in cælum ascendit, vt Ioui, contra Neptunum & coniuratos Apollinem, Iunonem, & Palladem, iret suppetias. Homerus à superis Briareum, à mortalibus Aegæona vocari testatur. eius frater Gyges, de quo statim. Vide Pierium mysticè hæc explicantem lib. 35. Hieroglyph. Porrò pro;* quo, *bis in hoc carmine, ceteri ferè codices;* qui v.B. qui t.G. *sed Georgius maluit;* quo, *& non desunt m.s. qui habent;* quo. *& sententiâ non incommodâ; Quid mirum, inquit, nos victas irato Herculis aspectu, timidas mulierculas; quo aspectu ipsimet Briareus, eiusque frater Gyges præ metu obriguerunt, quando vidêre Gigantes, socios suos, in Phlægrâ superantem.*

170 Commoda cladibus] *Vide Agamemn. chor. 1.*

173 Templa] *direptæ vrbis descriptio pulcra Meleagri exstat apud Aristotelem lib. 1. Rhetor. cap. 7.*

184 Sipyli] *Æschylus:* Sipylum Idæam prope terram. *his autem duabus comparationibus vtitur, sed aliter, Statius lib. 5. Siluar. Vide Agamemn. versu 675.*

185 Figat] *suspicatus fui olim scribendum;* figite. *idque eo nunc demagis, quia Lipsiens. liber scriptus habet;* fingite.

186 Eridani] *Padi. notissimus amnis, Italiæ fluuiorum rex: cuius in ripis sorores Phaëtontis casum deflere creduntur: est & alius Eridanus Atticæ, teste Pausan. in Att.*

187 Phaetontiadum] *Phaëtontis sorores iuxta plerosque tres; septem, iuxta Higyn. cap. 154.; dum immodicè fratrem lugent, in populos vel alnos conuersæ electri guttas lacrymantur. ita post Pherecydem & Hesiodum Apollonius li. 4. & Q. Smyrnæus lib. 5. Philostratus in Imagin. Virg. Aeneid. 10. & Ouidius Metamorph. 2. Iuuenalis Sat. 5. pocula ex electro vocat* Heliadum crustas. *vbi licet Glossæ vett. legerint* Beliadum, *nibil mutem. Dionysius etiam de Eridano agens, scribit nocturno tẽpore Heliades mæstis querelis Phaëtontem fratrem suum plãxisse; & inde fieri vt ibidem accolæ Celtæ auricolaria electra legãt, lacrymarum in morem, à populeis ramis defluentia.*

Ἡλιάδες κώκυσαν ὀδυρόμεναι Φαέθοντα,
κεῖθι δὲ Κελτῶν παῖδες ὑφήμενοι αἰγείροισι
δάκρυ ἀμέργονται χρυσαυγέος ἠλέκτροιο.

Priscianus: Hîc electra legunt alnis stillantia Celtæ,
Sucina quæ memorant, mellis viníve colore;
Quæ paleas rapiunt tractu, frondésque caducas.

Addit paullo pòst apud Aldesci & Panticapæ flumina, ex Riphæis nata, electrum

ctrum candidissimum, nitidissimumq́ gigni. Strabo lib.3. scribit in Hispania Electrum fieri solere: nam auro effosso, & aluminosâ terrâ abluto, id quod tunc purgando reijcitur, electrum esse, ex auri argentiq́ mixturâ conflatum. vnde Silius: Electri gemino pollent de semine venæ. Gemino, *auri argentiq́. His ergo, metalli species partim natiua, partim artificiosa, & de hoc electro apud Virgilium atque alios quoque mentio. hîc de succino; de quo commentitiâ multa refert Plinius lib. vlt. cap.2. Verùm, quod scribunt Tacitus in Commentar. de Morib. Germanorum; Germaniæ proprium esse, glessum & succinum vocari, & inter maris eiectamenta numerari: cui consentit Plinius & Caßiodorus lib. 5. variar. epist.2. ij quoque qui Phaëtontiadum fabulam refellunt, Lucianus in Dialog. Deorum in Dial. Iouis & Apollinis, in lib. de electro vel cygnis, & in lib. de astrologiâ, Sidonius lib. 1. epist.5. Strabo lib.5. Scalig. de Subtilitate contra Cardanum, & fusè Fran. Irenicus lib.7. Exeges. à cap.2. vsque ad 8. Noua quædam & rara de succino suggerit Lud. Guicciardinus in vltimâ editione descriptionis Belgicæ: videndus etiam de Eridano & Phaëtontis sororibus Goropius in vlt. lib. Origin.*

194 Aspera Trachyn] *talis re, & nomine. nam Glossar.* τραχὼν, ὁ πετρώδης τόπος. *sentes, cautes.*

195 Cyprias] *Myrrha, Cinaræ Regis Cypri filia, ex ignari incestu patris prægnas, vbi resciuit pater, vix manus eius fugâ euasit, in Arabiæ quodadam arbustum conuersa; è cuius biante cortice Adonis natus. sacrum Veneri arbustum* myrrham *sudat, inde dicitur retinere lacrymas Cyprias.*

196 Coniux] *Alcyone, Ceycis regis Trascinïæ vxor, propter mariti naufragium, dolore victa, se in mare abiecit, & in Alcyonem auem abiit. Ouidius* II. *Metam. & Lucian. in huius nominis Dialogo. plura in Agamemn.*

197 Tantalis] *Niobe.* Sibi superstes] *sic vtuntur Plautus & Terent.*

199 Philomela] *Procnen conuersam in lusciniam volunt plerique. Homerus:*

Sicuti autem quando Pandarei filia Chloreis luscinia
Bene canit vere recens orto
Arborum in foliis sedens densis;
Quæ frequenter vertens fundit personantem vocem,
Filium lugens Itylum dilectum.

Tzetzes:

Dij verò illas
In aues transformarunt, Procnen in lusciniam,
Philomelam verò rursus in hirundinem.

Aristophanis Scholiastes: Procne in lusciniam, Philomela autem in hirundinem mutata fuit. *Idem tradit auctor Rhesi cho. 3. & sic accipit quædam Ouidij, Horatij, Catulli Pierius. Ouidius:*

Sola virum non vlta prius mœstissima mater
Concinit Ismarium Daulias ales Ityn.

Horat.

Nidum ponit Ityn flebiliter gemens
Infelix auis, & Cecropiæ domus
Æternum opprobrium; quòd malè barbaras
Regum est vlta libidines.

Catul-

Catullus: Qualia, ſub denſis ramorum concinit vmbris
Daulias, abſumti fata gemens Ityli.

Sed Catulli locus non multum, Horatij nihil omnino, ad id confert, cui Pi- rius adducit. tam de Procne, quàm Philomelâ; tam de hirundine, quàm luſci- niâ, poteſt intelligi: hirundo magis veris nuncia, prouerbio vulgari & expe- rientiâ. ideo potiùs Horatius innuit Ityli matrem in hirundinem cõuerſam, non tamen exprimit Philomeláne an Procne mater. Sed idem quod Ouidius, Homerus & alij, cenſuit, apud Ariſtotelem lib.3. Rhetor., Gorgias; qui ab hi- rundine ſuperuolitante, quod Tobias, minore incommodo, paſſus, exclamauit; αἰσχρόνγε ὦ Φιλομῆλα. turpe hoc quidem ô Philomela. *& Varro lib. de Ling. Lat.* Luſcinia, quòd luctuosè canere exiſtimatur, atque eſſe ex Atticâ Progne in luctu facta auis. *idem tenent Ioan. Grammaticus Schol. in Heſiodum, & Apollodorus li.3. Bibl. & Pauſan. in Att. qui propter auium iſtarum flebilem cantum fabulam confictam putat; quam tamen reijcit Plato in Phædone.* 205 Querulo-queſtus] *ludit vocabulo.*

214 Thoxeu] *Moguntinenſ.* Theſeu, *ſed inter lineas*; Toxeu. *& hoc verum fratris Ioles nomen.* Colos] *hoc enim ancillæ officium, iuxta Plau- tum, texere, molere, ligna cædere, penſum facere, ædes verrere, &c.*

219 Pro ſæpe dolor &c.] *olim monui*; ſæue, *legi in m.ſ. amplector nunc etiam*; decor, *quod Lipſius ex ſuis. itaq; ait* ſæuum decorem, *quia ſibi, quam decorabat, vitam videatur ademturus. itaque Sophocles*:

——— formæ decus, cùm intenſiùs conſidero,
Quæ miſeræ ademit vitam.

221 Cuncta domus] *alludit ad cauſam, quam ex Higyno aſcripſi in Ad- uerſar. Pauſanias tamen in Corinth. ſcribit Eurytum aliam ob cauſam ab Hercule in Iſthmiis interfectum.*

228 Patiens quiſquis] *quicumque æquo fert animo, ſe ex regni culmine, in ſeruitutem decidiſſe, & vultum fortunæ ſcit adaptare. variè autem hæc le- guntur in lib. Lipſienſ. vt exhibui, atq; ita quidem ſcripti. Lugdunenſes*:

Patiens quiſquis nouit famulum
Regemque pati, vultúſque ſuos
Variare poteſt, pepulit vires
Pondúſque mali: nec ſeruit inops,
Caſus animo qui tulit æquo.

Moguntinenſ.

Felix quiſquis nouit fam.
Regémque pati vultúſque ſuos
Variare poteſt:
Patiens quiſquis nouit famulum
Regémque pati, pepulit vires
Pondúſque mali caſus animo qui tulit æquo.

Herbipol. & Veneti.

Patiens quis no. fam.
Regémque pa. vul. ſuos variare poteſt,

Pepu-

Pepulit vires, pond. mali, casus animo
Qui tulit æquo.

Basileens. Pat.q.n.f. R p. vires pepulit Pond.m.c.a. Qui tulit æquo. *Quare illud*; nec seruit inops, *delendũ. nec ad rẽ, quod de inopia suggeritur.*

Qui tulit] *hoc est, quia tulit.*

In act. II.

Describitur vis zelotypiæ in Deianirâ: mittitur Herculi venenata vestis per Licham.

233 O quàm] *dictum de hac re Med. vers.* 581.

238 Innubis dies] innubilus, *Lucretio & Ouidio.*

241 Armento] *non dubitandum quin rectiùs*; Armeniâ: *sed in meis libris omnibus*; armento, *& sic omnes excusi, etiam Marmitæ. quis ergo primus peruersè mutauit? quibus in libris erat aliter? Scibam in margine Lugdunensium haberi*; Armeniâ: *scibam sic Badium emendasse omnium primum; sed nescibam ex coniectura, an ex codicibus. quare fuit religio mutare, quod vbique inueniebam.*

246 Lymphata] *lymphatus, qui mente abalienatâ furere cœpit*: Romani (*inquit Nonius*) ceritos vel laruatos vocarunt, quòd Cereris aut Laruarum incursione animo vexarẽtur. *Græcis* νυμφόλυπτοι, *Latini L. ex N. fecerunt.* Lymphatos enim (*Varro ait*) quasi Nympharum spiritu correptos. *scilicet credebant Nymphas iratas, si conspicerentur, perpetuò hominem furore multare, vt docent Festus* in lymphæ, *& Hesychius in* νυμφόλυπτοι: *quare, vt refert Scholiastes, à Theocrito* δειναὶ θεαὶ, potentes diuæ *dicuntur. vnde* lymphationes *morbi, de quibus Plinius lib.* 25. *cap.* 5. *lib.* 28. *cap.* 16. *lib.* 34 *cap.* 15. *li.* 37. *cap.* 3. *&* 4. *vbi interpretatur*, vanos metus. *lib. tamen* 30. *cap.* 10. *non obscurè distinxit lymphatos, ab iis qui à nocturnis Diis Faunisq́; agitantur, hoc est, à vexatis vano metu, seu Panico terrore*; *de quo Polyænus lib.* 1. *Stratagem. Politianus Miscellan. cap.* 28. *& Adag.* Panicus casus. *ex his fit manifestum cur Ouidius lib.* 4. *Fastor. cecinerit*:

Nec Dryadas, nec nos videamus labra Dianæ,
Nec Faunum medio, cùm premit arua die.

Peccant, qui lymphationẽ *cum* hydrophobiâ *confundunt*; *hæc enim aquæ simul cupiditatem & fugam generat. de quâ Dioscorides lib.* 7. *cap.* 2. *Cornel. Celsus lib.* 5. *& Gorrhæus in Definitionib. medicis. A* lymphatione; *ductum*, lymphare *apud Plinium lib.* 24. *cap.* 17. *& Valer. Flaccum lib.* 3.

254 Sonuere postes] *apud Censorinum, quidam*:

Quis repens semipulsus onere grauifores strepitu terrent?

Granius; Peliadibus; Sonat impulsu (*hoc malo quàm impulsa*)
Regia cardo. *Plutarchus in Poplicolâ*:

Præterea cùm eo tempore ędium fores omnes introrsum ductæ aperirentur, fecerunt vt huius solius ianua foras propelleretur: nimirũ quod is (vt erat eius honoris dono indicatum) semper reipub. curam gereret. Gręcorum ianuas omnes olim solitas foràs reiici tradunt, testimonio à comœ-

comœdiis ſumto: ibi enim foras prodituri, intus oſtium pulſant, vt qui ad domum accedunt, aut aſtant, ſtrepitu exaudito, caueant ſibi ne lædantur à foribus in vicum deiectis. *quod teſtatur etiam Dionyſ. Halycarn. lib. 5. Antiq. qui in nomine Poplicolæ primicos. cum Plutarcho cenſet,* Marcum *dictũ. Vide Alexand. ab Alex. lib. 5. Genial. cap. 24. Muretũ lib. 1. var. cap. 17. & Turnebum lib. 4. Aduerſ. cap. 16. & lib. 11. cap. 12. vbi docet ex hoc more Athenienſibus ſolemne, cùm exirent,* ψόφειν; *cùm ingrederentur domum,* κόπτειν; *& illud ſignificari, quando oſtium dicitur* concrepuiſſe; *hoc verò, quando* pultari. *addo ad vtrumque promiſcuè referri, quando legimus valuas, cardinem aut oſtium* ſonere, ſtridere, percuti, *vel* impelli, *& ex adiunctis colligendum de ingreſſu an egreſſu ſit ſermo.*

264 Poſſit] *ſic N. cùm legeretur;* poſſum. *at ego mallem;* poſſim.

270 Accipe] *vtere me, in Herculem, vt telo miſſili.*

271 Ego ſum nouerca] *liberis, quos iam ex pellice Hercules.*

272 Perfer manus] *ſic Lugdun. & quidam alij, ceteri;* profer.

273 Quod iubes, fiat] *ſic N. Lugdunenſ.* quod iubes, fiet nefas. *non ſequor Moguntinenſ. lectionem, retentam ab Herbipolenſ. & Venetis,* quod iubes fieri nefas, Reperi. quid? *melius Lipſienſ. ſi diſpungas, vt curaui excudi.* ——— quid ceſſas Dea? Vtere furente. quod iubes, fiat nefas! Reperi. quid hæres. *Hortatur Iunonem iratâ vtatur. tum quærit, quid imperet ſceleris. Tu,* inquit, *ſedulò excogita, quære, inueni. quid moraris? & moræ pertæſa; ceſſes atque deſiſtas* (ſubdit) *per me licet. ipſa per me exigam vltionem. poſſet pro illo imperatiuo;* reperi. *etiam legi;* reperis? *vt interroget Iunonem, an aliquid inuenerit, quod imperet.*

274* Hæres] *malè vett. impreſſi;* habes.

280 Non flamma] *ſic o. l. ſed cùm nonnulli in ſequenti carmine pro;* &, *habeant* vt, *hoc retineo, & ad priorem quoque verſiculum appono, leniter etiam tempora mutaui hoc modo:*

Vt flamma curſus pariter, & torrens ferant;
Vt v. p. ſ. c. bibat; Non ibo, *&c. hæc potiùs contingent; & licet contingerent, tamen non fiet, quin vindictam ſumam.*

287 Præripiet] *Moguntinenſ.* præripiat.

295 Coniux tumentis] *ſolus N. ſic legit, ceteri omnes codices;* timentis. *& probant; qui alio loco timuiſſe hunc Heroëm negant.*

296 Ceſſere captæ] *verſa in Pellicis captiuæ commodum, nam inciſum non ante, ſed poſt,* captæ, *ponendum. ſic Virgilius:*

Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.

Pellici felix fui] *ſic Hypſipile Ouidiana:*

Votis ergo meis alij rediture rediſti:
Hei mihi, pro dirâ pellice blanda fui.

299 Pro me gerebas bella] *quæ ſic deſcribit Claudian. in laud. Serenæ:*

Herculeas vidit, fluuio luctante, palæſtras
Mœnibus ex altis Calydon; præmiúmque laboris
Deianira fuit: cùm pectore victor anhelo

Alcides

Alcides fremeret, retróque Acheloïus iret
Decolor. attonitæ stringebant vulnera Nymphæ.
Saucia truncato pallebant flumina cornu.

in vltimo versu lego; lumina.

300 Achelous] *amnis Acarnaniæ, prius* Thoas *dictus, ab Acheloo Thessalo nomen accepit. hic pro Deianirâ cum Hercule conflixit. vide infer.* 585.

301 Cum lesta] *Sophocles:*

Procus obtigit mihi (Achelous inquam) in triplicem
Mutatus os habitúmque formam: is à patre
Consortia thalami ambiit diu mei.
Nunc euidenti obambulabat imagine
Tectus bouis: nunc variis tinctus notis
Terga, vt draco horrebat: figuram etiam hominis
Bouis capite sumebat ——

ita Ratallerus V. C L. cuius ego vt plurimũ interpretatione vtor in Sophocleis.

313 Non erit] *sic refertur ad sequentia; alij malunt ad præcedens. nam ediderunt*; erat.

320 Sæua iamdudũ faces] *valdè hîc vel mutili quidã codices, vel redundantes alij. Moguntin. Herbipolens. Veneti, Basileens. & Lugdunens. non habent multa quæ alij. nam tantùm exhibent*: nam tuum gens Herculẽ Defendet omnis, vna quot pœnas, *&c. at N. edidit*: ——sæua iamdudum faces In te ferentur. Vindicẽ tellus suum Defendet omnis. vna quot. *multo meliùs; sed optimè liber vet. Ius. Lipsij*: saxa iamdudum & faces in te, *&c. optimè, inquam, si pro*; ferentur, *rescribas*; feruntur. *vult enim illi hæc ante oculos iam, quasi præsentia, versari. vt infrà*:

Iam, iam minaces ire per cælum faces
Specta, *&c.*

326 Tonantem fulmine excusso diem] *significat tonitru fulmine posterius, quia sic apparet: quod mulierculam decuit dicere. contrà tamen fieri sciebat Seneca, vt patet ex 2. li. Nat. quæst. & docuerat Aristoteles, vbi de fulmine & tonitru ex professo lib. 2. & 3. Meteor. quin & ipse poëta Epicureus cecinerat*: Tonitrum post fit vt auribus accipiamus,

Fulmina quàm cernant oculi. quia semper ad aures
Tardius adueniunt, quàm visum quæ moueant res.

nimirum, iuxta multos, visiles illæ imagines, motus non indigæ, in instanti percipiuntur: at soni simulacra, quia per motum fiunt, successiuè ad aures & tractim perueniunt. 336 Scytháſve] *suspicor rectiùs*; Scytháſque.

344 Herculi nuptam licet] *sic N. alij reponunt*; Herculis nuptam libet. *sed omnes mei manus. & Herbipol. & Veneti, & Parisiens. Compluten. & Lugdun.* Herculi iunctam liber. *Basileens. in contex.* victam, *in marg.* nuptam. *Nihil censeo contra consensum tot exemplarium. Sensus; mori opto, sed iuncta meo Herculi; sine illo viuere nõ possum; mori potero, & placet, cum illo: sed non sine vindictâ. necanda prius pellex, & quicquid ex meo in illâ.*

348 Feriat] *proprium victimis vocabulum. Briss. lib. 1. Formul. pag.* 19.

350 Vaſtum foues] *quidam libri*; paſtum foues. *primò nutris, & adultum dolorem fouere pergis.*

352 Caſum times] *optimè Herbip. & Veneti omnes*; caſſum times. *fruſtrà. ortus error quod in m. ſ. rarò ſuo loco litteræ geminantur, non ſuo ſæpè.*

357 Illicita amantur, &c] *ſic audi illud Taciti*: Fato quodam, an, quia præualent illicita, abhorrebat. *Annal. 13. & ſimile Petronij*: Vile eſt quod licet, & animus errore lętus iniurias diligit. *ſic ſacræ litteræ* Aquas furtiuas *dicunt* dulciores. *ſic Ouidius*:

Quicquid ſeruatur cupimus magis, ipſáq. furē Præda vocat.
Quod licet ingratum eſt, quod non licet acrius vrit.
Nitimur in vetitum ſemper cupimúſque negata.

ſic Græcis; dulce pomū cùm cuſtos abeſt. γλυκεῖ ὀπώρα φύλακος ἐκλελοιπότος.

358 Fortuna amorem, &c.] *ſic apud Papin. 8. Thebaid.*

———ſponſam cui caſtus amanti
Squallor & indigni commendat gratia luctus.

multum auget amorem commiſeratio. docet id Iocaſta in Thebaid. quæ licet vtrumque natum pari affectu diligebat, in illum tamen, qui exulabat, non qui regnabat, vehementius propendebat.

359 Vel ipſam] *vel iccirco illam amat, etſi non forent aliæ amoris cauſſæ, quia exulat, &c.*

362 Nut. hoc vſitatum] *Ego verò, ſi locus coniecturæ, opinor hunc adhuc verſiculum relinquendum Deianiræ: ſequentem verò Nutrici dandum. Solet (inquit illa) Hercules amare captas. Reſpondet Nutrix, ſolere, ſed breui ſpacio, & mox abijcere: ídque probat exemplis Heſiones, Auges, Theſpiadum, Omphalæ. quæ ſanè nullo modo ab ipſâ Deianirâ dici conuenit. cogitate Critici, & adſentiemini.*

363 Soror] *Heſione, Priami germana, neſcio an ab Hercule fuerit adamata, liberatam ſcio & ereptam Ceto, &, captâ Troiâ, Telamoni, quòd primus murum occuparat, conceſſam; ex Ouidio lib. 11. Metamorph. & Virgilio 8. Aeneid. Et quidem tūc Herculem, cùm balænam inuaſiſſet, principiò quidem ab eâ deuoratum, ſed euaſiſſe glabro dumtaxat & caluo capite, præ caloris belluini magnitudine pilis defluxis, ſcribit Sex. Empyricus contra Mathemat. cap. 16. quo pacto intelligendum, quod eadem de re obiter Theophilactus prodidit Commentar. in Ionam, triduo Herculem in ventre ceti fuiſſe, & pilorum tantùm iacturâ factâ incolumem emerſiſſe.*

364 Conceſſa famulo eſt] *Iouis nepos, vt Herculis famulus dicatur? non opinor. Mallem*; famula eſt. *vt enim* Dominæ, *ſic &* Famulæ *nomen inter* ἐρώτικα. *ſic Phædra ſe* famulam *vocari mauult, ſup. Hippol. vel* famulum *intellige ſocium, comitem. fidiſſimus enim Herculi Telamon & Argonautarum omnium amiciſſimus; qui multa cum eo prælia & labores confecit. Vide Scholiaſt. Apollonij in lib. 1. verſu 1289.*

366 Arcadia virgo] *Augen Hercules, Aloei Arcadis filiam Mineruæ ſacerdotem, vi conſtuprauit, ex eaq. Telephum genuit: ſed neglexit poſtea. nam ab irato patre in arcam ligneam ſimul cum puerulo, quem pepererat, incluſa, &*

& mari expositæ, opem nullā tulit. Vide Andocydem in accusatione Palamedis, Strab. lib. 13. Diodorum lib. 5. Apollodorum li. 2. Bibl. & Hyginū cap. 99. Fabul. hic autem Senecæ locus videtur expressus ex Ouid. in epist. Deianiræ:

Et mater de te quælibet esse potest.
Non ego Partheniis temeratam vallibus Augen,
Nec referam partus Ormeni Nympha tuos.
Nec tibi crimen erunt, Teuthrantia turba, sorores;
Quarum de populo nulla relicta tibi.
Vna recens nobis referetur adultera crimen:
Vnde ego sum Lydo facta nouerca Lamo. *&c.*

dixi plura in Herc. Fur. versu 464.

369 Thespiades] *Teuthrantis neptes, Thespij filiæ quinquaginta, quas vel totidem noctibus, teste Apollodoro lib. 2. vel septem noctibus, iuxta Herodorum referente Athenæo lib. 13. cap. 2. vel vnicâ, vt scribunt Arnobius, & plerique, cunctas matres fecit.*

370 Breuique] *enclyticam addiderunt, vt hiatum vitarent; sed illa menti loquentis maculam aspergit. dele* ͜.

371 Tymoli] *Tmolus mons Lydiæ, trisyllabus vel disyllabus antiquis, vt & nostro, Thebaid:* Hinc nota Baccho Tmolus attollit iuga. *Virgilius 1. Georg.* —— nonne vides croceos vt Tmolus odores. *Ouid. 4. de Ponto:* Africa quot segetes, quot Tmolia terra racemos. *Plinius lib. 5. c. 29.* scribit fertilem esse croci & vini. *quare apparet vitiosè apud Martianum Capellam lib. 6. cap. de Phrygiâ, editum:* Dehinc Tmolus loco florens, amnísque Pactolus. *emenda,* croco florens.

373 Vdum feroci] *Excusi omnes & Moguntin.* Vnum. *male. deterior quoque expositio interpretum, quasi texuisset, non neuisset ad colum. In quatuor m.s. legitur:* Vtrumque forti stamen. *pellucet mihi quiddā in his verbis, aptum menti Omphales, & Zelotypiæ Deianiræ.* μεταφορικῶς, *stamen alterum; ipse amor Herculis, & labor Mineruæ. Sed longè hoc petitum. Quare mallem,* vtrimque forti, *hoc est, fusum in omnem partem forti manu intorquens: vel,* vtraque. *Videmus enim, dum fusum torquent, sæpe vtramq; manum adhiberi: minusq; mirum id in Heroë nendi imperito. Retinui tamen, eruditi & amici coniecturam. nam fit nentium stamen vdum saliuâ vel digitis aquæ immersis, vel tanti asini sudore madefactis. vt noster;* stamē vdum, *sic Virgilius vdum librum:* —— vdóque docet inolescere libro. *citatur à Nonio, sed sine interpretatione nec suo loco, in* delibratum. *inde, meo iudicio, expellendum. Repetitur enim aptiùs, in* librum. *Nisi Nonius illic explicuerat verbum;* inolescere, *& interpretatio periit. tunc post,* discissum, *lacunæ nota ponenda, ante Virgilij versum. Leue hoc (fateor) & obuium: sed quod, post tot Argæos oculos, remansit, & ne in vltimâ quidem Nonij editione, nec aliis alibi, me conscio, fuit animaduersum.*

375 Crinémque mitra] *docet nos hæc Herculis seruitus, quam sæua & impotens sit tyrannis amoris: de qua multa eloquentißimus, & inprimis pius Hispaniæ scriptor Lud. Granata, lib. 1. Ducis Peccator. par. 2. cap. 9. §. 2.*

quem librum vtinam cuncti valdè sibi facerent familiarem. Ignominiosam hanc Herculis abiectionem describunt, Propertius li. 4. eleg. 10. Ouid. in epist. Deianiræ, Albinouanus Pedo in eleg. de obitu Mecænatis, Papinius lib. 1. Achilleid. Lucianus lib. de scribend. histor. ex Theologis Origines lib. 3. contra Celsum, Tertullianus lib. de Pallio cap. 4. & Lactantius lib. 1. diuin. Institut. cap. 9. Certum est reginam illam petulantem, vocatam Omphalen. Nam quod aliter Prudentius, inquiens:

Fusos rotantem cernimus Tyrinthium,
Cur? si Neæræ non fuit ludibrio?

hoc enim vulgari modo dictum, quo meretrices omnes, bene habitæ, & succi plenæ, quas Attici pagiles, Romani Neæras. sic enim idem Ariadnam, lib. 1. contra Symmach.

Hanc iubet assumtam feruens post vina Neæram,
Secum in deliciis fluitantis stare triumphi.

376 Myrrha] *myrrha gummi genus odoriferum, in Trogloditide, Arabiâ, Sabæâ nascens: Sabæa vilißima ferè, teste Plinio lib. 12. cap. 15. & 16. vnguentum ex solâ myrrhæ guttâ, στακτὴ dicebatur.*

377 Leui] *inconstanti, & citò exstinguendâ.*

378 Hærere] *rectißimè Critici aduertunt hæc tribuenda Nutrici, non Deianiræ.* 381 Inuestit] *vestibus ornat, & contegit omni ex parte. elegans vocula.*

384 Deforme foliis] *prius excusum;* solis, *vt in Herbipol. & Venetis. Nos & retinuêre Lugdunens. primi Basileens.* folia *nobis, sed non Sybillæ. Nudum nemus significat, vacuum foliis, exstantibus tantùm truncis arborum: ita tamen vt trunci ramos complecti intelligantur. quis enim tantus brumæ rigor, vt ramos etiam cunctos deiiciat? neque id vult noster. comas tantùm significat decidisse: & comæ, folia sola. Legendum aliquando putaui:* Deforme foliis aspicis truncum nemus. *nam arbores truncæ poëtis, quæ sine foliis. sic Ouidius lib. 8. Metamorph.* Truncat olus foliis. *Verùm, quare ad coniecturas, cùm æquè bona quæ exstant?*

388 Et partu] *peruersè Lugdunens.* ex partu.

390 Eripuit] *æquè fluet versus, æquè constabunt omnia, etiamsi retinemus, quod omnes libri ad vnum exhibent. nimiæ istæ deliciæ; quibus tam diffluimus.* 391 Perdat] *Moguntinens.* perdit.

397 Totis gentibus] *offendit me hoc, & perplacet quod in marg. Basileenses exhibent;* notis. *vel sanè;* cunctis.

385 Sic nostra longum] *Sophocles:*

——— ad hæc talis ætas eius est,
Magis, magísque quæ venustatem augeat:
Mea indies flaccescit: illa est lubrici
Decerpere à quà oculi solent florem: ast ab hac
Pedem retrò ferunt.

399 Quo nimis quisquis Deos orabat vllos] *ita plerique lib. scripti. vnus;* queve mens quicquam Deos orabat. *Eguian.* quæ nimis quisquis Deos o. illos. *Mogunt.* quæ mens quidquid Deos o. vllos. *sed postea in eo recentiori charactere emendatum:* quæ quicquid

quicquid. *Primus Venetus*; Quæ enim quiſque Deos. *alÿ duo Veneti, & Herbipol.* Quo nimis quiſquis Deos orabat vllos. *Quis mihi nunc Oedipum aliquem, qui hæc Sphingea enodet? hæreo, non ſolus: hærent & reliqui. aliquid olim ex coniecturâ in Aduerſar. iis, & vt video, eam Raphalengius in contextum recepit, etſi nihil in Notis eâ de re: nec an coniecturæ meæ dumtaxat, an codicum etiam approbatione. Mihi quidem, niſi libri ſuffragentur, certum in contextum illam non recipere. vidi qui in Suſpicion. lib. 6. legeret*; Cominùs quiſquis Deos, *&c. hoc ſenſu quæcumque mulier ardentiùs aliquid à Diis, nimis optabat meum coniugem ſibi; veterum illâ ſuperſtitione Deos de proximo & cominus adorandi; quaſi eminus minus exaudirent. laudant de ritu Senecam epiſt. 41. & Arnob. lib. 6. adferam & aliam, æquè incertam. quid ſi?* —— quid niſi? quiſquis Deos, *&c. hoc ſenſu; quid aliud Deos oraret, quàm thalamos meos, quæcunque nurus aliquid orabat? Afranius apud Feſtum ſimili phraſi vſus*: me auctore mater abſtinebis. quid niſi? *Sed Feſtus ipſe ibidem, ſi non ſcalpro, luce ſaltem indiget. Quare fortaſſis tutiùs, hoc totum ſine quo ſententia & moduli ſibi conſtant, præterire, vel manum abſtinere; & ignorantiam meam fateri. vtinam non in grauioribus. nugæ ſunt iſtæ, quarum ignoratio leuis.*

405 Meruiſſe] *minus eſt honoris & commodi in matrimonio Euryſthei, quàm dedecoris & damni in repudio Herculis. non emam toros regios, vt thalamis Herculeis priuer.* meruiſſe regnantis, *omnes libri quos videre potui. Poſſet etiam recipi, quod ex vno libro Lipſius*: caruiſſe regnantem, *& explicari; vile mihi & leue coniugium Euryſthei, ſi non maritus Hercules: præ quo, deſpicio mortales omnes.*

407 Conciliat] *Quinctilianus Senior Declamat.* 1. Maritum & vxorem, niſi liberis initiarentur, non fortiſſimis corporum vinculis inhærere. *Claudian.* 1. *in lib. Eutrop.*

Femina cùm ſenuit, retinet connubia partu,
Vxoríſque decus matris reuerentia penſat.

422 Oechalia] *non illa, quæ poſtea Chalcis, nec ea quæ in tractu Meſſeniaco, de quibus Stephanus & Plinius lib. 4. cap. 9. & 12. ſed tertia Boeotiæ, Euryti, iuxta nonnullos, Regia, quam Oechalius amnis alluebat, quamq́. funditus, propter denegatam Iolen, Hercules euertit. conſule Euſtath. in Iliad.* β.

427 Furit] *ſic Moguntinenſ. ſed in eo emendat.* ferit.

431 Sic] *propter Megaram hoc dicit.*

438 Perimam dolo] *priuatis in odiis, nec ferro, nec dolo liceat: ſed, cùm iuſtum bellum ſuſcipitur, D. Auguſtino iudice q.* 10. *ſuper Ioſue; vt apertè quis pugnet, aut ex inſidiis, nihil ad iuſtitiã intereſt: hoc Xenophontis in Hipparcho, Thucydidis lib. 5. Homeri, Virgilÿ, ceterorum probat auctoritas.*

440 Quem nec Nouerca] *ſic Ouidius in epiſt. Deianiræ.*

Quem nunquam Iuno, ſeriéſque immenſa laborum
Fregerit ——

Peremit] *ſic Lugdunenſ. & Lipſienſ. ſed Herbipol. & Veneti*; perimit. *melius ſchidæ Burdegalenſ.* potuit.

441 Deia. cælestis] *hunc versum qui* NVT. *tribuunt, turbant planè. nam cùm* NVT. *quæreret illáne Herculem perimeret, quem Iuno non potuerat: Respondet irata mulier: Ego verò perimam: etsi Iuno non peremerit. Nimirum quia, superi quos volũt vlcisci, miseros faciunt; homines, quos vlciscuntur, occidunt & nullos esse volunt.* NVT *si illi non vis, parce tibi, & time tam sæuum facinus, vel tuá causâ.* DEIA. *Cur timeam? expuli metum omnem. nihil timeo. non potest non omnes contemnere, qui ante omnia mortem contemsit. mihi mors futura solatio, vita supplicium est. opto mori, non metuo. Ideo subiungitur.* DEIA. Contemsit omnes, *&c. pro;* omnes, *malim;* omnia.

446 Cur sæua modicis] *cur exiguo errori & modicæ culpæ, crudelia & atrocia supplicia paras?* Modicis, *est in o.v.l. in Herbipol. Venetus, Lugdunens. primi Basileens. deprauarunt;* sæua modicè. *paullo minùs; qui,* sæua immodicè *legebant.*

448 Pascit] *nutrit continuò & fouet, nec sinit intermori.*

452 Artibus magicis] *in dæmonis aut magorum, qui per illum sua operantur, potestate non esse, hominem inuitum ad amorem aut lubricæ Veneris consensum impellere ex D. Iustinæ virginis & martyris, & D. Cypriani illius, qui primò maleficus, postea Christi athleta fuit, apud Laurent. Surium, vitâ patet, & certo certius est. potest his artibus ad insaniam homo perduci, perturbatione phantasmatum, vel organorum capitis disturbatione & functionibus impeditis; potest memoria vitiari, sed non potest hominis voluntas, dummodo nolit, vnquam efficaciter in peccatum, & proinde nec in huiusmodi amorem pertrahi. Fidelis enim est Deus, qui non patitur nos tentari supra id quod possumus, teste D. Paullo, & docent hoc D. Hieron. in histor. S. Hilarion. D. Gregor. Nazianz. orat. 29. In Cyprian. & Epiphan. hær. 30. Fateor tamen posse sensitiuum appetitum cogi & necessariò ad appetendum induci; & sic his artibus artius ligari coniuges; vt è contrario vsus quoque matrimonij iis impediri potest. c. fin. 33. q. 1. vide Siluest. verb. maleficium. 46. & Canonist. in tit. de frigid. & maleficia. & in d. c. fin. Paluda. & alios theolog. in 4. d. 34.* 454 Vernare] *frondescere, virere. Propertius:*

Dum vernat sanguis, dũm rugis integer.

455 Fulmen] *Ouidius:*

Illa refrenat aquas obliquáque flumina sistit.

lege; fulmina, *quæ propriè obliqua.*

Concussi] *non minora iactitat Simon Magus apud D. Clement. Rom. lib. 2. recognit. tempestates & procellas magos excitare posse, communis sententia est, nixa scripturæ & legum auctoritate. vide Binsfeldium Confession. maleficar. conclus.* 11.

457 Fontibus] *Fontana enim aqua rarissimè à fluminibus vel mari manat, rarò etiam è pluuiis colligitur, frequentius ex terræ concauitatibus sua sponte erũpit. ideo noster ad causam crebriorem respexit. videndi Seneca li. 3. Nat. quæst. Georg. Agric. lib. de ortu. & caus. subterran. 1. Anton. Galatæus lib. de fluuiorum origine.* 460 Manes] *Empedocles:*

Exstinctúmque hominem nigro reuocabis ab orco.

sed

sed falluntur venefici. non enim necromantiâ ipsas animas defunctorum euocat vi sua, nec etiam dæmonis; sed, si verè damnati anima appareret, per miraculum id fieret; si beati, diuinâ virtute & permissione. vtplurimum dæmon earum loco apparens decipit. vt docet ex D. Augustin. & Chrysostom. D. Thomas. 1. p. q. 117. art. 4. ad 2. At legimus in sacris litteris Samuelis defuncti animam à Pythonissâ excitatam. 1. Reg. 28. & Ecclesiast 49. scio. sed diuina permissione. & adhuc dissensio inter Theologos, vtrum hæc vera apparitio, an illusoria, & per dæmonis fraudem? ita volunt D. Iustin. q. 52. ad Christian. Raban. Maurus lib. de præstig. dæmon. Isidorus lib. 8. Orig. D. Augustin. in lib. quæstion. vet. & nou. Testam. q. 27. & c. fin. 26. q. 5. Cyrillus lib. de adorat. spirituum, & Anastasius Episc. Nicenus in lib. quæstion. q. 37. qui liber perperam Athanasio ascribitur. tamen veram esse potuisse ex permissione diuinâ, fatetur ipsemet D. Augustin. lib. de curâ pro mortuis cap. 10. & pulcrè docent Abulens. in d. cap. 28. q. 28. & Alfons. Castrius lib. 1. de iustâ hæret. punit. & Franc. Vallesius de sacra philosophia cap. 33. & veram fuisse tenent multi Catholici, cum Rabbinis. vide D. Thom. 2. 2. q. 95. a. 4. ad. 2. & hoc videtur securiùs. nam scripturæ magis consentaneum, & à pluribus Patribus receptum, vt docet ex Societate nostrâ Robert. Bellarminus lib. 4. de anima Christi, cap. 11.

463 Leges] *hic pro naturâ rerum ponit. Hippolyt.*

Nec vllâ lege victum melioris soli.

aliquando vsurpat pro fato, aliquando pro iure.

470 Sit] *rectè corrigunt*; stet. *& huic mox opponitur*; fugerit. *quare non mouendum loco.*

472 Vicit & superos] *Sophocles:*

Inuictæ Veneris magna potentia est.
Namque vt illa quæ Deos contingunt
Facta omittam, vtque superûm patrem
Ludificatus sit Iouem, furuíque
Regem Tartari,
Dominúmque maris; cuius magno,
Terra tremuit concussa tridente
Neptunum —— *Idem:*
Inuictus enim Deus Venus.

481 Interim scelus] *hoc est, interdum. sic fortè sumitur à Volcatio Gallicano, in Cassio:* Fuit his moribus, vt nonnunquam trux & asper videretur, aliquando mitis & lenis; aliquando religiosus, aliàs contemtor religionum; auidus vini, interim abstinens. *hoc est, aliquando temeto deditus, aliquando abstemius. suadent, quæ præcedunt. Vide infr. vers. 928.*

Interim scelus est fides] *hoc est quod D. Ambros. lib. de Offic. 3. scribit:* esse nonnunquam contra officium fidem seruare. *& quod D. August. censet. c. si ad peccatum. 22. q. 4.* Si ad peccatum committendum fides exhibeatur, fidem appellari non debere. Fidem *hic pro silentio posuit, eam extra scelus commendat pulcrè Anaxandrides:*

ὅτις

ὅτις λόγους γὰρ, παρακάθηκην ὡς, λαβὼν
ἔξειπεν. ἄδικός ἐστιν ἢ ἀκρατὴς ἄγαν.
ὁ μὲν διὰ κέρδος ἄδικος· ὁ δὲ τούτου δίχα
ἀκρατὴς ἴσως δ᾽ ἔγ᾽ εἰσὶν ἀμφότεροι κακοί.

Commiſſa cui ſunt verba, ſeu depoſitum;
Si retegit, eſt iniquus aut garrulus.
Si ſpe lucri, eſt iniquus: hac ſine, garrulus.
Cenſendus autem vterque pariter improbus.

Dionyſius Halycarnaſſ. lib. 11. Pactiones ſi quas inter vos feciſtis arcanas, fidémque dediſtis, ſponſores facientes Deos. ſeruatas eas putato impias, vt aduerſus ciues & patriā: at ſolutas, pias. Dij enim ſe ad pulcros honeſtóſque conſenſus adhiberi gaudent, non ad turpes atq. iniuſtos.

486 Eſt in remoto regię ſedis loco] ſic videtur etiam legiſſe Bernardin. Gellius. 490 Latet] primus N. mutauit, repoſito; manet.

492 Theſſalo] Ixioni; cui Nubes Centauros genuit: vnde à Claudia-no vocantur, nubigenæ.

493 Celſus] hoc malo, quàm illud vnius lib. trepidus.

496 Achelous] amnis Acarnaniæ in Epiro, teſte Strabone, olim Thoas post Theſtius, & Axenus auctore Plutarcho lib. de fluminib. dictus; oritur ex Pindo, & diu per planiciem lapſus, tandem in Ionium è regione Echin-dum, influit, vt docent Thucidides lib. 2. & Plinius lib. 11. cap. 85.

497 Turpis] alij corrigunt ex vno manuſc. turpe. hanc pugnam deſcri-bit eleganter Nonnus Dionyſiac. μγ΄.

Cornu] cunctis fluminibus veteres cornua tribuerunt, vt docui in N... Claudiani, & notum eſt, & optimè de eo diſſerit Pierius cauſas referens li-bro 3. Hieroglyph.

501 Altum gurgitem] ideo Sophocles Euenum vocat profundifluum flumen. Non placant aures meas qui hîc reponunt & pontum. Nuſquam le-gi, tum refluxum maris, vel æſtum ſolere vndas Eueni replere & repellere. ſanè non arbitror. nec tam litoralis Euenus, qui priùs in Cephiſſum influit, & nomen amittit; Cephiſſus mari illabitur. quomodo ergo refluxus per totum Cephiſſum in Euenum vſque? nec indicant Sophocles aut Ouidius, ſed vbi-riorem ſolito fuiſſe, quòd nimbis hiemalibus eſſet auctus.

504 Vagum] non malè vagus vortex flumen: & noſter etiam ſuprà vo-cat Euenum vagum: neque tunc peruius, aut vadari poterat: quare parū pro-derat ſolitum eſſe vadis tranſire. igitur ſequor meorum omnium tam exca-rum, quàm ſcriptorum ſcripturam. non tamen pugnarim, ſi quis malit; va-dis nam & Ouid. ſignificat, cùm ait Neſſum ſcitum vadorum.

Precium popoſcit] Sophocles:

Ab hoc viator Eueni per gurgites
Stata ſolet mercede quiuis traiici.

Strabo· Neſſum hac in parte deſignatum portitorem fuiſſe, occiſum ab Hercule vulgatur cùm inter traiiciendū Deianiram violare conaretur.

505 Equo] De Centauris abundè ſuprà egimus, & videndi præter ci-tatos

tatos, Lucianus in Hermotimo, & in Antiocho, Plutarchus in Conuiuio sap. & lib. de vitando ære alieno, Strabo lib. 9. Plinius lib. 7. cap. 58. & Tzetza Chiliad. 7. histor. 99. & 273.

508 Medióque adhuc] *Ouidius scribit etiam Herculem exisse, Archilochus neutrum, in medio enim Eueno vult occisum Nessum, vt docet Schol. Apollonÿ in lib 1. aptiùs vtreque noster rem totam.*

511 Tu præda] *rapina enim & præda Nesso, quæ præmium Herculis.* ideo raptam *vocat Ouidius:*

Dat munus raptæ velut irritamen amoris.

525 Monuit] docuit, *alÿ. Moguntin. deest, sed inter lineas alienâ manu;* monuit. *Porrò de Mychale etiam Nemesianus Eclog. 4.*

Et mille ignotas Mychale circumtulit artes,
Cantauit quod Luna timet, quo rumpitur anguis,
Quo currunt scopuli, migrant sata, vellitur arbos.

526 Magam] *olim Persis* Magi, *siderum, & physicæ totius periti, vt ex Cicerone lib 1. de diuinat. & Plinÿ lib. 6. & 20. colligitur, dicti Mechasphim* מְכַשְּׁפִים *Persicâ voce ab Hebræis. postea cùm plerique relictâ sapientia rerum verarum ac naturalium, ad superstitiosas, & dæmonum cultum delaberentur; hoc nomen solis cœpit maleficis, Goëtiæ studiosis, tribui. Duplex enim Magiæ tum species constituta. Vna, vetus illa, intimæ philosophiæ nucleus, ipsa naturæ secreta callens: altera malorum spirituum inuocationibus & familiaritate, & malis carminibus infamis & inauspicata. Hæc vltima,* Goëtia *mera cùm sit; audent illam tamen homines impÿ* Theurgiam *vocare. nec desunt qui vim illi bonos etiam angelos cogendi & ligandi ascribant; & quæ hoc potest,* albam *magiam nuncupant; quæ malis euocandis dat operam,* nigram. *Sed hæc opinio, vt orta ab Iamblicho, Plotino, Porphyrio, Iuliano, iuratis fidei hostibus, Christiano prorsus exsecranda. Semper enim siue atra, siue candida specioso vocabulo, cacodæmoni honorem exhibet, & humanis diuinisq́ue legibus supplicia dira debet. Nunquam bonæ beatæq́ue mentes magis communicant, nec eorum sceleribus vllam opem ferunt, vt rectè docet Bernard. Basinus de artib. Magicis concl.* 8. *Hæc ego nunc & sæpe de his malis artibus, quod (proh dolor!) nimis hodie notæ, nimis, etiam teneræ ætati, familiares.*

Vide Calium lib. 3. variar. lect. ca. 43. & Michaelē Medinam lib. 2. de recta in Deū fide cap. 1. & 7

537 Sinus] *sanè;* tactus sinus, *non quadrat. sed quia v. l.* tactus imas, *legam;* tectus imas. *si versus patiatur. latenter (ait) intima & penita cordis penetralia penetret, semel artubus receptus. nunc assentior Lipsio reponenti;* tactu intimas. *Herbipol. & quidam Veneti;* tractus sinus. *vitiosè.*

545 Neruo] *arcu.* 552 Rapidum] *Mogunt.* trepidum.

553 Puellæ] *Europæ Agenoris filiæ, à quâ volunt tertiam orbis partem nominatam. Andron Teius tamen prodidit, Oceano nupsisse duas nymphas; ex quarum vnâ, natæ Asia & Africa; ex alterâ, Europa, & has orbis partibus nomina dedisse.*

559 Furua] *Moguntinens.* fulua. *an sceptrum Ditis aureum? fuliginosum potiùs & anthracinum.*

569 O quod superbæ, &c.] *Aristoteles lib. 1. Polyt. cap. 11. ait tyrannis*

paucos esse veros amicos, quòd ab iis adulatores diligantur. & Seneca lib. 6. de benefic. de iisdem: vix est, qui illis verum dicat, sed vnũ omnibus adulandi certamen, vnum amicorum omnium studium, vna contentio quis blandissimè fallat. *Æschylus:*

Inest enim hic omni tyrannidi
Morbus; amicis non confidere.

quis ergo illis fidat? quis fidus futurus? fides fidem prouocat, diffidentia perfidiam. 571 Nostra quos neuit] *Sophocles:*

—— tunicam vt hanc dexterâ textam meâ
Donum Herculi meo feras ——

commendat seipsam à lanificio, cuius quàm studiosas esse feminas oporteat, docet And. Tiraquellus in leg. connubial. 10. à num. 38.

574 Iecur] *huius meminit, quia in eo sedes amoris. iuxta illud tritum:*

Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commouet iras,
Splen ridere facit, cogit amare iecur.

Iul. Firmicus lib. de erroríb. profanar. religion. cap. 5. Tertia pars constituitur in iecore, vnde libido nascitur & voluptas. Illic enim genitaliũ seminum collecta fœcunditas, naturalibus stimulis desiderium cupiditatis exagitat. *Lactantius lib. 6. Institut. cap. 15.* Quod si (vt medici dicunt) lætitiæ affectus in splene est, iræ in felle, libidinis in iecore, timoris in corde. *Claudianus in Panegyri de 4. consulatu Honorij elegantissimis versibus humanam describens animam, cupiditates omnes in iecore collocauit: ascriberem, nisi multi forent. ideo & Horatius:*

Non ancilla tuum iecur vlceret vlla, puérve.

rectè. Amor enim ex bile flauâ gignitur, cùm calidæ aridæq́; sit naturæ, & ignis locum in homine possideat. Nam veteres, vt hoc obiter dicam, quatuor humoribus hominem, quasi elementis constare volunt, quæ totidem mundi elementis respondeant; sanguine, pituitâ, bile flauâ, bile atrâ: sanguinem quidem, qui calidus & humidus est, ex corde oriri, & aëri respondere; pituitam ex cerebro manare, humidam & frigidam, aquæ; bilem atram ex splene, frigidam & siccam, terræ; flauam verò bilem, ex iecore, aridam & calidam, igni. Propter has autem qualitates seu ποιότητας *magni mundi elemẽtis tam consentaneas, hominem* μικρокόσμον *dictum autumant medici. Quod ipsum ex Theologis nõnulli, vt D. Cyprianus, ex quattuor Græcis characteribus nominis protoplasti* τὸ ἄδαμ *eliciunt, quibus credunt totidem cardines orbis significari, per prius* τὸ ἀ, *Orientem* ἀνατολὴν; *per* τὸ δ΄, *Occidentem* δύσιν; *per posterius* ἀ, *Aquilonem,* ἄρκτον; *per vltimum* μ΄, μεσημβρίαν, *Meridiem: qua de re multa Eugubinus in epist. apologeticâ contra Erasmum, Picus Mirandulan. in Orat. & lib. 5. Heptapli cap. 4. Francis. Georg. Harmoniæ mundi cant. 1. tom. 6. & Pontus Thyardæus in lib. de vniuersita. addo Marij Victorini carmen Genes. lib. 2.* —— Deus omnia nosse

Quæ bona sunt, cum luce, dedit; mundóque minori (*homini*)
Quicquid maior habet, sacro innotescere sensu,
Seque per hæc, voluit ——

ad Dei nos ergo ista cognitionem, laudem,

laudem, amorem inuitant. & tamen hunc hominem videas pecudum potiùs vitam viuere, & quasi belluina mens ei foret, stupidum ac vagum, huc illuc circa terram rapi, solo inhærere, nec assurgere aut erigi in cælum. Questus id Antidamus in Moralibus his verbis: Fabrè compactũ animal hominem, quis ferat * sic esse pecuatum? quis auerruncassit tam Aretinas hominum mentes? *sic vulgati libri Placiadis hoc fragmentũ contribuunt, & ipse* Aretinas, *interpretatur testeas vel argillaceas: veteres tamen libri habent;* Aricinas. *fors, an scripserat Antidamus;* arietinas? *hoc est, stolidas & fatuas. euincit vocula,* pecuatum. *sed vereor, ne cui petulco hædo, in hanc coniecturam lubeat arietarier.* *Hoc repono, pro ; ex re.

582 Calydoniæ] *alij Calydonij, alij Caledonij: qua in re multum in editis libris peccatur; & legi virum eruditum non ita pridem luculentè cæcultientem.* Caledonij, *Ptolomæo & ceteris Græcis* καληδόνιοι; *secundâ productâ, Scoti in Britanniâ, tertiam corripiunt, Lucano, Martiali, Ausonio, Claudiano. apud Statium lib. 5. Siluar. in Propemt. Crispini, vbi de Albione, & apud Sidonium in Panegyr. Auiti versu 89. hos repono. apud Martialem verò vel repono, vel retineo lib. 1. in his:*

Nuda Caledonio sic viscera præbuit vrso. &

Quincte Caledonios Ouidi visure Britannos.

Calydonij, *contra secundam corripiũt, tertiam producunt, & sunt in Ætoliâ, hoc loco, & in Troade:* An ferâ notam Calydona sæuâ. *Claudianus:* Mœnibus ex altis Calydon. *idem confirmant Manilius lib. 5. Ouidius in Metamorph. Lucanus lib. 6. Pharsal. Statius 4. Thebaid. Silius lib. 15. & ante omnes Homerus Iliad β'.*

Χαλκίδα τ' ἀγχίαλον, καλυδῶνά τε πετρήεσσαν.

Chalcida maritimámque & Calydona petricosam.

sic etiam scribunt Ptolomæus in tab. Thucydides lib. 3. Strabo, ceteri.

IN CHORVM.

Mulieres Calydoniæ deflent Deianiræ sortem, se illi vt fuère in prosperis, sic in aduersis comites fidas spondent: in ambitionem & auaritiam præposteram mortalium & tyrannorum studia inuehuntur, & priuatã fortunã extollunt.

585 Acheloi] *tres sunt amnes huius nominis, vnus in Phrygia, apud Homerum, à Sypilo defluens; alius Arcadiæ, pone Lyceum montem, Pausaniæ in Arcadic. tertius noster, de quo iam egimus vers. 496. quem idem Homerus fluuiorum Regem vocat; à quo aquæ omnes vocantur,* Acheloides vndæ, *vel* Acheloia pocula *Maroni 1. Georg. vt obseruarũt Eustatius in 2. Iliad. Macrobius li 5. Saturn. cap. 18. & Brodæus Comm. in lib. 1. Epigr. huius fluminis descriptionem à Thucidide positam lib. 2. commendat Demetrius Phaleræus.*

591 Flauus Lycormas] *Strabo:* Euenus, Lycormas priùs vocatus. *Archelaus:* Lycormas Ætoliæ fluuius, qui postea alio nomine dictus est Euenus, radicem producit quæ Zarisa nominatur, hastæ similem, & obtusæ oculorum aciei vtilissimam. *vnde dictus Euenus, vide Apollodorum lib. 1. Biblioth.*

594 Nos Cadmeis, &c.] *consueuimus tecum Bacchi sacra celebrare, ta scilicet, quæ Trieterica, tertio quoque æstiuali solstitio (hoc est, anno tertio) veris initio celebrabantur, vt apertè indicant sequentia :* Cùm iam pulso findere Brumæ (*hoc est, finitâ hyeme, fugato Piscium sidere*) Tertia soles euocat æstas (*tertij anni æstiuum solstitium calores incipit adducere*) Et spiciferæ concessa Deæ Attica mystas claudit Eleusis : *quo tempore apud Eleusim Atticæ oppidum, mystæ Cereri initiati, minora Thesmophoria celebrāt; quæ hoc tempore fieri antea docui. De his Trietericis agit Plutarchus lib. 4. Sympos. Problem. 5. & Latini Poëtæ passim, nullus tamē tam perspicuè tempus, quo celebrabantur, expreßit, vt noster. Aristides simpliciter Dionysia videtur vocare, & primo vere celebrari docet :* Primo vere, cùm aguntur Dionysia, sacram Baccho triremim per forum circumferri, signum rei gestæ. Aliquando Chios vrbem (*Smyrnam*) inuasisse, vt vacuam, quod ciues abessent Dionysiis operantes; sed eos, re cognitâ, vt erant Bacchico cum schemâ, latrones fudisse, & naues eorum occupasse, & Pyrrhicam vere Baccho saltasse, & in hostium corporibus Dionysia peregisse. *Orat. 15. & 22. tom. 1.* Cadmeis cistis] *calathis Thebanis.*

Orgia] *sic Græci, quas Latini* cærimonias. *commune enim id nomen omnibus Bacchi sacris, vel ἀπὸ τῆς ὀργῆς quia Bacchantes non sine furore; vel ἀπὸ τῶν ὄρων, quia in montibus præcipuè celebrabantur, vnde & Bacchus Festo ὄρειος.* Nyctelia *etiam dicta hæc orgia, quia Bacchus noctu colebatur. Virgilius:* —— vbi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnúsque vocat clamore Cythæron.

ideo faces & lampades ad templa deferebant (vnde auctore Pausaniâ Bacchus apud Pallenenses φαύςριος & λαμπτὴρ) & paßim per plateas vini crateres statuebantur. ita per noctis & vini licentiam nihil turpitudinis & sceleris omittebatur, vt narrant Clemens Alexandr. in Protrept. Arnobius li. 5. & Eusebius lib. 2. Præparat. Euangel. cap. 5. & de Romanorum Bacchanalibus seu Liberalibus Liuius lib. 39. Tacitus Annal. 11. Valerius Max. lib. 6. cap. 3. Tertullian. in Apologet. & lib. de Spectaculis, & D. Augustin. lib. 6. de Ciu. Dei cap. 9. & lib. 18. cap. 13. Gestabant autem Bacchantes varia, vnus quidem vitem, alius hircū, alius cophinum, seu cistam, iuxta Plutarchum, caricis plenam; omnes autē phallos, vt ex Plutarcho docet Cælius lib. 7. c. 16. omnes etiam thyrsigeri, & pampinis, hederaq́; coronati; taurum dentibus laniabant, & per siluas clamoribus dissonis vlulantes vagabantur : tibiarum quoque cantu, & cimbalorum tinnitu cuncta personabant, & (teste Firmico d. lib. cap. 6.) quidam ibant nigro amictu tetri, quidam ostenso angue terribiles, alij ora cruenti viui pecoris membra lancinabant: & Clemens tradit etiam serpentibus coronatos Euan Euian *vlulasse : lacerasse dentibus virides chelydros addit Prudentius :* —— quod & ebria iam tunc
Ante oculos regis satyrorum insania fecit,
Et fecisse reor stimulis furialibus actas
Mænadas, inflammante mero in scelus omne rotatas.

Signum sanè Orgiorum fuit serpens mysteriis initiatus, & Deus sinum peruadens,

uadens, & Draco initiandorum sinu extractus; symbola quoque, talus, sphæra, nux pinea, mala aurea, trochus, speculum; vellus, turbines, volubiles rotulæ, pilæ teretes. collegi ex Clemente in Protrept. Eusebio d. cap. 5. Arnobio li. 5. puto etiam in Orgiis symbolicos fuisse versus illos apud Firmicum cap. 19. & 20. ἐκ τυμπάνου βέβρωκα, ἐκ κυμβάλου πέπωκα, γεγονὰ μυςικῶς ex tympano edi, ex cymbalo bibi, & mysteria religionis perdidici. *Item:* χαῖρε νύμφιε, χαῖρε νέον φῶς. Salue sponse, salue nouum lumen. *Notādum etiam duos fuisse Bacchos, vnum Cretensem, alium tyrannum Thebanum, vt explicat accuratè Firmicus d. cap. 6. & quidem quæ de Lycurgo & Bacchis Thebanis referuntur ad Thebanum pertinere; quæ de Ioue patre & sacris Trietericis ad Cretensem spectare: & postea multis verbis vtriusque historiam narrat. Sed mirè poëtæ amborum gesta confundunt, vt etiam Clemens, Eusebius, & Arnobius. Omnia quæ Græci Baccho tribuunt eiúsque Orgia, ab Ægyptiis Osyridis sacris Orpheus ad Græcos transtulit, vt docent idem Eusebius lib. 2. Præparat. cap. 1. & Theodoretus li. 1. Curation. Græcan. affect. Inueniuntur autem plura quoque Bacchi Orgia; quæ commodè sic distribuentur, vt quædam ab ipso Baccho nomen acceperint, vt* Dionysia, *quæ vel mense Elaphebolione, iuxta Suidā, vel Boëdromione iuxta Plutarchum in Alexandro, fiebant; vt* Theoinia *Atheniensium;* Leneïa, *apud Græcos;* Bacchanalia *seu* Liberalia *apud Romanos. Alia dicta à tempore quo celebrabantur, vt* Trieterica *ista;* Antisteria, *apud Suidam & Thucid. lib. 2.* Protygia, *teste Hesychio;* Nyctelia, *Virgilio & Plut. in Problem. Quædam à vasis & instrumentis, quorum vsus; vt* Choa, *à Themistocle instituta, de quibus Aristoph. in Acharn. & eius Scholiast. in Equitib. & Suidas;* chytra, *Suidæ & eidem Scholiast.* Lagænophoria, Pythegia, Ascolia, *Athenæo, Suidæ, Platoni in Sympos. & Plutarcho in Problem. 71. Sympos. 3. quæ* Ascolia, *Romani* Vinalia *vocabant, & iis per vtres vnctos saltabant, apud Virgil. lib. 2. Georg. Nonnulla à re, in cuius memoriam celebrabantur, vt* Apaturaria, *Tertulliano Apologet. cap. 39. Cetera ab epulis & comessationibus, quæ in iis; vt* Phagesia, *&* Phagesiposia, *apud Athenæum lib. 7. &* Omophagia *apud Arnobium. de quibus omnibus fusissimè N. lib. 1. Conuiuial. antiquitat. cap. 33. Fuêre etiam quædam Bacchi sacra, dicta* Sagræa, *quæ in Sagris Italiæ, & Alymunte Atticæ fiebant; quorum (vt puto) poëtæ, qui exstant, nusquam meminerunt, omnium fœdissima; quæ meritò proscindunt Clemens Alexand. in Protrept. Arnobius lib. 5. & Theodoretus lib. 8. Curat. Græcanicar.*

595 Spiciferæ] *Cereri, magistræ agricolandi.*

602 Vbi iam melior] *Pindarus:* perit honos viro qui priuatur amicis, paucique mortalium in ærumnâ sunt fideles, ita vt sint participes laboris. *hanc in rem Petronij versus refert Salisberiensis lib. 3. Polycratici. cap. 7. quorum quatuor iam posui in Aduersar. illis annectuntur isti:*

Grex agit in schena mimum. pater ille vocatur,
    Filius hic: nomen diuitis ille tenet.
Mox vbi ridendas inclusit pagina partes;
    Vera redit facies, dissimulata perit.

* *Correxi primum, pā mendoſè vulgati.*

f 3 *noti*

noti huic rei confirmandæ Ouidiani loci lib. 1. Tristium, & lib. 6. de Ponto. Isocratis in Parænesi, & Aristotelis lib. 7. moral. ad Eudæm.

606 Centum-limina] *Vide sup. Herc. Fur. vers. 164.*

613 Comes inuidia] *comitatur inuidia felicitatem, & quæ magis edita, hac flamma vaporant. aduersæ fortunæ comes miseratio. Vnde fingebant fortunam cum inuidiâ colligatã. Statius Papin. lib. 5. Silu. de Abascantij pietate.*

Quisnam impacatâ consanguinitate ligauit
Fortunam, Inuidiámque Deus? quis iussit iniquas
Æternum bellare Deas? nullámne notabit (*sic lego*)
Illa domum, toruo quam non hæc lumine figat
Protinus, & sæuâ perturbet gaudia dextrâ?

& paullo pòst confirmat à simili: ——— sic plena maligno
Afflantur vineta Noto, sic alta senescit
Imbre seges nimio, rapidæ sic obuia puppi
Inuidet, & velis adnubilat aura secundis.

619 Clarus claras] *m. s. Moguntinens. & Burdigal.* clarúsque datas. *Eguian. Veneti, Herbipolens. & Etb.* clarúsque latas. *hinc Lugdunens.* clarus latas. *primus N.* claras. *quod mihi amplius placet. sic enim alij m. s.*

621 Implere] *aduocanda, quæ de insatiabili opum fame dixi ad Her. Fur. chor. 1.* 622 Gemmiferi] *gemmiferum esse Istrum docet Dionys. Perieg.*

624 Lydia] *sic omnino Claudianus:*

Non Tartessiacis illum satiaret arenis
Tempestas pretiosa Tagi, non stagna rubentis
Aurea Pactoli: totúmque exhauserit Hermum;
Ardebit maiore siti ——— *& mox:*
Quo væsane ruis? teneas vtrumque licebit
Oceanum: laxet rutilos tibi Lydia fontes:
Iungantur solium Cræsi, Cyrique thyaræ:
Nunquam diues eris ——— *Lydia fluminibus aurea ramenta voluentibus nobilis est, Hermo scilicet & Pactolo. de Pactolo, dictum alibi: de Hermo; Papinius 3. Siluar.*

——— Hermique vadum, quo Lydius intrat
Bacchus, & aurato reficit sua cornua limo.

(*hoc ait, quia Bacchi cornua fingunt aurea poëtæ*) *Claudianus lib. 2. de raptu.*

——— referunt Baccho solennia nymphæ
Mæoniæ; quas Hermus alit, ripásque paternas
Percurrunt auro madidæ ——— *Virgilius 2. Georg.*
Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus. *Lucanus lib. 3.*
Passaque ab auriferis tellus exire metallis
Pactolon, quâ culta secat non vilior hermus.

Lydia, prius Græcis Mæonia dicta, describitur à Strabone lib. 13. & Plinio lib. 5. cap. 29. de Etymo nugantur Græci, verè ab Hebræo Lud descendit, illis enim Lydia לוד. *Habes hic aurifera flumina vel gemmifera Istrum, Hermum, Pactolum, Hebrum, Tagum, Hydaspen (qui mendosè Ptolemæo οὐδάσπες)*

ωες) & *Gangen Indiæ: qui vltimus prius Chliares dictus, teste Plutarcho, de cuius fontibus Strabo & Plinius altercantur, vt de hodierno eius nomine Gastaldus & Theuetus apud Ortelium in Synonimiâ; antiquissimum illi nomen Phison* פִּישׁוֹן *Gen. 2. iuxta Eusebium & D. Hieron. quamuis Rab. Salomon dissentiat. vocatur & Getha Iosepho lib. 1. antiquitat. De his aurife-ris fluuiis accipio illa Senecæ lib. de consolat. ad Martiam*: quid lapidum gemmarúmq. fulgor, & inter rapidorum torrentiũ harenas aurũ interfluens. *& li. 4. de benefic. vt ego membranarũ Burdig. beneficio legendum & dispungendũ didici*: tot metalla defodit, tot flumina emisit in aëra, super quæ decurrunt sola, aurum vehentia, argenti, æris, *&c. corrupêre, qui vocem, sola, nesciebant. at Seruium audiuissent affirmantem*, vnicuique rei quod subiacet, solum esse ei, cui subiacet. *Isidorus lib. 14. Orig. cap. 8.* Solum est omne quod sustinet, à soliditate dictum. *vtuntur Cicero Anteq. iret in exil. & pro Cornelio, Ennius Annal. 3. Lucretius lib. 2. & 5. Catullus in Galliambo, & antiquorũ verborum studiosus conquisitor Prudent. in Apotheg.*

626 Zephyro subdita tellus] *Hispania zephyri flatibus obnoxia, quia occidua. ἱσπανία Græcis raram seu preciosam denotat, inquiunt. sed si quasi ἰσοσπανία, indiga potiùs & pauper. Verùm id per antiphrasin.*

627 Hebrus] *an aurifer? nescio. non memini. fortè pro tota Thraciâ posuit, quæ fertilis magnâ ex parte. vel corruptum nomen, ex;* Hermus.

628 Ruráque *Moguntinens.* vndáque. *sed carmen respuit.*

640 Quota] *Moguntinens.* Quarta. *vitiosè.*

648 O si pateant pectora ditum] *Enian*: ducum. *Boëtius lib. 3. de consolat. philosoph. vt legitur in membranis D. Mariæ Siluæmaioris*:

Quos vides sedere celsos — *Vulgò, celso.*
Solij in culmine reges,
Purpura claros nitente
Septos tristibus armis,
Ore toruo comminantes
Rabie cordis anhelos;
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus;
Iam videbit intus artas
Dominos ferre cathenas.
Hinc enim versat libido
Auidis corda venenis:
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens:
Mæror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet;
Sæuos caput tot vnum
Cernas ferre tyrannos.
Non facit quod optat ipse,
Dominis pressus iniquis.

650 Brut.

650 Bruttia] *mare Bruttium, à Bruttiis Italiæ populis, Coro valdè infestatur. βρούτιοι quibusdam Græcis rectè dicti, auctore Strabone, quia oriundi à fugitiuis, Lucanorum; Lucani verò fugitiuos βρεττίους appellabant. Stephanus etiam sic nominat. nam in βρέττος & in βρουτία tradit, Brutios dici qui in Sicilia Brutian vrbem incolunt; Brettios autem in Italiâ dictos ab vrbe Bretto, quam condidit Brettus Herculis filius, & ab hac totam Italiam Antiocho dictam Brettiam. βρέττιοι etiam Aristophani noti, & Dionysio Periegeti, sic enim rectiùs quidam libri, quàm alij; qui, βρένττιοι.*

653 Patulâ pocula fago] *nam, vt hodie, & olim pocula ex fago fiebant. Virgilius:* ——— tibi pocula ponam
Fagina ———
Tibullus: Faginus astabat cum scyphus ante dapes.
Ouidius: ——— fabricatáque fago Pocula ———
Idem: Terra rubens crater, pocula fagus erant.

656 Non strictos] *alludit ad conuiuium parasito exhibitum Dionysij Syracusani iussu, suspensô de setâ equinâ supra caput gladio. narrant Cicero 5. Tuscul. & Macrob. in somn. Scipion. & Ammianus Marcellin. lib. 30. qui loquitur ita, quasi sæpius à Dionysiis hoc factum fuerit.*

660 Pelagi rubentis] *Erythræi maris.*

662 Lapis] *sic vocat margaritum, vt & Ammian. Marcellinus lib. 23. vbi ortum & naturam vnionum latè prosequitur: qua de re fusè Arrianus lib. rerum Indicarum.*

667 Ser] *Dionysius de serum operibus, vt vtar Papÿ versibus, nam grata mihi recordatio:* Quîs nec cura boum, pecorum nec pascua cordi,
Florea sed vastæ pectentes gramina terræ
Arte parant variâ vestes, sumtúque superbo,
Florida diuersis quæ prata coloribus æquent.
Non illis operum certarit aranea laude.

672 Quorum] *Moguntinens. Herbipolens. & Veneti:* Quarum, *dixit ante* illa. 678 Puer] *Phaethon.*

683 Sulcat] *schedæ Burdegal.* pergit. *Basileens.* cùm pergit. *Mogunt.* percurrat. *Venetus primus*; peregerat. *alij duo*; peregit. *Lugdunens.* peragrat. *Lipsiens.* dum sulcat *quod ceteris melius, vt & illud*; dum pergit.

684 Tenuit Latias Dædalus oras] *Lucianus lib. de astrolog. hæc vanis astrologis pulcrè adaptat. fabula ipsa nota ex Diodoro lib. 4. Biblioth. cap. 19. Seruio in 6. Æneid. & Ouidio in Metamorph. & Arte. Venisse tunc Dædalum non in Sardiniam modo, & in Siciliam quod Sallustius & Ouidius; sed etiam in ipsam Italiam, Cumas & alia loca, præter Virgil. lib. 6. Æneid. docet Stephanus: Δαιδάλεια πόλις Ιταλίας, Δαιδάλου κτίσμα, ἥτις Ἰουλία νῦν καλεῖται. Iulia ergo vrbs exstructa à Dædalo in Italia, olim Dædalæa. sed an in Latio propriè dicto fuit? non puto. sed Latium, sumitur pro totâ Italiâ, vt solet pars præcipua pro toto. Nec deest huic acceptioni idoneum acumen. allusit ad Saturni latebras, & etymon Latij. nam his se primum oris Dædalus credidit: hîc tutus latuit.*

689 Pon-

689 Ponto] *Icarium mare lapſu ſuo nominauit.*

695 Phaſelos] *phaſelus, breue nauigium, celebratum Catullo. vide Seruium Honoratum:*

698 Medióque rates quærit in alto] *vnde Clitomachus:*

Fortuna ſpirans aduerſa proſperè agentibus
Omnia confundit.

702 Fertur rap. Regina gradu] *mei o.l. ſic continent. Criticorum lib. alius;* fertur medio Regina gradu. *magis arridet mihi;* rapido. *hoc enim timentium: gradum citare. nec de alio cogitandum vocabulo.*

In act. III.

Commemorat Deianira metus ſui cauſas, narranti ſuperuenit Hyllus, & refert quantum mali & miſeriæ munus eius Herculi attulerit. illa graui dolore & deſperatione percellitur; ſeq́ interimit.

708 Cor-ſalit] *videtur ſubſilire, vel, vt Comici loquuntur, lienoſum eſt, artem facit histrioniam. hinc ſumebatur diuinatio* ſalitoria.

711 Languidis ventis dies] *Moguntinenſ.* languidus.

714 Vrget] *ſic Philoetas:*

Nec mihi Parca malorum finem adfert, ſed manet
Conſtanter, & præſentibus accreſcunt alia.

pro ſemel, *quod legit & expoſuit Daniel, eſt in Moguntinenſ. Herbipol. & primo Veneto;* ſimul.

717 Thalamíſque demens] *dementem ſe vocat, quòd pallam miſiſſet, honestis ſui ſecuta conſilium, neq́ priùs re exploratâ. confirmant Mogunt. & omnes veteres excuſi, qui;* amens, *minùs benè. ſed optimè m. ſ. qui;* mærens.

718 Struit] *ſic etiam Mogunt. & Herbip. Lugdunenſ. autem;* aſtruit.

720 Oſtendi arcuit] *ſic emendant, & aſſentior. nam;* oſtendi, *inuenitur etiam in Moguntinenſ. Herbipol. & trib. Venet. facilè etiam fuit, ex;* arcuit, *facere* arguit. *c. in g. affinem litteram.*

727 Abiectus horret ſanguis] abiectum horret virus. *Moguntinenſ. Herbipol. & Veneti, ſed ijdem ſeq. verſ.* tepefactum. *Sophocles interpres huius loci:*

——— nam lana ea
Qua tunicam inunxi pura, & albo vellere
Detonſa, prorſus in nihilum redacta iam
Euanuit; nec tacta ab vllo, intus qui erant,
Conſumta per ſe periit, & ſummâ petrâ
Dilapſa in auras, tabuit. *& mox:*
Lanam ante paullò, qua togam perunxeram,
Cùm fortè conieciſſem in ignes fulgidos
Solis micantis, mox ea (horreo eloqui)
Feruore vbi eſt correpta, tota neſcio
Quo diffluit modo, ac humi exaret cadens:
Perinde ſerrâ ligna dum ſecantur, ac
Tenuem ſcobis ſi conſpicere puluerem.

Terráque ibi ſpumoſus ebullit liquor;
Haud aliter quám adueniente auctumno è botris
Expreſſa Bacchi muſta feruent pinguia,
Effuſa humi ———

730 Mimas] *mons Ioniæ, perpetuis obſeſſus niuibus, Homero, Ariſtophani, Thucydidi, Ouidio, Lucano, Silio, Solino.*

Salo] *Mare ſalum, ſiue quod fluctuet, ἀπὸ τοῦ σαχεύεσθαι. ſiue quia ſalſum.*

735 Comam] *ipſam illam lanam, qua inunxerat pallam. declarat Sophocles, ſi aduertitis.*

739 Tuménſque] *veriſſimè ἀταξίαν hîc eſſe monent. dicam poſtea vbi verſus iſte ponendus. Si omnino hîc manere vis. audi m. ſ. Moguntin. & Venetos, in quibus,* timénſque, *& lege,* Timens quæ tacita ſequitur, *vt hoc dicat Deianira, veniente mœſtâ nutrice, cum Hyllo mœſto, & properante. Verùm huic lectioni lex carminis repugnat.*

747 Regia triumphi templa Iunonis pete Hæc tibi patent, delubra Præcluſa omnia] *habentur hæc carmina in nonnullis m. ſ. vt in Moguntino in quo tamen legitur,* Regina triumphi, *&* recluſo omnia. *non dubito verſus germanos eſſe. & illud* Regina *coniecturam Lipſij confirmat, qui ſic legit:*

Neſcio quod animus grande præſagit malum.
HYL. Regna, triumpha, templa Iunonis pete,
Hæc tibi patent. delubra præcluſa omnia.
DEIAN. Effare qui me caſus inſontem premat.
HYL. Decus illud, *&c. & interpretatur commodiſſimè: vt iubeat Hyllus matrem agere triumphum, re tam præclarè confectâ: ſacrificare Iunoni, non aliis Diis. quia ceteris Diis mors Herculis mœrorem, ſoli nouercæ voluptatem ſit allatura. ſic enim inferius Chorus, verſ. 1547.*

Soláque obductis foribus Deorum
Templa ſecuræ pateant nouercæ. *obitu ſcilicet Herculis.*

750 Vrit lu. neſcio quæ] *etiam Moguntinenſ. Herbip. Veneti ſic habent. Nec iuuant hilum qui ſe iuuare verſus legem profitentur.*

749 Obiit] *deſperat de Herculis vitâ, nondum mortui,* obiit, occidit, interiit, deuixit, mortuus eſt, *δυσφημίας verba; quæ in familiari colloquio veteres refugiebant; tragici conſectantur.* vixit, abiit, fuit, *εὐφημίας, vnde* & abitio, *pro morte, apud Feſtum.*

765 Vaſtum nefas] *Burdegalenſ. lib.* magnum ſcelus.

768 Timet] *Moguntinenſ.* ſtuuet. *an voluit ſcribere;* ſtupet.

Infandum] *malè vett. impreſſi cum Mogunt.* nefandum.

769 Eat] *malè N.* iit. *contra fidem codicum.*

771 Tu illum dicis] tu *deeſt Lugdunenſ.*

774 Omni parte] *hæc verò Eubœæ deſcriptio non eſt ad verum, nec ad Geographiæ legem, ſiue totam Eubœam, ſiue (vt Sophocles) Cenæum dũtaxat promontorium metari voluerit. Eſt quidem Caphareus, etſi ad ortum, magis Auſtralis, quàm Cenæum; Euripus tamen minas Aquilonis pati nequit. Vide Sophiani Græciam. Sophocles ait:*

— litore

——litore maris
Eubœi eminens
Locus est, vtrimque quod fretum, pulsat, vocant
Cenœum. 777 Instabiles vagus] *Mogunt.* instabilis vagus.

778 Septémque] *consentit in numero Strabo, si rectè intelligatur: Antiphilus Byzantius quodam Epigramm. senarium prodidit: alij alium, & fortaßis ab his omnibus certus pro incerto positus.*

779 Iuga] lassum iubar *etiam Mog. & omnes olim excusi, Ven. & Herb.*

781 Rupe celsâ] *sollemne id fuit. poëta quidam:*
Ingentem Iouis humentis tunc exstruit aram
Et sacra imponit in montibus —— *Herodotus:* Istis verò lege sancitum est, vt in altissimis montium verticibus eò ascendentes sacrificent. *Melanthes*: Omnis autem mons, Iouis mons dicitur: quoniam mos fuit antiquorum, vt supremo Deorum, in sublimi loco sacrificarent. *Aristides Orat. I. scribit, homines, postquam vrbes condere cœperunt, Ioui arces consecrasse: tum quod in mundi summo culmine habitet, tum quia vltrò cedebant munitioribus locis ei, qui solus Regum optimè nosset imperare.* 791 Sabæis] *de turis collectione consule Plinium & Solinum. videtur Sabæos ab Arabibus distinguere. sed ea de re nos suo loco.*

796 Fugax] *qui conatur fugere manus sacrificulorum, vno iam ictu securis exsternatus. non indecora hæc comparatio. quia mugienti tauro Alcidem gementem confert.*

801 Calpe] *sequor emendationẽ Lipsij* chalcis. *quæ omnino aureola correctio est. Euripo Chalcis iungitur & loco. & more nostri. de loco Strabo docet. de more, constat. sic mox*: Semper Euripo properante Chalcis.

Cyclas] *nouem, teste Higyno & Strabone, insulæ Sporades vel Cyclades dictæ, quia Delum coronæ & circuli instar cingunt. auctor Ammianus lib. 22. multa de his Theuetus lib. 7. Cosmograph. cap. 12. & 14.*

807 Licham] *solitus in bello Herculem sequi Lichas; à quo volunt militares lixas dictos. Festus in* Lixæ.

809 Parum sui] *quidam lib.* paulum sui.

811 Hac manu] *peritè narrat, quod sine flagitio repræsentari non poterat. Secutus autem hoc loco sum Lipsium; cuius ex m. s. illo præclaro præclaræ castigationes magno mihi hîc & sæpè postea, in hac potißimùm, in qua meus manusc. mutilus, tragœdia, vsui fuêre. sed prolixum nimis singula repetere. Profiteor, quæ non dicam me ex coniecturâ meâ vel codicibus meis reposuisse; ex eius Animaduersionibus desumta.*

812 Herculem perimit] *vt à forti vinci speciosum, ita ab imbecilli turpe & flagitiosum. Attius Armor. iudic.* ——nam
Trophæum me ferre à forti pulcrum est viro:
Si autem & vincar, vinci à tali nullum est probrum.
sic numeris restitue, minimâ mutatiunculâ. Virgilius:
Aut spoliis ego iam raptis laudabor opimis,
Aut letho insigni. *Vide Herc. Fur. 663.*

817 Getica] Getas arcu & sagittis vsos nescit nemo, qui vel Pontica, vel Tristia Nasonis legerit. Dionysius Getas ad Istrum statuit, & mox illos cum Dacis & Germanis mirè confundit. Apollonius etiam, iuxta Istrum colloca-uit. Thraces esse voluit Herodotus, eumq; sequuntur Latini poëtæ. nam & no-ster alibi Hebrum Geten, vocat ab accolis, & Ouidius semper cum Bessis (qui Thraces origine) & Sauromatis coniungit. & Virg. lib. 4. Georg.

—— flerunt Rhodopëiæ arces
Altáque Pangæa, & Rhæsi Mauortia tellus,
Atque Getæ, atque Hebrus —— Silius Italicus lib. 2. Punic.
—— cursúque fatigant
Hebrum innupta manus, spreti Ciconésque Getæque,
Et Rhæsi domus, & lunatis Bistones armis.

scilicet quia vt Tanaim, ita & Hebrum accoluerint. testatur Tibullus lib. 4.

Quáque Hebrus, Tanaísque Getas rigat atque Mosynos.

Plinius & Appianus confundunt cum Dacis, de quibus alibi. Melius distin-xere Strabo, & Stephanus, vt Getæ magis Orientales sint Ponto vicini; Daci ad Istri fontem, & Germaniam vergant. Stephanus: οἱ Δάκοι οὓς καλοῦμεν Δάους. Γέτας γὰρ τοὺς πρὸς τὸν Πόντον κεκλιμένους, καὶ τὴν ἕω. Δάους δὲ, τοὺς πρὸς τἀναντία πρὸς Γερμανίαν, καὶ τὰς τοῦ Ἴστρου πηγάς. καὶ παρ' Ἀττικοῖς δὲ, τὰ τῶν οἰκετῶν ὀνόματα, Δάοι καὶ Γέται. vbi & illud, Dacos etiam Daos vocari, & hos populos (quia vicini sibi) causam præbuisse Atheniensibus, vt seruis sui nomina Dauorum & Getarum imponerent. Getas tradit Spartia-nus in Caracallâ postea Gotthos dictos, & Ioannes Magnus lib. 1. histor. Go-thorum Gotthos esse gentem Gethicam probat. Mihi probatur præ ceteris, Originem gentis ex Schandiâ fuisse insulâ, & inde erumpentes, partem pro-pè Pontum, partem propè Cymbricam Chersonnesum consedisse, hos propriè Gotthos vocari; illos primò quidem Getas (quo nomine Claudianus, vt fa-tato magis, vtitur) postea etiam, quòd se istis aliis adiunxissent, eorumq; fa-cti accessio, omnes Gotthos nuncupatos. hoc accuratè confirmat Fran. Ireni-cus Exegeseos lib. 1. Hebræis Getæ, vt ceteri Scythæ Magoh à filio Iapheth מָגוֹג, vt volunt Arias & alij recentiores linguæ Hebraicæ periti: sed id vide-tur non concedere D. Augustin. negat enim גּוֹג & מָגוֹג sic accipi debere, tan-quam sint aliqui in aliquâ parte terrarum constituti, & de Getis ac Massa-getis expressè reijcit. Vide lib. 20. de Ciuit. Dei cap. 11.

Vide epist. Viuis ante Commentar. in D. August. de ciu. Dei, hac de re, satis agentem ambiguè.

818 Cydon] incola & vrbs eodem nomine in Cretâ, arte sagittandi ce-lebres. Virgilius: Parthus siue Cydon telum immedicabile torsit. hodie fortassis Cisamus.

Inferius tamen & tela fugient] tam altè in cælum proiecit Licham, vt tam altè iaci nequeant à Getis vel Cydoniis tela: eoq; iactu caput auulsum in saxa, truncus corporis in mare decidit. immane mendacium.

822 Malum est] foret concinnius; ira'st malum.

830 Nunc ore] Sophocles:

Dolore iterum fero victus se humi sternit. & addit:
κοὐδεὶς ἐτόλμα τ' ἀνδρὸς ἀντίον μολεῖν

ἑαυτὸν

ἐσπᾶτο γὰρ πεδόνδε, καὶ μετάρσιος βοῶν. ἰΰζων.
Nunc humum ore extenſus ferit, nunc in pedes
Erectus, horrendo eiulat ſono ——

833 Vnda non vincit] *Nonnus Schol. in D. Nazianzenum etiam aquam perpetuum calorem accepiſſe, & inde exſtitiſſe Thermopylas refert.*

834 Et nota] *quæ frequenter adierat.*

837 Nunc puppis] *ſacrificabat in Eubœa ad Cenæi Iouis, ſed inde nauicula illatus continenti ad Oetham, vbi exſpirauit.*

839 Deſtituit] *ipſum Herculem relinquit animus, vires deſerunt, paulatim emoritur. non eſt neceſſe hunc verſiculum dare Deianiræ. ſino, vt fuit.*

845 Tantis] *ſceleribus.*

846 Leui telo] *poßidebant & alÿ Dÿ præter Iouem fulmina, vt alibi dictum. ſed duplicem obſeruaui differentiam vtriuſque fulminis. Prior, ex Acrone, quòd aliorum Deorum fulmen, album, vel nigrum; ſolius Iouis, rubrum. Vnde Horatius:* —— & rubente
Dexterâ ſacras iaculatus arces.
Altera, quod alÿ Dÿ tantùm poßidebant grauius *fulmen, quo noxÿ puniuntur: illud verò quod* ſecunda *ſeu* fauſta *tela vocat Ouidius,* minus *&* leue *noſter, & de quo Claudianus:*
Pacificas rubri torſiſſet fulminis aras;
hoc ad ſolum Iouem pertinebat, & ab eo tantum nonniſi monendi homines gratiâ mittebatur: quia (vt Seneca docuit) ad regem maximè ſpectat iuuandorum ſubditorum cura & ſollicitudo. Stabiliuntur hæc Feſti ruderibus: Manubiæ Iouis tres dicuntur eſſe, quarũ vnæ ſunt minimæ, quę moneant, placidæque ſint. Alteræ, quæ maiores ſunt ac veniant cum fragore, diſcutiántque aut diuellant; quæ à Ioue ſint, conſilióque Deorũ mitti exiſtimentur. Tertiæ his ampliores, quæ cum igne veniant, & quamquam nullum ſine igne fulgur eſt, hæ propriam differentiam habeant quòd aut adurant, aut deforment fuligine, aut accendant, quæ ſtatum mutent Deorum conſilio ſuperiorum. *poſtulat ergo Deianira iaci in ſe has vltimas manubias. Sed quid ſibi volunt Gloſſarÿ Græco-Latini ſcriptores;* Fulgurium, κεραυνοβόλιον ἡμέρινον. Bidentale κεραυνοβόλιον. fulgur ſub manum κεραυνοβόλιον ἀπὸ πρωῒ νυκτερινόν. *An vltimum iſtud Plutonis, & legend.* Summanum? *primum verò Iouis, & ſcrib.* Fulgur, Dium? *nam antea;* Diumius Ζεὺς κεραύνιος. *&*, Dium ἀστράπη. *idem ergo, fulgetrum, fulgurium, & Dium: vide infrà Agamemn. verſ. 524.*

851 Telum] *Herodotus*: telum immiſit Deus. *Sophocles*: immitte telum pater fulminis.

852 Perdidi] *Phaëtontem cremaſti, quia mundum incendio corrũpebat: in Hercule mundi ſecuritas & ſalus. perdidi Herculem & eripui mundo. orbem ergo non minus quàm Phaëton perdidi. quare par cauſa par ſupplicium exigit. ſatis acuta hæc, non quæro acumina aliena. non quicquid ſubtilius, & verius. Eadem inf. explicat verſ. 870. & ſeq.*

857 Cur? deme fer.] *cur occupem ferrum? deſit ferrum, vndique tela ad mortem ſuppetent quicquid occurret, in mortẽ trahet. non deerunt rupes, vnde*

vnde me præcipitem. sic Basileens. & Lipsiens. & confirmat vitiata scriptura Moguntin. & Herbipolens. & Venetor. cur demum ferrum? *Non tamen improbo aliud:* Cur deinde ferrum? *simili enim phrasi infer.*

Cur deinde latebras, aut fugam vecors petam?

863 Asperi montis] *malè Moguntin.* asperi ponti. *rupes asperæ, non pelagus.* 874 Arx] *Busyridis.*

884 Haud est nocens] *Sophocles:* ——leuior

Peccata punit pœna, quæ non spontè sunt
Commissa.

885 Facto] *qui sibi parcit, commisso scelere. At Moguntinen. Herbipol. & Veneti;* fato. *& potest, hac mente; Quicumq. scelera sua in fatum reiicit, & vt fati necessitate coacto ignoscit sibi. Sic sua scelera Phalaris passim excusat, fati necessitate se compulsum.*

892 Vinci Hercules non potuit, hinc cœpit mori] *Et ego minus probam hanc credo, quam (nisi fallor) primus N. intrusit. nam cuncti lib. scripti, vett. excusi & Lugdunen. continent;* Vinci Her. cùm potuit. *nec malè Daniel explicat:* Quando Hercules potuit vinci (*veneno scilicet Nessi, & veste missâ*) & retineri à famulis, credendum est illum incepisse mori. *nec vnquam reiecta hæc à me. testor aduersaria.*

894 Natum sepelit] *rectè censet Hyllum à se occisum, quia patrem eius occiderat. nam, vt ait P. Syrus:*

Homo toties moritur, quoties amittit suos.

896 Sceleris te] *sic Burdigal. Moguntin. Herbip. Veneti & Lugdunens. ceteri;* scelere. *prius elegantius, sed lex versus respuit; nisi versus exlex, vt in hac tragœdia fortè sæpe.*

Nemo nocens] *fati culpam, non sceleris agnoscebat Deianira. non (inquit) iccirco nocens videbor, quia pœnam non cogitati sceleris à me exposco. nullus enim pœnas à se exposcit eius, quod patrare voluit; sed eius, quod cùm nollet patrare, per imprudentiam consciuit. Respondet Nutrix. Idipsum te potiùs ab infligendâ tibi pœnâ dimouere deberet. plerisque enim quibus animus innocens, manus nocens, homines ignouerunt. Et quis adeo demens vt fata sua damnet, quæ in ipsius sita non sunt potestate? Acutiora sanè hæc iis quæ substituunt.*

900 Fata iniqua] *quæris quis damnet fata? ille damnat cui fata iniqua obuenerunt. mihi talia. iccirco mortem peto, vt fata effugiam.*

902 Indolem] *spem pulcram virtutis futuræ, quam ex puerorum vultu colligimus. Indoles enim* καλὴ ἐλπὶς ἐν νεωτέρῳ *in vet. glossario, quæ etiam* χαρακτὴρ *dicitur. Porrò in Mogunt. & quatuor primis excusis;* indoles.

903 Flectens] *Figuntur in corporibus tela, sed postquam flexus arcus in corpora missuri, arcum flectimus: nec nouum, quod arcus proprium, accommodare telis. ideo retineo cum quatuor manusc. & omnibus excusis;* flectens. *sup. Herc. Fur. hac eadem de re:*

Vastum coactis flexit arcum cornibus.

905 Fonte Cyniphio] *Cynips vel Cyniphs Africæ fluuius inter duas Syrtes*

Syrtes ortus, per Macas in mare Libycum labitur, auctore Herodoto. Pintianus monuit in recto debere sine aspirationis notâ scribi, quam exigat in obliquis. ab hoc flumine Silius lib. 3. Macas vocat Cyniphios. Quid si fontem Iouis Ammonis, qui arietis seu hirci formâ colebatur, cinyphium vocarit? is enim Libyæ propriè dictæ. Vide Herc. Fur. in fine.

909 Fraudem] Nessi; à quo licet decepta, credulitatis stolidæ pœnas à me lubet exposcere. 913 Immensa] Mogunt. Immersa.

922 Cum Alcide] quid enim desideret aut quærat in mundo, mundi vindice sublato? an mala perpeti, à monstris, tyrannis, & feris? Mogunt. Venet. & Herbipolens. quicunque Alciden. non placet.

923 Per has aniles] ita in Hippol.

Per has senectæ splendidas supplex comas
Fessumque curis pectus & cara vbera
Precor —— & apud Ouidium:
Instat anus, canosque suos, & inania nudans
Vbera, per cunas alimentáque prima precatur.

Iustinus lib. 16. cùm vitam etiam per vbera materna deprecaretur.

924 Materna] Moguntinens. mater obsecro.

928 Interim] secus hæc olim accepta à me, melius Lipsius dispunxit; vera quidem, quæ de exspectatione mortis dixeram, & quæ ex multis probari facilè possunt, Claudiano in Rufin. D. Hieron. in vitâ S. Malchi, Lactantio lib. de falsâ sapient. cap. 8. Senecâ epist. 105. Seuero Cassio apud Senecam seniorem lib. 2. declamat. 5. sed aptior fors interpretatio, vt NV. volenti mori, & asserenti crudelem esse, qui miserum mori non sinit; imò verò, inquiat, qui sinit. nam mori semper pœna est, siue miser, siue felix, qui moritur. Possit etiam sic legi: —— crudelis ille est interim. NV. Pœna est mori. interea dum dissuadet, & distinet morituri entem, crudelis est. NV. imò mors est suppliciū. Verum fatebor, nec hoc planè satisfacit. Sic Tertullian. apolog. c. 19. non tam difficile est nobis exponere, quàm enorme; nec arduū, sed interim longum. Vide etiam suprà ver. 481.

931 Sciat] ipse Hercules; qui, si moreris, noxiam putabit: si viuis, expurgandi occasionem tibi non adimis. Sciat, habent Moguntin. Herbipol. & Veneti tres: primi Basileens. mutarunt in; scias.

938 Iuno non ausa Herculem est eripere terris] totum hoc mihi suspectum, vt alieno loco positum.

944 Thessalum] Ixionem Phlegiæ, vel, iuxta Higynum, Leontei filium: alius Ixion II. Corinthiorum rex. 946 Vacet] sic o.l. tam scripti, quàm excusi. cur mutatis? iubet enim earum vnam quæ labore irrito aquam hauriebant vacare: se obituram vices eius. Illa quæ numero deerat quinquagesima nō vacat; nūquam apud inferos cum sororibus forato vase vndas, quas perderet, repetiit. 948 Coniux] Medea. Mater nocens] sup. Medea necat liberos. Soror] prius, discerpto Absyrto fratre.

958 Belias] Beli neptis, Danai filia. Ouid. 4. Metamorp.

Molirique suis lethum patruelibus ausæ,
Assiduè repetunt, quas perdunt, Belides vndas.

sed

ſed vide ſis hominum ſtultitiam: non defuère, qui mariticidas, poſtea ducerent; quod quâ induſtriâ perfecerit Danaus, narrat Pauſan. in Lacon.

966 Titan] *Sol, Hyperionis, qui Titanum vnus, F.*

973 Si poteſt] *An armata manus tua telis ſolitis, valet arcum intendere in hoſtem? an verò arma tibi exciderunt, & imbecillam, vi morbi victis viribus, manum arcus contemnit? ſi valet manus tua tela mittere, intrepida coniux, &c. ſic Ouidius:* ——— nec quæ magis audiat arcum. *hoc eſt, quæ promptiùs & fideliùs obediat, & iuſſum vulnus infligat.*

976 Licham] *ab hoc tres inſulæ, Lichades dictæ, Straboni lib. 9. de morte eius Ouid. 9. Metamorph.*

Sic illum validis iactum per inane lacertis,
Exſanguémque metu, nec quicquam humoris habentem,
In rigidos verſum ſilices prior edidit ætas.
Nunc quoque in Euboico ſcopulus breuis, eminet altè
Gurgite, & humanæ ſeruat veſtigia formæ:
Quem, quaſi ſenſurum, nautæ calcare verentur,
Appellántque Lichan ———

978 Arcadiæ nefas] *Mænalium ſuem.* 982 Hylle] *Cornutus, antiquiſſimus ferè artigraphus,* Ymetthus, Yacinthus, Yllus, *& ſimilia, vult ſine* H, *ſcribi. Sed Eutyches orthographus lib. de aſpiratione:* Omnis vox ſeu Græca ſeu Barbara ſuum ſeruat apud Romanos, tam in vocalibus, quàm conſonantibus ſpiritum, vt Hannibal, Rhenus. *quare retineo* Hyllus. 994 Alcidæ] *ſic dictus Hercules, vel ab auo Alcæo, vel ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, fortitudine.*

995 Nec peragens mala] *ſic excuſi. m. ſ. variant. In Moguntin. eraſum quod prius, & repoſitũ vt hîc. lego;* nec peragens, (*.ſ. iuſſa*) malè Erres, *&c.*

999 Parcant] *plures membranæ;* parcunt. *& ſic etiam Mogunt.*

1001 Quænam] *Deo laus, videor inueniſſe, quo errorẽ reuocẽ; hoc pacto:*

Quænam iſta torquens angue vipereo comam,
Tuménſque tacita ſequitur, & quaſſans caput,
Temporibus atras ſquallidis pinnas quatit?

huic ille ſecundus verſus loco natus; qui ſup. verſ. 739. cuncta interturbabat.

1005 Sedere] *hoc Iudicum. Propertius:*

Et Veij veteres, & vos tum regna fuiſtis,
Et veſtro poſita eſt aurea ſella foro.

In ſacris etiam litteris: Rex qui ſedet in ſolio iudicij. *Vide Iacob. Menochium lib. 1. de arbitrar. iudic. q. 61.*

1012 Suſtine] *Propertius:* Flumina Threiciâ ſuſtinuiſſe lyrâ.

1022 Moritura] *Trachyne ſe interfecit Deianira, non Argis, eiusq; tumulus ad radices Oetæ montis, adhuc Pauſaniæ temporibus. vide in Corinth.*

1024 Auferre] *hoc numeris aptiùs. iam antè docui fugere noſtrum iambos in penult. ſede. hoc (ait) reſtat, impedire morientem. Mox ſe reprehendens. Me miſerum, inquit, ſaluâ pietate nequeo. Nam ſi matrem mori non ſino, impius in patrem cui illa mortem: ſi mori matrem non veto, matri debitã violo*

pietat-

pietatem. Nil ergo saluâ pietate piè facere queo: sed ipsâ pietate impius sum futurus.

IN CHORVM.

Commendaturus Orphei dictum, in gesta & musicam illius digreditur, & tandem ex diuerticulo regreditur ad γνώμην *omnibus rebus necesse emori, homini, animantibus, inanimis, cælo, ipsi morti.*

1031 Threiciam chelym] *cur hoc improbum? sic Propertius,* Threiciam lyram, *vocauit. sic o.v.l. omnes etiam impressi quos vidi. scio;* Pieriam *dici rectè. nam Schol. Apollonij;* Πιερία ὄρος Θράκης, ἐν ᾧ διέτριβεν Ορφεύς. *sed Pieria, Thraciæ: quare non patior illud tolli;* Threiciam. *&, reddo eandem vocem Glossario Latino-Græco; vbi malè scriptum;* Græcanicum βίθυνον. *Creticum* ἑλληνικόν. *rescribo.* Threicium, *βίθυνον. Græcanicum* ἑλληνικόν. *docet Claudianus:* Thyni Thraces erant, quæ nunc Bithynia fertur.

1033 Æternum] *hic ponitur pro eo, quod finem nullum habet; aliâs pro eo quod finem quidem exspectat, sed quem, & quando, nescitur. vt apud Horatium lib. 1. epist.* Seruiet æternum. *quæ explicatio latuit eruditulos nostri æui, non latuit D. Augustinum, sic explicantem illud Exo. 21. & seruiet in æternum, lib. 2. locutionis de Exodo. tom. 3. & lib. 1. quæstionum super Genes. cap. 31. tomo 4. vbi Horatij versum interpretatur: & fuere profectò Hieronym. Augustinus, Ambrosius, Orosius, Isidorus omnium litterarum peritiores; quam scioli quidam suspicantur; quorum audacia & supercilium illa Ecclesiæ lumina loliginis suco aspergere conantium, vix vlterius ferenda bonis & Christianis auribus videntur.*

1036 Sequi fugas] *cuius, aut quas? an per* fugas, *cursum suum intelligit? an legendum cum quibusdam;* fugax. *vt sit,* Oblitúsque sequi, fugax amisit liquor imp. *hoc amplius placet, quàm quod coniiciebam:* Oblitúsque stetit fugax Amisso liquor impetu.

1047 Centauris obitum ferens] *quos ruina opprimit. Mogunt.* Centaurus orbiter fer. *Tres Veneti, & Herbip.* Centauros obiter ferens, *secum deferens dum caderet centauros. sed placet illa prima.*

1048 Iuxta Rhodope] *Rhodope accessit & stetit prope Orpheum auscultatura: hoc confirmat Claudianus. sed Marmita monuit melius legi;* Rhodopen, *vt videlicet Orpheus in Rhodope, & huic astiterit Athos. pro;* iuxta, *Herbipol. & Veneti continent;* victa.

1050 Suam] *Seruius scribit Dryades esse, quæ inter arbores habitent; Hamadryades quæ simul cum suâ arbore nascantur & moriantur, vt nomen indicat: & Apollonius recensens historiam Peræbij & Nymphæ arbori suæ commorientis, vocat Hamadryadem, lib. 2. versu 479. vbi in hanc rem multa Scholiastes, ex Pindaro, Charonte Lampsaceno, & Mnesimacho, idem de Hamadryadibus prodidit Hesychius; & de nymphis cum quercubus ortis testatur Callimachus in hymno Delio, hoc vsus argumento, quòd gaudeant, quando quercus copioso imbre irrigantur; mæreant, quando comâ spoliantur. has Latini* Querquetulanas *vocarunt, vt docet Festus. reprehendit grauissimè huiusmodi deliria Sedulius versibus, quorum initium:*

Arboreis alius ponit radicibus aras Instituítque dapes, *&c.*

quod enim de Dryadibus loquatur, nomen suadet. δρῦς namque non glandiferam modo, sed omnem arborem significat, propriè tamen quercum. Ideo Seneca dixit: Quercum fugiens suam. *Gallorum sapientes quia Syluicolæ,* Druidæ, *quasi* Dryidæ *dicti.*

1054 Iuxtáque] *alludit ad illud Ouidij:*

Sæpe canes, leporésque vmbrâ iacuere sub vnâ,
Et stetit in saxo proxima cerua leæ.

1058 Oblita veneni] *soli Lugdunens.* mali sui.

1059 Tænarias] *Moschus:* —— quod si possem
Vt Orpheus, qui descendit ad inferos, sicut quondam Vlysses,
Et ante eum Alcides: ita ego fortè venirèm ad domum
Plutonis ——

1060 Commonitos] *Moguntinens.* illi mitos. *ego censeo;* non domitos. *tales tunc, quia primus illos flexit cantu Calliopes F.*

1069 Volucres tenet] *mei libri omnes;* volucres: *& Ouidium imitatur, laudatum alias à me: & plures volucres noster agnoscit alibi: Ideo mihi non placet, quod placet amico; vt ex vno cod.* volucrem *reponamus.*

1070 Nauita] *Charon, quem D. Isidorus lib. 8. Origin. videtur confundere cum Plutone. à Charonte dicta* Charonia. *Laberius in staminariis:* Tollet bonâ fide vos Orcus nudas in Charonium. *quod rectè retinuit apud Gellium lib. 16. cap. 7. Badius, etsi in explicando halucinetur, quemadmodum & Mosellanus: corrupêre recentiores secuti Cælium Rhodigin. li. 10. cap. 18. & li. 12. cap. 17. Vide, si placet, Pet. Victorium lib. 16. var. lect. cap. 16.*

1072 Nullo remigio] *aduolante naui sponte suâ, ad cantum Orphei.*

1076 Nec pomis] *quia famem sitimq́; non potus aut cibi suauitate, sed concentus dulcedine excussit.*

1087 Nata est] *sic Mogunt. cum cunctis impressis.*

1095 Colo] *hoc reposui, legebatur;* polo. *sensu nullo.*

1097 Quod natum est poterit mori] *Trismegistus ad Tatium;* πᾶν τὸ γενόμενον, φθαρτόν. quicquid natum est interire potest. *Aristoteles lib. 1. de cælo; omnia quæ generantur, corrumpi docet. Arrianus lib. 2. vitæ Epicteti cap. 5.* Norim ei quod natum sit, etiam esse pereundum: *& multis c. 6. & lib. 3. cap. 24. Statius etiam lib. 2. Silu.*

—— omnia functa
Aut moritura vides. obeunt noctésque, diésque,
Astráque, nec solidis prodest sua machina terris.
Nam populos mortale genus, plebísque caducæ
Quis fleat interitus? hos bella, hos æquora poscunt,
His amor exitio est.
Vt sileam morbos; hos ora rigentia brumæ,
Illos implacido lethalis sirius igni,
Hos manet imbrifero pallens auctumnus hiatu.
Quicquid habet ortus, finem timet.

1103 Libyam] *Africam. hæc Libya dicta à Græcis: & à Sallustio apud pon-*

Pontium Paullinum; qui locus fragmentis aliorum potest addi:

Europamque, Asiámque duo vel maxima terræ
Membra; quibus Libyam dubiè Sallustius addit,
Europæ adiunctam, possit cùm tertia dici.

nodum soluit Lucanus lib. 9.

Tertia pars rerum Libye, si credere famæ
Cuncta velis: at si ventos cælúmque sequaris,
Pars erit Europæ —— *Arator:*
Europæ, atque Asiæ, Libyæque tenebitur orbis.

D. Hieronymus duas Libyas ponit, vnam Cyrenaicam (Act. 2.) alteram Æthiopicam, vsque ad meridianum Oceanum pertingens: illa prior Aegypti porta est, & mari Libyco nomen dedit. Hebræis Africa seu Libya פוט *Put, vel* פול *Pul.*

1112 Deos] *vel interpretare sidera, more Stoicorum; vel fatere Deos Stoicis mortales.*

1114 Et mors fata nouissima in se constituet sibi] *An hæc est illa sententia quam Senecæ tribuit Tertullianus lib. de Resurrect. carnis? similis quidem, non eadem. nam illam Seneca protulerat his verbis:* post mortem omnia finiuntur, etiam ipsa. *patet ex Tertulliano lib. de animâ cap. 42. Porrò hoc dicit, Mortem fati dominam, postquam cunctis manũ iniecerit, seipsam necaturam.*

1116 Mundum] *sphæras cælestes: alioquin quomodo mundum capiant elementa eorumq; spacium, quæ ipsa pars mundi?*

1123 Fati] *Mogunt.* fatum. *melius alij;* fratrum. *& rectè explicant: Quis trium fratrum, qui orbem diuiserunt, Iupiter, Neptunus, Dis, capiet omnia, cùm vnum erunt omnia?*

IN ACT. IIII.

Muliebriter eiulanti Herculi superuenit Hyllus. narrat matris obitum, & Nessi dolum. his ille compertis, oraculi olim accepti memor effectus, legit mortem in Oetæâ pyrâ.

1132 Obsta nouerca] *sic Lipsicus, pessimè.* obstat nouerca, *Lugdunen.* obstat nouercæ, *Veneti, Herbipolens. & Basileens.* obsta nouercæ, *alij: sequor manusc. Moguntinen. qui;* obstet nouercæ. *polus atrâ nube horridus obstruat Iunonis oculis, ne me morientem aspiciat.*

1140 Patri] *Saturno, contra fratrem Iouem.*

1137 Gigas] *Gigantum etymon confirmatur, his Homericis in* βατραχομ. γηγενέων ἀνδρῶν ἔργα Γιγάντων. virorum terrigenarum opera Gigantum *& Orphei, quibus Gigantes vult natos ex Terrâ, & Cæli sanguine; ideoq; nomen sortitos:* οὓς καλέουσι Γίγαντας ἐπώνυμον ἐν μακάρεσσιν
οὕνεκα γῆς ἐγένοντο καὶ αἵματος οὐρανίοιο.

Fabulam plerique transferunt ad eos qui naturæ duci reluctantur; vel etiam qui magistratibus resistunt & aduersantur, quos Cicero lib. 3. de legibus, retulit, Platonem laudans auctorem. reprehendit Ciceronem Victorius lib. 13. var. lect. cap. 9. quasi alia mens Platonis: sed arbitror Platonem id voluisse, vt indicant eius verba, à Turnebo in Comment. ad eum Ciceronis locum, adducta. Macrobius lib. 1. Saturn. c. 20. Quid aliud fuisse (*Gigantes*) credendum

 dum

dum est, quàm hominum quandam impiam gentem, Deos negantem, & ideo existimatam Deos pellere de cælesti sede voluisse: horum pedes in draconum volumina desinebant; quod significat, nihil rectum, nihil eos superum cogitasse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente. *mallem*; vergente. *Ouid. lib. 5. Fastor.*

Terra feros partus, immania monstra Gigantes
Edidit, ausuros in Iouis ire domum:
Mille manus illis dedit, & pro cruribus angues.

in Metamorph. ——— cùm centum quisque parabat
Iniicere anguipedum captiuo brachia cælo.

Sæuerus, in Ætnâ:

His natura sua est aluo tenus; ima per orbes
Squammeus intortos sinuat vestigia serpens.

Sidonius Apollinaris: Non hîc terrigenam loquar cohortem,
Admixto mage viuidam veneno;
Cui, præter speciem modo carentem,
Angues corporibus voluminosis
Altè squammea crura porrigentes
In vestigia fauce desinebant.

ex his intelliges pleraque è Gigantomachiâ Claudiani, & cur Seneca in Medea de Typhœo dixit: Membra qui discors tulit. *Alcymus Auitus Archiepiscopus Viennens. egregius poëta, lib. 4. de Orig. mundi, hæc omnia, quæ de Gigantibus produntur, turris Babyloniæ ædificatoribus adaptat:*

Tempore quin etiam peccatrix terra sub ipso
Nutribat sæuos immania monstra Gigantes;
Nec tamen effari solitum, quo sanguine cretos:
Communi cunctis ortum de matre ferebant:
Qui genus, vnde patres, prohibent arcana fateri.
Si speciem quæras; humani corporis illis
Plus vultus, quàm forma fuit. sic linea membris
Conueniens hominem monstrabat, dissona molem.
Quapropter deinceps commentis Græcia fictis
Dedecus infandum massis informibus auxit,
Et portentosis descripsit corpora membris;
Pubetenus cum forma viri, cùm corporis ima
Supplerent vasti mixto pro crure dracones;
Artus semihominum, patulis qui faucibus, imo
Integros viuósque homines, crudo ore vorarent.
Tunc etiam aiebant diro terrore Tonanti. *&c.*

& paullo pòst:

Montibus impositos nec enim fas credere montes.
Hoc tamen & deinceps illos tentasse putabo;
Qui coctos lateres, lentóque bitumine iunctos
In sublime rati manibus sic posse superbis
Sustolli, *&c.*

Arcana; quia dissentiunt patres ex angelorum ne an virorum comubitu geniti. neq. id, tūc saltem, definitum.

alia

alia habes, diuersa ab his, apud Pierium lib.16. & lib.25. Hieroglyph.

1154 Inarimen] sunt qui Virgilium & ceteros loqui velint de quadam insula in orâ Campaniæ, quam prius Pythecusas vocabant, de qua Suidas, Harpocration, Strabo. Pherecydes apud Apollonij Scholiast. li.2. prodidit eam Typhœo impositam, idq́ Latini poëtæ, vt hîc noster, sequuntur. Quod si verum, errauit Ouidius lib.14. Metamorph. Inarimen, Prochytan, Pythecusas, tres insulas faciens. Vide Turneb. lib. 20. Aduers. cap.8.

1160 Stadia] sic pro; stagna, Mog. Herb. & tres Veneti. primi Basileen. mutarunt. 1161 Trepidis] non cecidere Solis equi, nec illis excidit Sol; alioquin periisset dies. sed trepidarunt sonipedes, titubauit currus, ideo ferè decidit Phœbus. quid opus (ferè dixerã labi) lapsis reponere? quatuor mei m.s. & ad vnum excusi; trepidis. verè bonum hoc, bonum: sed & germanum.

1163 Per meum] Sophoclæis Ciceronis, seu Attij explicatio addita sufficit, etsi non ad verbum. Euripidis, ista sunt:

——neque ab oculis
Exstillaui guttas, neque arbitrabar
Eò rem venire posse vt ora rigarem lacrymis.

1165 Instar] nónne melius; instat. Non imminet nec ingruit iam iam obruturum me latus abrupti montis.

1166 Gigas] sic ad vnum libri omnes. & frustrâ sunt qui; Gygen substituunt. imitatur enim Sophoclem, cuius ego iam olim & Attij verba in aduersar. exhibui. Et sic suprà Ne quis Gigas Thessalica, &c. an & Gygen eo relegent. miserum qui tot incommodas sedes subire cogitur: sup. ver. 167. Gyges legendum satis fusè docui quondam adolescens; & illud etiam Apollodori codicem mendosum videri. Nec vidi qui illic; Gyas, substitueret. viderint quibus hoc ascribant; quos non nominant, sed suggillant; ne quid per calumniam. 1169 O misera virtus] Dion: Ipse etiam ad mortem confugit, altáque voce recitato Herculis isto dicto; O infelix virtus! itáne, cùm nihil quàm nomẽ esses, ego te tanquam rem aliquam colui, cùm tu fortunæ seruieris. cuius etiã Zonaras meminit li.2. & quod paullo aliter refert Plutarchus initiò lib. de suspicione. Lege Pet. Victor. li.23. var. lect. c.2.

1179 Potuissem mihi] Herbip. & Veneti; potuisset mihi. Mogunt. potuisse. quidam reponit, potuissem, hei mihi, Iunonis odio. Sensus; Vtinam mî misero licuisset Iunonis odio occumbere. Suspicabar; prodesset mihi.

1175 Femina Ouid. 9. Metamorph. Túne meæ necis auctor eris?

1181 Sed nimis] Moguntinens. si nimis.

1183 Amazon] Titinnius, auctore D. Isidoro, Amazones, vocat Vnimammas. hinc Plauti; Vnimammia.

1185 Quid tale] Moguntin. scelere. fors an ex; simile.

1187 Excessit] sic etiam Moguntinens.

1188 Ferebas] ægrè quidem, sed ferebas tamen: non malè sic connectitur: nec mihi nexus suadet vllam nouitatem.

1193 Centauris] quo tempore in Pholoë monte eos vel occidi, vel profligaui. narrat Polyænus in Stratagem. & Diodor. in Biblioth.

1194 Vinctus] *sic tres m. s. & Lugd. sed Mog. Herb. Ven. Basil.* victus.

1196 Tunc] *Mogunt. Herbip. Ven.* nunc.

1199 Pro ferae] *Moguntinens.* ô feræ.

1210 Monstriferum] *ipsi potius toti monstrum Titanes. malè Mogunt. & Eguian.* mortiferum. *placet;* montiferum.

1216 Eheu quis intus] *legunt ex manusc. suo:*

Heu qualis intus Scorpius quis feruidâ
Plaga reuulsus. *placet, nisi quod retineo;* plagâ reuersus, *cum ceteris omnibus libris, quia semel trãslatus è terrâ in cælũ, nunc putat reduisse in solum.* 1222 Primam] *aliàs;* primum. *in sequ. versu placet emendari;* latus. *statim enim dixerat, ardere iecur.* 1230 Fateor] *cui mala maxima semper exilia, minuta, contemtibilia videbantur.*

1233 Lacertis] *sic testantur interfectum Theocritus εἰδ. 26. Euripid. in Herc. Fur. & Apollodor. li. 2. Biblioth. errant pictores, qui Herculẽ manibus leonis os deducentem pingunt. Aduertit Pet. Victor. lib. 4. var. lect. cap. 22.*

1235 Detulit] *Moguntinens.* retulit. *Eguian.* abstulit. *alij;* detulit. *quidam, quos ego non vidi;* depulit.

1238 Calpe] *Calpen montem Paullinus* bimarem *vocat. describũt Strabo lib. 3. & Mela in descript. Hispaniæ. Est & vrbs Calpe Straboni ibidem, quam in Itinerario Antoninus docet à Carteiâ diuersam.*

1241 Opposui] *de præpositione,* ob, *tradit Papirianus, sequente vocali vel* u, *vel* i. *quando habent vim consonantium, vel litterâ* r, *semper integram manere; sin verò* f, m, p, *sequantur, tunc* b, *in illas ipsas migrare, vt* obeo, obuius, obiicio, obruo; offulgeo, ommutesco, oppono.

1243 O vires prius in me sepultæ?] *aliquis his verbis sensus: sed quanto melior ex castigatione Lipsij.* Vbi vires priùs in me? sepultæ. *subaudi; quæ priùs erant in me.*

1246 Credetur] credatur *Mogun. primis editionibus totus versus deest.*

1258 Effera es] *Moguntinens. Herbipolens. & Veneti;* es effera. *quare scribo:* Quæcunque pestis, sæua quæcunque es fera.

1259 Palam timeres] *non auderes aperto me Marte aggredi. in ipsis visceribus lates & crucias. rectè se locus habet. deprauãt, qui;* timori es, *supponũt.*

1262 Simile] *inuictum, indomitum, insuperabile.*

1267 Vidit] dedit *Moguntinens.*

1269 Et ante omnes] *hoc est, & coram omnibus, in cunctorum etiam oculis oculos meos prima lacrymari coëgisti.*

1270 Abstulisti] *eripuisti, extorsisti.*

1270 Durior saxo & chalybe] *Moschus de Hercule, dixit:* ex saxo aut ferro animum *habere* fortem in pectore. *Ennius Andromachâ:*

Sed quasi ferrum aut lapis dura'st,
Rarenter gemitum conatur.

Ouidius in epist. Ariadnæ:

Non poterant figi præcordia ferrea cornu:
Vt te non tegeres, pectore tutus eras.

Illuc

Illuc tu silices, illuc adamanta tulisti:
Illic, qui silices Thesea vincat, habes.

Tibullus lib. 1. *Eleg.* 2.

Flebis, non tua sunt duro præcordia ferro
Vincta, nec in duro stat tibi corde silex.

1272 Extulit] *quidam*; extudit. *in eodem carmine pro* rictus, *nonnulli libri, in quibus Danielis*; ritus.

1273 Pro tector] *Mogunt.* prospector. *emendant*; prô rector.

1279 Parrhasio axe] *axe plaustri septentrionalis, quod agit Bootes; Calystho in vrsam cõuersa fuit, seu plaustrum. A Parrhasiâ vrbe Arcadiæ; quã Pelasgus Nestoris filius ædificauit, & in honorem Parrhasi Lycaonis F. nominauit, teste Charace lib. 1. Chronic., tota Arcadia dicta Parrhasia. Itaque* Parrhasio, *hoc est, Arcadico, propter Calystho. vel quia potiùs videtur* axis *pro ipso tractu & ora poni*; lentior, *opponitur* duriori. *tam durus, inquit, quam ipsæ rupes Arcadicæ. vide inf. 1537.* 1278 Gethico] *Thracio. nam poëtæ Getas cum Thracibus confundunt. ostensum superiùs.*

1283 Resoluit] *à niuibus sumta metaph. sicut solis tepor niues in aquam, sic luctus fletũ resoluit in lacrymas. ita, si cum Mogunt. & m.s. legas*; luctus. *sin cum impressis*; virtus. *mens ista; sæpenumero fletum ipsum fluere paratum, absumit virtus, & robur animi absorbet. Vereor ne quid mendi subsit: nam quidam lib.* & lętum virtus sæpe resoluit. *alij* fletum vir. s. res. *alij* Fletum luctus s. r. 1286 Vincitque faces] *sic Lipsiens. plerique*; vincitque (nefas) solis adusti glaciale iubar.

1287 Glaciale iubar] *splendor in glaciem induratarum niuiũ vel aquarum. miram duritiem niuium, quam calor solis nequeat dissoluere: facilè credant, qui crystallum existimant tenuißimarum aquarum glaciem concretam, vt Seneca lib. 3. Nat. quæst. cap. 25. sed crystallo multum terrenæ substantiæ inesse crediderim, cum Platone in Tymæo; & mineralibus adscribendum, cum Theueto lib. 5. Cosmograph. cap. 8.*

1291 Implicaret] *hoc Daniel reposuit, prius legebatur vt adhuc in Mog. Eguiano, Herb. primo Veneto, & Lugd.* explicaret, *extenderet, & porrigeret. Placet tamen magis*, implicaret, *circũuolueret, amplecteretur, quod serpentũ.*

1300 Non minus verum mihi] *optimè reponunt*; cælũ. *potui (ait) cælum mihi vindicare æquè atq; Gigantes. robore præstiti, non ceßi audaciâ. retinuit pietas. dum patrem puto; quæ tibi sorte obtigit, partem non eripui.*

1313 Tantum] *tamtus & quamtus*, m, *debent habere medium, vt tam & quam. auctores Cæsellius, & Cornutus.*

Ex parente] *patre. Pallas ex solo Ioue nata sine matre, quare* εὐπατέρειαν καὶ ἀμάτοραν *vocant, Latini patrimam. Catullus*:

Qualecumque, quod ô patrima virgo
Plus vno maneat perenne sæclo.

1324 Subtrahitis] *Papirianus censet*, sub, *quando præcedit* m, f, p, *tunc* b, *in eas consonas mutare*, summitto, suffero, suppono: *sequentib. verò* c, t, *in* s, *migrare, vt* sustineo, suscipio. *dicendum ergo foret*, sustraho: *nisi vsus repugnaret.*

1325 Ita

1325 Ita nulla] *Moguntinens.* iam nulla. 1332 Si me] *hoc perperam Lipsiens. cùm legeretur in omnibus excusis & calamo exaratis;* Ni me.

1333 Excipite] *eripite. sæpe enim hoc significat.*

1330 Ingrate] *Sophocles:*

O gens nimis ingrata Pelasgi,
Vbi nunc estis?
Vestri dum ego æquora turgida pelagi,
Dum nemora altis obsita siluis
Omnia purgo: pereo infelix.

1337 Corde anhelanti] *cor per arteriam venosam, aërem refrigerantem, quem pulmones misère, recipit, teste Aristotele lib. 3. de partib. animal. quare cùm superiùs dixerit pulmones vi veneni exaruisse, profectò consequebatur, quod subiungit, æstuantis cordis suspirium, & quasi suffocatio.*

1339 Spiritus fugiens meo legatur ore] *ex veterum consuetudine, apud quos proximiores parentes, eorumq; defectu, vt quisque amicior, exspirantes deosculabantur, & corpus corpori, vultum vultui imponebant; quasi excepturi ore fugientem animam. meminit moris Alexand. ab Alex. lib. 3. Genial. c. sed non probat. id præstabo. Cicero, de Supplicius in Verrem:* Filiorum suorum supremum spiritum ore excipere liceret. *Virgil. 4. Æneid.*

——— & extremo si quis super halitus errat
Ore legam ——— *quo loco Donatus:* hoc dixit, quia hunc ca-

rissimi colligere se posse arbitrantur. *Ouidius Carm. de morte Drusi:*

At miseranda parens suprema nec oscula fixit,
Frigida nec mouit membra tremente sinu;
Non animam apposito fugientem excepit hiatu.

& mox à filio mater hoc officium requirit:

——— excipias hanc animam ore pio.

Quinctilianus senior declamat. 6. Non morienti pater assedi, non aggrauatum caput molliori sede composui, non fatigatum latus mutaui, non spiritum excepi. *apud Iustinum lib. 23. vxor Agathoclis, ait:* se nec inuitari periculo spiritus sui empturam, vt extremos viri spiritus exciperet. *Denique tria testimonia inuenies apud Statium lib. 2. Siluar. Epiced. in Glauc. cum, lib. 5. Pietatis in Priscill. & lib. 5. Thebaid. versu 52.*

1342 Stelligera] *Moguntinens.* stellifera.

1344 Vmbræ simile] *dilapsa membra, nescio quid illorum restat vel corpori dissimile, vmbræ corporis simile; quod esse videatur, non sit. Non video cur hoc damnes.* 1357 Credo] *alij;* crede.

1360 Lemnos ardens] *Lemnos Ægæi maris insula Vulcano sacra, de qua multa Valerius lib. 2. Argonaut. & Statius lib. Thebaid. crebra eius incendia, fumosum, nigrantemq; aërem describentes. sunt, qui veterum quosdam secuti, putent etiam vocari, Aethalen, Hypsipilæan, Berenicen, Macrim, & Chium. nescio an rectè. nam, quod ipsi non diffitentur, Liuius libro 37. Chium, Aethaliam, & Macrim, totidem diuersas insulas facit; & Dionysius Periegetes Macrim & Chium à Lemno apertissimè distinguit. Vulcani offici-*

officinam in Lemno ponit Cicero lib. 3. de Nat. Deor. Ex hac adfertur terra illa nobilis, quam sigillatam *vocant, de qua multa Theuetus lib. 8. Cosmograph. lib. 11. & meminerat olim Myrsilus lib. 1. Lesbicorum, teste Natali lib. 2. Mytholog. cap. 6.*

1360 Inferni poli] *alij;* ignifera. *mallem;* igniferi. *si* inferni, *non probum: sed nondum video mentem. quæ hæc plaga ignifera poli, vel igniferi poli, quæ vetat flagranti currere diem in zonâ? intelligitis Critici? relinquam* inferni, *donec vos extricetis. sensus interea: Quænam hæc tanta vis caloris, & intestina flammæ? quam non æquet vel ignis Siculæ Aethnæ pluuias absorbens; vel fornaces Vulcani, qui in Lemno; vel ipse Pyriphlegethon, aut alia plagæ illius inferorum incendia; quæ (vt maius lumen offuscat minus) ita illæ æstu suo ac tenebris arcent, vel opprimunt radiatum iubar solis; impediunt ne in plagâ illâ & tractu ardente sol suas queat vires exerere. Tantos ibi ergo calores, tam densis mixtos tenebris, esse significat; vt Solis Meridiani lumen refutent.* Zona] *non vnâ ex quinque, sed inferorum territorium.*

Flagrante] *ignibus, quibus noxij puniuntur.*

1362 Pro comites] *suspicor librarios, verentes ne* ô, *non posset non absumi, pro eo sæpe in his fabulis obtrusisse,* prô, *vt superiùs paullo antè versu 1199. nunc multo aptiùs:* ô comites.

1364 Terris Oceanus maior] *quia putabant mare tellurem circumcingere, quæ fuit opinio Aristotelis in lib. de mundo ad Alex. Q. Metelli & Cornelij Nepotis apud Melam lib. 3. cap. 5. vide inf. Oedip. versu 504.*

1370 Herculem] *Sex. Empyricus lib. 8. contra Mathemat. pag. 261. scribit Herculem prius vocatum Alcæum, sed Herculis nomen sibi vsurpasse, quia is eo tempore Deus existimabatur. Vnde & famam viguisse, Thebis olim inuentam propriam Herculis statuam, cum hac inscriptione:* ALCÆVS AMPHITRYONIS AD GRATIAS AGENDAS ALTERI.

1377 Scythia Gementem] *mallem profectò;* Scythiâ gemente. *etiamsi duri illacrymassent Scythæ, non tamen ego.*

1380 Athos] *de hoc monte nos iam nonnulla. vide Stephan. & Apollon. 1. Argonaut. & Adag.* Athos adumbrat terga Lemnij maris.

1382 Fulmen excipiens] *quia* feriunt summos fulmina mõtes, *Athos verò celsissimus: multo Mimas humilior, minúsque nostro in ore, etsi aliquando. omnes manuscr. quos vidi, & omnes excusi hunc versiculum purum & germanum deputant.*

1388 Hinc & taurus] *flagitante versu, reieci* τὸ, &.

1389 Quicquid furit] *imo (retractare non pudet) etiam Lugdunen. & plures omnino excusi, nonnulli etiam, sed pauciores m. s. habent;* furit.

1390 Solum quoque ingens] solúmque ingens, *Moguntin.*

1392 Excutient] *Moguntin.* excutiant.

1396 Sed] *principiò Latini,* sedum; *deinde;* set, *tandem* sed *vsurparunt, vt docent Phocas & Victorinus.* Dura series operis] *retineo. sed quid sibi volunt quædã exemplaria in Lernam cogitatione defixa? Mog. enim;* sed durus serpens operis. *Herbip. & Veneti quidã;* durus serpens ophis.

1397 Fauet] *sic Basileens. & Lipsiens. non malè.* fouetur *Moguntinen. reijculè.* fouet, *Herbipol. & Veneti.* fauet *plerique omnes m.s.*

1399 In orbe] *alij lib.* In orbe veniat, veniat huc. *orta hæc varietas quia in quibusdam manusc. tantùm*; In orbem veniat huc aliquis mihi. *vnde typographi, tibicinem addidere carmini alij alium.*

1400 Hei mihi] *Pintianum exemplar*: Est mihi sensus quoque excussus. *mendosè.* 1401 Nimius impulsus] *vet. excusi*; nimis impulsus. *legebam*; nimius impulsu. 1407 Meruit] *rectiùs etiam in Eguian. & Mogunt. & Herbip. & Venetus tribus*; meminit.

Alcmene] *Scribit Victorinus lib. 1. veteres nunquam c, & m, coniunxisse, vsque ad Iulium Cæsarem; qui primus* Alcmæon, Alcmena, Tecmessa; *quos priùs*, Alcumenam, Tecumessam, Alcumæonem, *scribebant. Carisius lib. 1. vult dici Andromacha, Alcmena, Danaa, &c. omnia in a, quia Græcè tantummodo in e producto.*

1414 Gnatum] *testatur Victorinus, veteres scribere solitos* gnatus, gnauus, *& simil. Theodosij verò Imp. tẽpore cœpisse tolli g. & dici* natus, nauus.

1417 Pro cap. scelerũ dolor] *iuuarim interpunctione*; pro capax scelerum! dolor! *detestatur diem seu lucem vt acerbam, & capacem scelerum. mox erumpit in exclamationem. qualis illi frequens; nefas! scelus! & similes. omnino non ausim sine librorum auctoritate aliud verbum ingerere.*

1422 Eripiet] *Sophocles:*

——— eo iam redactus esset, vt
Parente sese vtroque momento breui
Videret orbatum ———

1425 Compesce] *Sophocles:*

——— tace filij. *Item:*
Sed tu querulas comprime voces.

1426 Nato similis] *Moguntinens.* fato *similis. rectè. omnes tamen reliqui mei codices scripti*; nato. *& sic omnes editiones quas vidi veteres (præter Badianam) sic tres Veneti, sic Herbipolens. sic Basileens. sic Complutens. Lipsiens. & sic legère olim Gellius & Daniel.*

1428 Lassam] *Moguntinens.* lapsam.

1431 At inter] *Eguian. & Mogunt.* aut inter, *& sic excusi multi.*

1435 Generum] *Heben mihi despondet. vide Hesiod. in Theogonia.*

1436 Nitentem] *Herbipolens. & Veneti*; intentam. *hinc ego, [illegible]si*; nitentem. *non improbem: suspicabar*; micantem, *vel* patentem.

1437 Zonam] *torridam. de hac & aliis Eratosthenes:*

πέντε δὲ οἱ ζῶναι περιηγέες ἐσπείρηνται.
αἱ δύο μὲν γλαυκοῖο κελαινότεραι κυάνοιο,
ἡ δὲ μία ψαφαρή τε καὶ ἔκπυρος, οἷον ἐρεθρὴ,
τυπτομένη φλογμοῖσιν ἐπεὶ ῥά ἑ μοῖραν ἐπ' αὐτὴν
κεκλιμένην ἀκτῖνες ἀειθερέες πυρόωσιν,
αἱ δὲ δύω ἑκάτερθε πόλοιο περιπεπηγυῖαι,
αἰεὶ κρυμαλέαι, αἰεὶ δ' ὕδατι μογέουσαι.

Quin-

Quinque autem zonæ rotundæ circumuoluuntur,
Duæ quidem glauco ſunt obſcuriores cyano:
Vna verò ſabuloſa torridáque & rubens,
Verberata flammis, quoniam eam partem
Sibi ſubiectam perpetuò ardentes radij torrent.
Reliquæ duæ, ad vtrumque polum extenſæ,
Perpetuâ torpent glacie, pluuiiſque grauantur.

hunc ergo imitatur noster, & ſentit non habitari, nimio calore cuncta exurente. contrarium conſtat experientiâ, & nauigationibus Hiſpanorum. quà de re conſule Albert. Magnum lib. de Natura locor. diſt. 1. cap. 6. Contarenum Cardinalem lib. 2. de elementis, Clauium noſtrum Commentar. in Sacroboſci ſpheram. de zonis, ex antiquis, egêre Cleomedes in ſphera, & lib. 1. Meteor. Ptolomæus in Quadrip. tract. 2. Strabo lib. 1. & 2. Cicero in Somn. Scipion. & ibi Macrob. lib. 2. Firmicus Aſtrolog. lib. 1. cap. 4. & vlt. Plin. li. 2. cap. 70. Capella lib. 6. Virgil. 1. Georg. Tibullus lib. 4. Eleg. 1. Ouid. lib. 1. & 2. Metam. aſcribam ſolum fragmentum Varronis, à me numeris redditum:

Mundus domus eſt maxima rerum,
Quam quinque altitonæ fragmine zonæ
Scindunt; per quas limbus pictus
Bis ſex ſignis ſtellimicantibus
Altus in obliquo æthere, Lunæ
Bigas acceptat.

adduxit Turnebus lib. 20. Aduerſar. cap. 29. ſed longè aliter.

1440 Deducor] *ſubitò deijcior. Cicero pro Cæcina*, deduci fundo.

1441 A leto] *à morte. vett. excuſi*; à lecto. *& exponunt ab Hebes coniugio. ſinceriùs m. ſ. quidam*; à cælo. *& rectè exponit Lipſius.*

1445 Hanc vocem] *ſcilicet* (cogis fateri.) *nam quis Herculem queat cogere? aut quis tantus dolor cui ſubcumbat Alcides? qui aliò amandant, hunc ſenſum non ſenſêre. Nec mihi liquet, cur Hyllo tribuam. quid enim in Hylli verbis, quod fateri cogatur? an quòd minas Herculis diras vocarit? & quam vocem iubet illum occupare? an quod de ſummo labore dixerat? ſed priùs illud parum Latinum, fateri, pro dicere ἁπλῶς. poſterius verò ſubfrigidum.*

1446 Hylle] *de huius robore quædam Pierius lib. 1. Hieroglyph. ab eo deſcendiſſe reges Ægypti Ptolomæos docet Satyrus in hiſtoria Alexandrinâ apud Theophilum lib. 2. ad Autolicum, vbi tamen in Græco contextu nomen Hylli mendoſum.*

1448 Quale] *vett. excuſi*, quare. *Moguntinenſ.* quas.

1456 Sua] *Sophocles:*

Ab alio nemine, ſuâ ipſa concidit interempta dexterâ.
HER. Heu cur meâ non occidit illa dexterâ

1467 Extulit] *ſic Mogunt. ceteri*; expulit. *num ſcripſerat*; expuit.

1470 Habet] *ſatis eſt. ſic exponit Non. illud Virgilij:*

Hoc habet, hæc melior magnis data victima diuis. *& ſic exponere debuit illud Terentij Andr.* certè captus eſt, habet. *Apud Sophoclem*

Hercules: Hei mihi, miser perij, perij ego funditus,
Lux fulget hæc nouissima hei mihi,
Video

1474 Perempti] *Sophocles*:
——— olim à patre hoc summo Ioue
Oraculum accepi: superstitis Herculem
Nullius occisum manu iri: vitam ei
Apud inferos Stygij incolam Orci aliquem fore
Qui ei eriperet.

1475 Olim] *sic Tacitus Annal. 15.* Quod ad omina sui exitus olim *verteretur.* 1480 Hunc] *Moguntinens.* hanc.

1485 Herculea] *vni manusc. totus versiculus deest.*

1487 Inclytum] *inspice Aduersar. olim à me hæc restituta comperies: alij eodem modo, sed occupatum.* Regnúmq.] *totus hic versus deest Venetus.* 1499 Nox] *duplicata ad me gignendum.*

1504 Quamquam Iupp. credi] *Moguntinens.* quicquam. *N.* quanquam. *ceteri excusi*; quoque. *mallem, si libri suffragarentur*; tantum. *vel credi pater meus gaudet, etsi non sit.*

1505 Meis] *mihi impensis, pro me fusis.*

1507 Tale Iuno peperit] *sic om. cod. quos vidi, siue à typographis vulgati, siue à librariis descripti. sed alij ex suo lib. reponunt:* Quid tale genuit, peperit. *quia designari tantùm Iunonem elegãtiùs videatur. Displicet mihi illa inutilis repetitio,* genuit, peperit. *an quæ peperit, non genuerat? quid addit altera vox alteri, quoad sententiam? Efficaciùs etiam hæc dicentur, si nomen exprimatur, quàm si designetur.* 1510 Perage] *Mogunt.* perge.

1530 Tuus comes] *Herbipol. Veneti, Basileens. Lipsiens.* vester. *Moguntinens.* noster. *Parisiens. & Lugdunens.* tuus.

In chorum.

Herculis mortem & luget, & mundum consolatur prædicens Deorum numero adscribendum; Iouem quoque precatur vt mundi vindici sublato sufficiat alium, vel desinat feras & monstra producere.

1516 Radiate Titan] *Attius*:
Dextrorsum orbem flammeum radiatum Solis liquier cursu
Nouo. *Item*:
——— oculis postremùm lumen radiatum rape

Papinius: Sidereique orbes radiatáque lumina cæli.

1518 Lassa] *quo incipiente calorem fundere, equos Luna defatigatos nocturno penso disiungit.* Bigæ] *Vide Hippol. 311. porrò sic singulario numero Liuius lib. 28. penatem, Pacuuius plagam, Horatius Quiritem, Plinius & Macrobius grossum dixere.*

1525 Vnde non vnquam] *Philetas Cous*:
——— iter feci ad inferos,
Per quod nullus retrò viator rediit.

1526 Quos

1526 Quos nubes radios ſequantur] *non illud lucidum iubar, quo mundus amœnatur; ſed nubilam faciem; qualis quando pluuias attrahis, & nubes quaſi conuocas, quæ grauidatæ, in imbres diſſoluantur.*

1522 Plauſtro] *has ſeptem ſtellas docent ab Homero & Græcis* ἄμαξαν *dici, & propinquum ſidus* Βοώτην; *illas à Latinis* ſeptem triones *vocari, à boum ſimilitudine, quia Romani olim boues terræ cultores*, triones, *quaſi* teriones *nominabant: ipſæ verò ſeptem ſtellæ ita locatæ ſunt, vt ferè duos trigonos faciant, & quandam cum Boote axis vel temonis ſpeciem exhibeant. ita Varro lib. 6. de Ling. Latina, & Gellius lib. 2. cap. 21. de his Ennius, Iphigenia, vt N. emendat:*

Quid nocti videtur? in altiſono
Cæli clipeo temo ſuperat
Stellas, ſublime etiam
Atque etiam cogens noctis iter.

1530 Alium] *quando futurus alius, vir æquè fortis; qui tyrannos & monſtra tollens, tanta terrarum orbem celeritate peragret, vt Sol eius ægrè veſtigia ſubſequi videatur. ait* Alium Herculem. *quia hoc nomen omnibus viris ſtrennuis tribuebant, vt docet Cælius lib. 6. antiq. cap. 7. Sex Cicero, at Varro quadraginta tres Hercules nouit; omnium geſta vni huic aſcribi ſolent.*

1537 Durior terris Helices] *hoc eſt quod ſup. dixit:* Nec Parrhaſio lentior axe.

1543 Immenſas] *Eguian.* intenſas. *non placet.*

1556 Æacúmque] *Herbipolenſ. & Veneti;* Æacóſque.

Geminos] *Rhadamantum & Minoëm.*

1557 Fata diſcernens] *Mogunt. vt alij mei manuſcr.* facta diſcernes. *quod placere, aliàs ſignificaui. Iudicum enim facta reorum diſcernere, & pro factis infligere pœnas: quas ſi* fata *vocari contendis. eſto. parum refert. vide inferius verſu 1988. quæ ex Stobæo.*

1561 Fatis] *perperam Lugdunenſ.* factis. *ceteri omnes* fatis. *dixit enim alibi:* Iratis Diis non licuit eſſe.

1563 Locum virtus] *Scipio apud Ciceronem 6. de repub.* Omnibus qui patriam conſeruauerint, adiuuerint, auxerint; certum eſſe in cælo ac definitum locum, vbi beati æuo ſempiterno fruantur.

1565 Tepido] *Moguntinenſ.* rapido.

1568 Recepto tu. Alcide] *Mogunt.* recepti tutus Alcidæ.

1570 Leone] *quem in Nemeâ præfocauit.*

Cancro] *quem ſimul cum hydra ſuſtulit.*

1581 Fretum] *amittet mare ſalſuginem; quam, cùm terreo multo ſit commixtum, nequit in totum deperdere. hinc pendet ſolutio problematis attributi Alex. Aphrodiſæo lib. 1. Problem. 53.*

1583 Ponto vetito] *cauſam cur nequeat mari mergi veriorem putant; quia circulus Arcticus altior eſt noſtro Orizonte, ideo ſidera illa Arctica nobis nequeunt occidere. vide Brodeum lib. 5. miſcell. c. 25. & inf. Thyeſt. 472.*

1588 Habeat nec vlla] *Moguntinenſ.* habeat, nullâ *aſſentior legenti;* Horreat nulla.

Qui poteſt] *hoc eſt, quo pacto poteſt. ſed melius Lugdunenſ. & Herbip.* cui poteſt. *quamuis*; qui, *ſit in Venet. Baſileenſ. & Lipſienſ. Moguntinus:* qui putet ſolum, *&c.* poteſt eſſe, *pro* eſt. *ſumitur. vide Canteri nouas.*

1590 Intenſum] *lego ex Mog. Herbipol. & Venetis*; impenſum.

1593 Ecquid hoc] *alij*; en quid hoc: *quidam*; Hem quid. *nonnulli*, heu quid hoc. *Secutus ſum Herbip. vnum Venetum & Lipſienſ.*

1593 Mundus] *cælum.* 1597 Laſſus an pondus] *refero* pondus *ad* laſſus, *non ad* titubauit. ἀρχαικῶς, *vt captus mentem, &c.*

Atlas] *tres Atlantes inuenio apud Seruium; primum Italiæ regem, Electræ patrem; ſecundum regem Arcadiæ, Maiæ patrem, auum Mercurij; tertium Promethei fratrem Afrum; hic dicitur primus artem nauigandi, ſpheram, & aſtrologiam inueniſſe, Diodor. lib. 4. Plinius lib. 2. cap. 8. & lib. 7. cap. 56. D. Auguſtin. lib. 18. de ciuitate Dei cap. 8. & Iſaacius in Lycophr. ideo dictus ſuſtinere cælum ab Homero 1. Odyſſ. Pindaro 4. Pyth. & ceteris; & cùm Perſeo hoſpitium denegaſſet, oſtenſo Meduſæ capite, in montem induruiſſe, auctoribus Pauſaniâ in Attic. Plinio lib. 5. cap. 1. Ouidio 4. Metam. & Herodoto in Melpome. vel ſanè ſuaſu Iunonis ferentem Titanibus auxilium, Iuppiter in montem transformauit, vt ſcribit Higyn. in fabulis c. 150.*

IN ACT. V.

Cataſtrophe; continens obitum Herculis, & luctum Alcmenæ & Apotheoſim Alcidæ.

1610 Docuit indomita] *Mogunt. Herbip. & Veneti* indomita docuit.

1617 Fagus] *Theocritus*: vmbroſâ ſub fago.

1621 Loquax] *Sophocles*: Et multiloquæ quercus.

1622 Stat vaſta late] *ſic Herb. & Ven. quos ſequor. alij codices*; ſtat lata vaſti 1626 Totos] *omnes. ſed amplius arridet quod Raphalengius*; totum. *quamquam parum Latina in hac fabulâ nonnulla.*

1627 Lentâ morâ duxit ruinam] *ipſæ ſyllabæ non verba modò denotant, quàm ægrè & vix tandem collapſa.*

1630 Diem] *hoc eſt, loca iam clara & à ſole illuſtrata. ſed Mogun. Herbip. & Veneti*; domus. *ſuſpicatus ſum quandoque legendum*:

Volucres pererrant nemore ſucciſo nemus,
Quærúntque laſſis garrulæ pinnis domos.

vt ludat in voce nemus, primo loco ponens pro vaſtâ illâ arbore.

1635 Alternæ trabes] *alternatim poſitæ.*

1636 Anguſtum] *ſic etiam Veneti & Herb. ſimile mendum inſedit carmina Sidonij ver. 355. in Paneg. Auiti. nam legendum*: —— & anguſtus pennas non explicat aër. *Porrò cùm dicit* tollunt in aſtra. *altitudinem pyræ deſcribit. quia veteres, quo quis ditior opibus, dignitate celſior, virtutibus præſtantior, hoc illi pyram celſiorē erigebant. Virg. 4. Æneid. de pyra Didus:* —— hic fata gradus euaſerat altos. *vbi Seruius*: rogi pro qualitate fortunarum fiebant. *& lib. 6. de rogo Miſeni*: —— aramque ſepulcri

Congerere arboribus, cæloque educere certant. *vbi Donatus* hoc

hoc factum ait: vt robur & meritũ viri sic appareret. *eaq; causa est cur de Patroclo Homerus*:

ποιήσαν δὲ πυρὴν ἑκατόμποδον ἔνθα καὶ ἔνθα.

Fecerunt autem pyram centum pedum vtrimque.

Dionys. Halycarn. lib. 11. *Antiqu. Rom. scribit milites Sicinium virum fortissimũ sepeliisse, & honestissimè extulisse, rogumq; maximũ aggessisse: aliaq; pro viribus implesse, quæ, in supremũ honorem, strennuis viris lex fieri iubet.*

1646 Sate Pæante] *vbique noster Philoctetem facit Pæantis filium, & heredem telorum Herculis, superius*

—— læto venit ecce vultu
Quem tulit Pæas, humerísque tela
Gestat & notas populis pharetras
Herculis heres. *idq; prodiderunt Cicero lib.* 2. *Tuscul. & omnes ferè tam historici quàm poëtæ quos citant Brodæus lib.* I. *miscellan. cap.* 15. *& Hercules Ciofanus in Ouidij Metamorph. addo Simmiam in Arâ cui vocatur idcirco Philoctetes*, Trinoctis vstor, τριεσπέροιο καύτας. *vt appareat temere reprehensum Ciceronem à Petro Victorio lib.* 2. *var. lect. cap.* 14. *Quod ad Brissoniũ lib.* I. *de formulis pag.* 37. *hæc nostri verba de Apolline accipientem; facilè crediderim typographorum, vel librariorum errore, Apollinem pro Philoctete positũ. nam in virum illũ hic error nõ cadit.*

1650 Nunquam irritas] *felicitas in eo, quòd nunquam frustrâ iaciantur. vide dicta Herc. Fur. versu* 983.

1658 Facem extremam] *qua rogus incendebatur. nam fax duplex, prior in nuptiis, de qua actum initio fermè Medeæ; altera in funere. sic accipio illud Corneliæ eleg. vlt. Propertij*:

Mox vbi iam facibus cessit prætexta maritis. *nuptialibus.*

Item:

—— cùm subdita nostrum
Detraheret lecto fax inimica caput. *funebris.*

Post de vtraq;: Viximus insignes inter vtramque facem. *à die nuptiarum, vsque ad funus. Fuit autem (vt existimo) maritus huius Corneliæ (si quid ad rem) Paullus ille, cuius meminit Seneca lib.* I. *de Clementia cap.* 9. *Funebrium tedarum præter Tacitum & Virgilium, relatos à Lazio lib.* 3. *comm. reipub. Rom. cap.* 18., *meminit, Seneca de Tranquillitate vitæ ad Serenum cap.* II. toties in viciniâ meâ conclamatum est: toties præter limen immaturas exsequias fax cercúsque præcessit. *malè lib. excusus quo vtor*, pressit. *Vt fax, ita & lectus duplex. alter genialis, alter funebris, de quo versiculus ille Persij Sat.* 3. —— tandémque beatulus alto Compositus lecto —— *& modò citatus Propertij. de vtroque, Seneca pater lib.* 6. *Declamat.* 6. versæ sunt in exsequias nuptiæ, genialísque lectus mutatus est in funebrem. subiectæ sunt ergo infelices faces, *&c. de hoc funebri alia quædam Lazius d. cap.* 18. *De vtraque face insignis est locus Iustini lib.* II. Nonnulli facem nuptiis filiæ accensam, rogo patris subditam dolebant. *& Ouidij* 2. *Fast.* Conde tuas Hymenæe faces, & ab ignibus atris
Aufer, habent alias mœsta sepulcra faces.

1659 Hic

1659 Hic nodus] *ligneam tradit Seneca clauam Herculis: trinodem addunt fuisse & ex oleastro. vide Pausan. in Corinthiac. vbi addit illam refloruisse. Herculis arma, varia: lanceam memorant Hesiodus in scuto, & Sophocles in Trachin. thoracem aureum à Vulcano acceptum, peltam à Minerua & gladium Apollodorus lib. 2. Biblioth. sed ordinaria, pellis, arcus, claua; & quidem hæc illi peculiaris. Vetus poëta:*

Fulmen habet mundi dominus, tenet illud apertè:
Nec datur æquoreo fuscina tecta Deo:
Nec Mauors illum, per quem valet, occulit ensem:
Nec latet in tepido Palladis hasta sinu.
Num pudet auratas Phœbum portare sagittas?
Clámne solet pharetram ferre Diana suam?
Num tegit Alcides nodosæ robora clauæ?
Sub tunicâ virgam num Deus ales habet?
Quis Bacchum gracili vestem prætendere thyrso,
Quis te celata cum face vidit Amor?

& alibi: Fulmina sub Ioue sunt, Neptuni fuscina telum,
Ense potens Mars est, hasta Minerua tua est:
Sutilibus Liber committit prœlia thyrsis:
Fertur Apollineâ missa sagitta manu:
Herculis armata est inuictâ dextera clauâ.

1670 Voce feminea] *D. Cyrillus*: Amans lacrymarum semper ci muliebre genus. *Vetus poëta*: Fletus muliebri ingenio est additus.

1672 Dolor femineus] *Archilochus*:
Patientes estote muliebri luctu depulso.

1674 Pellicis &c.] *prior hoc Ouidius*:
—— pellex lacrymis lætabitur istis.

1675 Comprime infirmum] *Mogunt. Herbipolens. & Veneti*; contine firmum iecur. *mallem*; contine infirmum.

1682 Illo] *tam læto & sereno.*

1683 Tyrannus] *accipio in bonam partem, pro quouis Rege, prisco more* *Virgilius*: Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
& Valerius Flaccus:
Duc precor ad vestri, quicunque est, ora tyranni.
Cornelius Nepos, seu Probus; in Miltiade: Tyrannúsque fuerat appellatus, sed iustus. non enim erat vi consecutus, sed suorum voluntate, eámque potestatem bonitate retinuerat. omnes autem & habentur, & dicuntur tyranni: qui potestate sunt perpetuâ, in eâ ciuitate, quæ libera fuit. *Lucianus in 1. Phalari. scribit, tyranni nomen videri potiùs, quàm esse odiosum.*

1695 Commissa] *coniuncta, addita. Virgilius*:
Delfinum caudas vtero commissa luporum.
Manilius: Pars hominis tergo pectus commissus equino.
Ausonius: Scylla triplex, commissa tribus; cane, virgine, pisce.
Claudianus: —— qua pristis commissa viro ——

Seneca,

Seneca, Thyeste: —— penitus premens
Iugulo manum commisit.

1697 Vtrumque] *Oriens & Occidens.* Scythiæ genus] *Septentrio.* Ardens ora] *Meridies. sic totum describit mundum; quod vno verbo, omnis plaga.* 1701 Si scelera] *Moguntinens.* & scelera.
1703 Conterrent] *Moguntinens.* conturbant.
1710 Approba] *incertum quomodo in compositione, ad, scribi debeat. Cæcilius Vindex:* Si sequatur (*ait*) F. non est mutandum, vt adfluo, adfari, adfore. *Papirianus verò:* si sequatur m, migrat in m, vt ammoneo, amminiculum. *Priscianus:* sequente g, migrat in g, vt aggero, aggregor. *Cæcilius, Cornutus & Papirianus cõsentiunt etiam mutari, quando subiunguntur t, p, c, s, l, n, accedo, attuli, aßideo, appareo, alligo, annuo.* Approba *ergo. hoc est, fac periculum, experire, tenta: faxo, me dignum iudices.*
1719 Ignaue, iners. inermis est] *sic multi. sed Herb. & Veneti:* Ignaue, iners, inermis. est nostros *&c. pulcrè castigant;* en, nostros. *ironicè dictũ.*
1723 Rogat] *inuitat, quasi ad conuiuium, vbi nectar & ambrosia. sunt alia quoque in hac fabulâ nimis hyperbolica. ideo non eo, quô quidam vocat. Nullum vidi codicem, in quo non;* rogat.
Iam me] *Herbipolens. & Venetus Bernardini;* me iam.
1725 Pinum ardentem impuli] *moris, vt qui defuncto maiori neceßitudine deuincti, auersi rogo flammam inferrent, vel facem impellerent. Virgilius de funere Miseni:*

—— pars ingenti subiêre feretro
Triste ministerium, & subiectam, more parentum,
Auersi tenuere facem.

Lucretius lib. 6. de consanguineis agens:

Subdebántque faces multo cum sanguine ——

Meminere moris, de Valeriorum & Fabriciorum funeribus agens Plutarch. in Problemat. Romaic. q. 79. & Dion, qui in Seueri funere filios eius scribit pyram accendisse. Denique Herodianus est auctor, in magnificâ illâ Imperatorum consecratione, principio facem ab imperij successore tabernaculo admoueri solitam, mox à ceteris ignem subdi. Hîc noster Philoctetæ, heredi & successori armorum Herculis, hoc munus tribuit.
1730 Ad durum iecur] *sic solet vocare iecur Herculis.*
—— sed iecur fors horridum Flectam emerendo —— *& fortè etiã difficilius iecur, quàm reliqua interna comburitur. nam in Thyeste 784.*
—— stridet in verubus iecur. *ingemiscit ergo ignis, quia cum difficultate illud vrit: vel synecdoche, quòd ipsum iecur videtur ingemiscere, stridere, & quasi queri.* 1737 Sic] *siccis genis vide sup. vers. 1686.*
1740 Adhortatur, monet] *Mogunt.* membra, hortatur, mouet, Gerit aliquid. 1754 Sinu gerentem] *vtriusq; parentis, præsertim matris officium fuit, cremata ossa, & reliquias legere, & collectas asportare. Tibullus:*

—— non hîc mihi mater,
Quæ legat in mœstos ossa perusta sinus.

Seneca lib. 2. de ira cap. 33. Dignus fuit, cui permitteret ad oſſa filij legenda à conuiuio diſcedere. *& lib. de conſolat. ad Elbiam cap. 2.* Modò in eundem ſinum ex quo tres nepotes emiſeras, oſſa trium nepotum recepiſti. *legebant ergo & in ſinum collecta referebant matres. Parentum oſſa, ſi deërant parentes, filij legebant. Propertius lib. 4.*

Oſſáque legiſti, non illâ ætate legenda,
Patris, & in tenues cogeris ire lares.

vel eorum penuriâ, alij heredes. Martialis lib. 8. Epigr. 56.

Oſſáque defuncti licet olim non legat heres,
Hoc ſibi iam Picens præſtitit officium.

vel alij propinquiores, amicioresq́, vt Patrocli Achilles Iliad. ψ'. Hectoris, fratres & ſocij Iliad. ω'. Virgilius de Miſeni funere:

Oſſáque lecta cado texit Corynæus aheno.

vbi Donatus id aſtruit. Propertius lib. 1. eleg. 17. Hoſtiæ, ait:

An poteris ſiccis mea fata reponere ocellis?
Oſſáque nulla tuo noſtra tenere ſinu?

Tibullus Neæræ lib. 3. oſſa
Incinctæ nigrâ candida veſte legant.

Principum & Imperatorũ reliquias legebant Conſules vel maiores Ordines, vt ex Herodiano cõſtat & Sueton. Vide Lazium li. 3. Comm. reip. Rom. c. vlt.

1755 Crinémque iactans ſquallidum] *agnoſco habitum lugentis matris & comam puluere aſperſam vento committentis. & tu credis, dilecti filij cineres Alcmenam iactaſſe? quid hoſti queat crudelius? ſequor meos codices & excuſos ad vnum omnes: qui conſtanter etiam retinent,* gemit. *rectè. nam ſuperiori verſiculo dictum reliquias geſtaſſe. Dices, oſſa lecta: nunc cinerem. verùm; ſi gerit cinerem, quomodo iactat? cenſeo ſimul & oſſa & cineres tuliſſe, & ſquallidam luctu comam per humeros eius expanſam, & crebro motu capitis, quod dolore vel irâ ſui impotentes ſolent, iactaſſe.*

1757 Gigas] *fuit ſtaturâ talis, ſecundùm quoſdam: & apud Indos etiam cognomine, vt tradit Megaſthenes.*

1760 Ille] *ſic perperam N. rectè Herbipolenſ. Veneti, Lugdunenſ. & ceteri;* illi, *Herculi.*

Vix totam] *Propertius lib. 2. de Briſeide:*

—— tanti corpus Achillis
Maximáque in paruâ ſuſtulit oſſa manu.

Idem lib. 4. de Cornelia:

En ſum quod digitis quinque leuatur onus.

Hortenſius Commentar. in Lucan. tradit Pompeij Magni tumulo hoc carmen inciſum:

Templi pondus erat, modicâ qui clauditur vrnâ.

vereor ne quis verſificator docto homini impoſuerit. Sanè Dion ſcribit Hadrianum de Pompeio dixiſſe: τῷ ναοῖς βρίθοντι πόση σπάνις ἔπλετο τύμβου.
Oſſa viri magni tenui quàm clauſa ſepulcro. *Dio idem prodidit Seuerum Imp. cùm vrnam Porphyreticam, quâ oſſa ſua & cineres condi volebat, ad ſe*

perla-

perlatam contemplaretur, in hæc verba erupisse: Χωρήζεις ἄνδρα ὃν ἡ οἰκουμένη οὐκ ἐχώρησεν. Tu virum capies, quem totus terrarum orbis non cepit. *Apud Plutarchum in vita Scipionis habes pulcrum epigramma eiusdem sententiæ.*

1763 Totus æther] *cælum & elementa.*

1772 Vnum] *vnicum, non remeabile, nec iterabile: vel* vnum, *æquè distans. nam omnes regiones supremæ terræ æquali ab inferis interuallo distãt, vt Anaxagoras & Aristippus morituri respondent, apud Ciceronem* 1. *Tusculan. & Stobæum de exilio serm.* 38. *contra Hermioniorum commentum, qui se compendium quoddam viarum callere iactitabant, teste Strabone li.* 8. *vel,* vnum, *idem & commune omnibus. nam vt ait Herodianus lib.* 2. οὐδὲ γὰρ μία οὐδ' ἡ αὐτὴ πᾶσιν ἀνθρώποις θανάτου αἰτία. διάφοροι δὲ οὖσαι, εἰς ἓν τέρμα βίου ζυντελοῦσιν. Cùm non vna eadémque cunctis hominibus mortis sit causa, sed aliæ aliis: cunctæ tamen ad eundem vitæ terminum tendunt. *Seneca igitur & Aeschyli Telephus respexere, vnam viam ponentes, ad hunc communem vitæ terminum; Aristophanes verò in Ranis, ad varias mortis causas, spectauit.*

1774 Possum] *Moguntin.* possem. *Lugdunens.* possim. *ceteri* possum.

1777 Thebane coniux] *traditur enim Alcumena Amphitryoni Thebano superuixisse, & secundis nuptiis Rhadamantho coniuncta; à quo volunt quidam Herculem sagittandi peritiam didicisse; quod alij Teuthari bubulco ascribunt.*

1785 Busiris] *de huius crudelitate & nece, D. Augustin. lib.* 18. *de Ciuitate Dei cap.* 12. *Orosius lib.* 1. *cap.* 11. *& alia quædam ex Eratosthene Diodorus lib.* 2.

1786 Antæus] *de quo nonnulla dicta Herc. Fur. versu, ni fallor,* 481. *dicitur Lybs, vel Lybis, non à Lybiâ propriè dictâ; sed à lato Africæ nomine. nam in Mauritania natus, & regnauit in eadem, oppidúmque Tingi ab illo conditum scribit Mela, lib.* 1. *cap.* 4. exstátque rei signum, parma elephan- *Pintianus aliter sed puto frustrà.* tino tergo exsecta, ingens. *sic enim legendum censeo: de eiusdem regno & sepulcro in Mauritaniâ, idem Mela lib.* 3. *cap. vlt. & confirmant Plutarchus in vitâ Sertorij, & Strabo lib. vlt. pugnam cum Hercule & mortem describunt eleganter Pindarus Isthm.* 4. *& Philostratus in Imaginib.*

Perfidæ] *Afris olim hoc vitium peculiare: vnde,* Punica fides. *nec minus hodiè.* 1790 Totus vretur dolor] *omnem in me indignationem & iram effundet. sæuiet quantum volet & valebit: nec cessabit, donec sedet dolorem suum, & sibi vlciscendo satisfaciat. vstus est totus ignis, Metaphoricè; quando deficit, sublato fomento consumtaq; omni materiâ. Vretur ergo, consumetur & in vltionem impendetur.*

1798 Eurystheus] *causam quæ Herculem coëgerit Eurystheo parere, iam narraui: addo, detrectasse seruitium initio, sed Iouis iussu & oraculo Delphico compulsum. Non omnia tamen bella & labores præcepto illius suscepit: spontè multa obiuit, vt canunt Pindarus, Callimachus, & noster sup. ver.* 61. O quanta fudi monstra, quæ nullus mihi, *&c.*

Laréſque miſeros] *domum patris mei Electrionis. vide Hesiod. in Scuto, vbi:* ἤοι ἡ προλιποῦσα δόμους καὶ πατρίδα γαῖαν
ἤλυθεν Θήβας, μετ' ἀρήϊον Ἀμφιτρύωνα,
Ἀλκμήνη θυγάτηρ λαοσσόου Ἠλεκτρύωνος.
Aut qualis relictâ domo aut patriâ tellure
Venit Thebas, ſecuta maritum Amphitryonem,
Alcmena, filia ſeruatoris populorum Electryonis.

1800 Et ipſa] *vt Semele.* 1804 Exſectus] *melius hoc, quàm quod Moguntinenſ.* exceptus. *verè enim Bacchus* cæſo.

1811 Hic dira] *in Arcadiâ occiſâ Lernæ hydrâ.*

Ales] *in eadem Arcadiâ Stymphalis victa.*

1812 Rex] *multis in locis occiſi ab eo tyranni, in Ægypto, Mauritaniâ, Thraciâ, alibi.* 1816 Hæc] *Thracia liberata ſæuo Diomede.*

1819 Vbi enim negata] *ſic o.l. omnino, niſi quod quidam addunt vocalam* eſt. *Quid, inquit, defatigem me commemorandis regnis, quibus gnatus meus pacem peperit? toti mundo præſtitit; quem totum peragrauit: nec vlli fuit iniurius: nulli bono noxæ. Ain, Alcmena? mater es. non credo. negat Eurytus, negant alij innumeri. Acutior coniectura Lipſij*; vbi ei negata eſt. *nec enim pax Thraciæ dari potuit, quamdiu in pace Diomedes. pereundum huic, vt illa non interiret.*

1830 Debitos] *ſic o.v.l. & Herbip. Veneti, Baſileenſ. Lipſienſ. ſoli ferè Lugdunenſ.* indebitos. *Debiti quidem Herculi ſunt luctus. quis non mæreat terris vindicem deceſſiſſe? quæ mater filium talem non lugeat? Tamen, ſi rectè cogites, quis ille & qualis, & maternum exuas affectum; videbis illum non eſſe lacrymis vel eiulatu plangendum. graue hoc illi. nec decet virtute præditum; qui viuit & viuet in ore omnium.*

1833 Æterna virtus] *Euphorion:*
Et tum quiſpiam moderatè defuncti nomine triſtetur
Et moderatè lugeat. nam omnino à lacrymis alienum
Parcæ læſerunt. *& Euripides:* Neque ſupra modum dole, —— μηδ' ὑπερμέτρος ἄλγει. *Philetas:* ἐκ θυμοῦ κλαῦσαι μέγα μέτρια. ex animo lugeas omnino mediocriter. *Veriſsimè Homerus totum mare, ſi in lacrymas verteretur, ne vnum quidem mortuum ſuſcitare poſſe ſcribit. de inanibus lacrymis & luctu multa Stobæus ſerm. 121. apud quem elegans ille Sophoclis locus, huic Menandreo perſimilis eſt.*
εἰ τὰ δάκρυ' ἡμῖν τῶν κακῶν ἦν φάρμακον,
ἀεί θ' ὁ κλαύσας τοῦ πονεῖν ἐπαύετο.
ἠλλαττόμεσθ' ἂν δάκρυα, δόντες χρυσίον.
νῦν δ' οὐ προσέχει τὰ πράγματ', οὐδ' ἀποβλέπει
εἰς ταῦτα, δέσποτ' ἀλλὰ τὴν αὐτὴν ὁδὸν,
ἐάν τε κλαίῃς, ἄν τε μὴ, πορεύσεται.
τί; οὖν πλέον ποιοῦμεν; οὐθέν· ἡ λύπη δ' ἔχει
ὥσπερ τὰ δένδρα καρπὸν τὰ δάκρυα.
Malis mederi ſi valerent lacrymæ,

Et cogeretur mœror illis cedere;
Auro parandæ quolibet nobis forent.
Nunc res acerbæ nil morantur lacrymas:
Sed, siue plores, siue non plores, suam
Vno tenore semper insistunt viam.
Quid ergo prodest flere? nil. sed lacrymas
Fert mœror: arbores suum vt fructum ferunt.

Quomodo Christianis mortui lugendi, disce ex D. Hieronymo epist. 25. to. 1.

Gemendus] lugendus, *Mogunt.* 1838 Gnatos] *veteres excusi cum Mogunt.* nato. 1854 In saxa] *vt Nioben.*

1860 Genas] *Herbip. Basil. & Veneti;* genus. *& sic N. magis placet, vt m. s.* genas. Aduoca. *deest Moguntino. & nescio quid vitij in hoc versu, vel phrasi. credidi quandoque;* aduoca humanum genus. *mox enim gentes aduocat. & hiatus creber nostro.*

1868 Mandans] *sic corrupit N. nam antea omnes libri etiam Lugdun.* madens. *scilicet cruore humano.*

1874 Curetes] *Curetum & Corybantum idem officium armorum strepitu, cantu, choreis Iouis vagitum à Saturni auribus abscondere. parentibus & patriâ differebant. Curetes, qui &* dactyli Idæi *fuere; Hercules Idæus, Pæonius, Epimenides, Iasius, Idas, testibus Leonico lib. 2. var. hist. cap. 57. & Parrhasio in Claudianum. Corybantes fuere, Baulo, Disaul, Triptolemus, Eumolpus, Eubolеus, Eusebio lib. 2. de Præparat. Euang. cap. 5. In Corybanthum sacris fraternum parricidium celebrabatur, vt docet Firmicus cap. 12. Cabyro scilicet à fratribus illata mors. De Telchinis, Cabyris, Corybantibus, & Curetibus, qui volet, consulat Clement. Alexandr. in Protrept. Arnobium lib. 5. Euseb. d. cap. 5. Apollonij Scholiastem in lib. 1. ver. 1125. & 1129. Cælium Rhodig. lib. 16. Antiqu. cap. 20. Cælium Calcagnin. in lib. cui tit. Equitatio, & Lilium Syntagm. 1.*

1885 Setiger] *aper Erymanthius, Mænalius, Arcadius, Phææ Scrofæ filius, apri frater Calydonij.*

1887 Totum pinnis velata diem] *Moguntinens.* totum pin. valuat. *num scriptum fuit;* vallata. *hoc ordine; alesq. vallata pinnis iussa sagittas sequi totum diem: vt coëgerit illam Hercules integro die fugere, continuè sagittis insecutus. & sit synecdoche. eodem sensu cape aliam lectionem.*

1888 Cleonæ] *Cleonæ media inter Corinthum & Argos vrbs à Cleone Dolopis F. dicta. vel à Cleone filiâ Asopi, Pausan. in Corinthiac. ibi Hercules leonem præfocauit, alium à Nemeæo, iuxta quosdam, eundē iuxta alios. vide Pierium lib. 1. Hieroglyph. & quæ nos sup. ver. 1233. & 1809.*

1891 Sitoniæ] *Thressæ. Horat.* Monet Sithoniis non leuis Euhius.

1894 Vescitur] *sic omnes lib. ad vnum: & exposui sensu non prorsus incommodo. adfirmant alij legendum;* nascitur. *aptiùs. sed quis prudens meras coniecturas toties in contextum referat? Bernardinus exponit:* Stabula, id est, equi non vescuntur vestris infantibus. *Daniel Caietan.* aut *(inquit)* passiuè positum, aut per hypallagen, vescitur. *vtrumque dici potest. Sic*

enim dicimus mare nauigatur, campus curritur, & similia, de quibus Fabius lib. 1. cap. 4. Diomedes Tindæ in Thracia regnans, fingitur equos humano sanguine & carnibus pauisse, etiam auctore Plinio li. 4. cap. 11. hic cùm Herculis catamitum Abderum equis epulandum apposuisset, vbi superuenit Hercules, suo ipse supplicio periit: equi clauâ necati, vt Tradit Tatianus in Orat. ad Græcos, & Philostratus in Imaginib. Higynus consentit, sed vult Abderum fuisse famulum Diomedis, & addit equorum nomina, cap. 30. feritatem eorum Euripides in Alcestide describit. Philostratus equas fuisse contendit, quæ furiatæ maribus ferociores: idq; illorum traditioni aptiùs, qui volunt has fuisse equas κατὰ ἀναλογίαν; *veras Diomedis filias, scorta nobilia, quæ hospites pecuniis denudare, & exspoliare consueuerant, & propter effrenatam libidinem equas appellatas. Palephato placet fabulæ locum datum, eo quòd Diomedes equis alendis, & præsepiorum multitudine, subditorũ opes exhauriret.*

1897 Fero] *de feritate nihil, de iustitiâ Geryonis multa legi. sed anus, præ luctu, verba effundit.*

1915 Ad quod populos] *Æschylus:*

Mori, similiter omnium portus est, quo appellimus.

Iuncus: homini quoque & aliis omnibus, mansuetis, ferísque animalibus, è vitâ migrare omnino necessarium est.

1919 Monstra] *Monui olim æquè bene in manuscr. legi*; fatâ. *& sic postea reperi in scriptis Burdigalens. & Moguntinens. sic excusi Herbipoli & Venetiis. Numquid (ait) te morantur in ipso vestibulo leges fatorum; vel Parcæ fati præsides; quæ aditu arcent. Alij libri*; monstra. *non prorsus malè. quis nescit illa in foribus inferorum stabulare? illic statuunt Maro, & ceteri, & ipse Seneca Herc. Fur. & tertio ab hoc versu. valent ergo aliquid hoc loco monstra.*

Morantur] *Ingredi prohibentia.*

1934 Teláque] *totum carmen abest à Moguntino.*

1936 Tenentem] *quidam Herculem putant Engonasim, alij Martis stellam.*

1945 Non semel] *sic apud Papinium lib. 3. Siluar. in Propemtico Celeris, ait Hercules:*

——Parcarum fila tenebo
Extendámque colos. duram scio vincere mortem.

1959 Vmbra] *nudum Herculis simulacrum: sic sumit sup. ver. 1829. 1919. 1936. & passim. Nam credebant non animas ipsas à corpore separatas, minus vnitas; sed nuda quædam simulacra & imagines,* τύπους καὶ εἴδωλα, *seu spectra, ad inferos descendere: animas, in alia potius corpora migrare. de qua opinione satis copiosè sæpè Plotinus disputat; & Timæus Locrus in lib. de animâ mundi; Ennio tribuit Lucretius:*

——esse Acherusia templa
Ennius æternis exponit versibus edens:
Quo neque permánent animæ, neque corpora nostra,
Sed quædam simulacra modis pallentia miris.

Fuit

Fuit in eadem Virgilius, cùm cecinit:

Morte obitâ quales fama est volitare figuras.

Item: Et nunc magna mei sub terras ibit imago: *fuêre ceteri poëtæ, quando non animas, sed* simulacra, vmbras, figuras *nominant. Cn. Matius Iliad. 13.* An maneat speci I simulacrum in morte silentûm.

Tibullus: Vidit vt inferni Plutonis subdita regno
Magna Deum soboles leuibus discurreret vmbris.

Claudianus, quãdo de Plutone: Vmbrarúmq. potens. *& Homerus Iliad. ψ'. animas vocat,* εἴδωλα καμόντων. simulacra mortuorum. *& de hac ipsâ Herculis vmbra alibi:*

τὸν δὲ μετ', εἰσενόησα βίην Ἡρακληείην,
εἴδωλον· αὐτὸς δὲ μετ' ἀθανάτοισι θεοῖσι
τέρπεται ἐν θαλίης, καὶ ἔχει καλλίσφυρον Ἥβην,

Post hunc vidi vim Herculeam,
Simulacrum: ipse verò apud immortales Deos
Oblectatur in conuiuiis, & habet pulchrorum talorũ Heben.

de quibus versibus sentiebat Seruius in 4. Æneid. sic scribens: Valdè quæritur apud philosophos, quid illud sit quod inferos petat. Nam tribus constamus; animâ, quæ superna est, & originem suam petit; corpore, quod in terram deficit; vmbrâ, quam Lucretius sic definiit; superi spoliatus luminis aër. Ergo vmbra, si ex corpore creatur: sine dubio perit cum eo, nec est quicquam reliquum in homine, quod inferos petat. sed deprehenderunt esse* quoddam simulacrum, quod ad nostri corporis effigiem pictũ petat inferos; & est species corporea, quæ non potest tangi, sicut ventus. hinc in 6. *Describit quid sit simulacrũ, reiectâ sententiâ volentium esse vmbram, sed vult differre vmbram à simulacro.

Corpora viua nefas stygiâ vectare carinâ.

Hanc autem rem etiam Homerus requirit, simulacro Herculis apud inferos viso. Et sciendum simulacra hæc esse etiam eorum, qui per Apotheosim Dij facti sunt:* vnde aut visi esse apud inferos, aut descendisse dicuntur. Horatius de Libero: * Hoc pertinet ad explicationẽ loci Tibulliani.

Te vidit insons Cerberus aureo
Cornu decorum.

Sciendum tamen abuti poëtas, & cõfusè, vel simulacrum vel vmbram dicere. *Hæc Seruius, cuius philosophia mira est, nec satis vulgò intellecta. Ego non poëtas tantùm, sed & philosophos ista confundere facilè euincerem: sed pudet in re tam putidâ immorari. apertè noster vmbram pro simulacro ponit, & sic Pomponius Sabinus:* Vmbra (*inquit*) ex homine petit inferos, anima quæ è cælo est, vt scribit Seneca, petit cælum: corpus terrâ absumitur. *Hæc mihi visa idonea ad nostri explicationem: nam quæ de tribus animæ vehiculis, & de animâ rationali, quâ sentiendi principium est, dici possent & solent, ex Platone lib. 4. de legib. ea mihi præter rem & mentem poëtarum videntur: & Platonici ipsi non satis secum consentiunt, in explicando, quo post mortem animæ deueniant; quomodo, quando, in quæ demigrent, quando denique corpori restituantur. de quibus latissimè D. Augustin. lib. 9. de Ciuitate* Vide Nascimbeniũ & Hortensium in 4. Æneid.

uitate Dei cap. 11. lib. 10. cap. 30. & 31. lib. 12. cap. 20. & succinctè sed accuratè sententias philosophorum explicans Sermone de Tempore 139. & 143. vbi quendã Virgilij versum è 6. Æn. interpretatur, quod alij non aduertunt.

1961 Furua] *Moguntinens.* fulua. *sed librarius ille fortè blæsus erat, sæpe l, pro r, ponens.*

1965 Paterna flammis] *Arrianus lib. 3. de dict. Epictet. cap. 13.* Cùm verò ea, quibus opus est, non suppeditat (*Deus*) receptui canit, ianuam aperit, téque venire iubet. Quo? non in malam rem: sed eò vnde ortus es, ad amica & cognata ad elementa. Quantũ ignis in te fuit, ad ignem redit; quantum terræ, ad terram; quantũ aëris, ad aërem; quantũ aquæ, ad aquam. *Idem in Hermotimo tradit Lucianus: & causam conatur Lucretius:*

Cedit item retrò, de terrâ quod fuit ante,
In terras: &, quod missum est ex ætheris oris,
Id rursum cæli relatum templa receptant.

Xenophanes, apud Theodoretum lib. 4. contra Græcan. affect.

ἐκ γῆς γὰρ τά δε πάντα, καὶ εἰς γῆν πάντα.
Omnia de terra sunt hæc, in terrámque feruntur.

D. Cyprianus in lib. de Idolor. varietate: Castor & Pollux alternis moriuntur, vt viuant: Æsculapius, vt in Deum resurgat, fulminatur: Hercules, vt hominem exuat, Oetæis ignibus concrematur. *Quæ verba eadem inueni in Minucij Felicis Octauio. suspicor vnum ab alio accepisse; vel in alterutrius librum inserta à philoglossariis. Arnobius lib. 4. ita scribit:* Plutarchus Herculem post comitialis morbi ruinas in cineres dissolutum prodidit. *Quod nonnulli, completo nondum trigesimo ætatis anno, volunt accidisse: & ab hac eius miseriâ natum prouerbium:* Ardens tunica. *Manethon autem, Eusebius & D. Isidorus, sunt auctores, Herculem anno vitæ LII. cùm in morbum pestilentem incidisset, sanitate desperatâ, ob cruciatus acerbitatem, sese in flammam iniecisse. Aristoteles bile atrâ agitatum violentas sibi manus censet intulisse.*

Flammis tua] *putabant, vt quis immortalis fieret, terrenum omne corpori admixtum, igne prius comburi oportere. sic Ceres 4. Fastorum. volens Triptolemo immortalitatem conferre:*

Inque focos corpus pueri feruente fauillâ
Obruit, humanum purget vt ignis onus.

Martianus Capella, de Philologiâ in cælum transferendâ, lib. 2. formæ ac substantiæ cœpit formidare corporeæ. Quippe perferendos flãmarum cælestiũ globos, & ignes ardentium siderũ mortalibus adhuc artibus, & gracilenta macilitate siccatis, non incassum tremebunda formidat.

1965 Planctus] *an ad flendum & lugendum anui opus magno apparatu? credo illi ad manum, ad nutum lacrymæ, & clamores feminei. quos ergo planctus parabat? docet D. Hieroym. epist. ad Paullam de obitu Blesillæ, cùm scribit:* planctũ aliquando significare, non ipsas lacrymas aut plangentium exanimationem; sed pompam funeris, & exsequiarum ornatum. *hunc planctum recusat. Alcides: nam alter præcesserat.*

Pro-

Proinde planctus pone, quos gnato paris
Genetrix in ortu. luctus in turpes eat.
Virtus in astra tendit; in mortem timor.

In Moguntino hi tres versus desunt; qui habentur quo ascripsi modo in Lugdunen. In Eguiano solo ex manusc. quos vidi, continentur, sed ita, quemadmodum Lipsienses ediderunt, & prius Basileens. & Herbipolens. & Veneti. nam olim non satis diligens inspector fui. Quidam legunt, gnato paret; *à ceteris abstinent. Mihi videtur*

—— quos nato paras
Genitrix in ortu. luctus in tur. eat. *Hanc mortem putat Natalem diem, quo regeneratus ad immortalitatem. vel sanè:* quos nato paret Gen. inerti. luctus in turpes eat.

1968 Virtus in astra] *hoc est, virtute præditi & fortes in cælum transferuntur; timidi & pusillo animo, cùm nihil præclari gesserint, vnà cum corpore in posterorum memoriâ viuere desinunt.*

1970 Pœnas iam] *Strabo lib.* 8. Cùm autem Eurystheus apud Marathonem, aduersus Herculis filios & Iolaum, duxisset exercitum, auxilium ferentibus Atheniensibus, in ipso prœlio fertur occubuisse. reliqua sanè eius membra Gargetti sepulta esse, caput autem Corinthi seorsum; quod ab Iolao circa fontem Acariam secus semitam, abscissum fuerat. *At Apollodorus lib. 2. Biblioth. Eurystheum vult ab Hyllo interemtum prope petras Scyronias, & caput Alcmenæ allatum, ab eaq; oculos radio textorio erutos.*

1973 Vinco] *non malè Moguntin.* vito. *nunc non vicit, quæ non adiit, nec liquit etiam vbi iterum non fuit. vitauit tamen iterum.*

1976 Misera mens est credula] *Eguian.* misera mens incredula est, *& sic Mogunt. sed meliores m.s. & primæ editiones, vt posui.*

1977 Mundus] *more antiquo ponit pro cælo mundum. Sed cur addit* æternus. *an putabat reliquis consumtis incendio, cælum duraturum? docet vbique fermè in his fabulis contrarium. vereor ne scripserit:* mundus æternum. *iam immortalem. & persuadent triumphi tui tot tam nobiles. pro;* credo triumphis, *Moguntinens.* ordo triumphus: *mendosè. ex vno m. s. reponunt;* Io triumphe. *mihi, tot reliquis tragœdiis, necdum concinendum; nec scio an satis ad mentem Alcmenæ. certè ex abrupto.*

1976 Nouumque] *scribit Pausanias Eliac. 1. se à Thasiis accepisse, Thasii esse Tyrium Herculem, iam initiò ab illis cultum; qui cùm se Græcis adiunxissent, simul Thebanum Herculem eo honore prosequi cœperunt. Marathonios tamen affirmare se mortalium primos Herculi diuinos honores exhibuisse. sed Aristides id Atheniensibus adscribit, in Panathenaicâ. In quibusdam Thasiorum nummis argenteis vidi Herculis simulacrum cum clauâ & leonis exuuiis.*

1988 Nunc quoque] *etiam mortuus puni sontes. scribit, opinor ex Porphyrio, Io. Stobæus; Herculem adhuc apud inferos punire noxios, & iaculantis horrendam opinionem inferre; & quod inter viuos solebat, apud plu-*

res adhuc solere; &, Aristarcho auctore, non illic supplicium pendere, sed sumere. τιμωρεῖσθαι δὲ ἐκτὸς ὄντα καὶ τὴν ἡρακλῆν τοὺς ἀδίκους, φαντασίας φοβερὰς ἐμποιοῦντα τοῦ βάλλοντος καὶ τοξεύοντος, ὥσπερ ζῶν ἠμύνετο, ἀμυνομένου καὶ ἐν ἅδου τοὺς ἀξίους κολάζεως· οὐ γὰρ δὲ καὶ οὗτος τῶν κολαζομένων ἐστὶ, ὡς Ἀριστάρχῳ ἐδόκει, ἀλλὰ τῶν κολαζόντων.

1976 Misera mens est credula] *ita plerique mei manuscr. pleri etiam impressi. nec falsè. timori prona in peius fides (dixeram id ipsis Senecæ verbis) ast miserorum, vbi nil metuunt, sed sperant, in ea quæ sperant atque desiderant, fides pronior.* quod *enim, noster ait,* nimis miseri volunt, hoc facilè credunt. *Misera Alcmena, nil tamen Herculi metuebat, etsi sibi non nihil; sed hunc ipsum apparens natus metum ademerat. optabat nati immortalitatem, & inaudierat. assentiri vix audebat: quia verebatur, ne quod optabat amans, sibi somnium fingeret. Statim tamen postea dubitare desinit, reuocatis in memoriam præclarè gestis.* Es numen, *&c. hæc ego confirmandæ huic lectioni, non damnandæ alteri; quæ multorum quoque codicum;* incredula est.

1993 Mittens] *sic manusc. meliores, in his Eguian. sed Moguntinens. & veteres impreßi Herbipolens. ac Venet. & Paris.* Mittes. *potest etiam recipi: sed alterum malo. Vale Hercules: magno me sanè tædio affecisti.*

AD V. CL. PETRVM ORANVM, SERENISS. PRINCIPIS LEODIENSIS CONSILIARIVM, ET CIVITATIS SCABINVM.

——— *δέξαι τὴν δὲ τὴν μετανιπτρίδα*
μεςὴν Δίος σωτῆρος, ἀγαθοῦ δαίμονος.

DVOBVS *libaui: superest tertius.* τὸ τρίτον τῷ σωτῆρι. *tibi, V.C. tibi: sed more prisco, Tribunalium & Sacrorum. illic pluribus patronis caussæ difficiliores demandabantur: hic tribus crateribus variorum Numinum fauentia conuiuiis conciliabatur. Musicum istud conuiuium Orchestræ Latiæ, magno Musarum & verorum Sacrorum* Antistiti *nostro dicatum, claudat iste* γλυκὺς κρατὴρ ἀναφθέγκτων ἀοιδᾶν, *trium Tragœdiarum* Thyestæ, Troadum, Agamemnonis *pactili serto coronatus: vltimus ordine; quia non omnes eodem tempore primi potuere; non meritis, non affectu. nulli cedit vel amor in me tuus, vel mea erga te obseruantia. primis me* Iurisprudentiæ *(agnosco & glorior) præceptis tinxisti, puram adhuc lanam, planè puerum; ad Themidis illud templum conanti per iter tenebricosum primus præluxisti. Iam inde beneficiorum tuorum, & obseruantiæ meæ nexus cœpit. tam antiqui meriti, tam dudum debitæ gratitudinis, hoc pignus cape. olim* Auditoris, *nunc* Clientis *cum Clariss.* Torrentio & Lipsio, *patrocinium suscipe. Tibi, qui ad* Iuris scientiam, *eloquentiæ studia, & morum probitatem præclarè adiunxisti, vt Patriæ tuæ meritò* Papinianus *audias;* caussæ, *quam non rei ipsius natura, sed æui huius inuidia facit difficilem, perorandæ munus reseruatum. & alioquin;* φθόνος ἔξω θείου χοροῦ ἵςαται.

Leodici CIↃ. IↃ. XCII. *Kal. Iulij.*

Eibius in Margari. hæc vocat Tantalum.

ARGVMENTVM.

VICISSITATE regnandi pactâ, annis alternis Pelopis filij, Atreus & Thyestes, Argis imperabant. Interea Thyestes aureum arietem, regni fatum, auertit, & Aëropen vxorem fratris in adulterium pellicit: mox pœnas metuens fratri dare, fugit in exsilium. sic euasisse dolens Atreus, quod vi nequibat, dolo conatur. in gratiam redire se simular; oblatâ regni parte, fratrem inuitat, & persuadet. ei conuiuanti, liberos tres, ante aras immolatos instar victimarum, & partim assos, partim elixos ignoranti epulandos proponit, sanguinemque potandum propinat. sic fit filiorum parens sepulcrum. denique capita illi & manus crudelis Atreus offert; & ,quid comederit, quid biberit, enarrat. Luget Thyestes, & deflet calamitates suas; lætatur è contrà frater, & exultat in tam sæuo parricidio, quod ipse Phœbus videre non sustinuerat. Vide Pausan. in Corinthiacis.

IN ACT. I.

Tantalum Megæra compellit nepotum discidia nutrire.

1 QVIS me furor] *quo furore nouo (ô Megæra) percita, quâ vesania ab inferorum sede me expellis? sic omnes quos vidi codices: nisi quod Mogunt. deest; ab. concinnius tamen alij;* Quis me inferorum sede ab infaustâ abstrahit?

2 Captantem] *Moguntinens.* temtantem.

3 Quis male Deorum] *familiare poëtis, Diis mala sua imputare, vt ex Callimacho in lauacro Pallad. & Æschylo in Persis patet. Archilochus;* Diis omnia ascribit. *Euripides:*

Aut Deus, aut homo, aut
Quid aliud, iniuriarum
Viam inuiam orditur.

Afranius, Togatâ:

Nescio qui nostri miseritus tandem Deus?

Liuius Andronicus, in Odysseâ:

Inferus an Superus tibi fert hæc funera Vlyxes.

8 Differens] *optimè. tamen Moguntin. Herbipolen. & Veneti;* deferens.

9 Aut pœna Titij ſemper accreſcens iecur] *ſic mei libri omnes. monet Lipſius in ſuo manuſc. eſſe:*

Aut pœna Titij, qui ſpecu vaſto patens
Semper accreſcens iecur
Viſceribus, *&c. & quærit an defectus hic aliquis? an hemiſtichium ab adtextu? hoc poſterius mihi magis veriſimile. nam etiam Bernardin. agnouit illud:* ſemper accreſcens iecur, *& appoſitè dictum; nec quicquam ad ſententiæ plenitudinem, ſine illis,* (qui ſpecu vaſto patens) *neque ad carminis integritatem deſideratur. Præfidenter alij; vnius libri lectionem ſecuti:* ſemper accreſcens iecur, *expungunt: cùm in ipſorum, & meis codicibus cunctis, hæc verba contineantur. friuolum verò; illud deſumtum à gloſſariis, ex ſimili Hippolyti loco. quaſi non ſcriptores paßim quod alibi dixere: quia placuit, ſoliti repetere. Nec ſatis Latinum illud;* patens vaſto ſpecu. *melius foret,* iacens. *ſed recepta lectio tuenda.*

10 Viſceribus] *Herbip. & Veneti, & Moguntin.* vulneribus. *minus rectè. Tibullus:* Aſſiduas atro viſcere paſcit aues.

13 Tranſcribor] trāſmittor: *à colonia rū deductione tranſlatū vocabulū.*

31 Creſcat] *Clytemnæſtra ſe Aegiſtho proſtituit, & eo iuuante maritum occidit, filium ad necem quæſiuit; qui poſtea matrem interemit. Agamemnon & Menelaus, decennali & tranſmarino ad Troiam bello, Aſiam & Europam grauibus damnis affecerunt: in eo bello maior Atrides, Chryſeidis & Caſſandræ amori ſuccubuit. hæc vaticinij iſtius ſumma.*

40 Fratrem] *Atreus Thyeſtem, & hic illum.*

Natum parens] *Clytemnæſtra Oreſtem.*

41 Natúſque patrem] *quis? quem? cùm de futuris ſceleribus loquatur, & de Clytemnæſtrâ & Oreſte mentio ſit, puto caſtigandum;* natúſque matrem. *hanc enim fugit.*

Liberi] *Thyeſtæ filij, occiſi ab Atreo patruo, vorati à patre.*

Naſcantur] *ex inceſtu patris cum filiâ.*

42 Viro] *Clytemnæſtra Agamemnoni. cetera explicui verſu 31.*

53 Accerſe] *Moguntinenſ. & vet. edition. arceſſe.*

54 Culmen] *ſic ſolus Lipſienſ. alij omnes;* altum columen. *ſic manuſc. ſic editi, etiam Lugdunenſ.*

62 Epulæ] *multæ ſunt voces, quæ huic Synonimæ videntur, nec tamen ſunt, ſi purè & preßè loqui velimus. Donatus; Cibus (ait)* qui etiam delicatis præbetur: *victus,* in paruis aridíſque alimoniis eſt conſtitutus. *Seruius autem: Dapes (inquit)* regum ſunt; *epulæ,* priuatorum. *Idem: Dapes* Deorum ſunt, *epulæ* hominum. *D. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 1. Epulæ,* ab opulentiâ rerum dictæ, de lautis, & non in quotidianum vſum paratis, intelligendæ ſunt, dum tamen à priuatis parentur. nam ſi à regibus, *dapes* vocandæ. *Cibus,* eſt omne id quo veſcimur, dictus quia ore capitur: ſicut *eſca,* quia eam os capit. *Eſt autem & eſca generale nomen, vnde argentum eſcale vocatur à Modeſtiho in l. cum quidam, D. de ſupellect. lega.* Victus *quoque latiùs ſumitur, & omne id quod eſui, potui, cultui, & vitæ*

l. verbo victus, cum seq. D. de Verb. signific l. legatis aliment. tis. D. de alim. vel cib. leg.

necessitatibus seruit, complectitur Isidoro, sicuti & alimentum *Vlpiano, Cato & Iaboleno. Ideoq. Paullus li.4. ad Neratium censet, eum qui rogatus sit vt quendam educet, etiam ad præstandum vestiarium & habitationem teneri, perinde ac si alimentorum legato (quale hoc est) nominatim ea forent adiecta. Neratius verò credebat, alimentorum legatum, cibos tantum comprehendere, ideò alia debere exprimi. id Paullus reprehendit. Vtique quando generaliter educatio, vel alimenta legata. Nam si* cibaria, *vel* diaria *tantùm relicta, vera foret Neratij sententia, teste Vlpiano. quia de cibo tantùm sensit testator, &* cibus *communi acceptione, nec habitationem, nec* vestiarium, *nec calciarum complectitur. Aliud ergo* alimentum *seu* victus, *aliud* cibus. *hic illius pars dumtaxat. Quid ergo si* dapes, *si* epulæ *legatæ? cibus dumtaxat debebitur, sed lautior, & splendidior, pro modo tamen facultatum. Confundi hæc scio à scriptoribus; & carpi, non intellecta, à Laurentio Vallâ, & Florido Sabino; sed illis respondere iampridem Alciatus & Forcatulus: responderam & ego in Antisabino, verùm liber ille vnà cum ψευδαντινομίων codice à perfidis depositariis in Galliâ olim, ante quàm lucem aspiceret, auersus intercidit.*

l. vlt D. de alim. vel cib leg.

l. diariis. d. tit.

Non noui] *nam filium Pelopem Diis apposuisti.*

63 Liberum] *vacuum à pœnis & curis aliis. sic à Cicerone sumitur,* tempus liberum.

66 Dapes] *magnificas & lautas epulas. de Thyestæis loquitur, quæ propter immanem crudelitatem celebratæ Eusebio lib.5. Hist. Eccles. in epist Lugdunensium Martyrum, Athenagoræ lib. de resurrect. mortuor. & Oppiano κυνηγ. lib. 3. vide Adag.* cæna *vel* mensa Thyestea.

67 Fugeres] *Moguntinens.* Fugies.

82 Pœnas] *quas patimini.*

86 Pati pœnas] *quantumuis graues & laboriosas, seu (vt illas vocat Lucilius apud Nonium) labosas.*

87 Vt dirus vapor] *vaporem cum exhalatione confundit, more poëtico. nam philosophis ille ex aquâ calefactâ, hæc ex humefactâ terrâ: Aristoteles lib. 1. Meteor. cap.4.*

88 Vel grauem] *vnus Venet. & habetur in Basileens. marg.* vt grauem.

91 Nostérque] *docet hoc vet. fragmentum:*

Ioue prognatus est, vt perhibent, Tantalus:
Ex Tantalo Pelops, ex Pelope autem satus
Atreus; qui nostrum porrò propagat genus.

Pudeat] *te mei: non, me tui.*

92 Taxata lingua] *Euripides:*

Quod homo existens, cum Diis
Communi mensâ dignus habitus,
Incontinẽtem habuerit linguam, morbũ longè deterrimum.

Cornelius Gallus:

Qui satur ante fuit felix conuiua Deorum
Nectare; quæ superis pocula grata Deis,

Nunc

Nunc cupit humanas epulas: sed semper ab ore
Vnda fugit. mediis stat sitibundus aquis.
Vnda, bibe, affatur, & discito iura silenti:
Conuenit ista pati lingua proterua quibus.

94 Violata] *volunt legi*; violate. *confirmat Bernardini editio vetustiss. in qua*; violatæ.

100 Sequor Meg. Furorem diuide] *sic Lipsiens. Lugdunens. autem:* MEG. Sequor nunc ô furorem, *&c. tres Veneti, Herbipol. & Moguntin.* τὸ; sequor, *addunt versui præcedenti, & tribuunt adhuc Tantalo. deinde alium inchoant*: MEG. Nunc furorem diuide in totam domum. *sola lectio Lipsiens. ex his tolerari potest. nam vt Megæra dicat se sequi, apertè mendosum: nec minus, vt vtatur deprecatoriâ voce*; ô. *vt verò*; sequor, *addatur versui præcedenti, contra carminis legem. redundabit prius, mutilum erit posterius. vel ergo sequamur N. vel ex coniecturâ meâ*: MEG. Sequere. furorem diuide, *&c. quid stas, quid pedem retrò fers? me sequere.*

114 Phoronides] *Argiuæ, Inachi, vel fontis cuiuspiam. vox verò*; latus *in præcedenti versiculo Aristarchi obelo indiget, etsi inueniatur in o. l. quomodo*; latus, *si vicina vada gracili terrâ diuidit? nolui tamen malæfidei inquilinum expellere, alio nondum inuento, qui potiori iure, & meliore sententiæ bono, locum occupet. sed feliciter Lipsius emendat*; lætus. *quia scilicet remoto mari, iam mergi non verebatur.*

118 Argi sitim] *sic Moguntinens. Herbipolens. & tres Veneti. perperam Lugdunens.* agri sitim. *Hesiodus:*

Argus inaquosum Danaus fecit aquosum.

120 Periturum] *quem scit obtenebratum iri, ne videat tam immane facinus.*

IN CHORVM.

Monet Argiuos Diis supplicent, vt mala & scelera imminentia velint auertere: & excurrit in Tantali supplicium.

Achaicum] *Stephanus*; Argos, *vndecim enumerat: imò censet Eustathius quamlibet vrbem litoralem*, Argos, *vocari posse. vt de Peloponnesio intelligamus, addidit*; Achaicum. *Achaïa initio dicta Ægialea, à primo Sicioniorum rege Ægialeo, qui vixit anno Nachor. 74. postea Danaä, denique Achaia, vt auctor est Euseb. Cæsariensis; peninsula est Ægeo & Ionio cincta, ab Isthmo Corinthio incipiens, describunt Strabo lib. 8. Ptolomæus lib. 3. Plinius lib. 4. Pausanias, Mela, &c.*

122 Turribus] *nihil ego hîc mutandum duxi, sed quid in libris contineretur monui. cur illi ad coniecturas? aut quæ necessitas cursuum?*

Portus] *hinc inde, pars ad Aegeum, pars ad Ionium.*

Dissidens] *diuisum Isthmo interiecto.*

128 Etesiis] *Aestiuos esse ventos constat ex Aristot. lib. de mundo ad Alex. Plutarcho in Dione, & Gellio lib. 2. cap. 22. item de genere Aquilonum ex Plinio lib. 2. & lib. 18. & D. Isidoro lib. 13. cap. 11. ideo Lucretius dixit:*

Etesia flabra Aquilonum.

De

De flatu eorum aliqua apud scriptores discidia. quidam flare per dies quadraginta putant, Timosthenes apud Schol. Apollonij in lib. 2. per quinquaginta; alij totâ fermè æstate vsque ad III. Kal. Septemb. vt Columella li. 2. de re rust. Verius quotannis certis tantùm diebus (quod tempus ab Aristæo à Diis ad Icarum expiãdum fuisse impetratum, fabulatur Higynus) exoriri, & nomen indicat. dicti enim Etesiæ: quasi anniuersarij. Quando flare incipiunt; quod Cæsar & Plinius ad XVIII. *Kal. August. fieri censent; tum* Prodromi, *nominantur, vt docet Aristot. in Problemat. Flant ex aliâ & aliâ cæli parte, vt Gellius tradidit. secundùm Plinium quidem, in Asiâ ab Oriente, item in Hispaniâ; quare non mirum si Strabo in lib. 3. cum Euro videatur confundere: in Ponto flant ab Aquilone, ad quod Lucretius, Plinius, & Isidorus referendi: in reliquis partibus, à Meridie. de Oriente, testatus est apud Strabonem lib. 3. Posidonius; de Aquilone, quos dixi & Polybius lib. 4. & Schol. Apollonij. In nostro mari ab Occidente flare, docent Aristoteles, & Diodorus, Sic. lib. 2. Biblioth. Quando ab Oriente flant, in Eurum transeunt, vel ijdem cum Euro potiùs; quando ab Occidente in Thrasciam, Caurũ, & Fauonium migrant. Ita fit; cùm in diuersis partibus, ex diuersis lateribus mundi spirent, vt scriptores pro ratione locorum quæ describunt, aliquando secundos & iuuare nauigationem dicant, aliquando aduersos esse, & eam morari, vt Tacitus lib. 18.* Veliferos *vocat noster, quia cùm per se sint ventorum omnium constantissimi, etiam nauigantibus exoptatissimi. Cicero lib. 2. de Nat. Deor.* Quàm tempestiuos dedit, quàm salutares, non modò hominũ generi, sed etiam pecudũ, iisque omnibus, quæ oriuntur ex terrâ, ventos Etesias; quorum flatu nimij temperantur calores, ab iisdem etiam maritimi cursus celeres & certi diriguntur? *quare meritò* nauales *nominat Varro, in Ephemeride:* Nauales Etesiæ diutius & huberius flauerant, & autumnum ventosum fuerat.

Veliferis] *sic Propertio & Ouidio* carina velifera; *sic Valerio Flacco* mare veliferum.

130 Stadio] *curriculo; ita dicto quod stadij mensuram expleret: stadij inquam Olympici. de quo Gellius lib. 1. Noct. Attic. cap. 1.* Nam cùm ferè constaret curriculum stadij, quod est Pisis apud Iouem Olympium, Herculem pedibus suis metatum: ídque fecisse longũ pedes sexcentos, cetera quoque stadia in terra Græciæ ab aliis postea instituta, pedum quidem esse numero sexcentum; sed tamen esse aliquantulum breuiora. *Censorin. verò in lib. de die Natali:* Stadiũ in hac mundi mensurâ id potissimùm intelligendũ est, quod Italicum vocant, pedũ sexcentorum vigintiquinque. Nam sunt præterea & alia, longitudine discrepantia, vt Olympicum, quod est pedûm sexcentûm, Pythicum quod est mille pedũ. *Teste Plinio stadium efficit passus centum vigintiquinque nostros, hoc est, pedes sexcentos vigintiquinque, lib. 2. Nat. hist. cap. 23. octo verò stadia conficiunt vnum milliare, Polybio lib. 3. & Plutarcho in Gracch. & hæc dimensio Romanis historicis in vsu est. Vnde apparet Plinium de Italico stadio locutum: & D. Isidorum lib. 15. cap. 16 (quando stadium definit octauam mil-*

liaris partem, viam scilicet centum vigintiquinque passuum; eoq; modo dicit Herculem id terminasse, cùm illud vno spiritu confecisset, ac proinde stadium appellasse, quòd in fine respirasset, simulq; stetisset) vera quidem tradere, sed non distinxisse inter Olympicum, quod Herculis stadium, & Romanum, seu Italicum quod CXXV. *passuum. Gellium denique Pythici stadij vel ignarum vel immemorem fuisse. Est & naturale stadium, quod Tzetza Chil.6. hist. 3. definit.*

πρὶν ϛάδιον ὠνόμαζον τὸν δρόμον τὸν ὁπλίτην.
ὁ τρέχων μετὰ ὅπλων δὲ, ὄρθιον εἶχε δρόμον.
Prius stadium vocatum spacium illud quod vir armatus
Armis onustus sine quiete vno cursu queat decurrere.

subiungit deinde stadij cursum & recursum διαύλον; *tres verò cursus & recursus cum dimidio,* δόλιχον; *at illam decursionem quæ duodecim stadij decursus itu & reditu haberet,* τέτρωρον, *vocari.*

133 Neu] *Moguntinens. Herbipol. & Veneti* nec.

134 Minoribus] *vt* maiores, *generali nomine cuncti, à quibus orti sumus; propriè tamen, qui supra tritauum l. quisque D. de in ius voc. l. Iurisconsultus, 10. D. de gradib. & affin. sic, arbitror, quotquot à nobis descendunt posteri,* posteriores, & minores *nuncupantur, propriè tamen qui vltra trinepotes. Lucretius lib.5.*

—— quas lacrumas peperere minoribus nostris.

Valer. Flaccus li.3. —— nostri luent ea facta minores.

Sortes Claudianæ, apud Trebellium:

Tu qui nunc patrias gubernas oras,
Et mundum regis arbiter Deorum,
An —— veteres tuis nouellis.
Regnabunt etenim tui minores,
Et reges facient suos minores.

supplendam reor lacunam tertij versiculi ex coniecturâ; Annectes veteres, *&c. Arnobius lib.* 3. Falciferum vetustas edidit prisca, & minorum transmisit ætati.

139 Fide qua tulerat] *malè Lipsiens.* quam, *ex margine Basileens. Petenda historia ex Pindaro & Scholiaste Olymp.* 1. *Apollonio & Scholiaste, qui admodum prolixè in lib. 1. vers. 753. Philostrato in Imag. Pelopis, & in Imag. Hippodamiæ, Luciano in Charidemo, Izacio in Lycophron. & Sidonio in Panegyr. Anthemij Aug. breuiter, sic res gesta. Oenomaus rex Elidis ex Euadne Acrisij F. suscepit Hippodamiam; quam (quia responsum acceperat à genero sibi mortem imminere) detractabat ulli in matrimonium collocare. sed victus turbâ & pertinaciâ procorum; legem tulit, confisus equorũ velocitati, ei cessuram filiam, qui cursu quadrigarum vinceret; qui à se vinceretur moriturum. Itaque proco certanti Hippodamiam auferendam in curru tradebat; ipse insequebatur, manu lanceam quatiens, & si assequebatur cõficiebat. multis sic necatis, quorum nomina refert Scholiastes Pindari; tandem ipse à Pelope vincitur. Qui, vel Hippodamiæ operâ quæ iuuenem deperibat, vel pro-*

missâ dimidiâ regni parte Myrtilo, Mercurij & Cleobules filio, Oenomai aurigæ, persuasit, vt sublatâ fibulâ, quâ modiolis axis affigitur, currum euerteret. Ita Oenomaus, dilapsis in ipso cursu rotis, ab equis suis in partes distractus, miserè interiit. Vnde Claudianus de laude Serenæ:

——curru Pisæa marino
Fugit tela Pelops. nam * prouidus obice regis
Prodidit Oenomai, deceptus Myrtilus axem.

* Mallem nã perfidus. vel; malè prouidus.

Acceptâ Pelops coniuge, siue falsò ab eâ persuasus interpellatam se de stupro à Myrtilo, siue vt solus regno potiretur, Myrtilum è Geræsto in mare præcipitauit, quod inde Myrtoum fuit vocatum. Pierius lib. 11. *Hieroglyph. longè diuersa tradit; Amphionem Thebanum Pelopi quædam malefica dedisse, quæ in stadij solum defoderet; quibus Oenomai sonipedes consternati, dominum occiderint: postmodum etiam cunctos equos illâ transeuntes externari solitos, vnde loco ταράξιππου appellationem inditam.*

142 Fabula] *rumore & sermone omnium trita traditio, siue illa vera siue falsa, Græco more. sic Hipp.* Omnes per gentes fabula distulit. *sic lib. 3. de Benefic.* Sic seruata nobilis fabula, & duarum vrbium exemplum fuit. *quæ lectio non debuit à Pintiano peruerti. continetur enim etiam in membran. Burdigalens. & per duas vrbes Romanam & Grumentinam intelligit.* fabulam, *pro verâ narratione etiam Tertullian. in Apolog.*

143 Nauibus] *ipsis nautis & vectoribus. nam quod quidam lib. in margine;* nauitis, *glossema.*

146 Diuulsúsque] *sic N. ceteri;* diuisúsque.

148 Prosequitur] *alij;* persequitur. *& in seq. Mogunt.* Os æterna sitit.

147 Hospitibus Deis. *Eguian.* diuitibus Diis. *non placet.*

151 Et curuata] *lego ex Moguntin.* Incuruata.

156 Illudit] *Eguian.* alludit. *& sic Moguntinen. Herbipolens. Lugdun. & ceteri. N. primus, ni fallor,* illudit. *sic Tibullo, ima palla talis illudit.*

157 Nec quamuis] *sic Lipsiens. Moguntin. & Veneti.* hæc quamuis. *idem Eguian. Herbip. & Lugdunens. rectè.*

159 Obliquátque] *deflectit, ne aspiciat; aut saltem non nisi limis, & obliqua tuentibus hircis.*

171 Petens] *sic quidam ex m. s. melius, pro;* vocans. *sic Agamemn.*

Et inter vndas feruidâ exustus siti,
Aquas fugaces ore decepto appetit,
Pœnas daturus cælitum dapibus graues.

173 Conantémque] *quidam v. l.* conatúmque.

174 Gurgite] *ex alueo fugitiui gurgitis.*

IN ACT. II.

Consultat Atreus de vindictâ à fratre exigendâ, &, repudiatis monitis salubrioribus, ad insidias conuertitur.

199 Indocile] *indomitum; quia humanitate aut precibus flecti & molliri nequit. vi autem & malo subigi & domari potest.*

203 Fa-

203 Fama te] *hoc argumentum accuratè perpendit Hesiodus*:

——— δεινὴν δὲ βροτῶν ὑπαλεύεο φήμην·
φήμη γάρ τε κακὴ πέλεται, κούφη μὲν ἀεῖραι
ῥεῖα μάλ᾽ ἀργαλέη δὲ φέρειν, χαλεπὴ δ᾽ ἀποθέσθαι.
φήμη δ᾽ οὔτις πάμπαν ἀπόλλυται ἥντινα πολλοὶ
λαοὶ φημίζουσι ———

——— grauem verò mortalium euitato famam.
Fama enim mala, est leuis quidem leuatu,
Molesta verò portatu, difficilísque depositu.
Fama verò nulla prorsus perit, quam multi
Populi diuulgant.

205 Domini] *Iulian. Apostata in Misopog. tam vehementer se Domini appellationem scribit auersatum, vt ad exemplum ceteris idem fastidientibus, illud penè interierit. Et sanè hoc nomen Dei mysticum* אֲדֹנָי, *de quo D. Hieronym. epist. ad Marcellam, primum sibi falsi Dij gentium vsurparunt, deinde humana adulatio in promiscuum vsum deduxit, non hodie tantùm, sed & olim. id enim Seneca epist. 3. testatur*: Itaque sic priore verbo, quasi publico vsus es, & sic illum *amicum* vocasti; quomodo candidatos, *bonos viros* dicimus; quomodo obuios, si nomen non occurrit, *dominos* salutamus. *de eadem voce Brisson. nonnulla lib. 8. Formular. Vidi, qui ausi sunt scribere Hispanorum olim peculiare nomen* Domini, *& inde illorum prænomen* Don *profluxisse. vtique non magis, quàm* patris patriæ, *aut* boni viri, *quæ Romanis nata. Vnde verò illud* Don *manarit, potuerunt illi ex Moralij & Garibaij Chronicis discere.*

208 Gloriam] *Cicero in Tusc.* Gloria est solida quædam res, non expressa aut adumbrata, & est consentiens laus bonorũ, incorrupta vox bene iudicantium de excellenti virtute. *hanc definitionem etiam Fabius ex parte fuit mutuatus, & iuxta eam hîc gloria sumitur.*

217 Priuata] *propria priuatæ fortunæ.*

219 Fas est in illo quicquid in fratre est nefas] *sic primi libri, & sic Eibius citat. Mogunt. eodem modo, nisi quod omisit*; est. *Herbip. & Veneti*; f.e. in illo, q. in fratrem e.n. *hinc Lugdunens.* f.e. in illum q.i. fratrem e.n.

220 Quid enim reliquit crimine intactum, aut vbi sceleri pepercit] *sic o.l. præter Lipsiens. in quo N. iussit ex Basileens. marg. edi?* Quod enim rel. crimen int. aut cui s.p. *non malè, si m.s. confirment.*

222 Specimen] *pro indicio & argumento poni solet. Lucretius libro 4.* Hoc etiam inprimis specimen verum esse videtur. *& lib. 5.* Si non ipsa dedit specimen natura creandi. *quoniam verò omina & portenta earum, quas præsignificãt, rerum quædam indicia sunt, rectè arietem aureum, noster* specimen *nuncupauit; quem Attius* prodigium portento missum *vocarat.*

224 Est Pelopis] *Athenæus lib. 6. cap. 4. refert ex Herodoro phialam argenteam fuisse, quæ in medio agnam auream celatam haberet. Pierius lib. 10. Hieroglyph. ex Platone & Pausaniâ narrat Thyesti quoque agnam auream natam fuisse. sed quod Seneca memorat, communius traditur.*

228 Tantalici] *sic o. mei libri; at meus (aiunt) vet. lib.* Tantali. *labat versus. an ergo?* tantalei. *mallem si mutandum;* Tantalidæ. *sic inferius:*

Hinc auspicari regna Tantalidæ solent.

Sceptra] *ait huius arietis lanâ aurea solitos Pelopidas sceptrum ornare; de quo Pausan. in Bæot. scriptum reliquit Deorum omnium maximè cõsueuisse Cherronenses illud sceptrum colere, quod Ioui fabricasse Vulcanum Homerus cecinit, à Ioue acceptũ Mercurium dedisse Pelopi, Pelopem Atreo reliquisse, Atreũ Thyesti, à Thyeste per manus traditũ tenuisse Agamemnonẽ: & hoc illos præcipuè sceptrum veneratos, & hastam nominasse. plura deinde de huius sceptri cultu & sacris subiungit. Vnde manifestum fit hoc sceptrum hastæ simile fuisse, nec mentitum Iustinum lib. 43. cùm tradidit, adhuc Romulo regnante, reges hastas, pro diademate habuisse, easq́; Græcos* sceptra *nominasse. quod intelligendum puto de hastis breuioribus, qualia sunt pila Romanorum, vel venabula Thessalorum, ferro tamen minus lato; non de oblongis illis Macedonum sarißis, quibus hodie pedites vtuntur.*

229 Possessor] *purpurei coloris ostentum confirmat etiam Spartianus. nam in vita Diadumeni inter imperij apiscendi omina recenset, in agro patris eius oues purpureas natas duodecim. Putarim hoc omen non ouis, sed coloris purpurei proprium, quia purpura Regum propria. Ælius enim Lampridius in Seuero, oui palumbini purpurei; Vopiscus in Aureliano, vituli & rosarum; & in Tacito, vini & vitis albæ subitò purpurascentium; Iul. Capitolinus in Maximino Iuniore, vitis & loricæ meminerunt, & huius quidem verba ascribam, sed emendata:* posita ab eo vitis, intra annũ ingentes vuas purpureas attulit. *Item:* Lorica patris eius, non, vt solet, ferrugine, sed tota purpureo colore infecta à plurimis visa est. cùm Grammatico daretur quondam, parens sua libros Homericos omnes purpureos dedit litteris aureis scriptos.

234 Consorte] *vxore. nam matrimonium* consortio *dicitur, l.* XCVI. §. 3. *D. solu. matr.*

244 Expuat] *vide inf. Troade vers. 1168.*

247 Impetretur?] *sic N. interrogatiuè. perimant (inquit) alij, qui tyranni esse nesciunt. egóne vt patiar, vel precibus tribuam in meo, hostes meos, regno, leni morte defungi? Nec reijcienda lectio aliorum codicũ:* lenis in regno meo mors impetratur. *mihi mors pœnæ non imputatur, sed gratiæ & clementiæ: quibuscum in gratiam redij, precibus exoratus, lenis mortis facio potestatem. respicit ad Tiberij dictum.*

262 Mugit] *mugitus terræ, prodigium nostro & aliis. Oedipo:*

Rupisse canem fama & nostris
Errasse locis, mugisse solum.

Item: —— terra se retro dedit, Gemuítque penitus ——

Troadibus: Cùm subito cæco terra mugitu fremens
Concussa cæcos traxit ex imo sonos.
Mouêre siluæ capita, & excelsum nemus
Fragore vasto tonuit ——

Virgi-

Virgilius : —— magno cum murmure montis
Circum clauſtra fremit.
Item : Sub pedibus mugire ſolum & iuga celſa moueri.
Claudianus : Ecce repens mugire fragor. *at Ariſtóteli ex cauſis naturalibus prouenit. ait enim lib. 2. Meteor. ſub terrâ omnes vocũ differentias emitti: adeo, vt videatur ſæpè* ὥσπερ λέγουσιν οἱ τερατολογοῦντες, μυκᾶσθαι τήν γήν. vt portentorum ſcriptores aiunt terram mugire. *& in Problemat. ait in paludibus quæ iuxta flumina ſunt fieri ſonos qui vocantur* bomugi, *quos ſacros Dei tauros eſſe fabulantur. Plinius etiam lib. 2. nat. hiſt.* Præcedit verò (*terræmotum*) & comitatur terribilis ſonus, aliàs murmur, ſimilis mugitibus, aut clamori humano, armarúmve pulſantium fragori, *&c. nam duas ſubdit cauſas.*

264 Moti lares vertere vultum] *Lares Mercurij & Laræ, ſeu Lalaræ iuxta Ouid. 2. Faſtor. ſeu Larundæ iuxta Auſon. in Monoſyllabis filij, domus genij putati; in ſingulis, ſui. Auſonius*:
Nec genius domuum Larundâ progenitus Lar.
hi priuati *& familiares, alij verò* publici *& communes vrbis cuſtodes, qui* Præſtites *dicti; de his Ouidius lib. 5. Faſtor.*
Præſtitibus Maiæ Laribus videre kalendæ
Aram conſtitui, paruáque ſigna Deûm:
Vouerat illa quidem Curius, ſed longa vetuſtas
Deſtruit, & ſaxo longa ſenecta nocet.
Cauſſa tamen poſiti fuerat cognominis illis,
Quòd præſtant oculis omnia tuta ſuis.
Stant quoque pro nobis, & præſunt mœnibus vrbis,
Et ſunt præſentes auxiliúmque ferunt.
Et canis ante pedes ſaxo fabricatus eodem
Stabat. quæ ſtandi cum Lare cauſa fuit?
Seruat vterque domum, domino quoque fidus vterque:
Compita grata Deo, compita grata cani.
Exagitant & Lar, & turba Diania fures,
Peruigilántque Lares, peruigilántque canes.
Præſtites *ergo etiam* Compitales *viarum cuſtodes; initiò duo tantùm pingebantur; poſt, cùm hæ ſtatuæ interiiſſent, pro duobus illis coli cœperunt, in vicis ſingulis, tres Lares; duo quidem illi priores, & tertius* Auguſti Genius. *ſignificat idem Ouidius*:
Bina gemellorum quærebam ſigna Deorum,
Viribus annoſæ facta caduca moræ:
Mille Lares, geniúmque ducis, qui tradidit illos
Vrbs habet & vici numina trina colunt.
& lib. 2. Faſtor. —— geminóſque parit, qui compita ſeruant,
Et vigilant noſtrâ ſemper in æde Lares.
Compitalium Larûm ara in Circo maximo ſtatuitur, etiam à Pyrrho Ligorio in eius imagine. Fortaſſis eos Tertullianus lib. de Spectaculis, compiti-

potentes, *vel* compitalipotentes *vocauit, vbi vulgò* comitiopotentes *legitur, vel vt Pamelius censet* compitalitij potentes, *quod in eorum honorem* compitalia *celebrata.* Compitales *vocauit Suetonius in Aug. cap.31.* Compitales Lares ornare bis anno instituit, vernis floribus & æstiuis. *Nec vrbana tantùm compita, lares habebant, sed omnes etiam publicæ viæ. Indicat Arnobius de Laribus agens lib.3.* Quos arbitratur vulgus vicorum atque itinerum Deos esse, ex eo quòd Græci vicos cognominant λαύρας. *hi dicuntur in Catalectis Virgilij:* Semitales Dij. *& Plauto* viales lares, *in Mercatore. Eorum nomen incertum fuit: Opinor hos à Prænestinis* Digitios *vocatos. Nam Arnobius tradit, ex Nigidio, nonnullos censuisse Latinis Lares esse, quos Græci Dactylos Idæos vocant. hoc nomen Prænestini voluerunt exprimere: vel Digitios dixêre, quòd viam quasi digito viatoribus indicarent. Fortaßis etiam digito protenso sculpebantur, quemadmodum nũc etiam multæ prouinciæ in viis ambiguis crucibus aut cippis, manus ferreas vel ligneas affigunt, indice extento, iter viatorum dirigentes. Quod si verum est: non est quod Solini lectionem, quam omnes Belgici, Celtici, Germanici m.s. confirmant, quantumuis probabili & ingeniosâ coniectatione commutemus.* Digitiorum *hoc nomen suspicor corruptũ in Glossario Græcolatino, vbi nunc editum:* Κουρῆτες οἱ περὶ τὸν παιᾶνα, Corybantes, Indigites. *mallem* Idæi digiti, *vel* Digitij. *nisi fortè fuerit;* Idæ indigites. *nec Arnobius insinuat* κατ' ἐξοχὴν, Indigetes *dictos; sed cum addito:* Samothracios. *Lari priuato quisque domi dicatum* Lararium *habebat, vt de Alexandro Mammæâ testatur Lampridius. Orta gentiorum & familiarium Larûm superstitio, inde, quòd antiquitus quisque suos domi mortuos sepeliebat, eósque vt Deos domesticos colebat. de his Plautus, Mercatore:*

Dij Penates meûm parentum, familiæque Lar pater,
Vobis mando meûm parentum rem benè vt tutemini:
Ego mihi alios Penates persequar, alium Larem.

Arnobius de iisdem lib.3. In diuersis Nigidius scriptis, modò tectorum domuumque custodes, modò Curetas illos; qui occultasse perhibentur Iouis æribus aliquando vagitum; Indigetes Samothracios, quos quinque iudicant Græci Idæos dactylos nũcupari. Varro similiter hæsitans, nunc esse illos Manes, & ideo Maniam matrem esse cognominatam Larum; nunc aërios rursus Deos & Heroas pronunciat appellari; nunc, antiquorũ sententias sequens, Laruas esse dicit Lares, quasi quosdam Genios, defunctorum animas mortuorum. *quibus verbis Lares cum Manibus confudisse docet Varronem. Lari huic Cato, de re rustica, villicam, pro copiâ, certis diebus, coronâ in foco iubet facere; & Tibullus menstrua sacra tribuit, hoc versu:*

Glossar. Lares ἥρωες.

Redderet antiquo menstrua tura Lari. *Iuuenalis Sat. 12.*
——— Laribúsque paternis,
Tura dabo, & omnes violæ iactabo colores, *purpureas, aureas, niueas. apud Plautum Euclionis filia, etiam quotidiana:*

Ego lar sum familiaris, ex hac familiâ

Vnde

Vnde exeuntem me aspexistis. hanc domum
Iam multos annos est cùm possideo & colo,
Patrique, auóque iam huius, qui nunc hic habet.
Huic filia vna est, ea mihi cotidie
Aut thure, aut vino, aut aliquî semper supplicat,
Dat mihi coronas —— *familiari ergo Lari facere licebat, quando lubebat: vialibus, bis in anno; Præstitibus, kalendis MaI. Domestici etiam* grundules *dicti Arnobio lib. 1. puto vel à suggrundis ædiũ, vel à porci grunnitu qui ipsis mactabatur. Horatius:* —— immolet æquis
Hic porcum Laribus —— *hoc enim de domesticis audio: at illud Propertij, de vialibus seu compitalibus:*
Parua saginati lustrabant compita porci.

Præter hos, inuenio apud Festum, Lares Hostilios; *à quibus hostes arceri putabant. Falli, qui putant Lares mortuorum maiorum omnium animas dictas; &* Lemures *cum Laribus confundere, docuit satis Martianus à nobis citatus in Oedip. 559. docuit etiam Apuleius lib. de Deo Socratis, cùm ait:* Lar dicitur familiaris; qui ex Lemuribus, posterorum suorum curam sortitus, pacato & quieto numine domum possidet. *Quidam ergo Lemures, non omnes Larum nomine comprehensi, boni scilicet & propitij: auersis verò & noxiis, Lemurum commune nomen, factum proprium. Lemuribus hisce* Feralia *mense Februario fiebant, à feritate illorũ opinor, dicta; quo tempore illis parentabatur tegulâ in mediâ viâ relictâ; cui violæ solutæ, & panis meraco vino maceratus, fruges sparsæ, & salis mica, cum coronâ imponebantur, teste Ouidio lib. 2. Fastorum, iisdem instituta Lemuria eidib. Maij, vt canit Ouidius lib. 5. Fastor.*

Lares effingebantur duo iuuenes succincti pelle caninâ (quare Persius Satyr. 5. vocauit succinctos) astante cane, vt ex Ouidio docui, & docent etiam Plutarchus in Problemat. & Pierius lib. 5. Hieroglyph. Solebant iis suspendere varia; in primis mundum muliebrem, qua de re Nonius in Strophium, *& in* reticula, *adducit hoc fragmentum Varronis Sexquivlixè:* Suspendit Laribus marinas molles, pilas, reticula ac strophia. *quæ hæ* molles marinæ? *an spongiæ? Glossar. Græco-Latinum, δέσμη,* marina, fascis. *sed probabilius ibi Lipsius coniicit,* Manua: *quæ vox Glossariis Latino-Græcis licet corrupta semel in* Mannæ, *& semel in* Manue, *id significat. An ergo potius;* molles marinæ *ornamenta ex lanâ succidâ? nam Glossar. Græco-Latinum;* πίνινον, marinum. *&* πίνερον ἔριδον, lana succida. *Hippocrati* πινώδη ἔρια, *videtur ergo* marina *æsypus, vel lanæ succidæ sordidus floccus. aliquando malui rescribi; suspendit Laribus;* arsinias, bullas, pilas *&c. item pilæ, pro numero seruorum, qui in familiâ; & effigies viriles muliebresq́, pro numero liberorum domesticorum, vt Festus scripsit. Ingenuos puerilem vestem coram Laribus deponere solitos quodam Propertij loco confirmatur; & quando virilem togam sumebant, eos Laribus bullam donasse Persius docuit Sat. 5.*

Bulláque succinctis Laribus donata pependit.

Serui quando pileo donabantur, cathenas eis suspendebant.

Horat.

* *Horat. lib. 1. Sat. 5.* ——— donasset iámne cathenam
Ex voto Laribus, quærebat ———

Differunt Lares, à Geniis, etsi Cen, orinus prodidit C. Flaccum in lib. de Indigitamentis ad Cæsarem & multos alios putasse eosdem: nam Genij non ædium tantùm & familiarum, sed & aliorum locorum, & hominum, & plantarum fuerunt: Lares, Genij quidem, sed domibus tantùm, & vrbibus, & viis præpositi: vnde* domus genium, *Larem vocat Ausonius.*

* Puto vocatũ C. Graniũ Flaccum.

Penatum *quoque nomen pressè sumtum differt à* Larium *nomine: etsi Penates omnes Lares quoque. Nam D. Isidorus lib. 8. Orig. cap. vlt. scribit:* Penates, Gentiles dicebant omnes Deos, quos domi colebant: & penates dicti, quòd essent in penetralibus, id est, in secretis. Hi Dij quomodo vocabantur, vel quæ nomina habuerint, ignoratur. *Cicero lib. 2. de Nat. Deor. dictos vult, vel à penu, vel ab eo quòd penitus insideant, vnde &* penetrales *vocari. Extra domum ergo, nulli Penates, sed Lares non tantùm in domo: rursus non omnes domestici Lares, Penates. Quare videmus propriè loquentes scriptores, hæc ab inuicem nomina distinguere, vt Plautum in Mercatore, Martianum sæpe lib. 1. de nupt. Philolog. & alios. & ritus, ac diuersæ cærimoniæ, atque conditio illorum hoc conuincit. nam Romæ diuersas illis ædes dicatas, docet Solinus cap. 2. Polyhist. Penates, sanctiores habebantur, & à Troianis accepti; Lares ex maiorum funeribus delecti, sæpe contempti & violati. Sueton. in Caligula:* Lares à quibusdã familiares in publicum abiecti. *Tertullian. in Apologet.* Domesticos Deos, quos Lares vocant, domesticâ potestate aliquando tractatos, demutando aliquando in caccabulum, aliquando in trullum. *Simulacra quoque & effigies longè alia de Laribus vidimus, nunc de Penatibus videamus, qui & quales. Dionysius Halycarn. lib. 1. scribit, à Dardano Troianos sacra magnorum Deorum accepisse simulacra; eaq́; vrbe captâ, ab Ænæâ erepta, esse autem Deos, quibus Samothracij initiantur, & à Romanis* Penates, *à Græcis non vno nomine appellari, sed dici* πατρώους *vel* γενεθλίους, *vel* κτησίους, *vel* ἑρκίους, *vel* μυχίους, *quia patrij, gentilitij, hereditarij, consepti, & maximè secreti atque penetrales sunt. Et traditum à Timæo, nihil aliud esse; quàm caducea partim ferrea, partim ærea, & Troianum fictile vas. quod Dionysio non probatur. mauult enim, propè forum Romanum, fuisse delubrum, in quo Troianorum Deorum imagines erant positæ cum inscriptione;* DENATES, *quæ* Penates *significat, cùm veteres D, pro P, vsurparint. esse autem duos iuuenes hastatos, habitu sedentium, antiqui admodum operis. In aliis quoque vetustioribus templis, semper horum Deorum imagines duos iuuenes militari habitu conspici. Plutarchus verò, in Camillo, duo dolia esse non ita magna ibi reposita, vnum apertum & vacuum, alterum plenum & obsignatum; solisq́; sacris virginibus ea conspicere licitum; aliaq́; de his doliis subiungit. Arnobius d. loco multorum refert sententias his verbis:* Nigidius Penates Deos, Neptunum esse atque Apollinem tradidit, qui muris quondã Ilium conditione adiunctâ cinxerunt. idem rursus in lib. sexto exponit & decimo, disciplinas Hetruscas sequens, genera esse Penatium quatuor; & esse

Iouis

Iouis ex his alios, alios Neptuni, inferorum tertios, mortalium hominum quartos, inexplicabile nescio quid dicens. * Cæsius, & ipse adsequens, Fortunam arbitratur, & Cererem, Genium Iouialem ac Palem; sed non illam feminam, quam vulgaritas accipit, sed masculini nescio quem generis ministrum ac villicum. Varro, qui sunt introrsus atque in intimis penetralibus cæli, Deos esse censet, quos loquimur: nec eorum nomina, nec numerum sciri. Hos *Consentes* & *Complices* Hetrusci aiunt & nominant, quòd vnà oriantur & occidant vnà, sex mares & totidem feminas nominibus ignotis, & iis nationis barbarissimæ; sed eos summi Iouis Consiliarios ac Principes existimari. Nec defuerunt qui scriberent Iouem, Iunonem, ac Mineruam, Deos Penates existere, sine quibus viuere ac sapere nequeamus; sed qui penitus nos regant ratione, calore, ac spiritu. *Martianus Capella lib.* 1. *aliam rationem nominis Deorum Consentium reddit, de his agens hoc pacto*: Præcipuéque Senatores Deorum, qui Penates ferebantur Tonantis ipsius; quorúmque nomina quoniam publicari cęleste secretum non pertulit, ex eo quod pariter omnia repromittunt, nomen eis ex consensione perfecit. *Statimq́, hos Consentes à magnis Diis distinguit, & Magnos Deos* XII. *Iouis Consiliarios vocat. Non grauabor etiã Macrobij verba ascribere, eo quòd Arnobianis istis multam lucem præferant, ex lib.*3. *Sat. cap.* 4. Nigidius enim de Diis lib. XIX. requirit, num Dij penates sint, Troianorum Apollo & Neptunus, qui muros eis fecisse dicuntur: & num eos in Italiã Æneas aduexerit? * Cornelius quoque Labeo lib. de Diis Penatibus, eadem existimat. Hanc opinionem sequitur Maro, cùm dicit:

Sic fatus, meritos aris mactabat honores,
Taurum Neptuno, Taurum tibi pulcher Apollo.

Varro rerum humanarum secundo, Dardanum refert Deos Penates ex Samothrace in Phrygiam, & Æneam ex Phrygiâ in Italiam detulisse. Qui sint autem Penates in lib. memorato Varro non exprimit: sed qui diligentiùs quærunt veritatem, Penates esse dixerunt, per quos penitus spiramus, per quos habemus corpus, per quos rationem animi possidemus. Esse autem medium aëra, Iouem; Iunonem verò, imũ aëra cum terrâ; & Mineruam, summum ætheris cacumen: eo argumento vtuntur, quòd Tarquinius Demarathi Corinthij F. Samothraciis religionibus mysticè imbutus, vno templo ac sub eodem tecto numina prædicta coniungit. Cassius verò Hemina dicit Samothracas Deos, eosdémque Romanorum Penates, propriè dici θεοὺς μεγάλους, θεοὺς χρηστοὺς, θεοὺς δυνατοὺς Noster hoc sciens, ait:

Cum socio, natóque Penatibus & Magnis Diis.

quod exprimit θεοὺς μεγάλους. sed & omnia hæc nomina, cùm in vno de supradictis nominibus seruat, doctrinam proculdubiò suam, de hac omni opinione confirmat cùm enim ait:

Iunonis magnæ primùm prece numen adora;

τὴν μεγάλην nominat.

*Ex Macrobio lego; Cassius.

Sic vocat Samothracas: vnde orti Phryges, qui propriè Barbari.

* Hic putẽ desiderari Nigidij responsionẽ, quam attulit Arnobius.

Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno;

τὴν χρηςὴν. *Dominamq; potentem,* τὴν δυνατὴν. Eodem nomine nominauit & Vestam, quam de numero Penatum, aut certè comitem eorum esse manifestum est: adeo vt & Consules & Prætores, seu Dictatores, cùm ineunt magistratum, Lauinij rem diuinam faciant, Penatibus pariter & Vestæ. sed & Virgilius, vbi ex personâ Hectoris dixit:

Sacra, suosq; tibi commendat Troia Penates. Mox adiecit:
Sic ait, & manibus vittas Vestámque potentem
Æternúmque adytis effert penetralibus ignem.

Addidit Higynius in lib. quem de Diis Penatibus scripsit, vocari eos θεὺς πατρώυς. nec hoc Virgilius ignoratum reliquit: *Dij patrij seruate domum, seruate nepotes.* & alibi: —— *patriiq; penates. Hæc Macrob. Hinc patet vt Lares duplices publici & priuati: sic & Penates publici, qui Magni Dij, & Dij patrij: &* priuati, *vnicuique crediti vitæ, spiritus, animæ, corporis auctores. quod à Laribus alienum. itaq; Lares à Penatibus verè differre; etsi sæpenumero scriptores confundant, vt videtur Cicero in Orat. pro Quinctio. Martianus vt ad Lares redeam, singulis Diis suum Larem tribuit, æquè ac Genium, & meminit etiam* Laris Cælestis *&* Laris militaris. *Hæc si iungantur iis quæ de Genio in Medeam, & de Manibus in Oedipum dixi, non omnino inaccurata futura est vocum istarum obscurarum tractatio. Postquam ea scripseram, incidi in Fernelij lib. de abditis, & in Lilij Syntagm.* XV. *vbi multa de hisce rebus; sed cur sententiam mutarem, aut me hæc scripsisse pœniteret, nihil causæ inueni.*

Lares vertere vultum] *sic Lucanus lib. 1.*
—— vrbísque laborem
Testatos sudore Lares —— *scilicet Præstites. Noster, de domesticis locutus.* 262 Tumet] *Moguntinens. Herbipol. & primus Venetus;* timet. *inferius quoque ait*: quid rursus times?

273 Odrysia] *de his Anacreon:*

Agite, date, nec ampliùs ita
Strepitu & fremitu
Scythicam potationem, inter vina
Exerceamus; sed pulcros
Potantes inter hymnos.

275 Animum filio inspira parens, sorórque. caussa est similis] *de sententiâ inuestigandâ, exiguus hic labor; de verbis quibus illam expresserit, non exiguus exhauriendus. etsi enim omnium lectionũ optima ista, in quam cùm optimi m.s., tum etiam excusi accuratiores. vt Basileens. Lugdun. Lipsiens. & alij consentiunt, nisi quod Basileens.* filij, *non,* filio; *tamen vocula illa mihi valde suspecta. Moguntinens.* animum filio inspira parens. Soror est caussæ similis. *Primus Venet.* animum agnati inspira parens, Soror est. en causa similis. *Duo alij Veneti cum Herbipol.* Inueniet. animum gnati inspira parens, Soror est: en causa similis. *in marg. Lugdunen.* animum mî inspira gnatus, parens. *Duas videtur aliis fabulas commiscere, & rei quam molitur*

molitur accommodare; Tantali qui Pelopen apposuit Diis; & Terei, cui vxor & soror, Ityn dedere concisum in frusta & coctum. Sed ego ad vnicam tãtùm puto alludere. Nam vult Thyesti filios apponere epulandos. fecerat in simili iniuria idem Procne, vxor Terei. inuocat ergo Procnen & Philomenam, animum sibi vt trucem illum & crudelem inspirent, quæ tale facinus ausæ. & clara omnia, ni foret vocula; filio. *quæ turbat. an enim Terei, vel Procnes, vel sororis filius Atreus? quis hoc vnquam ἐν ὀνείροις? an per;* parens, *intelligendus Pelops, & huc referendum τὸ,* filio, *scilicet mihi? ita censet Bernardin. sed quomodo tunc connectuntur* parens & soror? *ego, si liceat, castigarim:*
—— animum similem inspira parens, sorórque. causa est similis. assiste, *&c. & similem animum interpreter, æquè impium, æquè iratum, æquè crudelem & scelestum, robur & audaciam parem. porrò hac vsus locutione alio sensu Apuleius:* Quod si animam inspires, *hoc est, spiritum.*

Parens] *Procne mater Ityli.*

Soror] *Philomela.*

Causa est similis] *nam tu vlta es mariti adulterium cum sorore commissum: ego vlciscar thori mei iniuriam. nam Thyestes Aëropen, vxorem fratris sui Atrei, constuprarat.*

284 Subsidis] *deficis, & decidis, qui erectus antea. porrò in eodem versu solus Moguntinens.* audendum. age.

290 Ioui] *hoc nomen multi deducunt ab Hebræo,* יְהֹוָה, *ineffabili & tetragrammato: & illud admiratione dignum annotant, apud plerasque gentes Dei nomen quadrilitterum. dictum de Hebræis, quibus etiam totidem litterarum est Elohe vel Eloha* אֱלֹהַ *Deus, item* אדני *Adonai, Dominus: Græcis* Θέος; *Latinis,* Deus; *Hispanis,* Dios; *Gallis,* Dieu; *Belgo-Germanis,* Godt: *addunt & idiomata mihi ignota, (quorum penes Ioannem Eckium hom. 3. de salutari nomine* IESV. *& Pontum Thyardæum lib. de vniuersit. fides sit) Indis & Antarcticis dici Deum* Topa *&* Zime; *Medis,* Orse; *Arabibus,* Alla; *Turcis,* Agdi; *Assyriis,* Adad; *Ægyptiis,* Thout, *vel* Theut; *Persis,* Syre; *Hetruscis antiquis,* Eser; *Croatiis & Sclauis,* Doeg.

288 Inimica credit cuncta] *sic Theognis:*

ἔχθρον μὲν χαλεπὸν καὶ δυσμενῆ ἐξαπατῆσαι,
κῦρνε, φίλον δὲ φίλῳ ῥάδιον ἐξαπατᾶν.

Fallere difficile est inimicum: at amicus amicum
Fallere, non magno, Cyrne, labore, potest.

ideo Cæcilius, in Supposititio:

Nam hi sunt inimici pessimi, fronte hilaro,
Corde tristi, quos neq., vt apprehendas, neque vt mittas, scias.

Lucilius Satyr. lib. 5.

Improbior multo, quàm quo de diximus ante:
Quanto blandior, hoc tanto vehementiu' mordet.

Publius Syrus:

Grauior inimicus qui latet sub pectore.

Quos amicos remur, ab iis nobis non cauemus: ita facilè decipimur.

 305 Iam

305 Iam tempus] *omni enim tempus ægritudini medetur, vt ait Diphilus:* λύπης δὲ πάσης γίγνετ' ἰατρὸς χρόνος.

309 Peiora] *D. Ambrosius, explicans illud Iob 13.* consumere me vis peccatis adolescentiæ meæ, *ita scribit*: Pulcrè id ætatis arripuit ad querelam, quæ magis ad vitium lubrica esse consueuit. Habet enim pueritia innocentiam, senectus prudentiá, ipsa vicinæ adolescentiæ iuuentus bonæ existimationis intuitum, & verecundiam delinquendi. Adolescentia sola est inualida viribus, infirma consiliis, vitio calens, fastidiosa monitoribus, illecebrosa deliciis. In tanto igitur, confragoso & scopuloso mundi huius turbine cur tam crebra naufragia improuidæ ascribuntur ætati? Vnde præclarè Dauid totius temporis eius veniam sibi à Domino postulauit, dicens: *Delicta iuuentutis meæ, & ignorantia ne memineris Domine.* quia tunc maximè calor corporis feruet, & æstu sanguinis vaporantis ignescit. *Lib. 1. de interpellat. cap. 7. vbi D. Ambrosius initiò adolescentiam à iuuentute distinguit, vt medium sit spacium inter pueritiam & virilem ætatem; cuius initium vocat iuuentutem: postea tamen iuuentutis nomine ipsam adolescentiam comprehendit, sicuti hic Seneca.*

310 In patre-in patruo] *sic plerique lib. & sic Eibius. sed Herbipol. & Venetus primus*; in patrem f. q. in patruum.

311 Sæpe in mag] *dixi aliqua in Herc. Fur. versu 736. quibus addo laudatissimum illud Hesiodi*:

οἱ αὐτῷ κακὰ τεύχει ἀνὴρ, ἄλλῳ κακὰ τεύχων.
ἡ δὲ κακὴ βουλὴ τῷ βουλεύσαντι κακίστη.
Sibi ipsi mala fabricatur vir, alij mala fabricans.
Malum verò consilium consulenti pessimum.

quod dictum Pausanias in Corinthiac. seu lib. 2. valdè commendat agens de Philippo Macedonum rege, qui, cùm alios veneno necare conaretur, à filio penè veneno fuit sublatus. verissimum sanè illud veteris tragœdiæ:

——— qui alteri exitium parat,
Eum scire oportet, sibi paratam pestem vt participet parem.

huc pertinent multa à diuino dictata Spiritu Psal. 7. & 9. quæ sic elegantissimè vertit Apollinarius:

ἀλλ' εἰς ὅν περ ἔτευξε πέσοι κακοεργέα βόθρον.
κὰκ κεφαλῆς οἱ ἄλγος ἐπιστρέψειεν ἑτοῖμον,
καὶ οἱ ὑπὲρ κορυφῆς ἐπιβήσεται ὕβρις ἀεικής.
Sed in eam quam fecit incidit maleficam foueam.
Et ex capite ipsi dolor retorqueat paratus,
Et ipsi in verticem ascendet iniuria immanis.

& Psal. 9. ἣ δὲ πάγη κρύπτεσκον, ἐκ ξυνέργετο πέζα.
Quem verò laqueũ absconderunt, suus cõprehensus est pes.

314 Nascuntur] Facile *enim (teste D. Greg. Nazianz. in Apologetico)* & sine duce ac magistro malum fieri. *Et hoc prior D. Cyprianus; in prologo serm. de Natiu. Domini.* Facilè est pronum esse ad malum: & hac sine magistro, sine exemplo doctrina statim à pubescentibus annis imbuimur,

mur, & docemur. *hoc de omnibus hominibus verum; de supremo illo fastigio fortunæ, verißimum.*

315 Dire] *Lugdunens. & Eib.* durè: *ceteri*, dirè.

330 Turbatus] *Moguntinens. & alij m.s. Item Herbipol. Venet. Lugdun.* sed trepidus: *& ita legit Eibius. Nota hîc artificium poëtæ. non decebat illos esse conscios. quare? an vt expertes sceleris? aliena hæc impio Atreo pietas. imò moribus eius consentaneum, vt nati impietatis paternæ sint participes. nec ideo tantùm, verùm etiam vt ex insito erga patres liberorum affectu, deprehendat, suíne an alieni. Cur non ergo consilij sui facit participes? quia veretur, ne prodant. sibi consulit, suo consilio & crimini consulit. quid accommodatius tyranno impio?*

Vultus] *Euripides, in Ione, ex vultu censet cognosci, quis generosus, quis degener sit. Ouidius:* Heu quàm difficile est, crimen non prodere vultu.

335 Fides] *hoc dicere decebat. sed an ita erat? non opinor. imò tyrannis nulli fidi: timent omnes, & quos timent odêre. an ergo melior lectio?* timor. *non arbitror. nam quamuis hoc verum, dici tamen coram tyranno non oportuit, nec tutum mußitare.*

IN CHORVM.

Gratulatur sibi chorus, quòd fratres in amicitiam redierint, &, vt solet apud nostrum, in ambitiosæ & auidæ vitæ vituperationem; & modicæ ac suâ sorte contentæ laudem exspatiatur: & docet, in quo vera regnandi ratio posita. Quam vno tibi versiculo Ausonius:

Qui rectè faciet, non qui dominatur; erit Rex.

Et puerorum nænia apud Horat., quo allusit: Rex eris, aiunt, si rectè facias.

339 Alternis] *Moguntin. Herbipolen. Venet. primus;* alternum. *Eibius;* alterius, *vitio typographico pro* alternis.

342 Cupidi arcium] *nam antiquitus, teste Lucretio, Reges in arcibus habitabant, & arces ideo à Græcis, tyrannorum niduli vocabantur. cupidi ergo arcium, hoc est, cupidi tyrannidis.*

344 Regem non faciunt opes] *Imitatur hæc Boëtius lib. 3. de consolat. philos. vt legitur in membran. Burdegalens.*

Qui se volet esse potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Fœdis submittat habenis.
Etenim licet Indica longè
Tellus tua iura tremiscat,
Et seruiat vltima Tile:
Tamen atras pellere curas,
Miseráſque fugare querelas
Non posse, potentia non est.

345 Tyriæ color] *purpura; quam soli Reges, &, qui regiæ potestatis successores videbantur, Coss. gestabant. quare Claudianus in lib. de raptu* reges *vocat,* purpureos: *& Virgilius ait,* purpura regum, *& Statius:*

Bb 3 —cul-

——— cultúsque insignia regum Purpureos.

& Lactantius lib.4.cap.8. Sicut nunc Romanis indumentum purpuræ, insigne est regiæ dignitatis assumtæ, sic illis vnctio sacri vnguenti, nomen ac potestatē regiam conferebat. *Ideo Optatus lib. 5. vocat* regalem purpurā. *Sed nouum quod à D. Dorotheo, doctrina.* 1. *siue de renunciatione traditur*: Habet vnusquisque Regi militans, purpuram in lenâ suâ. Ex quo enim rex purpurā ferre cœpit, omnes eius milites togulis suis purpurea signa apposuêre, vt ex his appareat regios eos esse, & regi militare. *Purpurea ergo scruta vel clauos ceteri (scilicet Duces & milites regij) integram verò vestem purpuream, Imperatores, Cæsares & Reges ferebant. sic Dorotheus cum ceteris conciliandus.*

346 Nota] *Diadema, vel gemma illa regij generis propria, de qua D. Macarius hom. 23.* ὁ μαργαρίτης, ὁ μέγας, καὶ πολύτιμος καὶ βασιλικὸς ὁ εἰς διάδημα βασιλικὸν προχωρῶν, βασιλέως μόνου χρήζει, καί βασιλεὺς μόνος τοῦτον τὸν μαργαρίτην δύναται φορεῖν. ἄλλῳ δὲ ἀνθρώπῳ φορεῖν τόν τοιουτον μαργαρίτην οὐκ ἔξεστιν. *Picus: Insignis illa ac pretiosa margarita quæ facit ad diadema regium soli regi conuenit, solusq́; rex illam gestare potest, nec licet vlli talem ferre margaritam.*

347 Auro nitidæ] *Seneca de Clemen. lib.* 4. tectum nitidius auro aut colore sparsum. Trabes] *non ex auro solidæ, sed inauratæ.*

348 Rex est] *qui regit animum suum, qui sibi imperat, qui perturbationibus suis dominatur. Sedulius operis Paschal. lib.2.*

——— si iure queat rex ille vocari,
Qui pietate caret, propriam qui non regit iram.

Seneca epist. 37. docet Regem esse, qui se rationi subdit, qui suo animo imperat. & sacræ litteræ, Deo seruire dicunt esse, regnare.

354 Tagus] *notus lippis & tonsoribus, aurifer & gemmifer Pomponio lib.3.cap.1. Castellanis* Taio, *Lusitanis* Teio: *aliud ante Karthaginēsium in Hispaniam aduentum nomen habuit, nisi fallit D. Isidorus lib. 13. Orig. cap.21. sic scribens*: Tagum fluuium Hispaniæ Carthago nuncupauit, ex quâ ortus procedit fluuius arenis aureis copiosus, & ob hoc ceteris fluuiis Hispaniarum Prælatus. *Sed quomodo illum nuncupauit Carthago, vel quomodo prius dicebatur; antequam sic nuncuparetur? aut quæ ista Carthago, ex qua Tagus ortus? noua, an vetus? an quæ alia? Mihi de mendo liquet, de castigatione non liquet. Conijcio*: Tagum fl. Hisp. Celtiberia nunc. ex qua ortus. *nam Tagi fons inter Priegum & Toraluam, ad radices montium Celtibericorum, vel ex ipsis montibus ortus, Deus bone! quàm procul à nouâ Carthagine. nec de veteri quisquam somniet, quæ extra Europam: de tertiâ, nihil cōperior. Si tamen pertendas, Carthaginenses Tagi nomen inuexisse; tūc censeo post*; nuncupauit, *loco nominis loci, vbi Tagi fons, quod intercidit, asteriscum, defectus seu lacunæ notam, ponendum*; nuncupauit* ex quo, *&c. Sed quod illi nomen prius? nisi fallor, repperi apud Aristotelem*, Theodorus. *Aristoteles lib. de admirand. auditionibus*: καὶ ἐν Ἰβηρίᾳ δὲ τὸν καλούμενον Θεόδωρον ποταμὸν ἐμβράσσειν τε πολὺ περὶ τὰ χρυσίον χείλη, ὁμοίως δὲ καταφέρειν.

gsiv. Et in Iberia flumen Theodorus vocatum, circa litora multum arenæ aureæ voluit, vt fertur. *frustrà quæras* Theodorum, *alium amnem in Hispaniâ, præter beatum & salutarem Tagum: quem propter aquæ præstantiam, & quas fert diuitias, opinor à Græcis, qui vel Vlyxe duce, vel quo alio, Olysipponem condiderunt, Theodorum vocatum; verè donum diuinum, & Dei munere accolis concessum. Porrò an in Æthyopiâ, Tagus? affirmare videtur Sidonius in Panegyr. Auiti:*

Indorum Ganges, Colchorum Phasis, Araxes
Armeniæ, Tagus Æthyopum, Tanaísque Getarum.

sed non affirmat. indignus tam docto Aruernorum Antistite error tantus. scripserat me indice: Araxes Armeniæ, & Gis Æthyopum, *&c. Æthyopiæ flumen;* Gis, *notum Claudiano & aliis, quod &* Niger.

355 Claro] *in vno cod. vetusto, habetur;* caro.

356 Arca] *vocat feruentem, & terendi voculam addit: quia, teste Varrone, area est* vbi frumenta teruntur & arescunt.

359 Obliqui] *omnes ignes cælestes maximâ ex parte in obliquum feruntur, maximè fulmina, vt docet Aristot. in Meteor.*

362 Ventosi-Hadriæ] *mare Adriaticum vt ventis & tempestatibus obnoxium damnat Horatius lib. 1. Od. 33. & lib. 3. Od. 9. & 27.*

363 Lancea] *Romana vox, si Diodoro Siculo credimus, à Gallis; si Varroni, ab Hispanis accepta.*

365 Tuto positus loco] *eiusdem sententiæ sunt ista incerti:*

Non est, falleris, hæc beata, non est;
Fulgentes manibus videre gemmas,
Aut testudineo iacere lecto,
Aut pluma latus abdidisse molli,
Aut auro bibere & cubare cocco,
Regales dapibus grauare mensas,
Et quicquid Libyco secatur aruo
Non vnâ positum tenere cellâ:
Sed nullos trepidum timere casus,
Nec vano populi fauore tangi,
Et stricto nihil æstuare ferro.
Hoc quisquis poterit: licebit illi,
Fortunam moueat loco superbus.

Huc spectant illa Saturnini grauissima, cùm ad imperij habenas regendas eum sustulissent, in historiâ Vopisci: Nescitis amici, quid mali sit imperare. nam & gladij & tela nostris ceruicibus impendent, imminent hastæ: vndique spicula: ipsi custodes timentur, ipsi comites formidantur. non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, nõ bella pro iudicio, non arma pro studio. adde quòd omnis ætas in imperio reprehenditur. senex est quispiã, inhabilis videtur: sin minùs (*fortè legendum si iuuenis*) inest furor. Nam quod Imperatorem me cupitis, in mortis necessitatem me trahitis. sed habeo solatiũ hoc mortis, solus perire non potero.

366 In-

366 Infra se] *minus bene scidæ Burdigalens.* iuxta se.

367 Nec queritur mori] *Horatius*:

——— hic murus aëneus esto,
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ.

Idem de viro bono & sapiente:

Hoc sentit, moriar. mors vltima linea rerum est.

& lib. 3. Iustum & tenacem propositi virum,
Od. 3. Non ciuium ardor praua iubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solida; neque Auster
Dux inquieti turbidus Adriæ,
Nec fulminantis magna Iouis manus.
Si fractus illabatur orbis,
Impauidum ferient ruinæ.

huc pertinet, quod D. Hilarion latronibus mortem minantibus animosè respondit, apud D. Hieronymum in eius vita.

370 Sparsos] *palantes, & facilè mutantes sedes, vt Schytharum progeniem decebat, qui* νόμαδες καὶ ἁμαξοφόρετι.

Dacas] *quidam lib.* Dacos. *quid inter hos & Getas intersit, docui: nunc quomodo Daci distinguantur à* Dahis *& à* Danis. Daci *&* Dacæ *ijdem, Iustino à Getis oriundi, teste Strabone, Philostrato & Stephano. Græci sæpè vocant* Δαοὺς. *Strabo tamen lib.* 7. *à Dahis Dacos separat: à Germanis, Danubio diuidi scribit Tacitus. Ptolomæus hos fines ascribit Daciæ. ad Aquilonem diuidi Carpatho monte, à Sarmatiâ; ab occasu Tibisco flumine, ab Iazygibus Metanastis, à Meridie & Ortu, vsque ad Danubium extendi. Iornandes putat olim Gothiam dictam Daciam. varia nomina diuersis est nacta temporibus, quæ habes apud Abrah. Ortelium in Synonimiâ: diuidebatur in Ripensem & Mediterraneam seu Alpestrem, vide Lazium lib.* 1. *Comment. Rom. cap.* 5. *sunt qui putant Dacos fuisse olim, qui nunc* Dani *incolæ Cymbricæ Chersonesi, sed falluntur, & iuniorum errorem sequuntur, qui magno lapsu Danos & Dacos eosdem faciunt.* Danorũ *mentio non exstat apud veteres scriptores: nunc* Dacorũ *nomen periit, & sedes eorum tenent Transiluani, Walachi, Moldaui, Herdelÿ, seu Sibenburgÿ, testib. Broderitho, Lazio, & Sambuco; nec vnquam Daci in Cymbricâ Chersoneso habitarunt, vt fusè docet Irenicus lib.* 1. *Exeges. cap.* 30. *vt mirer quid docto viro in mentem venerit scribere, ab Albinouano hos Cymbros intelligi.* Daci *à Scythis oriundi. nam Plinius, Tzetza, Sudas, Zonaras, Michaël Glycas, & Ioannes Curopalates, vel apertè Scythas, vel Patzinacitas vocant; quos esse Scythicam gentem non est dubitandum. Scythæ, inquam, Daci, sed Europæi. nam scriptores qui separant à Scythis, de Scythis Asiaticis intelligendi, vt Paullinus de Nicetâ Episcopo*: Ad tuos fatus Scytha mitigatur,

In comment. in Appendice Virgilian.

Et Getæ currunt, & vterque Dacus
Qui colit terræ medio. *& Fortunatus*:

Thrax, Italus, Scytha, Persa, Indus, Geta, Daca, Britannus.

&

& Horatius lib. 1. Od. 35. Te Dacus asper, te profugus Scytha.
& lib. 3. Od. 8. cùm dixisset: Occidit Daci Cotisonis agmen,
statim subiungit: Iam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.

& Suetonius in Aug. & Florus lib. ult. qui cùm tradant ab Augusto victos, pulsosq; trans flumen Dacos, asserunt tamen Augusti tempore Indos & Scythas auditu tantùm fuisse cognitos. quod verum esse nequit, nisi de Asiaticis accipias. Intimæ Scythiæ Asiaticæ populi sunt Dahæ seu Daæ, seu Dasæ, ad extremum fere veteribus cognitum Orientem Stephano περὶ πόλεων, Straboni lib. 7. Pomponio lib. 1. cap. 8. & lib. 3. cap. 21. & Plinio lib. 16. cap. 17. Grammatici aliud discrimen commenti, Dahas primam corripere, Dacas producere: alij Dacas quando masculina declinatione inflectitur nomen producere priorem, quando femininâ corripere; quod Hortensius & Glareanus, in Lucanum, explodunt, & exsibilant, & versu illo Fortunatiani refellitur. Quare plerique censent vbicunque prima huius nominis corripitur; Dahas, pro Dacis substituendos. sed mihi non nisi ægrè persuadent. hîc enim Seneca & paullo pòst, vnanimi exemplariū consensu, Dacas non Dahas primâ breui posuit: & illorum nemo Senecæ commeminit. apud Lucanum quoque lib. 2. adiuncti Getæ faciunt vt malim Dacas quàm Daas, in illo versu:

O Superi, motura Dacas vt clade Getásque.

vicini enim populi, & libri siue impressi siue scripti variant, & solet illos cōiungere, eodem lib. Hinc Dacus premat, inde Getes. & lib. 3.

——iuncto Sarmata velox Pannonio, Dacísque Getes admistus.

eos etiam Martianus lib. 6. in quarto Europæ sinu coniungit. Lucani quoque lib. 7. veteres multi continent: Nec vetitos errare Dacas in mœnia ducat. Nec magis vnum postulat sententia quàm alterum. nam quamuis Indiæ in præcedenti versu, Sarmatiæ meminit in subsequente. Apud Virg. 8. Æneid.

Indomitíque Daæ, & pontem indignatus Araxes,

cum Seruio & Pomponio, propter Araxem cui viciniores Daæ. & apud Silium lib. 13. quia de intimis Orientalibus agit:

——cui peruia Bactra, Daæque.

non Dacas, sed Daas tuëor in possessione. Fateor etiam Dacos vt plurimum primam producere apud poëtas, apud Horatium, Lucanum, Paulinum, Fortunatum dictis locis, Virg. 1. Georg. Pedonem Albinouanum in Elegija; Statium lib. 4. Siluar. & 1. Thebaid. Iuuenal. Sat. 6. Martialem lib. 6. Claudianum lib. 1. in Rufin. & de III. consulatu Honorij, Paulinum in carm. Natali, Sidonium in Paneg. Maioriani. Qui consensus facit, vt si quis apud Senecam mallet reponere vtroque loco Daas, hîc:

Qui sparsos agitant Daas; & postea:

Et Däæ Parthis equitem minati. cum eo non pugnem.

371 Qui rubri vada litoris] Non Daci nec Däæ, sed alij reges qui iuxta mare Erythræum.

375 Danubium] Annianus ille Cato in Originib. Danubium vult ab accolis Danis cognominatum. quasi tunc Dani noti, aut Dani ad Danubium

vlli. D. Isidorus lib. 13. Orig. cap. 21. vocatum putat à niuium copiâ, quibus magis augetur; oririq; à Germanicis iugis, & sexaginta in se fluuios recipere, & septem ostiis in Pontum influere: quæ à Pomponio mutuatus ex parte. nam nec hic iugorum illorum nomen posuit, lib. 2. cap. 1. fortè quia non satis adhuc notum id Romanis. vnde Horatius lib. 4. carm.

Te fontium qui celat origines
Nilúsque & Ister.

& ideo Tertullian. Istro fallacior, dixit, iuxta Pamelium: rectiùs fortè transtuleris ad accolarum perfidiam: Omisit etiam Solinus cap. 18. Scio Pintianum apud Melam ex coniecturâ reponere: in Abnobæ Germaniȩ monte, &c. pro eo quod omnes codices habent: apertis in Germania fontibus. sed nimium recedit à contextu. Ego Martianum arbitror lib. 6. quando quartum Europæ sinum describit, montis nomen posuisse, sed id vel inscitiâ librariorum, vel audaciâ, vel temporum iniuriâ, obliteratum. legitur hodie: * Hister fluuius, ortus in Germaniâ, de cacumine montis ad nouem, sexaginta amnes assumens etiam Danubius vocitatur. Sed Martianus scripserat, de cacumine montis Adnouæ, sexaginta, &c hoc enim cùm quidam mutassent in; Adnouæ, alij statim in peius; Adnouem. In Taciti & Plinij exemplaribus modo Adnoba, modò; Abnoba, modo; Arnoba inuenitur. Ptolomæi libri & Dionysij libri, Annubam, vel Abnubam vocant, Rhemnius Fannius, Abnobam. Hunc ergo fontem prius occultum, post Drusorum in Germaniâ victorias notum, patet ex Plinio, Tacito, Martiano, Dionysio & Ptolomæo: & nescio an errarit Ausonius, aut ad priora illa tempora respexerit, scribens:

* In editione Basiliensi vltima Pernæ, vnà cũ Isidoro ex emendatione viri eruditi.

Danubius penitus caput occultatus in oris.

Item: Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.

De Danubio, ostiis, magnitudine, incrementisq; eius quædam dixi in Solinum, plurima Irenicus lib. 8. Exeges. à cap. 18. vsque ad 26.

Audet qui] qui Danubium gelu induratũ pedibus calcare nõ expauescunt.

379 Seres] de his alibi multa, ex Dionysio & aliis.

386 Machinis] Balistis. vide Veget. lib. 4. Valtur. & alios. caue bombardas interpreteris, cum Marmitâ. nam nondum tunc inuentæ, vt docet Hieron. Magius lib. 1. miscel. cap. 1.

390 Rex est quíque cupit nihil] Versum hunc ex duobus vet. lib. inserunt, & aptus certè. Tamen in meis libris scriptis non inueni; nec Ebius eum agnoscit, nec agnouêre vlli interpretes, ante N., non Bernardinus, non Daniel, non Dadius, non ceteri, nec vlli hactenus edidêre typograpi, quod sciam. quis ergo deleuit, nondum receptum, vel editum in lucem? porrò sequentia sunt ex Euripide, qui in Ione:

Regni autem, rei multis laudatæ perperam,
Facies quidem amœna; sed intra se tristia
Condit. quis enim beatus? quis felix?
Qui semper metuit, vitamque suspectam habens,
Æuum exigit? priuatus ego potiùs
Velim viuere beatus, quàm Rex esse.

400 Illi] *Euripides, in priore Iphigeniâ:*

Nam beatum æstimo, quisquis securam absque periculo
Transegit vitam ignotus atque inglorius:
Qui verò in honoribus obierunt, minus beatos iudico.

402 Ignotus mor. sibi] *Tertullian. lib. de pallio cap. 5:* Vitâ meliore magis in secessu fruare, quàm in promtu. sed ignauâ infamíque scilicet patriæ, & imperio, reíque publicæ viuendum est. Errat olim ista sententia. Nemo alij nascitur, moriturus sibi.

IN ACT. III.

Allectus promissis Atrei, redit in patriam, non sine diffidentiâ & prænotione quadam imminentium Thyestes; suasu & adhortatione liberorum compulsus. exit obuiam frater, & eum falsâ pacis atque obliuionis præteritorum simulatione circumuenit. Notat Higyn. hunc Plisthenem eiusq; fratres putatos Thyestæ filios, verè tamen Atrei fuisse, atque ita Atreum proprios filios fratri obtulisse in mensâ. Higyn. fab. cap. 86.

405 Tactum soli natalis] *cunctis carissima & gratissima patria; cuius videre fumum Vlysses maluit, quàm immortalis fieri; maximè tamen exsulibus: quia negata ardentius concupiscuntur. Vide Lucian. in Encomio patriæ.*

405 Patrios Deos] *Dionysius vocat* θεȣ̀ς πατρώȣς, Penates *Latini.*

406 Si sunt Dij] *vel illi patrij, vel vlli omnino. digna impio Thyeste dubitatio; digna irato, propter miserias in quas illum passi incidere. Est autem hîc Diagoricus Thyestes: ille alius in Attij Antigonâ; qui negat Deos regere, vel curare omnibus, Epicureus est. Nam Diagoras & Theodorus tollebant Deos, Protagoras & Epicurus, non Deos, sed Diis prouidentiam, vt docent Cicero de Nat. Deor. & Lactantius lib. 5. c. 22. & de Ira Dei cap. 9. vnde Claudianus in Rufin.* —— quæ numina sensu
Ambiguo, vel nulla putat, vel nescia nostri.

Cyclopum sacras turres] *Græci Scholiastæ tria Cyclopum genera agnoscunt, Vulcani socios, de quibus Hesiodus in Theogoniâ; alios in Siciliâ, ex quibus Polyphemus Homericus; tertios quosdam fabros, de quibus nunc sermo. Aristoteles prodidit turrium construendarum inuentores fuisse Cyclopes; sed Theophrastus id Phœnicibus ascribit; verè sacri scriptores Nemrotho, & Babylonicis illis, vt notat Fran. Georgius Harmon. mundi lib. 1. cap. 14. cantu. 1. Mycenæ tamen Cyclopum opus. sup. Herc. Fur.*

Bellum Mycenis restat, vt Cyclopea
Euersa manibus saxa nostris concidant.

Euripides Troad. —— ἵνα τείχεα
λαΐνα κυκλώπει, οὐράνια νέμονται.

Vbi opus saxeum, Cyclopea mœnia, in astra surgunt. *& in Iphigenia Tauricâ:* O Cyclopei lares, ô cara patria, Mycenæ. *& Mycenas numerat inter opera Cyclopum Statius lib. 1. Thebaid. item Argos. sed & Pausanias in Corinthiac. Luctatius ad illud Statij:* Celsa Cyclopum tecta, *prodidit ea sic vocari, aut quod à Cyclopibus exædificata, aut quod magnæ molis essent. Ea namque quæ mole censebantur, Cyclopum opera credi solita. Strabo*

lib. 8. ſcribit, ſeptem fuiſſe hos Cyclopes ex Lycæâ, qui fabrilis artis egregiè periti, variis ædificiis exſtruendis victum ſibi comparabant. Tatianus Aſſyrius fabrilis artis inuentionem aſcribit: τυῤῥηνοὶ σάλπιγγα, χαλκεύειν κύκλωπες, *&c. in Orat. contra Græcos. quapropter poëtæ Vulcano tres illos alios Cyclopas famulos addiderunt, Bronten, Steropen, Pyracmona, ſeu (vt vocat Heſiodus hunc tertium) Argen.*

Tyrrheni inuenere tubam, fabrilem artem Cyclopes.

408 Nobilis] *vnus m. ſ.* nobilem. *de ſenum iactantiâ ait Ariſtoteles:* Semper enim præterita referunt, quòd ipſa recordatione delectantur.

412 Denſos] *Eguianus;* preſſos. *& poſtea;* qui oculos, *quomodo etiam legerunt Eibius, Bernardin. & Daniel, & ſic Herbipolenſ.*

415 Cùm quid datur ſpectabis & dantem aſpice] *ſic Lugdunenſ. & Lipſienſ. bene: tamen Eib. Moguntinenſ. Herbipol. & Veneti;* cum quod ſpect. & tandem aſpice, *mendosè.*

427 Deflecte] *placet ex manuſc. aliorum;* reflecte.

441 Potes regnare] *ſecutus ſum lectionem membranarum. nam in excuſis mira turbela. Senſus: Cur, inquit, non redeas pater; cui diadema merces.* THY. *magna ſcilicet* (ironicè) *merces, magna poteſtas offertur; quæ cum ſummo mortis coniuncta periculo. tu mercedem vocas, quæ fortaſſis interitus & exitium? Sed filij ſubſequens reſponſum facit, vt potiùs arbitrer, hoc dicere Thyeſtem. Inquis, me regnare poſſe. poſſum, atque adeo iam regno. cùm enim mortis meæ me penes poteſtas ſit, quod maius regnum optem aut putem? ſi fratri me credo, hoc regnum amittam, atque in illum transferam ius vitæ ac necis meæ; quod ego nunc poſſideo. Cur ergo regnum aliud, tanto cum damno cupiam?* PLYS. *Si non tuâ, noſtrâ ſaltem causâ; qui, niſi regnum Mycenarum accipis; in egeſtate perpetuâ conſeneſcemus. Si nil cupis, nil ad filios hereditario iure tranſmittes.* THYES. *Erras. non ille mihi regni partem concedet. regnare duo ſimul nequeunt. regna ſocium non ferunt.*

444 Mauult-poteſt] *Mogunt.* mauis potes. *ſed Eib. ceteris conſentit.*

447 Ipſum mei] *corporis mei ſtipatores, & gladium quo accingebar. de hoc pauore tyrannorum multa in Phalaridis epiſt. vt 34. 49. & 67.*

448 O quantum] *Euripid. in Iphigen. Aulid. Agamemnoni dicenti, eos qui ingloriam & quietam vitam peregêre, beatos ſibi videri; infelices verò qui ambitioſam & publicis functionibus implicatam, ait Senex:*

Atqui iſtud decus eſt vitæ: *Reſpondet Agamemnon:*
Illud verò decus res eſt lubrica.
Dulcis quidem res honor;
Sed vbi acceſſerit, tum diſcruciat.

450 Caſam] *Eibius, Moguntinenſ. Herbipolen. & duo Veneti;* iacentes ſ. n. i. caſas. *ceteri;* caſam.

454 Malam bonæ] *quidam v. l.* præſtare, *pro;* præferre.

456 Splendidum tectis ebur] *lacunaria domus ebore ornari ſolita, ex veteri quoque Tragœdiâ patet:*

Tectis cælatis, laqueatis
Auro, ebore inſtructam magnificè.

Sed

Sed & auro solido laquearia Cleopatram implesse, canit Lucanus; & de sui temporis luxuriâ, idem confirmat Statius lib. 1. Thebaid. quomodo fortè accipiendum illud Horatij, quando negat in suâ domo aureum lacunar renidere. Plinius alicubi Colchis argenteas trabes attribuit. Immanis luxus, & cui Deus meritò rependat, tales vt trabes domorum in capita suorum dominorum incumbant. Pro; splendidum, *schidæ Burdegal.* splendidè. *Ceterùm hoc argumentum eleganter etiam prosequitur Claudianus in Rufin. lib. 1.*

Horatius l. 2 od. 3.

——tibi quærit inanes
Luxuries nocitura cibos: mihi donat inemtas
Terra dapes. rapiunt Tyrios tibi vellera succos,
Et picturatæ saturantur murice vestes:
Hîc radiant flores, & prati viua voluptas
Ingenio variata suo. fulgentibus illic
Surgunt prata toris: hic mollis panditur herba,
Sollicitum curis non abruptura soporem.
Turba salutantum latas ibi perstrepit ædes:
Hic auium cantus, labentis murmura riui.
Viuitur exiguo melius. natura beatis
Omnibus esse dedit: si quis cognouerit vti.

Narrauit elegantissimè Seneca, quam hic describit diuitũ insaniam, luxum, prodigalitatem, superbiam, epist. 90. adscribam verba, hinc enim nonnulla poëta noster desumsit: Quousque fines possessionum propagabitis? ager vni domino, qui populum cœpit, angustus est? Quousque arationibus vestris fines vestros porrigetis, ne prouinciarum quidẽ satione contenti circumscribere prædiorum modum? Illustrium fluminum per priuatum decursus est, & amnes magni, magnarúmque gentium termini vsque ad ostium à fonte, vestri sunt. Hoc quoque parum est, nisi latifundiis vestris maria *cinxistis, nisi trans Adriam, & Ionium, Ægeúmque vester villicus regnet: nisi insulæ, ducum domicilia magnorum, inter vilissima rerum numerentur. Quàm vultis, latè possidete: sit fundus, quod aliquando imperium vocabatur: facite vestrũ quicquid potestis; dum plus sit alieni. Nunc vobiscum loquor; quorum æquè spatiosè luxuria, quàm illorum auaritia diffunditur. Vobis dico: quousque nullus erit lacus; cui non villarum vestrarum fastigia immineant: nullum flumen; cuius non ripas ædificia vestra prætexant? vbicunque scatebunt aquarum calentium venæ, ibi noua diuersoria luxuriæ excitabuntur? Vbicunque in aliquem sinũ litus curuabitur; vos protinus fundamenta iacietis? nec contenti solo, nisi quod manu feceritis, maria agetis introrsum? Omnibus licet locis tecta vestra resplendeant, alicubi imposita montibus, in vastum terrarum, marísque prospectũ; alicubi ex plano in altitudinem montium educta; cùm multa ædificaueritis, cùm ingentia: tamen & singula corpora estis; & paruula. Quid prosunt multa cubicula? in vno iacetis. Non est vestrum, vbicunque non estis. Ad vos deinde pertranseo; quorũ profunda & insatiabilis gula, hinc maria scrutatur,

*Mallem cinxeritis.

» tatur, hinc terras. Alia hamis, alia laqueis, alia retium variis generibus,
» cum magno labore persequitur. Nullis animalibus, nisi ex fastidio, pax
» est. Quantulum enim est, quod ex istis epulis, quas per tot comparatis
» manus, fesso voluptatibus ore libatis? Quantulum, ex istâ ferâ pericu-
» losè captâ, dominus crudus ac nauseans gustat? Quantulũ ex tot Con-
» chyliis, tam longè aduectis, per istum stomachum inexplebilem labi-
» tur? Infelices etiam, quod non intelligitis, vos maiorem famem habe-
» re, quàm ventrem. *Multa quoque elegantissima in eandem sententiam sequente epist. 91. post medium, proponit.*

458 Retro] *exemplũ præbet Surrentinũ Pollionis, apud Papiniũ li. 2. Silu.*

459 Iacta fugamus mole] *Seneca lib. 5. Declamat.* maria agetis introrsum. *& postea:* maria submouentur proiectis molibus.

Ventrem improbum alimus tributo gentium] *vili sumtu pascimur: non egemus, nec abutimur tributis aut publicis vectigalibus explendæ ingluuiei, vt apud Athenæum lib. 4. Xerxes, & alij apud Boysteum hist. prodig. cap. 25. huc pertinent ista Satyrici:*

Atque ita defecit nostrum mare, dum gula sæuit
Retibus assiduis, penitus scrutante macello
Proxima, Tyrrhenum patitur nec crescere piscem.
Instruit ergo focum prouincia.

Seneca epist. 61. Quamdiu ergo sationibus implebimus magnarum vrbiũ campos? quãdiu nobis populus metet? quamdiu vnius mensæ frumentum multa nauigia, & non quidẽ ex vno mari, subuehent? taurus paucissimorũ iugerũ pascuis impletur. vna silua elephantis pluribus sufficit: homo & terrâ pascitur & mari. quid ergo? tam insatiabilẽ nobis aluum natura dedit, cùm tam modica corpora dedisset, *&c. Vix autem dubito, quin noster hoc loco Caij gulam notare voluerit. sic enim de illo, lib. de Consolat. ad Helbiam matrem cap. 9.* Caius Cæsar; quem mihi videtur natura edidisse, vt ostenderet, quid summa vitia in summâ fortunâ possent: centies sestertio cænauit vno die, & in hoc omnium adiutus ingenio, vix tamen inuenit, quomodo prouinciarum tributum vna cœna fieret.

462 Meæ excluso Ioue] *malo ad eiusdem Caligulæ væsaniam referre, de qua Sueton. lib. 4. quàm ad Augusti ambitionem, quam insectatur Prudentius, & narrat Tacitus lib. Annal. 1.*

464 Culminibus me. imp. nutat silua] *Seneca lib. 5. Declam.* Alunt in summis culminibus mentita nemora, & nauigabiliũ piscinarũ freta. *hæc parens: at filius epist. 123.* Non viuunt contra naturá, qui pomaria in summis turribus serunt: quorum siluæ in tectis domorum ac fastigiis nutant; inde ortis radicibus, quô improbè çacumina egissent. *& Tibullus de istis hortis, lib. 3. Eleg. 3.*

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos.

tales fortè illi Babylonij pensiles, & alij Thebis, apud Plinium lib. 36.

465 Nec fumant manu succensa multa stagna] *mendosè vnus m. s.* nec fumant manu succensa flammis stagna. *vnde tamen non temerè conijcias:*

ÿcias; n. f. mari ſuccenſa flãmis ſtagna. *nam thermas in ipſo mari, docet ipſe Seneca d. epiſt.* 123. Non viuunt contra naturam, qui fundamenta thermarum in mare iaciunt, nec delicatè natare ipſi ſibi videntur, niſi calentia ſtagna fluctu ac tẽpeſtate feriantur. *Nihil tamen mutaui in contextu, quia nullam meam coniecturam in eum recipere conſtitui: & quia vulgata lectio ipſa quoque egregia, de vaſtiſsimis illis thermis Romanorum intelligenda. nam Ammianus Marcellin. lib. 16. ſcribit in vrbe lauacra ad modum prouinciarum exſtructa, quæ dicebantur* Oceani. *Suetonius de Nerone (quem noſtrum puto perſtringere)* Stagnum *(inquit)* maris inſtar circumſeptũ ædificiis ad vrbium ſpeciem. *& poſtea:* Balineæ marinis &*albulis fluentes aquis. Præterea inchoabat piſcinã à Miſeno ad Auernum lacum, contectã, porticibúſque concluſam, quo, quicquid totis Baiis calidarum eſſet, committeretur. *Oceanos ergo illos ſeu lauacra priuata, vocat* ſtagna, *ob magnitudinem, quæ quot manibus calefieri debuerint, ſatis patet. Dixeram de piſcibus aliàs; ſecutus Aſcenſium, virum probum, quem mentitum non reor. Minus tamen id huic loco explicando idoneum.* * Num legẽdum? *Albula*

Nec ſomno dies] *Seneca epiſt.* 125: Lucet, ſomni tẽpus eſt: quies eſt, nunc exerceamur, nunc geſtemur, nunc prandeamus. *ad has luxuriæ peruerſæ voces alluſit. Non deſunt, nec defuere temporibus antiquiſsimis tales, qui tenebras verterunt in lucem, & diem in noctem. quibus* Væ *illud Propheticum imminet, Eſaiæ* 5.

466 Peruigili] *Moguntinenſ.* peruigil.

467 Immane] *obſcurè dictum. Mens iſta: Maximum ille & præſtantiſſimum, & incredibile imperium obtinet, latiſsimè dominatur; qui priuatâ, & tenui fortunâ contentus, tyrannorum & potentiorũ ſuperbiam æquo animo poteſt perferre. Non malè legeretur;* immune. *hoc eſt, ſine noxâ aut periculo, tutum, ſecurum: eodem prope ſenſu. vtrumque dictum verè, nam patientia non ſui modò, ſed illorum ipſorum à quibus patitur, victoriam illi & principatum quendam largitur. Docent adoreæ Laurentij, Vincentij, Clementis Ancyrani & aliorum Dei martyrum; à quibus ſe crudeliſsimi & impotentiſsimi tyranni vinci & ſuperari fatebantur.*

470 Nec appetendum] *viro probo munus & opera, nonnumquam; dignitas & honos per ſe nunquam. hoc ambitioſum, illud Reipub. neceſſarium. nam quod fieri neceſſe, id vt quàm optimi præſtent optimum. huiuſmodi ſunt imperia. quare prudenter Nazianzen. in Apolog. æquè ſibi pernicioſum videri, neminem imperium ſuſcipere, ac omnes imperare velle. Prouerb.* 11. Vbi non eſt gubernator, populus corruet. *propter* ἀναρχίας *peſtem, in quam grauiter Plato epiſt. 8. & 12. de legib.*

472 Rogat? timendum] *Inimicus rogans, & præter morem ſe tibi amicum ſimulans, & blandiens, vt fertur Italico prouerbio, vel decepit, vel conatur decipere. Dion cùm ſcripſiſſet Didium Iulianum integro biduo nihil eorum prætermiſiſſe quæ ad deliniẽdos conciliandosq́ ſibi Senatus animos pertinerent, addit:* οὐ μέν τοι καὶ πιθανὸς ἦν. ἀλλ᾽ ὡς ἀκράτῳ τῇ θωπείᾳ χρώμενος ὑπωπτεύετο. πᾶν γὰρ τὸ ἔξω τοῦ εἰκότος, κἂν χαρίζεσθαί τισι δοκῇ, δολε-

δολερὸν τοῖς νοῦν ἔχουσι νομίζετε. Sed nemo noſtrum ei fidebat, erátque ſuſpecta omnibus eius aſſentatio. nam quod extra modũ fit, licet putetur quibuſdã eſſe gratũ, tamen prudentibus fraude carere non videtur.

Errat] *Burdegal. membranæ*; regnat.

476 Perfundet arctos] *Eguianus.* effundat. *de hoc* ἀδυνάτῳ *Vitruuius lib. 9. cap. 7. & Oethæ. 1583.*

477 Conſiſtet] *Eguian.* conſiſtat.

Ionio] *vel ab Ius errore nomen accepit, vt vult Lycophron. & Æſchylus ſentit: vel ab Ione Xuthi aut Apollinis aut Dyrrachi filio, vel ab Ione quodam Illyrico patre Adriæ (à quo mare Adriaticum dictum) iuxta Euſtathium; vel ab Ionum naufragio, iuxta nonnullos; vel, ſecundùm Solinum, à quadam extremâ Italiæ orâ. Eſt autẽ propriè extrema maris Adriæ pars, qua inter Epirum & Italiam Mediterraneo coniungitur, quod quidam* Auſoniũ *appellant: veteres tamen frequentiùs totum Adriaticũ, nominarunt Ioniũ. Seneca peritè vtrumq; ſeparauit ep. 90. inuenias etiam dici* Adriã, Adrianũ, Adriacum, Saturniũ, *&* Chronium, *& ſæpiùs* Superum. *Plutarchus in Camillo:* τὴν μὲν γὰρ βόρειον θάλασσαν, Ἀδρίαν καλοῦσιν, ἀπὸ Τυῤῥηνικῆς πόλεως Ἀδρίας· τὴν δὲ πρὸς νότον κεκλιμένην, ἄντικρυς, Τυῤῥηνικὸν πέλαγος. Et mare quidẽ ad Boream ſpectans Adriam vocant, ab Adriâ Tyrrhenicâ vrbe: quod verò illi oppoſitum noto obnoxium eſt, Tyrrhenicum mare. *Hoc* inferũ *vocari ex iocoſo dicto Craßi apud Ciceronem lib. 3. de Orat. probatur:* Hæc autẽ, vt ex Apennino fluminũ, ſic ex cõmuni ſapientiæ iugo doctrinarum facta diuortia: vt Philoſophi tanquam in ſuperum mare Ionium defluerent, Græcum quidem & portuoſum: oratores autem in inferum hoc Tuſcum & Barbarum, ſcopuloſum atque infeſtum laberentur; in quo etiam ipſe Vlyſſes erraſſet.

483 Quantum poteſt, tantum odit] *ſic quidam manuſc. & Veneti & Lipſienſ. alij;* Tantum poteſt, quantum odit.

486 Serum eſt] *Non enim adhibenda cautio, poſtquam accidit quod timebatur; ſed patientiâ in damno atque ægritudine opus eſt, vt rectè ait Lud. Maynus lib. 2. de action. hunc verſum citans.*

488 Ego] *proteſtor vos mihi duces præiuiſſe; me inuitum ſubſecutum.*

496 Sic cum feras] *Homerus:*

——cor autem ei intus latrabat:
Sicut autem canis teneros circum catulos iens,
Virum ignorans latrat, cupitque pugnare.

498 Lento] *nihil muto, etſi q. v. l. contineant,* leni.

500 Geſtu] *ſic Herbipolenſ. Venet. Baſileenſ. & Saxonici: ſic etiam m. ſ. omnes, ſed in Moguntini margine eſt;* gennitu. *inde Lugdunenſ.* gemitu. *ſcio gannitum canum, &, vt D. Hieronymus vtitur, vulpium: ſed verſus leges non patiuntur: & quis non nouit motum illum ac conatum canum, ceruice tota, & corpore ſe dominorum manibus eripere luctantium? hunc,* geſtum *vocat.*

503 Spirat] *in marg. Baſileenſ.* ſperat. *& ſic legit Eibius. pulcrè autem*

hoc explicat Seneca ipse lib. 1. *de Irâ in principio*: Cetera licet abscondere & in abdito alere: ira se profert & in faciem exit; quantóque maior est, hoc efferuescit manifestiùs. Non vides, vt omnium animalium, simul ad nocendum insurrexerunt, præcurrant notæ, ac tota corpora solitum quietúmque egrediantur habitum, & feritatem suam exasperent? Spumant apris ora, dentes acuuntur attritu: taurorum cornua iactantur in vacuum, & harena pulsu pedũ spargitur: leones fremunt: inflantur iratis colla serpẽtibus: rabidarũ canum tristis aspectus est. Nullum est animal tam horrendum, perniciosúmque naturâ, vt non appareat in illo, si ira inuasit, nouæ feritatis accessio. Nec ignoro ceteros quoque affectus vix occultari; libidinem, metúmque, & audaciam dare sui signa, & posse prænosci. neque enim vlla vehementior intra cogitatio est, quæ nihil moueat in vultu. Quid ergo interest? quod alij affectus apparent, hic eminet. *adde quæ diximus Med.* 386.

506 Præstetur] *Moguntinens. præstatur.*

514 Pietas] *hæc tua.*

517 Iniectæ] *sic Saxonica editio & quidam m. s. Moguntinus verò & Herbipolens. & Veneti*; iunctæ. *Burdigalens. m. s. & Lugdunens.* intactæ. *sed in marg.* iniunctæ. *mihi primum plus placet. post*: intactæ. *cur*; intactæ? *quia nullos pedes tetigerant, vt etiam inquit Andromacha in Troadibus. reliquarum lectionum vna & clara sententia.*

518 Tumor] *ex iracundiâ conceptus. Herbipolens. & Venet.* timor. *hoc est, diffidentia pristina.*

522 Senum præsidia] *sic numerum liberorum Augusti*; aulæ adminicula *alibi vocat*; *Tacitus verò* 5. *histor.* firma imperij munimenta. *Euripidi*; *Tyrannorum filij*, ἔρυμα δώμασι. *munimen domus. Alexander Magnus apud Curtium queritur orbitatẽ suam despici & sperni; quod sine liberis esset.*

536 Quàm facile] *Herodotus*: Illud inprimis discito humanarum rerum circulum esse; qui rotatus, eosdẽ semper fortunatos esse non sinit.

542 Iura & arma] *omnia siue ad pacem siue ad bellum pertinentia.*

543 Vincla] diadema.

IN CHORVM.

Gratulatur fratrum concordiæ, & pacis quietem, cum bellico tumultu, allatâ maris similitudine, describit & componit.

552 Genuítque bellum] *sic vnus m. s. melius reliqui*; cecinítque.

556 Mauors] *Orpheus non Lebethrius, sed Ciconæus*:

Mars, Rex, perpetuâ saniéque & cæde cruente,
Horrendè, humano gaudens & sanguine Numen;
Qui gladiísque, hastísque cupis contendere semper.

562 Timuere natis] *Lugdunens.* tremuere natis. *Moguntin. Eguian. Herbipolens. & Veneti omnes*; tenuere natos. *mutat N. in*; timuere natis. *ex illâ Lugdunensi.*

569 Pinnis] *notæ murorum pinnæ, quas Virgilius & non semel Amman. lib.* 24. minas murorum *vocant.*

571 Peior est bello timor ipse belli] *Seneca epist. 24.* nihil in terris terribile est, præter ipsum timorem. *acutè: non verè. nam timore timentur timenda, non timetur timor.*

573 Classicorum] *classicum olim bucinâ seu cornu solitum cani, & conuocationis militum ad bellum instans signum: sed prœlij conserendi signum, tubâ dabatur: litui opinor ipsam bucinam comitabantur vel præcedebant. significat hoc Lucanus lib. 7.*

——stridulus aër
Elisus lituis, conceptáque classica cornu:
Tunc ausæ dare signa tubæ—— *apertè etiam Isidorus lib. 17. Origin. cap. 4. cui Lucanus, & ipse Lucano lucem aliquam; his verbis:* Inter tubam autem & bucinam veteres discernebant. nam bucina insonans sollicitudinem ad bella denunciabat. Virgilius:——*qua bucina signum Dira dedit.* Tuba autem prœlia indicabat, vt: *At tuba terribilem sonitum dedit ære canoro.* Cuius sonitus varius est. nam interdum canitur vt bella committantur, interdum vt insequantur eos, qui fugiunt; interdū receptui. nam *receptus* dicitur, quo se exercitus recipit. vnde & signa receptui canere dicuntur. *Classica* sunt cornua, quæ cōcinendi causa erát facta, & à calando classica dicebātur. de quibus Virgilius: *Classica namque sonant.* Apud Amazonas autem non tubâ, sicut à regibus, sed à reginâ sistro vocabatur feminarum exercitus. *Glossar. Græco-Latinum,* περιφερὴς σάλπιγξ, Classica. *De clāssicum canendi modo, nonnulla Dion Cassius lib. 47. hist. Augustæ ita tamen, vt tubæ & classici differentiam apertè confundat, si rectè N. interpretatur. nam Græcum exempler nunc non habeo, quod consulam. Etsi generali vocabulo bucinator, tubicinem & cornicinem comprehendat; propriè tamen tuba æneatorum est, bucina cornicinum. Cornua lituis plerumque coniungunt, vt hîc Seneca, & Lucanus loco citato, & Horatius quando minaci cornuum murmuri addit lituos strepentes; etsi etiam lituo tubæ sonitum permiscuit.*

579 In portu] *ingens tempestas, quæ timenda vbi securitas speratur: ingens malacia, quæ in truculento elemento & infido securitatem insultanti cymbæ præstat.*

580 Charybdis] *Homerus & Virgilius eam celebrarunt. plerique fabulantur anum fuisse voracissimam, & ab Hercule, quòd eius boues abegisset, in mare proiectam, freto periculosissimo Taurominitano nomen indidisse; alij malunt à Ioue fulminatam, in eodem pelago in saxum sui nominis commutatam. Allegoricè Anulus, in pictâ poësi:*

Inuidia obtrectans monstris est Scylla caninis.
Funditus at mergens paupertas, vasta Charybdis.
Incidet in Scyllam, qui vult vitare Charybdin.
Allatrat liuor mordax, absorbet egestas.
Ex vtroque malo minus elige. qui sapit, optat
Inuidiosus enim magè, quàm miserabilis esse.

Ideo apud Homerum Cyrce monet Ithacum, vt ad Scyllam potius flectat.

581 Cy-

581 Cyclops-parentem] *Polyphemus, de cuius magnitudine Lucilius:*

Multa hominum portenta in Homero versificata
Monstra putant: quorum inprimis Polyphemu' ducentos
Cyclops longu' pedes. huic porrò maiu' bacillum,
Malus maximu' sit quàm in naui, aut corbitâ in vllâ.

putatus Neptuni filius. quia, vt scribit Ioan. Tzetza: Omnes animosos & viriles, filios & amicos Erastus ait Neptuni. *nam pro ἐραςὰς φασὶ, lego: Ἔραςος φασὶ.* 584 Ætnæis caminis] *κρατῆρες seu fauces Aetnæ vt vocat Lucretius lib. 6.*

In summo sunt vertice item κρατῆρες vt ipsi
Nominitant; nos quas fauces perhibemus & ora.

de his Cornelius Seuerus in Aetnæ descriptione, & Strabo lib. 6. Plinius, Solinus, &c. ex crateribus euolant ῥύακες, hoc est fauillæ. non κρατῆρες καὶ ῥύακες Aethnæi idem. Aristoteles in li. de mundo indicat rationem horum incendiorum, multæ spiracula habent emissariáque vaporis, vt Lipara, vt Æthna, vt Æoliæ insulæ; quæ quidem sæpe & ipsæ fluminum more fluunt, ignitásque ferri glebas euomunt. *De his Tertullianus lib. de pœnitentiâ extremo; vocans,* Fumariola. *de iisdem & D. Pacianus in Parænesi, quâ cum Afro illo quem imitandum sibi sumserat, grauitate & eloquentiâ certauit.*

589 Stagnis] *ideo quietum Oceanum vetus poëta stagnum dixit:* Super Oceani stagna alta patris. 591 Strata] *tranquilla æquora & iacentia.*

595 Dolor ac voluptas] *Plinius in Panegyr.* At sicut maris cælique temperiem turbines tempestatésq. cōmendant: ita ad augendam pacis tuæ gratiam illum tumultum præcessisse crediderim. Habet has vicissitudines conditio mortalium; vt aduersa ex secundis, ex secundis aduersa nascantur. Occultat vtrorūque semina Deus, & plerumque bonorum malorúmque causæ sub diuersâ specie latent.

597 Ima permutat breuis hora summis] *Plutarchus:* Quod rectè Phalereus Demetrius, dicente Euripide: *Non sunt opes stabiles, sed durāt in diem. Vel minima nos euertunt. vna adeò dies, Deÿcere summa, extollere infima queat.* rectè quidem hęc omnia se habere dixit: melius tamen dictum fuisse, si pro vno die momentum temporis posuisset. *Similia dixerat (nam à Plutarcho paucis mutatis posita Euripidis verba quæ Demetrio non prorsus probabantur, credo) Eurip. in Hecuba:*

Nec quibus secundæ res sunt perpetuo sic futuras fidere.
Etenim & ipsa quondam eram, sed nunc non sum amplius:
Opes at omnes vnus mihi rapuit dies.

Celerrimam esse rerum vicissitudinem, docet Simonides:

Etenim celeris muscæ præpetis
Instar, rerum fit mutatio.

quia, vt idem canit: Nulla res inter homines perpetuò firma manet. *Cui non aliquid accidit aduersi? Pindarus:* Sed enim vita extra periculum posita, non contigit nec Æacidæ Peleo, neque diuino Cadmo. Dicuntur tamen illi mortalium felicitatem supremam habuisse.

Simonides:

Neque enim ij qui superiore seculo exstiterunt
Et Deorum dominorum nati sunt filij
Semidei, laborum expertes & vitij,
Periculísque carente vitâ
Ad senectutem peruenerunt transactâ.

ratio reddita à Pindaro:

Nam alias alij sunt flatus
Alteuolantium ventorum:
Felicitásque hominum non accedit in longum permansura.

Eleganter in Nelei carmine scriptum fuit:

Topper fortunæ commutantur hominibus.

Quare beatus nemo ante mortem, de qua Diphilus:

Non vlla vita est, quæ omnino caret malis,
Curis, doloribus, & ægritudinibus:
Cùm apparuit sed mors, eorum vt medicus
Dat requiem iis quibus mala est, hos sopiens.

& prior Euripides, in Adromachâ:

Nemo beatus antè dici mortalium
Debet, quàm videris defuncti vltimam diem;
Quo pacto eâ clausâ migrarit ad inferos. *& in Cressis:*
τὸν εὐτυχεῖν δοκοῦντα μήζηλοῦτε, πρὶν
θανόντ' ἴδῃ τίς, ὡς ἐφήμεροι τύχαι.
Tanquam beatus nemo laudetur prius
Quàm luce careat. fors enim est mutabilis. *& in Heraclidis:*
βροτοῖς ἅπασι λαμπρὰ κηρύσσει μαθεῖν
τὸν εὐτυχεῖν δοκοῦντα μὴ ζελοῦν, πρὶν ἂν
θανόντ' ἴδῃ τίς ———
Mortalibus omnibus clarè enunciat, vt discant
Eum qui beatus videatur, non beatum iudicare prius
Quàm viderint mortuum ———

Item in Troadib. ——— è beatis

Neminem solidè felicem dicite, antequam extremum obeat
diem. *Sophocles in Oedipo Tyranno:*
Proinde tu, quicumque mortalis satus, semper diem
Vltimum considera, atque neminem, antequam vltimum
Non dolore vllo fatigatus, nec ærumnis feris
Vitæ egressus terminum est, vnquam beatum prædica.

598 Diadema] *Græca vox, Hebræis* נֵזֶר *neser, quasi sanctificatam dicas: quod Reges sanctos esse deceat. hoc Imperatorem Cæsaremq́. distingui, quod illi Diadema peculiare, tradit D. Athanasius in libris de Trinitate. Diadema (Latini* fasciam *vocant) regiæ dignitatis insigne est, vt ex lapidum inscriptionibus, & numismatibus patet, & fusè docet Pierius lib. 41. Hieroglyph. in prin. est etiam genus ornamenti fœminei, apud D. Isidorum lib.*

lib.19.Origin.cap.31. ad terræ ornatum traduxit Alcymus Auitus:

Et naturali campos diademate pingunt.

602 Dacæ] *vide sup. vers.370.* Minanti] *malo Docos Parthis minatos, vt quid m.s. continent;* minati, *& sic Lugdunens. & ceteri omnes (ni fallor) præter Saxonicum exemplar. Dacæ Scythæ sunt, Parthi Scytarum exsules & profugi. Porrò multi vet. lib. hic:* Daci, *non;* Dacæ.

603 Mouentes cuncta diuitias] *sic omnes mei & Carionis m.s. sic excusi Herbip. tres Veneti, Basileenses, & Lipsienses. quorum auctoritas opponi potest vni illi Batauico codici & Badiano exemplari. Vult ipsum Imperatorem, qui Reges creët; quem flexo poplite metuunt & adorant populi, cuius arbitrio arma ponant Medi, Indi, Dacæ, Parthi: hunc ipsum, in tantâ potentiâ, ne minimo quidem temporis momento metus expertem degere; sed anxietate plenum pauidâ trementeq; manu sceptrum tenere; & timidè; metuentem semper ne quis eum de solio deturbatũ opibus spoliet; diuitias summas, quamuis diuitiæ quiduis mouere, perrumpere, & debellare soleant, non sine curâ & amittendi metu, possidere. quia casus mobiles rerum, incertasq; temporis vices formidat. Quid hac mente rectius? illam qui approbant, cur non sapiunt?* Mouentes cuncta diuitias *vocat; quia nihil tam sanctum, quod non violari; nihil tam munitum quod non expugnari pecuniâ possit. Pythia Philippo respondit:* Argenteis hastis pugna, & omnia vinces. *& sapiens Æschylus:* Omnia aurum perfringit & perficit. *Aristodemus inquiebat:* Pecunia vir est: egenus verò nullus est bonus, neque honoratus. *hominum videlicet opinione. Menander;* Aurum omnia aperit etiam inferni portas. *Archidamus lib 1. Thucyd.* Et bellum ferè nõ minus stat sumtibus, quàm ope armorum; per illos enim vtilia sunt arma, præsertim hominibus mediterraneis aduersus maritimos. *De pecuniæ vi hos Iambos ex Euripide versos Seneca epist. ad Lucilium inseruit:*

Sine me vocari pessimum, vt diues vocer.
An diues omnes quærimus, nemo an bonus.
Non quare, & vnde; quid habeas tantum rogant.
Vbique tanti quisque, quantum habuit, fuit.
Quid habere nobis turpe sit, quæris? nihil.
Aut diues opto viuere, aut pauper mori.
Bene moritur quicumque, dum lucrum facit.
Pecunia ingens generis humani bonum;
Cui non voluptas matris, aut blandæ potest
Par esse prolis, non sacer meritis parens.
Tam dulce si quid Veneris in vultu micat,
Meritò illa amores cælitum atque hominum mouet.

Pulcri & culti versus, sed impij & nefarij, & qui meritò Euripidi noxæ.

611 Omne sub regno grau. regnum est] *verissimum. nam Ecclesiastes ille mortalium sapientissimus:* Si videris calumnias egenorum & violenta iudicia, & subuerti iustitiam in prouinciâ, non mireris super hoc negotio: quia excelso excelsior est alius, & super hos quoque eminentiores

 sunt

funt alij: & infuper vniuerfæ terræ rex imperat feruienti. *Ecclef. cap. 5. & Dauid Pfal. 81.* Deus ftetit in fynagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat. *vbi κατ' ἀναλογίαν Dij vocantur iudices & Principes. huc etiā pertinet quod iudicibus à fe conftitutis ait Iofaphat Rex:* Videte quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, fed Domini, & quodcunque iudicaueritis in vos redundabit. 2. *Paralip.* 19.

613 Hunc dies vidit] *Commodi temporibus Cleander Phryx è feruili conditione ad eum dignitatis gradum fuit euectus, vt & Imperatoris cuftodiam, & cubiculi curam, & militum præfecturam folus obtineret, & imperium animo iam ac fpe deuoraret: is tamen leuiſsimo momento, cum dignitate, diuitiisq́, liberos infuper & vitam ignominiofiſsimè amifit: quod narrans Herodian. li.* 1. *fubdit:* τοιούτῳ μὲν δὴ τέλει Κλέανδρός τε καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἐχρήσαντο, φιλοτιμησαμένης (ὥς ἄν τις εἴποι) τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν ἑνὶ δεῖξαι, ὅτι ἐκ τῆς ἐσχάτης εὐτελείας εἰς τὸ μέγιστον ὕψους ἆραι, καὶ πάλιν τὸν ἀρθέντα ῥίψαι ὀλίγη, καὶ ἀνέλπιστος δύναται τύχης ῥοπή. Hæc finis Cleandri fatorum fuit. quafi in vno illo veluti ambitiofius oftentaret natura (vt fic dixerim humana) poffe ex infimo loco ad fummum faftigium euehi hominem; atque euectum, dein rurfum deturbari quamlibet exiguo atque infperato fortunæ momento. *Meritò Claudianus:*

Summis ftare diu Parcarum lege negatur,
Magna repente ruunt, fumma cadunt fubitò.

619 Craftinum] *Euripides in Alcefti:*

Omnes mortales mortis trahit neceſſitas:
Nec quifquam eft qui certo nouerit,
Num fit in lucem victurus craftinam.

Seneca ep. 92. Nemo altero fragilior eft: nemo fui in craftinum certior. *Theognis:* —— οἶδε γὰρ οὐδεὶς
ἀνθρώπων ὅ τι νὺξ χ' ἡμέρα ἀνδρὶ τελεῖ.
Nouit enim nemo hominum, quid nox & dies viro perficiat.

IN ACT. IIII.

Narratio eft crudelitatis, quam Atreus in fratris filios exercuit, & paratarum Thyefti epularum.

622 Turbo] *turbo celerior & concitatior eft vento. de turbine Seneca libro 7. nat. quæft. cap. 9.* mira velocitas eius & mira breuitas eft. *quid fit docet, inquiens:* efficit turbinem, plurium ventorum inter ipfos luctatio.

632 Effare] *Hinc chorus loqui incipit non à præcedenti verfu, vt in vulgatis. paullo poft Mogunt.* remittat *pro* remittet.

639 Quis fit, fed vter] *fic manufc. plerique, fic Herbipolenf., duo Veneti & Lugdunenf. in tertio Veneto eodem modo, nifi quod vitiosè,* fit, *pro* fit. *Moguntin.* Non quid fit, fed vter effa. *omiſsâ dictione,* quęro. *fine quâ ruit verfus. vitiosè edidere Lipfien.* Quis, fed vter. *illa alia lectio clara & aperta, vacat caligine & nubilo. Non dubito (inquit) hoc fcelus, quod horres referre, ab altero fratrum commiſſum; nullus enim aufit alius: fed ambigo vter illorum, æquè namque fcelefti funt.*

649 Secessu] *Lugdun.* recessu. Arcana, *quia non omnibus ad illam accessus:* patet, *quia capax & patula, hoc est vasta. Et quærunt, si arcana, quomodo patet? Responderat olim Bernardinus: Vltra loca illa omnibus patentia, alium esse secretiorem solis regibus concessum; qui* patet, *quia erat amplus, non quòd omnes ingrediantur. Arcana illa regia patula, sed non in propatulo.*

651 Penetrale] *vbi Lararium & Dij Penates.*

657 Lapsis] *sic Lipsiens. sed plerique lib.* lassis. *non quæ corruerint iam, sed quæ ruinam minantur.* 662 Tiaras] *tiara. Valer. Flaccus lib.6.*

Subligat extremâ patrium ceruice tiaram.

Iuuenal. Phrygia vestitur bucca tyarâ. *vbi Schol.* Tyara galea sacerdotis est, quæ per malas veniens mento subligatur. Tyara est Phrygiũ quod dicunt. 670 Emissa bustis turba] *sæpe apparere defunctorum animas, nec illusorias omnes huiusmodi apparitiones, & quomodo veræ à falsis aliquatenus dignosci queant, docerem; nisi id præstitisset, noster Pet. Thyræus in Thesibus fusissimis de apparitione spirituum, quæ ante annos aliquot Moguntiæ editæ; & eâ de re nos fortassis aliâs.*

680 Adito] *Moguntin.* abdito.

686 Purpurea] *quia regales victimæ, Thyestæ filij.*

687 Salsa] *Eguian.* fusâ. *& sic vnus Venet. & Herbipolens.*

694 Accendit] *Mogun.* attendit. *nimirũ illa obseruat omnia, quæ in extispicio solita, vt doctũ in Oedipo. Herbip.* attendit. *hinc ceteri excusi;* accendit. *prima enim earũ quas vidi impreßionũ illa Herb. & ante annum 1500.*

695 Lucus] *nam & hoc ominosum. Tibullus lib. 2.*

Atque tubas, atque arma ferunt strepitantia cælo
Audita, & lucos præcinuisse fugam.

de lucis creditum potiùs, quàm aliis siluis, quia illi sacra nemora.

697 Læuo æthere] *cæli parte sinistrâ. nam in Græciâ hæc gerebantur; & Græci sinistra omina à scæuâ de cælo dari, Romani à dextrâ putabant. Cicero lib. 2. de Diuinat.* Quæ autem est inter augures conueniens & con- "
iuncta constantia? ad nostri augurij consuetudinem dixit Ennius: "
Cùm tonuit læuum bene tempestate serenâ. "
At Homericus Aiax, quærens apud Homerum de ferocitate Troiano- "
rum, nescio quid hoc modo nunciat: "
Prospera Iuppiter his dextris fulgoribus edit. "
Ita nobis sinistra videntur, Graiis & Barbaris dextrâ meliora. *Memoria* "
labitur. non enim Aiax, sed Vlysses dixit lib. 9. Iliad.

Ζεὺς δὲ σφὶν κρονίδης ἐνδέξια σήματα φαίνων
ἀστράπτει. Iuppiter autem ipsis Saturnius dextera signa ostendens fulgurat. *Hinc apparet cur Cicero 3. de legib.* Magistrum populi aue sinistrâ *dici voluerit. scilicet quia hæc Romanis bona. vnde Ennius de Romuli augurio:* Exin candida se radiis dedit icta foras lux,
Et simul ex alto longè pulcherrima præpes
Læua volauit auis. *& Cicero, in Mario:*
Partibus intonuit cæli pater ipse sinistris.

Romani

Romani hac in re disciplinam Hetruscam sunt secuti, vt docet Festus in sini-stræ aues. *& causam refert Dionys. Halycarnaß. lib. 2. Orig. Cur ergo Cicero in lib. de Diuinat. ad Comitia negauit bonum auspicium, sinistrum fulmen? sanè nescio: nisi, quia in mendaciis & ritu fallacißimo nulla constans veritas. Illud addo, hanc Græcorum & Romanorum dissensionem, imaginariam tantum fuisse; nam vtrisque ab Oriente signa secunda, ab Occasu infelicia. sed illis Oriens ad dextram, his ad scæuam. quod paucis docebo. Geographia & philosophia melior dextram cæli partem Orienti, sinistram tribuit Occidenti: eo quòd naturalis nutus viuentium à dextrâ cœptus ad sinistram fertur; cæliq́ pars dextra Oriens, sinistra Occidens vocetur, & sol quotidie cõmuni cælorum motu rapidißimo, hunc cursum diurno curriculo conficiat, vt Plinius & Higynus obseruarunt: eaq́ Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, Ptolomæi, Calcidij & aliorum sententia fuit. Iccirco cecinit Orpheus, Solem cùm dexter est, Auroram; cùm læuus, Noctem gignere: hoc est (vt rectè Parrhasius) ab ortu diem, ab occasu noctem producere. Iccirco Seuerianus prodidit, à Deo in Orientali plagâ Solem, in Occiduâ Lunam fuisse creatam: & Claudianus lib. 2. de raptu, fingit à matre Phœbum dextro lacerto, Dianam sinistro portari. Et his antica pars Septentrio, postica Meridies: quæ Græcorum & Barbarorum sententia est verosimilior. Sed Astronomi, quia non vt Geographi ad polarẽ stellam respiciunt; sed Meridiẽ potius inspiciunt, vt stellarum Planetarumq́ motus notent; Mundi læuam Orienti, dextram Occidenti, Septentrionem posticam, Austro anticam aßignant. Sed & Hetrusci, & ex eorum disciplinâ (teste Varrone) Romani; quia ipsis in augurio captando dextra cæli pars ab Occasu, sinistra verò ab Ortu esset, & antica ad Meridiem, postica ad Septentrionem, vt auctores sunt Varro & Plinius: factum vt læua vocarent exortiua, dextra verò occidua, & illa secunda, ista aduersa putarent. Interdum dextri & sinistri vocabulum accommodatur Austro & Aquiloni. Solebant enim Romani in Auguriis captandis ita sedes deligere, vt licet anteriori corporis parte ad Meridiem versi essent (hæc enim antica) tamen faciem versus Orientem deflecterent, vt docet Dionys. d. lib. 2. sicq́ Orientem aspicientibus, Oriens anticus, Occidens posticus, Borealis cæli pars erat dextra, Australis verò sinistra, considerata non corporis eorum, sed cæli situs ratione. & sic vti his nominibus Pythagoram, Platonem & Aristotelem Galenus testatur, sic etiam Empedocles & Cleomedes: & sic Lucanus de Arabibus:*

Vide Pier. lib. 3. Hieroglyph. Turneb. li. 18. aduers. cap. 15. quorũ ille fusius hic breuius, vterq. obscurè.

Vmbras mirati nemorum non ire sinistras.

quia, vt Solinus scribit: vmbræ quæ nobis dextræ, illis sinistræ. *In felici enim Arabiâ vnde venerant, vmbræ (vt rectè Dodonæus c. 4. Spheræ) æstiuo solstitio in sinistram, hoc est Meridiem cadunt: in Italia & citeriore Ægypto semper in dextram siue Septentrionem. Sed si te conuertas ad partem occiduam, tunc cæli pars Aquilonaris erit sinistra, Australis dextra, atque ita vocasse Ægyptios testatur Galenus; & sequi videtur Festus, quando cæli anticam partem vocat dextram, posticam sinistram. Nam Romanis antica Australis. Hæc vera quoad cæli situm. Nam quoad nostram positionem, nobis ad Occasum conuersis, nostræ dextræ respondet Septentrio, sinistræ Meridies:*

contra

contra conuersis nobis ad Orientem, sinistræ Aquilo, dextræ opponitur Auster. Quare Hebræi, qui ad Ortum faciem conuertebant, Austrum seu Meridiem, per dextrum significant. vt Psal. 88. versu 12. vbi Deus dicitur creasse צָפוֹן וְיָמִין *hoc est, vt D. Hieron. vertit,* Aquilonem & dexterum; *siue, vt Felix*, Aquilonem & Meridiem; *& Paraphrastes Chaldæus*, desertum Aquilonis habitatorésque Austri. *Et in idem incidit, quod Septuaginta reddunt*, τὸν βορρᾶν καὶ τὴν θάλασσαν; *& nostra vulgata*; Aquilonem & mare. *mare enim Hebræis* יָם *seu maria* יַמִּין *addito dages, sumitur pro* יָמִין, *Meridie, vt Psal. 106. versu 4.* A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. *Non solum, quia mare mortuum illis ad Austrum, quod homini docto visum; sed etiam, quia in Australi cardine proprius Oceani locus, vt rectè Genebrardus. Vnde conijcere nequeo cur alius Reuerendiss. & doctiss. vir in d. Psal. 88.* mare, *interpretetur Occidentem.*

699 Libata] *frequens in sacrificiis libationum vsus: eaq; vt plurimū ex puro vino (purum, quod nec spurcum, nec aliâ labe, sordibúsve impuratū) aliquando, aquâ, vel lacte. de prodigio vini in sanguinem mutati, dixi in Oedip.*

701 Fleuit in templis ebur] *docet hoc & similia prodigia esse naturalia, Plutarchus in Coriolano:* ἱδίοντα μὲν γὰρ ἀγάλματα φανῆναι καὶ δακρυῤῥοῦντα, καὶ τίνας μεθιέντα νότιδας αἱματώδεις, οὐκ ἀδύνατόν ἐστι. καὶ γὰρ ξύλα καὶ λίθοι πολλάκις μὲν εὐρῶτα συνάγουσι γόνιμον ὑγρότητος πολλὰς δὲ χροιὰς ἀνιᾶζιν ἐξ ἑαυτῶν καὶ δέξονται βαφὰς ἐκ τοῦ περιέχοντος. οἷς ἔνια σημαίνειν τὸ δαιμόνιον, οὐδὲν ἂν δόξειε κωλύειν. δυνατὸν δὲ καὶ μυγμῷ καὶ στεναγμῷ ψόφον ὅμοιον ἐκβάλλειν ἀγάλματα, κατὰ ῥῆξιν ἢ διάστασιν μορίων βιαιοτέραν ἐν βάθει γενομένην. ἔναρθρον δὲ φωνὴν καὶ διάλεκτον οὕτω σαφῆ καὶ περιττὴν καὶ ἀρτίστομον ἐν ἀψύχῳ γενέσθαι πάντα πᾶσιν ἀμήχανον· εἰ μηδὲ τὴν ψυχὴν καὶ τὸν θεὸν ἄνευ σώματος ὀργανικοῦ καὶ διηρμοσμένου μέρεσι λογικοῖς γέγονεν, ἠχεῖν καὶ διαλέγεσθαι. Sudare simulacra & lacrimari, guttásque sanguinolentas emittere, non id quidem omnino fieri non potest. Ligna enim lapidésque sæpe rubiginem contrahunt, quæ in liquorem dissolui possit: colores ex sese edunt varios, aut inficiuntur ab eo, quod est circūpositum: quominus etiam aliquid iis Dij nonnunquam portendant, nihil videtur obstare. Edere etiam sonitum, gemitus suspiriique assimilem possunt, cùm interiores eorum fortè partes rumpuntur, aut violentiùs à sese diducuntur. Articulatam verò vocem, itaque expressam & integram, & quæ intelligi omnino possit, ab inanimato corpore edi, creditu est perquam durum: quādo neque Deus, neque anima, sine corpore, instrumentis & partibus animi capacibus, aptè loqui possit.

696 Regium decus] *Diadema.*

703 Deos] *Basileens.* Deas. *quod de Eumenidib. foret intellig.*

716 Primus locus, ne] *sic mei manusc. omnes, etiam Moguntinens. & sic Herbipol. & Veneti duo. & Lipsiens. Alij habent:* Primus pietati ne. *quod non placet. nam versus non patitur.*

717 Tantalus] *hic celebris illius Tantali pronepos; cui Clytemnæstra, antequam Agamemnoni nuberet, fuerat desponsa, cuius etiam ossa Argis*

in cippo quodam asseruabantur. Pausan. in Corinthiac.

719 Stetit] *Sollemne victarum verbum.*

722 Commisit] *non prius premere & fodere desiit, quàm penitus demerso ferro manum iugulo apprimeret. Eguian.* manus.

723 Hac parte an illâ] *nam & hoc extispices obseruabant. lege Brisson. lib. 1. de Formul. & hunc locum adde.*

728 Querulum] *superius Med. ver. 361. idem diximus de Orpheo & hic locus Senecæ ex illo (quem ibi citauimus) Ouidij videtur desumtus. sed hæc ex vulgi opinione dicta. nam, vt præcisâ arteriâ & sine pulmonis motu, truncatum caput loquatur, fieri nõ posse docet Aristot. li. 3. de partib. animal. cap. 10.*

730 Puerone] *tres ergo nepotes ex fratre iugulauit.*

732 In cæde multa victor] *Mog.* In cęde multa meat victor. *superflue.*

738 Fureret] *Moguntinens. Herbipolens. & Veneti*, rueret. *ijdem mox:* exstitit. *vtrumque germanum.*

742 Vtrumque] *pectoris & dorsi.*

746 Obiecit feris] *crudelissimum veteres iudicabant cadauer feris obijcere, vel arcere sepulturâ, vt alibi docui, & postea fusiùs Guichiardus lib. 1. de Funeribus cap. 3. fortè quia ex Platonis opinione centũ annis insepultorum vmbræ errare credebantur, neque à Charonte in cymbam recipi. Vnde Virg. Æn. 6.* Hæc omnis quam cernis inops, inhumatáque turba; *quibus ideo ait:*

Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, quàm sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos volitántque hæc litora circum:
Tum demum admissi stagna exoptata reuisunt.

Tertullianus in lib. de animâ: Creditum est insepultos non antè ad inferos redigi, quàm iusta perceperint, secundùm Homericum Patroclum funus in somnis ab Achille flagitantem: quòd non aliàs adire portas inferorum posset, arcentibus eum longè animabus sepultorum. *Non ergo inuentor Plato huius delirij; sed fortè Homerus, quem cæcum mirum non est à vero deflexisse. nam visu carentes magna pars veri latet. Ideo etiam Lucanus lib. 1.* ——— Vmbráque erraret Crassus inultâ.

erraret, non quia inultus, sed quia insepultus. nam insepulti errabant, inulti vexare tantum occisores credebantur, qua de re dicã in Octau. ideo sup. in Oed. Laius, nõ queritur errare se, quia sepultus; sed minatur occisori, quia inultus:

Te, te cruentâ sceptra qui dextrâ ger s,
Te pater inultus, vrbe cùm tota petam. *&c.*

hæc Lucani interpretibus separanda. Tanti ergo veteribus sepultura, vt nec maleficis putarent denegandam. Nam Hebræis disertè Moses vetuit, vltra vnum diem cadauer in patibulo relinquere, Deuteron. 21. & meminit Iosephus lib. 4. Antiquitat. cap 6. ideo fortè tam solliciti Iudæi, ne corpus Domini & latronum cadauera sabbato in cruce permanerent, quia cùm magnus ille dies esset, eo tollere non potuissent, & sic vltra præscriptum in ligno mansissent. Ioan. 20. Græcis præter humanum morem visus facere Creon, cùm Polynicis corpus insepultum relinqui iussisset, apud Eurip. in Phœn. Sophoclem

in

in Antig. & Statium extremâ penè Thebaid. Apud Romanos etsi cadauera damnatorum petebantur ab amicis ad sepulturam, negari tamen non poterāt. l. 1. & vlt. D. de cadauer. damnat. l. obnoxios C. de religios. & sumt. fun. In Braccarensi concilio primo, statuitur, vt non contriti à sepulturâ arceantur: sed si confeßi fuerint & egerint pœnitentiam, non arceri voluit secundùm concil. Moguntinum, vt refertur c. quæsitum. 11. q. 2. & c. placuit 23. q. 5. Hodie tamen singulæ prouinciæ suis hac in re moribus vtuntur. Nec desunt homines, nescio quàm impiè de corporum resurrectione sentientes, quibus in animo & ore, illud Mecœnatis apud Senecam epist. 93.

Nec tumulum curo, sepelit natura relictos.

749 Nec soluat] sic Lugdunen. & plerique excusi; sed Lipsiens. & mei m. s. Ne soluat. 751 Sub hoc] deest Mogunt.

754 Erepta] multi m. s. eiecta. alterum malo.

755 Spirántque] Mogunt. strepitántque. num? trepidántque. sequitur autem pulcra descriptio extispicinæ, quam confer cum iis, quæ in Oedipo.

759 Epulis] ideo vocatur ab Attio; epularum fictor, scelerum fratris delitor. 763 Datas fidei] Vide Med. versu 248.

765 Flammatus latex] apud Euripidem in Cyclope parantur Polyphemo elixa & assa. Valerius Flaccus de Argonaut. in nuptiis Medeæ:

Pars verubus, pars vndanti despumat aheno.

770 Gemant, gemuere] vidi postea in Moguntinens. sic haberi, & sic omnes excusi; & tolerari potest, etsi aliam lectionem præferam.

776 Ruptum] duo manusc. raptum.

777 Lancinat] solus Mogunt. ex lib. scriptis; laceret. Herbipol. & Veneti; laniat. probum tamen; lancinat, qua voce vsi Plinius, Prudentius, Seneca, & alij. sup. vsus verbo; lacerat, eodem sensu: liberos auidus parens

Gaudénsque laceret, & suos artus edat.

783 Cursus] currus Mog. Herbipol. & Veneti.

787 Patefient] sic ceteri meliùs, quàm N. qui; patefiant.

In chorvm.

Obstupefactus subitâ lucis meridianæ obscuratione, queritur mundi vicem; cui iam nutantibus, & officij sui oblitis sideribus, antiquum chaos instare metuit, & auguratur. Multa hîc astronomica occurrunt; quæ attingam, quâ ad mentem poëtæ eruendam necessaria.

788 Terrarum] hominum in terris degentium, metonymicè.

790 Decus] sidera & stellæ.

793 Nondum] quid (inquit) causæ est, cur nondum noctis tempus cùm aduenerit, iam nox fit? cur medio die, abest dies?

799 Tertia misit] nondum datum signum vltimæ partis diei. singulas olim vigilias noctis, tubæ vel buccinæ signo indicatas docent Liuius lib. 7. & Vegetius lib. 3. idem fiebat interdiu, & ipse dies in totidem partes distinguebatur, in quot nox. Quomodo accipiendum illud Lucani lib. 2.

— neu buccina diuidat horas. Et has partes, docente naturâ, Gallina-

naceos prænunciare videmus. Plinius li. 10. quos excitandis in opera mortalibus, rumpendóque somno natura genuit. norunt sidera & ternas distinguunt horas interdiu cantu. *Democritus putat accidere, quòd cùm calidißimæ naturæ sit animal, citò cibum decoquat, eoq́ toties à pectore in omne corpus distributo, cantu famem testetur, teste Ciceron. in lib. de diuinat. Aliò poëtæ referunt, vt Ausonius:*

——— ter clara instantis Eoi
Signa canit serus, deprenso Marte, Satelles.

Contra Mariangelum in Diatri. *nempe gallinaceus ales, non vt volunt coruus.* * *hic enim Phœbi, non Martis ales; etsi coruo idipsum Sidonius tribuere videtur:* Oscines (inquit) coruos voce triplicatâ puniceam Auroræ surgentis faciem consalutantes. *sic enim lego, vel;* facem. *nam qui* vocem, *reposuerunt, illi malas Apollinari,* Vide Troad. 437. *sublatâ luce, tenebras reliquerunt. Singulæ ergo partes diei Græcis quattuor horarum, si dies in tres partes diuidebatur. Hebræi & Romani in quatuor stationes diem (sicuti noctem in quatuor vigilias) distribuebant, & singulæ stationes erant horarum trium. prima à diluculo incipiebat; secunda à finitâ hora tertiâ diei; tertia, à diei sextâ exactâ; quarta, à confectâ nonâ. vt docet Cornel. Iansenius in Concordant. Euang. at Græcorum prima statio inchoabatur ipso diluculo, secunda, ab horâ quintâ: tertia ab octauâ finitâ, & incipiente nonâ. Sensus ergo, nondum nona est diei hora; supersunt adhuc horæ diurnæ plusquam quatuor.*

816 Roscida] *Moguntin.* rorida. *Lugdunens.* rosida. *ceteri;* roscida.

819 Mergere ponto] *Hispani veteres fabulantur apud Cleomedem li.* 2. Solem se Oceano mergentem quendam strepitum edere exstinctum, qualem à ferro candenti aquæ immerso fieri videmus. *Poßidonius quoque apud Strabonem lib.* 1., *vt vulgi fabulam refert apud sacrum promontorium, in extremâ Hispaniâ, solem occidere & magnum edere strepitum, quasi mare strideret sibilarétque, Sole dum in fundum defertur exstincto. Huc allusit Ausonius ad Paullinum scribens:*

Stridebátque freto Titan insignis Ibero.

Confirmant eam fabulam Anaxagoras, Democritus, & Metrodorus qui Solem ferrum ignitum, aut lapidem flammâ succensum existimant: nec procul abit Xenophanes, qui Solem & Lunam nubes igneas esse censet: nec ij, qui rotam accensam, vnâ in parte apertam, & inde flammas vomentem. maxima enim de Solis & Lunæ, vt magnitudine, ita & substantiâ & figurâ, veterum dissensio. Vide Theodoretum lib. 4. *contra Græc. affect. col.* 4. *& Ioann. Stobæum in Eclog. Physic.*

821 Auroram] *sic dicta temporis Dea, quia ortum Solis antecedit. nam, vt ait Varro,* ab igne Solis aureo tum aër aurescit. *Ait: Miratur Sol occidens, assuetus apud Iberos nocturnum hospitium subire; nunc se ab Indis inuitatum & exceptum, quibuscum prandere & ientare, non cœnare solebat.*

823 Tenebrásque] *Iubet Sol meridianus abiens, tenebras ante tempus sibi succedere: quare Noctem imparatam, & nocturno labori, per diurnam quietem, se præparantem, semisomnem stratis expellit. cui tamen surgenti, & filias*

filias vocanti, natæ, astra, non obtemperant vt solent, nec matris currum sequuntur : Luna quoque non prodit è thalamo suo. ita densissimæ tantùm tenebræ sunt. nullâ Lunæ, nec siderum luce conlucatæ.

Parata] *sic Moguntinens. Eguian. Herbipolen. Veneti, & Basileens. primus M.* peractâ *intrusit. mendosè.*

825 Graues vmbras] *non lucet. ideo nullas vmbras facit. nam sine luce nulla vmbra.* Graues,*hoc est, noxias & corporibus minus salutares quàm solares vmbræ. Poëtæ vmbram positiuum quid, non lucis priuationem esse volunt: & fuit illa sententia Procli in lib. de mundi æternitate. Et reuera non est vmbra vlla sine aliqua entitate reali, licet valde imperfecta, recepta ab illo luminoso corpore, cuius est vmbra: Tamen quatenus prouenit à corpore opaco, mera tantùm priuatio est, vt docet Pererius noster in phys. lib. ad tertium argum. Procli.* 827 Trepidant, trepidant] *sic plerique m. s. & veteres impressi. minus rectè Lugdun.* trepidant nostra.

835 Dux astrorum] *Plinius*: Sol non modo temporum terrarúmq. sed siderum etiam ipsorum, cælique rector.

838 Timores] *quos inducunt & augent tenebræ, minuit lux lunæ.*

840 Curuo breuius] *Lunæ namque menstruus, annuus Solis cursus. huius loci fortè memor Boëtius, cecinit :*

Tu frondifluæ frigore brumæ,
Stringis lucem breuiore rotâ.
Tu cùm feruida venerit æstas,
Agiles noctis diuidis horas. Sui fratris] *Eguian.* suis, fratris.

842 Turba Deorum] *siderum, elementorum, mundiq; quæ omnia Deos censebant Stoici, vt apud Ciceronem disserit Lucilius Balbus.*

843 Hic qui sacris Peruius astris] *sequitur Zodiaci descriptio, cui nomen hoc ab animalibus, quorum in eo signa : vnde &* Signifer. *de quo Aristoteles lib. 2. de generat. Cleomedes 1. Meteor. Proclus de Sphera, Aratus, & eius interpretes in Phænom. Manil. lib. 1. astronom. Virg. 1. Georg. Ouid. 2. Metam. & Lucanus lib. 9. Plinius li. 2. c. 4. 8. 16. & 77. Iulius Firmicus lib. 2. astron. c. 1. Hyginus lib. 1. cap. de Zodiaco & Macrob. lib. 1. in somn. Scipion.*

Peruius astris sacris] *quia per illum decurrunt Sol & Luna; vel quia per illum duodecim illa signa* exercent varias naturæ lege choreas, *& singulis singula numina Pythagorici præficiebant, teste Marsilio Ficino li. 4. Theolog. Platon. ex quâ sectâ Manilius lib. 2.*

Lanigerum Pallas, Taurum Cytheræa tuetur,
Formosos Phœbus Geminos, Cylleniu' Cancrum:
Iuppiter at cum Matre Deûm regit ipse Leonem.
Spiciferæ est Virgo Cereris; fabricatáque Libra
Vulcano: pugnax Mauorti Scorpius hæret.
Venantem Diana virum, sed partis equinæ
Atque angusta fouet Capricorni sidera Vesta.
At Iouis aduersum Iunonis Aquarius astrum est,
Agnoscitque suos Neptunus in æquore pisces.

 844 Ob-

844 Obliquo tramite] *ideo obliquus vel inflexus solet vocari. Virgil. 1. Georg.*

——— & via secta per ambas
Obliquus quâ se signorum verteret ordo.

Ouidius 2. Metamorph.

Sectus in obliquum est lato curuamine limes.

Manilius 1. astronom.

Sic per tres gyros inflexus ducitur orbis.

Obliquus autem, quia cum æquinoctiali & tropicis facit obliquos angulos, & semper eius aliqua signa obliquè in vtraque sphærâ oriuntur & occidunt. Et reuera, si non ad proprios, sed ad totius mundi polos respicias, ab iis inæqualiter distat. Eam obliquitatem primus deprehendit Pythagoras, licet sibi laudem Chius Oenopides conetur ascribere, teste Stobæo in Physic. Eclog.

Zonas] *fascias quinque siue cingula, quibus terras, cælumq́ astringi quodammodo, vel scindi aut diuidi fingunt, polares duas algidas, æquinoctiali vicinam torridam, & medias temperatas. vide Herc. Fur. 1437.*

845 Longos] *ad differentiam annorum Solarium, qui duodecim ferè mensibus perficiuntur. Sed quis hic longus annus? puto non ille magnus Platonicus, quia cur hunc tribuat Zodiaco? sed potiùs spacium triginta sex millium annorum communium; quo, iuxta Ptolemæum, nona sphæra & inferiores ab Occidente in Orientem mouentur. quam periodum & circumuolutionem tribuit Zodiaco. quia motus iste non super mundi polos, vt diurnus; nec super vertices correspondentes arieti & libræ, secundæ sphæræ, vt ille quem vocant trepidationis; sed super ipsos Zodiaci polos fit.*

Signifer] *nunc ordine incipit recensere Zodiaci signa, de quibus actum ex Q. Cicerone Herc. Oetæi act. 1. & Manilius lib. 1.*

Aurato princeps *Aries* in vellere fulgens
Respicit admirans aduersum surgere *Taurum,*
Summisso vultu *Geminos* & fronte vocantem.
Quos sequitur *Cancer*, cancrum *Leo, Virgo* leonem.
Æquato tum *Libra* die cum tempore noctis
Attrahit ardenti fulgentem *Scorpion* astro;
In cuius caudam contentum dirigit arcum
Mixtus equo, volucrem missurus iamque sagittam.
Tum venit angusto *Capricornus* sidere flexus.
Post hunc inflexam defundit *Aquarius* vrnam,
Piscibus assuetas auidè sitientibus vndas;
Quos *Aries* tangit claudentes vltima signa.

In Appendice Virgilianâ. XII. *scholasticorum poëtarum descriptiones leguntur: quas cum inuicem, & cum hoc Senecæ choro, & citatis Q. Ciceronis & Manilij versibus, non erit inutile conferre. his signis primus imposuit nomina Cleostratus, teste Plin. li. 2. c. 8. multa de illis Sex. Empyricus aduers. Mathemat. cap. 21.* 848 Reddit Zephyro] *ineunte vere rursus vult nauigare, sed tamen iterum mergetur. alludit ad Phryxi fabulam, de qua alio loco. Zephyrus calidus est, vtpote naturam aëris habens. vide Aristot. lib. 2. Meteor.*

Non-

Nondum benigno vere] *hoc dicit propter Martij asperitatem & inclementiam. Possis etiam melius explicare, quod Aries reddit Zephyro vela, hoc est, Zephyrum flare iubet, quo flante nauigationis tempus aperitur. nam astrologi volunt astra ventis imperare.*

848 Aries] *longum foret omnes de singulis his signis fabulas referre. indicabo fontes, vnde curiosi sitim suam expleant. legendi, de ariete Schol. Apollonij lib. 2. Higynus lib. 2. astron. c. de ariete. Lucianus in astrolog. Galenus in Orat. suasoriâ ad artes, Plinius lib. 2. cap. 8. 16. 19. & lib. 18. cap. 24. & 25.*

851 Taurus] *de hoc dictum ad Herc. Fur. de Hyadibus & Pleiadibus ad Medeam. Vide Ouidium lib. 5. Fast. Higynum d. lib. 2. cap. de tauro, Plinium lib. 2. cap. 16. & 42. & lib. 18. cap. 28.*

852 Geminos] *siue hi Castor & Pollux, siue Iason & Triptolemus, siue Hercules & Apollo, vt ambigunt Higynus & Ouid. dictis libris, Bassus in Phænom. in signo Geminorum, Plinius lib. 18. Nat. hist. cap. 24.*

853 Cancri] *de hoc Higynus cap. de Cancro, & Calpurnius in illud Germanici:* Quâ media est Helice subiectum respice Cancrum. *& Plinius lib. 2. cap. 16. & 19. & lib. 18 cap. 25, 26, 28, & 35.*

854 Leo] *de hoc Higyn. & Bassus ille cap. de Leone ad ista Germanici:*

Horrentésque iubas & fuluum cerne Leonem:
Hunc vbi contigerit Phœbi violentior axis,
Accensa in Cancro iam tunc geminabitur æstas:
Tunc lymphæ tenues, tunc est tristissima tellus.

ideo noster ait æstibus flammiferis ardere. Maximianus:

Æstifer inde Leo sequitur cum Virgine fulgens.

Vide Macrobium lib. 1. Saturnal. cap. 21. & Plinium lib. 2. cap. 49. & lib. 18. cap. 24. & 28.

Iterum] *semel deciderat ex Lunari globo in montem propè Nemeam, vt testantur Nigidius, & Arati Latinus interpres, & Luctatius in lib. 2. Thebaid. & Claudianus in præfat. ad Florentin. ideo Callimachus & Pindarus nuncupant ἀπέζαντα. videantur quæ dixi ad 83. Herc. Fur.*

856 Virgo] *Astræa: & hoc explicui. consule Aratum, Germanicum, & eius interp. Higynum cap. de Virgine, & Plinium lib. 2, cap. 16.*

857 Iustæque Libræ] *Lucan. lib. 4.* ——— ad iustæ pondera Libræ. *iam dixi, Noctes illam diebus æquare.* Iugum, *vocat Cicero lib. 2. de Diuinat. Higynus c. de Scorpio, docet hoc sidus propter magnitudinem in duo signa diuidi, & vnius figuram vocari libram; eam intellige, quam chelæ seu brachia extensa figurant, vt indicat Bassus ad illud Cæs. Germanici:*

Insignes cælum perfundunt lumine chelæ.

Libram Eusthenius vocat, momentum; *Basilius,* trutinę speciem; *Euphorbus,* æquale iugum. *Cùm verò sit pars Scorpij prior, meritò dicit noster;* secúmq; trahent. *vide Plin. lib. 2. cap. 16. & 19. lib. 18. cap. 24, 25, 26.*

858 Scorpion] *Latinis,* Nepa *Asclepiadeus, poëta Scholasticus (nam nomen hoc etiam Poëtis, & Oratoribus olim tributum, nec recens aut Barbarum à Theologis excogitatum, vt ineptè quidam garriunt) ipsum Scorpium*

vocat Chelas; *cùm tamen confundi non debeant*, Chelæ *&* Nepa. *nam* Chelæ *etsi,vt dixi,quasi pars quædam videantur* Nepæ; *tamen duo diuersa sunt signa.* Chelæ *namque ipsum* Libræ *signum. Aratus*:

παρθένος αἰδ' ἐπὶ οἱ χηλαὶ καὶ σκόρπιος αὐτὸς.
Virgo & prope eam Chelæ, & Scorpius ipse.

Videndi Bassus d.loco, Higyn.cap.de Scorpio, Firmicus lib.2.cap.12. Plinius lib.18.cap.24. & 26. ascribam solius Nicandri locum ex Alexipharm.

τόν δὲ χαλαζήεντα κόρη Τιτηνὶς ἀνῆκε
σκορπίον ἐκ κέντροιο τεθηγμένον, ἦμος ἐπέχρα
Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠαρίωνι,
ἀχράντων ὅτε χερσὶ θεῆς ἐδράξατο πέπλων.
αὐτὰρ ὁ γεστιβαροῖο κατὰ σφυρὸν ἤλασεν ἴχνευς
σκορπίος ἀπροϊδης, ὀλίγῳ ὑπὸ λαϊ λοχήσας.
τοῦ δὲ τέρας περίσημον ἐν ἄστρασιν ἄπλανες αὔτως,
οἷα κυνηλατέοντος, ἀείδελον ἐστήρικται·

At verò algificum Titania virgo creauit
Scorpion,armatum stimulo,caudáque timendum,
Bœoto pœnas ex Oarione reposcens,
Sacram auso manibus vestem temerare Dianæ:
Qui latitans parui cæco sub fornice saxi,
Duram improuiso violauit vulnere calcem:
Cuius ob id,tanquam venantis in astra relatum
Sidus,& immotum magno fulgore coruscat.

quo loco mox Nicander octo scorpiorum genera describit, vulgò satis ignota.

860 Pennata senex] *de sidere Centauri siue Sagittarij,multa vobis Bassus in Germanicum, Higynus cap.de Sagittario,Ouid.5.Fast. Plin.li.2. c.8. & lib.18.c.29.Firmicus lib.2.cap.12.& Macrobius lib.1.Saturn. cap.21.*

862 Referens hiemem ægoceros] *primum sidus hiemale Capricornus; cur in astra relatus, varia memorant Higynus c.de Capricorno, & Bassus in Germanicum, Macrob.d.cap.21.& Plinius lib.2.cap.16.& 19.necnon lib.18.cap.25.Euphorbus vocat* Neptuniam prolem,*fortaßis quia mediâ parte piscis; aut ad occultam aliquam fabulam respiciens.* 865 Quisquis es] *de Aquario,vide Higynum in ca.de Aquario,& Bassum d.loco.Catullus vocat* Hydrochoon; *Hilasius*, Vrnigerum; *Iulianus*,aquæ fusorem;*Palladius*, aquæ gestatorē; *Asclepiadius*,nimbiferū; *Maximianus*,cui nomen aquæ faciunt;*Vitalis*,fundentem amnem; *Vomanus*, Deucalionis aquas; *Euphorbus*,quíque refundit aquas;*Basilius Scholiasticus poëta (cuiusmodi &, præter Catullum,reliqui qui præceßêre)* Quíque vrnam gerit. *Manilius & Q.Cicero, suo nomine*, Aquarium; vrnam qui tenet, *Ausonius, &* iuuenem qui regit aquas, *Ouidius* 1. *Fastor. de hoc sidere etiam Macrobius d. cap.21.& Plinius lib.18.cap.24.& 26.*

864 Tecum excedent] *sic Venet. & Lipsiens. & alij,rectè. at Lugdunens. cum Eguiano*; excident. *sed tum versus nutat. fortaßis*; tecúmque cadent. *de subitâ enim ruinâ mundi agitur.*

865 Vltima] *Euphorbus*: —— & Pisces vltimus ordo. *Vomanus*: —— Pisces postrema figura. *Asclepiadius*: —— Piscésque nouissima forma. *Palladius*: Piscésque supremi. *loquuti omnes ad normam antiquorum, quibus anni initium à vere. Qua causâ, in cælo Pisces, narrant ex Nigidio Bassus, & ex Diogenite Brithraco Hyginus, & elegantiß. Ouidius lib. 2. Fastorum. Videndi præterea Macrob. d. cap. 21. & Plinius cap. 16. li. 2. cap. 26, 31, 35. lib. 18.*

De Boote, Vrsis, *&* Angue *multa nos alibi, & plura Bassus in Germanicum, & Higyn. d. lib. 2. Item de* Angue *Firmicus lib. 8. cap. 17. De* Vrsâ vtraque *Ptolomæus lib. 7. Almagest. & tracta. 1. quadri. Manilius lib. 1. & Plinius lib. 2. cap. 42. & 72. & lib. 6. cap. 22. De* Boote, Arturo, seu Arctophylace, *Ptolomæus d. lib. 7. Manilius li. 1. & 5. Firmicus c. 14. lib. 8. Plin. d. cap. 42, 49, 62. lib. 7. & lib. 8. cap. 47. lib. 17. cap. 18. li. 18. cap. 24, 27, 28, 29, & 31. Quæ signa, & reliqua hic non enumerata, sic breuiter Ausonius complectitur:* Ad Boreæ partes Arcti iunguntur, & Anguis,

Post hos Arctophylax, pariterque Corona, Genúque
Prolapsus, Lyra, Auis, Cepheus ac Cassiopeia,
Auriga, & Perseus, Deltoton, & Andromedæ astrum,
Pegasus, & Delphin, Telum, Aquila, Anguitenénsque:
Signifer inde subest, bis sex & sidera complent;
Hic Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
* Libra, Scorpius, Arcitenens, Capricornus, & vrnam
Qui tenet, & Pisces. Hi sunt in partibus Austri,
Orion, Procyon, Lepus, ardens Sirius, Argo,
Hydrus, Chiron, Thuribulum quoque, Piscis, & ingens
Hunc sequitur Pistrix, simul Eridaníque fluenta.

*Libráq. lego vel; *Libra &*

882 Pereunte mori] *Moguntinen. in margine*; aliàs, moriente.

IN ACT. V.

Mirus hic vltimus actus. exsultat in facinore suo nefario nefarius Atreus. Epulatur vnguentis delibutus & coronatus infelix Thyestes; sibiq; gratulatur, & miratur non posse se in tam magnis lætitiæ causis non mærere. Tandem occulti mæroris causas frater illi aperit, & quàm diræ dapes illius in visceribus saliant, & cur sole meridiano non luceat, allatis capitibus ostendit. hinc remotâ nube, & quasi velo fictæ reconciliationis, in conuicia & exsecrationes mutuas erumpunt. Non cedit (meo iudicio) hic actus Medeæ, nec Thebaidi, vt si sit ista Senecæ, queant & illæ ipsius esse.

884 Vertice attingens polum] *De impoßibili conditione I. C. dicunt*, si digito, *vel* manu, cælum contigero: *sed poëtæ de felicibus & superbis, capite aut vertice cælum attingere. Propertius, de ijsdem lib. 1. Eleg. 6.*

Nunc mihi summa licet contingere sidera plantis.

tam inquit felix sum, vt calcare videar Deos ipsos, & sub pedibus habere summum cælum. Vbi per me quidem viro docto palmas continere licet.

890 Dies recessit] *odêre lucem peccaturi, amant noctem: & (vt ait lib. 7.*

Controuerſ. Senecæ Iul. Baſſus) Maiore licentiâ, quæ non videmus, agimus: & quamuis non minor ſit atrocitas facinoris, formido minor eſt.

895 Tenebras] *erroris & ignorantiæ.*

896 Iaces] *ex more conuiuiorum priſcorum. nam in his iacebant ſeu recumbebant.* 898 Sobrio] *nam malorum ſenſum ebrietas adimit, & lætitiam potiùs quàm mœrorem animo inſerit.*

902 Primus dolor] *quia primi motus tam violenti, vt eos extra hominis poteſtatem poſuerint Philoſophi.*

904 Spiritu expulſo] *non verè; ſed ſopitis ſenſibus, vt in deliquio animæ videmus.* 906 Multa face] *multus enim veterum luxus accendendorũ in conuiuiis luminarium, candelarum varij generis, lucernarum ſumtuoſarum; quæ vel aureis & argenteis candelabris, lychnuchis & aliis inſtrumentis fultæ per ſe conſiſtebant, vel puerorum ancillarúmve manibus geſtabantur; de quibus D. Iſidorus lib. 20. Orig. cap. 10. Crinitus lib. 17. de honeſt. diſciplin. cap. 6. & N. lib. 3. Conuiuial. antiquit.*

908 Vino grauatum fulciens læuâ caput] *Veteres namque tam Græci quàm Latini, primis temporibus ſedentes comedere ſolebant, vt ex Homero Iliad. λ'. Odyſſ. α' η'. & υ'. Apollonio li. 2. Argon. & aliis poëtis facilè probatur, & apertè docent Athenæus lib. 1. 5. & 11. Seruius in 7. Æneid. ad illud Virgilij:* Perpetuis ſoliti patres conſidere menſis.
Macrobius lib. 3. Saturnal. cap. 6. & D. Iſidorus lib. Origin. 20. cap. 11. poſtea inualuit, vt cõuiuæ potiùs ſolerent apud Græcos, ἀνακλιθῆναι, κατακέκλισθαι, κατακεῖσθαι, ἀνακεῖσθαι, ἀναπίπτειν, ἀναπέζειν; apud Romanos, diſcumbere, accumbere, recumbere, accubare, cubare; reclinatâ videlicet ſuperiore corporis parte in læuum latus, inferiore in longum porrectâ & extensâ & iacente, capite leuiter erecto, dorſo à puluillis modicè ſuffulto: qua de re conſulendi Philander in Vitruuium, Lambinus in Horatianis Commentar. & omniũ dicta congerens N. in Conuiuialib. Antiqu. lib. 2. cap. 34. Notum etiam quoſdam veterum ſtantes cibum ſumſiſſe, vt de Hannibale, Catone Vticenſi, Varrone refert Alexander ab Alex. lib. 5. Genial. dier. cap. 21. ſtatarium prandium *vocat Mamertinus Panegyriſta; alij maluêre deambulando cibum ſumere, vt de quodam monacho refert Suidas, Apuleius lib. 1. de Aſino vocauit* ambulatorium ientaculum. *De Hebræis idem dicendũ initio illos aſſediſſe menſis. nam de Ioſepho patriarchâ conuiuio fratres excipiente, legimus:* ſederunt coram eo, primogenitus iuxta primogenita ſua. *Geneſ. 43. vbi in Hebræo eſt* וַיֵּשְׁבוּ, *& Exod. 16.* quando ſedebamus ſuper ollas carniũ & comedebamus, *& cap. 32.* ſedit populus manducare & bibere. *Vbi in Hebræo,* וַיֵּשֶׁב הָעָם *Sedit populus. idem patet ex Gen. 37 Prouer. 23. 1. Reg. 20. ſed poſtea diſcumbendi conſuetudinem vt ceteræ nationes receperunt, docet hoc Philo Iudæus, nam de conuiuio illo Ioſephi agens, cùm ſcripſiſſet eum iuſſiſſe fratres aſſidere, ſubdit:* μήπω τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς συμποτικαῖς συνουσίαις κατακλίζει χρωμένων. Non enim ab hominibus diſcũbendi mos receptus erat. *Ideo videmus in nouo Teſtamento non ſeſſionis, ſed diſcubitus mentionem fieri. Luc. 7.* Et ingreſſus domum Phariſæi diſcubuit, *& mox:* vt co-

gnouit

gnouit quòd accubuisset. καὶ εἰσελθὼν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ φαρισαίου ἀνεκλίθη. *& mox*: ἐπιγνοῦσα ὅτι ἀνάκειται, *& manifestum ex eo, quòd steterit retrò secus pedes eius. nam si sedisset Dominus, in solo illos osculari stans nequiuisset.* καὶ στᾶσα παρὰ τοὺς πόδας αὐτοῦ, *&c. Mar.*14. Et cùm esset Bethaniæ in domo Simonis leprosi, & recumberet. κατακειμένου αὐτοῦ. *& postea*: discumbentibus eis. ἀνακειμένων αὐτῶν. *& Ioan. cap.*12. *dicit Lazarum fuisse vnum ex discumbentibus*; τῶν ἀνακειμένων. *& cap.* 13. *dicitur vnus ex discipulis fuisse recumbens in sinu Domini*; ἀνακείμενος ἐν τῷ κόλπῳ τοῦ Ἰησοῦ. *Idem probatur ex vltimâ cœna Lucæ* 22. *Mar.*14. *& Mat.*26. *vbi Dominus cum discipulis traditur discubuisse.*

907 Resupinus] *iam significat saturum & mero plenum, plus quàm par erat, & consuetudo honestè accubantium ferebat, se exporrexisse, & tantum non omnino iacuisse, modicè tantùm eleuato capite, & in cubitum læuum deposito: qualis est habitus conuiuarum ebriorum, apud Horatium*:

Languidus in cubitum iam se conuiua reponet, *& quem ex marmoribus Philander repraesentat. Aptè autem vtitur verbum*; incubat, *vt accubitus indecentiam & conuiuæ saturitatem exprimat. nam scriptores hac in re vocabulum istud vsurpare non solent. Quare ex hoc Senecæ loco infirmâ ratione probes, eum docere Heroum temporibus discumbendi morem in vsu fuisse, contra Homeri sententiam & Athenæi. quamquam dici posset, respexisse poëtam ad sui temporis consuetudinem. Ebrij porrò, & conuiuatoris adsidui* χαρακτηρισμὸν *pulcherrimum qui volet, eum Lyconis inueniet accuratissimum apud Rutilium lib.* 2.

Purpura atque auro] *non stibadio, vel toro, sed lecto pretiosis aulæis & stragulis purpureis instrato; quæ stragula Philo Iud. & Clemens Alex. vocant* στρωμνὰς ἁλουργάς. *Cicero*: Conchiliata peristromata. *Horat.* rubro cocco tinctam vestem. *de hoc Virgilius*:

Stratóque super discumbitur ostro.

910 Vota transcendi mea] *plus quàm optaui sum consecutus. non leuiter modò de filiis gustauit, aut primis labris attigit; sed ad saturitatem vsque illos vorauit, & in intimum penetrale corporis demisit.*

911 Ducit] *ducere, bibere tractim.* ἕλκειν. *Horat lib.*3. ducere sucos nectaris. *lib.*4. ducere Liberum. *&*: ducere pocula Lesbij.

Capaci-argento] *paterâ vel alio vase argenteo. nam de facto argento loquitur: quo vasa contineri Mucius & Vlpianus volunt. l. cùm aurum. l. Q. Mucius. D. de aur. & arg. legat.* Capaci. *quia principio maiora & capaciora Heroum pocula fuere & Principum; plebis & vulgi, minora & angustiora, vt docet Athenæus initiò lib.*11. *sed paullo post vulgus hac quoq; in parte luxum Principum sequi cœpit, etiam Romæ, teste Galeno lib.* 1. *Therapeut.*

Merum] *meri potationem*, ἀκρατοποσίαν *veteres probro vertebant, vt docet Athenæus lib.* 10. *eamq;* Scythicam potationem *appellabant, vnde iactatum in Roman. Imperatorem ridiculum illud nomen* Caldius Biberius Mero. *Semper enim modestis & temperantibus in more fuit, vinum aquâ diluere, & temulentum Bacchum sobriis Nymphis temperare; quod à quo, &*

& Lunam, & fontes, & fluuios, & in summa quæcunque prosunt vitæ nostræ, veteres Deos existimarunt, propter vtilitatem, quæ ex eis accipitur: quomodo Ægyptij Nilum. Et ideo panem quidem existimatum Cererem, vinum verò Bacchum, aquam Neptunum, ignem Vulcanum. *hæc ex illo Sex. Empyricus lib. 8. contra Mathemat.*

975 Nulla pars prolis tuæ] *ea de caussâ solum epulari iusserat, apud Attium:* Ne cum tyranno quispiam epulandi gratiâ

Accumbat mensam, aut eandem vescatur dapem.

977 Implebo] *Ventrem truncis corporum expleuit: nunc manus & oculos, allatis manibus, pedibus & capitibus implebo.*

981 Paternis Diis] *quos supra,* patrios. *Laribus scilicet. nam vina memoriæ defunctorum libabant, teste Apuleio Lucij lib. 4. nec vina tantùm, sed dapes etiam, vt monet Horatius; vnde Plauto Lares, dicti* Dij patellarij. *Vide N. lib. 2. Conuiu. antiq. c. vlt.* Libabant *autem dando, & effundendo vinum. nam pauxillum in terram effundebant Græci & Romani, &, quod superarat, ebibebant, ideo ait:* vina libentur Diis *(hoc est, effundantur)* tunc hauriantur. *fiebat id in honorem Iouis, Cereris, Veneris, Bacchi, Solis, Oceani, Neptuni, Larium & Mercurij; cui etiam peculiariter discedentes à cœnâ linguam sacrificabant, vt multis docet N. d. cap. vlt. Iudæi verò libamina integra Deo offerebant, neque gustabant ex eis quidquam. Exod. 25. Leuit. 6. & passim.* 987 Subsiluit] *Eguian.* subsidit.

988 Ignis] *cænationi adhibitus.*

989 Desertus] *à Sole, Lunâ, ceteris sideribus.*

991 Spissior Densis coit caligo tenebris] *hæc eò conficta quòd Atreus primus animaduertit cursum Solis lationi cælorum violenter renitentis, vt indicat Strabo lib. 1. & ipsemet Atreus Euripidis apud Achillem Statium.*

δείξας γὰρ ἄςρων τὴν ἐναντιάν ὅδον.
δήμους.
Ostendens namque astrorum contrariam viam
Populis. *Vide Lucian. lib. de astrologiâ.*

996 Eripiet] *conuersi iam sunt in alimentum.*

1002 Vnde] *videbatur sibi in visceribus loquentes obaudire.*

1003 Ecquid agnoscis] *Moguntin.* vt quis.

1004 Fratrem] *imo te agnosco: fraterno nomine scilicet dignum.*

1016 Igneus totas] *sic o. l. sed mallem;* igneus tortas. *vel sanè igneus totas figuratè positum, pro;* igneas totus, *versus causâ.*

1019 Immota tellus] *at terram esse mobilem, ex antiquis Pythagoræi & Nycetas Syracusius, apud Ciceron. in Lucullo; & Cleanthes Samius, apud Plutarchum in lib. de formâ quæ visitur in orbe Lunæ voluerunt, & putant nonnulli Platonem in Tymæo id significasse, vt Aristoteles & Victorius lib. 22. var. lect. cap. 3. eamq́ sententiam latè patrum nostrorum memoriâ conati defendere Cælius Calcagninus, & Nicolaus Copernicus, eorumq́ argumenta probabilia censuit Pontus Thyardeus in lib. de Vniuersitate. egit eâ de re Cælius in li. de perenni motu terræ, & Nicolaus Copernicus lib. de reuolutionibus,*

nibus. & videtur voluiſſe Gemma Friſius in præfat. Tabularum Bergenſium Ioannis Stadij, ipſeq́; Stadius in eam propendebat. Sed contrarium, nempe immobilem eſſe terram, docent philoſophi ceteri, & Mathematici & Theologi, vt Ariſtoteles li. 2. de cælo cap. 13. & 14. & ibi Lucilius Philalteus. ipſe Plato in Phædro & apertè in Phædone, de quo mox Ptolomæus li. 1. Almageſ. cap. 5. & 6. Cicero li. 1. de Nat. Deor. Plinius li. 2. nat. hiſt. cap. de terrâ, Macrobius li. 1. in ſomn. Scipion. cap. 22. Manilius li. 1. Alfragan. differ. 4. Sacrobuſtus c. 1. Sphera & in eũ fusè Capuanus & noſter Clauius, ex Theologis D. Damaſcenus li. 2. Orthodox fid. cap. 10. Quod ad Platonem attinet, difficultas oritur ex Tymæi verbis obſcuris. ἰλλομένην περὶ τὸν πόλον: *quod Platonici contendũt exponendum* σφιγγομένην. *nam* ἴλλομαι *ſignificat tam* σφίγγομαι *vinciri, ſeu* συνέχομαι *contineri; quã moueri & volui. vt docent Apollonij Scholiaſtes in li. 1. & 2. & Heſychius in* ἴλλαι, *&* ἰλλάζω, *&* ἰλλούμενος. *Ariſtoteles Platonicum illud in Timæo exponit* κινουμένην *verti & volui terram circa polum. Laborat vehementer Simplicius in d. lib. 2. de cælo, vt Platonem contra Ariſtotelem tueatur; & expoſitionem quæ placuit Proclo tenuerunt etiam Alcinous, Iamblichus, & Laërtius: & recentiores plerique rentur, malâ fide Ariſtotelem in reprehenſione præceptoris verſatũ. Ego cenſeo primo quidem, non reprehenſum hic Platonẽ, non ſuggillatum ab Ariſtotele; quia apertè ait, quoſdam in Timæo hoc putare, nec nominat Platonem, nec ſententiam refellit, ſed præterit & contemnit. Deinde in Timæo Platonem non ex ſuâ (nam fixam eſſe tellurem cenſebat, in quo vera dixere Platonici citati) ſed ex Tymæi Locri ſententiâ locutum, qui Pythagoricus fuit, & Pythagorici in hac opinione fuêre plerique, etſi pauci diſſenſerint, vt patet ex Plutarch. lib. 3. de Placit. philoſ. Denique cùm ex Pythagoreæ ſectæ decretis illa dicantur à Platone; rectius Timæi locum acceptum ab Ariſtotele, quàm à Platonicis. nam* τὸ πρέπον *ſuadet, vt verba loquentis id ſonent, quod ſectæ eius decreta dici iubent: & alioquin etiam vocabulum* ἴλλω *apud Nicandrum in Theriac. ad orbicularem motum refertur. vt vt eſt, ſacræ ſcripturæ magis conſentanea communis traditio, & proinde veritati. Pſal. 23. dicitur Deus* orbem terrarum fundaſſe ſuper maria. *& 101.* initio terram fundaſſe. *hoc eſt, firmaſſe & ſtabiliuiſſe. & apertiſsimè Eccleſ. cap. 1.* terra autem in æternum ſtat. *vbi eſt in Hebræo gomadeth,* עֹמָדֶת; *quem mihi locum indicauit Leonardus Leſsius Societatis* IESV *Theologus. Sed & Iſaiæ 44.* ſtabiliens terram. *vt noſtra verſio. nam in Hebr. eſt* רֹקַע *quod quidam* deduco, *alij* expandens *vertunt: ſed Septuaginta;* ἐστερέωσα. *& Chaldæus Paraphraſtes,* fundaui. *Ruſticus Elpidius:*

——— cærula ponti
Diffudit, ſolidauit humum, ſuſpendit Olympum.

1022 Tribus] *in tres. ſic enim loquitur etiam libro 2. de benef.* in multos diuidenda liberalitas.

1034 Hoc eſt] *ex facinoris cognitione, deprehendit cauſam ſolaris deliquij. Et iſta, vt arbitror, eſt cognitio ex aſtris, de quâ Ariſtoteles in Poët. & quam ſcribit à Carcino in Thyeſte memoratam. cùm enim* ἀναγνώρισιν, *vel*

per

per dubitationem fieri dixisset vel per signa, & horum alia esse aduentitia, alia ingenita, horum exemplum ponit astra, vt in Thyeste Carcini. hæret ibi vir doctus Robortellus, ego verum puto, quod dixi.

1038 Vestigia] *pedes.*

1042 Sanguinis] *Liberos sanguinem suum vocat, quia prolis materia sanguis purissimus est, testibus Hippocrate, Aristotele, & Galeno. vide Tiraquellum 15. lege connub. num. 12, 13, & 14. & Vallesium lib. 2. Controuers. Medicarum.*

1046 Vmbris] *quæ insepulta corpora comitantur. comederat natos, non sepelierat. In præcedenti carmine Eguian.* Contusa planctu.

1048 Heniochus] *hos pars ad Caucasum, pars ad Pontum statuit. noti Ptolomæo, Plinio, Stephano, Straboni; ex quo And. Scottus rectè apud Pomponium lib. 1. cap. vlt.* Choraxi, Heniochi, Phthirophagi.

1052 Non vbi reponas] *nam cùm scelesta est vindicta sceleris; si scelus modo carebat; vindictæ modus est, nullo modo terminari. supra iussit Megera:*

—— nec sit irarum modus,
Pudórve: mentes cæcus instiget furor:
Rabies parentum duret & longum nefas
Eat in nepotes. nec vacet cuiquam vetus
Odisse crimen; semper oriatur nouum,
Nec vnum in vno: dúmque punitur scelus,
Crescat ——

æquè impiè, in Ione Euripides:

Pietatem colere prosperè agentes decet:
Sed quando quis hostes malo afficere cupit,
Huic nulla lex obstiterit ——

Imò verò obstat lex Christi; quæ iubet iniuriam condonare, odia ponere, vindictam Deo permittere, beneficium pro noxâ reddere, malum (vt ait Apostolus) in bono vincere. Obstat recta ratio. quis enim futurus iniuriæ modus? quæ finis scelerum aut crudelitatis; si grauiore semper vindictâ damnum læsus persequatur? quanto rectiùs, in Furente Lycus:

Si æterna semper odia mortales agant,
Nec cœptus vnquam cedat ex animis furor;
Sed arma felix teneat, infelix paret:
Nihil relinquent bella, *&c.*

Ea est causa, cur, Atheniensium exemplo, sapientissimæ quæque & laudatissimæ respub. amplecti legem ἀμνήστειας maluerunt.

1054 Debui vt] *nihil elidendum, vt nec in illo Virgilij:*

Ismarus aut Rodope, aut extremi Garamantes.

plura exempla hiatus adfert Gifanius in Collectan. Lucretianis pag. 436. & in litt. A, E, I, O, vbi tamen perperam aliqui versiculi, in quibus necessariò vocalis exteritur, quos facilè deprehendetis.

1055 Verba sunt iræ data] *fraus iræ facta, quæ, quod sperabat & putabat, nondum sibi satisfecit. ideo subdit;* cecidit incassum dolor. *quia expetitam*

titam vltionem nondum est adeptus. 1057 Votiua] *rectè. non placet*; nociua, *quod vnus m. s. continet.*

1062 Traiectas] *plerique libri*; traiecto.

1075 Prospicient] *Herbipolens. & duo Veneti*; prospiciunt. *in tertio, deest totus versus. Moguntin.* proficient.

1076 Te summe] *sic sæpè accusandi casus pro recto ponitur, Virgilius 9. Æneid.* Me, me adsum qui feci. *Lucretius lib.* 1.

Scísne etiam quàm multa tibi me fingere possum.

etsi apud hos putare quis queat παρελκῶς positum, Vide Gifanium in Collectan. Lucret. in voce; se.

1079 Committe] *veteres impreßi quatuor*; commisce. *iidem mox*; ereptum, *vt manuscr. & in Moguntinens. margine*; exceptum. *Lugdunens.* exemtum.

1091 Si nihil sup. mouet] *ex Epicuri & Protagoræ mente.*

1095 Perseueras] *Latere.*

1101 Piorum præsides-Deos] *Iouem Hospitalem, & supplicum præsidem Hicesium vel Hicetesium. Vide Lilij Syntagm.* 2. *Cùm verò dicit*; certos, *communem sequitur traditionem. nam, vt dixi, non defuere, qui Atrei liberos putabant. Nec etiam,* certi, *reuerâ. nam pater verè incertus. & iura non aliam certitudinem agnoscunt, quàm quæ à nuptiis demonstratur; vt is pater esse censeatur, qui maritus.*

1102 Coniugales] *quos violasti adulterio. Vide sup. Medeæ act.* 1.

1107 Liberos] *Agamemnonem & Atreum meos filios.*

Matre] *Aërope. sed pepercisti, quia non sine causâ tuos credebas. ideo superiùs dixit*: prolis incertæ fides ex hoc petatur, *&c.*

COMMENT. IN TROADES.

Hanc Tragœdiam bis Probus vocat HECVBAM; & ſic citant Deſpauterius & alij; omnes eam Senecæ tribuentes. Latini de rebus Troicis veteres ſcripſere, Attij duo, vnus nobilis ille Tragicus, alter ſcriptor Iliadis, quam ridet Perſius Sat. 1. Attius Labeo; quam gloſſæ veteres dicunt fœdiſſimè verſibus Iliadem & Odyſſæam reddidiſſe, ad verbum; & referunt ex eo: *Crudum manduces Priamum Priamiq; piſinnos.* Gloſſæ teſtantur Neronem ſcripſiſſe *Troicon.* & Comment. in Iuuenal. Sat. 8. *libros Troados.* De C. Matio & Næuio addidi in Aduerſar.

ARGVMENTVM.

EXCISO Ilio, cùm Græci patriam cogitantes, aduerſo flante vento, ſoluere non poſſent, noctu apparuit Achillis vmbra, & Polyxenæ ſacrificium, Manibus ſuis offerri, imperauit. Negabat Agamemno, ſe, vt regia virgo in inferias mactaretur, permiſſurum. conſultus Calchas, reſpōdit, omitti non poſſe. vnam hanc claſſis moram; ſed alteram potiorem, Hectoris filium Aſtyanactem, hunc quoque necandum. Vlyxes ergo Aſtyanactem è latibulis producit & de Scæâ portâ deiicit. Pyrrhus, abductam ab Helenâ Polyxenam, & connubialibus veſtimentis ornatam, ad tumulum parentis ſui mactat.

IN ACT. I.

Nil continet præter Hecubæ querelas.

4 Troia] *Propriè regionem ipſam ſignificat, in qua Ilium vrbs. Frequenter tamen pro ipsâ vrbe. Res ita ſe habet, à Teucro Scamandri F. è Cretâ in Aſiam profecto, regio illa* Teucria *dicta, & inde Troiani Teucri. Poſtea Dardanus, ex Samothraciâ, vel metu diluuij, vel fratris infortunio perculſus, in Teucriam peruenit, & ibi Teucri filiam in vxorem duxit, & oraculi monitu in colle Scamandrio, colli Atæ ſeu Noxæ oppoſito, vrbē condidit Dardaniam, vnde & Teucria dicta* Dardania. *Dardanus genuit Erichtonium. Erichtonius pater fuit Troïs; à quo Dardania,* Troia *nūcupata. Huius Troïs filius Ilus fuit; qui, victor certaminis, iuſſus ſequi cum delectâ iuuentute vaccam errantem, & vbi illa primùm procūberet, vrbem condere; eâ in Atæ colliculo quieſcente, à quo loco recedere Dardanum Apollo iuſſerat, oppidum extruxit, quod* Ilium *vocauit; vt docent Apollodorus in Biblioth. & Izacius in Lycophron. Vide Canter. lib. 1. nou. lect. c. 1.* 5 Fors] *Moguntinenſ.* ſors.

7 Aſiæ] *Aſia duplex, maior, quæ pars orbis tertia; & minor, quæ maioris Aſiæ pars non maxima: quæ, teſte D. Hieronymo, continet Phrygiam, Pamphiliam, Ciliciam, Lycaoniam, Galatiam, Cariam, & nonnulla præterea;* quam

quam suspicantur hodie Turciam vocari. Orta hæc nominis confusio, quia Græci transmarina omnia versus Orientem, Asiam vocabant. Sicuti & Latinis maior & minor Libya. minor propriè dicta, vbi erat Carthago: maior impropriè, tota Africæ regio. Eodem modo à parte totum denominant Itali & Hispani, cùm ridiculè Belgas omnes, Flandros nuncupant: contrà Lusitani, totius regionis nomen parti tantum tribuunt, cùm se Lusitanos, Castellanos autem Hispanos nuncupant, quasi non ipsi Hispanorum portio. Imperauit autem Priamus minori Asiæ, & parti maioris. nam sic de hoc bello loquuntur scriptores vt totam eo Asiam afflictam, & quasi euersam velint. Ideo hic locus & similes, potißimum quidem de minori, aliquo tamen modo de maiori queant accipi. Polentis] *hoc est, potentis.*

Cælitum labor] *exstruxerat quidem Ilus, sed Neptunus & Apollo mœnibus cinxerunt Ilium, testes Homerus, Euripides, Ouidius, Statius, & reliqui, vnde & Triphidorus vocat*, opus immortalium, ἔργον ἀθανάτων; *& Simmias, in securi, de turribus eius agens*, πύργων θεοτεύκτων, turrium à Diis ædificatarum. *Notandum tamen non omni ex parte illa mœnia à Diis exstructa. nam cùm fata statuissent (loquor ex mente ipsorum) Troiam dirui, & crederent inexpugnabilem futuram, si muros integros Dij ædificarent; Æaco partem laboris demandarunt. Pindarus auctor Olymp. 8.*

—— ἐξ Αἰακοῦ
τὸν παῖς ὁ Λατοῦς, εὐρυμέδων τὸν ποσειδᾶν,
Ἰλίῳ μέλλοντες ἐπὶ στέφανον
τεῦξαι καλέσαντο συνεργὸν
τείχεος, &c —— post Æacum,
Quem filius Latonæ, & latè dominans Neptunus
Cùm Ilium essent coronaturi
Mœniis, aduocauerunt cooperatorem Muri ——

10 Prorsus] *apud Terent. forte legendum*; rursum, prorsum. *nam* prorsum, *non opponitur* sursum, *sed*, rursum. *cursare* rursum prorsum, *est recurrere & procurrere. Nonius ait*; Rursus, retrò. *Virgil. 3. Georg.* Rursus cura patrum cadere. *Ennius Andromeda*:

Rursus prorsus reciprocat cursus feram.

Varro, Andabatis: Mortales multi rursus ac prorsus meant. *Arruntius, siue Donatus, in Terentiũ*: *Rursum* propriè retrò; *prorsum*, ante significat. *& alio loco*; *Rursum* est*intro versum: *prorsum*, prius versum. *siue, vt Festus ait, porrò versum. Sed poßis melius hoc loco Senecæ*, prorsus, *interpretari, confestim: vt in illo Catonis de feneratione legis Iuliæ*: Camerini ciues nostri opidum pulcrum habuêre, agrũ optimum atq; pulcherrimum, rem fortunatissimam. cùm Romam veniebant, prorsus deuertebantur pro hospitibus ad amicos suos. *Vide N. Comment. in Festum.*

* lego; *retrò versum.*

11 Rubenti] *rubrum mare Oceani sinus est, quem Erythræum ab Erythrâ rege appellant. Dion in Traiano.*

Tigrim] *dictum à velocitate, docent Periegetes, D. Isidorus lib. 14. Orig. cap. 21. & Pierius lib. 21. Hieroglyph. Porrò D. Isidorus videtur errare*

cum aliis, cùm scribit, Tigrim in mare mortuum influere.

14 Pergamos] *alij*; Pergamus, *alij*; Pergamum; *alij* Pergamos. πέργαμος, *ab altitudine dicta, clarißima Troadis ciuitas ipsum scilicet Ilium, de quo Martianus li. 6.* ibi inter omnes Asiæ ciuitates, Pergamum clarius. *hoc sanè loco Eguian. & Moguntinens. & Lugdunens.* Pergamum. *Alia Pergamus, Attalicis regibus nobilitata, & inuentione Pergameni, teste Plinio: aliud etiam Pergamum Idæ promontorium, de quo Strabo: Seruius etiam auctor est ipsas arces Troiæ, atque adeò alta loca omnia,* Pergama *olim vocata. ad quod alludens noster, subdit:* En alta muri, *&c.*

18 Assaraci domus] *Ilium, vbi Ili filius Assaracus regnauit.*

22 Lentum Ilium] *vix decennali bello debellatum. sic Cicero ad Atticum,* lentum negotium *vocat. de bello isto Attius:*

Annos malos multósque longinquè à domo
Bellum gerentes summum summâ industriâ.

sic numeris reddo, apud Nonium.

28 Testor Deorum numen] *iuro per Deorum numen: sic testandi verbum sumitur non semel extremâ Octauia.*

29 Patriæque cineres] *veteres per, quæ sibi gratißima, iurabant. hîc Hecuba per patriam, maritum, liberos. lib. 9. Æneid. Ascanius per proprium caput, per quod pater ante solebat; quo loco multa Guellius in Commentar. eruditione plenis. Antiqui Christiani, etiam per Principum salutem; Tertullian. Apolog. cap. 32.* Sed & iuramus, sicut non per Genios Cæsarum; ita per salutem eorũ, quæ est augustior omnibus Geniis. *Qui mos durat etiamnum in Hispania,* Por vida de, *&c.*

31 Stetit] *Virgilius:* ——— stetit Ilium & ingens
Gloria ——— *Ilium, vt dixi, ab Ilo, Apollinis iussu, conditum; vnde Apollo Maroni 3. Georg.* Troiæ auctor. *nam Latinis* auctor, *qui iubet vt se auctore aliquid fiat. vnde apud Liuium sæpe;* vt patres fiant auctores. *hoc est, fieri iubeant. nam ad iussionem malo, quàm ad solam ratihabitionem referre.* 32 Liberum magni greges] ὑπερβολικῶς. *duntaxat enim vel septendecim, vt tradit Cicero 1. Tuscul., vel quatuor decim, vt Apollodorus lib. 3. vel viginti, vt Theocrit. Idyll. 15. vel, teste Homero, viginti duos, Hecuba ex Priamo peperit: ceteri huic ex cõcubinis nati. simul omnes quinquaginta secundùm Homerum, Virgilium, Dictyn, & Euripidem; aut quinquaginta quatuor, iuxta Apollod. li. 3. & Higynũ in Fabulis c. 90. vbi nomina recensent.*

35 Credi Deo vetante] *Cassandra, cùm ab amatore Phœbo, concubitus pollicitatione, vaticinandi artem accepisset, eum fefellit: quare iratus, quod donum auferre nequibat, irritum reddidit, additâ Cassandræ oraculis lege, vt nemo illis crederet. Vide Apollodor. lib. 3. Hyginum Fab. cap. 93. Plutarchum in Polytic. præcept. Izacium in Lycophron. Propertius lib. 3.*

Certa loquor, sed nulla fides. neque enim Ilia quondam
Verax Pergameis Mænas habenda malis,
Sola Parin Phrygiæ fatum componere, sola
Fallacem patriæ serpere dixit equum.

Ille

Ille furor patriæ fuit vtilis, ille parenti.
Experta est veros irrita lingua Deos.

38 Comes] *Diomedes.* 39 Si non] *de hoc Virgil. 2. Æneid. & Triphiodorus.* 42 Viuax senectus] *trium mulierum senectus celebris, Hecubæ, Sibyllæ, Cumææ, & Æthræ, matris Thesei. Antiquus poëta:*

Quædam haud iunior Hectoris parente,
Cumææ soror (vt puto) Sibyllæ,
Æqualis tibi; quam domum reuertens
Theseus repperit in rogo iacentem.

ab eodem tres viri, ad æui summam metam progreßi memorantur, Tithonus, Priamus, Nestor. 45 Ipsásque ad aras] *Triphiodorus:*

Æacides verò senem Pyrrhus regem
Ærumnis confectum apud Hercæi Iouis occidit aram.

Noster Agamemn. Sparsum cruore Regis Hercæum Iouem. *Eam aram describit Virgil 2. Aeneid. & Hercæum Iouem, patrium Priamo numen, trioculum fuisse scribit Cælius lib. 11. lect. cap. 36. & apertè traditur à Philostrato in imagine Herculis Furentis. Meminit huius Iouis Plato in Euthydemo. Hercæum vocatum censet Pollux, quia inter aulam & septa parietum in domus penetrali colebatur; quâ de causâ Penates à Græcis ἑρκίους Deos vocatos scribit Dionysius lib 1. Origin. Romanar. Pausanias verò in Messeniac. prodidit, in sceleris istius pœnam ipsum Pyrrhum postea Delphis ab Oreste ad Apollinis aram cæsum.*

46 Sæua] *læua, quam veteres scæuam dicebant.*

50 Tinctus] *castigo:* Ensis senili vix tinctus iugulo redit. *sententiâ postulante, sic in Agamemn.*

Vidi, vidi senis in iugulo
Telum Pyrrhi vix exiguo
Sanguine tingi —— *tam parum erat senili in corpore sanguinis, vix vt tingere gladium potuerit, quem penitus receperat.*

52 Æui cardinem] *qui ad exitam ætatem peruenerat.*

53 Quondam sacrum] *Poteſt intelligi vel de Genius Troiæ, vel de Palladio. Nam cùm Deus dederit singulis particularibus Ecclesiis, populis seu prouinciis suos Angelos à quibus custodiantur, vt ex cap. 10. Daniel. & Iosuæ 5. Deuteronom. 32. & aliis Scripturæ locis colligunt Patres, Clemens Roman. lib. 2. recognit. Clemens Alex. lib. 6. Stromat. Theodosius Orat. 10. in Daniel. & D. Isidor. lib. 1. de summo bono cap. 2. & ex Philone & Nazianzeno Arethas in 1. & 2. cap. Apocal. Et priusquam Hierosolymæ caperentur, auditam vocem, quæ testabatur migrare Numen vrbis, scribunt non Tacitus modò lib. 5. histor. sed & Ioseph. lib. 6. de bello Iudaico, & Nicephorus lib 3. hist. Eccles. cap. 4. Gentiles eam sententiam, ad lubitum peruertêre. nam quosdam Genios Fatales sunt commenti, singularum vrbium, coloniarum, & prouinciarum, vt testatur Tertullianus lib. de Idololat. & Symmachus in libel. ad Theodosium Imp.* Varios (*inquit*) custodes vrbibus mens diuina distribuit: vt animæ nascentibus, ita populis Fatales Genij diuiduntur. *quod*

refellit Prudentius. Hos credebant Genios, vrbes expugnandas vel ſponte deſerere, vt de Troiâ ſignificat hic noſter, & Petronius Arbiter : Peritura Troia perdidit primùm Deos. *vel ſolemni prece euocatos, vt de Veiis tradidit Liuius lib. I.* Decad. I. & de prece iſtius euocationis ſumendum illud Petronij, de Græcis:* Contráque Troas Troia inuocant ſacra. *Formulam ex Sammonico Sereno proponit Macrobius lib.3. Saturnal. cap.9. Conſule varias lectiones Mureti, & lib.14. Aduerſ. Turnebi, Guellium in 2. Aeneid. & Briſſonium lib.1. de formulis pag.70. & ſeqq. Vel poteſt Senecæ locus æquè commodè explicari de Palladio, quod fuit præcipuum Troiæ fatum, & Martianus Capella lib.2. vocat;* Secretum Troiæ: *quod Vlyxes & Diomedes ante excidium vrbis nocturno furto aſportarant. Id Clemens Alex. in Protrept. & Arnobius lib.4. contra Gent. & contra eoſdem Firmicus cap. 16. tradunt fuiſſe Palladis ſimulacrum ex Pelopis oſsibus confectum, & à Scythis Troianis venditum, dicentibus inexpugnabilem vrbem fore, in qua illud aſſeruaretur. Argiui aſſerebant ad ſe tranſlatum; ſed ab Aenæa in Italiam tranſuectum communius traditur, & verius vult Pauſanias lib.2. plura de Palladio Apollodorus lib. 3. Biblioth. & longè alia, quam diximus Dionyſius Halycarnaſſ. lib.1. antiquitat. ex hiſtoriâ Calliſtrati de rebus Samothraciæ, & antiquarum fabularum collectore Satyro, & Aratino vetuſtiſſimo poëta; Chryſen Pallantis filiam cùm Dardano nuberet, munera Mineruæ dono accepta, in dotem illi dediſſe, duas Deæ effigies & ſacra Magnorum Deûm. Poſtea Dardanum, cùm vix è diluuio effugiſſet, in Samothraciâ conſediſſe: mox deductâ in Aſiam coloniâ effigies illas ſecum detuliſſe; ibi redditum conſulenti Oraculum:*

*Citantur Decades Liuij in antiquiſſimo Martyrologio in vita D. Sebaſtiani, quod adeo antiquũ, vt ex eo Beda & Vſuardus multa deſumſerint.

εἰς πόλιν ἣν κτίσντε θεοῖς σέβας ἄφθιτον αἰεὶ
θεῖναι, καὶ φυλακαῖς τε σέβειν. θύσιαις τὲ χορεῖς τε·
εὖ τ' ἂν γὰρ τάδε σεμνὰ καθ' ὑμεπέραν χώραν ἦ.
δῶρα διὸς κούρης ἀλοχουσέθεν, ἡ δὲ πόλις σοι
ἔςαι ἀπόρθητος τὸν αἰεὶ χρόνον ἤματα πάντα.

Fata dabunt vrbem poteris quâ condere ſacra,
Cælicoláſque illic feſtis colere atque choreis.
Munera namque Deæ ſeruabis arce repoſta
Palladis. hæc quondam cœpit tua regia coniux,
Seruatura tuam duris procul omnibus vrbem.

Ita illas Dardanum effigies in vrbe ſui nominis Dardaniâ repoſuiſſe, ibi aſſeruatas donec Ilium habitari cœpit: eò tranſtuliſſe Reges, & in templo, quod cum adyto in arce conſtruxerant, poſuiſſe. Tandem Troiano bello, Græcos vnum noctu ſurripuiſſe, quod Diomedes ſecũ in Italiam detulerit; quo etiam Aenæas alterum cum magnorum Deorum ſimulacris deportarit; cuius cuſtodia Romæ penes Veſtales & Nautiam familiam fuit, vt idem lib. 6. docet. De Penatibus ſeu Magnis Diis, non æquè commodè locus accipiatur: hos enim non perdidit, niſi exciſa.

55 Caret ſepulcro] *proprium ſepulcrum Priamus non habuit, ſed truncus eius, cùm aliquãdiu in litore abiectus iacuiſſet, tandem Hectoris ſepulcro illatus.*

Ausonius:

Hic Priami non est tumulus, nec condor in istâ
 Sede: caput Danai diripuêre meum.
Ast ego cùm lacerum sine nomine funus haberem,
 Confugi ad cineres Hectoreos genitor.
Illic & natum, Troiamque, Asiamque sepultam
 Inueni, & nostrum quicquid vbique iacet.

Item: Qui tumulum Priami quærit, legat Hectoris antè.
 Ille meus, nato quem prius ipse dedi.
Hectoris & patris simul est commune sepulcrum,
 Amborum quoniam iuncta ruina fuit.

56 Superi] *Mogunt. Herbipolens. & Veneti,* superis.

57 Domum] *sic Moguntinens. Herbipolen. Veneti, Lipsiens. alij concinnant;* donum ecce Priami è nuribus. *verius & simplicius Lugdunens.* Dominum. *de hac sortitione inferius:*

Versata dominos vrna captiuis dedit.
An. Cui famula tradar ede, quem dominum voco?

Item: Eligere dominos nescit.

Item: ——— Domini pudet
Non seruitutis. *Mox etiam:*
——— dominum sequor.

58 Sortitur vrna] *Sortes Græcorum erant calculi, vel ex humo ficti globuli, mittentium nomina inscripti; qui in vrnam mittebantur, & versabantur doli vitandi gratiâ; vt, cuius primum sors exibat, commodi vel periculi primas ferret, vt docuit Brodæus lib. 3. Miscellan. cap. 25. Hic autem agitur de sorte diuisoria, quam etiam Christianis licitam aliquando esse constat ex patrum sanctionibus: diuinatoriam & consultoriam verò improbari vt plurimum cap. sortes 26. q. 5. vide D. Thomam 2. 2. q. 95. a. 3. & 8.*

60 Heleni coniugem] *vxor Hectoris, Andromacha; secundis nuptiis Heleno coniuncta fuit: sed de priore vxore mentio fit; quam, vt arbitror, illarum aliquam fuisse, quas Pausanias recenset in Bœot. post medium; ita non definio, quænam illarum fuerit. Antenoris vxorem, Theano vocant bis Homerus, & semel Triphiodorus.*

66 Fatalis Ide iudicis diri domus] *dissensio illa de loco iudicij Paridis, nata, ex viciniâ Idæ & Antandri. satis id accuratè describitur à Colutho lib. de raptu Helenæ, & Ouidio in epist. Paridis, Apuleio etiam in Lucio, Luciano in Dialogo θεῶν κρίσις, Plutarcho in Homeri vitâ, Darete initiò historiæ, Izacio in Lycophronem, & Fulgentio lib. 2. Mytholog. Nec Macrobio assentior, qui Saturnal. lib. 5. cap. 16. negat Homerum meminisse: nam ipse immemor eorum quæ in vlt. Iliade. Athenæus lib. 12. cap. 1. contendit, illud iudicium virtutis voluptatisque comparationem esse: & quia Venus potior iudicata, hoc est, virtuti prælata voluptas, meritò cuncta confusa & perturbata fuisse. Totius rei historiam (ni fallor) verè tradidit Suidas in ϖάριον. Eruditum Paridem omni sapientiâ Græcorum orationem in laudem Veneris cōposuisse; eamque*

eamq. Iunoni & Palladi in eo prætulisse; & in Venerem quoque hymnum cecinisse, quem κιστὸν vocarit: postea à patre in Græciam sacrificandi Diis gratiâ missum, Helenam rapuisse: & bello dedisse causam. ficta hinc reliqua. Vide etiam Cælium Rhodigin. lib. 19. lect. antiq: cap. 19.

IN CHORVM.

Chorus iste, sollemnis lessi formula, cui similem nondum reperi apud vllum Latinorum; fungitur Hecuba officio præficæ: imitatur autem Chorum. I. Troad. Eurip. 67 Non rude] *inexpertũ lugendi.* 69 Hospes] *Paris.*

70 Graias Amyclas] *Laconiæ Amyclas, in quibus nutriti Castor & Pollux, & Tindari regia; de quibus Pausan. in Laconic. & Polybius lib. 15. Aliæ sunt Italiæ Amyclæ, inter Caietam & Tarracinam, quas* tacitas *vocat Virgilius, quia taciturnitate & silentio perierunt. vide Adag.* Amyclæ tacendo perierunt.

74 Sigeis] *Pintianus in lib. 1. cap. 18. Melæ, ex Homero, Herodoto, Thucydid. & Stephano docet,* Rhæteum & Sigeum, *sine diphthongo in mediâ scribendum.* 79 Leua Regina manum] *ad pectus tundendum. In seq. carmine; Mogunt. Herbip. & Veneti;* sequamur.

81 Indociles lugere] *sic Horat.* indocilis pati. *Claudian.* indocilis flecti.

84 Tepido puluere] *cinere nondum frigefacto, ex recenti Ilij incendio. sic enim mox chorus:* Sparsitque cinis feruidus ora.
Mos vetustissimus in luctu & funeribus caput cinere conspergendi, vt passim in sacris litteris: & apud Eurip. in Hecubâ & Supplicib. Homerum Iliad. ψ. Smyrnæum lib. 7. Nonnum Dionys. lib. 46.

86 Veste reuulsa] *sic Lipsiens. sed ceteri omnes Mogunt. Herbip. Veneti, Lugdunens.* remissâ. *Lacerabant etiam vestimenta, vt apud Homerum Briseis Iliad. τ'. quo loco moris memor Eustathius, & Lucianus* περὶ πενθοῦ.

87 Substringe sinus] *vestem sub pectore prope vterum necte fasciâ interiore. iubet corpora vteritenus nudare.*

88 Cui coniugio] *antipophora.*

90 Cingat tunicas Palla solutas] *etiam Argiuarum hæc consuetudo in luctu: Papinius lib. 12. Thebaid.*

——orbæ viduæque ruebant
Inachides; seu capta manus. sua vulnera cuique
Par habitus cunctis. deiecti in pectora crines,
Accinctique sinus. manant lacera ora cruentis
Vnguibus, & molles planctu creuêre lacerti.

91 Manus] *faciem & pectus vnguibus lacerabant, verberibus etiam & palmis, tumore & liuore variabant, caput pugnis contundebant, & interdum parieti illidebant; vt apud Catullum prædicunt de Troianis Parcæ, & fit apud Euripid. in Andromach. in Troad. Phœnyss. & Supplicib. & Artemidor. lib. 1. Oneirocryt. cap. 30. Complodebant præterea manus, vna alteram ferientes, teste Eustathio Iliad. ψ. versu 102.*

100 Hoc ex Troia] *Habitus illarum ergo hic fuit. primùm crinem nodo soluebant, & cinere aspergebant: tum pectus nudabant & humeros; & vestem*

vestem non manu, sed chordâ vel fasciâ aliquâ supra vterum nectebant, ne decideret, ne patefierent quæ natura operuit: sic vtero tenus nudæ, eiulabant, & vnguibus, palmis, pugnis, in se ipsas sæuiebant.

103 Suffulta] *subfibulata:*

107 Echo] *Sophocles in Philoctete:* —— βάρει
α δ' ἀθυροςόμος
ἀχὼ τηλεφανὴς πικρᾶς
οἰμωγᾶς ὑπόκειται
Nesciáque loquacem comprimere
Garrula vocem luctus Echo
Ingeminat graues.

Cur verò præcipuè iis qui mœrent, dicatur Echo respondere, id fortè caussæ; quia genus hoc hominum solitudines montium quærunt, in quibus inter saxa & rupes, & valliũ concaua, voces faciliùs reuerberantur: longo etiam tractu & lento sonos lugubres edũt, quare vox clariùs & apertiùs repercussa resilit.

124 Tu murus] *Philostratus in imaginibus, scribit Hectorem vocatum fuisse manum Troianorum, Aenæam verò mentem. Pindarus eum solidã & inexpugnabilem Troiæ columnam vocat. Sic Theocrit. Achillem turrim belli vocat* εἰδ. *23. Theognis bonos viros, turres & arces populi. Tyrtæus Eleg. 2. Omnes ait bonum & fortem virum intueri, vt turrim quandam, & propugnaculum patriæ.* 126 Hectoris idem] *Ausonius:*

Hectoris hic tumulus, cum quo sua Troia sepulta est:
Conduntur pariter, qui periêre simul.

127 Priamo] *Herbipol. & Veneti*; Priamo nostro. *prius Podarces vocabatur, sed quia ab Hesionâ sorore, dato Herculi, in lytrum, aureo flammeo, redemptus, & in libertatem restitutus fuit, Priamus nominari cœpit. Apollod. li. 2. Bibl. Bis autẽ captus, semel ab Hercule, & iterũ auspiciis Atridarũ.*

133 Bis pulsata] *quidam cod.* pulsata. *præter legem versus,*

Bis pulsata Dardana Graio.

aliį; pulsari, *præter mentem. subuenio incommodo vtrique rescribendo:*

Dardana Graio bis pulsata Mœnia ferro, *&c.*

semel sub Laomedonte, iterum sub Priamo.

134 Bisque pharetras] *apud Sophoclem ait Hercules*; Secundò namque meis illam oportet sagittis vastarier. *Valerius Flaccus:*

Namque bis Herculeis deberi Pergama telis
Audierat —— *Vides vnde Valerius sumserit.*

137 Funera cludis] *Sic Seneca senior lib. 5. Declamat. 1.* Domus meæ fata claudo, nullo miserior, quàm quòd vltimus morior.

144 Vincta] *Moguntin. Herbipol. & Veneti*; Victa. *schidia Burdigal.* Victus. *nil muto.*

146 Fallacem] *hostis loquitur, ideo prudentia fallaciæ nomine obscuranda: contra Aristoteles, vt Græcus de Græco:*

ἀνέρα τὸν πολύμητιν ἐπὶ χθονὶ τῇ δὲ θανόντα,
κλεινότατον θνητῶν, τύμβος ἐπεσκίασεν.

Canterus ita:

Prudentem celebrémque virum post aspera fata,
Hoc gratus tumuli cespite cælat honor.

152 Aurea dextra] *num hoc regibus sollemne, aureis manicis captos in triumphum duci? suspicor. in cathenis ductos, de Perseo confirmat Liuius Decad. 5. lib. 5. sed non addit, ex qua materiâ.*

153 Pompa] *proprium triumphi vocabulum, patet ex Liuio, Plutarcho, & aliis.* 160 Videt] *sic omnes codices, quos vidi, & sic Ebius citat. videt omnia secum consumta, qui nil videt sibi superesse.*

IN ACT. II.

Narrat Talthybius, quid apparens vmbra Achillis à Danais postularit. Iurgantur Atrides & Neoptolemus: litem dirimit Calchas respondens, Polyxenam immolandam, & Astyanactem de turris fastigio præcipitandum.

Talthybius] *hic Agamemnonis præco, ab Achille apud Homerum vocatur Iouis & hominum nuncius. sepultus Mycenis in patria. Aristoteles:*

Ταλθύβιον θεράποντα θεῶν κήρυκα καὶ ἀνδρῶν
ὧδε Μυκηναίων δῆμος ἔθαψεν ἅπας.

Talthybium famulum & præconem hominúmque Deúmq;
Hoc ciues cuncti composuere loco.

167 Pauet animus] *mirè exaggerat.*

168 Titan iuga] *ὄραμα vigilanti sibi oblatum narrat, ipso diluculo. vt autem discat iuuentus propriè vti vocabulis diei partium; ascribã verba Macrobij & Censorini, qui dumtaxat in eo dissentire videntur, quòd aliis verbis vtantur, & plures vnus alio partes faciat. D. Isidorus quoque, sed minus accuratè eâ de re; & ponit quoddam tempus inter* Conticinium *&* diluculum, *quod appellat* matutinum. *adscribam verba in gratiam studiosæ iuuentutis: Censorinus lib. de die Natali: Incipio (inquit) à nocte media, quod tempus principium & postremum est diei Romani, tempus, quod huic proximum est, vocatur,* de media nocte. *sequitur* Gallicinium, *cùm Galli canere incipiunt; deinde* Conticinium, *cùm conticuère. tunc* ante lucem; *& sic* diluculum *vocatur:* Mane, *cùm lux videtur Solis. post hoc,* ad meridiem. *tum* meridies. *hinc,* tempestas suprema. *post* supremum, *dicitur* vesper. *inde porrò* crepusculum, *fortaßè sic appellatum, quòd res incertæ,* creperæ *dicuntur; idq; tempus noctis an diei sit, incertum est. post id, sequitur tempus, quod dicimus,* luminibus accensis, *antiqui* prima face *dicebant. deinde,* concubium, *cùm itum est cubitum. exinde* intempesta (*id est, multa*) nox: *quia nihil agi tempestiuum. tunc* ad mediam noctem *dicitur, & sic* media nox. *Agellius ex Varrone,* mediæ noctis, *&* primæ facis *meminit lib. 3 noct. Attic. cap. 2. Macrobius autem lib. 1. Saturn. cap. 3. & Gelliana (donec enim quid certius habebo, vt in calamum venerit vocabo) ponit, & alia addit, his verbis: Primùm tempus diei* (scilicet, ciuilis) *dicitur* mediæ noctis inclinatio: *deinde* gallicinium: *inde* conticinium; *cùm & galli conticescunt, & homines etiam tum quiescunt. deinde* diluculum, *id est, cùm incipit*

cipit dignosci dies. inde manè, *cùm dies clarus.* manè *autem dictum, aut quod ab inferioribus locis, id est, à Manibus, exordiũ lucis emergat, aut (quod verius mihi videtur) ab omine boni nominis. nam & Lanuuini*, manè, *pro bono dicũt: sicut apud nos quoque contrarium est, immane: vt immanis belua, vel immane facinus, & hoc genus cetera, pro non bono. Deinde à* manè *ad* meridiem, *hoc est, ad medium diem. inde iam supra vocatur* tempus occiduum, *& mox* suprema tempestas, *hoc est, diei nouissimum tempus. sicut expressum est in* XII. *tabulis*, SOLIS OCCASVS SVPREMA TEMPESTAS ESTO. *deinde*, vespera; *quod à Græco tractum est. illi enim* ἑσπέραν, *à stella Hespero dicunt, vnde & Hesperia Italia, quod occasui subiecta sit, nominatur. ab hoc tempore*, Prima fax *dicitur: deinde* concubia; *& inde* intempesta; *quæ non habet idoneum tempus rebus gerendis. disserit de noctis & diei diuisione etiam D. Isidorus lib. 5. Origin. sed minus distinctè quàm Censorinus & Macrobius: sic enim scribit*; Matutinum *est inter abscessum tenebrarum, & Auroræ aduentum; & dictum* matutinum, *quod hoc tempus tẽpus inchoantes manè sit. Diluculum quasi iam incipiens parua diei lux. hæc & Aurora, quæ Solem præcedit. hæc ille. sed puto mendosum locum, & castigo*; quod hoc tempore inchoante manescit. *vel*; quod hoc tempus opus inchoant, & manescit. *Nondum enim est mane, & tempestas illa ante diluculum.*

169 Cæco] *ludit in cæci voce: cæci autem mugitus & soni, sunt incerti soni; soni dubij, occulti,* ἀόρατοι. *sic Liuius; Ione:*

Dirige odorisequos ad cæca cubilia canes.

Lucretius lib. 1. *pro opertis*:

Sunt igitur venti nimirum corpora cæca:

& ne dubites opponi apertis, paullò pòst subiungit rationem:

Quandoquidem factis ac moribus æmula magnis
Amnibus inueniuntur, aperto corpore qui sunt.

Idem: At primordia gignundis in rebus oportet
Naturam clamdestinam, cæcámque adhibere.

& lib. 4. *ignem obrutum, vocat* cæcum: *& lib.* 6. *sepulta sordi & absumta nominat*, viscera cæca. *sic Virgil.* 12. *Æneid.* cæcum murmur. *sic etiam Ouidius & Horatius. pro*; cæcos, *Mogunt.* totos. *sed reliqui omnes* cæcos.

Mugitu] *de mugitibus terræ actum à me superius. Thyeste*:

——— imo mugit è fundo solum.

170 Sonos] *Nullus à me visus lib. in quo non*; sonos, *haberetur. vnum alij laudãt, qui*; sinus; *congruâ sententiâ, fateor, de specu; quem mox significat versu 176. Sed cùm post de specu, cur idem hic dicat? an vt* τοῦ λεπτολογεῖν *occasiones quærat Talthybius? non. sed quia terram voces aut sonos emisisse negant. Verùm de sonis emissis aperta res, non cæca, nisi cæcis. an vllus, quæso, mugitus sine sono? terram mugitu fremuisse dixit; quid mirum si nunc addat, traxisse cæcos ex imo sonos, quasi laborantis & dolentis gemitus; quam vi perrumpebat Pelidæ vmbra? prius auditus ille mugitus, mox soni isti incerti. De voce emissâ, nihil est: nihil de illâ, hîc noster. videntur idem credere,*

vocem & sonũ. sed paullo post docebo, quid intersit. 178 Thessalici] malè N. reposuit; Thessali. nam; Thessalici, Moguntin. & Eguian. & Herbip. & Veneti & Lugdunens. & aptior in quinctâ sede anapæstus, quàm iambus. Porrò Achilles, prius fuit vocatus Ligyros: postea dictus Achilles, quòd labra mammis non admouerit, teste Apollodoro lib. 3. Bibliot. vel quòd, quando mater illum immortalem reddere conabatur iniectũ in ignem, teste Apollonio, vel in lebetem bullientem, teste Aegimione; & extraxit Peleus filio formidans, vt narrarat Sophocles ἐν Ἀχιλλέως ἐρασταῖς; tunc non potuit tam citò extrahi; vt iam labrum superius flammæ non ambusserint, vt volunt Agamestor & Lycophron: vel quòd cibis solidis & succulentis fuerit nutritus, carne videlicet ferinâ, vt scribit ex quorumdam sententia D. Nazianzenus; aut leonum visceribus & vrsorum aprorumq; medullis, iuxta Apollodorum; vel melle & ferarum medullis, iuxta Philostratum lib. 2. imagin.; vel denique omni cibo solido, & qui mandi posset, non sugi, vt narrat Phœnyx apud Homerum Iliad. 9. Eius vmbram dicit; emicuisse, apto vmbris vocabulo. de his vmbrarum apparitionibus siue veris, siue falsis, multa Sybillianus peregrinar. quæstion. Decad. 1. & Pet. Boysteaus in historiis Prodigios. & quem prius citaui Pet. Thyræus. Meritò autem vocat ingentem vmbram. Nam & ipsum Achillem scribit Lycophron altitudinem æquasse nouẽ cubitorum; quare Virgiliana Dido lib. 1. Aeneid. quærit, quam vasto corpore Achilles fuerit, vt notat Parrhasius: & credebant vmbras apparere maiores, quàm viuorum statura fuisset. hinc sup. Oedip.

Vide Schol. Apollonij in lib. 4. & Lycophron. in Cassand.

—— vaga per lucos simulacra virûm
Maiora viris —— & Thyeste:
Maiora notis monstra.

hinc Virgilius (vt explico) lib. 2. Aeneid.

—— atque ipsius vmbra Creusæ
Visa mihi ante oculos, & notâ maior imago.

scilicet, quia metu perculsi sic sibi persuadebant. Præterea, quo quisque maior corpore vel dignitate, hoc ἀναλογικῶς vmbram illius vastiorem putabant. Quare superiùs de Priamo & liberis eius agens, horum vmbras, præ illius, minores vocauit ver. 33. & apud Maronem lib. 4. Aeneid. Dido Regina:

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.

De hac ipsâ Achillis vmbrâ scripsit Philostratus lib. 3. de vita Apollonij, eam Thyanæo duodecim cubitorum longitudine apparuisse.

185 Tardus] nec hoc tantùm, sed etiam à Vulcano ambustus Xanthus, teste Luciano, Homero, Philostrato in Imaginib. Recentiori nomine dictus, Scamander, fluuius Troadis, nauigiis aptus ab Idæ radicibus defluit, & iunctus Simoenti in Hellespontum influit, testibus Homero & Plinio. θεῖον vocat Hesiodus, non tantùm communi fluuiorum epitheto, sed etiam quia, peculiari ritu, diuinis honoribus colebatur. Nam Homerus Iliad. ε. Sacerdotem illi tribuit, & Aeschines in epist. prodidit, Troianas virgines nupturas eo se flumine abluere, & sic quasi virginitatis suæ delibationem offerre solitas. alius est Xanthus Lyciæ Homero Iliad. ζ. alius Boeotiæ Plutarcho quæst. Græcan. quæst.

quæst. 41. de cadauerum istâ multitudine in Scamandrum impulsâ Attius (ni fallor) Scamandriam vndam sanctam falso obtexi sanguine,

Atque aceruos altâ in amni corpore expleui hostico.

187 Habenas] *Homerus, Iliad. χ'.*

Hectorem & Troiam] *hoc eo pertinet, quod Higynus scribit exclamasse Achillem cùm Hectorẽ raptaret;* Expugnaui Troiam. *nec immeritò, vt dictum.* 188 Sonus] *vox propiè de humanâ & articulatâ dicitur, teste Aristotele lib. de interpret. ceteri dicuntur,* soni. *Interdum tamen etiam animalia bruta dicuntur voces emittere; sed minus propriè. Imò Sextus Empyricus, vocẽ putat rectè definiri, vt sit proprium sensile auditus; sed reuerâ hæc soni, non vocis definitio est, vt & illa Victorini lib. 1. Grammat. sed quid requiratur ad* sonum, *vt vox dici mereatur, petendum non à Grammaticis, aut Pyrrhonicis, sed à veræ philosophiæ magistris Aristotele lib. 2. de animâ, & lib. 5. de hist. & Galeno lib. de vocis instrument. & lib. 7. de vsu partium. Vmbræ & dæmones, teste Plutarcho in Coriolano, sonum edere possunt, vocem non possunt. ideo rectè Seneca;* sonus.

191 Nostra-maria] *nam maternam originem se ab Oceano ducere iactitabat; cùm tamen verè illi non* Thetis *mater, sed Philomela Actoris Filia, vt ex Staphylo docet Scholiastes Apollonij in lib. 4. versu* 816.

192 Manibus] *rebus gestis, victoriis manu partis.*

193 Græcia] *Recentiores Græci nolebant vocari Græci, sed Hellenes: Romani illos non Hellenes, sed Græcos vocare malebant. adeo hoc illis nomen inuisum, vt nec traducto Byzantium imperio Græci audire optarint; sed se Romanos, alios Latinos dicere cœperint: & nugetur Hesychius Romanos, ad vetus nomen ῥαικοὶ, τὸ γ'. addidisse, vt γραικοὶ vocarentur. falsò. nam nomen agnoscunt antiquissimi scriptores, Lycophron, Thucydides & alij. Aristoteles sanè docet prius tantùm γραικοὺς dictos, qui propriè dictam Hellada incolebant; & postea eosdem dici cœpisse Hellenes, à quodam Hellene, quod Apollodorus lib. 1. confirmat. Antiqua autem & propriè dicta Hellas vel Græcia, in Thessaliâ fuit, vbi Dodone & Acheloi fontes: hîc pro totâ illâ, quæ postmodum Græcia. Hebræis Græcia dicta Iáuan* יָוָן, *& Græci Ieuanim* Ab hoc *Iauan* dicti Iones.
יְוָנִים *à Iauan filio Iapheth.*

At magno luet] *Moguntinens. Herbipolens. Veneti;* ac magno luet. *Porrò hæc Ouidius ita Metamorph.* 13.

Immemorésque mei discediti (inquit) Achiui:

Obrutáque est mecum virtutis gratia nostræ?

Ne facite. vtque meum non sit sine honore sepulchrum,

Placet Achillæos mactata Polyxena manes.

195 Voce] *Herbipol. & Veneti;* nocte. Dimisit] *Veneti omnes;* diuisit. *ceteri;* dimisit. *hæc (inquit) locutus condidit se sub tenebras.*

196 Specum] *quem egressu aperuerat, clausit regressu.*

200 Triton] *Tritones vocari Deos marinos minutos, tradit Plutarchus lib. de Osyride. eos autem semiuiros, & semicetos esse, & verè reperiri docent, Demostratus in Halicut. Pausanias in Bœoti. Plinius lib. 9. cap. 5.*

 Alexan-

Alexander ab Alex. lib. 3. Genial. dier. cap. 8. Wottonus lib. 8. de differ. anim. cap. 196. Gilius in addition. ad Ælianum, & alij. Illum tamen maris buccinatorem & sermonis humani peritũ asserunt plerique, quem Neptuni filium diximus, & de quo solo nostrũ loqui existimo: ceteros Tritones, humanæ vocis expertes indicant, qui de illis egère: quomodo igitur Hymenæũ cecinerũt. Quos nobis Tritonum choros in Orchestram inducunt? credo vt cum Nereidibus Aeschyli concinant & tripudient. legendũ puto: Cecinit ab alto Triton Hymenæum thoris. *confirmat Mogunt. qui habet,* thoro. *Ab ipso mari vult Tritonem in Thetidis gratiam hymenæum futuris nuptiis præcinuisse.*

201 Cùm læta] *Hoc iurgium magnâ ex parte desumtum ex iurgio Teucri & Atridarum in Sophoclis Aiace.*

Τευ. φεῦ, τοῦ θανόντος ὡς ταχεῖά τις βροτοῖς
χάρις διαῤῥεῖ, καὶ προδοῦσ' ἁλίσκεται·
εἰ σοῦ γ' ὅδ' ἀνὴρ οὐδ' ἐπὶ σμικρῶν πόνων
Αἴας ἔτ' ἴσχει μνῆστιν, οὗ σὺ πολλάκις
τὴν σὴν προτείνων προὔκαμες ψυχὴν δορί.
ἀλλ' οἴχεται δὴ πάντα ταῦτ' ἐῤῥιμμένα.

Teu. Heu quàm citatim mortuorum gratia
Ingrata cedit, atque partes deserit.
Siquidem hic nec etiam ob parua dictu munia
Meminit tui Aiax; cuius olim gratiâ
Tuo periclo tot pericla exhauseras:
Sed omnis iste fluxit ingratus labos.

sic noster, excidit Achilles, *&c.*

202 Cuius vnius] *similem ibidem Teucer simili in ingratitudine Agamemnonis rerum ab Aiace gestarum narrationem texit:*

οὐ μνημονεύεις οὐκέτ' οὐδὲν, ἡνίκα
ἑρκέων ποθ' ὑμᾶς οὗτος ἐγκεκλεισμένους,
ἤδη τὸ μηδὲν ὄντας ἐν τροπῇ δορὸς
ἐῤῥύσατ' ἐλθὼν μοῦνος· ἀμφὶ μὲν νεῶν
ἄκροισιν ἤδη ναυτικοῖς ἑδωλίοις
πυρὸς φλέγοντος.

Oblitus adeò es, quando nos in prœlio
Periculosis impeditos cassibus,
Nullâ salutis spe, atque vorsos in fugam
Eripuit iste vos suo aduentu; foris,
Cùm fureret ardens ignis in naualibus.

204 Obiecit] *sic Lipsiens. rectè. nam Moguntinens.* abiecit. *ex quo mendo aliud, Lugdunens. & aliorum excusorum manauit;* adiecit.

205 Scyros] *dum illic latuĩt inter virgines Lycomedis.*

Lesbos] *relictâ Scyro Achilles, in Lesbum priusquam se reliquæ classi Ilium petenti adiungeret, contendit, eamq́; insulam occiso prius Trambelo Telamonis filio, qui illic habitabat ex quo Apriatem puellam diligere cœperat, & Achilli se opposuerat, occidit; vt ex Euphorione narrat Parthenius Erotic.*

lic. cap. 26., expugnauit. ibi illi Methymna vrbs moram obtulit, nec illam potiri posse videbatur, nisi Pisidice Regis filia ipsius amore correpta vrbem, nuptias pacta, prodidisset; quam tamen meritò postea supplicio affecit, milites iubens vt proditricem lapidibus obruerent. hoc narrat poëta ignotus, qui Lesbiaca scripsit, cuius fragmentum dabo ex Parthenio:

ἔνθά δε Πηλείδης κατὰ μὲν κτάνε λάμπεδον ἥρω,
ἐκ δ' Ἱκετάονα πέφνεν Ἰθαγένεος Λεπετύνου
υἱέα, Μηθύμνης τε ϰαὶ ἀλκηέστατον ἄλλων,
αὐτοκασίγνητον Ἑλικάονος ἔνδοθι πάτρης
τηλίκον ὑψίπυλον, θαλερὴ δέ μην ἄασε κύπρις.
ἡ γὰρ ἐπ' Αἰακίδῃ κούρῃ φρένας ἐπτοίησε
Πεισιδίκῃ, ὅτε τόν γε μετὰ προμάχοισιν Ἀχαιῶν
χάρμῃ ἀγαλλόμενον θηέσκετο. πολλὰ δ' ἐς ὑγρὴν
ἠέρα χεῖρας ἔτεινεν, ἐελδομένα φιλότητος.

* * * *

δέκτο μὰν αὐτίκα λαὸν Ἀχαιϊκὸν ἔνδοθι πάτρης,
παρθενικὴ κληῗδας ὑπὸ χαλάσασα πυλάων
ἔτλη δ' οἷσιν ἰδέσθαι ἐν ὀφθαλμοῖσι τοκῆας,
χαλκῷ ἐληλαμένους, καὶ δούλια δεσμὰ γυναικῶν,
ἑλκομένων οὖν νῆας. ὑποσχεσίης Ἀχιλῆος,
ὄφρα νυὸς γλαυκῆς Θέτιδος πέλοι. ὄφρα οἱ ἦεν
πενθεροὶ Αἰακίδαι. Φθίῃ δ' ἐνδώματα ναίοι,
ἀνδρὸς ἀριστῆος πινυτὴ δάμαρ. οὐδ' ὅγ' ἔμελλε
τὰ ῥέξειν, ὀλοῷ δ' ἐπαγάσσετο πατρίδος οἴτῳ,
ἔνθ' ἥγ' αἰνότατον, γάμον εἴσιδε Πηλείδαο
Ἀργείων ὑπὸ χερσὶ δυσάμμορος. οἵ μιν ἔπεφνον,
πανσυδίῃ θαμινῇσιν ἀράσσοντες λιθάδεσσιν.

N. Hic vbi Pelides Heronem occidit & ipsum
Post Hicetaonem Ithageneo natum Lepetynno
Methymno, & cunctum germen qui robore vicit,
Fratrem vterinum Lycaonis, in medio vrbis,
O qualem Hypsipylon? Veneris sed facta malignæ
Qualia sunt? namque Æaciden conspexit vbi ipsum
Pisidice: hic primos inter fuit altus Achiuos
Viribus exsultans, & fortis robore dextræ:
In cælum extensis manibus cupit esse maritum.

* * * *

Excepit populum reseratis vndique portis
Stulta puella intra patriam, dulcésque parentes
Sustinuit mactari, oculis & cernere siccis
Ferrea femineam gestantem vincula turbam,
Distrahi & ad naues, promissis læta in Achillis:
Scilicet vt glaucæ Thetidis nurus sit, & exstent
Æacidæ affines, Phthiorum & regna gubernet,

Magui

Magni victoris coniux. sed nescia quod non
Hæc facturus erat. nam cladi innexuit atræ
Vna hanc cum patriâ. thalamum sic intrat Achillis,
Argiuum infelix manibus prostrata iacens nunc,
Cunctorum vnanimi consensu, & adobruta saxis.

hæc mora in Lesbo, de qua me nihil memini alibi legisse.

212 Pylij senis] *Æolus genuit Salmoneum, qui Tyronem; quæ peperit Neleum Nestoris patrem.* Pylius *dicitur etiam Aristoteli in Peplo in vtroq; epigrammate. Ausonius quatuor ætates vixisse scribit:*

Hoc tegor in tumulo quarti iam prodigus æui
Nestor, consilio clarus, & eloquio.

214 Fassus] *prodidit seipsum visâ galeâ & scuto, vt refert in Achilleide Statius. iccirco Homerus ait à ferro attractum virum.*

216 Mysiæ] *duplex Mysia, Europæa & Asiaticâ; de hac hoc loco sermo, cui nomen inditum scribit Scylax Cariandenus à Myso fluuio, qui eam perfluit. Vide Apollonium & eius Scholiast. in lib. 1. prope finem.*

218 Mitem] *quod retulimus de Telepho sanato ab Achille, fusiùs commemorat Higynus fab. cap. 101. & Anton. Mizaldus Cent. 7. Memorab. aphoris. 4. putat fabulam natam inde, quòd vel Aristotele auctore, vulnera telis æreis inflicta, quia causticam & siccam exhalationem in vulnere relinquunt, faciliùs curentur. Id confirmari videtur eo, quòd cuspis hastæ Achilleæ, vt & ensis Memnonis, & cetera Heroum arma tradita sint ærea fuisse: ex Pausaniâ docet lib. 1. var. histor. cap. 51. Leonicus; & æs illos eam ad rem temperaturâ quadam indurare solitos, sed eâ amißâ ad vsum ferri homines rediisse, referunt Proclus & Zozes in Hesiodum. Medicinam Achilles à Chirone didicit, & vt verisimile est Chirurgicam, quæ tunc fortè sola in vsu. Sanè de Chirone D. Isidorus lib. 4. Origin.* Medicinam (*inquit*) iumentorum quidam Chiron Græcus inuenit, inde pingitur dimidiâ parte homo, dimidiâ equus. dictus autem Chiron ἀπὸ τοῦ χειρίζειν, quia chirurgus fuisse dicitur, vnde appellatus.

220 Ection] *hic non ille frater Dardani, filius Electræ, de quo ex Idomeneo, & Hellanico, Scholiastes Apollonij in lib. 1. sed Andromachæ pater, Thebarum Asianarum rex. Vide Homerum Iliad 6.*

221 Lyrnessos] *oppidum Troadis, patria Briseidis. Ouidius:*

Fertur & abductâ Lyrnesside tristis Achilles.

vide Homer. Iliad. 1. *Ouid. in epist. Briseid. Turnebum lib.* 13. *Aduer. cap.* 15.

224 Tenedos] *insula, Græcorum insidiis, qui illic, qua nocte simulabant reditum, latuerunt, nota; iacens inter Lesbum & Hellespontum.*

Quæ pascuo fœcunda pingui] *vtcumq; terminos Thraciæ extendas, nunquam illi ad Cillam vel Tenedum pertingent. quid ergo Tenedo vel Cillæ cum Threiciis gregibus commune? Quare arbitrarer eo decennio, quo Troiam obsederũt, Danaos armenta equorũ bellicorum (quales sunt Threicij) illic, propter pascuorum vbertatem, aluisse. Sed vtra,* Tenedos, *an* Cilla? *nescio. nam neutri videtur satis rectè cohærere quod dicitur: & Moguntin. manusc.*

manusc. aliiq; nonnulli; mittit, *continent, pro;* nutrit. *vt suspicio me subeat, hic aliquid deesse, nomen scilicet loci, qui equos vel subministrabat, vel alebat.*

226 Cilla] *Ciliciæ ciuitas à Pelopis aurigâ ibi sito nominata, teste Strabone lib. 13. Sacra est Apollini, ab eâ Cillæo. Pro,* sacra, *Mogunt.* cara.

227 Caycus] *Mysiæ amnis, ideo à Virgilio in Georg.* Mysus dicitur.

229 Tot vrbes] *duodecim maritimæ, vndecim mediterraneæ, vt gloriatur ipse Achilles Iliad. 9.*

231 Iter est Achillis] *fortè etiam alludit ad summam velocitatem eius, vnde κοῦφος, ποδάρκης, πόδας ὠκὺς cognominatur. Pind. de Achille Nem. 3.*

κτείνοντ' ἐλάφους ἄνευ κυ-
νῶν δολίων θ' ἑρκέων·
ποσσὶ γὰρ κράτεσκε.
Interficientem ceruos sine canibus
dolosisque septis.
pedum enim excellebat velocitate.

& alibi dicit eum: —— Ἄρει
χεῖρας ἐναλίγκιον
στερωπαῖσί τ' ἀκρὰν πόδων. Marti
Manibus æqualem,
Pedibus verò fulmini.

233 Merita] *non est quod hanc vocem tollant, proba & sincera.*

235 Vicit] *expugnauit. vnde etiam ipse Achilles ab Homero vocatur* πτολίπορτος, *non semel Iliad. ό. φ'. ώ. quamuis vel semel tãtùm, vel nunquam sic vocatum putent, Cicero, Strabo, & Eustathius: frequentius tamen hoc Vlyssi tribuit, cuius consilio vult captam Troiam. at Maroni;*

Priami regnorum euersor Achilles.

238 Patruique] *sic Moguntinens. & pleriq; m.s. & sic Veneti, Herbip. Lugdun. & alij. probè. nam Priamus iuxta nonnullos Memnonis patruus.*

239 Pallente] *idem tradit Triphiodorus.*

241 Diis natos] *Moguntinens.* Deæ, *Herbipolens. & Veneti,* Deâ. *vtrumuis rectum. vt primus restitui in Aduersar.*

242 Amazon] *Penthasileam Amazonum reginam Troiano bello, inter fortissimos viros, egregia virtutis edidisse documenta scribit Iustin. lib. 2. Triphiodorus admodum bellicosam fuisse, & Græcos vsque ad naues fugasse scribit; quod Cointus copiosius enarrat. Eustathius refert, ex quorumdam relatione, ab eâ primo Achillem interemtum, & maternis precibus in vitam reuocatum, eam ipsam occidisse. Dares à Neoptolemo scribit interfectam. id verius, si Achillem illa necauit.*

247. At tuam] *Iphigeniam in Aulide à patre immolatam ad ventos propitiandos tradidere Theognis initiò operis, Eurip. in Iphig. priore, Virgil. 2. Aeneid. & Ouid. 12 Metamorph. Auctor etiam est Demarathus Lib. 1. Rerum Tragicar. Erechteum suam filiam Proserpinæ immolasse; suam quoque Marium Dijs Auerruncanis, tradit Dorotheus lib. 4. rer. Italicar. Vide Clementem Alex. in Protrept. De Iephte ex voto filiam sacrificante,*

cap. 11. Iudic. consule D. Greg. Nazianzen. orat. 20. D. Ambros. lib. 3. offic. cap. 12. & D. Hieron. in. 7. cap. Hierem. & D. Epiphan. hæres. 55.

248 Et facta] τὸ &, *deest Moguntin. idem*; impetus.

253 Quo plura] *hunc versum Pyrrho ascribunt: Sed contrà fidem librorum omnium. Nec malè inter se nexa, si continues. reddit enim Atrides rationem pulcherrimam, & Regum Rege, iam sene, dignißimam; cur superbiam Achillis patienter tulerit. At Pyrrhum hoc dicere, minus conuenit. contumelias ille, non modestiam cogitat: irâ & iuuentæ feruore effertur. nihil illi nunc sanæ, nihil pacatæ mentis: qui consilium nec datum recipiat, minus rectè consulat alijs.*

262 Magna momēto obrui] *Isocrates*; Quod cōgregare seu colligere omnium difficillimū sit: dissoluere & dispergere omnium facillimum. *Seneca epist. 92.* Longam moram dedit malis properantibus, qui diem dixit non horá momentumq. temporis euertendis imperiis sufficere. *quibus verbis Euripidem reprehendit, secutus Phalereum. vide Thyest. 597.*

263 Tumidos] *Moguntin.* Timidos. *vterque quidem affectus ab Ilio. Superbia, quia euerterant: pauor, quia monebat exemplo, & ipsorum potentiam momento obrui posse. Sed de pauore infra commodius, cùm de Priamo: nunc solam ferociam Pyrrhi, qua efferebatur vult compescere.*

270 Ego esse quicquam sceptra] *ex illis Polynicem dehortantis Iocastæ apud Eurip. in Phœnyß.*

τί τὴν τυραννίδ' ἀδικίαν εὐδαίμονα
τιμᾷς ὑπέρφευ, καὶ μέγ' ἥγησαι τόδε;
περιβλέπεσθαι τίμιον; κενὸν μὲν οὖν
ἢ πολλὰ μοχθεῖν, πόλλ' ἔχων ἐν δώμασι
βούλει; τί δ' ἐστὶ τὸ πλέον; ὄνομ' ἔχει μόνον.
Quid regna, felicis quid iniusti Deam
Veneraris, ac tanti facis? honore an putas
Summo colendam? vanius nihil est eâ.
Vis plura corradere? bonis cùm polleas,
Quid profuerit? inane nomen opes gerunt.

271 Falso-vinclo] *videtur (ait) diadema capitis ornamentum, cùm re verâ cathena sit, & vinculum verticis nostri: cùm nos capite minuat, veram tollens libertatem; in veram compingens seruitutem. Rectè etiam dixit* Vano fulgore tectum nomen. *nam vt ait lib. de diuinâ prouid.* Isti, quos pro felicibus aspicitis; si non qua currunt, sed qua latēt videris; miseri sunt, sordidi, turpes, ad similitudinem parietum suorum extrinsecus culti. non est ista solida ac sincera felicitas, crusta est & quidem tenuis. Itaq. dum illis licet stare, & ad arbitrium suum ostendi, nitent & imponunt. Cùm aliquid inciderit quod disturbet ac detegat: tunc apparet quantum altæ ac veræ felicitatis alienus splendor absconderit. *tam parum, vt nomen non res vocetur, & fulgore tectū vano nō vero. vide Her. Oet. v. 648.*

272 Casus hoc rap. breuis] *Euripides ibidem:*

ὁ δ' ὄλβος οὐ βέβαιος ἀλλ' ἐφήμερος.

Nec

Nec stabilis est nisi in diem felicitas.

In Moguntin. hic; casus hoc rapit. *melius Herbipol. & Veneti*; hoc rapiet. *quàm Lugdun. & Germani alij*; hæc rapiet.

278 Arcuissem] *assentior Lipsio scribenti*; arcuissem. prohibuissem. *sic, eodem errore, cùm rectè inferius legeretur*; vna ab interitu arcuit, *librarius Moguntinens. scripsit*; Arguit.

287 Dono] *melius Moguntinens.* donum.

290 Qui non vetat] *Thucydid. lib.* I. Non enim tam is qui redigit alium in seruitutem, quàm is, qui cùm possit hoc prohibere contemnit, id facere existimandus est: maximè si præclarum titulum Græciæ in libertatem asserendæ præ se ferat. *Ad hunc verò Senecæ locum videtur alludere Saluianus li. 7. de Prouidentia*: Potestas quippe magna & potentissima, quæ inhibere scelus maximũ potest, quasi probat debere fieri, si sciens patitur perpetrari. In cuius enim manu est, vt prohibeat, iubet agi, si non prohibet admitti. *huc etiam pertinet illud Prudentij:*

Nil refert, auctor fuerit factorque malorum:
An opera in vitium sceleris pulcherrima verti;
Cùm possit prohibere, sinat ——

294 Leuatur] *Moguntinen.* leuetur. *pro*; infuso, *Burdigal.* effuso. *& pro*; homini, *Mogunt.* hominis.

299 Pœna] *indigno virginis regiæ supplicio.*

300 Tumide] *inflate, arrogans, æmide, vt veteres dicebant.*

312 Supplex paternus] *vehementer hoc auget crudelitatem. nam Plato lib. 5. de legib. scribit omnium, tam in peregrinos quàm in ciues peccatorum maximum esse, quod in supplices committitur. Quare meritò Triphiodorus hoc ipsum exaggerauit. cùm enim narrasset Pyrrhi facinus, addit illum neque æqualem Priamo Pelei caniciem reueritum, neque ipsum Priamum, cui* καί περ ἐὼν βαρὺ μηνις, ἐφείσατο τὸ πρὶν Ἀχιλλεὺς, etiam grauiter iratus existens Achilles ante pepercerat. *& propterea Neoptolemum vocat* σχέτλιον impium. 313 Hostésque] *pepercit parens meus supplici, ego hosti non peperci. peruicaciâ in hostem, beneficentiâ aduersus supplices vtendum scio. horum vitæ consulendum, illi euitandi.*

315 Aiaci] *Iliad. ί.* 323 Thessalis] *in hoc carmine malo*, Thessalicis, *in sequ.* Thessalis. *vt habent Lugdunens. ceteri vitiosi.*

329 Nunc misericors] *ironicè. nam sensus postulat vt neget misericordem esse. Moguntin. eodem sensu*; non, *pro*, nunc. *Porrò loquitur ex aliorum consuetudine. nam Stoici misericordiam animi vitium ex alterâ extremitate crudelitati oppositum existimabant, quod probare nititur Seneca li. 2. de Clementia. sed misericordiam tollere, humanitatem est tollere: & delirium illud Stoæ confutatum iam pridem à patribus Lactantio lib. 6. cap. 10. & 14. & D. Augustin. lib. 9. de ciuit. Dei cap. 5. & de moribus Ecclesiæ lib. 1. cap. 27. in fine. Miror hodie qui Chrysippum defendant, Lactantium reprehendant. Si de voce misericordiæ contendunt; audiant quid cap. illo 5. de Græculis Augustinus, ne vocem culpent seculis omnibus receptam. si res displicet; quam vo-*

cula notat: tunc, si virtutem esse negant, sanè impij; qui, vel Deo adimunt, quod illi proprium cuncta sacræ scripturæ volumina proclamant; vel Deo tribui volunt aliquid minus perfectum, & reprehensione dignum. damnāt Ecclesiam; quæ misericordiam & miserationem laudat, suadet, amplectitur. Christum Dominum damnant, qui non semel misertus & miseratus aliena mala, non semel ingemuit, & fleuit. At inquiunt, de animi affectu loquimur. Discite ergo rectius tutius philosophari: & animi has affectiones seu paßiones per se nec bonas nec malas esse, sed virtutis aut vitij rationem, ex recto vel obliquo vsu accipere. Aristoteles 2. Ethic. cap. 5. & D. Thomas 2. 2. q. 35. a. 1. docebunt; quos ad vnum omnes hîc sequuntur, qui sanè sapere & sobriè à sanis & sobriis iudicantur.

332 Lex nulla capto parcit] *nam quod bello capti non occidantur, non legis ciuilis sanctione, sed hominum magis clementiâ initio receptum; qui captiuos seruare, quàm occidere maluerunt. Vnde & dictos seruos Iustinianus censuit §. serui autem. de iure person. alij malunt à seruiendo dictos: & Iustinianum rident. idem tamen Pomponio visum prius;* Seruorum *(ait)* appellatio ex eo fluxit, quod Imperatores nostri vendere captiuos, ac per hoc seruare, nec occidere solent. *l. pupillus. 139. D. de rer. & verb. signif. Quasi, non antequam seruiant, seruati sint. Ait Seneca, licere captos occidere. ita initio creditum Barbaris, Græcis, & Romanis: sed Romani postea sustulere iniquam illam potestatem. l. 1. D. de his qui sunt sui vel. al. iur.*

336 Iactas] *alij* iacta. *in præced. versic. Etbius:* Minimum debet libere.

338 Scelere quæ fratrum] *apud Sophoclem Teucer Agamemnoni:*

Ἀτρέα δ᾽ ὃς αὖ σ᾽ ἔσπειρε δυσσεβέστατον
προθέντ᾽ ἀδελφῷ δεῖπνον οἰκείων τέκνων:
Tuum satorem autem Atreum sacerrumum
Fratri vorandos apposisse liberos.

340 Atrei &] *Teucer quoque hanc ignobilitatem non reticuit:*

οὐκ οἶσθα σοῦ πατρὸς μὲν, ὃς προὔφυ πατὴρ,
ἀρχαῖον ὄντα Πέλοπα Βάρβαρον Φρύγα;
Nescis tui qui prosator patris fuit
Pelops vetustus, eum fuisse barbarum?

341 Ex virginis] *vicißim sic Agamemnon Teucro:*

σέ τοι τὸν ἐκ τῆς αἰχμαλωτίδος λέγω.
ἦπου τραφεὶς ἂν μητρὸς εὐγενοῦς ἄπο,
ὑψήλ᾽ ἐκόμπεις, κἀπ᾽ ἄκρων ὡδοιπόρεις.
Tibi dico captæ matris ancillæ genus.
Ingenua quòd si sustulisset te parens,
Quantum tumeres, teque celsum attolleres.

Furtiuo stupro] *hoc Agamemnoni Teucer ingerit:*

αὐτὸς δὲ μητρὸς ἐξέφυς Κρήσσης, ἐφ᾽ ᾗ
λαβὼν ἐπακτὸν ἄνδρ᾽ ὁ φυτεύσας πατὴρ,
ἐφῆκεν ἐλλοῖς ἰχθύσιν διαφθοράν.
Te mater autem Cressa protulit, suus

Quam

Quam deprehendit viro cum alieno pater
Mutísque iecit pabulum natantibus.

342 Sed nondum viro] *Quærebat apud Suetonium Tiberius, quomodo id temporis Achilles fuerit vocatus? respondet Hygyn. in fab. cap. 96. à capillorum colore tunc* Pyrrham *dictum. sic explico & castigo ista Sidonij in carmine ad Felicem :*

Inde Scyriadum datus parenti,
Falsæ nomina pertulisse Pyrrhæ:
Atque inter tetricæ choros Mineruæ, *&c.*

describit elaborato sermone, vt solet, Tertullianus lib. de pallio cap. 4. Naturam concussit Larisseus heros in virginem mutando. ille ferarum medullis educatus, vnde & nominis consilium, quandoquidem labiis vacuerat ab vberum gustu: ille apud rupicem, & siluicolam, & monstrorum eruditorem scrupeâ scholâ eruditus. Feras in puero matris sollicitudinem. patiens certè iam vstricolas, certè iam virum alicuius clanculo functus, adhuc sustinet stolam fundere, comam struere, cutẽ fingere, speculum consulere, collũ demulcere, aurem quoque foratu effeminatus: quod illi apud Sygeum statua seruat. planè postea miles est. necessitas enim reddidit sexum. de prœlio sonuerat, nec arma longè. Ipsum (*inquit*) ferrum virum attrahit. Ceterum si post incentiuũ quoque puella perseuerasset potuit & nubere. Ecce itaque mutatio: monstrum equidem geminũ, de viro femina, mox de feminâ vir. *Hæc Septimius, vnde apparet turpitudo transfigurati sexus, quam hîc Pyrrhi natalibus aspergit. Nondum virum, veteres* improlem *vocabant teste Victorino libro 1. artis Grammat.* Alludit ad Homeri locum.

346 Paridis] *sed ex insidiis iuuante Apolline Paridem, & eminus sagittâ missâ, vt docent Smyrnæus lib. 3. Dictys lib. 4. Pausanias in Attic. Ouidius in Metamorph. & alij. ideo subdit:*

Quem nec Deorum cominus quisquam petiit.

352 Rati] *quædam schedæ* ; ratis.

354 Mundi fragor] *terræmotum; cuius mira descriptio apud Xiphilin. in Traiano, genera, quæ sint tradunt Aristot. lib. 2. Meteor. cap. 7. Seneca li. 6. Nat. quæst. & Plinius lib 2. cap. 79. & seq.*

355 Stella] *cometes, quem Seneca stellam esse censuit lib. 7. Nat. quæst. Verius tamen, stellæ differunt à cometis, vt docent, Aristot. li. 1. Meteor. c. 7. Plinius lib. 2. c. 22 & est communis opinio philosophorum & astronomorum.*

Longâ flammâ] *extento & diffuso crine.*

358 Calcha] *de quo recondita quædam Leonicus lib. 3. var. hist. cap. 63.*

362 Ionidesve] *virgines Argiuæ. de Ioniâ diximus nonnulla alibi, eam describit Plinius lib. 5. cap. 29. Quis primus Ionas in oppida compulerit, cùm nusquam legissem, docuit me hoc fragmentum Nicæneti, apud Parthenium; de Cauno, Biblidis fratre:*

* αὐτὰρ ὅγε προτέρωσε κιὼν οἰκούσιον ἄστυ
κτίσατο Τραγασίη δὲ καλαινέες εἴχετο παιδί,

*Miletus.

ἥ οἱ Καῦνον ἔτικτεν, ἀεὶ φιλέοντα θέμιστας.
γείνατο δ᾽ ἐραδαλῆς ἐναλίγκιον ἀρκεύθοισι
Βιβλίδα, τῆς ἤτοι ἄεκων ἠράσατο καῦνος.
βῆ δ᾽ ἐφερένιδιος φώγων ὀφιώδεα κύπρον,
καὶ Κάπρος ὑλιγενὲς, καὶ κάρια ἱρὰ λοετρὰ,
ἔνθ᾽ ἤτοι πτολίεθρον ἐδείματο πρῶτος Ἰάνων.

N. Longius inde abiens vrbem construxit: at ipsi
Tragasiæ vxori semper coniunctus ab illâ
Suscepit Caunum gaudentem legibus æquis,
Atque etiam excelsis similem suscepit ab illâ
Biblida iuniperis; quam inuitus Cadmus amauit.
Quare abiit fugiens Cyprum serpentibus auctum,
Siluosúmque Caprum, Carum quoque balnea sacra.
Postque vrbe inclusit constructâ primus Iönas.

Hoc loco Iönides dicuntur Inachides seu Argiua.

367 Turre de summa] *Moguntin.* turre de durâ. *Herbipol. & Veneti;* turre reclusus cadat. *an voluerunt edere;* turre detrusus. *nihil muto, à Basileens. Lugdun. & Lipsiens. lectione;* turre de summâ.

IN CHORVM.

Hic chorus impius est, & animam humanam asserit perire cum corpore: quæ Stoicorum sententia fuit, vt docet Stobæus in Physic. eclog. pag. 109. & 106. Zenonis vt tradit auctor lib. de spiritu & animâ. tom. 3. Aug. & Senecæ, vt patet ex epist. ad Lucilium & Consolat. ad Martiam, & ei meritò hanc sententiam tribuit Tertullianus lib. de resurrectione carnis; quæ fuit Stoicis cum Epicureis communis, & paucis philosophis, quos recensent Aristot. lib. 1. de animâ, & Plutarchus lib. 4. placit. cap. 7. & Theodoretus lib. 5. Græcan. affection. sed hi inferioris subsellij omnes, vt & Plinius lib. 7. Nat. hist. & Lucretius Epicureus lib. 3. de rer. Nat. Nam Galenus non satis sibi ipsi consentire videtur. modò dubitare se ostendit, modò videtur in Epicureorum errorem delabi, si Cano credimus lib. 12. de locis cap. 15. modò apertè immortalem fatetur eam quâ intelligimus, vt lib. 9. de placit. cap. 16. & li. de vteri conceptu. Aristotelem, etsi quidam velint eum impietatis crimine onerare, etiam grauissimi scriptores; verius tamen est, animam humanam immortalem esse credidisse, vt mox docebo. De Platone nihil dubitandum; nec fuere, qui dubitent. Non tamen defuere olim hæretici, qui ad reijciendos Mosis libros contenderent ipsum animam nostram mortalem statuisse, dum dixit: Animam omnis carnis esse in sanguine. Leuit. 17. Et esse possent minus prudentes, qui ex Patribus idem se colligere crederent, quorum nonnulli animam humanam (de hac enim solâ nunc loquimur) corpoream esse significant; eo quòd solus Deus illis incorporeus, & in sacris litteris anima sanguis vocetur, & animæ membrorum mentio fit, Lucæ 16. & alia nonnulla quæ adducunt. Verùm hi patres tantùm voluere, eas Dei comparatione, non posse sic absolutè incorporeas dici, quemadmodum Deus est incorporeus, vt docet Xistus Senensis li. 6. annot. 35.*

* Tertull. in lib. de anima. Orig. lib. 1. περὶ ἀρχῶν c. 8. & tract. 30. in Ioan. Cassian. in collat. Gennadius in lib. de Eccles. dogmat. Pascasius Diaconus lib. 2. de Spiritu sancto. Faustus lib. 2. de creatur. & alij.

Et quod anima in sanguine dicitur, vel sanguis ei tribuitur, vt Gen. 9. Sanguinem animarum vestrarum requiram: *similitudine quadam (vt vult D. Aug.) anima dicitur sanguis, quia vt inter humores omnes potissimùm viuit animal sanguine: sic etiam intelligimus animam id esse, qua vitam ducimus.* *Et esse in sanguine animã nihil aliud est (D. Epiphan. teste hær. 56.) quàm quod sine sanguine viuere non possumus. Animæ autem membra tribuuntur, vt Deo; quia officiis membrorum fungitur. Nulli ergo Theologi, nulli sani philosophi hoc opinati, quod vult Seneca; nisi fortaßis Alexander Aphrodisæus; qui ex quattuor elementis componit. Quomodo igitur anima habet potestatem quarundam actionum, quæ nunquam fuerunt in potestate vllius elementi, vt mouendi antrorsum, retrorsum, dextrorsum, læuorsum? nihil enim in vllo composito, quod actu non fuerit in principiis eius essentiam constituentibus. nam principia huiusmodi sunt actus eorum, quorum sunt principia. Hanc hæresim, quibusdam Arabibus tribuunt Eusebius lib. 6. hist. & D. Augustin. hæres. 83. quatenus semel animas mori contendebant, & postea resurgere non amplius morituras: quod etiam videntur voluisse Netopsychitæ apud Damascenum lib. de hæresibus. Et vereor, ne non satis longè ab illâ recesserint recentiores quidam Aristotelei, qui conantur in eam philosophorum principem pertrahere, vt Pet. Pomponat. in lib. de animæ immortal. & Simon Portius in lib. de mente humana. Pomponatij argumenta dissoluit Contarenus editis cõtra illum, etsi non nominat, libb. de animæ immortalitate. Portij argumenta omnia refellunt Mar. Antonius Natta in lib. de animæ immortal. & Iacob. Ant. Marta Neapolitan. in Apologia contra Portium. & Anton. Mirandulan. in singula. certam. lib. 11, 12, 34. vsque ad 39. Fusè etiam Naclantus tomo 2. in disp. de animæ immortal. & Iulius Castellanus Fauentinus in tribus libris de animæ immortalitate; nostri quoque Fran. Toletus in lib. 3. de anima, Aristot. & Ben. Pererius lib. 6. Nat. Princip. cap. 19. & seqq. dicam & ego nonnulla, sed breuiter.

*D. Aug. lib. 2 cont. adu. legis cap 6. vide Xist. Senen lib. 8. bibl. c. vlt.

In primis animam hominis incorpoream esse & immortalem voluêre præstantißimi quique philosophi, Mercurius Trismegistus in epist. ad Æsculap. & dial. 1. & post eum Pherecydes Sirus eius discipulus (errauit Cicero putans hunc primum auctorem) cui illam tribuit præter Ciceron. 1. Tusculan. Lactantius lib. 7. cap. 3. tenuit idem Thales Milesius, teste Laërtio lib. 1. & Pherecydæ discipulus Pythagoras, teste Cicerone. & omnes discipuli Pythagoræ, vt Timæus apud Platonem, & Archytas apud Iamblichum in lib. de myster. quamuis hi errarunt, quoniam de brutorũ animabus idem existimabant.

Tenuit Plato constantißimè in Phædro, Phædone, Timæo, Philæbo, Menone, lib. de repub. & epist. cuius loca recensent Fauentinus in d. opere, & Pererius d. lib. 6 cap. 18. Tenuit Galenus, vt dixi; & Hippocrates in lib. de carnibus. Tenuere, magistrum secuti, Platonici omnes, non Christiani modò, vt D. Greg. Nyssenus, D. August. D. Iustinus, Aenæas Gazæus; cuius manuscr. exemplar Græcum (nondum puto excusum esse Græcè) habetur Louanij in collegij nostri Bibliothecâ; dialogo, de animæ immortalitate. Sed & pagani quoque Platonici, Plotinus, Iamblichus, Porphyrius, Proclus, Psellus, Gemistus

Phleton,

Phleton, Alcinous, Apuleius, & reliqui. de brutorum animabus etsi in Phædone valde insinuet eas quoque æternas; verius tamen puto mortales posuisse, vt docent Philopon. in proœm. lib. de animo, Bessarion lib. 2. contra Trapezunt. & Marsil. Ficin. in Theolog. Platon.

Tenuit Aristoteles, etsi Gazæus & alij nonnulli cũ Plutarcho, & Aphrodisæo, Aristotelis mentem sequius interpretentur: vel, cum Scoto, Herueo & Nypho dubiam fuisse putent: tenuit tamen, vt communius hodie plerique cum D. Thomâ, Albert., & omnibus ferè Scholasticis; cum Themistio, Simplicio, Philopono, Theophrasto, Olympiodoro, & vtroque Ammonio, nobiliores Peripatetici, Contarenus, Mocenicus, Anton. Mirandulanus, Mar. Ant. Ianua, Montecatinus, & alij eum sunt interpretati. Quid aliud illa sonant? λείπεται δὲ τὸν νοῦν μόνον θύραθεν ἐπεισιέναι, καὶ θεῖον εἶναι μόνον. οὐδὲ γὰρ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ κοινωνεῖ σωματικὴ ἐνέργεια: *nisi, solam mentem extrinsecus aduenire, diuinam esse solam, & nullam actioni mentis nostræ, cum corporeis actionibus communionem intercedere? lib. 2. de animal. gener. cap. 3. Deinde nonne in lib. de animo apertè id se sentire insinuat?* ὁ δὲ νοῦς, ἔοικεν ἐγγίνεσθαι, οὐσία τις οὖσα, καὶ οὐ φθείρεσθαι. μάλιστα γὰρ ἐφθείρετ' ἂν ὑπὸ τῆς ἐν τῷ γήρᾳ ἀμαυρώσεως. νυνὶ δ' ὥσπερ ἐπὶ τῶν αἰσθητηρίων συμβαίνει. εἰ γὰρ λάβοι ὁ πρεσβύτης ὄμμα τοιονδὶ, βλέποι ἂν, ὥσπερ καὶ ὁ νέος, ὥστε τὸ γῆρας, οὐ τῷ τὴν ψυχὴν πεπονθέναι τι, ἀλλ' ἐν ᾧ, καθάπερ ἐν μέθαις καὶ νόσοις. καὶ τὸ νοεῖν δὴ καὶ τὸ θεωρεῖν μαραίνεται. ἄλλου τινὸς ἔσω φθειρομένου, αὐτὸ δὲ ἀπαθές ἐστι, τὸ δὲ διανοεῖσθαι καὶ φιλεῖν ἢ μισεῖν, οὐκ ἔστιν ἐκείνου πάθη, ἀλλὰ τουδὶ, τοῦ ἔχοντος ἐκεῖνο, ᾗ ἐκεῖνο ἔχει. διὸ καὶ τούτου φθειρομένου, οὔτε μνημονεύει, οὔτε φιλεῖ, οὐ γὰρ ἐκείνου ἦν, ἀλλὰ τοῦ κοινοῦ, ὃ ἀπόλωλεν. ὁ δὲ νοῦς ἴσως θειότερόν τι καὶ ἀπαθές ἐστι. Intellectus autem extrinsecus aduenire videtur, & substantia quædam esse & non corrumpi. Maximè enim corrumperetur, ab eâ debilitatione quæ senio contingit. Nunc verò non aliter euenit, quàm in sensuum organis. Si enim seni iuuenilis oculus daretur, cerneret vt iuuenis. Quamobrem nihil anima à senio patitur, sed quia id in quo est patitur, senescere videtur. sicut in ebrietatibus & morbis fit. Ipsum igitur intelligere ac cõtemplari marcescit, alio quodam interius corrupto: ipsa verò mens impatibilis est. ratiocinari autem, & amare, & odisse, non sunt illius affectiones, sed eius quod mente præditum est, vt eâ præditum. Quare hoc corrupto, mens non amplius recordatur, nec amat; non enim hæc mentis erant, sed compositi cõmunis quod interiit. Intellectus autem seu mens fortè diuinum quid est, & passionis expers. *Ad quæ verba Philopon. & alij monent addidisse* τὸ ἴσως, *non quòd dubitaret, sed quòd nondum id perfectè demonstrasset: & manifestum esse eum de nostrâ rationali animâ loqui; ineptos verò vanos esse qui aliud existimarunt. Nam mox subdit* εὐλογώτατον γὰρ εἶναι τοῦτο προγενέστατον καὶ κύριον κατὰ φύσιν. rationi maximè conuenit esse nobilissimum quiddam mentem, & quando naturæ ordo retinetur, tunc illam ceteris partibus dominari. *Lib. deinde sequ. scribit* nihil vetare quasdam animæ partes esse separabiles à corpore, cùm corporis nullius

Contaren. in lib. 2 de immortal. anim. Mocenicus in lib. 1. de transf. homin. ca 18. 19. & seq. Mirandulan. in euers. singular. certamin. ceteri in 3. de anima. tex. 65. & 66.

Lib. 1. tex. 82.

Lib. 2. tex. 11.

nullius ſint actus: etſi partes eius aliquæ ſeparabiles non ſint. οὐ μὴν, tex. 21.
ἀλλ' ἐνιάγε οὐδὲ κωλύει, διὰ τὸ μηθενὸς εἶναι σώματος ἐντελεχείας, & cæt.
poſtea, ſpeculatiuum aliud genus animæ & ſeparabile eſſe ab aliis, ſicut
perpetuum à corruptibili *docet*: ceteras autem animę partes ſeparabiles
non eſſe, vt quidam voluerunt. περὶ δὲ τοῦ νοῦ καὶ τῆς θεωρητικῆς δυνά-
μεως, οὐδέπω φανερόν. ἀλλ' ἔοικε ψυχῆς γένος ἕτερον εἶναι. καὶ τοῦτο μόνον ἐν-
δέχεται χωρίζεσθαι, καθάπερ τὸ ἀΐδιον τοῦ φθαρτοῦ, τὰ δὲ λοιπὰ μόρια τῆς
ψυχῆς, φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι οὐκ ἔστι χωριστὰ καθάπερ φασί τινες *Et lib*. 3.
affirmat mentem eſſe ſeparabilem, immiſtam, & impaſſibilem ἀπαθὲς ἄρα
δεῖ εἶναι. *item* ἀμιγῆ εἶναι, & οὐδὲ μεμίχθαι εὔλογον αὐτὸν τῷ σώματι, & tex. 1. 4.
ſubiungit organis carere. & poſtea, ſenſitiuum non eſſe ſine corpore; in- tex. 6.
tellectiuum verò prorſus à corpore ſeparari. τὸ μὲν γὰρ αἰσθητικὸν οὐκ ἄνευ tex. 7.
σώματος, ὁ δὲ νοῦς χωριστός. & *addit*, intellectum eſſe per ſe intelligibi- tex. 15.
lem & intelligentem, quoniam in his quæ materiâ carent idē eſt quod
intelligit, & intelligitur. ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἄνευ ὕλης, τὸ αὐτό ἐστι τὸ νοοῦν καὶ τὸ
νοούμενον. & *clarius*, καὶ οὕτως ὁ νοῦς χωριστὸς καὶ ἀμιγὴς καὶ ἀπαθὴς τῇ οὐσίᾳ
ὢν ἐνεργείᾳ. & hic intellectus eſt ſeparabilis, & immiſtus, & impatibilis, tex. 19.
ſubſtantia ſemper actu exiſtens. & *mox*: χωρισθεὶς δὲ ἐστι μόνον, τοῦθ' ὅπερ tex. 20.
ἐστι, καὶ τοῦτο μόνον ἀθάνατον καὶ ἀΐδιον. Segregatus eſt animus ſolus, quic-
quid eſt, & hoc ſolùm eſt immortale & ſempiternum. *Nec difficile id
ipſum ratione probare. Nam (vt dictum) animus natura Ariſtoteli diuinum
quid: & eidem nullum cæleſte ſeu diuinum corruptibile. Item negabat Ari-
ſtoteles, ex nihilo aliquid produci poſſe; quod ſequeretur, ſi anima mortalis.
nam eſt illi anima quid ſimplex & incompoſitum. ergo non habet principia in
quæ redigatur. icc irco ſi interit, redigitur in nihilum. fit ergo ex aliquo nihil.
cur non igitur ex nihilo aliquid? Prætereà eſt Ariſtoteli actus,* ἐντελέχεια *&
principium eſſendi & agendi. ſed ſi eſt actus, eſt quid ſimplex, non compoſi-
tum. nam compoſitum eſt potentia, partes eius ſunt actus. Rurſus ſi eſt prin-
cipium eſſendi & agendi; non eſt quid compoſitum. tunc enim partes eius eſ-
ſent principium. ſed nullum eſt principium eſſendi, cui præter Deum aliud ſit
principium. ergo non eſt Ariſtoteli aliquid compoſitum. ergo illi anima eſt
ſimplex. ſed huiuſmodi ex nullis principiis componitur. ergo nec in vlla poteſt
reſolui. Vnde apparet omiſſis aliis, quæ adduci poſſent, eos qui volunt Ariſto-
telem animam rationalem interitus non expertem cenſuiſſe (vt ait Michaël
Epheſ. in lib. 10. ad Nicomach.)* οὐδὲν τι λέγουσιν ἀληθές. *Quare facilè cre-
diderim, quod refert Themiſtius in 3. de animâ, ſcripſiſſe philoſophum Dia-
logum quendam ad Eudemum Ciprium, in quo fusè immortalitatem animi
probarit; cùm id ipſum non obſcurè à Cicerone lib. 1. de Diuinat. & Plu-
tarch. in Conſolat. ad Apollonium, & in vitâ Dionis confirmari, iam alij
monuerint. Tenuerunt idem philoſophi, quos refert Theodoretus lib. 5. cura-
tion. Græcanicar. Eugubinus lib. 9. de perenni philoſoph. cap. 12. & 13. cona-
tur eam Stoicis aſcribere, maximè Senecæ, & cap. 16 & 17. Epicteto, eo quòd
à Deo creatam, Dei partem, abſciſſum quid & emanans à Deo eſſe dixerint,
& poſt mortem quietem homines manere, & ſimilia: ſed non aduertit, hæc*

Hugo de ſancto Victore lib. de ſpir. & anim â c. 38. *Triplicem vim animæ, id eſt, ſenſualem, rationalem & intellectualem, philoſophi partes vocant, non integrales, ſed virtuales, quia potentiæ ſunt.*

explicanda ex Stoicorum sententiâ, quibus ipse Deus mortalis, & finem habiturus, & quies illa, nil nisi ad nihilum penitus redactio: quare Tertulliano, Theodoreto & Stobæo assentior. Animæ verò immortalitatē illi crediderunt; quos propterea occidisse se, vt perpetuò viuerent, legimus apud Lactantiū li. 3. diuin. instit. cap. 18. D. Hieronymum in lib. contra Iouinian. & D. August. lib. 1. de Ciu. Dei cap. 2. etsi de Vticensi Catone, quia Stoicus fuit, non immeritò dubites; nisi eâ in parte Academiæ sectator, cetera Stoicus. Defendunt eandem Cicero 1. *Tusc. Plutarchus lib. de fortitud. & lib. de serâ Numinis vindicta, Macrobius in somn. Scipionis, & alij: Poëtæ quoque Latini, qui partim inferni pœnas sceleribus propositas, partim hanc animorum durationem celebrarunt; vt Seneca, ex personarū quæ loquebantur, non animi sui sententia, in Herc. Oetæo & Furente, & in Thyeste, & auctor Octauiæ; & Virgilius, etsi hîc fortè animum ex igne velut materiâ composuerit: Ouidius, non tam quidem in Metam. 15. inquiens:* Morte carent animæ, *loquitur enim Pythagoras trāsmigrationis auctor, & de brutorū quoq; quam in Tristibus:*

——nil non mortale tenemus,
Pectoris exceptis, ingeniíque bonis.

Manilius lib. 4.

An dubium habitare Deos sub pectore nostro,
In cælumque redire animas, cælóque venire.

sed hoc quoq; ad Stoicorum mentem dictum. Claudianus, de animâ rationali:

Hæc sola manet bustóque superstes
Euolat—— *denique Silius Italicus lib. 15. & Horatius, postquam deseruit Epicurum; Iuuenalis, Lucanus & alij. Ex Græcis Homerus, Euripides, Æschylus, Theognis, ceteri innumeri. paucorum testimonia adscribam, sed illustriora. Phocylides:*

ψυχαὶ γὰρ μίμνουσιν ἀκήριοι ἐν φθιμένοισι.
πνεῦμα γάρ ἐστι θεοῦ χρῆσις θνητοῖσι καὶ εἰκὼν.
σῶμα γὰρ ἐκ γαίης ἔχομεν καὶ πάντες ἐς αὐτὴν
λυόμενοι κόνις ἐσμὲν, ἀὴρ δ' ἀνάπνευμα δέδεκται.
Nulla lues animas defuncto corpore tangit.
Spiritus ille Dei est homini concessus imago.
Corpus terra dedit; versi, nisi puluis, in ipsam
Nil sumus: ast animæ spiracula suscipit æther.
ψυχὴ δ' ἀθάνατος καὶ ἀγήρως ζῇ δια παντὸς.
Morte carent animæ, & senij expertes semper viuunt.

Pythagoras:
ἡνιοχον γνώμην στήσας καθύπερθεν ἄριστην.
ἢν δ' ἀπολείψας σῶμα ἐς αἰθέρ' ἐλεύθερον ἔλθῃς,
ἔσσεαι ἀθάνατος θεὸς, ἄμβροτος, οὐκ ἔτ θνητός.
Optima dux ratio aurigæ te more gubernet.
Æthereum posito cùm liber adiueris orbem
Corpore, tum viues æternum, more Deorum.

Apud Clementem Alexandrin. in Stromat. li. 4. Epicharmus: εὐσεβῆς νόῳ πεφυκὼς, οὐ πάθοις οὐδὲν κακὸν κατάθανων, ἄνω τὸ πνεῦμα διαμένει κατ' οὐρανον·

ψύχαι

ψύχαι δὲ ἀσεβῶν ὑπερανιοι ἐπὶ γαῖα πετῶνται ἄλγεσι φονίοισι, ὑπὸ ζάγλαις ἀφύκτοις κακῶς. εὐσεβῶν δ' ἐπουράνιοι νεῦσι κόλποις μακάρων, μέγαν ἀείδουσιν ἐν ὕμνοις. Si pietatem animo coluisti, nil mali post obitum patieris. superius manet in cælo spiritus: impiorũ verò animæ sub cælo vagæ, doloribus summis cruciatibusque ęternis malè exagitantur. Piorum animi cælestes, sinu beatorũ recepti, magnũ celebrant hymnis. *Sophocles*:

Ἔσαι γὰρ, ἔσαι κεῖνος αἰώνων χρόνος,
ὅταν πυρὸς γέμοντα θησαυρὸν χάσῃ
χρυσωπὸς αἰθὴρ, ἡ δὲ βοσκηθεῖσα φλὸξ
ἅπαντα τὰ ἐπίγεια καὶ μετάρσια
φλέξει μανεῖσα, ὅταν δ' ἐκλίπῃ τὸ πᾶν,
φροῦδος μὲν ἔσαι κυμάτων ἅπας βυθὸς,
γῆ δ' ἑδράνων ἔρημος, οὐδὲ ἀρ' ἔτι
πτερωτὰ φῦλα βαςάσει πυρουμένη.
καὶ γὰρ καθ' ἅδην δύο τρίβους νομίζομεν,
μίαν δικαίων, χ' ἀτέραν τῶν ἀδίκων,
εἶναί τε ὅρον, κἄπειτα σώσει πάνθ' ἃ προσαπόλωλεν.

Erit enim, erit illud seculorum tempus,
Cùm plenum ignis thesaurum laxabit
Igneus æther, pastúque flamma
Omnia & terrestria & sublimia
Comburet insaniens. Vbi deinde desierint omnia,
Nusquam erit fluctuum omnis gurges,
Erítque terra sedibus deserta, nec amplius
Volucrum genus portabit dum ardebit.
Nam ad inferos duas semitas existimamus,
Vnam iustorum, alteram iniustorum,
Erítque terminus. deinde seruabit omnia quæ perierint.

Hos tres citat D. Iustinus lib. de monarchia.

Philemon.

Οἴει σὺ τοὺς θανόντας, ὦ Νικόςρατε,
τρυφῆς ἁπάσης μεταλαβόντας ἐν βίῳ,
καὶ γῆν καλύψειν, ὡς ἀπὸ τοῦ πάντ' εἰς χρόνον
πεφευγέναι τὸ θεῖον. ὡς λελήθοται;
ἐςὶν δίκης ὀφθαλμὸς ὃς τὰ πάνθ' ὁρᾷ.
εἰ γὰρ ὁ δίκαιος καὶ ἀσεβὴς ἕξουσιν ἕν,
ἁρπάζ' ἀπελθὼν, κλέπτ', ἀποςέρει, κύκα·
μηδὲν πλανηθῇς, ἔςι κἀν ᾅδου κρίσις,
ἥνπερ ποιήσει Θεὸς ὁ πάντων δεσπότης,
οὗ τοὔνομα φοβερὸν, οὐδ' ἂν ὀνομάσαιμ' ἐγώ.

Respicit ad nomen ineffabile tetragrãmatum.

Putásne tu mortuos, ô Nicostrate,
Omnibus deliciis in vitâ potitos,
Terrâ ita tectum iri; vt deinceps in omne tempus
Effugerint numen, tanquam latuerint?
Est æquitatis oculus, qui omnia videt.

Si enim iustus & impius eadem conditione futuri sunt;
I, rape, furare, frauda, misce. sed
Errare noli. est & apud inferos iudicium.
Quod faciet Deus omnium Dominus;
Cuius nomen formidabile ne nominare quidem ausim.

Euripides:

ἄφθονον βίου μῆκος δίδωσι πρὸς κρίσιν·
ὅστις δὲ θνητῶν οἴεται τοὐφ' ἡμέραν,
κακόν τι πράσσων, τὸν Θεὸν λεληθέναι,
δοκεῖ πονηρὸς, καὶ δοκῶν ἁλίσκεται
ὅταν σχολὴν ἄγουσα τυγχάνῃ δίκη.
ὁρᾶθ' ὅσοι νομίζετ' οὐκ εἶναι Θεὸν,
δὶς ἐξαμαρτάνοντες οὐκ εὐγνωμόνως.
ἔστιν γὰρ, ἔστιν· εἰ δέ τις πράσσει κακῶς,
κακὸς πεφυκὼς, τὸν χρόνον κερδαινέτω,
χρόνῳ γὰρ οὗτος ὕστερον δώσει δίκην.

Satis longam vitam dat ad iudicium.
Quisquis verò mortalium putat, dum interim
Malum aliquod facit, se latere Deum,
Is videtur malus: & dum videtur, capitur
Cùm ocium agit iustitia.
Hæc perpendite, quicumque existimatis non esse Deum.
Bis peccantes non ritè.
Est enim, est. quod si quis malè facit,
Et est malus; tempus sanè lucretur:
Nam tempore postea dabit pœnas.

Atqui sic putandum, si sit anima mortalis. interit enim corpus: si & illa; quid reliquum? nisi vt cum Simonide impio, canamus:

τοῦτο κενεῖς ἀΐδαν, κενεὰ διανήχεται ἀχώ,

Item:

πάντα γὰρ μίαν ἱκνεῖται δασπλῆτα χάρυβδιν,
αἱ μεγάλαι ἀρεταὶ, καὶ ὁ πλοῦτος.
βιοτῆς μὲν γὰρ χρόνος ἐστὶ βραχὺς, κρυφθεὶς δὲ
ὑπὸ γῆς κεῖται νεκτὸς τὸν ἅπαντα χρόνον.

Nihil ad inferos præter sonum transit inanem.
Item: Omnia enim perueniunt ad vnam voraginem diram
Et magnæ virtutes & diuitiæ,
Tempus enim est breue viuendi. semel verò situs
Sub terrâ iacet mortuus per omne æuum.

quid, nisi vt cum Sardanapalo felicitatem in rebus fœdissimis collocemus? Nam si cum corpore perit anima; pro operibus nullum vel præmium sperandum, vel pœna pertimescenda. quod videns D. Augustinus meritò professus est; se, si mortalis est anima, palmam Epicuro tribuere, & in eius sententiam mente statim concessurum, lib. 6. confess. cap. vlt. Sed quid testimoniis Gentilium

lium colligendis lectorem moror? Omnes ferè nationum omnium sapientißimi sic olim sunt arbitrati. de Chaldæis id certum est Zoroastris, & multorum testimonio; item de Iudæis (præter Sadducæos) & Ægyptiis, vt docent, adductis testimoniis, etiam Oraculorum, Iosephus lib.1. contra Appion. Eusebius lib.1. de præparat. Euangel. & Lactantius lib.7. & Philostratus in vitâ Apollonij lib.8. De Græcis iam docui, & testis Plato lib.10. de repub. & in Apolog. De Persis & Medis, Xenophon in Cyropæd. de Romanis Cicero 1. Tusculan. & lib. de Senect. & in somn. Scipion. De Thracibus, Theodoret. lib.5. De Gallorum Druidibus, & Maßiliensibus, Cæsar lib.6. bell. Gall. & Valer. Maximus lib.2. cap.1. De Bracmanis & Gymnosophistis, Philostratus in Apollonij vita, & D. Antoninus 1. par. hist. tit.4. cap.2. Et epistolæ Indicæ, & Iaponicæ nostri ordinis hominum testantur, Chinarum, Iaponiorum, & Indorum maximâ ex parte hanc esse sententiam. vt verè Plato in libb. de legibus & in Apolog. dixerit hunc esse sermonem constantem, vnanimiq; omnium testimonio corroboratum, quem fontem aliquem magnũ vnde fluxerit, auctoritatemq; maiorem, quàm humanam habuisse, necesse sit. verè. nã habuit ipsum lumen naturæ, & lumen certius fidei diuinitus cælo missum. Vtrumque non difficulter ostendam, non quòd non plerique iam ostenderũt, sed quia vel me scribentem ista delectant, vel vtilitas ipsa rei tantæ, in quâ beatitatis nostræ sita fundamenta, sæpius repetita & inculcata, operæpretium pollicetur. Fidei lumen præferunt sacræ litteræ, concilia, & conscripti illi Ecclesiæ patres. docent enim non obscurè, primò animam humanam esse spiritum, vt opponitur corpori & carni. Psal.30. In manus tuas cõmendo spiritum meum, *siue vt est in Hebr.* אַפְקִיד רוּחִי deponam spiritum meum, *& in Græco* παραθήσομαι: *sanè Dominus dixit Lucæ 23.* In manus tuas commendo spiritum meum. *& Ecclesiastæ cap. vlt.* reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. *vbi est pro spiritus* רוּחַ *ruah. Chaldæus autem Paraphr. exponit* spiritus animæ tuæ. *in Græco* πνεῦμα, *& frequentißimè D. Paulus spiritum seu* πνεῦμα *ponit pro animâ ad Rom.8. ad Gal.1. & prior ad Cor 5. & .7. & poster. c.7. & D. Stephan. etiam Act. 7. Et Dominus monet Ioan. 4. Deum esse spiritum, & propterea in spiritu adorandum; quod argumentum nihil valeret, nisi animus quoque noster, quo Deum vult adorari, spiritus esset. in suo ergo genere animus noster spiritus est, quo Deus in suo, hoc est, materiæ & corporis expers. Nec sanè memini* τὸ ἁπλῶς *in scripturâ spiritum poni pro animâ brutorum, sed cum addito,* spiritus vitæ, *Gen.7. vel iumentorum, aut quid simile, vnde colligi poßit, agi de animâ brutorum, non vt re subsistente, sed tanquam de aëre, qui statim euanescit. secus autem de hominis spiritu, quem absolutè sic vocat, & cui tribuit proprias actiones, vt velle, intelligere, etiã post mortem. Tradunt hoc ipsum ex professo communiter Patres, vt D. Hieron. in 10. cap. Matth. & in epist. ad Pammachium, vbi sententiam Originis, qui corpus aëreum animæ dabat, damnat; vt D. Augustin. contra Tertullian. hæres. 86. & lib. 10. super Genes. ad litt. & in epist. D. Gregor. Magnus 1. Moral. D. Chrysost. D. Nazianz. & alij. Et definitur in epist. Sophronij approbatâ* רוּחַ חַיִּים

 per

per Sex. Synod. & in Lateran. consil. sub Innoc. 3. c. firmiter. de summ. Trin. Secundò docent eandem animam esse immortalem, nec vnquam interituram. Scripturæ quidem, Sap. 3. vbi dicuntur iustorum animæ in manu Dei, nec tanget eos tormentum mortis, & spes eorum immortalitate plena. *capite 4.* Iustus si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. *& placens Deo,* raptus est, ne fictio deciperet animã illius. Consummatus in breui expleuit tempora multa. placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properauit illum educere de medio iniquitatum. *Tobiæ 12.* Eleemosyna à morte liberat, & facit inuenire vitam æternam. *non à corporis morte, sed animæ. Lucæ 10. narratur anima Lazari fuisse in sinu Abrahæ, epulonis autem in inferni cruciatu. Matth. 10. dicit Dominus homines non posse animam occidere, quem locum ibi bene ponderant Chrysost. Theoph. & D. Hieron. Denique Matth. 22. non resurrectionem modò, quamuis illam præcipuè, sed & animæ immortalitatem Dominus probat ex illo Exodi 3.* Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed Deus viuentium. *Quasi diceret: Ego sum ille Deus quem nunc pro vobis exorãt; alioqui respondere potuissent Sadducæi, esse Deũ, quem illi, quando erant, adorabant. & sic Domini argumentatio foret inualida: nec quisquam Patrum de hoc dubitauit: accuratè potiùs nonnulli cõprobarunt, vt Clemens lib. 4 Stromat. D. Ireneus lib. 2. cap. 64. D. Iustin. in Dialog. contra Triphon. & in Apolog. ad Antonin. Tertullian. lib. de Resurrect. carn. & lib de animâ, Gregor. Nissenus lib. de animâ. Lactantius lib. 7. cap. 8. & seqq. D. Chrysost. hom. 4. de prouidentiâ. D. Ambrosius lib. de bono mortis cap. 9. D. Augustinus lib. de immortalitate animæ, & lib. de quantitate animæ, & alibi. Hugo Victorinus, si ipse auctor, lib. de spiritu & animâ, in tertio tomo operum D. Augustini. Æneas Gazæus lib. de immortal. animorum, & alij. Et hoc decisum est in Conc. Viennensi sub Clemente V. & in Lateranensi sub Leone X. sess. 8. Adeo vt qui non verentur id in dubium vocare, aut à philosophiâ alienum asserere, ab Ecclesiâ damnati censeri debeant.*

Tertiò docet eadem Ecclesiæ auctoritas, animam hominis immortalem, non tantùm ex priuilegio, aut per gratiam, vel miraculum; sed naturâ suâ. Nam concilium Lateranense expressè tradit, verè, & per se, & essentialiter esse talem: & Scripturæ loca citata id videntur insinuare maximè Lucæ 12. vbi traditur nullos homines vltra corporis necem quicquam posse. Et probatur ratione. Nam naturâ suâ sunt spiritus: spiritus autem naturâ suâ est immortalis. Quod verò hæc immortalitas in conc. Constantinop. 8. act. 11. dicitur à Sophronio non naturâ, sed gratiâ seu beneficio & dono Dei cõcessa, qua phrasi multi etiã sancti Patres sunt vsi; hoc sic accipiendũ est: vt velint hoc animam non de suo habere & ex se, quasi non acceptum à Deo. Nam donum dici potest aliquando generaliter quicquid ab alio quis accepit: quo pacto ipsa etiam natura nostra, & quicquid Deus non est, Dei donum est; & ipsum quod est, Dei hoc gratiâ est. Et sic Patres voluerunt Animæ immortalitatem Dei donum, & animam diuinâ gratiâ immortalem esse; quemadmodum eadem gratiâ est anima. Solum namq; Deum habere immortalitatẽ ex se & à nullo acceptam. & sic

ψυχαὶ.

ψυχὴ αὐτοῦ.

& sic D. Paulus 1. *Timoth. vlt. dixit de Deo,* qui solus habet immortalitatem. *Alio modo donum dicitur, quicquid naturæ & essentiæ rei superadditum est; & quod non naturâ rei postulabat, vt sibi necessariũ; sed quod gratuita liberalitas auctarij loco illi gratiosè fuit elargita. hoc pacto, negandum animam esse immortalem Dei dono. Naturâ enim suâ, & per se, secundùm essentiam, talis est. Nam si hoc secundo modo foret expers interitus; moreretur anima vsque ad iudicij diem perinde ac corpus. Quia (Rom. 5.) propter peccatum mors introiuit in orbem terrarum. ergo sicuti propter peccatum, beneficium, corporibus vt non morerentur concessum, sublatũ, & proinde mox corporum mors subsecuta fuit: ita etiam beneficium illud ab animis sublatum foret, & subsecuta foret mors animorum. At fides nos docet, animos interitus expertes esse. docet ergo eadem, tales esse naturâ (hoc vltimo modo) non gratiâ, aut peculiari beneficio. Donum ergo Dei, quia naturaliter acceptũ à Deo; qui libera est omnium efficiens causa. Posset tamen Deus hanc animæ essentiam mutare, & animam corrumpere. Omnia enim dependent à Deo, qui solus primum principium cunctorum. quare possunt omnia alia ab illo corrumpi. sunt animi quidem, entia absoluta à subiecto suo & à termino; sed non à causâ: quare sunt ab alio & per aliud. At omne quod ab alio est, si id à quo dependet principium liberũ est, mutari potest. Animus igitur humanus mutari à Deo potest, & deturbari ab illâ, quam habet immortalitate. Nam si non posset, ideo non posset, quod in se haberet aliud principium resistendi diuinæ omnipotẽtiæ infinitæ. At illud principiũ à Deo dependere non posset. Deus igitur primum principiũ non foret, nec ab illo cetera cuncta dependerent. quo quid absurdius?*

Restat naturæ luce idem comprobare. potest enim, & quidem efficacißimè: sed breuior sum futurus, quia copiosißimè id D. Thomas q. de anima. & in summâ contra Gentes li. 2. & lib de potentiâ q. 3. & alibi: & ex nostris Toletus hoc prolixè præstitit in li. 3. de animâ. q. 15. & Pererius dicti lib. 6. c. 20. Duas tantùm rationes proponam. Prima ratio desumitur ex eo, quod diximus plerasque gentes omnes sòlo naturali instinctu ductas, præcipuos etiam Philosophos quibus fidei Sol non illuxerat, animæ immortalitatem cognouisse: sed huiusmodi iudicium cunctis insitum, cùm à naturæ lumine nascatur, non potest non esse certum & verum. quocirca reliquum est, naturæ faces satis hominibus ad hoc ipsum intelligendum præluxisse. Quæ ratio eleganter & robustè deducitur à Cicerone 1. *Tusculan. & mihi inter Platonicas rationes videtur præcipua, cum illâ, quæ de diuinâ prouidentia est. Nam ceteræ partim falsæ, vt quæ de reminiscentia est; partim non rectè propositæ & explicatæ, vt quæ de animâ seipsam mouente; partim probabiles tantùm sunt. sed mihi nũc non videntur examinandæ. consule, si lubet, Nicolaum Leonicum in Bembo, Pet. Nicolaum Fauentinum in lib. de animæ immortal. & Iacob. Carpentar. Comment. in Alcinoum digreß. 10. Secunda ratio meo iudicio conuincens sanã, & proteruiâ vel pertinaciâ non obcæcatam mentem est, illa quã D. Clemens Roman. lib. 3. recognit. ait se accepisse ex ore B. Petri Apostoli; si Deus iustus est, anima immortalis est: quamq; D. Chrysost. hom. 4. de prouidentiâ, & Lactantius lib. 7. cap. 10. censent tam esse claram & certam, quàm certum*

est

est & euidens, meridiano splendente sole diem esse, non noctem. Quâ ratione etiam (quicquid dicat Scotus) vsi sunt in Phædone, & in libris de repub. Plato, & Plutarchus in lib. de serâ numinis vindictâ, & Cicero 1. Tuscul. ego illam sic deduci reor commodius; Si homo habet liberum arbitrium (vt nunc suppono, & habet re verâ) actionibus suis pœnam, vel præmium meretur. Si meretur præmium vel pœnam; ad diuinam spectat prouidentiam (hanc nullus nisi ἄθεος negare potest) pœnam illam pro meritis, vel præmium reddere iis, quorum curam gerit: & si negligit, iniustus est. sed si anima hominis cum corpore interit, sæpe negliget: esset ergo iniustus. sæpe negligere, manifestum foret. Nam videmus non rarò multos improbè & sceleratè viuentes; quibus per totam vitam nihil ferè mali contingit, dignũ sceleribus: contra nonnullos iustissimè & sanctissimè vitæ cursum peragentes, continuis semper cladibus & ærumnis premi ac affligi. Si tales multi; vt iustus sit Deus, nec suæ curæ commissos negligenter habere videatur; necesse est, hos aliquando præmiũ, illos pœnam & supplicia manere. Sed non manet vllus infligendi, vel largiendi locus; si cum corpore perit animus. tunc enim nihil vel boni vel mali post mortem iis, qui nullâ sui parte sunt, potest euenire. Nec aliter diuinæ literæ diuinam iustitiam tuentur. Lucæ 16. Recordare fili, quia recepisti bona in vitâ tuâ, & Lazarus similiter mala: nunc autem hic consolatur, tu verò cruciaris. Iob 21. & 22. Psal. 36. & 72. Ecclesiastæ. 3. Sap. 3. Hierem. 12. & Abac. 1. Nec sanè sufficiens est virtutis retributio, ipsa delectatio; nec pœna sceleris, conscientiæ remorsus. Multi enim in peccando callum obduxerunt, ita vt vix illos vnquam conscientia remordeat; qui tamen pœna digniores. Et virtus quâ virtus est, præmium; peccatum, quâ peccatum, pœnam meretur. Et si nulla bona sunt præter præsentia, cur illa diligere, vitio potius quàm prudentiæ ascribitur? Quis plures gaudij fructus, quis maiores percepit ex virtutis operibus, quàm vas electionis, gentium Apostolus? ille tamen Corinthiis scribens. 1. epist. cap. 15. Si in hac vitâ tantùm, in Christo sperantes sumus; miserabiliores sumus omnibus hominibus. illi enim (ait D. Hieron.) vel in præsenti gloriantur: nos autem tribulationes hîc quotidie sustinemus. Vt quid (ait auctor commentar. qui D. Ambrosio tribuuntur) ieiunia, vigiliæ, exitus, munda vita, iusticia, misericordia, mors, si pro his nulla merces erit in futuro? Increduli autem vel hac vitâ fruuntur. Et Oecumenius: Si* hac (inquit) vitâ dũtaxat durant nostra, & in hanc solam conclusa sunt nobis, quæ speramus, miseri sumus. siquidem totum perdidimus, dum futura perdidimus. Et quid dico, inquit, quod in hac vitâ sperare miserandos facit? nam si etiam in Christum speramus in hac tantùm vitâ, hoc quoque modo miseri sumus. Si enim post tantos labores & pericula, huius tantùm vitæ habebimus bona, *etiam hæ erunt laborum retributiones. his similia D. Chrysost. in 1. ad Cor. hom. 39. Similia Theodoretus, Sedulius, ceteri Patres: vt appareat omnem Scoto & Henrico, eorumq́; sequacibus viam præclusam, vim argumenti huius, prorsus apodictici, eludendi. Quod mihi instar omnium videtur, & de quo non immeritò dicas: hoc robur, & æs triplex, hic murus aheneus. Omitto demonstrationes

Negat ea vii philosophos.

Esse euidens vnum esse Deũ rectorẽ omniu, & secundum leges iustitiæ retribuere & puniri, latè probat D. Thom. lib. 3. cõt. Gẽt. à cap. 64. max. cap. 140.

*Male vulgò legitur.

*Repono; exiguæ. vel quid simile.

tiones alias; quæ à potentiis & operationibus animæ ducuntur: partim ab intellectu, qui res corporeas cognoscit, ideo corporeus esse nequit, qui cognoscit & versatur circa simplicium & spiritalium rerum naturam & essentiam: cognoscit Deum & intelligentias; cognoscit per causas vniuersales, effectus; vtitur argumentatione, discurrit affirmando & negando; reflectitur supra se ipsum & suas operationes; percipit se & suas actiones; abstrahit à loco, tempore, & omnibus accidentibus sensilibus; iudicat inter corpus & spiritum; non entia & impoßibilia, cognoscit; quorũ nihil posset, si non esset abstractus, & à materiâ seiunctus: nec vllum habet organum corporeum sibi peculiare. partim à voluntate, quæ iisdem prædita dotibus, eiusdem est ordinis & gradus cum voluntate angelicâ. est enim libera, vt illa; nõ subijcitur vllis orbium cælestium dispositionibus; est capax virtutum multarum, ad quarum actiones se vires corporeæ nequeũt porrigere, religionis, timoris Dei, amoris Dei; versatur circa bonum, vt bonum; habet appetitum quendam altiorem, & victorem eius, qui cum brutis communis est nobis; per quem respuimus delectationes, & quæcunque iucunda sunt corpori, & quæ præsentia sunt; concupiscit dolores & acerba quæq; præsentia, amore absentium æternorum: quo naturaliter appetimus immortalitatem, non vt ceteræ res; sed vt nobis debitam ac propriam. aliæ appetunt tantùm, quia nollent esse desinere; aut saltem, quia in præsenti esse cupiunt: nos appetimus esse, non tantùm vt nunc simus, vel ne esse desinamus; sed vt semper & in æternum simus. nequit autem hic appetitus in hac vitâ satiari: erit ergo quando satiabitur. Non enim frustrà Deus illum nobis inseuit. An tu Deum similem putas auaro hospiti, qui mensam opiparam conuiuis apponat: nec vnquam illos appositis vesci sinat? vexare hoc esset, non reficere. maleficus ille, non beneficus videatur. hæc inquam, & huiusmodi multa prætereo. etenim iam pro Commentar. instituto nimis multa dixi; pro rei dignitate & vtilitate vix pauca delibaui.

Valeat ergo Seneca cum suis animæ necatoribus. durius hoc vobis fortaßis in illum dici videtur, & minus verè. Sensêre hoc mihi credite, Stoici: sensêre, quantũuis ornata verba, velut phaleras, ad populum. tribuit hoc illis Tertullianus, & quos diximus; sed cunctis clarius doctißimus Theodoretus, cuius propterea verba adscribam: Zeno (*inquit*) Citieus, à quo Stoicorum secta defluxit, ea sectatores suos atque discipulos, de animâ opinari instituit. Genitale siquidẽ hominis semen, quod humore ac spiritu præditum esse cernitur, partẽ esse animę, quandámque velut abscissionem putauit, confusaneámque mixtionem seminis patrum maiorúmq; nostrorum de cunctis animæ particulis in vnam collectã, eiúsq. rei causâ corruptibilem eam dixit. Numenius autem Pythagoricus contra hos inuectus, hæc inquit: Τὴν δὲ ψυχὴν γεννητήν τε καὶ φθαρτὴν λέγουσιν &c. hoc est: Animam verò isti generabilem, corruptibilémque affirmant: non tamen eam inquiunt, simulatque corpore soluta sit ilicò interire, sed suis opibus innixam perdurare ad quædam temporis spatia: Proborum quidem virorum animas superfore, vsque dum vniuersus orbis incendio absumatur: stultorum verò hominum ad nescio quæ tempora esse

 dura-

duraturas. Longinus quoque ſic eos manifeſtè accuſat: Ζήνωνι καὶ Κλεάνθῃ νεμεσήσαιεν ἄντις δικαίως, &c. hoc eſt, Zenoni quidem ac Cleanthæ iure optimo ſuccenſere quis poſſit, qui de animâ quidem ita contumelioſè locuti ſint. vterque enim eſſe animam ſolidi corporis euaporatum quendã, exhalationémq. dixerunt. *hæc ille lib. 5. de Græc. affection. curat. quæ vtinam nonnullorũ affectũ in Stoicos minuant. Redeo ad noſtri explicationem.* 371 Vmbras] *ſepultis corporibus animas截 ſupereſſe.*

372 Oculis Imp. manum] *tam Græcis quàm Romanis ſolemne, vt coniuges, parentes, liberi, & proximi quique morientium oculos conderent, & labia, quæ dolor diduxerat, decenter componerent. Propertius:*

At mihi non oculos quiſquam inclinauit euntis

Idem: Condita ſunt veſtrâ lumina noſtra manu.

Ouid. epiſt. Penelop.

Dij precor, hoc iubeant vt, euntibus ordine fatis,
Ille meos oculos comprimat, ille tuos.

& mox: Reſpice Laërtem, vt iam ſua lumina condas.

In epiſt. Ariadnæ:

Nec mea, qui digitis lumina condat, erit.

De morte Druſi, eleg.

Lumina cæruleâ iam, iamque natantia nocte,
Lumina fraternas iam ſubitura manus.

Et paullo pòſt ait Liuia:

Soſpite te ſaltem moriar, Nero: tu mea condas
Lumina. *P. Sabinus in epiſt. Demophoontis:*

Et quod non condant nati ſua lumina palmæ.

Valerius Flaccus 3. Argonaut.

——ſerâ componunt lumina dextrâ.

Statius Papin. lib. 8. Thebaid.

Tunc, quia nec genitrix iuxtâ, poſitúſque beatâ
Morte pater: ſponſæ munus miſerabile tradunt,
Declinare genas ——

Et lib. 5. Siluar. de Abaſcantio:

—— ſocioſque amplectitur artus,
Hærentemque animam non triſtis in ora mariti
Tranſtulit, & carâ preſſit ſua lumina dextrâ.

Idem confirmant Homer. Iliad. λ & Odyſſ. λ'. Euripides in Hecubâ & in Phœniſſ. Sophocles in Aiace, Stobæus in ſermone de exilio, Plutarch. in conſolat. ad Apollon. & aliâ ad vxorem, Fabius, Plinius, & alij citati à Guichardo lib. 1. Funer. cap. 11. vbi, contra Criniti & aliorum ſententiam, rectè explicat quomodo capienda ſit lex Mania, de qua ex Varrone Nonius in ſugillare; quæ ſanciebat, Ne filij parentibus oculos luci claro ſugillarent.

373 Solibus] *luci vitali.*

375 Non prod. anim. tradere funeri] *imò verò nunquam illa funeri traditur, non rogo vritur, non ſandapilâ tegitur, & vt verè Propertius:*

Sunt aliquid Manes, Lethum non omnia finit
Luridaque euictos effugit vmbra rogos.

375 Miseris] *ipsorum ergo felicitas in ipso interitu. nam vitam animæ, post funus, ἁπλῶς miseriam rebantur Stoici.*

379 Immistus nebulis cessit in aëra] *putabant animam esse quid compositum, ex elementis vapori & exhalationi simile, & proinde in aërem, post certum tempus conuerti.*

380 Nudum] *cadauer crematum in rogo.*

385 Bissena] XII. *Zodiaci animalia seu signa.*

382 Astrorum Dominus sol. Hecate] *Luna qua velocitate voluuntur duodecim menses anni; qua celeritate Phœbus & Phœbe peragunt cursum suũ: eâ properamus ad mortem. tantum enim vitæ, quantum tempori decedit.*

390 Nec amplius] *qui semel ad Stygem peruenit, non remeat amplius ad superos.* 391 Fumus] *hanc comparationem sumsit, vel ab Homero, vel à Platone. Homerus enim:*

ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς
ᾤχετο τετριγυῖα —— *ait*, animam in terram similem fumo fugere turbatam. *volens, non interire, sed per terrã ad inferos descendere. Plato verò in Phædone:* εὐθὺς ἀπαλλαττομένη τοῦ σώματος, καὶ ἐκβαίνουσα ὥσπερ πνεῦμα. statim absolutam à corpore & egredientem instar spiritus.

Vsquam] *nullibi est, quia tanquam nunquam fuisset. impiè. ridicula verò ratio. celerrimè ad mortem properamus; vt nubes à vento dissipantur, vt fumus citò perit; sic vita hominis. anima igitur hominis moritur. Miseri, si hæc consequi necessariò Stoici rebantur: impudentes, si cum sequi non viderent, vt rationi tamen consentanea, obtrudebant. Decent mulierculas, dices, ex quibus hic chorus. Minus fateor illas dedecẽt. sed cur illi mares philosophi; illi suis in oculis soli fortes, soli constantes, soli sapientes & boni; in aliis operibus philosophicis eadem? ibi certè non mulierculæ loquebantur: si non ipsi mulierculis nugaciores. Nobis quidem vitæ summa breuis: instar aquæ & fumi dilabimur, sed nos, homo noster; non animus, non mens nostra. hominem voco, personam, ipsumq́ compositum. hoc nos sumus. anima nostri pars melior.*

Ab ignibus] *significat materiam animæ exhalationem esse. ideo mallem legere,* calidus fumus ab ignibus. *quàm,* calidis. *quos tu mihi frigidas ignes? scio Lucano ignem calidum dici, & pruinam gelidam: sed vbi natura vtriusq́ erat explicanda. quod hic minimè necessarium: sed fumi potiùs seu exhalationis huius, cui comparat animam; quem vult esse siccum & calidum, non frigidum & humidum. Nam Aristoteli vapor duplex, vnus ex aquâ, alter ex terrâ. illum (licet verè calidus quoque, sed minus alio) sæpè frigidum esse significat: hunc perpetuò calidum nuncupat lib. I. Meteor. cùm dixisset ἀναθυμίασιν, vaporẽ duplicem gigni, non simplicẽ;* τὴν μὲν (*subdit*) ἀτμιδωδεστέραν, τὴν δὲ πνευματωδεστέραν. τὴν μὲν τοῦ ἐν τῇ γῇ καὶ ἐπὶ τῇ γῇ ὕδατος ἀτμίδα, τὴν δ' αὐτῆς τῆς γῆς οὔσης ξηρᾶς, καπνώδη, καὶ τούτων τὴν μὲν πνευματώδη ἐπιπολάζειν διὰ τὸ θερμὸν, τὴν δ' ὑγροτέραν, ὑφίστασθαι διὰ τὸ βάρος. vnã quæ vapor magis sit; alteram quæ magis spiritus. ac vaporem quidem eam exhalationem

esse, qui ex humore est, qui intra & supra terram continetur: quæ autem terræ exsiccatæ est, fumidam: quarum ea, quæ spiritus naturam habet, ob calorem emineat: quæ autẽ humidior, præ pondere subsidat. *quod ita breuiter Pontanus in Meteor.*

Terra etiam duplicem exhalat saturata vaporem.
Humidus hic, crassoque madens se corpore vix fert:
Aridus & calido suffimine prosilit alter:
Accipit hos latè in gremium circumfluus aër.

vult ergo spiritum egredi, qualis ἀναθυμίασις καπνώδης καὶ πνευματώδης; *non qualis* ἀτμὶς ὑγροτέρα.

392 Sordidus] *fumi epithetum ab Horatio lib. 4. Od. occupatum.*

393 Grauidas] *pluuiâ prægnantes.*

394 Dissipat] *ita libri, quotquot inspexi.*

395 Spiritus] *rector nostri & moderator animus. Vix enim Stoici admisissent animam esse actum informantem corpus, sed vt summum cum Platonicis esse formam, qualis est nauta in naui, quod ex Peripateticis multi sunt secuti; quibus, informamur ab intellectu quodam separato; quod in non Christianis minus mirandum, quàm in Christi fide insignitis. & minus quàm in Origine (quem ceteri Patres improbant) & Auctore quæstionum ad Antiochum, q. 10. vbi scribit, Animam esse in corporis domicilio instar columbæ cuiusdam, intra quatuor parietes elementorum conclusam, quibus dissolutis euolet; quod* ἀλληγορικῶς *accipiendum: minus inquam reprehendendum, quàm in Catholicis, vt profitentur, qui re iam ab Ecclesiâ definitâ, adhuc audent oblatrare. Animam enim rationalem essentialiter esse formam informantẽ corpus, decreuit concil. Viennense sub Clemente V. & Lateranens. sub. Innoc. 3. & in Sex. Synod. Quare sibi caueant iuuenes, ne phrases illas parum piè philosophantium Achillini in lib. de intelligentiis, Ianduni in 3. de animâ, Cardani, Anton. Mirandulani, & similium vsurpent; vnum fidei, alterum rationi, vel philosophiæ consentaneum esse; sensitiuam informare corpus, aut similia: nunquam enim fides cum ratione naturali nec verũ cum vero pugnat. sed si vnum verum, contrarium falsum sit oportet. Discant iuuenes Aristotelem potiùs sequi, quàm Platonicos aut alios Ethnicos; illius enim pauciores errores, etsi nonnulli. hîc quidem nullus. nam, quicquid Iandun. & alij, etiam M. Ant. Ianua in 3. de anima; & Persius Telesianus posit. 1398. tradidere; verius eum, quod sentiendum, sensisse, vt docet Pererius lib. 6. Phys. cap. 21. & censuerunt olim D. Iustinus Martyr in Parænet. ad gentes, D. Nicænus lib. 2. de Philos. cap. 4. D. Ambros. lib. 5. epist. 21.*

Spiritus] *animus. In homine enim duæ tantùm partes essentiales, anima & corpus: & anima eadem est cùm spiritu. Scio varia ab antiquis dicta fuisse. Fuêre qui hominem putarent esse solum corpus, animam nihil esse, nisi quid fantasticum & commentitium. ita Dicæarchus Messenius apud Sex. Empyricum in lib. Hypotipos. nec alienus ab eo Sextus ipse cap. 22. lib. contra Mathemat. ita hodie Hæretici, quos Libertinos vocant, proles H. Risuuichi. Fuêre qui solâ animâ humanam constare naturam crederent, corpus verò vehiculum*

culum aut vestem dumtaxat animæ videri: placuit hoc Platoni in 1. Alcibiad. & Dialog. de morte, si ipse auctor; & fortaßis Tertulliano lib. de testimonio animæ, cùm inquit, animam esse id quod sumus. *nisi malis legere;* quo sumus. *quo nihil verius. dat enim forma esse rei. sed voluit fortaßis auctor operis imperfecti in Matth. hom. 25. & Georg. Venetus in libris Problem. scripturæ sacræ. verùm hoc repugnat decisioni Concilij Viennensis. (Vide Six. Senens. lib. 5. Biblioth. annot. 25.) Nec fauet scriptura huic errori, quando totum hominem nuncupat animam. facit hoc more solito, vt hominem spiritalibus studiis deditum, vocet animum; eum verò qui carni vacat, carnem. sed vt ex eo non sequitur esse dumtaxat carnem, ita nec esse animum tantum. Fuêre, qui præter corpus & animam in homine tertiam partẽ agnouerunt spiritum; moti quibusdam scripturæ locis; quibus spiritus ab animâ vel mente videtur separari; & spiritui immortalitas, animæ mors videtur tribui. Sed hoc verè nihil est; & à Theologis, qui rem exactius perpenderunt, meritò fuit reprobatum. Nam quod ad Roman. 8. dicitur spiritus reddere testimonium spiritui nostro; non vult esse duplicem in homine spiritum, sed spiritum Dei gratiæ auctorem, dum gratiam nobis largitur, talem nobis sui gustum præbere, vt ipsum nobis quodammodo experiri videamur, & sensu percipere. Quod verò 1. Cor. 2. dicit:* Quæ sunt in homine, nemo scit, nisi spiritus hominis, qui in eo est. *non est aliud, quàm quæ cogitat humanus animus, ipsummet solum intelligere. Iam cùm spiritum mentis nominat, Ephes. 4. Hebraismo vtitur, pro mente spirituali, vel spiritu mentali vsurpans, mentis spiritum. At cùm spiritu orante mentem dicit infructuosam. 1. Cor. 14. spiritum pro aëre accepit. nam pro eodem illi tunc, spiritu orare & linguâ orare: hoc est, voce tantùm orare, & sine mente sonum dare. quid autem vox, nisi tali modo verberatus aër? cùm sic solâ voce oramus, & aërem in aëra fundimus; quid vtilitatis inde mens percipit? quid animo lucri apponitur? Præterea notandum inter spiritum & animam considerari posse discrimen quoddam, non rei, sed rationis. Eadem res, quæ est hominis forma, quâ informat ipsum corpus dicitur in scripturis, anima; quâ verò res quædam est omnis materiæ expers, nominatur spiritus. Hinc oritur sanctitatis triplex ascensio. Primus gradus, vt, superiore animi parte Deo adhærentes, peccatũ fugiamus: secundus vt etiam inferiore, quod honestum est, appetamus: tertius deniq. vt præterea ipso corpore sancti simus, & toti à turpitudine alieni. Fuit hæc in Christo sanctitas; ad cuius imitationem D. Paulus nos hortatur, cùm vult nos integros spiritu, animâ, & corpore in aduentu Domini nostri* IESV CHRISTI *seruari. 1. Thessal. 5. ea distinguens, non quasi spiritus ab animâ reipsâ diuersus sit, sicut est à corpore; sed vt expleat pulcherrimam illam gradationem, quâ vtebatur. Denique quod nonnunquam in diuinis litteris anima mori dicitur, spiritus nunquam: id non ideo fit, quia vt res à re distinguuntur; sed quia significatio nominis vtriusque diuersa est. significat enim sæpe* anima *totum ipsum hominem, qui quando peccat, in mortem incurrit, hoc est, æternæ damnationi subijcitur, anima quoque ipsa excidit à diuinâ gratia. & in locis vbi corporeũ quid aut totius cõpositi tribuitur animæ, tunc solet poni Nephes* נֶפֶשׁ,

Gen 46.
Exodi 1.
ad Rom. 7.

Vt animus in spe atq. in timore vsque antehac intentus fuit:
Ita postquam ademta spes est; lassus, curâ confectus, stupet.

Ita viuendum ergo, & sic animus temperandus est, vt & mala timeant, qui fortunati sunt, & miseri, meliora non desperent: durent, & rebus secundis semet seruent: hoc est, spem timori misceant. Sed aduersantur sibi spes & timor, vt quæ maximè aduersari fateor: sed ita quoq; coniuncta contendo fuisse semper, & à naturâ quasi colligata, vt cui nihil spei reliquum sit, plerumque ne timeat quidē: & cui metus omnis ademtus fuit, is quoque sperare desinat; si putat hunc sibi fortunæ statum stabilem futurum. Vnde Hecate apud Senecam: Desines timere (*inquit*) si sperare desieris. *Nimirum, quia qui nihil cupit, suaq; sorte contentus viuit; metu eorum, quæ desideraret, non adipiscendorum, planè vacat. Qui tamen graui calamitate premitur, nec vllum sperat exitum vel finem; sperare quidem desiit fortaßis; cur tamen grauiores calamitates metuere nequeat, non intelligo: nisi suas omnium grauißimas iudicet. Potest igitur simul quis sperare & timere: potest nec sperare nec timere: potest timere & non sperare, vt hic Andromacha: sed sperare absque omni penitus metu, vix potest.*

425 E malo malum] *q. v. l.* è magno malum.

435 Visa] *de visorum, seu somniorum generibus, & eorum diuinatione, non pauca Auctor lib. de spiritu & animâ cap. 25. D. Gregor. li. 8. in Iob c. 18. Salisberiensis lib. 2. Polycrat. c. 15. Mich. Medina, de recta in Deum fide lib. 2. cap. 1. Tibullus:* ——— falsumque auertite visum.
Propertius: Ne qua tibi insolitos portarent visa timores.
Macrobius lib. 1. in somn. Scipionis. Omnium quę videre sibi dormientes videntur, quinque sunt principales diuersitates, & nomina: aut enim est ὄνειρος, secundùm Græcos, quod Latini *somnium* vocant; aut ὅραμα, quod *visio* rectè appellatur; aut χρηματισμος, quod *oraculum* nuncupatur; aut est ἐνύπνιον, quod *insomnium* dicitur; aut est φάντασμα, quod Cicero quoties opus hoc nomine fuit, *visum* vocauit, *& latius de his postea disserit. consule quoq; Nicephorū Gregorā in Comm. de insom. Synesij.*

437 Partes] *nox Romanis in quatuor stationes diuidebatur. nam singulas Plinius lib. 10. ternarum horarum fuisse indicat, & confirmat Censorinus de die Natali, & Propertius lib. 4. Eleg. 4.*

Si iam quarta canit venturam bucina lucem.

Sed alia Græcorum consuetudo videtur fuisse vt ex Homero aliàs docui; & hic confirmatur, quia significat Andromacha post mediā ipso diluculo ὅραμα *oblatum sibi: vnde considerandum an rectè vir doctus morem illum quadripartitarum vigiliarum Græcis tribuerit Commentar. in Aimilium Probum in vita Eumenis, cùm ipsemet Probus eo loco trium tantùm vigiliarum meminerit, eamq; consuetudinem militum Græcorū fuisse non obscurè significet; idem quoque Diodorus li. 19. Biblioth. & Polyænus lib. 4. Stratagem. confirmant, verbis quæ paulo antè in ipsis illis Comment. referuntur. Noster Vigilias, vocat* noctis partes, *Æmilius primam vigiliam nuncupat* primā noctem. *Vult ergo Andromacha ex ipso tempore insomnij veritatem probare.*

Theo-

Theocritus:

Europæ Venus olim dulce somnium immisit,
Cùm tertia pars noctis stabat, & Aurora prope erat;
Cùm somnus melle dulcior in palpebris sedens,
Membra resoluens oculos dulci vinculo ligat,
Cùm & veracium pascitur turba somniorum.

Ideo Moschus in Megarâ, postquam Alcmenam somnium narrantem induxisset, subdit, vix finito somnio, statim Auroram illuxisse. & Tibullus li.3. Eleg.4. fingit oblatam visionem, cùm summo Phœbus prospexit ab axe.

Ouidius in epist. Herus:

Namque sub Auroram iam dormitante lucernâ;
Tempore quo cerni somnia vera solent.

Horatius:

Post mediam noctem visus, cùm somnia vera.

Antiquis par Fracastorius lib.1. Iosephi.

——— haud vani speciem referentia somni.
Namque sub Auroram, cùm sese sidera condunt,
Casurâ iam nocte, & Solis nunciat ortum
Lucifer ——— *Quæ antea se offerrent,* ὀνειροπόλοι *attentione indigna iudicabant, teste Philostrato lib.2. de vitâ Apollonÿ, eoq; referebantur Oneirocritica decreta, quæ cõplexi olim Artemidorus, Geminus Pyrius, Phœbus Antiochenus, Astampsychus, Artemon, Antiphon, & Alexander Mysidius; qui mira omnes de insomniis somniarunt. Nec veritus etiã Pet. Pomponatius lib. de incantationib. cap.8. scribere matutina somnia veriora; quasi à defecatione humorum illa veritas dependeret. Stulti, qui putent harum nugarum, habendam esse rationem. numquam illos crediderim vera vidisse somniantes, quos apparet vigilantes somniasse. Docent quidem sacræ litteræ aliqua nonnunquam à Deo inter dormiendum reuelari. vnde & Georg. Pisidas*:

Vide D. Augustin. lib.12. sup. Genes. D. Greg. lib.4. Dial. cap.27. Medinam d. lib.2.

——— καὶ παραινεῖ πολλάκις Φόβοις, ἀπειλαῖς, ἐντροπαῖς, ἐνυπνίοις.
——— monetq́ sæpius Terroribus, minis, pudore, insomniis.

quis nescit? sed illam diuinationem per somnia, qua veteres vtebantur, & quæ superstitiosis etiam nunc familiaris, affirmo diuinis litteris damnatam, Deut.3. & Leuit.19. nugatoriam prorsus, incertã per se, ac fallacem, licet aliquando ex accidenti vera sit, vt docet Aristoteles lib. de diuinat. per insomn.

Nox alma] Nox *veteribus Dea, testibus Orpheo, Hesiodo, Arato; hymnum illi canit Statius 2. Thebaid. eiusq; effigiem ponit Pausan. in Eliac. laudat hymno peculiari Orpheus. siderum alumna Euripidi*: O Nox (*inquit*) nigra, aureorum astrorum alumna.

Transmiserat] *adduxi olim in Aduersar. ex Macrobio verba Pestani Vibonensis. Nunc vereor, ne liber mendosius mihi imposuerit. post incidi in epist.6. lib.16. ad Atticum, vbi Cicero*; Duo sinus fuêre, quos transmitti oportet, Pestanus & Vibonensis, vtrumque pedibus & equis transmisimus. *hoc est, partim equitando, partim eundo. Credidi statim Macrobÿ locum ex Cicerone desumtũ, & à librariis Ciceronis nomen omissum, verba retenta;*

 & sic

& sic ex duplici sinu nomen & cognomen ficti scriptoris concinnatum: vt videatur mihi Macrobius scripsisse: sed & Cicero ait —— Pestanus & Vibonensis; vtrumque pedibus & equis transmisimus. *lacunæ notulas indices reliqui, nam quid desit ignoro. Hanc meam coniecturam anno* 1580. *Lutetiæ memini me cum Lud. Carrione I. C. communicasse, & tunc illam ei placuisse; nisi quod Ciceronis quoque verba credebat medici egere.*

438 Clarúmque septem] *nocte affectâ, vrsâ se condente. sic Lucanus intelligendus lib.* 2.

Parrhasis obliquos Helice cùm verteret axes.

& Ouidius 1. *Trist.*

Iamque moræ spacium nox præcipitata negabat,
Versaque ab axe suo Parrhasis Arctos erat.

441 Si somnus] ὅραμα *igitur oblatum stupore potius mentis, quàm somno consopitæ. Non frustra hoc additum. nam, auctore Iamblico, lib. de myster. Ægyptior., existimabant diuinitus immissa visa, ad aliquid futuri indicandum, vigilantibus; vel saltem medio quodam modo sese habentibus, offerri; non verò vt vulgaria somnia, sopore grauatis. Propterea volunt apud Homerum Odyß.* 19. *Penelopen Vlyßi dicere suum illud visum, non somnianti sibi, sed (vt aiunt) videnti ac palpanti accidisse; & Pindaricā Palladem Olymp.* 13. *Bellerophonti iam euigilanti & cernenti frenum aureum dare. Superstitiosè ergo noster accuratus, & accuratè superstitiosus. à quo lubens quærerē, quid sibi voluerint, qui quo somnus profundior, hoc somnia certiora iudicarunt; vt Trismegistus, in Pimandro, qui se dium illud insomnium tum accepisse narrat, cùm tali sopore esset oppressus, quali qui ob satietatem vel defatigationem indormiscunt, quorum somnus non leuis, sed grauißimus esse solet; vt Homerus, qui* 2. *Iliad. Agamemnoni Somnum Deum, sopitis planè sensibus, scribit apparuisse; vt Iamblichus eodem illo opere, qui sententiæ etiam huius rationem reddit. Nisi fallor, vt somniantium somnia sæpe contraria; sic Iamblichus & Homerus de somniis secum pugnantia commenti sunt.*

444 Facibus Idæis] *sic Attius in Antenoridis facit Hectorem deliberantem, citante Marcello*:

Quî aut illorum copias in campo fundam, aut naues
Vram, aut castra mactabo in mare.

461 Spes vnica Phrygibus] *Eguian.* Spes, vita Frigibus. *rectè Lugdunens. & ceteri, præter Saxonicum lib.* Spes vna Phr.

473 Immemor] *sic mei libri omnes. non malè. Memor, illa timebat: sed immemor, vota fecerat nimis magna, nimis felicia. refer ergo ad præcedentia, & notâ Periodi seiunge à subsequentibus. videbis non esse necessariam contextus mutationem.*

479 Puluis altus] *Moguntin.* puluis alta.

482 Sacer] *religiosus. Festus ex Gallo Ælio*: Sacrum ædificium consecratum Deo: sanctum murū, qui fit circa oppidum: religiosum sepulcrū, vbi mortuus sepultus aut humatus sit. *tamen sæpe confunduntur hæc, & sepulcrum sacrum, sanctū, religiosum dicitur. Vide Festum in* religiosus.

483 Pa-

483 Parens] *Priamus ad mæroris solatium nullis parcens sumtibus.*

487 Feralis] *de* feralis *significatione, quæ diximus, locus iste adstruit. Saluianus etiam Cayni & Absalonis crimina vocat,* ferali∫∫ima *lib.* 1. *&* 2. *de prouid. hoc est, morte digni∫∫ima; vulgò lethalia, vel mortifera vocamus.*

487 Arcuit] *frequenti mendo Moguntin.* arguit. *sequentia autem puto personarum incongruâ interpositione vitiata. vellem sic legi:*

SE. Hæc caussa multos vna ab interitu arcuit,
Credi perisse. AN. Vix spei quicquam est super. *Et hoc quoque probatum Raphelengio.*
Graue pondus illum magna nobilitas premit.
SEN. Ne prodat aliquis, amoue testes doli.
AN. Si quæret hostis? SEN. Vrbe in euersâ perit.

Verebatur mater filium in sepulcro recondere, ne verè illi sepulcrum id fieret. Imò (inquit SEN.*) non est quod metuas, hoc ipsum illi futurũ saluti.* AN. *Frustra id speramus. nimia eius nobilitas incurret in oculos omnium. erit illi exitio, quæ metuenda hostibus.* SEN. *latere poterit, si conscius nemo qui prodat. recedere omnes à te iube.* AN. *faxo. sed quid hosti quærenti sum responsura?* SEN. *in manu id. periisse in vrbe pereunte.*

496 Occupet] *primum quod offertur, festinanter arripiat, vt naufragi tabulam.* Legat] *singulis libratis, quod videtur commodissimum deligat.*

501 Victurum] *boni ominis gratiâ adiectum. nam in sepulcris non nisi qui deuixerunt.*

511 Habes sepulcrum] *Rutilius Geminus in Astyanacte suadet illi* suggrundarium *quærat.*

Melius suggrundarium miser quæreres, quàm sepulcrum.

quod referens Placiades lib. de Prisco sermone: Suggrundaria antiqui dicebant sepulcra infantium, qui necdum quadraginta dies implessent; quę nec iam busta dici poterant; quia ossa quæ comburerentur non erant; nec tãta cadaueris immanitas qua locus tumesceret. *quibus vltimis verbis patet aliquid deesse. sunt enim ratio cur non dicerentur tumuli. nam tumulus à tumore telluris dictus videtur. Et busta vocari illa non poterant, non quia deërat quod vreretur: sed quia nefas fuit homines, quibus nondum dentes enati, cremare, vt docet Plinius lib. 7. Nat. hist. quod si voluit Fulgentius, rectè; sin aliud, non rectè. sic intelligendum hoc Iuuenalis:*

——— nec terra clauditur infans, Et minor igne rogi.

hoc est, neque crematur, neque sepelitur; sed reconditur in suggrundario. Sed an commune nomen sepulcri illis competit? negat Rutilius. cur autem? opinor, quod huiusmodi non sub puluere aut terrâ (vt Satyricus ait) humabantur; sed in vrnulis vel similibus vasculis, & in ipsis locabantur suggrundiis. Aptius noster sepulcrum Astyanacti tribuit, tum quia inter Græcos versabatur, tum quia iam puerulus aliquot annorum. Videtur autem loci huius memor fuisse D. Hieronymus omnis litteraturæ peritissimus, cùm in vitâ S. Malchi, de sanctis speluncam subeuntibus, scriberet, Si iuuat miseros Dominus, habemus salutem: si despicit peccatores, habemus sepulcrum. *Et in epist. ad Principiam de Epitaph. Marcellæ;* cumque & te & illam ad Apostoli

D.Petri basylicam deduxissent; vt vel salutē ostenderēt vel sepulchrū.

518 Dehisce] *discede, & pande sinus tuos, vt puero latebras præbeas.*

520 Dubio] *ancipiti, cunctabundo, ruspanti similis. talem pingit Sophocles in Aiace.*

521 Vlysses] *Plutarchus, & Latini Grammatici, & manusc. docent Latinè scribendum;* Vlixes. *sed sequor consuetudinem communem.*

523 Primum peto] *Talthybius Euripidis:*

Ne me oderis, inuitus enim nuncio;
Quæ in commune decreuerunt Danai & Pelopidæ.

Sophoclis nuncius:

Primùm tibi id de me assero;
Nec hoc scelus patrasse me, nec scire quis patrauerit.

534 Dicebat Hector] *rebus præclarè gestis, non verbis; vel verbis etiam, paterno affectu blandiens & bene ominans nato.*

535 Generosa] *Euripides, in Heraclidis:*

Res enim formidanda est hostibus, surgentes seu germina
Generosi iuuenes, & iniuriarum memores patris.

Idem: Infesti leonis catulos Non persecuta fuisses malis?

Stasimus:

Stultus qui patrem occidens natos sinit euadere.

Iulianus in Misopog. scribit; quemadmodum in plantis verisimile est diffundi qualitates quàm longissimè latissiméque, atque etiam in totum ea quæ gignuntur similia nasci, iis vnde orta sunt: sic etiam in hominibus credendum, nepotum mores auitis affines esse solere.

543 Male relictus] *sumtum ab Ouidio 7. Metam. vt monuit Herc. Ciofanus. Horatius:* ——— neglecta solent incendia sumere vires. *Q. Curtius Rufus lib. 6.* Parua scintilla contemta magnum sæpe excitauit incendium.

545 Tecum exigas] *si rectè putes omnia.*

546 Post annos] *verè aureola correctio, quam suggerit Lipsius ex membranis;* post hiemes decem, Totidemq́. messes. *hoc est, exacto decennio.*

551 Tenet] *moratur. dixerat idem in Astyanacte Atreus. Vide primam partem Syntagmatis.*

560 Latus] *Synæsius inter tormentorum genera collocat, digitalia, pedum luxationem, torcular, nasi & aurium distorsiones, & labiorum vexationem. Quæ de* fidiculis *olim puer ætatis anno* XIX. *contra doctorum virorum sententiam scripseram in Aduersariis anno* LXXV. *editis, ea, verissima vt putem facit, quod videam idem placuisse Cæsari Baronio, de facie, non de eruditione mihi ignoto, in Notat. ad Martyrologium 22. Januar. anno 1589. à Plantino nostro, piæ memoriæ excusis. confirmantur enim viri eruditi iudicio, quæ tam diu ante puero mihi in mentem & calamum venerant. addo glos.* fidicula, ὄργανον βασανιστήριον. 563 Vapor] *fumus mixtus incendio.*

568 Vlyssem] *quem Homerus vocat gnarum doli omnis, & consiliorum abstrusorum; & multorum mentes hominum & mores vrbiū vidisse scribit.*

575 Nam

575 Nam mori] *Eguian.* iam mori.

577 Verberibus] *non vnum genus verberum fuit: ingenui, fustibus & virgis; serui, flagris aut loris; martyres etiam cathenis, plumbatis, boum neruis, & scorpionibus verberabantur.*

580 Necessitas plus] *Æschylus in Prometheo vincto:*

Necessitatis robur inexpugnabile.

Idem: Artificio necessitatis debiliora longo.

Euripides: Necessitati validæ nil reliquorum quid resistere.

Simonides: Necessitati neque Dij queunt repugnare.

Thales: Fortissimum quid est necessitas, vincit enim omnia. *Plato in libb. de Repub. necessitatem facit Parcarum matrem. Trismegistus in Asclepio, Fatum & necessitatem copulat indiuiduo vinculo, & Fatum quidē vult omnium rerum initia parere, eorumdem verò exitum à Necessitate pendere, quòd illa effectum sortiri cogat. Democritus, Parmenides, & Epicurus Fatum ac Necessitatem vnum idemq́; putabant, testes Plutarch. lib. 3. de placit. & Stobæus lib. 1. Physic. cap. 8. Qualis autem hic Andromacha, talis à Dione pingitur Porcia Bruti vxor li. 44. se non adeò muliebri naturâ esse inquiens, vt ad arcana efferenda, flammæ, flagra, stimuli eam poßint adigere.*

581 Fides] *silentium secretum. sic sumitur Herc. Fur.*

——tibi multâ fide

Longas Eleusi tacita iactabo faces.

Oetæo; —— fide tacitâ premas. *Item*; Præstare fateor posse me tacitam fidem. *Thyeste*; —— tacita tam rudibus fides Non est in annis. *Oedipo*; Quis fuerit infans edoce. SEN. Prohibet fides. *Hippolyt.* Negata magnis sceleribus semper fides. *& alibi.*

608 Auspicium] Omen.

615 Et huc] *q. v. l.* Sed huc.

618 Alloqui] *consolari. sic olim Oblanca exposuit. Catullus*: Qua solatus es allocutione. *Horatius:* Deformis ægrimoniæ dulcibus alloquiis. *Ouid. lib. 1. Trist. Eleg. 4.* Ausus es alloquio sustinuisse tuo. *& Eleg. 7.* —— alloquij parte leuare tui.

622 Reliquit] *In Moguntin. Herbipolens. & Venetis hæc adhuc cum sequentibus tribuuntur Vlyxi, vsque ad*; Vtinam timerem. *melius quàm in ceteris. Pro*, En tremuit, *Moguntinens.* Intremuit. *Herbipolens. & Veneti duo*; En timuit. *tertius*; Et tumuit, *malè.*

624 Quærenda] *scrutanda.* 633 Lustrale] *purgatorium. sic in Agamemn.* Lustrale classi Doricæ peperit caput.

640 Sedibus sacris] *Cicero lib. 4. de Repub.* Eosdem terminos hominū curæ atq. vitæ. sic Pontificio iure sanctitudo sepulturæ. *citat Nonius.*

646 Deósque veros] *Præcipuo enim honore veteribus Dij domestici, Manes suorum, vt docui.*

654 Hic] *Astyanax.* 655 Illum] *Hectorem.*

658 Sensu potens] *viuus. Eguian.* sensus potens.

668 Busta] *Festus, vel potiùs ex Festo Paulus docet*, bustum *propriè*

dici locum in quo mortuus est combustus, quasi benè vstum: si in eodem loco sepeliebatur tunc vocari, sepulcrum; *sin alio loco*, vstrinam *dici. Sed Seruius ista distinctius. nam prodidit, propriè cadaueris cremationem, dici* bustum; *locum*, vstrinam; *operis exstructionem*, sepulchrum; *inscriptionem*, monimentum; *exstructionem lignorum*, rogum; *subiectionem ignis*, pyram; *apparatum mortuorum*, funus. *Verùm ista sæpè confunduntur. hîc* bustum *pro ipso sepulcro.*

Transierat furor] *vos adhuc à sepulcrorum violatione abstinueratis: & sanè Aristoteles hoc crimen grauissimum iudicat lib.* περὶ ἀρετῆς, *cap. de Iustitiâ: & sepulcrorum dirutores vel spoliatores, vtplurimum infelicissimè mortuos didici. Pyrrhum Epirotam mulier tegulæ iactu occidit, Strabo lib. 8. Plutarch. in Pyrrho; Sullam pediculi comedêre, Serenus de re medicâ, Plinius lib. 7. & 26. Plutar. in Sullâ; Lysimachus ardentissimâ febri interiit, Pausan. in Atticis, Plutar. in Alexandro; Alexium Imp. fœdissimus hydrops præfocauit, Nicetas lib. 1. Annal. alij aliter periêre. Vide Guicciard. lib. 1. de Funerib. cap. 4.*

672 Amazon] *Penthasilæa.* Mænas] *Agaue, quæ Pentheum.*

683 Ignes] *vt cùm rates exussit.*

685 Gnatum] *Scamandrium, Nesum, Astyanactem. hæc enim tria eius nomina.* 696 Misero datur] *distinguebam*; Misero datur quodcunque fortunæ datur. *hoc sensu. quicquid miseris conceditur, fortunæ conceditur. illa vt in se collatum, fert acceptum, par pari relatura. Parce miseris, si vis tibi fortunam esse propitiam. sed melius Lipsius*; Miseræ datur quodcumque fortunæ, datur. *ab illis enim beneficiis, quæ in egenos, miseros, ærumnis oppressos conferũtur, beneficij nomen merentur. abest aucupij suspicio, abest spes retributionis.* 697 Coniugis] *Penelopes.* 701 Auum] *Laërtem.*

703 Exhibe gnatum] *iuridicum & sollemne vocabulum. vide D. de liberis exhibendis.*

706 Terror] *iam enim à Græcis metuebatur, Ausonius:*

Flos Asiæ, tantâque vnus de gente superstes
Paruulus; Argiuis sed iam de patre timendus,
Hîc iaceo Astyanax, Scæis deiectus ab altis.
Prô dolor! Iliaci, Neptunia mænia, muri
Viderunt aliquid crudelius Hectore tracto.

715 Funera] *sic Mogunt. & alij m. s. Quidam excusi*; vulnera.

717 Pueri] *Etymologias & gradus ætatum, sic ex Varrone tradit Censorinus in lib. de die Natali*; Varro quinque gradus ætatum æquabiliter putat esse diuisos: vnumquemque scilicet, præter extremum, in annos quindecim. itaque primo gradu vsque ad annum quartumdecimum PVEROS dictos, quod sint puri, id est, impubes: secundo, vsque ad tricesimum annum, ADOLESCENTES, ab adolescẽdo sic nominatos. In tertio qui erant, vsque quinque & quadraginta annos, IVVENES appellatos, eo quòd remp. in re militari possent iuuare. In quarto vsque ad sexagesimum annum, SENIORES vocatos, quod tunc primum

mum corpus ſeneſcere incipiat. Inde vſque in finem vitæ vnicuiuſque quinctum gradum factum; in quo qui eſſet, SENEX appellatur, quod ea ætate corpus ſenio laboret.

730 Sola] *non virtutes, ſed ira & ſæuitia.*

736 Pelaſgæ] *non Theſſalæ tantùm (etſi hæ propriè* Pelaſgæ) *ſed Græcæ omnes: ſic enim, vt plurimum ſumitur. In magnâ Græciâ Pelaſgi dicebantur homines ruſticani. Vide Victorium lib.1. var. lect. cap.10. De gente ipsâ, quædam Dionyſ. Halycarnaſ. lib.1.*

737 Luctus] *quadam membranæ;* metus.

738 An has ruinas] *Euripides:*

—— μὴ τροίαν ποτε
πεσοῦσαν ὀρθώσιν; —— númne olim Troiam
Subrutam inſtauraret?

743 Tractus] *raptatus curru. vet. poëta:*

Vidi, videre quod me paſſa ægerrumè,
Hectorem curru quadriiugo raptarier.

Virgilius & Latini poëtæ ter circũ muros Ilÿ; Homerus lib.22. & 24. Iliad. vſque ad naues, & poſtea ter circum Patrocli tumulum raptatum ſcribit.

745 Famulare] *iugum vocat famulare ſicut alibi* turbam famularem, *Herc. Oetæo; ſicut & Statius 2. Achilleid. & Tertullian. cap. 21. Apologet.* populum famularem.

749 Machinator] *hoſtes hoſtiles virtutes vitiis aſcribunt. nam Vlyſſes non verſipellis aut deceptor, ſed prudens & conſilio pollens fuit. vide Strabon. lib.1. Ariſtidē in Iſthmicâ, & Salisberienſem ex Darete lib.1. Polycrat. c.4.*

756 Virtus Vlyſſis] *pulchrè laudat ſeipſum, laude & iudicio ſuorũ, mœrore & luctu hoſtium. vtrumque expreſſerat Attius in Philoctete:*

Inclyte, paruâ prædite patriâ,
Nomine celebri, claróque potens
Pectore, Achiuis claſſibus* auctor:
Grauis Dardaniis Gentibus vltor,
Laërtiade —— *adſui quartum verſiculum ex Victorino; apud quem male quattuor verſus in duos coaluerunt.*

* *Sic Victorin. & Salisberienſis ex Apuleio lib. 6. Polycra. ca. 28. ſed mallem;* claſſibu' ductor.

758 Anchoras] *Anchoram putat Ephorus ab Anacharſi Scythâ inuentam; ſed eâ diu prius vſi Argonautæ. vide Schol. Apollonÿ in lib.1.* Legere anchoras *claſſicum vocabulum eſt, pro retrahere in nauem, & adducere.*

763 Arbitrio] *arbitratu, quantum & quomodo voles. ſolemnis formula.*

764 Fletus ærumnas leuat] *Iuſtin. lib. 8. Hiſtor.* creſcit diſſimulatione ipsâ dolor: hoc altius dimiſſus, quo minus profiteri licet.

In Agamemnone:

Lacrymas lacrymis miſcere iuuat,
Magis exurunt; quos ſecretæ
Lacerant curæ. iuuat in medium
Deflere ſuos. *idem confirmat Ariſtoteles lib.9. ad Nicoma.*

765 O dulce pignus] *Euripides,* Ὦ φίλτατε, *&c.*

769 Me-

769 Medios] *iuuenis ab Hercule, expugnatá Troiâ, Priamus hostium potitus; senex calamitatis & miseriæ omnis nobilissimum fuit exemplum; statam ætatem florens opibus, regno, liberis transegit.*

776 Lustri] *nam fiebant singulis quadriennius expletis.*

777 Troici lustri] *si rectum hoc; Ludus Troianus vocabatur,* lustrum. *ambigo an legendū;* Troici ludi. *describitur à Dione lib.* 43.48. *&* 51. *& vocabatur* Troia, *vt Dion & Festus scribūt. erat equestris, & à nobilibus pueris peragebatur.*

779 Inter aras] *choreas ergo in ipsâ æde, Deorum in honorē Phryges ducebāt, vt & alij, quod etiā Socrates poëta significat apud Athenæū li.*14.*c.*12.

780 Flexo cornu] *Tibullus curuam tibiam vocat, lib.*2. *eleg.*1. Obstrepit & Phrygio tibia curua sono. *puto fuit, qualis* corneta *vulgaris.* Phrygiam *vocat Tibullus, quòd sit inuentum Pelopis Phrygis, vt indicant Thelestas versibus mox citandis, & Statius lib.*6. *Thebaid. vide Herc. Fur.* 854.

Concitos modos] *Harmoniæ Græcanicæ, & Asiaticæ quinque fuêre genera,* Doricum, Aeolicum, Ionicum, Phrygium, Lydium. *de Græcanicis*
Vide Caliū lib. 9 antiq c.3. Scaligerum lib 1. artis poet. cap.9.
*illis tribus, fusissimè disseruit Heraclides, lib.*3. *de Musicâ, apud Athenæum lib.*14. *cap.*10. *De Barbaricis istis duobus, alij. Per Phrygiam, afflatos numine Ischiacos sanari, prodidit Theophrastus lib.*1. *de afflatu numinis. Addit Clemens Alexandri.* mixolydiam *&* mixo-Phrygiam, *& inuentores singularum nominat lib.*1. *Stromat. Aduerti Ionium etiam vocatum* Iasium. *hinc apud Apuleium lib.*1. *Floridorum sic legitur:* Tibicen quidam fuit Antigenidas, omnis voculæ mollis modulator, & idem omnis modi peritus modificator, seu tunc vellet *Æolium* simplex, seu *Iasium* varium, seu *Lydium* querulum, seu *Phrygium* religiosum, seu *Doricum* bellicosum. *Apud Martian. lib. vlt. vbi quindecim harmoniæ tropos numerat, quinque principales, & duos singulis cohærentes, mendosè legitur;* Iastius, *quemadmodum etiam apud Cassiodor. lib.*2. *Variar. ep. ad Boëtium:* Hoc totum inter homines quinque tonis agitur, qui singuli prouinciarum, vbi reperti sunt, nominibus vocitantur. *Dorius,* pudicitiæ largitor est, & castitatis effector. *Phrygius,* pugnas excitat & votū furoris inflammat. *Æolius* tempestates animi tranquillat, somnumque iam placatis attribuit. *Iastius* intellectū obtusis acuit, & terreno desiderio grauatis, cælestium appetentiam bonorum operator indulget. *Lydius* contra nimias curas animæque tædia repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. *Lucianus in Harmonide, Phrygio modo tribuit sonum* ἔνθεον, *Lydio* βάκχικον, *Dorio* σεμνὸν, *Ionio* γλαφυρόν. *Iccirco noster vocauit* concitos modos: *Propertius insanos, lib.*2.

Et Phrygis insanos cæditur ad numeros.

de his Telestas Selinuntius:

Primi apud Græcos inter bibendum in tibiis
Asseclæ Pelopis, matris montanæ
Phrygium cecinerunt modum;
Isti verò acutisonis citharæ cantibus

Lydium

Lydium hymnum personarunt. *Iidem ergo inuentores barbaricæ harmoniæ tam Lydiæ quàm Phrygiæ, vt Athenæus docet d. c. 10.*

781 Barbarica] *Phrygia. nam propriè Phryges dicti Barbari. Sophocles.* Πίλοπα βάρβαρον Φρύγα. *Catullus*:

Barbaráque horribili stridebat tibia cantu.

Prisco saltatu] *de quo tripudio Phrygio, Euripides*:

Libysque tibia, & Phrygiæ
Cantiones perstrepunt, at virgines
Alacri cùm plausu pedum
Lætis dabant operam cantionibus.

vide Athenæum lib. 14. cap. 12. vbi de generib. saltationum fusissimè.

783 Flebilius aliquid Hectoris magni nece muri videbunt] *nónne à Bethyco, hoc poëta Burdegalensis sumsit? versus paullo antè retuli.*

790 Quid meos] *Euripides*:

Quid me manibus prehendis? quid inhæres peplis?

797 Talis] *ex Euripideis his*:

Nam me ceu catulum leonis, aut vt vitulam
Montibus alita misera miseram
E tuâ manu abstrahi aspicies.

803 Iugo] *sic recentiores codices excusi: at Moguntinens. manuscr. & impressi Franconicus & Hadriani tres*; viro.

805 Sume nunc iterum] *nato, quem occidendum tradit, vino iusta persoluit. seruabatur enim hic ritus; vt primo mortui Manes vocarentur; lotis tum manibus ossa legerent; lecta vino & lacte perfunderent; mox ventis cillanda & siccanda exponerent; siccata demum aromatibus & odoribus commixta in vrnam reponerent: reliquiis deinde lacrymas superfunderent. testes Propertius, Ouidius, Tibullus; qui vnus omnia confirmat lib. 3.*

Præfatæ ante meos Manes, animámque rigatæ,
  Perfusæque pias ante liquore manus:
Pars, quæ sola mei superabit corporis, ossa
  Incinctæ nigrâ candida veste legant:
Et primum annoso spargant collecta Lyæo,
  Mox etiam niueo fundere lacte parent:
Post hæc carbaseis humorem tollere ventis,
  Atque in marmoreâ ponere sicca domo.
Illic quas mittit diues Panchaïa merces,
  Eöique Arabes, diues & Assyria.
Et nostri memores lacrymæ fundantur eodem.
  Sic ego componi versus in ossa velim.

vide Guicchiardum lib. 1. de Funerib. cap. 7.

810 Quicquid hic cineris] *osculabantur cineres, & si quos alicubi restare opinarentur, ore scrutabantur, vt labris legerent. Ouid. lib. 3. Fastor.*

Térque vale dixit, cineres ter ad ora relatos
  Pressit, & est illis visa subesse soror.

IN CHORVM.

Ariolantur captiuæ Troades, & coniiciunt quo quæque asportanda, & cui domino seruitura?

813 Quæ] *apud Euripidem ipsamet Hecuba quærit, ad quem angulum Thessaliæ, vel Phthiotidis, vel Cadmæi soli sit deportanda.*

814 Montes] *Othrys, Ossa, Olympus, alij.*

816 Phthie] *Phthiotis vna ex quatuor Thessaliæ partibus.*

819 Maris domitrix] *sic vocat propter Iasonem Argonautarum ducem; de quo in Medea:* —— mare qui subegit.

818 Trachyn] *malè quidam lib.* Trace. *non de Thracia sermo, sed de Trachyne. indicat res ipsa, indicat epithetum lapidosa. hoc enim sonat ipsum vocabulum.* 820 Gortyne] *Cretæ oppidulum à Gortyo Heroë vocatum dictum Gortyne, Gortyna, Gortys, & Larissa, teste Stephano.*

821 Frequens ruscis leuibus Methone] *Bernardin. legit;* rubis *Equi. lib. habet;* rutis. *Herbipol. & Veneti;* riuis. *ceteri* ruscis. *quod retineo. Pro,* Methone, *legit Bernardin.* Meliboea: *& sanè Melibœa vrbs Thessaliæ Athenæo, vel litoralis potiùs (teste Herodoto lib.6.) Magnesiæ; fuit patria Philoctetæ, de quo hic agitur. Lucanus:*

——pretióque nefandæ
Lampadis Herculeis fortis Melibœa sagittis.

Methone Straboni lib.8. Stephano, Dioni lib.11. Pausan. in Messeniac. & Ptolomæo Messeniæ vrbs, à multis Græcis Mothone *nuncupata. Sed cùm subdat Seneca;* Quæ sub Oethæis, *&c. & constet Philoctetem Troiam secundò iisdem sagittis expugnasse, quibus prior Hercules; planè arbitror, vel hîc legendum;* ruscis Melibœa lentis. *vel si lectionem pristinam retines, dicendum Senecam putasse Philoctetem Methonensem, vel Methonem cum Melibœa confudisse.*

823 Troïæ] *scribendum* Troïæ *trisyllabum. nam aliàs i, vocalis esse desinit, sicut in* Aiax *&* Graius. *quod vt constet, iubent Terentianus & Victorinus scribi;* Troija, Aijax, Graijus, Aiio, *& similia.*

825 Olenos] *Elidis vrbs, quam initio paucis incolis habitatam testatur Hermesianax, apud Pausan. in Eliac. & Strabo scribit lib.8. etiam suo tēpore desertā fuisse; multa de ea Stephanus. Scholiastes Apoll. duas Olenos agnoscit.*

826 Pleuros] *sic omnes libri. miror tamen, & consensus scriptorū aliorum suadet,* Pleuron. *sic enim Græci omnes* Πλευρών. *Statius* Meleagria Pleuron. *Silius:* —— regia Pleuron. *sic Ouidius & alij. Nota Ætoliæ vrbs, à quâ Strabo partem Aetoliæ, Pleuroniam dictam testatur. Helenam Lycophron Pleuroniam nominat. an ergo Aetola? aut in Argiuo agro Pleuron vlla, vnde id nominis sortita? putat Tzetzes, sed toto cælo aberrat. à proauo sic nominata. Helena Ledæ filia fuit. Leda Thestij, Thestius Agenoris, Agenor Pleuronis. vide Pausaniam in Laconicis.*

837 Sinuosa Trœsen] *litoralis Peloponesi ciuitas, Thesei patria, auctore Ouidio.* 838 Pelion regnum Protei] *De Proteo Licentius Hipponensis cecinit:* Protea namque ferunt veterum commenta Pelasgum;

Qui

Qui dum sollicitis non vult aperire futura,
Spumat aper, fluit vnda, fremit leo, sibilat anguis:
Captum aliquando tamen in munera parua volucrum.

Regnauit prius in Aegypto, post in Thessaliâ, vt indicat hîc noster, & Valerius Flaccus lib. 2. Argonaut.

Proteáque ambiguum Phariis referebat ab antris
Huc rexisse vias. *Euripides in Helena:*
Πρωτεύς δ' ὅτ' ἔζη, τῆς δὲ γῆς τύραννος ἦν
Φάρον μὲν οἰκῶν νῆσον, Αἰγύπτε δ' ἄναξ.
Dum viueret Proteus, tyrannus finium
Istorum erat, rex Ægypti colens Pharum.

testatur & Nonnus in Schol. in D. Greg. Nazianzeni Orat. 1. *contra Iulianum: sed rem totam explicat Izacius in Lycophron.* Proteus, *inquit*, Ægyptius genere, Neptuni filius, ex Thraciâ in Phlegram Pallenes venit, ductâ Ægyptiâ puellâ Torone; ex qua sustulit Tmylũ & Telegonum; qui cùm hospites luctâ victos occiderent, offensus eorum inhospitalitate Proteus, à patre postulauit, vt rursus in Ægyptum sisteretur: quo impetrato, apertis à Pallene, sub ipso mari in Ægyptum vsque cuniculis, in antiquam patriam fuit reuersus.

829 Hic] *in Thessaliâ.* 830 Montis exesi] *ocris. sic Liuius Andronicus, quo fortè Seneca respexit;* Vt quem Chiro in Pelio docuit ocri.

831 Iam trucis] *naturâ enim & indole trux, ferus, iracundus. Dictys lib.* 1. *scribit primis adhuc adolescentiæ annis Achilli vim quandam inconsultam & efferam morum impatientiam fuisse. Philostratus lib.* 2. *&* 3. *Imag. Achillem puerũ pingit feroci faciê, truci, magnanimoq́; vultu, vnde Ouidius canit:* Phillyrides puerum cytharâ perfecit Achillem,
Atque animos molli contudit arte feros.

Horatius in Arte poët.

Scriptor honoratum si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura neget sibi nata. nihil non arroget armis.

Chironem fuisse magistrum Herculis, Iasonis, Æsculapij, Castorũ & Achillis, in musicis, medicis, politicis tradunt Plutarchus in lib. de Musica, Xenophon in Hippar. Apollonius lib. 3. *&* 4. *Pindarus in Pythic. item in arte equitandi iuxta Philostratum lib.* 2. *Imagin. cuius quod peritißimus esset, Centaurum creditum vult Tzetzes Chiliad.* 7. *hist.* 94. *Hermippus eum vocat* κένταυρον σόφον *Centaurum sapientem, & auctor Titanomachiæ de illo;* ὡς πρῶτος οὗτος εἴς τε δικαιοσύνην θνητῶν γένος ἤγαγεν δείξας ὅρκους καὶ θυσίας ἱλαρὰς, καὶ σχήματα ὀλύμπου.

Primus & ad iustum duxit mortalia sæcla,

nimirum docens,

Iusiurandum, & sacra Deûm, cælique figuras.

ita Clemens Alexandr. lib. 1. *Stromat. censuit ergo legum, theologiæ, & astronomiæ inuentorem, hoc est, totius philosophiæ auctorem fuisse. verum*

exemplar, & idea perfecti Principum educatoris & magistri.

833 Acuebat iras] *studio laudis & gloriæ ad bellum excitabat.*

835 Varij lapidis Carystos] *Lucanus lib. 5. vocat* saxosam: *est enim ferax multi & pretiosi marmoris, de quo Stephanus legendus. apud Martianum lib. 6. sic castigo*: Huius oppido Chalcidi, ex aduerso Aulis & Carystos marmoreis fluctibus (*mallem* frustis) concolora. *Distinxerunt etiã Chalcida à Carysto, Strabo, Mela, Plinius, vt suspicer Solinum errasse. nã Chalcis Euboeæ est.* Varij] *sic Moguntin. & Veneti.* rari, *Herbipol. & Lugdun.*

838 Echidnæ] *mallem, vt alias docui,* Echinæ *sic etiam Apollodorus.*

839 Genoessa] *mallem cum aliis* Gonoëssa, *Stephano* Gonoyssa.

841 Attica pendens Peparethos ora] *si hæc lectio Germana, non habeo quomodo excusem poëtam: qui volet tueri, quærenda illi Peparethos in orâ Atheniensium. quærenda, non inuenienda. Si;* Peparethos, *legendum: puto vocem,* Atticâ *mendosam, positam pro;* Arctica, *hoc est, Boreali ora Græciæ. spectat enim Magnesiam, vbi Acte promontoriũ, à quo quis suspicetur,* Actiâ. *Apud Stephanum exstat Peparethos vnâ Cycladum cum vrbe eiusdem nominis: Ortelio* πεπάρηθος *Macedoniæ insula est in mari Aegæo; quondam Plinio dicta* Euonus; *nunc Nigro Mario,* Lemene; *Castaldo,* Saraquino; *Beniamino Iudæo* Opula. *Seneca tamen significat in Atticâ, vel prope, tale oppidũ fuisse; quia Salamina & Eleusin coniungit. quare suspicatus sum aliquando reponendũ;* Perithædos, *vel potius* Sypalettos, *qui ambo Atticæ vici, teste Stephano, Pausaniâ, & aliis. vide Sigoniũ lib. 2. de repub. Athen. cap. 2.*

843 Aiacis Salamina veri] *Dicitur Aiax Telamonius in hyacinthum mutatus. Plinius lib. 21. cap. 11. de hyacintho*: Quem comitatur fabula duplex, luctum præferens eius quẽ Apollo dilexerat, aut ex Aiacis cruore editi, ita discurrentibus venis, vt Græcarum litterarum figura legatur inscripta. *quam explicat Ouidius lib. 10. Metamorph.*

Ipse suos gemitus foliis inscribit, & αἰαῖ
Flos habet inscriptum, funestáque littera ducta est.

de quo Virgilian. pastor:

Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores?

Quem vulgò hyacinthum florem appellant, in eo vix est vestigium harũ litterarum. Dioscorides, quem Seruius sequitur, pro vaccinio accipit: Pausanias in Corinthiac. cum comosandylo confundit. Ouidius verò ita describit:

Ecce cruor, qui fusus humi signauerat herbas,
Desinit esse cruor, Tyrióque intensior ostro
Flos oritur, formamque capit; quam lilia, si non
Purpureus color his, argenteus esset in illis.

vt appareat esse, nostrum lilium rubrum. nam & Plinius lib. 21. cap. 26. radicem bulbaceã affirmat. Igitur, quia primis nominis sui litteris, optimè exitus vitæ Aiacis respondit, verum *vocat: vel significat rectum & veracem fuisse, minimeq; solitum mentiri, qualis ab Homero pingitur: vel,* veri, *id est, veracis vatis, quia Teucro fratri regni amissionem prædixit, apud Sophoclem. Dicit*

etiam

etiam Salamina Aiacis;*quia in illâ Telamonius Aiax fuit natus,vt ex Aretade Cnidio Plutarch. in Parallel. meminit. de hac eadem est illud à Lucano dictum obscurissimè lib.3.*

Trésque petunt veram credi Salamina carinæ.

quo loco,vt,quæ interpretes,mihi non placent;ita, quod mihi placeat,ipse non inuenio.Venit in mentem hanc Atticam Salamina veram *vocari solitam,ad distinctionem alterius Cypriæ, quam Teucer ædificauit, cùm hanc Salamina patrémque fugeret; & quæ ab eodem Horatio vocatur* ambigua. *Vt fortassis apud Senecam debeamus reponere:*

Numquid Aiacis Salamina veram?

si non mauis Hypallagen dicere.

844 Calydona] *vrbem Aetoliæ,de quâ & apro vide Ouid.*8.*Metam.*

845 Titaressos] *Titaressus (vt vocat Lucanus lib.6.) vel Titaresius, vt Græci videntur malle, amnis Thessaliæ tam crassas habet aquas vt Peneo, cui influit, non admisceatur; sed olei instar supernatet, auctore homero Iliad.2. & Lucano lib.6. ideo vndas eius vocat segnes. Plinius lib.4.cap.*8. *videtur nonnullis vocare* Euroton, *Strabo* Eurotam, *Epytoma eius* Europum. *Homero aquas habet suaues. admiscetur Peneo, sed vix, vt patet ex Athenæo libro 2.cap.2. causa, pinguedo iuxta Strabonem; leuitas, iuxta Athenæum & Plinium; fluit per Locros, quorum sunt vrbes, Bessa & Scarphe. apud Stephanum Heracleo Glauci F.*

Βησσάντε Σκαρφῆντε καὶ Αὐγείαν ἔρα.

alia etiam Bessa Phocidis, & alia Scharphæ Euboeæ. Scarphæ & Scharphia Eustathio eadem. Sed falli puto. nam vna est Scharphia Locrorum distincta à Scharphe, de quâ Pausan.in Corinthiac. & Achaic.alia Scharphia Bœotiæ; Straboni. Pylon senilem] *hoc addidit,vt de Nestoris Pylo intelligamus. sic Ouidius:* Nos Pylon antiquam Neleia Nestoris arua. *Homerus Odyss.γ'. Pyli nomine omnem ditionem Nestori subditam comprehendit, Strabone teste. Homeri Scholiastes tres Pylos numerat,vnam Messeniæ,quæ regnum Nestoris,& Coryphasia: secundam Arcadiæ,Nestoris patriam,quæ & Leopreatica & Triphyliaca; tertiam Eleæ, propè Oleniam petram. Ego Senecæ & Ouidij loca de prima puto accipienda. Pausanias in Messeniac.non videtur tot Pylos agnoscere.*

848 Pharin] *Pharis vrbs Laconiæ Homero Iliad.2.& Stephano:Pharæ, oppidum Achaiæ Laconum Colonia,teste Aemilio Probo in Conone; deducta fortè ab iis, qui Pharin incolebant.*

Pisam Iouis] *Elidis vrbs Pisa, Oenomao regnata semper singulari numero profertur, Pindaro, Straboni, Diodoro, Stephano, Lucano, Statio, Plinio, Martiano, dicta teste Schol. Pindari à Pisâ Endymionis filiâ. Sed Hetruriæ ciuitas multitudinis numero profertur,* Pisæ, *vt notat Pintianus in lib.2. Melæ. cur ergo apud Nonium Attius Oenomao de Græcanicâ,*

Coniugium Pisis, patet eo te itiner tendere?

arbitror non fuisse Atiũ singularẽ, sed scripsisse; Pisæ. Coronis] *propter Olympia, quibus victorũ capita oleâ coronabantur, vt docebo in Agam.act.vl.*

 853 Spar-

853 Sparte] *Sparte semper pro vrbe ipsâ ponitur; Lacedæmon aliquando vrbem, aliquando totam prouinciam significat. Pausanias testatur Lelegem in Laconiâ regnasse, & ab eo Leleges dictos; huic quinctum ordine Lacedæmonem Heroëm successisse; hunc Spartam Eurotæ fluminis filiam duxisse; & à se regioni nomen Lacedæmoniam, ab vxore vrbi, quam in eâ condiderat, Spartæ nomen indidisse. Spartiatas, sacræ litteræ testantur fuisse de stirpe Abraham* I. *Machab.* 12.

855 Neritos] *Stephano* νήριτος *&* νήρικος. *insula Acarnaniæ, quæ & Leucadia; & etiam mons Ithacæ, vide Plinium lib.* 4. *cap.* 1. *&* 12. *vbi docet etiam Zacynthum esse Ionij insulam.*

IN ACT. IIII.

Nunc Helena primò, fraude; mox apertè suadet Hecubæ & Andromachæ, Polyxenam vt sinant à Pyrrho immolari. priùs simulat nuptias: mox coacta, iurgio Andromachæ, verum fatetur: accurrit tandem Pyrrhus, & abducit regiam virginem, non reluctantem. mater ad arma muliebria confugit, diras & conuicia.

860 Illætabilis] *mœstus, tristis, luctificus, omnis expers lætitiæ. Virgil. lib.* 3. murmur illætabile. *& lib.* 12. oram illætabilem, *Statius lib.* 5. *Thebaid.* pondus illætabile *dixerunt.*

862 Helena] *de Helenæ morte, & post mortē cum Achille nuptiis, aliisq́; nonnullis raris, adi Philostratum in vitâ Apollonij; Protei vaticinium apud Homerum Odyss. δ'. aut Dioscurorum apud Euripid. extremâ Helenâ, Isocratem in Encomio Helenæ sub fin. Leonicum lib.* 2. *var. hist. cap.* 31.

867 Fraudetur] *Primus Venet.* fallatur. *Moguntinens. & duo alij Veneti;* fidenter, *idq́; Daniel ait se in vetustissimo & antiquissimo Cod. reperisse, ego reperi;* fraudetur, *in aliis præter Moguntinens. Herbipolens. Basileens. Lugdunens. Liv̄iens. quod non video, cur non retinendum.*

873 Coniugium] *sic sumsit Propertius:* —— quæ viua sequatur Coniugium. *hoc est, coniugem.*

875 Petit] *Burdegal. membranæ;* vocat.

877 Thetys] *postea sequitur. hîc legendū;* Tethys. *deprauarūt Saxones.*

878 Suam vocabunt] *magnum id videbatur, ideo poëta ille in Lesbiacis, cuius fragmentum suprà dedi, ait Pisidicen sperasse futuram se Glaucæ Thetidis nurum:* ὄφρα νυὸς γλαυκῆς Θέτιδος πέλοι.

893 Totis] *in Basil: margine habetur;* nuda cutis.

896 Læta] *sic mei omnes codices, scripti, impressi: sed, inquiunt Critici, enorme & nimium hoc est, vt cum gaudio aspexerit pugnantes Paridem & Menelaum. satis si absque acri dolore. Enorme fateor, & nimium, vt aspexerit. sed, an propterea nimium, vt ab iratâ & hoste dicatur; vt improperetur ab enormiter læsâ mulierculâ? non tam illæ quid verū attendunt, quam quid dolor imperat. nil illis nimium, minora omnia quàm velint. docet experientia. quis conuiciis muliebribus frenum, quis modum imponat? nolim periculum facere, ne meo cum malo.*

901. Digni] *q.v.l.* dignè. 905 Iudice infesto] *magnum innocentiæ*

argumentum, vt & alia huius defensionis; quâ haut scio an quicquam neruosius, aut splendidius, in Helenæ defensionem, dici queat.

909 Seruitia] seruitium propriè multitudo seruorum; seruitus conditio seruiendi: sed veteres (vt auctor est Carisius lib. 1.) Indifferenter seruitium etiam pro seruitute posuerunt. Virgilius; Seruitio enixæ tulimus.

917 Teucris] q.m.s. Teucrũ, nempe Eguian. paullo pòst Mog. quę secuit.

919 Sin rapta] sum, ait, innocens; quia non spontè Troiam veni, sed vi compulsa. quia non adulteri blandas persuasiones, sed Deæ Veneris mandata secuta sum, illius pollicitationem nolui falsam reddere. Vtrumque argumentum à Gorgiâ Rhetore sumtum; qui in Oratione pro Helenâ; culpâ vacuam docet: quia vel fortunæ imperio, Deorum iussu & Necessitatis nutu fecit ea quæ fecit, vel vi rapta, vel persuasa verbis, vel amore capta: singula deinde discutit, priora duo potissimùm, quæ hîc abutitur. Non (inquit) spótè Troiam veni, sed rapta à Paride; Paridis potiùs, quàm meo peccato. Nec tamen illius; qui datum sibi à Deâ munus, iure suo vindicauit. Dignus ille, cui tu, soror, ignoscas. Sed esto. mea tota culpa, meum facinus. quid te iudicem esse postulas? an vereris ne beneuolo iudice absoluar? non est quod metuas. idem mihi iudex, qui læsus, maritus adulterio lacessitus, Menelaus. illi futurum curæ, ne impunè abeat. hæc sententia si; iratum legas, cum Moguntinens. Burdegalens. & Eguiano & aliis m.s. item cum Herbipol. Venetis, Paris. & Lugdunens. & aliis. Nescio vnde N. inuexerit; irritum. cui nec deest sententia. An tu, inquit, putas me futilem & cassum iudicem sortitam; qui iniuriam suam vel nolit, vel non possit vlcisci? &c.

921 Iratum puta] puta. sic omnes quos vidi, codices, & Priscian. docet lib. 15. de aduerb. significare, scilicet: vt hic sit nota irrisionis. Non malè tamen manusc. qui, mea.

941 Polyxena] tragœdiam Polyxenam scripsit Sophocles, vt citat Apollonij Scholiast. in lib. 2.

944 Viden animus] Euripides:

Te quidem misera mater
Omnigeno luctu defleo;
Meam autem vitam, exitium, calamitatem
Non lamentor. cùm mî mortis obeundæ
Casus vitâ potior contigerit.

verba sunt Polyxenæ. porrò melius hîc Mogunt. Herbip. Venet. Lugdunens. Vide vt animus ingens lætus audierit necem.

946 Admoueri] ornari, componi, discerni acu, cnasone, redimiculo ab ornatricibus, cinistonibus, commotriis.

958 In tot oscula] vide sup. Thyest. 1022.

976 Cassandra] alio nomine dicta Alexandra, teste Pausaniâ in Lacon. Natarum Priami pulcherrima, si credimus Homero Iliad ν´. nam cæcus ille idem, non idoneus formæ iudex, Iliad. ζ´. hanc laudem tribuit Laodice, cui Triphiodorus astipulatur; de cuius Laodices impudicitiâ quædam ex Hegesippo lib. μιλησιακῶν ά, narrat Parthenius cap. 16.

970 Sedi-

970 Sedibus patriis] *corrupere Basileens. qui primi posuêre*, patris; *quos Chemnicensis secutus.*

979 Breuis] *pro breuiter. sic suprà* prior, *pro prius; sæpè* serus, *pro serò & similia. porrò quod ait nolenti obtigisse, sumtum à Nasone, qui 13. Metam.*

Nunc etiam prædæ mala sors: quam victor Vlysses
Esse suam nollet ———

980 Dirus] *Herbipolens. & Venet. Durus.*

981 Regibus reges] *sæpe sic ludit, vt supra;* Liber liberos Troas vide. *variant autem hoc loco excusi: secutus sum Lips. Herbipolens. Venet. Basileens. nam Lugdunens. addit;* haud. *malè. Moguntinens.* regem. *porrò sequentes versus mallem transponere:*

Quis arbiter crudelis & miseris grauis,
Quis tam sinister diuidit captas Deus?
Eligere, *&c.* *paullo tunc clariora.*

986 Armis Achillis] *quæ Vlyxi obtigere, iudicibus vel Græcis, iuxta Ouidium, Antipatrum, Asclepiadem, & Sophoclem; vel captiuis Troianis, iuxta Homerum, Q. Smyrnæum & alios.*

989 Spolium] *vestis corpori detracta,* spolium *dicitur; induta verò, à Saluiano lib. 1. de prouiden.* induuium *vocatur: Plinius id arbori accōmodat. Glossar.* spoliatorium *ἀποδυτήριον & ἐνδυτήριον.*

990 Tellus] *Ithaca.*

Num capit] *Moguntin.* nunc. *Lugdun. Basil. & Lipsiens.* num. *aquè bene Herbip. & Veneti,* non, *sine interrogatione.*

992 Sequentur] *Moguntin.* sequantur.

996 Interim hæc pœna] *Dæmonax philosophus felicem censebat, qui liber esset; liberum, qui nec speret aliquid, nec pertimescat; nihil illi sperandum vel metuendum, qui sciat cuncta, siue iucunda siue acerba, iuxta finem citò capere. Boëtius pulcrè:*

Nec speres aliquid, nec extimescas,
Exarmaueris impotentis iram:
At quisquis trepidus pauet vel optat,
Quod non sit stabilis suíque iuris;
Abiecit clypeum, locóque motus,
Nectit, quâ valeat trahi, cathenam.

adde quæ dixi Herc. Oet. 928.

996 Sortem occupaui, præmium eripuit mihi] *sic omnes libri, obscura tamen verba, & arbitror mendosa.* Daniel *explicat; Sors mihi præmium eripuit, nempe mortem. quia mori mallem, quàm seruire seruitutem.* Bernardinus; *Voluissem potiùs sponte tecum abire, vt nocerem; quàm per sortem,* „ *vellem autem hoc, quia tunc omnes Troiani mihi essent obligati. Hoc amplius* „ *mihi placet, sed dicendum clarius. Interea vos (ait) morâ & exspectatione dirarum, quas imprecari non desinam, cruciemini. Vellem spontè meâ, vos essem* „ *conuiciis & diris insecuta: vellem arbitratu meo, non sortis, Vlyxem maledictis onerare licuisset; proscindere, cōfigere licuisset iratæ linguæ telis, fuisset* „ *hoc*

hoc mihi præmium miseriarum mearum. cœpissem hunc fructum ex tantâ calamitate. sed hoc præmium sors mihi eripuit, præoccupauit illa. sequar nunc Vlyssem & insequar; sed non spontè, non arbitrio meo. An ergo legendum: Sors occupauit, *&c. vel, an Synechdoche?*

1000 Reclude] *idem petit apud Euripidem:*

Me verò, deductam ad Achillis pyram,
Immolate, ne parcite ——

In chorvm.

Laudat illud dictum, Communia mala minus angunt: & quod vulgo dicitur, Solatium est miseris socium habere in pœnis; & agit deinde de profectione, & dispersione futurâ.

1010 Lenius luctus] *m. s. Burdegal.* lentius fletus. *non placet.*

1014 Patuisse] *Moguntinens.* placuisse. *non displicet. idem paullo post:* remoueto multum. *Porrò quærentibus se solos esse miseros poßit quis dicere, quod Epictetus querenti:* Méne igitur solum securi percuti? Quid ergo? velléſne (inquit) omnes securi percuti, ne consolatio tibi deesset? *Arrian. lib. 1. de vita Epicteti.*

1039 Et nihil] *multa olim fuêre diluuia. primum generale temporibus Noachi, de quo in sacris litteris Genes. 7. ad perdendam tollendamq́ ex orbe terrarum malitiam, vt ait Lactantius lib. 2. quod pulchrè describit Alcymus lib. 4. cetera peculiaria, primum in Aegypto, Promethei & Herculis tempore menstruum apud Diodorum lib. 1. secundum in Achaiâ & Atticâ bimestre, rege Attico Ogyge, Pausan. in Attic. & Diodor. lib. 6. Tertium in Thessaliâ ætate Deucalionis, quod integrâ hyeme durauit, Aristot. in Meteor. Virgilio in Georg. Ouidio, & ceteris poëtis; & de hoc noster, & ferè semper ceteri poëtæ intelligendi; etsi de eo loquantur, quasi generale fuisset. Quartum Pharonium in Aegypto imperante Proteo, de quo Lucanus lib. vlt.*

Tunc, claustrum pelagi, cœpit Pharum. insula quondam
In medio stetit illa mari, sub tempore vatis
Protheos; at nunc est Pellæis proxima muris.

Accuratißimam diluuij descriptionem inuenies apud Senecam lib. 3. Nat. quæst. cap. 27.

1041 Questum] *Moguntinens. Herbipol. & aliqui Veneti;* cætum.

1043 Tuba] *Euripides in Rheso:* Nam accinctos laboribus oportet Tyrrhenæ tubæ sonum exspectare. *& Heraclidis:* Signum dedit Tyrrhenica tuba. *vide Agamemn. versu 424.*

In act. v.

Narrantur cædes Astyanactis & Polyxenæ, & Troades captiuæ, ad suos quæq́ dominos, rapiuntur.

1055 Dira] *Moguntinens. Herbipolens. Ven.* dura. *& in sequentibus, Basileens. in marg.* quid, *pro,* quod.

1060 Sua quemque] *Sophocles:* —— at ægritudinem

Hanc nemo veſtrûm eſt æquè qui, vt ego, ſentiat.
Namque omnium veſtrûm dolor redundat huc.
Omnis me in vnum confluit, me ille, me
Excruciat, & neminem alium. animus meus
Vrbíſque, veſtrámque, & meam ſimul gemit
Vicem ——

1064 Seriem ſedis] *habes vtramq; apud Ouidium lib. 13. Metam. ſub fi.*

1068 Aſſueta Priamo] *hoc narrat Homerus Iliad. γ'. quæ porta Scæa dicta, quod ad ſiniſtram eſſet, hoc eſt, Occidentem, vt explicui Thyeſt. 697.*

1075 Turre in hac] *Ouidius.*

Mittitur Aſtyanax illis de turribus; vnde
Pugnantem pro ſe proauitáque regna tuentem,
Sæpe vidêre patrem monſtratum à matre ſolebat.

1085 Nefas] *ſepulcri violati.*

1098 Non flet] *Ex illo Ouidij:*

At populus lacrymas quas illa tenebat,
Non tenet ——

1100 Vlyſſes] *De Vlyßis morte, hæc Sex. Empyricus cap. 16. contrà Mathematici quidam ſcribunt eum à Telegono filio per imprudentiam interemtum; alij à Laro, qui marinæ turturis ſtimulum immiſerat, occiſum; alij in equi formam mutatum. Sanè in Italiâ ſepultum docet Ariſtoteles in Peplo, vbi illum collocat in Tyrrhenia;* ἐπὶ Ὀδυσσέως, κειμένου ἐν Τυῤῥηνίᾳ: *quo peruenerat, poſtquam eum Neoptolemus, ne à cognatis occideretur, Cephalleniâ & Ithacâ cedere iuſſerat. vide Izacium & Canterum in Lycophron. De perfidiâ in hoſpitē Æolum, & de parricidio, quo propriū ex Euippâ filiū Euryalum ſuſtulit Vlyſſes, ex Philetâ & Sophocle Parthenius* ἐν ἐρωτικ. *c. 2. & 3.*

1112 Et ora] *quanta maieſtas oris vel in puero Scamandrio fuerit, neſcio quis apud Attium, inquit:*

—— abducite intrò. nam mihi
Miſeritudine commouit animum excelſa aſpecti dignitas.

Notas] *ſimilitudinem patris exprimentia lineamenta.*

1113 Imam] *Mogunt.* vna. *in ſequ. carmine, Mogunt. Herbip. & Veneti;* incurſu. *Baſileenſ. Lugdun. Lipſienſ. & ceteri mei;* incuſſu.

1115 Cerbero pen. expreſſo] *Turpe viſum Euripidi, hac in re cerebrum nominare, in Troadib.*

Quam ſtudioſè coluit mater cæſariem
Sæpéque deoſculata eſt; ex illâ patet
Confractis oſſibus vulnus, ne turpia loquar.

ſed nec ipſe hoc alibi, nec alij refugêre. Euripides, in Cyclope:

Alterum verò correptum neruo extremi pedis
Illiſit acuto aſperæ cautis fragmini,
Cerebrúmque diſperſit —— *Sophocles, Trachiniis:*
—— ſciſſóque capite
Miſtum cerebrum ſanie per comas fluit.

Homerus Odyss. ί.

τῷ κἀι οἱ ἐγκέφαλός γε διὰ σπέος ἄλλυδις ἄλλῃ
θεινομένου ῥαίοιτο πρὸς οὔδεϊ.

Profectò ei cerebrum per ſpeluncam huc & illuc
Verberato flueret ad ſolum.

& Iliad. γ'.

ὧδε σφ' ἐγκέφαλος χαμάδις ῥέοι ὡς ὅδε οἶνος.

Sic ipſorum cerebrum ad terram fluat, ſicut hoc vinum.

idem vſurpat Iliad. λ'. Iliad. ρ'. Iliad. υ'. Athenæus lib. 2. cap. 27. his addit Ariſtophanem & Philoclem. Sed & Lucanus lib. 9.

——raptóque cerebro
Exſiccata cutis, putríſque effluxit ab alto
Humor. *Sidonius epiſt. vlt.*
Vt per abruptum boue concitato
Spargeret curſus lacerum cadauer,
Cautibus tinctis calidâ ſoluti
Pulte cerebri.

1120 Tumulúmque] *Achillis tumulum ſtatuunt in Propontide Homerus Odyſſ. ώ. & in Peplo Ariſtoteles.*

1133 Face] *Moguntin. Herbipol. & Veneti;* modo.

1138 Magíſque ſolito] *ſic Philetum ſub mortem formoſiorem pingit Papinius, lib. 2. Siluarum:*

Attendit toruo triſtis Rhamnuſia vultu,
Ac primùm impleuítque thoros, oculíſque nitorem
Addidit, & ſolito ſublimius ora leuauit;
Heu miſero lethale fauens——

1143 Peritura laudant] *Moguntin. & alij codd. ſcripti, item Herbip. & Veneti;* perituram laudant. *rectiſſimè, ſi vnica litterula.* m, *tollatur. deterius Lugdun.* Vt peritura laudāt. *Viderunt hoc alij, & repoſuêre;* Perituram adulant. *fateor eleganti vocabulo, quo & Attius, & Lucretius vſi. ille:* Pinnatâ caudâ noſtrum adulat ſanguinem.
hic verò: Longè alio pacto gannitu vocis adulant. *& more Græco ſolet cum accuſatiuo iungi, vt Turnebus notauit lib. aduerſ. 2. c. 9. ſed mihi religio coniecturas meras, non fultas exemplarium auctoritate, ſi non cogat neceſſitas, recipere.* 1148 Miſerentur ac mirantur] *ſic Baſil. Lugdun. Lipſien. & plerią; m. ſ. Mogunt. verò, Herbip. & Venet.* Miſerantur ac mirantur.

1150 Audax virago] *Ouidius:*

Fortis, & infelix, & pluſquam femina virgo.

& mox verba eius animi plena ponit:

Vtere iamdudum generoſo ſanguine, dixit,
Nulla mora eſt. aut tu iugulo vel pectore telum
Conde meo. iugulumq; ſimul, pectuſque retexit. *&c.*

Veteres feminam etiam viram *vocabant teſte Pompeio Feſto; ſicut & Hebræis* ISSA *femina,* Is *vir, Gen. 2. à* virâ virago; *quaſi virum agens.*

1153 Pyrrhus ad cædem piger] *Sophocles*:

Hic verò volens non volens, miseratus virginem
Animæ ferro meatus secat.

Ouidius autem:

——— ipse etiam flens, inuitusque sacerdos
Præbita coniecto rupit præcordia ferro.
Illa super terram defecto poplite, labens,
Pertulit intrepidos ad fata nouissima vultus.

de illâ cadente Euripides:

——— ipsa autem licet moriens,
Tamen sollicita est, vt decenter cadat,
Cælétque ea, quæ cælare conuenit
Oculos virum ———

imitatus hoc Ouidius, omisit noster: sed de gemitu vicit Ouidium, ille tantùm Troës gemuisse refert; hic etiam hostes. De Corneliâ Vestali Plinius lib. 4. epist. 11. Euripidis versum retulit.

1163 Abduxit statim] *sic o. l. quos vidi. sed Mar. Anton. Muretus ex coniecturâ reponit*; obduxit, *hoc est, absorpsit, hauriuit, ebibit. sic Cicero, sic alij. Vide Muretũ lib. 9. var. lect. c. 10. & Pet. Victor. lib. 15. var. lect. c. 17.*

1164 Tumulus] *noster vult in Troade ad bustum Achillis immolatam Polyxenam, vt Virgilius: sed Euripides in Chersoneso ad tumulum honorarium. vide Turneb. lib. 11. aduersar. cap. 19. de illâ Ausonius*:

Troas Achilleo coniuncta Polyxena busto,
  Malueram nullo cespite functa tegi.
Non bene discordes tumulos miscetis Achiui:
  Hoc violare magis, quàm sepelire fuit.

1168 Expuam] *Seneca lib. 3. de irâ cap. vl.* Iam ipsum spiritum expuimus, interim dum trahimus. *Lucretius lib.* 2. expuere ex animo rationem: *Martialis tussim dentes expuisse, dixit. Porrò hanc Hecubæ querelam, pulcriùs prosequitur Ouidius d. lib. 13. in fine:*

Nata, tuæ quid enim superest? dolor vltime matris
Nata iaces; videóque meum tua vulnera pectus, *&c.*

1170 An omnia? an me? sola mors votum meum] *sic plerique rectè. sed Herbip. & Ven.* An omnia? an méne solam? m. v. m. *non placet, vt nec quod postea Moguntin.* & Virginibus meis.

1173 Me solam times] *Ouidius*:

——— quo ferrea resto?
Quídve moror? quo me seruas damnosa senectus?
Quo Dij crudeles, nisi ut noua funera cernam,
Viuacem differtis anum? ———

COM-

COMMENT. IN AGAMEMNONEM.

ARGVMENTVM.

VIVVM Thyestes Atreum vlcisci non potuit, nunc excitatur ab inferis, & Ægistho persuadet, vt, quemadmodum Clytemnæstram ad adulterij consuetudinem pertraxerat, etiam in mariti cædem inducat. potitur votis impia vmbra. nam Agamemnonem, à Troiâ, victorem, domi reducem, in ipso conuiuio, sinuosâ sed imperuia veste irretitum, vxor & adulter occidũt, mox & Cassandram ab aris auulsam; Electram verò, quæ Orestem fratrem absconderat, carceri obscuro mancipant.

IN ACT. I.

Vmbra Thyestæ fungitur prologi vice.

4 Fugio inferos, superos fugo] *simile est illud Sidonij:*

—— nec esculentam
Fletus pangimus ad dapes Thyestæ:
Fratris crimine, qui miser voratis
Viuum pignoribus fuit sepulcrum:
Cùm post epulas repentè flexis
Titan curribus occidens ad ortum
Conuiuam fugeret, diem fugaret.

Aßiduus noster in hoc antithetico allusionis genere. Thyeste:

Qui notus nimis omnibus,
Ignotus moritur sibi

Item: Quis influentis dona fortunæ abnuit?
Expertus est quicunque quam facile effluant.

Idem: Quem dies vidit veniens superbum,
Hunc dies vidit fugiens iacentem.
Nemo confidat nimium secundis,
Nemo desperet meliora lapsis.

Thebaide:

Quoties necesse est fallere aut falli à suis,
Patiaris potius ipse, quàm facias scelus.

& paßim.

5 Pelopeæ] *sic Moguntin. & reliqui manusc. malè Lugdunens. & plerique impreßi;* Pelopeiæ.

14 Trigemina] *Moguntinens. Herbipol. & Veneti*; tergemina.

15 Euinctus rotæ] *sic Eguian. Moguntinens. Herbip. Veneti, Basileens. Paris. Lugdunens. Lipsiens. & potest intelligi* cuinctus, *hoc est, valde vinctus. nam, e, littera auget, vt euinco, edurus, & simil. vbi significat* per.

19 Exustus] *sunt qui*; exhaustus, *non malè*.

24 Quæsitor] *ex Virgilio*; Quæsitor Minos vrnam mouet.

31 Cœpi] *vix Delphicum oraculum iussit incæstum, vt ex eo nasceretur vindex futurus, cùm impauidus rui in amplexus natæ.*

33 Nata] *Pelopeia.* 32 Irem] *Mogunt.* Veni.

35 Auo parentem] *sic m. s. omnes, quos vidi, sic Lugdunens. & alij nonnulli; sed Veneti tres, Herbipolen. & quidam alij*; Auo nepotem *quare non est, quod exclament, & intemperiem mutantium accusent, nihil à me quidem nec à Saxone Critico mutatum. à quo igitur? etenim sic legêre N., sic Daniel, sic Bernardinus; nimirum vt in m. s. suis inuenêre. solent enim, si quid mutarunt, indicare. Non tamen hoc mihi probatur. sed retineo*; Auo parentem. *nepotum namque meminit secundo versiculo; & hoc voluit: Genui, ex filiâ meâ, Aegystum, qui mihi filius & nepos; cui ego, pater & auus. auus, quia ex filiâ; pater, quia genui: nam filiæ meæ, pater ego & maritus: Pelopeia Aegysthus, filius & frater: huic illa, mater & soror.*

36 Nocti diem] *sup. Thyeste actu 4.*

38 Post fata demum sortis incestæ fides] *sic ad vnum libri omnes. hac sententiâ: Aliquando tandem exitus docet verum fuisse oraculum Phœbi; quò responsum mihi, filium quem ex filiâ genuissem, iniuriarum mihi à fratre illatarum vindictam exacturū. nunc fides oraculo, ab euentu; sed me mortuo, mortuo etiam Atreo fratre. igitur* post fata, *hoc est, post obitum vtriusque*. sortis incæstæ, *hoc est, oraculi suadentis incæstū. apta hæc & germana planè.*

39 Rex ille regum] *sic vocant Cicero in epist. ad Familiar. & Auson. in Epitaphio:* Rex regum Atrides fraternæ coniugis vltor,
Oppetiit manibus coniugis ipse suæ.
Quid prodest Helenes raptum punisse dolentem;
Vindicem adulterij cùm Clytemnæstra necet.

Ductor ducum] *Ouidius, de eodem:*
—— dux erat ille ducum.

hanc verò loquendi formam, vulgus Grammaticorum haut rectè capit: significat illa geminatio, nihil aliud quàm excellentiam eius quod geminatur, quasi dicas Regum potentißimum, vel ducum fortißimum aut nobilißimum. mutuati à Græcis Latini, sic enim isti δειλαία δειλαίων miserias miseriarum; *& Patres de Eucharistiâ* τελετὴ τελετῶν; *Dionys. Areop. & de Festo Dominicæ resurrectionis* ἑορτὴ ἑορτῶν. *Nazianzenus: Sed & hoc Græci ab Hebræis. nam Salomonis liber Cantica Canticorum, & Nahum 3. locustæ locustarum. & Apoc. 17. & 19. & 1. ad Tim. 1. c. 4. Dominus dominantium & Rex Regū.* βασιλεὺς βασιλέων, κύριος κυρίων. *vel*, κύριος κυριευόντων, βασιλεὺς βασιλευόντων. *Salomonis* שִׁיר הַשִּׁירִים *Nahum*; כְּגוֹב גוֹבַי *quo loco Septuaginta simpliciter locustam*, ὡς ἀκρὶς. *& Chald. Paraphras. vermes locustarum.*

42 Post

42 Post bina] *sic quidam reposuêre, speciosè & scilicet ex historiæ fide. veteres tamen libri, & excusi ferè omnes ante Lipsiens.* post dena. *& vt hoc verum credam, facit addita vox* Phœbi. *nam solare lustrum, videtur vocari cursus solis annuus. quia decennio Troia expugnata. Ciuile quidem lustrum, post exactum quadriennium; de quo non potest intelligi locus: nec etiam ciuile illud lustrum satis concinnè vocetur,* Phœbi *lustrum. cur enim Phœbi? aut quid illi sol præstat?*

48 Causa] *necandi Agamemnonis, turbandæ domus Atrei.*

52 An deceat hoc te, respice. At matrem decet] *sic Lipsiens. Lugdunens. autem;* hoc te? respice an matrem. *& sic Mogunt. sed rectissimè tres Veneti & Herbipol.* rogas An deceat hoc te? respice ad matrem. decet. *ex matre enim & auiâ (quæ filium sibi & fratrem, patri ac marito peperit) natum; quid queat dedecere? ita est. pulcræ vitæ & probæ, stimulus ingens vera nobilitas. Veram voco, non terrenam hanc; quæ, vt non contemnenda, haut magni tamen æstimanda; sed illam veram, illam communem, illam certam: de qua egregiè Epictetus:* Si quis illud (*inquit*) sedulò cogitaret, se à Deo creatum, Deum patrem esse hominum: facilè nihil abiectum, atque vile admitteremus. Nunc quia ad alteram nostram originem, corporis scilicet, qua bestiis similes sumus, magis attendimus: fit quoque vt alij lupis similes fiant, infidi, insidiatores, noxiique; alij leonibus, agrestes, feroces, immanes; alij vulpeculis, maledici & subdoli. *hæc Arrianus lib. 1. de dict. Epictet. cap. 3. & 9.*

53 Noctis æstiuæ, &c.] *Dies naturalis æstate longior, hyeme breuior; contrà nox æstiua breuior, productior dies: sed ciuilis dies vtroque tempore duodecim horarum. Veteres itaque vt semper dies ciuilis duodecim horarum esset, hanc rationem excogitarunt, vt æstate diurnas illas horas extenderent, hyeme contraherent: & è contrariò hyeme extraherent nocturnas, contraherent diurnas, vt docet Paullus Manutius Comment. in epist. Famil. lib. 7. epist. 30. hinc intelliges illud Ouidij lib. 2. de Ponto in Aduersar. positum: hunc etiam locum Senecæ; qui miratur quod sit æstiua nox æquè longa atque foret, si esset hyberna. loquitur enim de naturali: vt & Propertius:*

Tu quoque qui æstiuos spatiosiùs exigis ignes
    Phœbe, moraturæ contrahe lucis iter.

& Horatius; lib. 2. Sat. 6.

——— seu bruma niualem
Interiore diem gyro trahit——— *hoc est breuiore.*

Boëtius verò partim de naturali die, partim de ciuili nocte intelligendus, dum canit:

Tu frondifluæ frigore brumæ,
Stringis lucem breuiore rotâ.
Tu cùm feruida venerit æstas,
Agiles noctis diuidis horas.

55 Cadentes] *occidere iam parantes, quòd cursum suum complerint.*

56 Phœbum moramur] *impedimus ortum eius præsentiâ nostrâ, quam fugit.*

IN CHORVM.

Mediocrem fortunam cum excelsâ confert & præfert.

57 O regnorũ magnis fallax fortuna bonis] *idẽ dixit Eurip. in Ione:*

τυραννίδος δὲ τῆν μάτην αἰνουμένης
τὸ μὲν πρόσωπον ἡδὺ, τὰν δόμοισι δὲ
λυπηρά. τις γὰρ μακάριος, τίς εὐτυχὴς,
ὅστις δεδοικὼς, καὶ παραβλέπων βίαν
αἰῶνα τείνει;

Iucunda gestat ora, quam laudant nimis
Regia potestas: at molesta quæ latent.
Quis enim beatus, aut potens censebitur
Semper timore qui prematur, ne qua vis
Inimica vitam rapiat & regnum sibi?

59 Locas] *Eib. legit*; loco, *atq; ita Ven. & Herb.*

64 Libycis syrtibus] *Lucanus.*

Reppulit à Libycis immensum Syrtibus æquor.

66 Euxini] *hoc mare principiò propter accolarum inhospitalitatem, vel, (vt Theophilus tradit) latronum frequentiam* ἄξενον *dictum; postea operâ Herculis expurgatâ latrociniis regione, & accolarum animis, ceterarum gentium commercio aliquantulum emollitis, Euxinum, quasi* εὔξενον *nuncupatum, testibus Ouidio, Melâ, Theophilo, ceteris.*

70 Versat plaustra Bootes] *videtur enim quasi manu plaustrum regere, vt sæpe diximus. Anacreon:* στρέφεται ὅτ' Ἄρκτος ἤ κατὰ χεῖρα τὴν Βοώτου.

Cùm iam rotatur vrsa, circa manum Bootæ.

81 Fugiunt aulas] *non de nihilo est, quod aulæ vt impiæ, infidæ, impuræ audiunt. ferè enim tales. notum illud Lucani:* —— exeat aula

Qui volet esse pius —— *Exstat elegans libellus Antonij Gueuaræ Episcopi Modonedensis, de Aulæ vituperatione; qui, diuturnâ experientiâ multorum annorum, Syrtim illam nouerat.*

85 Sidunt] *Latinè Latina vox, etsi præteritum cogatur à* sedeo *mutuari, teste Prisciano lib. 10. Virgilius:* subsidunt vndæ. *Lucanus*; Sidentia passim corpora. *Statius*: —— summísque insiditur astris.

93 Nubibus ipsis] *supra Hippolyt.*

Admota ætheriis culmina sedibus
Euros excipiunt, excipiunt notos,
Imbriferumque corum.

96 Feriunt] *sic Hippol.* —— humida vallis
Raros patitur fulminis ictus.
Tremuit telo Iouis altisoni
Caucasus ingens, Phrygiumque nemus.

Herodotus: Vides vt prægrandia animalia, fulmine Deus ferit, nec sinit insolescere, parua verò nihil lædit? vides vt magna semper ædificia, magnásque arbores huiusmodi fulminum tela percutiunt? Gaudet enim Deus eminentissima quæque deprimere, *&c.*

phy-

Physiologicam causam inquirit Lucretius lib. 6.

Altáque cur plerumque petit loca? plurimáque huius
Montibus in summis vestigia cernimus ignis? *&c.*

99 Placet in vulnus maxima ceruix] *deliguntur & eximuntur à reliquo grege pulcherrimi quique & maximè opimi boues: consule Macrobium lib. 3. Sat. cap. 5. Huc pertinent illa ex Nelei carmine, non ita pridem Criticorum industriâ rediuiua:*

Namq. nullum peius macerat humanum, quàm de mare sæuum.
Vires quoi sunt magnæ, topper confringent importunæ vndæ.

102 Modicis rebus, *&c.*] *pulchrè hæc Apollodorus Comicus:*

Habent perampla dona fortunæ metum,
Periculóque non carent prælustria,
Nec vlla celsa tuta sunt mortalibus;
Quæ euertere vel inuidia, vel tempus solet,
Felicitatis culmen vbi quis attigit.
At tutior mediocritas in omnibus,
Neq. mente deprimente sese ad humum nimis,
Neq. contra in altum sese offerente superbius.
Namque minus altè si quis è gradu cadat,
Celabitur facilè eius infortunium:
Ingentis at molis ruina ingens erit.
Nam rebus obstat inuidia prælustribus:
Subuertit & fortuna quos euexerit.

Apud Euripidem nutrix Medeæ;

κρεῖσσον ἐμοιγ' οὖν, εἰ μὴ μεγάλως,
ὀχυρῶς τ' εἴη καταγηράσκειν,
τῶν γὰρ μετρίων πρῶτα μὲν εἰπεῖν,
τοὔνομα νικᾷ, χρῆσθαί τε μακρῷ
λῷστα βροτοῖσι. τὰ δ' ὑπερβάλλον
τ', οὐδένα καιρὸν δύναται θνατοῖς.
μείζους δ' ἄτας, ὅταν ὀργισθῇ
δαίμων, οἴκοις ἀπέδωκεν.

Iudice me libertas
Par, & vitæ æquatio præstat,
Séque assuescere legibus æquis,
Si non regifico splendore: at, at
Tuto consenuisse licebit.
Nam popularius æqui iuris
Primum est nomen, & experiundo &
Vsu longè præstabilius.

Prouerb. 17. Qui altam facit domum suam, quærit ruinam. *vt noster vertit ex Græcâ editione; non ex Hebræâ.*

103 Felix quisquis] *Euripides in Ione:*

δημότις δ' ἂν εὐτυχὴς

ζῆν ἂν θέλοιμι μᾶλλον ἢ τύραννος ὤν.

Popularis autem mauelim feliciter
Traducere æuum, quàm tyrannidem assequi.

107 Legit] *minus bene Mogunt.* Ligat.

In act. II.

Queritur Clytemnæstra de marito, & meditatur illi exitium; dissuadet Nutrix & hortatur ad meliora: sed superueniens Ægisthus, rursus illam in præceps rapit.

114 Pudor] *fieri enim nequit, vt impudica non fueris, quantumuis postea pudicitiam colas. sed sanè deletur hæc nota, sequentis virtutis splendore. De virginitate verius dixisset: sed loquebatur mulier coniugata, multorum iam liberûm parens.*

115 Incita] *vtitur metaphorâ ab equis sumtâ; quos cùm currere volumus, frenum illis permittimus, vt prono, non erecto, collo inciti euolent. quare non placet Moguntini lectio,* excita. *falsum autem quod sequitur, sed personæ loquenti accommodatum.* 119 Impia] *Medea.*

122 Socio] *thalami, & pericli. sic illam paullo post Aegisthus sociã vocat.*

124 Soror] *Helena Paridem secuta.*

128 Licet ipsa] *vide Medeæ 446.*

129 Proin quid est] *sic Basiliens. Lugdunens. Lipsiens. Sed Moguntin. Herbip. Veneti, & Etb.* proinde quicquid est. *quo confirmatur vera Lipsij emendatio,* Proin quicquid est. *vt prima vox contrahatur in monosyllabam.*

130 Quod ratio nequit] *In Euripid. Alcestide Hercules:*

χρόνος μαλάξει, νῦν δ' ἔθ' ἡβᾷ σοι κακόν.

Tempus leuabit, quod recens nunc est malum.

141 Regimen] *clauum. hoc est, rectam rationem.*

143 Dedi] *Moguntinens.* dedam.

148 Perlucet omne] *Seneca lib. 1. de clement.* Alia est conditio eorum, qui in turbâ, quam non excedunt, latent; quorum & virtutes, vt appareant, diu luctantur, & vitia tenebras habent: vestra facta dictaque rumor excipit, & ideo nullis magis cauendum est, qualem famam habeant; quam qui, qualemcunque meruerint, magnam habituri sunt. *Et paullo pòst eundem Neronem compellans:* Tibi non magis quàm Soli latere contingit. multa contra te lux est, omnium in istam conuersi oculi sunt. prodire te putes, oriris. loqui non potes, nisi vt vocem tuam quæ vbique sunt gentes, excipiant. *Iuuenalis:*

Omne animi vitium tanto conspectius in se
Crimen habet, quanto maior qui peccat habetur.

C. Plinius in Paneg. Traiani; Habet hoc primum magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum esse patitur: principum verò non modò domos, sed cubicula ipsa, intimósque secessus recludit, omniáque arcana noscenda famæ proponit, atque explicat.

151 Quod metuit] *sic quidam, alij, vt Burdegalens. Basileens. Lipsiens.* quod

quod meruit. *item, pro*; obruit, *nonnulli*; obstruit. *item pro*; capienda, *habent*; rapienda. 154 Capienda] *in bellicis hoc consilium vtibile: non ad peccandum. Liuius li. 25.* In rebus asperis & tenui spe, fortissima quæque consilia tutissima sunt.

155 Coniugij nomen] *malo cum membranis Burdeg.* coniugis.

158 Equidem & iugales] *hoc fuit πρόσχημα Clytemnæstræ, quo velabat parricidij sui turpitudinẽ, vt etiã ipsamet inquiebat Electræ apud Sophoclem*:

ἐπεὶ πατὴρ οὗτος σὸς ὃν θρηνεῖς ἀεὶ
τὴν σὴν ὅμαιμον μοῦνος ἑλλήνων ἔτλη
θῦσαι θεοῖσιν, οὐκ ἴσον καμὼν ἐμοὶ
λύπης ὅτ᾽ ἔσπειρ᾽, ὥσπερ ἡ τεκοῦσ᾽ ἐγώ.

Quando parens iste tuus vllo quem sine
Fine, aut modo luges, sororem olim tuam
Solus Pelasgûm dedere sustinuit neci
Diisque immolare: non pari mecum iugo
Subactus is, dum gigneret; quo ego fui
Dum eniterer. *Euripides in Iphig. priore describit, quomodo Agamemnon, vt Iphigeniam posset immolare, Clytemnæstræ scripserit, se filiam Achilli despondisse, nuptias ad exercitum celebrari oportere, confestim eam mitteret. Fingitur autem morti erepta, Dianæ beneficio, vnde &* Sospita *dicitur Diana in veteri inscriptione*: ΑΡΤΕΜΙΔΙ ΑΥΛΙΔΙ ΚΩΤΕΙΡΙ.

162 Tyndaris Cæli genus] *Iuppiter ex Taigetâ genuit Lacedæmonem, qui Amyclum, qui Argæum, qui Oebalum, qui Tyndarum, qui Helenam & Clytemnæstram, quæ peperit Iphigeniam. Dictys lib. 1. vel sanè Tyndaris, quia Tyndari filia putatiua, vera (vt poëtæ) Iouis filia, vel ex Ledâ vel Nemesi: nam sic Helenæ matrem vocat auctor Cypriacorum*:

Τοῖς δὲ μετὰ τριτάτην Ἑλένην τέκε θαῦμα βροτοῖσι
Τὴν ποτὲ καλλίκομος Νέμεσις φιλότητι μιγεῖσα
Ζηνὶ θεῶν βασιλῆϊ τέκεν κρατερῆς ὑπ᾽ ἀνάγκης, *& quæ sequuntur apud Athenæum lib. 8. cap. 3.*

Natalis: Hinc Helena admiranda viris est tertia nata;
Quam Nemesis commista Ioui pulcherrima virgo
Cælicolûm regi peperit vi fortè coacta. *&c.*

165 Pelopeia] *rectè Mogunt.* Pelopea. *& mox*; sacrilego.

178 Indomitus] *sic Moguntinens. & Lipsiens. sed Lugdunens. & plerique excusi*; indomitis minis. *quod minus arridet.*

179 Ille solus[*Homerus*:

Calchas Thestorides augurum longè optimus,
Qui sciebat præsentia, futura, & præterita.

181 Relucentes rogi] *Homerus*:

Semper autem pyræ mortuorum incendebantur frequentes.

182 Græciæ] *Artemidorus*: Soli ex Boëotiis Thebani non bellarunt ad Ilium. *an falsò? cùm dicat Homerus*: Quique sub Thebis habitabant bene habitatâ vrbe. *sic olim credidi, & Artemidorum reprehendi. non meritò.*

ritò. agnosco errorem, malè intellecti Homerici loci, & imposuerat exemplar mendosum. Inuenerat Artemidorus, non ὑπὸ Θήβας, *sed* Ὑποθήβας, *vt testatur Eustathius multos legisse, & parui oppidi nomē esse, Hypothebas: quos interfuisse testatur Homerus, non Thebanos. Tamen Iustinus lib. 28. solos Acarnanas scribit Græcis ad Troiam non iuisse suppetias: nec eos in Bœotiâ expressos inuenio.*

188 Hem] *Moguntinens.* en. *idem*; trophæa Troia.

193 Occupandum] *Varro Ephebo*: Crede mihi, plures serui dominos comederūt, quàm canes. Quod si Actæon occupasset, & ipse prius suos comedisset. *Iustinus*: Nec fecisse se, sed occupauisse insidias. *vsitatum verbulum Ciceroni.*

201 Perde pereundo] *elegantes sunt tales traductiones Ouidianæ, in ep. Didus*: Perdita ne perdam timeo, noceámve nocenti.

In epist. Deianiræ:

Huic victo victor nempe pudendus erat.

In epist. Cydippes:

Si lædis quod amas, hostem sapienter amabis:
Me precor, vt serues, perdere velle velis.

Idem: Verba quid exsultas tua si mihi verba dederunt.

203 Commori quî cum] *emendabam*; quo cum. *miror non intelligi dicam planius*, commori quo cum velis, *hoc est, commori cum illo quem perire expetis. Locus ille epitomæ Liuianæ, docere id potuit, si consuluissent. Quod verò ipsi adferunt, nisi vitium operarum subsit, &* cùm mori, *mendosè excusum: nulli rei. si* commori *scripsêre, eadem sententia cum emendatione nostrâ: nisi quod non necessariò verba transponant pro lubito.*

210 Melior Aiax] *Homerus*:

Locrensibus autem dux erat Oileus velox Aiax,
Minor, non tantus quantus Telamonius Aiax,
Sed multo minor —— *minor robore, gloriâ, staturâ. Homerus Iliad. β'. ρ'. ν. & Odyss. λ'. forma & factis vno Achille deteriorem dicit, statura quoque maiorem. Et Pausanias in Attic. scribit tam vastum fuisse, vt genu patella puerilis disci magnitudinem æquaret. Vlysses Nasonis, vt detrahat hosti, Oileum vocat, Aiacem moderatiorem.*

213 Memnon] *consule de Memnone Q. Smyrnæum lib. 2. Memnon Auroræ & Tithoni F. pulcherrimus fuit (teste Homero Odyss. 11.) eorum qui Troianis auxilio venerant; ab Achille lanceâ confossus obiit. Pindarus Nem. 6.* —— καὶ ἐς Αἰθίοπας
μέμνονος οὐκ ἀπονο-
στάσαντος, ἔπαλτο· βαρὺ
δὲ σφιν νεῖκος ἔμπεσ' Ἀχιλ-
λεὺς χαμαὶ καββὰς ἀφ' ἄρματα
φαεννᾶς υἱὸν εὖτ' ἐνάρι-
ξεν Ἀοῦς αἰχμᾷ
ἔγχεος ζακότοιο.

quin

——quin & ad Æthiopes
Memnone non reuer-
ſo proſiluit. grauis
autem ipſis concertatio incidit cùm Achilles
in terram deſcendens ex curribus
illuſtris filium occideret Au-
roræ cuſpide
haſtæ iracundæ.

idem latius tradunt Ouid. lib. 13. Metamorph. & Philoſtrat. lib. 1. de imagin. ſed homo leuis à ſe ipſo diſſentit. nam li. 6. vitæ Apollon. ad Troiam mortuum negat. Verùm Strabo lib. 13. in Troade ſepultum affirmat. Ex Æthiopia profectum communiter omnes ferè conſentiũt, Pauſanias tamen in Phocaic. maault Suſis è Perſide Ilium veniſſe. Cineres in aues Memnonides transformatas, fabulantur Ouidius, Plinius, & Ælianus. de ſtatuâ & ſepulchro mira ſunt, quæ referunt Ioſephus in antiquitat. Pauſanias in Atticis, Tacitus Annal. lib. 2. & Plinius lib. 36. cap. 7. & antiqua commentaria in Iuuenalis Sat. 15.

213 Xanthus] *de hoc in Troad. actum. vide Homerum Iliad. φ.*

217 Rheſus] *qui ad amnem ſui nominis fuit interfectus, in quem etiam ſeuxor Arganthona, deſiderio mariti proiecit. Vide Parthenium Narration. ſuarum cap. vlt.* 218 Amazon] *de qua Virgilius:*

Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthaſilæa furens, mediíſque in millibus ardet,
Aurea ſubnectens exertæ cingula mammæ
Bellatrix, gaudetque viris concurrere virgo.

Peltam ſic deſcribit Pierius Hieroglyph. lib. 42., vt circulus deſcriptus lineâ diametrali diſſecetur: pars altera, quantum cubiti, manuſque miniſterio deſeruiat, relinquatur: altera duobus à lateribus excauetur: ita vt in medio ſpatium ſit inſertando brachio, cuius hoc ſit propugnaculum. extrema ad ſcuti marginem lunentur in cornua. Orbes illi duo hinc inde exemti, inſertandæ ſi opus ſit haſtæ alter commodus, alter ad inſpectandum inſeruiat.

224 Comprime] *Lib. Eguian.* opprime.

233 Ægiſthe] *nimis ſæua primo congreſſu Clytemn. an adhuc hoc carmen Ægiſtho tribuendum?*

244 Quem pœnitet] *imò vera pænitentia nobis Chriſtianis culpâ planè liberat. c. magna. de pæn. d. 1. Concil. Trident. ſeſſ. 14. cap. 4.*

259 Nec regna] *Ouidius:*

Non bene cum ſociis regna Venúſque manent.

Homerus: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω
εἷς βασιλεύς.
Non bonum eſt multos eſſe, qui imperent, vnus ſit imperator
Vnus dux. *Hanc cauſam eſſe voluit Muſæus (teſte Ariſtotele) cur aquila tres pullos excludens, duos deturbet nido, vnum educet.*

 261 Exci-

261 Excitas] *Moguntin.* incitas. *idem pro*; captam, *habet cum Herbipolens.* captas. *Venetus primus*; raptam.

263 Dominam] *matremfamiliæ. Plutarchus in Lycurgo scribit; Lacones vocasse vxores suas κυρίας. Menander:*

Me quidem, vt constat, habet vxor domina.

vtrumq; illic ingeminat; quemadmodū virum dominum Ouid. in ep. Briseid.

Si mihi pauca queri, de te dominóque viróque
Fas est, de domino pauca viróque querar.

sic vsurpat idem in epist. Hippodamiæ. Hesychius: Dominas Thessali vxores vocant. *Epictetus*: Mulieres à viris post XIV. ætatis annum rectè dominæ vocantur. *Quinctilianus senior declamat.* 2. Tu facere potes occasionem vxor & domina. *vicißim sic mariti vel sponsi, domini; M. Brutus lib. de officio*; Itaque patresfamiliæ domini sumus. *Virgilius*:

——— connubia nostra
Reppulit, & dominum Æneam in regna recepit.

Ouidius in epist. Hermion.

Hæc tibi sub domino est Pyrrhe puella suo.

Idem: Tu dominus, tu vir, tu mihi frater eras. *Ad hunc locum maximè proprium, quod ex Plutarcho dixi. nam hîc loquitur Spartana.*

267 Det ille veniam] *Prosper Aquitanus*:

Det peccatori veniam peccator, & æquâ
Conciliet Dominum conditione sibi.

Idem iubet Saluator & Dominus IESVS CHRISTVS, *Matth. 6. & 16. Mar. 11. Idem Apostolus ad Ephes. 4. ad Coloß. 3. idem Ecclesiast. c. 28.*

268 Pacisci] *Seneca lib. 1. de Clementia*; Securitas securitate mutua paciscenda. 269 Haut noua] *quantumuis diu regina & regi nupta, regni & tyrannidis naturam nondum habes perspectam. Certè* noua *illi regnorum iura non erant.*

280 Fit nocens] *non inquiritur an innocens, sed fingitur esse nocens. vnde &* factum *crimen in Octau. pro* ficto. *corrumpunt, qui;* sit, *inuexerunt.*

294 Auctore Phœbo] *ad hoc oraculum refero illud Liuij in Aegistho, apud Nonium, in* Solemnitus, *sed castigatum*:

Solennitus à Deo tali lauder lubens.

porrò quod præcedenti versu dixit, & nepos, *explicat Sidonius*:

Non hic Tantaleam domum retexam,
Qua mixtum Pelopeia per parentem
Prolis facta soror, nouóque monstro
Infantem genuit (*sic lego*) pater nepotem.

297 Quid Deos probro] *sic Sophocleus Philoctetes reprehendit Vlyssem prætexentem diuina*:

Οδ. Ζεύς ἐσθ᾽ ἵν᾽ εἰδῇς, Ζεὺς ὁ τῆσδε γῆς κρατῶν·
Ζεύς, ᾧ δέδοκται ταῦθ᾽, ὑπηρετῶ δ᾽ ἐγώ.
Φιλ. Ω μῖσος, οἷα κἀξανευρίσκεις λέγειν,
θεοὺς προτείνων, τοὺς θεοὺς ψευδεῖς τιθείς.

VL. Iouis iſta, ſi neſcis, Iouis terra regitur
Arbitrio, auctor eſt rei huius Iuppiter,
Iſtius imperio obſequens facio hæc ego.
PHIL. Scelerate, túne hæc dicere? dolis tu, tuis
Mendaciis prætexere audebis Deos

301 Hæc vacat] *Moguntinen. Herbipolenſ. & Veneti*, hæc vacat regia viro. *ſi legas*; Hæc vacat Regi ac viro. *ſenſus, ſe viduam, viro ſolo, & quidem Regi nuptam, non admiſſuram viliores nuptias. viduas quidem* vacuas & vacantes mulieres *olim dictas, aliis obſeruatum.*

302 Quæ inuita peccat, debet & culpæ fidem] *ſic plerique lib. etiam m. ſ. nullo, quantum intelligo, ſenſu. æquè ex ſenſa lectio Herb. & Venetor.* Quæ inuita peccat, oſtendit & culpæ fidem. *& cæci hic aliàs Lyncei, muti aliàs arguti: iuuat Moguntin. cod. qui*, Quæ iuncta peccat, debet & culpæ fidem. *quæ (ait) cum aliis facinus perpetrauit, ſocio culpæ fidem debet. non licet fide ſaluâ eum, quo cum ſceleſta fuit, deſerere vel prodere. Secedamus ergo, & quod iuncti deliquimus, iunctis conſiliis diluamus.*

IN CHORVM.

Canit Pæanem; qui partâ victoriâ Apollini cani conſueuerat; initiò Apollini tantùm, teſte Suydâ: poſtea tamen pæanas facti Marti & Diis aliis communes, adeo vt omne carmen quo Deorum, vel hominum etiam laudes continerentur, Pæan *dictum fuerit. Nam, teſte Athenæo, Hermippus Cyzicenus Pæanes compoſuit in Antigonum & Demetrium, Pindarus in varios, vt tradunt Horatij interpretes.*

311 Coronat] *lauro, teſte Apollonio, laurus enim Apollini ſacra, propter Daphnem in laurum mutatam, vt narrat Parthenius cap. 15. & Diodoro Eleenſi in elegiis, & Philarcho in hiſtor.*

313 Innuba] *in citato Varronis fragmento mallem legere*; veteres puetaſcunt. 314 Stirps Inachia] *Inachigenus, virgines Argiuæ.*

315 Thebana manus] *ſic quinque manuſc. mei: ſic ad vnum omnes excuſi. & quid in hac lectione reprehendendum ȣ̓ καταλαμβάνω.*

316 Eraſini] *Eraſini plures. vnus in Arcadiâ ex Stymphalo gignitur, qui aliquamdiu ſub terrâ occultatus, rurſus in Argiuo agro erumpit, de quo Ouidius libro 15. Metamorph. alius in Corinthiacum ſinum illabitur. de quo Pauſanias in Corinthiac. alius Eubœæ propè Erythræam, alius Atticæ Straboni lib. 8. de Attico noſtrum loqui opinor.*

317 Eurotam] *Eurotas Lelegis N. Mileti F.; cùm in Laconiâ ſtagnantem in campis aquam, alueo facto in mare deduxiſſet; quod fuit aquarum reliquum, in iuſti amnis morem defluens, de ſuo nomine nuncupauit Eurotam. Pauſan. in Laconic.*

322 Arcus victor pace relata Phœbe relaxa] *Moguntin.* Arcus vinculo Phœbe relaxa. *Herbip. & Veneti*; Arcus victor Phœbe relaxa; *quibus omnibus deeſt*, pace relatâ, *quod eſt in ceteris. delendum, nec ne? neſcio. nam vt ſpurium ſit vel germanum ἐνδέχεται καὶ οὐκ ἐνδέχεται. Apollo quidem*

dem cantaturus arcum soluere credebatur. Dionysius Perieget. ait eum, cùm se Delphos recipit, id facere: ἱςάμενος χρυσέης ἀναλύεται ἅμμα φαρέτρης. vinculum auratæ pharetræ soluit.

328 Lyra] *Lyram, citharam, chelim, barbytum, & phormingem solere confundi assentior, Polluci, Suidæ, Guarino, Budæo & aliis, & colligitur ex Homero in hymn. Mercurij & Odyss. 8. Martiano lib. vlt. & aliis. Sed tamen illi oportet mihi vicißim assentiantur, propriè loquendo esse diuersa. nam ille ipse Martianus eodem lib. vlt. apertè chelim à barbyto, & à tetrachordo distinxit. Pausanias præterea in Attic. loquens de Memnonis statuâ,* τὶς κιθάρας ἢ λύρας, *inquit: & Anaxilaus apud Athenæum lib. 4.*

ἐγὼ δὲ βαρβύτους, τριχόρδους, πηκτίδας
κιθάρας, λύρας, σκινδαψὸς.

Et Euripides Phœnißis:

——— φορμιγγίτε,
τείχεα Θήβας
τὰς Ἀμφιονίας τε λύρας, &c. phormingis sono
Muros Thebarum,
Et Amphioniæ lyræ.

Prudentius etiam in Apotheo.

Quicquid casta chelis, quicquid testudo resultat.

Sunt qui differre velint ex Ammonio κιθάριν *&* κιθάραν, *hanc idem esse cum lyrâ, & ab ea eosdem* λυρωδοὺς καὶ κιθαριστὰς *vocari; illam à lyrâ diuersam, & ab eâ* κιθαρωδοὺς *tantùm dici. Sed amplio. D. Isidoro lyra citharæ species est lib. 3. Orig. nam de citharâ cùm agit;* paulatim *(inquit)* plures eius species exstiterunt, vt psalteria, lyræ, barbita, phænices, & pectides, & quæ dicuntur Indicæ, & feriuntur à duobus, simul. *vbi suspicor reponendum ex Anaxilao, & Euripide,* phorminges, & pectides, & quæ dicuntur scindapsi. *fortè reiecerant, qui Festo crediderunt scindapsum nihili vocem esse, nec quicquam significare, qui error Dialecticorũ scholas occupauit, etiam Græcum Scholiastem Magentinum in lib. Aristot. de interpretat. quos refellit, vt videtis, Athenæus, refellit scholiastes Apollonij, & Homerus. De* σκίνδαψος, *ergo falsi; de* βλίτυρι *nescio an veri, nam etsi confirmet Laërtius lib. 7. nam qui vtrumque affirmarat Suidas, idem Iubæ testimonio docet blityri* τῆς χορδῆς μίμισιν *esse, hoc est, vt vertit N. Chordæ imitationẽ; ego mallem accipere de tinnitu illo, quem percussæ fides, mox sponte edunt suâ, quasi subsilientes. addit Ammonius aliam vocem nihil significantem* κοὰξ. *pro quâ Moguntin.* κνὰξ, *sed hæc titiuillitio & tippulis leuiora.*

331 Chorda] *scribendum* corda, *si credimus Caßiodoro, qui à corde deducit;* quia *(inquit D. Isidorus)* sicut est pulsus cordis in pectore, ita pulsus cordæ in citharâ. Has primus Mercurius excogitauit: idem prior * in neruos sonum strinxit.

* Castigo: neruos in sonũ.

337 Pelion Ossa] *Antipater:* Non Ossæ Pelion imponens.

340 Regia Iuno] *alludit ad cognomen eius,* Regina.

Reginæ Iunonis supremæ coniugi templum. *ait poëta vetus.*

de

De Iunone Reginâ multa Liuius lib. 5. meminerunt etiam Cicero, Plinius, P. Victor. & Iuuenalis Sat. 12.

——niueam reginæ cædimus agnam.

Tua turba Mycenæ] *Mycenas sunt qui dictas putent à quodam Myceneo Spartonis filio, quos Pausanias refellit: alij malunt, quia Perseus, qui eam à Cyclopibus curauit construi, humo ibidem fungum sustulerit, vnde repentè fonte scaturiente sitim depulit. nam fungus Ephippo apud Athenæum lib. 2 μύκης dicitur. sed quia hoc nomen capulo quoque conuenit, Nicander à capulo ensis Persei, eo in loco lapsi, deducit Mycenas, in Alexipharmac. Homerus Mycenes mulieris meminit; quam Ocarum magnarum scriptor canit fuisse Arestoris vxorem, Inachi filiam, hæc plerisque videtur nomen vrbi indidisse. Vide Pausan. in Corinthiac. Mycenæ Iunoni sacræ & peculiares. ait antiquus poëta:* Dodone tibi Iuppiter sacrata est,
Iunoni Samos & Mycenæ diti:
Vndæ Tænaros æquorísque regi:
Pallas Cecropias tuetur arces;
Delphos Pythius orbis vmbilicum;
Creten Delia, Cynthiósque colles;
Faunus Mænalon, Arcadúmque siluas.
Est tutela Rhodos beata Solis;
Gades Herculis, tumidúmque Tybur;
Cyllene celeri Deo niuosa;
Tardo gratior æstuosa Lesbos.
Ætnææ Cererem nurus frequentant;
Raptam Cyzicos ostreosa Diuam;
Formosam Venerem Cnidos, Paphosque.

Ouidius 3. Fastor.

Pallada Cecropiæ, Minoïa terra Dianam,
Vulcanum tellus Hypsipilæa colit.
Iunonem Sparte, Pelopeïadésq. Mycenæ;
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat. *Nam singulæ ciuitates suos quosdam Deos habebant; quos Tertullian. in Apologet. cap. 10.* proprios *vocat, & nonnullos cap. 24. enumerat:* Vnicuique etiam prouinciæ & ciuitati suus Deus est, vt Syriæ Astarte, vt Arabiæ Disares, vt Norici Belenus, vt Africæ Cælestis, vt Mauritaniæ reguli sui. *& paullo post:* Crustuminiensium Beluentinus, Narniensium Viridianus, Asculanorum Ancaria, Volsiniensium Narsia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia, Faliscorum in honore est pater Curis.

342 Supplexque tui numinis Argos] *infrà act. 4.*

Argos iratæ carum nouercæ.

Creditur enim Iuno ibi nata, vnde & Argiua *Homero & aliis, eius effigiem refert Pausan. Argis illi Hecatombâ fiebat, vt prodiderunt Pindari Scholiast. Palæphatus in Incredibilib. & Hyginus in Fabulis. Refert Dionys. Halycarnass.*

carnaß. lib. 2. apud Phaliscos templum Iunonis fuisse persimile Argiue, & vtrobique sacrorum ritus similes, & cultrices templi sacrificulas, & puellam innuptam, quam vocant Canephoron, sacrificium solitam auspicari, & choros virginum patrios hymnos canentium. Homerica Iuno:

Sunt mihi tres vrbes longè carissimæ
Argósque, Spartéque, & latis viis instratæ Mycenæ.

Pindarus vocat Argos, Iunonis domum. *Euripides ait;* per reginã Deam Argiuam. *& in Heraclidis:*

——— diis non inferioribus,
Socij vtimur, quàm Argiui, ô Rex,
Hisce enim Iuno præsidet, vxor Iouis:
Nobis verò Pallas.

344 Lauros Agamemnonias] *hoc ait, quia mos fuit, vt Ioui sic & Iunoni tropæa dicandi, vnde & à Lycophrone Iuno tropæa vocatur. malè hic Moguntin. Herbip. & Ven.* claros *pro;* lauros.

346 Multiforâ tibia buxo] *hanc describit Statius lib. 8. Theb. his verbis:*

Et moderata sonum vario spiramine buxus.

nam buxus ἁπλῶς tibia ex buxo. sic Claudianus:

Si buxos inflare velim ferale gemiscunt.

de variis tibiarum generibus & diuersitate consule Aristot. lib. 8. Polit. Theophrastum lib. 4. de causis plantarum. Pollucem li. 5. Onomast. Atheneum lib. 14. cap. 5. & 15. & Solinum in Polyhist. Cælium Rhodigin. lib. 9. cap. 7. & Iul. Scalig. artis poët. lib. 1. cap. 20. cum quo mihi de tibiæ inuentione non conuenit. ille Osyridi tribuit, ego aliis potiùs nam Martianus Mineruæ, & Marsyæ lib. vlt. his verbis: Pythagoræi etiam docuerunt, ferociam
„ animi tibiis aut fidibus mollientes, cum corporibus adhærere nexum
„ fœdus animarum: membris quoque latentes interserere numeros non
„ contemsi. Hoc etiam Aristoxenus, Pythagorásque testantur. Denique
„ benignitate largissimâ sensim ipsam notionem meę obiectationis aperui. Nam fides apud Delphos per Deliacam citharam demonstraui:
„ tibiæ per Tritonidem nostri comitem & Marsyam Lydium sonuerũt.
„ calamos Mariandini & Aones in laudes inflauêre cælestium. Pandu-
„ ram Ægyptios attemtare permisi. *quo loco vel ex Isidoro d. lib. 3.* Pandorium, *reponas, vel ex Martiano apud Isidorum,* Pandura *legendum: nisi dicas (quod vehementer suspicor verum)* Pandorium, *esse fistulæ seu calami pastoritij genus vt Isidorus apertè tradit;* Panduram *vero tympani genus, vtrimque membranâ extensâ coopertum, Hispanis adhuc hodie,* Pandero, *vocati. Quædam tibia,* Libys *dicta fuit; apud Nomades Libys adinuenit, vt ex Duri Samio docet Athenæ. d. cap. 5. Isidorus Phrygibus laudem tribuit.*
„ Tibias (*inquit*) excogitatas in Phrygiâ ferunt: has quidem diu funeri-
„ bus tantùm adhibitas: mox & sacris gentilium. Tibias autem appella-
„ tas putant, quòd primùm de ceruinis tibiis, cruribúsque hinnulorum
„ fierent: deinde per abusionẽ ita cœptas vocari etiam quę non de cruri-
„ bus ossibusq. fierent. *Buxeas tibias Phrygum inuentum esse Iuba prodidit,*

earumq;

earumq. mentionem Sophocles, in tympanistis, & alibi facit, apud Athenæum lib.4.cap.24. Phrygibus autem inuentio tribuitur, non quia apud illos primò tibia sit reperta; sed quia Minerua inuentam propè Tritonida paludem, in Phrygiam abiecit; auctore Propertio lib.2.

Hic locus est in quo tibia docta sones.
Quæ non iure vado Mæandri iacta natasti,
Turpia cùm faceret Palladis ora tumor.

& Plutarcho in Alcibiad. & Claudiano lib. 2. in Eutropium, quo loco nonnulla dixi. 350 Lampada iactant] *in quamplurimis sacris & ludis sollemne fuit λαμπαδουχεῖν; idq. discurrendo & tradendo sibi inuicem lampades, vt in Panathenaicis, Vulcaniis, & Prometheis ludis, & in Mineruæ sacris, testibus Herodoto, in Vraniâ (qui à Persis acceptum morem scribit) Pausaniâ in Atticis (qui, cum plerisque, à Prometheo acceptum censet) Platone lib.1. de repub. & Scholiaste Aristophan. in ranis; & Harpocratione in voce λαμπαδίον: aliquando continuò discurrentes facem ferebant, nec defatigati alteri tradebant, vt fiebat in sacris Eleusiniis in memoriam Cereris, quæ, duabus facibus in Æthnæ crateribus accensis, filiam quæsiuerat. Herc. Fur. ver.300.* ——— tibi multa fide

Longas Eleusi tacita iactabo faces.

Simile, quid voti damnatas Argiuas feminas in Iunonis honorem præstitisse, noster hoc loco significat.

350 Coniux candida tauri] *Porphyrius apud Eusebium lib.4. de præparat. Euang. cap.4. refert Apollinis versus quos citaui in Oedipum.*

352 Coniux tauri] *iuuenca. Virgilius:*

——— Iunoni cæde iuuencam. *vide Seruium.*

357 Matrona] *omnes, iunior & senior. Melissus lib. de propriet. sermonis, matronam dici putauit, quæ semel; matremfamilias, quæ sæpius peperisset. Sed hoc ab aliis meritò reijcitur. de hoc discrimine egêre Seruius, Nonius, & alij. omnium apertissimè Gellius lib.18. cap.6.* Matronam (*inquit*) esse propriè quæ in matrimonium cum viro conuenisset, quoad in eo matrimonio maneret, etiamsi sibi liberi nondum nati forent: dictámq. esse ita à matris nomine, non adepto iam, sed cum spe & omine mox* adipiscendo, vnde ipsum quoque matrimonium dicitur. Matrem autem familias appellatam esse eam solam, quæ esset in mariti manu mancipióque, aut in eius in cuius maritus manu mancipióque esset, quoniam non in matrimonium tantùm, sed in familiam quoque mariti, & in sui heredis venisset locum. *Ex quibus verbis apud Seruium puto legi debere;* quæ in familiam mariti, & sui heredis locum venisset. *Festus, nec Viduam, nec quæ sine liberis sit, matremfamil. dici posse tradit. vtrumque falsum. Liberos enim non re requiri, sed spe sufficere, docent Gellius & Seruius. Viduam quoque hoc nomen retinere, si in familiam mariti & sui heredis locum venerat, patet ex iisdem, & apertius ex Vlpiano l. pronunciatum. 47. D. de verb. signific. & Cicerone, qui in Orat. pro Cælio, Clodiam viduam, vocat matremfamilias. Hos Nonium arbitror secutum, & propterea apud illum*

*Mallem, adipiscendi.

additâ negatione censeo reponendum; etsi in mariti matrimonio non esset. Volunt ergo Seruius, & qui eum secuti, non omnem matronam esse matremfamil.; sed eas dumtaxat, quæ per coëmtionem, non verò vsu vel confarreatione, in matrimonium conuenerunt. de quo valde dubito. D. Isidori de hac re loca li. 9. Orig. cap. de coniugiis, & c. de affinitatibus illustrari debent A. Gellij verbis, & Seruij: alioquin vix queunt intelligi. vide Paulli Manutij Comment. in Ciceron. Familiar. lib. 5. epist. 10.

359 Nexilibus] coronæ, vel sertæ, vel pactiles, vel sutiles, vel nexiles seu plectiles; ita vocata quod innectebantur, vel è ramulis aut surculis plectebantur, vide Turneb. lib. 18. aduersar. cap. 29. hîc de Oleaginis mentio. nam frondes hæ Palladiæ. Horatius:

Sunt quibus vnum opus est intactæ Palladis vrbem
Carmine perpetuo celebrare, &
Vndique decerptæ frondi præponere oliuam

360 Coronis] nota significatio, quæ hîc vsui: minus alia. nam vt Græcis στεφάνην, sic & Latinis coronam pro veste muliebri (suspicor crocottâ) poni, infrequens; vt apud Virgil. in Cyri:

Quæ prius in tenui steterat succincta coronâ.

Quæ de Etymo nominis prodidit D. Isidorus, ambigo an proba. nam lib. 19. Orig. cap. 30. Nomen (ait) coronæ hac de causâ vocatum; quòd initiò circum aras curreretur, atque ad imaginem circuitus, vel chori est formata & nominata corona.

362 Compote voto] citat hoc Priscianus, & tribuit Senecæ. ergo & hæc tragœdia Senecæ.

370 Respuit] Moguntinens. respicit. vnde quis conijceret, despicit.

374 Et adhuc] vide sup. Herc. Fur. 389.

381 Cape dona] Sollemne verbum cape. vide Brisson. formulas pa. 37.

386 Lauream] Romani victoriâ partâ multis rebus laurum alligabant, vel præferebant, vel mittebant teste Plinio lib. 15. Nat. hist. cap. 30. præferebantur Imperatori laureæ virgæ & fasces laureati, Cicerone teste lib. 2. de diuinat. Capitolino in Gordiano, & Lazio lib. 2. comment. reip. Rom. cap. 4. mittebantur ad Senatum laureatæ litteræ, de quibus Capitolin. in Maximi. Marcellin. Cicero, Ouidius, & alij citati à Pierio lib. 50. Hieroglyph. & Lazio d. cap. 4. vbi docet has etiam vocatas tabellas laureatas. Sed & lictores lauro ornabantur, vt patet ex epist. Ciceronis ad Atticum. Mittebatur ad Senatum laurea in Iouis Capitolini gremio reponenda. nam Gethicæ laureæ Claudianus meminit, Pannonicæ Plinius Iunior, & confirmat Pacatus in Theodosij Panegyrico. Redimibantur hastæ lauro, vt docet Papinius, de pietate Abascantij lib. 5. Siluar.

Omnia nam lætas pila attollentia frondes.

vt expono, lauri. & ad hunc morem allusit hîc Seneca. Item signa militaria, ex illo Sidonij, Atque suas ad signa iubet reuirescere lauros. docet Lazius lib. 7. comment. cap. 4. idem li. 9. cap. 19. docet de statuis & imaginibus Principum, ex Tacito & Cicerone: differebant autem hæ à statuis &

& imaginibus illis, quæ in Actis secundæ Synodi Nicenæ nuncupantur lauratæ, *solitis ab Impp. mitti in prouincias, quas obire nolebant, vel non poterant l.1. vt publ. lætit. vel Consulat. &c. lib.12. Ornabantur præterea lauro* subsellia & tabernacula, *teste Lazio lib.9. cap.20.* & fores Cæsarij palatij, *quod videor deprehendisse in Consolat. ad Polyb. cap.36. Coronabantur etiam lauro* victrices naues, *nisi malè interpretor illud Propertij li.3. ele.23.*

Ecce coronatæ portum tetigere carinæ.

Quare mirandum non est, si pro ipso triumpho & victoriæ præmio, laurea *vsurpetur. Fuit denique laurus vt victoriæ, ita cuiusuis prosperitatis nota; adeò, vt qui insidias vel periculum aliquod effugerant, dicere solerent se laureum baculum gestare,* δαφνίνην φορῶ βακτηρίαν, *refert Suidas; quo fortaßis istud Senecæ referendum. nam euaserat Eurybates, de quo multa apud Homerum mentio, cum hero suo Agamemnone, naufragium. Porrò quod lauri genus triumphale fuerit, à Plinio petendum d. cap.30.*

IN ACT. III.

Narrat Eurybates reditum Agamemnonis, & irâ Palladis, doloq. Nauplij illatam Græcis cladem per naufragium. deinde parantur victimæ Diis, & conuiuium reduci marito: Adducuntur Troades captiuæ, & cũ iis Cassandra.

388 Delubra & aras cælitum] *postquam, quæ in aduersariis olim, edita; prodiit in lucem vtile & eruditum opus Bar. Brissonij de Formulis, vbi lib.1. pag. 40. multis hanc consuetudinem salutandi* Topicos *hos* Deos *cõfirmat; de quibus nonnulla Tertull. in Apolog. multa Lilius Syntagm.1. à pag.58. eò referendæ variæ inscriptiones antiquæ, vt* GENIO LOCI, NYMPHÆ LOCI *& similes.*

401 Frater] *quærit de Helenâ & Menelao. Menelaus vnà cum Helenâ, euasit quidem hoc naufragium, sed diu admodum in Ægypto, & aliis orbis partibus errauit; & tandem in patriam peruenit, vbi tamen fingunt non interiisse, sed viuum in beatorum insulas translatum, propter nobilitatem, & quia Iouis gener ductâ Helenâ, ita Homerus Odyss. δ'. Euripid. in Helena, & Aristot. in Peplo.*

408 Exiguas trahens] *paucas & malè multatas naues. de reliquis ait Liuius Andronic.* Partim errant, nequinunt Græciam redire.

412 Acerba fatu poscis] *sumtum hoc à Virgilio, vel Æschylo in Agamemn. vterque enim idem dixit. Equidem grauißimum plerique iudicarunt, mala præsentia, vel non bene cõposita, vel non planè depulsa dicendo refricare. Et videmus quàm grauatè ægri valetudinis & dolorũ suorũ causas iterent. Philæmon non dubitat eiusmodi molestiã ipsâ ægritudine molestiorẽ vocare:*

πολὺ μεῖζόν ἐστι τοῦ κακῶς ἔχειν κακὸν
τὸ καθ' ἕνα πᾶσι τοῖς ἐπισκοπουμένοις
δεῖν τὸν κακῶς ἔχοντα πῶς ἔχει λέγειν.

417 Dubia plus] *rectè Tacitus lib.3. hist. tradit, nuncios qui clades occultant, stultâ dißimulatione, remedia potiùs malorum, quàm mala differre. Non enim, quod Oedipus ait, malorum ignorantia iners modò remedium est,*

sed prorsus nullum. quî medeare latenti noxæ? vbi sciueris, remedia quæris; & dum inuenis, calamitatis aliquod solatium sit (si Curtium audis lib. 5. hist. Alexandri) sortem tuam haut ignorare.

423 Regiâ vt fulsit rate] *signum flammæ: in cuius hodie locum bombardæ tonitru successit. Plurima priscæ nauigationis legum vestigia seruamus. sic, vt nisi regia nauis, vel quæ vice illius sit, discessus signum dederit, nulli reliquarum anchoras legere liceat. Item quod hodie, qui magis pij trierarchæ, sanctorum effigies in puppibus affigunt, & harum imaginum, seu, quos referunt, Tutelarium Diuorum nomina nauibus indunt: quem honorem falsis Numinibus suis Gentiles exhibebant, vt docet Nicephorus lib. 2. Eccles. hist. cap. 23. nam ea Numina in puppibus pingebant vel sculpebant, & iis naues dicabant, vnde petenda interpretatio poëtarum, quando de picturis vel cælaturis naualibus agunt. Horatij inprimis,*

Nil pictis timidus nauita puppibus
Fidit —— *præcesserat enim,*
Non tibi sunt integra lintea,
Non Dij, quos iterum pressa voces malo.

& illa Virgilij tertio Æneid. vbi nauium nomina, Pristis, Centaurus, *&c. & illa Silij lib. 14. fol. 361.*

Ardet nota fretis Cyane, *&c. vsque* Nec mora.

nam olim quidam Deorum, quidam fluminum, vrbium, ferarum nomina malebant & effigies. sic hodie Dianas, stellas, delfines, leænas, aquilas, cernas inter nostras triremes. Hæ sunt nauium Tutelæ, παταίκοι παράσημα. *de quibus Commentar. vetus in Persium. & Ouidius 1. Trist. eleg. 9.*

Est mihi, sitque precor flauæ tutela Mineruæ
Nauis, & à pictâ casside nomen habet.

In epist. Paridis:

Accipit & pictos puppis adunca Deos.
Quâ tamen ipse vehor, comitata Cupidine paruo,
Sponsor coniugij stat Dea picta sui.

Silius lib. 14.

Scuta virum, cristæque, & inerti spicula ferro,
Tutelæque Deûm fluitabant.

sic accipio illud Lactantij lib. 1. Diuinar. instit. cap. 11. de Ioue rapiente Ganymedem; aut nauis in quâ est impositus tutelam habuit in aquilâ figuratam; sicut taurum, cùm rapuit & transuexit Europam. *Seneca ep. 77.* Nauis bona dicitur, non quæ pretiosis coloribus picta est, nec cui argenteum aut aureum rostrum est, nec cuius tutela ebore cælata est. *Festus Pompeius;* Nauem quæ Iouis tutelam effigie tauri habuerit. *D. Luc. cap. vlt. Act. meminit nauis cui erat insigne Castorum* παρασήμῳ Διοσκούροις. *vbi Oecumenius;* Perpetuò moris est nauibus *(inquit)* potissimum Alexandrinis, ad proram dextrâ ac sinistrâ, huiusmodi esse picturas. ἔθος ἀεί πως ἐν ταῖς Ἀλεξανδρέων μάλιστα ναυσὶ πρός γε τῇ πρώρᾳ δεξιά τε καὶ εὐώνυμα γραφὰς εἶναι τοιαύτας. *Quæ eadem prorsus verba habes apud*

*Mallem, aquilam figuratam, vel; in tutela hab. aquilam fig.

apud Theophilactum ibidem: quare opinor esse Chrysostomi, à quo vterque. Valerius quoque Flaccus & Persius, apud Turnebum lib. 19. Aduersar. ca. 2. Arbitror omnem nauem alicui Numini consecratam dictam θεωρίδα: etsi peculiare id nomen certæ nauis Atheniensium, de qua Schol. Aeschyli, & Suidas & auctor adagior. in Nauis Salaminia. nam Philostrato in Imagin. Bacchi nauis dicitur, θεωρὶς ναῦς & Aeschylus in Sept. ad Theb. sic appellat cymbam Charontis. 424 Monuit] sic plerique m. s. sed Moguntin. euonit. Herbipol. emomit. Veneti; emouit. Lugdunens. emonuit.

Tuba] meminit moris Euripides in Troad.

—— ὀρθίαν ὅταν
σάλπυγγος ἠχὼ δῶσιν ἀρχηγοὶ στρατοῦ
πρὸς ναῦς Ἀχαιῶν.
—— cùm clangorem tubâ
Clarum dederint ductores exercitus
Ad naues Achæorum. vide sup. Troad. 1043.

425 Aurata] cuius rostrum auratum. Aurei rostri etiam Seneca meminit epist. 77. decebat hoc nauem regiam. nam vulgus æratis vtebatur, vt docet Plinius, Vitruuius, Suidas: & has vocabant naues æratas, vt Cæsar li. 2. de Bello ciu. puppes æratas, vt Horatius; puppes æneas, vt Virgilius libro 9. æratæ ergo & auratæ, eædem quæ rostratæ, præfixo ære vel nudo vel inducto auro. Ceratæ aliæ, nempe cerâ & pice oblitæ. Rostratis Heroas vsos negant. Vide Ioan. Brodeum lib. 3. Miscellan cap. 13.

434 Lentare] flectere, ducere. Virgilianum vocabulum.

435 Nisú] sic omnes v. l. scioli; nixu, substituunt: sed non hic tantùm, verùm & apud Lucret., Virgil., Horat., Flaccum, & Prudentium idem fecêre, inuitis m. s., vt docet Gifanius in Collectan. Lucretianis.

437 Cærulum] sic Moguntinens. Herbipolens. Basiliens. & Lipsiens. rectè. Aratus ait: cæruleo seruatæ Oceano.

439 Tonsas] palmulas, imas remorum partes, quibus aqua tunditur. Virgilius: lento luctantur marmore tonsæ. nisum ipsum remigantium expressit Ennius: Pone petunt, exin referunt ad pectora tonsas. de his & plerisque nauis instrumentis, sic Lucretius:

Sed quasi naufragiis magnis multísque coórtis,
Disiectare solet magnum mare transtra, guberna,
Antemnas, proram, malos, tonsásque natantis,
Per terrarum omnis oras fluitantia aplustra.

aliud Tonsillæ. D. Isidorus lib. 19. cap. 2. Tonsillæ vncini ferrei vel lignei sunt, ad quos in litore defixos nauium funes alligantur.

440 Fusúsque transtris miles] plerique codices pro, miles, exhibent; nauita. æquè bene. Transtra, loca in quibus sedent remiges: spacium verò seu iter per quod ad remiges hortator solet accedere, quod à puppi ad proram protenditur; vt arbitror, ab ipsâ adhortãdi voculâ, dicebatur Agæium. Ennius;

Transtra, forom, pontes, & agæia longa replentur.

sic emendo apud Isidorum d. cap. 2. nam quod exstat, mendosum; sed & vereor

argu-

argutum iri, quòd ita emendem: verùm Festo nitor.

Terras procul, quantum recedunt vela, fugientes. *Virgil. 2. Aeneid.*

Prouehimur portu, terræque vrbésque recedunt.

Videmus per axem visualem: ideo cùm hic mouetur, res visa videtur moueri. extenditur ille & longior fit recessu; ideo recedentibus, vrbes videntur recedere: accessu ad portum contrahitur axis seu radius, & fit breuior. ideo vrbes ipsæ videntur ad nos accedere & appropinquare. Vide Cardanum lib. 4. de subtilit. Toletum in lib. 2. de animâ. q. 16.

444 Hercæum] *Ouidius de Priamo:*

Cui nihil Hercæi profuit ara Iouis.

malè Moguntinens. Herbip. & Veneti; Herculeum. *primus hoc restituit Daniel. Vide Harpocrationem, & Pollucem, & quæ nos alibi.*

446 Transilit] *velocißimus enim Delfin. Attius:*

Sicut inciti, atque alacres rostris perfremunt Delfini.

de piscium istorum pronostico accipe, quæ ex Pacuuio Tullius lib. 1. de Diuinat. scribit, Achiuorum exercitum, & tot nauium rectores lætos piscium lasciuiam intuitos, nec tuendi satietatem capere potuisse: ad quem Pacuuij locum noster hîc videtur respexisse.

451 Millesimam] *Aeschylus:* classem Græcorum mille nauium. *idem Eurip. Virgil. Propertius. sed Dictys naues autumat* MCCXCV.

453 Parent] *Herbip.* patent. 454 Peruicax] *Mogunt.* perspicax.

460 Suspecta varius] *Aratus:*

Siquidem obscuret nigricanti similis
Solem nubes; circum ipsam autem hinc inde
Radij interuoluti findantur:
Certè adhuc in Auroram impedimento indigus esses:
At si hic, &c. *Lucan. lib. 1. Pharsal.*
Multa quidem prohibent nocturno credere ponto.
Nam Sol non rutilas deduxit in æquore nubes
Concordésque tulit radios: noton altera Phœbi,
Altera pars borean productâ luce vocabat.
Orbe quoque exhaustus medio languénsque recessit,
Spectantes oculos infirmo lumine passus.

463 Murmur graue] *mugitus ille maris, taurino similis, ob quem Neptunum μυκτὰν καὶ ταύριον vocabant, eiq́. taurum immolabant, de quo murmure quædam Aristot. in Meteor. ex eo verò quod additur,* collibus summis, *patet illum loqui de alio quoque murmure seu fremitu arborum & siluarum, de quo Virgilius* 10. *Aeneid.*

——flamina prima
Cùm deprensa fremunt siluis, & cæca volutant
Murmura, venturos nautis prodentia ventos.

465 Agitata ventis vnda venturis tumet] *Virgilius:*

—— freta ponti
Incipiunt agitata tumescere ——

Luca-

Lucanus: ——— niger inficit horror
Terga maris: longo per multa volumina tractu
Æstuat vnda minax, flatuſque incerta futuri
Turbida teſtantur conceptos æquora ventos.

*Siſenna lib.*3. *Hiſtoriar.* Subitò mare ſubhorreſcere, cæcóſque fluctus in ſe prouoluere. *M. Varro epiſt. ad Cæſarem*; Interea propè ad occidentem ſolem horreſcit mare. *quod ille ad verbũ ferè à Pacuuio ſumſit, cuius verſum dedimus in Aduerſar. Cicero lib.* 1. *de repub.* vt ille qui nauigat, cùm ſubitò mare cœpit horreſcere. *hoc eſt, intumeſcere. Cicero lib.* 1. *de Diuin.*

Atque etiam ventos demonſtrat ſæpe futuros
Inflatum mare: cùm ſubitò penitúſque tumeſcit,
Saxáque cana ſalis niueo ſpumata liquore
Triſtificas certant Neptuno reddere voces,
Aut denſus ſtridor cùm celſo è vertice montis
Ortus adaugeſcit ſcopulorum ſæpe repulſu.

Quem locum noſter videtur voluiſſe exprimere, nam omnia tria prenoſtica poſuit: ——— tum murmur graue
Maiora minitans, collibus ſummis cadit,
Tractúque longo litus ac petræ gemunt:
Agitata ventis vnda venturis tumet.

ille celſo montis vertice, *hic* collibus ſummis; *ille* triſtificas voces, *hic* gemere *dixit*: *hic* longo litus de petræ tractu; *ille*, adaugeſcit ſcopulorum ſæpe repulſu. *Vegetius lib.* 4. *cap.* 41. *teſtatur Varronem in Naualibus iſta diligenter excoluiſſe.*

466 Stellæ] *Fabio teſte, ſunt qui putent dictas, quaſi ignis ſtillas. nam ex igne ſtellas putabant compoſitas Thales, Anaxagoras, Democritus, & Anaximander. conſule Theodoretum lib.* 4. *Græcan. affection. col.* 4.

466 Stellæ cadunt] *ſic legitur in cunctis libris, quos vidi. malunt alij ex vno codice*, latẽt. *quia verius. fateor verius* κατὰ λόγον: *non verius, ad ſcripturam Senecæ. Non ignorabat ille neque ſtellas, neque vllum cæleſte corpus, vel totum, vel per partes decidere, vt docet Ariſtoteles lib.* 2. *de cælo, & communius plerique volentes cæleſtia corpora naturâ ſuâ eſſe incorruptibilia, & quinctæ cuiuſdam eſſentiæ, ex patribus D. Dionyſius, D. Chryſoſtom. Didymus. & D. Baſilius, & Philo Iudæus, omnes etiam ferè cum D. Thomâ* 1. *p. q.* 66. *Theologi, & cum Ariſtotele plerique Peripatetici, in his Contarenus lib.* 5. *primæ philoſophiæ, Gab. Zerbus lib.* 8. *Metaphyſ. q.* 3. *Pernumia li.* 2. *philoſoph. & Eugubinus lib.* 10. *de perenni philoſoph. qui conatur illam Timæo & Platoni aſcribere, vt puto non verè. Sed* ſtellas *inquiebat, vulgi more, quòd accenſas quaſdam & emiſſas exhalationes, ſtellas tranſcurrentes vel decidentes vocare conſueuit. Ariſtoteles lib.* 1. *Meteor.* ἐὰν δὲ τὰ μήκη τῆς ἀναθυμιάσεως κατὰ μικρά τε καὶ πολλαχῆ διεσπερμένα ᾖ, καὶ ὁμοίως κατὰ πλάτος καὶ μέγεθος, οἱ δοκοῦντες ἀστέρες διάττειν, γίνονται. At ſi exhalationis longitudines, per partes exiguas & frequentes, æqualiſque latitudinis & magnitudinis ſparſæ fuerint, ſtellæ fiunt, quæ videntur proſilire.

Deinde subdit earum ortum esse duplicem, ex accensione, & elisione seu iactu. Ex accensione fieri, cùm exhalatio quæ in longum multo magis, quàm in latum portenditur, non continuata, sed in frequentes particulas sparsa & dissipata. Ex elisione verò, quando exhalatio in aëre denso conclusa, frigore densante & cogente exprimitur. Ideo aliquæ, vt flamma *(inquit)* à lychno accenduntur, & aliquæ elisione quadam, perinde ac è digitis nuclei iaciuntur, vt & in mare, & in terram, tam noctu, quàm die ac cælo sereno cadere visantur. Deorsum autem iaciuntur, quod densitas quæ propellit, in inferum locum iaciat. καὶ γὰρ οὕτως ὡς ἡ ἀπὸ τοῦ λύχνου γίνεται. καὶ ἔνια διὰ τὸ ἐκθλίβεσθαι ῥιπτεῖται ὥσπερ οἱ ἐκ τῶν δακτύλων πυρῆνες, ὥστε καὶ εἰς θάλασσαν καὶ εἰς γῆν φαίνεσθαι πίπτοντα καὶ μεθ' ἡμέραν καὶ αἰθρίας οὔσης. κάτω δὲ ῥιπτεῖται, διὰ τὸ τὴν πύκνωσιν εἰς τὸ κάτω ῥίπτειν τὴν ἀπωθοῦσαν. *Fallitur ergo Plinius, dum, hæc male accepta imitans, scribit lib. 2. cap. 8. videri stellas decidere; quia, cùm humore alantur, aliquando nimium humidi alimenti hauriunt: & propter hanc redundantiam humoris, vis igneas stillas quasdam accensas expellit: sicuti videmus in lampadibus olei accidere, propter liquoris igniti copiam. Sed ille falso illo fundamento de alimento siderum, quod alibi refutaui, nititur. Philosophatur etiam Ammianus lib. 25. histor. de his stellis labentibus*; flagrantissimam facem cadenti similem visam, aëris parte sulcatâ euanuisse existimauit, horroréque perfusus est: ne ita apertè minax Martis apparuerit sidus. Erat autem nitor igneus iste, quem διαΐσσοντα nos appellamus, nec cadens vnquam, neque terram contingens. Corpora enim qui credit cælitus posse labi, profanus meritò iudicatur, & demens. Fit autem hic habitus modis compluribus, è quibus sufficiet pauca monstrare. Scintillas quidam putant ab æthereo candentes vigore, parúmque porrectius tendere sufficientes, exstingui: vel certè radiorum flámas iniectas nubibus densis, acri scintillare contactu, aut cùm lumẽ aliquod cohæserit nubi. Id enim in stellæ speciem figuratum, decurrit quidem dum viribus ignium sustentatur; amplitudine verò spatiorum exinanitum, in æstum soluitur corpus, ad substantiam migrans cuius attritu incaluit nimis. *Subiungit deinde nonnulla ex Tarquitianis libris de rebus diuinis. Huiusmodi traiectiones inter tempestatis prodigia numerant Arat. in Phænomen. Plinius lib. 18. cap. 35. & Virgilius 1. Georg.*

Vide Cælium lib. 11. antiq. lect. cap. 5.

Sæpe etiam stellas cælo impendente videbis
Præcipites cælo labi ——

& Lucanus: —— lapsa per altum
Aëra dispersos traxêre cadentia sulcos
Sidera —— *cur ergo putant hîc minus rectè legi*; cadunt, quam latent. *nimirum quia sæpè tenebræ soli Criticorum offenduntur, & labuntur aliquando quantumuis clara in hoc freto coniectationis sidera.* Cadunt *ergo* stellæ, *si de veris accipias, quia vt cecinit Lucanus:*

—— summis etiam quæ fixa tenentur
Astra polis, sunt visa quati ——

467 Cælum perit] *vocula;* &, *deest Moguntin. Herbip. & Venetis. has autem tenebras eleganter descripsit Pedo Albinouanus apud Senecam lib. 1. Suasoriar.* ——atque aliquis prorâ se dat sublimis ab alta
Aëra pugnaci luctatus rumpere * nisu, ** Mallem visu.*
Vt nihil erepto valuit dignoscere mundo;
Obstructo tales effudit pectore voces:
Quo ferimur? ruit ipse dies, orbémque relictum
Vltima perpetuis claudit natura tenebris.

nec minus, cuius cum eloquentiâ eruditio, cum eruditione sanctitas certabat, Gregorius Theologus; carm. de vitâ suâ.
——καὶ στάσις τῶν πνευμάτων
ἔβρασε τὴν ναῦν, καὶ τὰ πάντ᾽ ἦν νὺξ μία
γῆ, πόντος, αἰθὴρ, οὐρανὸς ζοφούμενος·
βρονταὶ δ᾽ ἐπήχουν ἀστραπῶν τινάγμασι,
κάλοι, *&c.* ——cùm turbinis
Puppim repente vis quatit, nóxque omnia
Inuoluit vnà; non humus, non & fretum
Ætheŕve cerni, vel potest cælum, strepunt
Permixta densis fulgetris tonitrua, *&c. ita Billius.*

472 Aduersus Euro Zephyr.] *Homerus:*
——omnes autem concitauit procellas
Omnium ventorum: nubibus autem operuit
Terram simul & pontum: ruit autem è cælo nox
Simul autem Eurúsq. Notúsq. incidit, Zephyrúsq. vehemens,
Et Boreas serenus ingentem fluctum prouoluens.

Ennius Annal. 17.
Concurrunt veluti venti, cùm spiritus Austri
Imbricitor, Aquilóque suo cum flamine contra
Indu mari magno fluctus extollere certant.

Virgilius:
Diuersi magno ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrúsque Notúsque & lætus Eöis
Eurus equis. *Seneca lib. 8. Declamat.*
Subitò inhorruit mare, ac discordes in perniciem nostram flauere vẽti: demissa est nox cælo, & tantum fulminibus dies redditur: inter cęlum terrámque dubij pependimus. *Quæ de ventis ab Aristot. Theophras. Strabone, Vitruuio, Plinio, Vegetio & aliis tradita, congeßit Rob. Valturius in lib. de rę milit.*

475 Strymonius] *posuerat prius Zephyrum, sed nunc omittit, & eius loco Caurum ponit, quia procellosior & vehementior: Eurum retinet, quia sæuus & tenebricosus quodammodo, quare* nigrum *vocant. Secundus;* ὁ μέλας αὖτ᾽ εὖρος ἐπόντισε. *& Horatius:*
Niger rudentes Eurus inuertens mari,
Fractósque remos differat.

Boreas dictus Strymonius, non ab vrbe Thraciâ, sed à flumine Strymone, teste Stephano. Græcus poëta: Στρυμονίου βορέαο.

477 Manet in Austro] *non manet maris aut tempestatis aut procellæ dominium penes Austrum; deijcitur ille & deturbatur statim à possessione occupatâ. Puto nauticum vocabulum*, manere in Austro. *alludit ad naturam vtriusque venti. nam Notus pluuius est, ideo ait;* fit grauis nimbis, *&c. Auster sudificus, & aquas absumens.*

479 Nabathea] *quod de contrariis ventis diximus, sic se habet. qui ex diametro oppositi, simul flare nequeunt; alter enim ab altero reprimitur: ceteri, nihil obstat, quo minus simul excitent tempestatem & mare turbent. sic Arist. lib. 2. Meteor. cap. 6. Quod rectè monet Vicomercatus sic accipiendum; non quasi nullo modo simul spirare illi nequeant: id enim falsum esset, cùm Aquilone & Austro simul spirantibus, excitatâ inundatione Helice & Buris demersæ fuerint; & aliàs quoque experientia refragetur: sed quia flatus illi contrarij diu durare non possunt, necesse est alterum illorum alteri cedere.*

483 Atrum chaos] *hoc est, fuscum, obscurũ. non quod vllus color illi; sed quia nullus certus. sicut poëtæ* μέλαν ὕδωρ, *& Varro*, fluctum aquilum.

490 Excidunt ignes tamen] *Albutius in Senecæ Declamationibus.* Emicabant densis vbique nubibus fulmina, tempestates horridę absconderant diem, intumuerat mare iustis quoque nauigiis timendum. *Seneca;* Demissa est nox cęlo, & tantùm fulminibus dies redditur.

494 Prora prorę] *hoc ex Aeschyli Agamemnone sumsit.*

497 Sidit] cedit *Mogunt. placet quod Herbip. & Veneti.* sedit. *non à sedeo; sed à sido, hoc enim Priscianus dicit mutuari præteritum illius, cùm proprio careat. Pedo Albinouanus:*

——— Iam sidere limo
Nauigia, & rapido desertam flamine classem.

498 Decimus] *Euripides:* Ægęi maris vada
Vt fluctibus decumanis furant.

499 Omni decore] *vexillis & aplustris omnibus.*

501 Antemnas] *antemna à glossulis quibusdam dicitur* κέρας πλοίου. *sed minus rectè. nam illa verè lignum est decussatim malo appositum, à quo vela dependent: cornuum verò nomen, maximè apud Latinos solis extremitatibus antemnæ conuenit, vt patet ex Ouidio, Lucano, D. Isidoro: nec aliter capiendum illud Horatij, quicquid velint;* ——— Sidonij cornua nautę.

502 Trunca] *non malè sic quidam, sed plures libri;* fracta. *perperam Mogunt.* structura. 503 Audet] *quidam libri m. s.* audent.

Ars cessit malis] *ita quidam excusi, videtur ab N. intrusum, cui ego explicando multa olim in aduersar. sed præstat manusc. sequi & vett. excusos Venet. ac Paris. qui continent;* in magnis malis.

513 Pontus atque vndæ ferent] *detestabãtur hoc genus mortis, vt quod maximè, quia animam esse igneam & prorsus aquis exstingui putabant, sicq; se totos interire, vt ex Homero docet Synesius epist. 3. ideoq; Seruius li. 1. Aen. putat heroëm non mortem, sed mortis genus extimescere. vide Pet. Nannij*

Miscel-

Miscellanea lib.7.cui adde præter hunc Senecæ locum, alium Pedonis Albinouani: Séque feris credunt per inertia fata marinis
Tam non felici laniandos ſorte relinqui.

& Alexandri Aetoli in Apolline alium de demerſo in puteum aqua plenum Antheo: καὶ τὸ θ' ὁ μὲν ξείνων πολλὸν ἀποτόματος
ἤριον ὀγκώσει τὸ μιμορμένον. ἡ δ' ὑπὸ δειρὴν
ἀψαμένη, σύν τῷ βήσεται εἰς ἀΐδην.
Sícque ruit præceps hoſpes in exitium,
Infelix vndas tumulum ſortitus : at ipſa,
Collum funę ligans, huic comes Orcum adiit.

refert Parthenius cap.14. ex Ariſtotele & Mileſiacis.

Ignaua fortes fata] *optimum hoc. ſic Pedoni dicuntur,* inertia fata. *non aſſentior Moguntin. qui;* freta.

515 Pudenda] *hoc rectum ſine interrogatione. nec diſplicet cum interrogatione, quod Moguntinenſ. & Veneti:* Perdenda mors eſt? *mors ſine hoſte, ſine vindictâ, iactura forti.*

517 Cladibus noſtris daret] *Paræmiam eſſe docet hanc locutionem Suidas, eamq́ vſurpauit præter citatos etiam Sophocles in Oed. Tyranno, & in Aiace, vbi ait:* Miſerandum eſt ipſis hoſtibus ſpectaculum. *non diſsimile illud:* Laudaret faciem liuor quoque. *Sic Claudianus:*
——— lugenda Getis & flenda Sueuis
Hauſimus, ipſa meos horreret Parthia caſus. *nam Roma loquitur. eandem phraſim bis inuenio apud Dionyſ. Halycarnaß. lib.4. & 6. Orig. ſemel apud Saluianum lib.7. de prouidentiâ.*

524 Ecce] *vt in re inopinatâ, & admirandâ. ſic enim Cicero & Virgilius vtuntur, vt notat Aſconius Pedianus.*

Fulmine irati Iouis] *Virgilius:*
Ipſa Iouis rapidum iaculata è nubibus ignem
Diſiecitque rates, euertitque ęquora ventis.
Illum exſpirantem transfixo pectore flammas
Turbine corripuit, ſcopulóque infixit acuto.

huc reſpicit Seneca, & fingit fulmen à Ioue accepiſſe, quia Romani duos tantùm Deos fulminare putabant, interdiu Iouem, noctu Sumanum, teſte Plinio lib.2. quibus confirmatur validè coniectura noſtra ſuperius indicata de fulgure Dio, & fulgure Sumano. ſuperius Herc. Oet. 852. vel ad maiorem & vehementiorem iracundiæ expreßionem.

525 Haſta] *Grammatici, & Plato, in Cratylo, dictam innuunt* Πάλλαδα, παρὰ τὸ πάλλειν δόρυ, *ab haſtæ vibratione. ideo Pauſanias in Attic. teſtatur haſtatam pingi. haſtam illi Homerus tribuit; & Claudianus tam longam, vt nubes ſuperet.*

526 Ægide] *Diodorus ſcribit Palladis clypeum contectum Aegide, hoc eſt, Amaltheæ capræ pelle fuiſſe, & in medio caput Gorgonis habuiſſe infixũ. Apollodorus quoque lib.2. Biblioth. & Albricus in lib. de Deor. imagin. volunt Meduſæ caput in medio clypei geſtaſſe. Nec repugnant Ouidius in Metamorph.*

tamorph. aut Virg. 8. Æneid., aut Bassus in Germanicum, aut Firmicus li. 2. astronom. cap. de Perseo; qui tradunt in pectore Diuæ Gorgona desecto vertentem lumina collo, *aptatam, hoc enim intelligo dictum, quia scutum pectori prætenditur. Aristides in orat. 2. scribit Palladem solam perpetuò armari Ægide & paternis armis vti. hoc est, Ægide & fulmine. propterea Maro:* Ægidáq. horrificam turbatæ Palladis arma. *vide Pier. lib. 16. Hierogl.*

528 Solus inuictus] *pulcrè hoc descripsit Cointus Smyrnæus lib. 15.*

534 Et Aiacem] *sic Moguntin. & Saxonica editio: rectè. alij,* Aiacis. *quomodo si partem secum Aiacis tulit,* Nil ille motus, *&c. nisi capillos fortè, aut exiguum quiddam.*

535 Ardua vt cautes] *ita Papinius 9. Thebaid.* —— hæret
Arduus Hippomedon, ceu fluctibus obuia rupes;
Cui neque de cælo metus & fracta æquora cedunt,
Stat cunctis immota minis; timet ipse rigentem
Pontus ——

540 Furibundum] *Mogunt.* furibundus. *Homerus hæc ita descripserat Odyss. δ'.* Αἴας μὲν μετὰ νήυσι δάμη δολιχηρέτμοισι.
Γυρῇσι μὲν πρῶτα Ποσειδάων ἐπέλασσε
πέτρῃσι μεγάλῃσι καὶ ἐξεσάωσε θαλάσσης.
καὶ νύ κεν ἔκφυγε κῆρα, καὶ ἐχθόμενός περ Ἀθήνῃ
εἰ μὴ ὑπερφίαλον ἔπος ἔκβαλε, καὶ μέγ' ἀάσθη.
φῆ ῥ' ἀέκητι θεῶν φυγέειν μέγα λαῖτμα θαλάσσης·
τοῦ δὲ Ποσειδάων μεγάλ' ἔκλυεν αὐδήσαντος.
αὐτίκ' ἔπειτα τρίαιναν ἑλὼν χερσὶ στιβαρῇσιν,
ἤλασε Γυραίην πέτρην, ἀπὸ δ' ἔσχισεν αὐτήν.
καὶ τὸ μὲν αὐτόθι μεῖνε, τὸ δὲ τρύφος ἔμπεσε πόντῳ.
τῷ ῥ' Αἴας το πρῶτον ἐφεζόμενος μέγ' ἀάσθη,
τὸν δ' ἐφόρει κατὰ πόντον ἀπείρονα κυμαίνοντα.
ὣς ὁ μὲν ἔνθ' ἀπόλωλεν, ἐπεὶ πίεν ἁλμυρὸν ὕδωρ.
Aiax quidem in naue domitus est longos remos habentes
Ad Gyras quidem primùm Neptunus aduexit
Petras ingentes, & seruauit è mari.
Et sanè effugisset mortem, quantumuis inuisus Palladi,
Nisi impium dictum protulisset, & graue facinus patrasset.
Dixit, inuitis Diis, effugere ingentes fluctus maris.
Hunc Neptunus magnifica audiuit iactantem:
Statim deinde tridente arrepto manu forti
Percussit Gyræam petram, absciditque ipsam,
Et vnum quidē illic mansit & alterum frustum incidit mari:
Huic sanè Aiax primùm insidens valde læsus est,
Hunc ferebat per mare ingens vndosum.
Sic quidem ille ibi periit, postquam bibit salsam aquam.

Periisse volunt omnes poëtæ cum Homero. idem testatur Aristoteles in Epitaphiis, & vult in Mycono insulâ maris Aegæi sepultum. Verius tamen enatasse

ſiſſe naufragium, vt docet Timæus Locrus lib. 2. Hiſtoriar. qui ſcribit, poſt captam Troiam, multos Locrenſium naufragio ad Geræas petras interiiſſe, reliquos cum Aiace per ſummas difficultates & pericula tandem in patriam rediiſſe. Sed anno poſtea tertio, quòd eorum ditionē fames & peſtilitas ſimul inuaſerant, propter facinus ab Aiace cum Caſſandrâ nefariè patratum; oraculum conſuluere Locri, quibus reſponſum, debere Troianam Palladem ab illis per mille annos placari, miſsis ſortito quotannis Troiam duabus virginibus Locriis. Manſit illa conſuetudo diu poſtmodum, & Troiani virgines miſſas obuiį capiebant & iugulabant, & iugulatas agreſtibus & ſterilibus lignis comburebant. ad bellum vſque Phocenſe retenta hæc conſuetudo & ritus. tunc demum ſacrificiį vel impiæ crudelitatis potius immunitas Locrenſibus conceſſa. Timæus his verbis: μετὰ τῆς Τρόιας ἅλωσιν πολλοὶ τῶν Λοκρῶν περὶ τὰς γηρέας ναυαγησάντων ἀνηρέθησαν. οἱ δὲ λοιποὶ σὺν Αἴαντι μόλις εἰς Λοκρίδα διεσώθησαν. φθορᾶς δὲ καὶ λοιμοῦ τὴν χώραν αὐτῶν μετὰ τὸν τρίτον ἔτος ἐχόντων, διὰ τὴν μίξιν ἀθέμιτον Αἴαντος τῇ Κασάνδρᾳ, ἔχρησεν ὁ θεὸς, δεῖν εἰς ἔτη χίλια τὴν Ἀθήνην τὴν ἐν Ἰλίῳ ἱλάσκεσθαι, πέμποντας δύο παρθένους ἐπὶ κλήρῳ καὶ λοχήσει. καὶ μετὰ ταῦτα ἔθος ἦν τοῖς Τρωσὶ πεμπομένας προσαπαντοῦσι καταχεῖν καὶ ἀναιρεῖν, καὶ τοῖς ἀκάρποις καὶ ἀγρίοις τῶν ξύλων καίειν. ὅπερ ἐποιοῦν μέχρι τοῦ Φωκικοῦ πολέμου. τότε γὰρ ἐπαύσαντο ταύτης τῆς θυσίας, μᾶλλον δὲ ἀσεβείας. *Qod Timæi Siculi fragmentum moneo, vt lector conferat cum Plutarchi, ex li. de Serâ numinis vindicta verbis, adductis in deſcriptione peſtis. vt Timæus Plutarchi, & hic illius viciſsim verba, ſatis, in re non cuiuis notâ, breuiter & obſcurè poſita, interpretetur.*

544 Et Hectorem] *quando, quæſo? nam Iliad.* ν'. *ipſe cum Telamonio vix ęgrè ſolum Hectorem ſuſtinet. mera iactatio, & apta furenti.*

546 Tandem] *ſic omnes libri quos vidi: nec ſententia inconcinna, etſi vehementior illa Criticorum emendatio:* Téne horream? Aliena inerti tela mittis dextera. Aliena, *fulmen Iouis. paullo antè;* Fulmine irati Iouis armata Pallas. 556 Fallax Caphareus] *Euripides in Helenâ.*

Multos præterea ſublatam præferens facem
Flammeam, ad mari circumfluam
Euboeam, Græcos ſuſtulit
Vir vniremis, cùm Caphareis petris
Ægæíque ſcopulis ſali,
Quaſſas illideret rates
Doloſo prælucens iubare. *vide ſup. Medeâ. 659.*

557 Alterna] *ad Euripum reſpicit.*

562 Lemnon] *nota Lemniarum crudelitas vel ex Valeriį Flacci Argonauticis, & Apollonio, cuius Scholiaſt. lib. 1. à verſu 608. multa ex Myrtili lib. 1. Lesbicor. Theolyto, Cleone Curio, & Aſclepiade Myrleano.*

Et hinc Chalcida] *ſic legendum ex nonnullis manuſc. nam* Chalcis *Euripo vicina, ſæpè nominatur à noſtro, & verſus poſtulat. perperam Eguian. & Moguntin. Herbipolenſ. & Veneti,* & hinc Calcedona. *Lugdunenſ. omiſsâ coniunctione,* hinc Calcedona.

563 Tar-

563 Tardam] *propter moram quam in eâ Græci traxêre.*

572 Voluntq. maria] *sic mei lib. o. præter Lipsiens. qui malè;* voluuntq. Cedit in luctum furor] *sic Basileens. Lugdunens. & Lipsiens. perperam. rectè Burdegal. Moguntin. Herbipol. & Veneti;* cecidit in lucem furor. *procellæ inquit, detumuerũt, & cessare cœpit tẽpestas, vt cœpit aurora illucescere.*

581 Cadat] *sæpe hoc verbum victimis tribuit, vt sup. chor. præcedente, & in Octau. & est sollemne. vide Brisson. lib. 1. de Formulis.*

585 Laurus quatit] *Moguntin.* lauros. *si sup.*

Lauros Agamemnonias.

In chorvm.

Miseriam suam, & quod non illâ nocte, quæ Ilio extrema, cum ruente patriâ interierint, lugent; Ilÿ ἁλώσιν narrant, & tandem Cassandram arripit furor Phœbeius, & quæ Agamemnoni imminent vaticinatur.

585 Heu quàm dulce malum] *contra Euripides, vt loquenti personæ inseruiat, etsi fateatur, omnibus insitum vehemens vitæ tuendæ desiderium, tamen ait infelicem vitam, felici morti præferendam. ibi Iphigenia loquitur, cui mors pœna, vita solatio; hîc Troades, quibus mors ærumnarum finis, vita miseriarum aditus. ait illa:*

τὸ φῶς τοδ᾽ ἀνθρώποισιν ἥδιστον βλέπειν
τἄνερθε δ᾽ οὐδείς. μαίνεται, δ᾽ ὃς εὔχεται
θανεῖν. κακῶς ζῆν κρεῖσσον ἢ θανεῖν καλῶς.

Aspectus huius lucis est mortalibus
Dulcissimus, verùm profunda Manium
Haud vllus est, qui concupiscat cernere.
Neque mente sanâ est quisquis exoptat mori.
Male viuere autem satius, ac mori bene.

Sed veriora, quæ noster. nam Iamblichus quoque censuit; Non esse vitam multa diuque agere, sed bene & feliciter viuere.

586 Effugium] *hoc illud est, quod Perseo Paulus Aemilius respondit, ipsi & seruitutẽ & ignominiam licere effugere, si vellet, qua de re plura iam dixi.*

Miseros] *Moguntinen.* miseras. *idem;* æternus. *sed non placet.*

598 Non vrbe cum tota] *postulant numeri vt castigemus;* vrbe non totâ pop. cad. *Sensus est, pax caret cunctis belli incommodis: nihil eorũ metuit. mox enumerat belli mala, quæ pax non timet.* 1. *ait non timet ciuium conuenticula, ne quid in publicam perniciem coitione factâ moliantur.* 2. *non timet victoris crudelitatem.* 3. *nec feras acies, aut ab hostili globo puluereas nubes excitatas.* 4. *nec timet neces ciuium cum totius reip. exitio coniũctas.* 5. *nec incendia vrbium ab hostibus excitata.* 6. *nec metuit indomitum bellũ. solus* (aliò progreditur) *qui Inferos Manesq́ꝫ contemnit, &c. omnia perrumpet, cuncta illi cedent.* 599 Hostica muros] *igne hostili. sic Prudent.*

Quem non fragor hosticus.

Item: ——— hostica quos iam
Damnatos cohibent ergastula.

Si ausim transponerem versum vnum, atque legerem:

Non acies feras
Indomitúmve bellum
Puluereámque nubem
Motam barb. equi. cat. *&c.*
Perrumpet omne
Solus, *&c.*

603 Videt] *Schidæ Burdegalen.* adit.

606 O quàm miserum est nescire mori] *quia, vt dixit; mors malorum effugium & portus æternâ placidus quiete. Seneca consolat. ad Polyb. cap. 28.* Si velis credere altius veritatem intuentibus, omnis vita suppliciũ est. *& statim;* In hoc tam procelloso & in omnes tempestates exposito mari nauigantibus, nullus portus, nisi mortis est. *multa in eandem sentẽtiam eodem cap. & consolat. ad Martiam cap. 19. lib. de prouidentiâ sub fin. epist. 24, 26, 30, 36, 55, 71, 72, 78, 81, 83, & 100. Multa etiam Plutarch. in Consolator. ad Apollonium, & aliâ ad vxorem, & lib. 1. de Fortunâ Alexandri.*

608 Cùm Dardana tecta Dorici raperent ignes] *sic recentiores excusi: nam antiquiores;* raperetis. *m. s. quidam hoc confirmant;* in quibus, cùm Dardanica t. D. & aperetis ignes. *sic Moguntin.*

616 Saltu] *Herbip. & Veneti;* saltum. *Lucianus lib.* περὶ ὀρχήσεως *scribit Ilium inexpugnabile fuisse, donec Achilles (de ipso enim, nõ de Pyrrho intelligendũ) saltauit, post eius verò saltum, fuisse captũ, direptũ, solo æquatum.*

622 Molis immensę] *Izacius scribit Panopei filium Epeum equum Durium fabricasse; in quo quinquaginta, vel ter mille, vel, vt putat, viginti tres viri Græci ingreßi latuerint. profunditatẽ significat Homerus, cùm ait mox ipsos in equum descendisse. Descripsit equũ elegantißimè Triphiodorus plusquam triginta versibus. pleriq; poëtæ volunt equũ fuisse, alij ex robore, vt Petronius; alij ex abiete, vt Virgilius & Propertius; alij ex corno, vt Pausanias in Laconicis. idem tamen in Corinthiac. prodidit non equũ fuisse, sed machinam subruendis muris idoneam, quod Vitruuio non displicet. Sunt qui velint portam, cuius insigne pictus equus, ab Antenore Græcis apertam; sunt qui malint à Græcis equestri prælio victos Troianos, in eam calamitatem incidisse: nec desunt qui Græcos positis in Hippio monte insidiis, interceptóque Troianorum exercitu, in vrbem irrupisse contendant, vt videre est apud Vitruuium, Palephatum, Higynum, & Fulgentium.*

623 Fatale munus] *notat Seruius ter equorum gratiâ Ilium excisum vel expugnatum. primò, cùm Laomedon promissos equos Herculi non tradidisset: secundò per hunc equum ligneum: tertiò cùm Ilienses Cinnam* III. *Cos. in vrbem recipere abnuerunt. tunc enim equus valuis interceptus claudendi facultatem ademit. ideo putabant equum Troiæ fatalem. Lugdunens. Herbip. Ven. & Mogunt.* Danaumque fatale munus duximus nostra.

626 Conditos reges] *quos recensent Smyrnæus, Coluthus & Virgilius.*

628 Pelasgi] *De his, dictum alibi. vide Strabonem lib. 5. & lib. 13. Dionys. Halycarnaß. lib. 1. & Thucidid. lib. 1.*

630 Murmur] tacitũ, *secretum, incertumq́, non vox, sed mussatio quædam.* Percussit aures] *verberauit. nam Stoicis, vt Archedemo in lib. de voce, Chrysippo lib. 2. Natural. Antipatro, & Diogeni apud Laërtium lib. 7. vox corporatum quid est; quia (inquiunt) omne quod facit & patitur corporatum: vox & sonus patiuntur. cùm à locis solidis & læuibus repelluntur vel refringuntur; faciunt cum auribus, vt ceræ annulus, imprimuntur. Idem censuit Epicurus, vt docet discipulus eius Lucretius lib. 4.*

Principiò auditur vox & sonus omnis, in auris
Insinuata suo pepulêre vbi corpore sensum.
Corpoream quoque enim vocem constare fatendum est,
Et sonitum, quoniam possunt impellere sensum.

Contra Cyrenæi & Pyrrhonici sonum nihil esse putabant, & Sex. Empyricus hoc conatur Platoni & Democrito tribuere lib. contra Mathemat. fol. 114. Peripatetici non perfectum, sed imperfectum quoddã corpus esse volunt, nempe qualitatem quandam sensilem ex violẽtâ corporum vel aëris collisione ac motu natã, nam nõ est propriè motus ipse; sed motus, conditio est, sine quâ sonitus non ederetur, & hoc sensu à Platone in Timæo, & ab Aristotele li. 2. de animâ dicitur vox aut sonus, aëris plaga vel motus aëris resultantis. Quæ definitio prius placuit Archelao, si credimus Laertio lib. 1. Diogeni quoque Babylonio, in lib. de voce. Quod verò Themistius in lib. 2. de animâ, & alij Græci interp. Aristotelis censent, poëtas quando dicunt sonum, vocémve, aures pellere, ferire, &c. tunc sonitum & vocem pro percußione & plagâ sumi ab illis; hoc de iis tantùm poëtis recipio, qui Stoici vel Epicurei non sunt. hos enim potiùs credo loqui ex sectæ suæ disciplinâ. Videndus hac de re Aristoteles in prolixo illo & eleganti fragmento ex lib. de audibilibus περὶ ἀκουστῶν, *quod nobis conseruauit Porphyrius commentar. in Musicen Ptolomæi, & exhibuit Fran. Patritius Venetus in Discußionib. Peripatet. De hac etiam aëris & auditus percußione, & de vocis magnitudine, perculsis & deiectis in Nemeæ stadium coruis, disputat Plutarchus in vitâ Quincti Flamin.*

631 Pyrrhus] *qui nesciebat singere. sic enim apud Sopholem Vlyssem alloquitur:* Quæ facta Vlysse audire animus horret, eadem
Patrare, morte acerbius duco.
Nihil fraude facere didici nec ego, neque quo satus
Sum patre Achilles. vi virum abducam, à dolis
Abhorreo. *Ipse Euripideus Achilles, ait:*
At ego educatus in ædibus viri iustissimi
Chironis, moribus insucui simplicibus.

633 Secura metu] *Moguntinens.* metus.

634 Gaudet tangere] *ardet trahere equum. hoc studium & alacritatem Troianorum accuratè explicat Triphiodorus.*

641 Festi patres] *insolens hoc. mallem;* festíque patres.

644 Ignes] *post rogo mandatum Hectorem. sic ignem pro rogo Horatius lib. 4. Od. 12.* Nigrorúmque memor dum licet ignium.

647 Mœnia] *muros. propriè tamen sunt murorum munitiones. Cæsar: ædil.*

ædificata ab exercitu nostro in muris mœnia. *vide Pimpontium in 2. Æneid. versu 234.* 653 Vix exiguo sanguine] *sicut Ouidius:*

Exiguum senis Priami Iouis ara cruorem
Combiberat —— *nam senes fere sanguine cassi.*

Tingi] *alias*; tingui, *qua voce vtuntur Plinius & Tertullianus.*

666 Nobile carmen] *celebrat hoc carmen etiam Callimachus in* λουτρ. *Palladis.* 667 Querula edonis] *sic Lipsiens. & si bene commemini Basileens. Moguntin. autem Herbip. & Veneti*; tristis Edonis, *inuitis modulis: Lugdunens.* tristis Ædon. *Bionis Epitaphio Moschus:*

Neque adeo cecinit vnquam in rupibus luscinia,
Nec tanto luctu questa est in altis montibus hirundo,
Neque Halcyon deplorauit tanto dolore Ceycis interitum.

Homeri locum retuli Herc. Oet. ver. 199. Euripid. in Hecuba:

—— πάσας ὡς τ'
ἀηδόνος στόμα
φθόγγας ἱεῖσα —— Omnes seu os lusciniæ voces emittens.

vtitur eadem comparatione Theognis, & in Trachin. Sophocles, item Oppianus & Smyrnæus relati à Guellio ad 4. Georg. ridicula quædam Pierius ex Ioanne Grammatico, lib. 22. Hieroglyph. de Philomelâ & Procne; de quibus fragmentum illud vetustæ tragœdiæ apud Victorinum:

Struunt sorores Atticæ dirum nefas.

669 Tectis siluis] *sic Moguntinens. Herbip. Veneti, Basiliens. Lipsiens. magis tamen ad verum Lugdunens.* Tectis summis. *in domo enim, & sub summo tecto nidificant hirundines.*

Bistonis] *Thracia. Philostephanus:* Βίστονες ἔθνος Θρακῶν, ἀπὸ Βίστονος τοῦ Κίκονος. 675 Istrum cygnus] *Moschus vbi suprà:*

Στρυμόνιοι μύρεσθε παρ' ὕδασιν ἄλλινα κύκνοι.
Strymonij cygni miserabiliter lugete apud vndas.

has similitudines plerasq; , quasi remouens, callidè posuit Papinius lib. 5. Silu.

Non ego quas fati certus sibi voce canorâ
Inferias præmittit olor; nec rupe quod atrâ
Tyrrhenæ volucres voce prædulce minantur,
In patrios adhibebo rogos; non murmure trunco
Quod gemit & duræ queritur Philomela sorori.
Nota nimis vati. quis non in funere cunctos
Heliadum ramos, lacrymosaque germina dixit?
Et Phrygium silicem, atque ausum contraria Phœbo
Carmina —— *Lucretius de oloribus:*
Cùm liquidam tollunt lugubri voce querelam.

676 Halcyones] *in Octauiâ:* —— atque æquoreas
Vince Halcyonas. *Pacuuius in Teucro:*
Halcyonis ritu litus peruolans feror.

Has volucres earumq; luctum omnium elegantissimè olim descripsit Sappho, teste Demetrio Phalereo in lib. de elocutione. comparationem earum vsurparunt

runt quoque Moschus, & Euripides. Femella Damar, masculus Cerylus vocatur, teste Pausaniâ, & Antigono Carystio, & Wottono, quibus non placet Cerylum ab Halcyone distingui, quod Aristoteli visum. Nidificant tempore hyemis, quod tempus, Halcydonia, *dicitur, durat fœtura diebus, vel septem iuxta Demagoram, vel nouem iuxta Philochorum, vel vndecim iuxta Simonidem, vel quatuordecim iuxta plerosque, septem ante brumam, septem à brumà. eo tempore mare sternitur & pacatur, postmodum rursus hiemat. hoc innuit Theocritus:* χ' ἀλκυόνες ςορευσεῦντι τὰ κύματα τήν δε θάλασσαν τόντε νότον, τόντ' εὖρον. Halcyones sternunt fluctus & mare, & Notum & Eurum. *de naturâ & nidificatione illarum videndi Aristoteles lib. 5. de histor. anim. cap. 8. Plutarch. lib. quæ animal. magis rat. vtantur, Plinius lib. 2. cap. 49. & lib. 10. cap. 32. Wottonus lib. 7. de differ. animal. cap. 143. Quod ad fabulam, Hegesander & Izacius volunt, in eas mutatas fuisse septem Alcyonæi gigantis filias: plerique malunt (vt noster) Ceycem regem Trachiniæ, & Alcyonem eius vxorem. vide Lucianum in Alcyone, & Ouid. lib. 11. Metamorph. Græci codices, quidam vocem aspero spiritu, alij leni afficiunt: mallem cum plerisq. minus hiare.*

676 Fluctu-plangente] *Lucretius lib. 2.*

Nec mare nec fluctus plangentes saxa crearunt.

682 Imitata] *fragmento Varronis citato in Aduersar. addendum existimo hunc quartum versiculum:*

Phrygios per ossa cantus liquida canit anima.

liquidam animam, Horatius liquidam vocem *dixit: & prius Lucretius* liquidas auium voces, *&* liquidum carmen citharę Ossa *verò vocat tibias ex ossibus fieri solitas, teste D. Isidoro. Hos Gallos etiam Seneca* semiuiros *vocat epist. 109.* Nec aliter concitantur, quàm Phrygij solent tibicinis sono semiuiri, & ex imperio furentes. *Mulieres videtur vocasse Diogenes in Semele, apud Athenæum lib. 14. cap. 14.*

καὶ τοι κλύωμεν Ἀσιάδος μιτρηφόρους
Κυβέλας γυναῖκας παῖδας ὀλβίων Φρυγῶν,
τυμπάνοισι καὶ βομβοῖσι καὶ χαλκοκτύπων
βόμβοις βρεμούσας ἀντὶ χερσὶ κύμβαλων, *&c.*
Certe audiamus Asiadis mitras ferentes
Cybeles mulieres filias beatorum Phrygum
Cum tympanis & sonitibus & æreorum
Strepitu frementes manibus cymbalorum, *&c.*

Hi tamen semiuiri Phryges, Dindymenes vaga pecora, cicurabant sæuissimos leones, si Varroni credimus, in ὄνος λύρας, *scribenti:* Non vidisti simulacrum leonis ad Isidem, eo loco, vbi quondam subitò cùm vidissent quadrupedem Galli, tympanis adeo fecerunt mansuem, vt tractarent manibus. *corruptissimè hæc apud Noniũ in mãsuetè; castigaui ex cõiecturâ.*

684 Turritę parenti] *Cybeli.* turrigeram *vocat Propertius li. 3. eleg. 16.* turritam *lib. 4. eleg. vlt. quia cùm Midæ ciuitas clausa esset, capite muros sublevauit, & ita fuit ingressa, vel quia,* primis turres vrbibus illa dedit: *ideo* turri-

turriferâ caput est ornata coronâ. *prior causa ab Arnobio lib. 5. contra gent. posterior ab Ouidio in Fast. redditur.*

Laceret brachia] *sæuitiæ causam assignat Ouid. 4. Fastor. nec in brachia tantum crudeles. Lactantius lib. 5. cap. 9.* qui virilia sua ferro metant, &c, id, quod est sceleratius, vt sint religionis antistites. *de Gallis enim loquitur: quod verò addit;* qui ne vitæ quidem suæ parcant, sed exstinguendas publicè animas suas vendant: *hoc ad liberos homines, manere gladiatorio operas locantes referendum.*

685 Buxum ferit] *buxeas tibias inflat, sic Statius, sic Claudianus, & alij;* buxi, *voculâ sunt vsi: buxo illi canebant, sed pinu pectora illidebant, & hoc Statius, Claudianus, Lampridius docent.*

686 Atym] *de Aty & Cybele, vide Ouid. li. 4. Fast. cuius fabula videtur profluxisse ex historiâ Stratonices & Cambali, quam narrat Lucian. in li. de Syriâ Deâ. vide Lilium Syntag. 4. Antiquæ inscriptiones geminant* t, Attis.

688 Quia-vicere modum] *Apud Sophoclem Electra, dicentibus illam luctui modum adhibere debere, respondet:*

καὶ τί μέτρον κακότητος ἔφυ φέρε.
At nostri rogo quis modus est mali?

689 Sacratas] *Apollini.* Infulas] *filamenta lanea, quibus Cassandræ caput velabatur, ex Festo.* Diripis] *quia promisso & fuso capillo vaticinabantur. Plautus:*

Hariolus fiam, capillum promittam.

Tibullus lib. 2.

Hæc cecinit vates, & te sibi Phœbe vocauit:
Iactauit fusâ sed caput ante comâ.

690 Miseris] *Albutius apud Senecam lib.* 8. *Declam.* 1. Magis Deos miseri, quàm beati colunt. *& postea;* Diligentius Dij coluntur irati.

703 Induit vultus] *mutata fuit in canem: confictam fabulam volunt Plautus in Menæchm. & Cicero 3. Tuscul. propter eius in Græcos maledicta & diras: quod significare voluit Ausonius, his versibus:*

Quæ regina fui, quæ claro nata Dymante,
Quæ Priami coniux, Hectora quæ genui,
Hîc Hecuba iniectis perij super obruta saxis:
Sed rabies linguæ me tamen vlta prius.
Fidite ne regnis, & prole, & stirpe parentûm,
Quicunque hoc nostrum σῆμα κυνὸς legitis.

Hæc Hecubæ Metamorphosis, & similes mutatorum in bruta vel dæmonum vindictâ, vel operâ magorũ, fuêre non veræ, sed præstigiosæ tantũ, & oculis hominum apparentes. læsâ namque fantasia illorum, qui se trãsformatos putabant, & aliorum delusis oculis, tales videbantur. Sic enim intelligenda, quæ de Lycanthropis, & alijs mutatis in iumenta, vel alia animalia prodiderunt, Clemens Roman. lib. 1. & 7. recognit. Nicephorus lib. 2. cap. 27. D. Isidorus lib. 8. Origin. cap. de Magiâ, Apuleius in Apologet., Lucianus in Lucio, Plinius lib. 8. cap. 22. Saxo in Danicâ histor., Olaus in Aquilonari, Guilhelm.

Tyrius in Histor. belli sacri, Campo Fulgos. lib. 8. exemplor. cap. 11. Vincentius Belluacens. lib. 5. speculi cap. 109. Tritthemius in Histor. de Baiano Iudæo, Fatus in Energumeno, & Fernelius lib. de abditis rerum causis. Nam verè dæmones virtute sua formam propriam & naturalem hominis in aliam transmutare non posse, & soli hoc Deo reseruatum, non est dubitandum. communis enim Theologorum schola hoc docet. cum D. Augustino lib. 18. de Ciu. Dei cap. 18. & lib. 3. de Trinit. cap. 7. & 8. D. Thom. in quæst. disputatis q. de dæmon. & in 2. sent. d. 7. & D. Bonau. eadem distinct. a. 2. q. 2. num. 78. Albert. Magnus ibid. ar. 7. Sprenger in malleo maleficar. Spina q. de Strigib. Henricus Coloniens. tract. de Lamiis, Petrus Mamoreus in lib. de Sortileg. Fran. Victoria in relectione de arte magica circa fin. Alf. Castro lib. de iusta hæret. punit. 1. c. 14. Binsfeldius de confess. malificor. concl. 2. & 3. Nam quæ de hac re N. in Dæmonomaniâ, non satis securâ.

712 Leuat-caput] *flexibile caput fanatici iactabāt. vnde Viuianus I. C.* Si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret. *l. 1. D. de ædili. edic.*

715 Impatiens Dei] *Vates dicebantur* Deo pleni. *Imitatur Virgilianū locum 6. Æneid.*

At Phœbi nondum patiens, immanis in antro,
Bacchatur vates, magnum si pectore posset
Excussisse Deum. tanto magis ille fatigat,
Effera corda domans, fingítque premendo.

conatur enim excutere Cassandra cùm inquit:

Quid me furoris incitam stimulis noui, &c.

720 Cui bacchor furens] *ex Viuiano Vlpianus*: quamuis aliquis aliquando circa fana bacchatus sit, & responsa reddiderit.

724 Gemino sole] *Cur ebrij & enthei, quæ singula sunt, gemina sibi cernere videantur, vt apud Nicandrum in Alexipharm. Philostratum lib. 2. de vitâ Apollonij, & alios; causam reddunt Aristoteles sect. 3. problemat. q. 10. Lactantius lib. de opific. Dei cap. 9. Hieron. Fracastorius lib. de Intellectione fol. 193. Toletus lib. 2. de animâ. q. 16. de hac phrasi vide Muretum li. 7. var. lect. cap. 24.* 732 Ferrum Amazonium] *securim. Horat. lib. 4.* —— Amazoniâ securi Dextras obarmet —— *ipsi Clytemnæstræ videtur eam tribuere voluisse. nam cur Sat. 1. lib. 1. cecinit:*

—— at hunc liberta securi
Diuisit medium fortissima Tindaridarum;

nisi ad hoc Clytemnæstræ scelus respiciens?

733 Alta] *Moguntin. Herbipol. Veneti*; alia.

739 Frater] *Hector.* 744 Troile] *Ausonius*:

Hectore prostrato, nec Diis, nec viribus æquis
Congressus perij Troilus Æacidæ.
Raptatus bigis, fratris coniungor honori:
Cuius ob exemplum nec mihi pœna grauis.

750 Victámque] *meam, & Agamemnonis.*

765 Senex] *Tantalus.* 768 Mœstus] *propter pronepotis necem.*

770 Pater] *tritauus. nam Dardanus genuit Erichtonium, hic Troem, Tros Ilum, Laomedontem Ilus, Laomedontis filius Priamus genuit Cassandram, Homerus Iliad.20. & Dionys. Halycarnass. lib.1. vide de Dardano Schol. Apollonij lib.1.ver.916.*

776 Coniuxque pariter] *multo sanè rectius cod. ille aliorum;* Et festa coniux. *obuiam enim prodiisse marito decet, lætitiam facie & ornatu vestium præ se ferentem; vt incautum opprimeret.*

IN ACT. IIII.

Furentis Cassandræ & Agamemnonis reducis colloquium: hic illam cum ceteris captiuis præmiserat in regiã, quasi donũ Clytemnæstræ, reipsâ pellicẽ.

784 Gelido latice] *putabat passam* λειποψυχίαν, *cui gelida adhibebatur, auctore etiam nostro lib.4. Nat. quæst.cap.13.*

789 Helena est] *non aderat ibi; sed furens Cassandra videt, quæ non erant. Helenæ impuri mores noti. rapta à Theseo, post nupsit Menelao; huius thorum reliquit, adulterum Paridem secuta. nec Paridi fida, sed in Ilio cum priuigno Corytho, Paridis & Oenones filio, commisit incæstum, iuxta Hellanicum in Troicis & Cephalonem Gergitthium; vel cum proprio filio, iuxta Nicandrum, quem his versibus, hoc docuisse, censet Parthenius cap.34.*

ἠρίατ' ἐν ἀΐδαο κατοιχομένοιο κορύθοιο,
ὅν τε καὶ ἁρπακτοῖσιν ὑπὸ δμηθεὶς ὑμεναίοις,
τυνδαρὶς αἰν' Ἀχέουσα κακὸν γόνον ἤρατο βούτεω.

Hic tumulus Corythi, nuper qui missus ad orcum
Est, patrium obscuris thalamum fœdare hymenæis
Ausus, amore Helenes; genitus qui est ante bubulco.

Sed mihi videtur Nicander potiùs significare, genitum à Paride, cùm adhuc pasceret armenta patris, quo tempore Helenam nondum nouerat.

794 Nullum est periculum tibi. cas. at magnum tibi est] *sic Lugdun. sed ceteri omnes;* n.c.p. tibimet. *quod verò dixit:*

Mors mihi est securitas, *ab Ouidio est, qui:*
Mors mihi munus erit.

800 Ad quem triumphi] *Ioui deferebantur & dicabantur triumphalia spolia, Romæ* Feretrio, *in Græcia* νικηφορῷ; *de quo Liuius belli Macedonici lib. 2. & Spartianus in Hadriano: vel alludit ad Iouem* prædatorem, *cui pars aliqua prædæ debita, teste Seruio 3. Æneid. vel denique ad Iouem* τροπαῖον *seu* τροπαιοῦχον, *cuius mentio apud Plutarchum, Pausaniam & Aristidem. Sed & Romanis Iupiter* Triumphator, *de quo Iustus Lipsius, mihi & eruditionis (quæ cunctis nota, quibus litteræ non ignotæ) & pietatis & religionis Catholicæ ardoris, (qui mihi perspectus) nomine gratissimus, me monuit.*

IN CHORVM.

Canunt Argiuæ Pæanem Diis auxiliariis & patriis.

812 Geminauit] *duæ noctes in vnam coäluere, testib. Ouidio, & D. Hier. contra Vigilantium; vel tres, iuxta D. Gregor. Nazianzenum Orat. contra Iulia-*

Iulianum, & in Orat. de festo luminum, Aristidem Orat. in Herculem, & Senecam li. de breu. vitæ cap. 16. Nouem, vt Clem. Alexandrinus, ita & Tatianus in Orat. contra Græcos. quare nugas sit opinor; qui Arnobium, solitum sequi Clementis traditiones, duabus noctibus substitutis, hac quidem parte, putans emendare, deprauauit. nam Clemens ait: Iuppiter ille tot cum Alcmenâ noctes libidini impendit. non enim illi libidinoso nouem noctes longæ. 815 Senis] *Tithonum, Laomedontis vel filium vel fratrem potiùs, Aurora rapuit, vt sibi maritus esset, & fecit immortalem; sed vitæ pertæsus, exuit hominem, induit cicadam. consule Hygini fabulas cap. 189. & 270. & Apollodorum lib. 3. Biblioth. & Lylium Syntagm. de Aurorâ. senectus huius Adagioni causa fuit. Et, si aduertistis, trium senum à Græcis commemoratorum, iam hac & præcedenti tragœdiâ Seneca meminit.*

826 Fulmineus] *rapidus. sic vtuntur: quia fulmen celerrimè decidit. ideo Pausanias putat Ptolomæum vocatum κεραυνὸν, vt docet fusè de hoc disserens Pierius lib. 43. Hieroglyph. suspicor Scipiadas ob eandem in bellicis exsequendis, & victoriis obtinendis velocitatem, more Græco, nuncupatos,* duo fulmina belli. *deciderat hic leo ex orbe lunæ. Nam Epimenides quoque inducit quendam dicentem, se ferum leonem, pulchricomæ lunæ genus, terribilem iuba, & fortem viribus, in Nemeam duxisse ad venerandam Iunonem.*

καὶ γὰρ ἐγὼ γένος εἰμὶ σελάνας ἠϋκομόιο
ἃ δεινὸν φρίξασ' ἀπεσείσατο θῆρα λέοντα,
ἐς Νεμέειαν ἄγοισ' αὐτὸν διὰ πότνιαν ἥραν.

831 Morte fœcundum] *Hydram, quæ moriens augescebat, renatis duobus pro vno capitibus.*

833 Fratres] *simul natos vno in corpore tres fratres Iberos.*

840 Non pauit] *Lips. addidêre negationem; quæ in reliquis libris deest.*

842 Sæuis] *Moguntinens.* sæuum.

845 Spolium] *baltheum militarem, quem gerebant virgines illæ vnimammæ. Virg. Aeneid. 5.*

Alter Amazoniam pharetram, plenamq́ sagittis
Threiiciis; lato quam circumplectitur auro
Balteus, & tereti subnectit fibula gemmâ.

Hippolytes ergo Hercules cum baltheo pharetram accepit, si vulgatam lectionem retinemus, rapi spolium & sagittas: *sed si malles emendari,* rapi spolium. & sagittis Nube percussa *&c. vt ex ipsis nubibus Stymphalidas sagittis petierit, tunc solum baltheum eripuit.*

847 Decidit] *quidam m. s.* cecidit. 851 Lamna] *sic Valer. Flaccus.*

——— iam pinus gracili dissoluere lamnâ.

852 Frigidus custos] *Draco, noxius & veneno plenus. sic Virgilius frigidum anguem vocauit.* 857 Colorem] *ipsa lux colorata non est, sed color sine luce cerni non potest, teste Aristotele lib.* περὶ αἰσθήσεως, *& Lucretio lib. 2. hoc sensu color luci à poëtis tribuitur; quia colores illa prodit, quos celant tenebræ.* 860 Totidem diebus] *decimo igitur die Hercules Troiam expugnauit, quod non memini alibi legere.*

IN

IN ACT. V.

Foris existens Cassandra prophetizat, & quæ intus gerebantur, absens, vt præsens, narrat. Fugit Electra, & absconso traditóque Strophio, paruulo Oreste fratre suo, se Cassandræ in arâ adiungit: sed inde ab adulteris detrahitur, iugulaturq́; Mænas Priameïa.

865 Vicimus victi] *poëta quidam*; —— victos vincere posse putet. *tales victorias Græci* Cadmæas *vocant*: *Latini*, pugnas Osculanas, *quo adagione Festus ait significari victos vincere. Titinnius*:

Hæc quidem quasi osculana pugna est, non secus.
Quia hinc qui fugere impulsi, spolia colligunt.

nam spolia legere, victoriæ adeptæ signum.

871 Epulæ] *ipse Agamemnon Odyss. λ'. sic narrat:*

ὡς ἀμφὶ κρητῆρα τραπέσας τε πληθούσας
κείμεθ' ἐνὶ μεγάρῳ. δάπεδον δ' ἅπαν αἵματι θῦεν. *&c.*

Vt circa crateras mensásque plenas iacebamus in ædibus, pauimentum autem totum sanguine maduit, *& cet. descripserat idem conuiuium in Aegistho Andronicus, vt patet ex fragmento:*

—— In sedes collocat se regias
Clytemnæstra iuxtim, tertias natæ occupant. *occisus ergo inter epulas; quæ reuerendæ sunt vel in Euxino ponto, inquit Marcellinus li.30.*

885 Inun] *ideo hanc vestem vocant* ἄπειρον, *Sophocles in Polyxenâ. Euripedes in Electrâ, & Philostratus in Cassandræ imagine, vbi hanc cædem & conuiuium ornatè describit.*

887 Adigit] *Moguntin. Herbipolens. & Veneti*; agit.

888 At ille] *sic Herculem apro comparat Hesiodus in Scuto.*

892 Disiicere] *Moguntinens. Herbip. & Venetus*; Disficere. *sed plerique m.s. & alij excusi*; disijcere. *& puto melius hic conuenire, quàm vetus illud & probum, Prisciano & aliis notum, passim in Virgilij, Valerij, Ouidij, Prudentij & Lactantij membranis, à mercium istarum propolis inuentum.*

Hostem quærit] *apud Homerum ait*:

—— αὐτὰρ ἐγὼ ποτὶ γαίῃ χεῖρας ἀείρων
βάλλον ἀποθνήσκων περὶ φασγάνῳ ——

ceterum ego à terra manus sublatas iactabã moribundus ad gladium.

893 Bipenni] *Nonius*: Bipennis securis anceps & ex vtraque parte acuta. *Isidorus lib.19. Origin. cap.19. Securis* vocatur eo quòd eâ arbores succidantur, quasi *succurris*. item *securis*, quasi *semicuris*: ex vnâ enim parte acuta est, ex alterâ fossoria: hæc & apud veteres *penna* vocabatur; vtramque autem habens aciem *bipennis*. nam, *bipennis* dicitur, quod ex vtraque parte habeat acutam aciem, quasi duas pennas. *pennum* autem antiqui acutum dicebãt: vnde & auium pennæ, quia acutæ. & ecce nomen quod reseruauit antiquitatem, quia veteres dicebant, *pennas*, non *pinnas*. *Hæc ille. ex quibus primùm animaduerto veteres anceps ferrum, adiectiuè vocasse* bipenne, *& sic sumi à Varrone, quem Nonius citat*; Ferens (*inquit*) ferream humero bipennem securim. *sicut & in illo eiusdẽ Varronis*;

ronis; Quarum bipennis fulminis plumas vapos Perussit —— *Secundò nostras hallebardas verè bipennes esse. nam Vegetius quoque lib. vlt.* Bipennis, securis est, habens ex vtraque parte latissimũ & acutissimum ferrum. *Tertiò dissentire D. Isidorum à Fabio, nam Fabius, vt vulgò legitur, videtur opinionem illam refellere, his verbis*; Nec miretur, cur ex *scamno* fiat *scabellum*; aut â *pinna*, quod est acutum, securis vtrimque habens aciem, *bipennis*: ne illorum sequatur errorem, qui quia à pennis duabus hoc esse nomen existimant, *pinnas* auium dici volunt. *lib. 1. cap. 5. vbi legendum puto*; pennas auium dici volunt. *vt Fabius censuerit,* pennas *dici non debere*; *sed* pinnas.

894 Colla taurorum] *Agamemn. Odyss. λ'. se tauro immolato comparat.*

896 Librat] *Equianus*; vibrat. 897 Habet] *videtur prouerbium sumtum à ludo gladiatorio. Prudentius in Psychoma.*

Hoc habet, exclamat victrix regina. supremus
Hic tibi finis erit ——

901 Fodientem adiuuat] *sic in huius auxilij vindictam apud Sophoclem Electra Oresti auxiliatur:*

OR. Ego quidem oculis pallio
Obiecto, matrem aggressus sum,
Ensem in ceruicem adigens.
EL. Ego autem hortatu tibi institi
Simúlque adiutaui gladium.

910 Furabor] *tegam. nam fures rem tegunt, vnde furari & clepere, idem quod tegere. vide Thebaid. ver. 470.*

914 Strophius] *malè Lugdun.* Strophilus. *nam Anaxibia soror Agamemnonis Criso marito Strophium hunc peperit; cuius alius Strophius ex Pylade nepos fuit. Pausanias in Corinthiac. Scholiasti Apollonij fons quidam Thebanus στροφίν.*

915 Elea inclytus palma] *palma ponitur aliquando pro ipsâ victoriâ, quod plebeculæ litterariæ non ignotum est: aliquando pro palmæ arboris ramusculo, qui in victoriæ signum dabatur (cuius ritus causam reddidit ex Aristotele & Plutarcho Pierius lib. 50. Hieroglyph.) in Olympiis quidem palmæ ramus cum oleaginâ coronâ. quod non*

Difficile est ratione docere & vincere verbis.

Apuleius de Olympionicâ; Ibat tertius (*inquit*) attollens palmã auro subtiliter foliatam. *Vitruuius li. 9.* Athletis, qui Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea vicissent, Græcorum maiores ita magnos honores instituerũt: vti non modò in conuentu stantes cum palmâ, & coronâ, ferant laudes, *&c. coronam in capite, palmam manu ferebant. innuit Seneca; paulo post:*

Cape hoc decorum ludicri certaminis
Insigne frontis; læua victricem tenens
Frondem virenti protegat ramo caput,
Vt ista donum palma Pisæi Iouis
Velamen eadem præstet atque omen tibi.

Et de hoc ramo putarim intelligendum illud Virgilij 3. Georgic.

Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ.

& Horatij Od. 1. lib. 1.

Sunt quos curriculo puluerem Olympicum
Collegisse iuuat, metáque feruidis
Euitata rotis, palmáque nobilis, *&c.*

& lib. 4. Od. 2. —— quos Elea domum reducit
Palma cælesteis —— *& Propertij:*
Est quibus Eleæ concurrit palma quadrigæ.

denique Statij lib. 10. Theb.

Natus ad Elæas melior qui surgere palmas.

Eosdem Pindarus significat aureâ quoque coronâ insignitos: sed auream eo loco arbitror vel pro foliatâ auro, vel pro pulcrâ, & gloriosâ positam.

920 Electra] *de hac ita scribit Ælianus lib. 4.* ποικίλης ἱστορίας: Xanthus auctor carminum, qui fuit legatus Stesichori Himeræi, dicit Electram Agamemnonis filiam antea non esse appellatā hoc nomine, sed Laodicen. Postquam verò de medio sublatus est Agamemnō, & Ægisthus vxorem accepit Clytæmnestram, regnúmque gubernauit, ipsam caruisse coniugali lecto, & in virginitate consenuisse. Quamobrem ἠλέκτραν Græci eam nominarunt, quòd expers mariti vixerit, & lectum coniugalem non cognouerit.

930 Poscunt fidem secunda, at aduersa exigunt] *amico felici non nisi gratuita fides reddatur; amico afflicto & oppresso planè debita, quam non prece impetrare, sed suo iure exigere poßit. Apud Euripidem Orestes ait:*

—— τοὺς φίλους
ἐν τοῖς κακοῖς χρὴ τοῖς φίλοισιν ὠφελεῖν·
ὅταν δ' ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί χρὴ φίλων;
ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς, ὠφελεῖν θέλων.
—— amicos in malis
Prodesse amicis conuenit. nam quàm diu
Fortuna ridet, quidnam amicis est opus?
Solus fauentis sufficit sortis fauor.

932 Insigne frontis] *Oleaginam coronam, testibus Aristotele, Pindaro, Plutarcho: consuetudinis causam reddit Pierius lib. 53. Hieroglyph.*

933 Protegit] *lego*; protegat. *ex Eguiano, in quo*; proteguat.

934 Et ista] *malo*; vt ista domum.

944 Et signa] *totum carmen deficit Moguntin.*

950 Quo more] *Virgines Græcas rarò in publicum prodiisse intelligimus etiam ex Euripide, apud quem cùm in Oreste rogasset Electram Helena, vt pro se capillorum inferias & libamina offerret ad Clytemnæstræ sepulcrum; illa verò moneret vt Hermionam potius filiam suam eò mitteret, si sic ipsamet Græcorum conspectum formidaret; respondet Helena, honestum non esse virgines cœtus sequi:*

εἰς ὄχλον ἕρπειν παρθένοισιν οὐ καλόν.

D. Hieronymus scribens ad Christianam virginem, ei præcipit, Nunquam exeat foras, ne inueniant eam, qui ciuitatem circumeunt, ne percutiant, vulnerent, auferantq́ pudicitiæ theristrum & nudam in sanguine derelinquant. Nec ipsas quidem maritatas discursatio inutilis vnquã decuit: οἰκουρία *semper laudata ab omnibus, & à D. Paulo. Ascribam vetus epigramma Italicum Fabricæ marmori insculptum, quo materfamilias laudatur, quod cùm illi & pedes ad vagandum, & lingua suppeteret ad garriendum, voluntas defuit.*

Hospes quod deico paullum est, asta & pellege.
Heic est sepulcrom haud pulcrum pulcrai feminai,
Nomen parentes nominarunt Claudiam:
Suom mareitum corde deilexit souo:
Gnatos duos creauit. horunc alterum
In terra linquit, alium sub terrâ locat.
Sermone lepido, tum autem incessu commodo
Domom seruauit, lanam fecit. dixi. abei.

Matronis Romanis olim in primâ *domus parte* ἐν τῷ προθύρῳ *stare licebat, & per totam domum vagari; non Græcis, quæ in parte tantum interiore versabantur domus, quo nemo nisi cognatus accedebat,* quę *(inquit Cornelius Nepos)* Gynæconitis appellatur: *de quâ multa Vitruuius lib. 6. cap. 10. Pars ædium altera, in quâ viri degebant,* Andronitis *nominatur, à Laërtio in Diogene Cynico, & Xenophonte in Oeconom. Vide Lambinum in Præfat. Æmilij Probi.*

Virgo] ἐμφατικῶς. *nam Græci* παρθένον *nominant,* ἀπὸ παρὰ θέοιν τῇ μητρὶ, *quod apud matrem custodita manere debeat. contra Chaldæis scortum placuit vocare, foras prodeuntem* בָּרָא נָפְקָא *quod meretriciũ sit foris vagari.*

952 Natam tuam] *Peleus apud Euripidem in Andromacha:*

——— imitantur enim
Materna probra. & id videte mihi ô proci
Bonâ prognatas matre vt ducatis filias.

Et Hebræis notum Adagium, Qualis mater, talis filia: *de quo multa Dauid Cimbi, ad Ezech. cap. 16. Iuuenalis:*

Scilicet exspectas vt tradat mater honestos
Atque alios mores, quàm quos habet? vtile porro
Filiolam turpi vetulæ producere turpem.

953 Pietatem doces] *Moguntin. Herbipol. Veneti*; eia tandem doces.

954 Animos viriles] *idem tribuit Electræ soror eius Chrysothemis apud Sophoclem in Electrâ:*

ποῖ γάρ ποτ' ἐμβλέψασα, τοιοῦτον θράσος
αὐτή θ' ὁπλίζῃ, κἄμ' ὑπηρετεῖν καλεῖς.
οὐκ εἰσορᾷς; γυνὴ μὲν, οὐδ' ἀνὴρ ἔφυς·
Qua freta tandem spe ipsâ tam temerariâ
Te audaciâ armas, atque me in periculi
Consortium vocas? parum te feminam
Expendis esse, non virum satam.

957 Et esse demens] *Ibidem:* σθένεις δ' ἔλαττον τῶν ἐναντίων χεροῖν.

Viribus

Viribus hostibus longè & potentiâ imparem.

958 Nobis? *repetit dictum ipsum Clytemnæstræ.*

959 Indomita] *turpe enim verbis cum eo contendere, quem reipsâ coërcere valeas. hoc ait apud Sophoclem in Aiace:*

ἄπειμι καὶ γὰρ αἰσχρὸν, εἰ πύθοιτό τις,
λόγοις κολάζειν, ὧ βιάζεσθαι παρὰ.
Abscedo. nam quæ turpitudo, velle eum
Sermone castigare, qui cogi potest.

960 Regina frangam] *mira hic varietas lectionis. notat Lipsius in vno suo manusc. deesse multa, hoc modo:*

Regina frangam. citius interea mihi
Edissere vbi sit gnatus. *& addit alia illa esse frigidula, esse & quæsita. Mihi videntur aptissima iurgantibus mulierculis, quæ non tam quid decet, vel rationi consentaneum est; quàm quod impotens ira in buccam protrudit, effutiunt. Quare non tollenda penitus, sed suo loco reponenda sunt, vt habentur in Moguntin., vnius præterea litterulæ transpositione, cuncta concinnanda, hoc pacto:*

EL. Nobis? quis iste est alter Agamemnon tuus?
Vt vidua loquere. vir caret vitâ tuus.
CLYT. Indomita posthac virginis verba impiæ
Regina frangam citius. interea mihi
Edissere vbi sit natus, vbi frater tuus?
EL. Exiit —— *Sensus: cùm Clytemnæstra quæsiuisset, quomodo illa putaret, se duobus parem esse, & vteretur voculâ istâ;* Nobis. *parum memor interfectum à se maritum, & adulterum, non maritum, adesse: Respondit Electra; quid, ais,* Nobis? *quis iste alter tuus maritus. occidisti maritum tuum, & tam citò tibi alium iunxisti? iacet cæsus vir tuus. vidua es. vt vidua loquere: non vt iuncta viro.* CLY. *non immemor sum me viduam: sed memor etiam, reginam. quam nequeo animi tui ferociam, materno iure flectere; frangam sceptro, domabo malo, idq; citius, quàm verbis tecum velitando. licentia tua conuiciandi, neque frenum neque modum admittit vllum. Interea, hoc vnum quæro, vbi, &c. Retineo igitur;* Nobis. *transpono versiculum secundum ex Moguntin. muto;* tu, *in* vt, *ex coniecturâ. malo cum reliquis;* posthac, *quam cum Lipsiensib.* post hæc. *& cũ omnibus aliis;* frangam citius, *quam cum eodem Saxonico lib.* mitius. *cetera confirmant omnes m. s. vt olim in Aduers.* 966 At iratæ] *membranæ Burdigal.* iniustæ.

972 Peractum] *restat vt impuratam manum sanguine maritali, filiali cruore abluas. tunc facinus patrasti, nunc eris misericors. ablue ergo cruorem illum meo sanguine. non placet, quod Mogunt.* paratum.

973 Obsoletam] *male Moguntinens. Veneti, & Herbipolens.* absoletam. *hinc Tertulliano,* obsoletare manum sanguine.

983 Aut animam] *sic Lucretius dixit,* vitam reddere.

991 Rudis est tyrannus] *Chrysothemis apud Sophoclem in Electrâ:*

οὐ γὰρ θανεῖν ἔχθιστον, ἀλλ᾽ ὅταν θανεῖν

χρήζων τὶς, εἶτα μηδὲ τοῦτ᾽ ἔχῃ λαβεῖν.

Neque graue mortem censeo, sed cùm mori
Desideras, non posse te illud assequi.

quibus similia quædam exstant apud Euripidem in Hippol. & ideo Troad. ait Pyrrhus: Mortem misericors sæpe pro vitâ dabit. *vide Herc. Fur. 511.*

996 Vt inquietam virginem] *putarem ἀταξίαν, quæ in præcedentibus fuit, aliquo modo componi; si post hunc versiculum ponantur sex illi, qui superius habentur, post 983. hoc modo*

——— fratrem reddat aut animam statim.
Abstrusa cæco, *&c.*

& legatur, illic quidem:

——— fratrem reddat aut animam statim.
EL. Concede mortem, *&c. hîc verò*:
Vt inquietam virginem carcer domet:
Abstrusa cæco carcere, & saxo, exigat
Æuum, per omnes torta pœnarum modos.
Inops, egens, inclusa, pædore obsita,
Vidua ante thalamos, exsul, inuisa omnibus,
Æthere negato, serò succumbet malis:
Referre, quem nunc occulit, forsan volet.

1000 Præcedam] *Mogunt.* præcedens.

1001 Perferre] *Putabant veteres, animos hominum separatos à corporibus, cùm ad Elysium veniebant, suos agnoscere, sermones conferre, & quæ hîc gererentur nunciare. Hinc apud Ciceronem lib. 2. de Orat. illud L. Crassi:* Brute quid sedes? quid illam anum nunciare patri vis tuo? quid illis omnibus, quorum imagines duci vides? quid maioribus tuis? quid L. Bruto, qui hunc populum dominatu regio liberauit? quid te facere? cui rei? cui gloriæ, cui virtuti studere? *& Pyrrhus apud Virg. 2. Æneid.*

——— Referes ergo hæc, & nuncius ibis
Pelidæ genitori, illi mea tristia facta
Degeneremque Neoptolemum narrare memento.

Sed hæc gentilium commenta. Nos arbitramur verius, mortuos naturaliter, & cognitione ordinariâ non cognoscere quæ viuentes agunt, nec sollicitos esse de rebus nostris, sicut erant quando nobiscum in vitâ versabantur, quod tradunt Origines lib. 2. in epist. ad Rom. & D. Augustin. lib. de curâ pro mort. cap. 13. Beatos tamen alio modo ea cognoscere constat posse, siue ex reuelatione illis factâ, vt insinuat. D. August. d. operis cap. 15. & D. Thom. 1. p. q. 89. a. vlt. ad 1. siue ea videntes in Deo. in verbi enim lucidissimo speculo intuentur omnia, quæ ad illos queunt pertinere, ex sententia D. Gregorij lib. 12. Moral. cap. 13. & D. Thom. d. ar. vlt. certè sanctos videre & intelligere quid agamus, & nos precibus suis iuuare, docent omnes patres, etiam Origines li. 8. cont. Celsum, homil. in Num. & in Iosue, D. Gregorius Nazianzenus Orat. in Athanas. D. Augustin. d. operis cap. 15. & 16. Hieron. contra Vigilant. &

Vide etiam D. Thom. in addit. 3. p q. 72. a. 1,

& ceteri paßim, & ex sacris litteris non difficulter comprobatur, quicquid aduersarij ganniant, garriant, grunniant. Sed hæc aliunde latiùs petenda. Mei instituti est, insinuare duntaxat, & lectores paulatim à ludicris istis poëtarum, ad seria diuinæ Scripturæ excitare, & assuefacere, sanisq́ opinionibus puerorum nudas mentis tabulas imbuere. Cur si licet illis perfidiam suam inspargere, nos salutari antidoto non medicemus?

1008 Furibunda] *sic Euripides Cassandram vocat* Baccham, *Virgilius Furentem lib. 2. Æneid. eum tamen furorem laudat effusè Plato in Phædro.*

Veniet] *dictum hoc ex illâ veterum opinione, de qua olim tam multa in Aduersar. Ideo huiusmodi morientium minas, quasi fanatico quodam spiritu prolatas, diligenter auribus aucupabantur, & memoriâ retinebant, vt annotarunt Seruius, Donatus & alij citati à Guicchiardo lib. 1. de funer. & lib. 2. cap. 2. vbi illa etiam adducit, quæ tot annis prior ego in Aduersar. Addo nonnulla reperiri apud D. Gregor. Magnum lib. 4. Dialog. cap. 26. & Fran. Petrarch. lib. 1. rerum senilium. epist. ad Boccatium.*

COM-

COMMENT. IN OCTAVIAM.

Priſcianus lib. 10. docet à C. Cilnio Mecænate poëma conſcriptum, cui nomen, *Octauia*, & ex illa fragmentum hoc adducit; *Pexiſti capillum naturæ muneribus gratum.* Sed illa Octauia de qua ibi alia à noſtrâ, vt alibi oſtendi. Hanc *Octauiam*, Iul. Scaliger lib. 1. Poët. cap. 8. *Neronem* vocat, contra librorum fidem, contra rationem: quid enim hîc Nero patitur tragœdiâ dignum? Senecæ illam eſſe, docent libri omnes, quotquot vidi. Nec ante hoc æuum quiſquam, quod ſciam, negauit. Senioris tamen vel philoſophi eſſe non poſſe, adeò mihi firmum ſemper & certum; vt eâ potiſſimum de cauſâ, ceteras philoſopho quondam ademerim, ne hanc illi cogerer adſcribere: quod neceſſariò conſequi putabam, cùm omnes decem vnius ſcriptoris arbitrarer. Nunc, comperto errore, reliquas philoſopho reſtitui; hanc vnam nondum. Quæ etſi multo illis aliis inferior, nec ſatis idonea; quæ, vt claſſici ſcriptoris, in ſcholis iuuentuti prælegatur; non tamen prorſus indigna, priuatâ curâ & ſtudio. Sed cuius iſta Senecæ? certi nihil habeo, ſed coniecturam, mihi probabilem, donec quiſpiam certiora. Vixit temporibus Traiani & Hadriani, poeta quidam Annæus Florus, opinor ille, qui iocosè in Hadrianum, & in illum iocoſius Imp. Hadrianus: hunc Cariſius citat aliquando quidem; *Florus ad Hadrianum*, aliquando; *Annæus Florus ad Hadrianum*: quem ego vix dubito Hiſtoricum illum eſſe, qui vulgo L. Florus vocatur, Camertis, Vineti, & Stadij labore illuſtratus; quem cum membranæ nonnullæ nominent *L. Annæum Senecam*; veriſimile mihi fit, vocatum fuiſſe; *L. Annæum Senecam Florum*. Si patiantur Critici, me quidem iudice *Octauiam* ille domum ducere, & ſibi vindicare poterit. Sed hoc dictum, non quaſi *κριτικὸν* quiddam vel *ὁριστικὸν*, ſed vt *ἐνδεικτικὸν* & *ὑπομνηστικὸν* duntaxat.

ARGVMENTVM.

CLAVDIVS primis nuptiis Meſſallinam duxit: vltimis Agrippinam, quæ ex Domitio Neronem pepererat. Neroni à Claudio deſponſa fuit Octauia Meſſallinæ & Claudij filia. Nunquam cõcordes aut beneuoli coniuges vixerunt; multis odiorum fomites ſuggerentibus. Tandem Neroni, cum votis ſuis, liberè potiundi Poppæa (quam efflictim deperibat), eamq; in vxorem ducendi, Claudiâ repudiatâ, obſtare populi fauorem videret; qui ſummo ſtudio Octauiam in ſolio & coniugio Neronis tueri contendebat; populi impetum multorum cæde repreſſit, Octauiam in Pandatariam deportari, & denique ibidem necari iuſſit.

IN ACT. I.

Flebiles hic actus querelas Octauiæ, & nutricis allocutionem continet.

4 Eia age] *Moguntin. etiam*; age tot tantis. *quod recepto hiatu placet. Herbipolenſ. & Veneti*; age tot annis. *Hinc Baſileenſ. hoc correcturi*; eia age tantis. *Lugdunenſ.* age tot tantiſque.

7 Alcyonas] *vide Agamemn. 676.*

8 Pan-

8 Pandionias] *Lusciniam & hyrundinem. confer has Octauiæ, cum querelis Electræ Sophocleæ:*

ἢ τεκνολέτειρ' ὥς τις ἀηδὼν
ἐπὶ κωκυτῷ τῶν δὲ πατρώων
πρὸ θυρῶν ἠχὼ πᾶσι προφωνεῖν.
Non aliter quàm amissis pullis
Daulias ales
Tristes fundam gutture cantus,
Vt noti tandem omnibus
Resonent patrias gemitus ad fores.

Virgil. Qualis populeâ mœrens Philomela sub vmbrâ
Amissos queritur fœtus; quos durus arator
Obseruans, nido inplumes detraxit: at illa
Flet nocte, ramóque sedens miserabile carmen
Integrat, & mœstis latè loca questibus implet.

Aristophanes, in Ranis:

δὴ χείλεσιν ἀμφιλάλοις,
δεινὸν ἐπιβρέμεται
Θρηϊκία χελιδὼν,
ἐπὶ βάρβαρον ἑζομένη πέταλον
κελαδεῖ δ' ἐπίκλαυτον ἀηδόνιον
νόμον, ὡς ἀπολεῖται,
κἂν ἴσαι γένωνται.
Iam labris loquacibus
Graue resonat
Threicia hirundo,
Supra barbarum sedens solium.
Canit autem luctuosa aëdoniam
Legem, quod perit,
Etsi æqualia suffragia sint.

12 Si quis remanet sensus in vmbris] *sic Seruius Sulpitius apud Ciceronem;* si quis inferis sensus est. *dubitauit etiam Isocrates, in Orat. Aegynetica, & in Euagorâ; & Cicero lib. 15. epist. 16. ad Familiar. & videtur hæc formula prisca in hac re fuisse: quod multis ex Ouidio, Cicerone, Senecâ, & aliis ostendit Brisson. lib. 8. de Formulis fol. 841. Contra Virgil. Aeneid. 6. affirmat apud inferos memoriam & suorum affectus manere agens de Dido. Quid dicendum? altioris quidem hoc indagationis. sed verius videtur. Animam à corpore separatã, vim vegetatricem & sensitiuam, earumq; simulacra, & habitus ipsâ separatione deperdere; non tamen habitus & simulachra voluntatis aut intellectus, præter illos qui statui beatorum vel damnatorum repugnant. Amant ergo, & intelligunt animæ à corpore seiunctæ. Vide D. Thom. 1. par. q. 89. a. 5.*

16 Vulnera vidi] *Messalina cùm frustrà ferrum pectori ac iugulo admouisset, à tribuno tandem confossa interiit.*

 27 Bri-

27 Britanni] *Incertus ille poëta in Aduersariis:*

Conspectu deuicta tuo Britannia Cæsar.

sic enim legendum. nam quod paßim in inscriptionibus & nummis vocatur GERMANICVS, *propter leuiculas victorias à ducibus eius partas, fit more iam tunc ab Impp. recepto. Vnica namq; Claudij expeditio in Britanniam. Nec repugnat prima syllaba, quod olim credidi. Nam communis illa. plerique corripiunt: sed producunt non pauci. Lucretius lib. 6.*

Nam quid Britannis cælum differre putamus.

Iuuenal. Sat. 5. neque Britones vnquam.

Martialis lib. 11. Quam veteres braccæ Britonis pauperis ——

In m. s. sæpe, Britto, *&* Brittannus. *Græci plerique* βρεττανὺς *vocant. de hac victoriâ Seneca in ludo Claudij: cuius versus mallem reduci ad dimetros, hoc modo:*

Fundite fletus, edite planctus,
Fingite luctus, resonet tristi
Clamore forum: cecidit pulcrè *&c. deinde*
Ille Britannos vltra noti
Litora Ponti, & cæruleos
Scuta Brigantas dare Romuleis
Colla cathenis iussit, & ipsum
Noua Romanæ iura securis
Tremere Oceanum.

Vbi significat Brigantum scuta cæruleo colore non minus tincta fuisse, quàm corpora. Scotobrigantas, *quos inculcant, non admitto. si nota illa gens Senecæ; non omisissent Plinius, non Solinus, non ceteri scriptores diligentißimi, ad Ammianum vsq;, quem primum habent antiquitatis suæ testem Scoti, lib. 20. & 27. antiquiorem paullo Claudiano, quem illi primum vocant. malè. nam & Prudentius Claudiano senior aliquanto meminerat; etsi parum laudabili encomio; eò tamen respiciens, quo eodem tempore D. Hieronym. Meminêre victoriæ istius etiam Mela lib. 3. cap. 6. etsi Claudiũ, quo imperante scribebat, non nominet; Suetonius in Claudio, Beda lib. 1. Anglicæ hist. Hector Boëthus Scot. hist. lib. 3. & Galfridus Monomutensis lib. 1. hist. Britonum commentitiæ narrationis auctor.*

30 Coniugis, heu me, Pater insidiis] *hoc etiam in Atridæ nece exaggerat Chorus Sophoclis:*

τάκεις ὧδ' ἀκόρεστον οἰμωγὰν,
τὸν πάλαι ἐκ δολερᾶς ἁ θεωτάτας
ματρὸς ἅλοντ' ἀπάταις Ἀγαμέμνονα,
κακᾷ τε χερὶ πρόδοτον.

Sine fine patrem fraudibus impiæ
Implicitum matris Agamemnonæ, ac
Turpi ploras dextrâ proditum.

32 Tyranno] *in malam partem. nam de Nerone.*

39 Paruit liber diu] —— iussit & ipsum
Noua Romanæ iussa securis
Tremere Oceanum. *inquit Philosophus Seneca.*

40 Ora Tanais] *De Tamesi, quæ olim scripseram, illa scio me sibi vindicantibus non debere, neque hoc nomine consponsionem quinquagenariam recusarim. Describitur hoc flumen accuratè à Laonico Calchondilâ. lib. 2. histor. Turcicæ: Stephanus* Tamesim *vrbem & flumen Italiæ, vel suo, vel librarij errore maximo, prodidit. Sed fateor aliena ab hoc loco disputatio de Tamesi. assentiendum magni Critici castigationi;* En qui Britannis. *quis enim non intelligit, minimo negotio, exesâ superiore parte litteræ B. & secundo n. inferius clauso; natam deprauationem* oritanais? *coniecturam ergo illam non satis elaudandam vnquam puto. fruge repertâ, glandem desero, fluuiumque illũ, qui ex diuidiculis nõ ex sacro ortus in Senecæ agrũ influebat, quoniã auspicatò transiri nequit, penitus vindicãti cedo, vel potiùs è memoriâ exarescere sino.*

41 Ignota tantis] *viderunt alij vitium, & emendarunt;* Ignota & ante classi. texit freta. 45 Soror] *Octauia.* 46 Ira] *Herbip. & Veneti:*

Illa coacta tegere crudelis viri,
Quem secreta refugit —— *mendosè. sequor Criticos distinctione iuuantes:* Ira c. tegere. crudelis viri secreta refugit.

51 Mutat] *sic Herbip. Veneti & Lipsiens. & m. s. multi; Mogunt.* inmittit. *Lugdun.* mittit. *vult Octauiam non sequi, sed negligere consilia sua. dolor enim vindictã & vltionẽ spirare cogebat; vel odiũ saltem & discidiũ fouebat.*

58 Electra] *sumtum à Sophocle, apud quem ipsa Electra mærere affatim & deflere miserias suas cupiens; Niobes adfert exemplũ, eamque laudatis prius mœstis illis auiculis, felicem prædicat, cui, quantum libuit, flere licuerit:*

ἀλλ' ἐμέγ' ἁ στονόεσσ' ἄραρε φρένας,
ἃ Ἴτυν αἰὲν Ἴτυν γ' ὀλοφύρεται,
ὄρνις ἀτυζομένη Διὸς ἄγγελος.
ἰὼ παντλάμων
Νιόβα, σὲ δ' ἔγωγε νέμω θεόν,
ἅτ' ἐν τάφῳ πετραίῳ
αἶ αἶ δακρύεις.
Sed mihi mœsta placet auis
Iouis altifremi nuncia
Quæ plorans Ityn,
Ingeminat Ityn.
Eheu Niobe misera,
Diuis te immortalibus æquo;
Quæ perpetuis tumulum saxeum
Lachrymis irrigas.

64 Prohibet lugere timor] *acerbum hoc & crudele. Cicero in Pisonem;* Quis hoc fecit vllâ in Scythiâ tyrannus, vt eos quos luctu afficeret, lugere non sineret? mœrorem relinquis, mœroris aufers insignia. eripis lacrymas, non consolando, sed minando.

69 Magni resto nominis vmbra] *similia sunt illa Laberij:*

Sepulcris similis nil nisi nomen retineo. *Propertij lib. 2.*
Non ego sed tenuis vapulat vmbra mea.

Lucani de Pompeio senescente lib.1.

——stat magni nominis vmbra:
Qualis frugifero quercus sublimis in agro
Exuuias veteres populi, sacratáque gestans
Dona ducum, nec iam validis radicibus hærens.

hinc ergo acceptum, vt Ouidianum illud 5. Fastorum:

Nunc sum elapsa rogi, flammis, & inanis imago,
Hæc est ex illo forma relicta Remo.

Virgilianæ Didus dicto respondet.

71 Cessat] *q. v. l.* cessas. *interrogatiuè.*

77 Qui me stygias] *sic Electra Sophoclis:*

ἀλλ' οὐ μὲν δὴ λήξω θρήνων
στυγερῶν τε γόων, ἔστ' ἂν
λεύσσω παμφεγγεῖς ἄστρων
ῥιπάς, λεύσσω δὲ τόδ' ἦμαρ. ——

Nunquam diri finem gemitus
Nec lacrymarum faciam,
Dum rutilantia cernam sidera,
Dum iubar istud splendidum
Sum visura diei.

affirmant ambæ se quamdiu vixerint in luctu futuras.

88 Superbos humilésque] *hoc est, omne genus hominum. sed labat versus: legerem ex coniecturâ;* superos hominésque simul. *contemtor (aut) Deorum hominúmque.*

89 Capit] *non valet se continere, nec moderari habenas influentis fortunæ. Lucretius:* Nec capere irarum fluctus in pectore possunt.

99 Toleranda quamuis] *hoc dicere voluit; non esse huiusmodi mala sua, quæ cuiusquam patientia pati, aut tolerantia tolerare queat. ne tempus quidem mederi posse, sed morte duntaxat emoritura: cessaturum dolorem, cùm esse quod doleat desierit. quare, meo iudicio, feliciter castigant;* quæuis.

100 Tristi] *amara, acerba.*

105 Crimen] *nullius criminis conscia simuler. nullum meæ neci crimen prætexatur. nam adulterij cum Anyceto insimulabant.*

113 Morte] *gaudebat morte, quia sors eius ipsi per mortem Britannici obtigerat. nam nisi Britannicum Nero occidisset, imperij partem, quæ Britannici sors, non fuisset adeptus.*

117 Modo facibus armat] *Credebant veteres, vmbras iniustè occisorum redire, & nocturno tempore homicidas vexare ac persequi. vnde Virgiliana Dido Æneid. 4.*

Omnibus vmbra locis adero, dabis improbe pœnas.

& Platonis auctoritate confirmatur lib.1. de legib. & à Plutarcho in Cimone, exemplo puellæ à Pausaniâ necatæ; & Caligulæ, in Suetonij Augustâ historiâ; & Rufini, apud Claudianum: & nonnulla hanc in rem Marsilius Ficinus li.16. de immortal. animar. cap.5. Quid? in hoc defunctorum erga

occisores odium multi celebratißimum illud, quod traditur cadaueribus accidere; vt si propius accedat vel pone transeat occisor, intra certum tempus, vulnera rursus sanguinem fundere incipiant, vt fuit obseruatum à latrunculatoribus frequenter admodũ, vt referunt Iuris interpretes, Næuizanus in Siluâ Nuptiali, Boërius in decision. Casonus lib. de indiciis, Paris de Put. Angelus. Marsil. & alij relati à Magio lib. 3. Miscellan. 5. Et fuit olim testatus de Euphorbi cadauere Homerus in Iliad. Non tamen satis aptè, vt ex iis quæ præcedunt, & subsequuntur apparet, eò trahunt ista Lucretij lib. 4.

Namque homines plerumque cadunt in vulnus, & illam
Emicat in partem sanguis, vnde icimur ictu;
Et si cominus est, hostem ruber occupat humor.

De viuis enim loquitur, vbi præsens anima sanguinem ipsum impellit & agit in eam partem. Sed quid in mortuo fluxus istius causa esse potest? an relicta aliqua ab animâ recedente in læsis membris hostilis odij vestigia, & antipathiæ notæ, quæ successu temporis euanescant? an Deus id detegendæ noxæ gratia fieri constituit? an quid aliud latentis, & ab ipsâ cadaueris formâ, aut illâ aptitudine, seu relatione, quam anima absens, cum corpore suo retinet, energiæ mirificum hunc effectum producit? digna certè quæstio, quæ exerceat ingeniosos & doctos; conati iam ex Theologis Henricus & Aegydius Roman. in Quodlibet. Ioan. Maioris in 4. d. 15. & Sibillanus Peregrinar. quæstion. 13. ex Iurisconsultis, Magius d. cap. 5. Ex medicis Thadæus Florentinus in Isagogen Ioannit. Ioan. Langius epist. 40. & Leuinus Lemnius lib. 2. de occult. nat. miracul. Philosophi denique, Gaudentius Merula lib. 4. Memorab. cap. 18. & Galeottus Martius lib. de doctrinâ promiscuâ cap. 22. A vero propius abire crediderim eos, qui ad antipathiam confugiunt; cuius alias quoque monstruosas penè effectiones complures scimus, quas eleganter non exiguo volumine complexus Hieron. Fracastorius. *Citantur hi, & plures à Magio*

132 Iustæ] *veræ vxoris; ad distinctionem concubinæ; quam quis non habet animo vxoris.*

137 Emergere vndis] *Moguntinens.* emerge vndis, *vt sit hiatus.*

140 Genitámque fratris coniugem captus sibi] *historiæ veritas compellit me castigare;* Gnatámque fratris coniugem captam sibi. *alij reponunt;* Genitámque fratre. *eodem sensu.*

141 Face] *vide Med. 27.*

148 Factus reus] *conieceram olim in aduersar.* criminis ficti reus. *quod alij postea sibi adscripserunt. occupent præoccupata: non imitabor mores eorum, qui nugas istas veris amicitiis præponunt. Nec muto, quòd olim quoque plus placuit;* facti reus *sic enim vetus ille scriptor in Cyri:*

Aëriásque facit causam sibi visere turres. *hoc est, prætexit & fingit. sic Ausonius, in libris incorruptis:*

Bucula sum celo genitoris facta Myronis
Aerea; nec factam me puto, sed genitam.

Facere artificis est, gignere naturæ. eo respicit Ausonius; quem nollem hîc doctus Xanto vitiasset. Alius quoque oculatißimus homo in Tibulli m. s. peropti-

 mis

mis inuenit lib. 4. Crimina non hæc sunt nostro sine facta dolore. *pro;* ficta. *nec debuit, non excudi.*

149 Intrauit hostis] *Nero. sed Moguntin. de ipsâmet Octauiâ;* Intraui hostis. *male. nam loquitur nutrix.*

161 Polluit Stygia face] *sic etiam loquitur inf. ver. 588.*

162 Iura naturæ] *nam patrui nuptiis ad omne flagitium exercita, ardore retinendæ potentiæ, eousque immanitatis prouecta fuit, vt se temulento filio comtam & ad incœstum paratam obtulerit; & commissum facinus; nisi Senecæ astu disiectum, fuisset, vt ex Cluuio & ceteris, vno Fabio Rustico dissentiente, Tacitus commemorat.*

167 Sidus orbis] *Poßidonius:*

οὗτος τοι Ῥώμης ὁ μέγας ξένε πατρίδος ἀστὴρ
Μάρκελλος κλεινῶν Κλαύδιος ἐκ πατέρων.

Claudius hic Romæ quondam memorabile sidus
Marcellus, patrum stirpe satus veterum.

Commentar. antiquus in Iuuenal. legitur, Locustam, nobilem veneficam, à Nerone increpitam, quod Britannico lentum venenum parasset, tam efficax dedisse, vt antequam Britann. poculum exhauriret, in conuiuio Neronis expiraret. qua de re citatur ibidem fragmentum Turni Aurunci, ex Satyris, quod ita recenseo; Et quæ Cæsareas soboles horrenda Locusta
Occîdit, curis dum liberat arte Neronem.

169 Cui lacrimas dedit] *nam ignaram necis, ægerrimè tulisse scribit Cornel. Tacitus.* 170 Cum rogis artus tuos] *Fuit ergo combustus; non tamen exprimitur in Campo Martio, an alibi; puer adhuc, &* IVVENTVTIS PRINCEPS, *vt ex quodam Numismate didici.*

171 Membráque & vultus Deo] *Homerus:*

Oculos atque caput similis Ioui fulminatori,
Marti verò ventrem, pectus autem Neptuno.

Rufinus in Epigramm.

Oculos habes Iunonis, Melite, manus Palladis,
Mammas Veneris, talos Thetidis.

His comparationibus abstinendū monet ipse Lucianus in li. ὑπὲρ τῶν εἰκόνων.

198 Volucer cupido] *Moscho dicitur* pennata auis. *Proclo,* immortales, alati celebrantur amores. *Orpheus ait;* Iucundum, magnum, gratum cantamus amorem, Arciferum, alatum, celerem, flammísq. potẽtem.

206 Fulsit] *Moguntin. & Burdegalens.* fluxit. *vide inf. ver. 765.*

207 Sidera Lædæ] *Dioscori, Castores; quos significare duo hæmisphæria & hoc Homerum indicare dicentem:*

Alternísque alias vicibus viuunt, aliásque
Mortem obeunt, æquum Diis nanciscuntur honorem.

& pileos eis imponi, & stellas superponi, ad significandam hæmispheriorum constitutionem, scribit Sextus Empyricus lib. 8. cont. Mathemat.

209 Heben] *Hebe, Priscis Ganymeda dicebatur, eo quod nectar Diis funderet. huic Phlyasij multos honores exhibebant, eumq́ maximū quòd qui ad*

ad Hebes aram confugiebant, omnium criminum veniam consequebantur, teste Pausaniâ in Corinthiac. iccircò ante Ganymedæ templum compedes & cathenæ captiuorum suspendebantur: ipsa pingebatur formosæ puellæ habitu, veste variegatâ, floribus coronata. Iuuentutis namque Deam credebant, & Diis ipsis Senium auertere, auctoribus Agrætio, Ouidio, & Strabone lib. 8. item Philostrato in imagine Atlantis. Venerabiles Dij, qui nisi Hebe pocillaret, sicut vestimentum veterascerent. Iunonis & Iouis filia fuit, & Herculi fratri, ad matris exemplum, nupsit, vt referunt Homerus 11. *Odyss. Pindarus* 7. & 10. *Isthm. Hesiodus in Theogon. Euripides in Oreste, & Pausan. in Attic. vide Vincentium Chartarium li. 2. de Deor. imag. & Liliũ Syntag.* 10.

212 Obsequium] *comitas, cultus, & obseruantia. superius:*

Vince obsequendo potius inmitem virum.

oportet enim maritum vxor colat, obseruet, eiq; obediat & obsequatur. vt enim serui ad ministerium, sic ad officium vxor habetur. Seneca lib. 3. de benefic. Sunt enim, qui ita distinguant. quædam beneficia esse; quędam officia, quædam ministeria. Beneficium esse, quod alienus det. (alienus est, qui potuit sine reprehensione cessare) officium esse filij, vxoris, *earum personarum, quas necessitudo suscitat, & ferre opem iubet. Ministerium esse serui, quem conditio sua eo loco posuit, vt nihil eorum quæ præstat imputet superiori. *Obsequium ergo, vxoris officium.*

** Sic mss. libr. Burgdegal. sine coniunctione.*

213 Altæ, pressusque dolor] *sic Lipsiens. melius ceteri;* altè pressusque dolor. *sic Maro, altum dolorem corde premere.*

230 Vidimus] *ex fide historiæ dictum. nam Tacitus* XIV. *Annali. de his temporibus agens;* Inter quæ *(inquit)* Cometes effulsit: de quo vulgi opinio est, tanquam mutationem regis portendat. *& Seneca li. 7. nat. quæst. cap.* 17. nec hunc, qui sub Nerone Cæsare apparuit, & cometis detraxit inuidiam, illi similem fuisse, qui sub necem D. Iulij Veneris ludis genitricis, circa vndecimam horam diei emersit. *& cap.* 21. Sex enim mensibus hic, quem nos Neronis principatu lætissimo vidimus, spectãdum se præbuit, in diuersum illi Claudiano circumactus. Ille enim à Septentrione in verticem surgens, Orientem petiit, semper obscurior: hîc ab eadem parte cœpit, sed in Occidentem tendens ad meridiem flexit, & ibi se subduxit oculis. *& cap.* 29. Intra sextum mensem dimidiã cæli partem transcurrit hic proximus, à Septentrione motus sui initium fecit & per Occidentem in Meridiana peruenit, erigensque suum cursum obstituit. 232 Qua plaustra] *in Septentrione.*

236 Minantur] *nam Cometes credebatur nunquam impunè videri. Pontanus in Meteor.*

Ventorum quoque certa dabunt tibi signa cometæ,
Illi etiam bellis motus, feráque arma minantur,
Magnorum & clades populorum, & funera regum.

238 Irata tellus] *Hesiodus:*

Ast vbi Titanes è cælo expulit Iuppiter
Minimum natu peperit filium Typhonem terra magna
Tartari

Tartari in amore per auream Venerem.

239 Hostis Deum] *Euripides:*

Hostis Deûm, cunctíque humani generis.

248 Nero ipse diuo Domitio genitus] *ingenitâ Claudiæ genti (auctore Cornelio) superbiâ, exprobrat Neroni natales. non ortum ex Claudiâ vel Iuliâ gente, quæ Imperatoriæ; sed irrepsisse, & vt spurium stolonem insertum in meliorem stirpem, genitum Cneio Domitio Ahenobarbo; cui non quadrat,* Diui, *prænomen: sed vult illud nec Neroni conuenire: ideo legendum opinor;* Nero iste Diuus, *ironicè. vel;* Nero iste, Cneio Domitio. *Moguntinens. & Veneti habent;* Nero diuo Dom. gen. pa. *sed claudicat versus.*

253 Violenti] *Moguntin.* violentam. *hinc Herbip. & Veneti,* violenta. *deprauatè.* 259 Genitricis] *Messallinæ.*

260 Legum] *quæ non permittunt eodem tempore duos maritos habere. de portentosa fœditate Messallinæ Iuuenalis Sat. 10. Plinius lib. 10. cap. 63. Tacitus, Sueton. & Sex. victor.*

267 Trusit] *Moguntin. etiam Herbip. & Veneti;* traxit.

270 Manes parentis néve sollicita] *credebant Manes nimio planctu & luctu offendi. ideo sup. Herc. Fur.*

—— planctu iubes
Sentire fatum? parce —— *Tibullus:*
Tu manes ne læde meos, & parce solutis
Crinibus, & teneris Delia parce genis.

Sollicita. *offende, molesta. sup. Medea:*

Aliâ sedens tellure sollicita Deos.

286 Virginitas] *virginitas in matrimonium allata, quam non ineptè in maritatâ sponsi exigunt: commendant hanc sacræ litteræ & eius à parentibus sponsæ vestigia seruari iubebant: hanc ereptam imputant Neroni. quare non est cur hunc versum expungant.*

288 Ducis] *Claudij Imperatoris.*

292 Martis genus] *propter Romulum & Remum Martis ac Iliæ filios Romæ conditores. consule Liuium lib. 1. Dionys. lib. 1. & Plutarchum in Romulo, varia tradentes.*

295 Virgo] *virginia. narrat Dionysius lib. 11. & Liuius lib. 3.*

Dextera] *castigo ad legem numerorum;* dextrâ.

301 Nata Lucreti] *nota Lucretiæ, Tricipitini Lucretij filiæ Collatini vxoris mors ex Dionys. lib. 4. Plutarcho in poplicola, Liuio lib. 1. & Ouid. lib. 4. Fastor.*

305 Parentis] *Seruij Tullij Regis optimi minor natu filia, narrant Liuius lib. 1. & Ouid. 6. Fastor.*

307 Rogos] *non caruit rogo, sed sollemni sepulturæ ritu & monumento. docet Dionys. Halycarnass. lib. 4.*

308 Hoc quoque] *conferatur hic chorus cũ initio lib. 14. Annal. Taciti.*

311 Misit] *nam nauis ita composita fuit ab Anyceto, vt eius pars in ipso mari artificiosè soluta, in mare Agrippinam effunderet. auctor Tacitus.*

312 Portus] Baulos. id villæ nomen: Misenum promontorium inter & lacum Baianum, flexo mari alluitur. ita Tacitus, Xiphilinus, & Martialis. primùm ab Herculis bobus ibi stabulatis, boälia, mox boauli, tandem bauli, teste Seruio. 329 Ardens ira] at Tacitus docet Agrippinam silentio & dissimulatione crimen transmittere conatam.

362 Satelles] Anycetus libertus classis apud Misenum præfectus, & pueritiæ Neronis educator, vnâ cum Herculeïo trierarcho, & Oloarito centurione classiario missus ad matrem Neronis occidendam.

365 Ministrum] Oloäritum, Tacitus vocat.

370 Per fera tristem vulnera] multis vulneribus confossam, per singula spiritum tradit emisisse, ex eorum sententiâ; qui confossos vulneribus, nō per os, sed ipsa vulnera exhalare animam putabant: illi videlicet, qui animam esse ipsum sanguinem credebant, quos Aristoteles in libb. de animo refellit.

IN ACT. II.

Introducitur Philosophus Seneca sæculi sui mala commemorans: & incassum monens, vt ait Sidonius, suum Neronem. Nam impius Imperator, respuit sana consilia & proximum diem, nuptiis cum Poppæâ, destinat.

375 Melius latebam] Burdegalens. membranæ; iacebam.

376 Rupes maris] scopulosa enim est Corsica, & præfractis rupibus aspera. Cl. Claudianus: ——— cęcis vitatur Corsica saxis. Seneca de consolat. ad Elbiam; deserta loca, & asperrimas insulas Sciathum & Seriphum, Gyaram, & Corsicam pete. & cap. 8. vocat Corsicum mare impetuosum; ipsam insulam spinosum atque aridum saxum. & in epigr. de suo exilio, dicit se scopulo infigendū, quod in Corsicam mitteretur.

379 O quàm iuuabat] Lactantius li. 6. docet philosophos studiosè in cæli contemplatione versari solitos, & veram in eâ voluptatem oculorum posuisse; Aiunt multo esse præclarius & homine dignius, cælum potiùs, quàm cælata intueri, & hoc pulcherrimum opus intermicantibus astrorum luminibus, tanquam floribus adornatum, quàm picta, & ficta, & gemmis distincta mirari. Stoici fuêre huic contemplationi quasi affixi, vt præ se ferebant: quibus mundus quiddam vndique perfectum, omnia vndique complexum, nec quicquam esse quod non insit in eo (nam Deos, mundi partes putabant) hominem natum ad mundum imitandum, contemplandumq́; , vt disserit Lucilius Balbus apud Ciceronem lib. 2. de nat. Deor. Ipse Seneca hoc sibi ardentissimum fuisse studium, talemq́; vitam, qualis hic describitur, narrat epist. 65. & consolat. ad Elbiam cap. 9. & vlt.

Quo nihil maius] Seneca de consolat. ad Elb. cap. 8. Mundus hic quo nihil maius, neq; ornatius natura rerum genuit: animus cōtemplator, admiratórque mundi, pars eius magnificentissima, &c. Parens natura] Deûm pater Iuppiter. nam Senecæ Natura summus Deus est. Lactantius docet lib. 2. cap. 9. ita scribens; Melius igitur Seneca omnium Stoicorum acutissimus, qui vidit nihil aliud esse naturam, quàm Deum. Ergo " (inquit) Deum non laudabimus, cui naturalis est virtus? nec enim illam di- "

» *dicit ex vllo. Imò verò illum laudabimus: quamuis enim naturalis illi sit, sibi*
» *illam dedit. quoniam Deus ipsa natura est. Cùm igitur ortum tribuis naturæ,*
» *ac detrahis Deo; in eodem luto hæsitans versurā soluis Geta. à quo enim mun-*
» *dum fieri negas, ab eodem planè fieri mutato nomine confiteris. Hæc Lactan-*
tius ex Senecâ. Ipse Seneca fusius mentem suam explicat lib. 4. de benefic. cu-
ius verba adscribam fideliter, vt in membranis Burdegal. inueni. nam vulgò
aliter leguntur; Quid enim aliud est Natura, quàm Deus, & diuina ra-
tio toti mundo & partibus eius inserta? Quoties voles, tibi licet aliter
hunc auctorem rerum nostrarū appellare, & Iouem illum Optimum
ac Maximum ritè dices, & Tonantem & Statorem; qui non (vt Histo-
rici tradiderunt) ex eo quòd post votum susceptum acies Romanorum
fugientium stetit, sed quòd stant beneficio eius omnia, stator, stabili-
tórque est. Hunc eundem & Fatum si dixeris, non mentieris. nam cùm
Fatum nihil aliud sit, quàm series implexa causarū, ille est prima om-
nium causa ex qua ceteræ pendent. Quæcunque voles nomina ei pro-
priè aptabis, vim aliquam effectúmque cælestium rerum continentia.
Tot appellationes eius possunt esse, quot munera. Hunc & Liberum
patrem, & Herculem, & Mercurium nostri putant. Liberum patrem,
quia omnium parens sit; à quo primum inuenta seminum vis est con-
sultura per voluptatem. Herculem, quia vis eius inuicta sit, cúmq. las-
Error: Deū vult ignē perunū. sata fuerit operibus editis, in ignem recessura. Mercurium, quia ratio
penes illum est, numerúsque & scientia. Quocunque te flexeris ibi il-
lum videbis occurrentem tibi. nihil ab illo vacat. opus suum implet.
Ergo nihil agis ingratissime mortalium; qui te negas Deo debere, sed
Naturæ. quia nec natura sine Deo est, nec Deus sine naturâ: sed idem
est vtrumque, nec distant, nisi officio. *& paullo pòst*: Sic nunc Naturam
voca, Fatum, Fortunam. omnia eiusdem Dei nomina sunt variè vten-
tis suâ potestate. *idem, sed breuius, perstringit lib. 2. Nat. quæst. cap. 46. ve-*
ris pauculis multa falsa permiscens. Trismegistus in sacro sermone; ὁ θεὸς καὶ
νοῦς καὶ φύσις. Deus & mens & natura. *Quare cùm Orphici illi veteres, &*
Pythagorici, & Stoici, & Platonici, idem esse Naturam & Deum censerēt,
& Deum vt omnia continere, sic etiam implere cuncta sentirent; omnium
entium generibus, & formis, & indiuiduis, Naturæ nomen accommodarunt,
vt licet videre apud Trismegistum, Hippocratem, Ocellum, Timæum, & Pla-
Fran. Georgius Harmoni mū-dicantu. 1. lib. 2. cap. vlt. *tonem. Et sanè recentiores etiam nonnulli, non satis propriè & distinctè lo-*
qui videntur; cùm nolunt, quando de efficientiâ aut creatione agimus, Natu-
ram à Deo distingui; sed nunc locus non est accuratiùs eos refellendi. Semper
Deus naturæ auctor est, & Dominus, & Natura pars ipsarum rerum crea-
tarum, à suo distincta creatore. Manichæi duas naturas affirmabant, vnam
Dei, alteram nec Dei, nec ex Deo; regnum lucis & regnum tenebrarum, teste
D. Augustino lib. 2. de moribus Manichæor. cap. 3 & li. 2. de sermone Do-
mini in monte, & lib. contra epist. fundamenti cap. 24. & huius malæ natu-
ræ, quinque alias naturas, vt idem D. Aug. docet, ibid. cap. 28. & bonam qui-
dem illam dicebant esse ipsum Deum, vt tradit D. Augustinus lib. de naturâ
boni

boni contra Manich. cap. 41. vt hic quoque deprehendamus hæreticos hoc delirium, quâ Naturæ dominum cum Naturâ confundunt, ab antiquis philosophis mutuatos: Nec eum, qui propriè loqui velit, hæc nomina temerè cõfundere debere. Rectè enim D. Augustin. d. lib. 2. de moribus Manichæor. cap. 2. Nam & ipsa natura nihil est aliud, quàm id quod intelligitur in suo genere aliquid esse. Itaque vt nos iam nouo nomine, ab eo quod est esse vocamus essentiam, quam plerumq; substantiã etiam nominamus: ita veteres, qui hæc nomina non habebãt, pro essentiâ & substantiâ, naturam vocabant. *& statim*: cùm in Catholicâ dicitur omnium naturarum atque substantiarum esse authorem Deum, *&c. & lib. 7. de Trinit. sub finem*: veteres, qui Latinè locuti sunt, antequam haberent ista nomina, quę non diu est quod in vsum venerunt, id est essentiam, vel substantiam; pro his naturam dicebant. *Auctor lib. de spiritu & animâ c. 42.* Natura siquidem est quædam vis & potentia diuinitus rebus creandis insita: quæ vnicuique rei omne suum tribuit esse. *hoc est, perfectionem vltimam essentiæ: Quæ quatenus ex eâ aliquid proprium nascitur*, naturâ; *quatenus definitione explicatur*, quidditas; *quatenus per eam & in eâ res existit*, essentia *vocatur, vt rectè Fonseca in lib. 4. Metaph. cap. 2. Hanc & alias naturæ significationes tradunt Aristoteles li. 5. Metaphys. cap. 4. D. Thomas 3. p. q. 2. a. 1. & Boëtius in lib. de duabus naturis; quem fusè explicat addens reliquas naturæ significationes, Bened. Pererius lib. 7. de rerum Natural. Princip. cap. 1. post Themystium & simplicium.* *A temporibus Augusti, vt patet ex Fabio.*

381 Cursus] *De Sole veterum sententias coäceruauit Stobæus lib. 1. Eclog. Phys. cap. 24. De Lunâ cap. 25. de reliquis astris cap. 26.* Cursus *vocat perpetuum iter per Zodiacum.*

382 Mundique motus] *ordinatissimam illam rerum omnium circumactionem: de quâ Seneca lib. 4. de benefic.* quomodo mundi officium est, circumagere rerum ordinem; quomodo solis loca mutare, ex quibus oriatur, in quæ cadat.

Alternas vices] *necessitatem & vicissitudinem oriendi occidendiq́. subuereor ne hæc verba;* Solis & cursus sacros, mundique motus, *alicunde irrepserint, legendumq́; sit;* Cælum intueri, solis alternas vices. *sed nihil ex contextu reieci. quia coniecturas liberas, sed Criticorũ manus legibus ligatas esse oportet, ne quid ex solâ coniecturâ delere, eradere, expungere audeant.*

Qui sese nescit] *mundus vel potius æther. omnes quidẽ libri, vel sic continent, vt Lipsien. & pleri m. s. vel;* Qui se senescit, *vt Moguntin. Veneti, Herbipolens. Basileens. & Lugdunens. quod germanum reor; non quia satis purũ, sed quia in hac tragœdiâ multa non pura. hoc est, qui suis viribus, nullo extrario corrumpente corrumpit & consumit seipsum: qui veterascit in se. sic Psal. 101.* Omnes (*cæli*) sicut vestimentum veterascent. כַּבֶּגֶד יִבְלוּ, *quod confirmat paraphrasis Chaldæa, &* παλαιωθήσονται. LXX. *D. Hieron.* atterentur. *Si veterascent, quomodo igitur stulti Rabbini quidam volunt mundum in perpetuum duraturum; quod stultè eos colligere ex Genes. 8. cap. & pacto ibi à Domino cum Noacho inito, notat Hieron. ab Oleastro. Cùm tamen*

pactum illud ad solum interitum per diluuium, sit referendum, vt docet Eucherius lib.1. in Genes. Ipsum signum (*ait*) in aquâ & in igne ostenditur: quia ex parte est cæruleus (*scilicet arcus cælestis*) & ex parte rubicundus. quia vtriusq; iudicij testis est, vnius videlicet facti, & alterius faciendi. Quod testamentum posuit Deus inter se & homines, atque omnem animam viuã, ne perdat eam diluuio, arcũ qui apparet in nubibus, *&c. & mox de mundi senio. sic scribit* : sex ætatibus finiendus est hic mundus. cuius prima ætas fuit ab Adam vsque ad diluuium, quæ rectè infantiæ comparatur, &c. *Dixerat autem paullo antè, sextam ætatẽ senium vocari. D. Chrysostomus idem refert ad diluuium, cuius verba habes in Cathenâ Lipomani, ipse quoque Lipomanus sic exponit. Sed & alij quoque multi veterum, vt Hipparchus, Columella, & Varro, censuerunt diuturno æui senio cæli statum ac qualitatem mutari. qua de re multa Hieron. Magius lib.1. de mundi exustione cap.3. & 10. & lib.2. cap.6. & nos alia ver.390.*

In cæcum chaos] *omnia corpora συγκεχυμένα, confusa, composita, & in vnum quasi conflata; in eadem, ex quibus coäluerunt, resoluenda asserebant: ex chaö igitur, seu indigestâ potius eius mole (vt scribit Ouid.1. Metamorph.) ortum mundum, in Chaös iterum ait rediturum. Propter hanc omnium in elementa sua resolutionem, Ægyptij mundum figurâ serpentis caudam suam deuorantis, significabant. Vide Pierium lib.14 Hieroglyph.*

386 Casurus iterum] *dixerat idem Lucanus lib.1.*

——— sic cùm compage solutâ
Secula tot mundi suprema coëgerit hora,
Antiquum repetens iterum Chaos; omnia mixtis
Sidera sideribus concurrent, ignea pontum
Astra petent: tellus extendere litora nolet,
Excutiétque fretum. fratri contraria Phœbe
Ibit, & obliquum bigas agitare per orbem
Indignata, diem poscet sibi · totáque discors
Machina diuulsi turbabit federa mundi.

Exstitere de ortu mundi variæ philosophorum sententiæ, sed de illis nunc non agendum. Seneca enim de interitu loquitur. De quo, non conueniunt philosophi. Eorum præcipuas sententias sic paucis complectitur Arnobius lib.2. Mundum, quidam ex sapientibus existimant, neque esse natum, neque vllo tempore periturum: immortalem nonnulli, quamuis eum conscribant esse natum & genitum. tertiis collibitum dicere est, & esse natum & genitum, & ordinariâ necessitate periturum. *Quarum prima Aristotelis est, altera Platonis, tertia Epicuri; Est & Stoicorum hæc tertia, item Anaximenis, Anaximandri, Anaxagoræ, Archelai, Democriti, Leucippi, & Empedoclis. Primæ sententiæ auctores vt Xenophanes, Parmenides, Melissus, Philolaus, Aristæus Ocellus; antiquus adeo scriptor, vt Plato, & Archytas in Ocelli tantum Nepotum ætatem inciderint, (vide epist. Platonis & Archytæ, inter opera D. Ambrosij, & eum in hoc & plerisque secutus fuit Aristoteles, censebant ex naturâ sua mundum esse huiusmodi; Plato verò*

cum suis ex Dei tantum placito permansurum, vt docet Stobæus in Eclog. phys. lib. 1. ca. 24. Nos finem per incendium imminere mundo credimus; quod & veteribus plerisq; persuasum fuit, vt Sibyllæ lib. 3. Oraculor. apud D. Augustin. lib 18. de Ciuit. Dei. & Hystaspi apud Iustinum martyrem apolog. 2. & Sophocli apud eundem in lib. de Monarch. & innominato poëtæ apud Clement. lib. 5. Stromat. Mundum inquam vel exurendum secundùm illas partes, quæ diluuio fuere demersæ, iuxta Primasium & Anselmum; vel duo elementa consumenda, duo relinquenda, iuxta Bedam; vel elementa omnia exurenda, & ipsos etiam cælos superiores, iuxta plerosque, vt docet Magius li. 2. de mundi exustione cap. 6. & 7. vel iuxta D. August. non modica pars inferiorum orbium, vna cum superioribus exustionis expers futura, lib. 20. de Ciuit. cap. 18. Nondum hoc, quo ad cælos satis definitum; nisi quod mundus exurendus, vt renouetur in meliorem faciem. Non enim amplius cælum postea mouebitur; & elementa mutabilitate cui nunc subiacent, carebunt, expertia quoque futura qualitatum corruptibilium, quibus nunc sunt prædita, licet illorum substantia eadem sit futura: quæ D. Augustini d. lib. 20. cap. 16. Primasij in Apocal. D. Hieron. D. Thomæ, Ludolfi, & communior sententia est. Vide Magium lib. 4. de mundi exust. cap. 4. & 5. & Eugubinum lib. 10. de perenni philosophia. Nollem verò quenquam existimare, vt video nonnullos; quoad hanc Ecpyrosim veteres philosophos nobiscum sensisse. eo quòd Ecpyroses quædam illis notæ. Multiplex enim discrimen est. Illis enim huiusmodi exustiones, non vna sed frequentes; nobis vna. illis certis temporibus & determinatis: nobis incertum planè tempus. illis necessariæ, & à naturalibus causis: nobis, ex Dei beneplacito, & liberâ Dei voluntate. illis mutui cataclysmi, & ecpyroses: eluuio nobis iam præterita, restat sola exustio. Illis post talem vicissitudinem, semper alius & alius futurus mundus; nobis vnus idemque. Plerique tamen illorum mundi æternitatem tuentes, has exustiones admittebant, & ad æternitatem hoc ipsum pertinere credebant, mundum recoquentes vt Medea Æsonem. Facilè hoc patebit, si dicta gentilium adscripsero. Hermes itaque Trismegistus in lib. de Mundo, Deum ad amouendam mundi senectutem, & scelera hominum vindicanda, nunc cataclysmum, nunc exustionem inducere censet. Plato in Tymæo, ex Ægyptiorum sententiâ, idem refert; quod illi nimirum à Trismegisto acceperant. Chaldæi causam futuri incēdij, & excidij mundi, referebant in concursum quorundam calidissimorū astrorum. Aristoteles insinuat eandem vicissitudinē per κατακλυσμὸν seu mundi hyemem, & ἐκπύρωσιν mundi æstatem, lib. 1. Meteor. & voluit certis annorum curriculis & siderum traiectionibus contingere: lib. tamen 2. negat ex eo mundi interitum, sed durationem potius sempiternam, colligi. Eusebius eandem sententiam tribuit Heraclidi & Empedocli; Athenagoras, Stoicis. Fuit sanè Senecæ, qui lib. de Consolat. ad Martiam scribit: inundationibus quicquid habitatur obducet, necabitque omne animal orbe submerso, & ignibus vastis torrebit incendétq; mortalia. Et cùm tempus aduenerit, quo se mūdus renouaturus exstinguat, viribus ista se suis cædent, *&c. & lib. 3. Nat. quæst.* Arsura enim terrena omnia contendit, quando

Vide D. Thom. in 4. d. 47. q. 2. & opusc. 60. cap. ult.

omnia sidera, quæ nunc diuersos agunt cursus, in cancrum conuenêre. *& eodem lib. sæpius. Epictetus quoque mundum conflagraturum, etiam ipsos Deos inquiebat, apud Arrianum lib. 3. cap. 13. Apuleius in Trismegisto:* malignitatem omnem vel alluuione diluens, vel igne consumens. *Ouidius lib. 1. Metamorph.*

Esse quoque in fatis reminiscitur adfore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Iul. Firmicus lib. 2. Astrolog. Tercentum mille annorum maior apocatastasis per ecpyrosim, aut per cataclysmum fieri consueuit. *Item:* tunc ergo ecpyrosim cataclysmus sequitur. *apertius Censorinus de die Natali:* Præterea annus, quem Aristoteles maximum potiùs, quàm magnum appellat; quem Solis & Lunæ vagarumque quinque stellarum orbes conficiunt; cùm ad idem signum, vbi simul quondam fuerunt, vnâ referuntur. cuius anni hyems summa est κατακλυσμὸς, quam nostri diluuionem vocant: æstas autem ἐκπύρωσις, quod est mundi incendium. nam in his alternis temporibus mundus, tum exignescere, tum exaquescere videtur. *Hoc ergo Stoicis visum, & sic omnia putabant interire & renasci. Renasci quidem, vt paullo pòst, inquit,* rursus vt stirpem nouam

Generet. renascens, melior —— *cadere enim post hanc deflagrationem noua de cælo semina, quibus hominum genus instauretur, vt disputat Stoicus ille apud Ciceronem in lib. de Nat. Deorum; & fortè referendum eô illud Maronis:* Iam noua progenies cælo demittitur alto. *Seneca lib. 3. Nat. question. in fine:* Nec ea semper vndis licentia erit, sed peracto exitio generis humani, exstinctísque pariter feris, in quarũ homines ingenia transierant; iterum aquas terra sorbebit. terra pelagus stare, aut intra terminos suos furere coget, & reiectus è nostris sedibus in sua secreta pelletur Oceanus, & antiquus ordo reuocabitur. Omne ex integro animal generabitur, dabiturque terris homo inscius scelerum, & melioribus auspiciis natus. *adscripsi ex fide membranarum Burdegalensium. Similia Plinius lib. 7. cap. 16. cui tamen mundus æternus, similia Macrob. lib. vlt. in Somn. Scipion.*

386 Nunc adest mundo dies supremus ille] *extremum mundi diem, qui in astrorum concursum reÿciebant, vt Chaldæi, Ægyptÿ, Pythagoræi, Stoici, Aristoteles, & citati philosophi omnes, illi quoque definitum tempus eius se posse prædicere putabant, sicut Berosus, Plato, Plinius, Seneca d. lib. 3. cap. 29. & alÿ; nempe post annum magnũ, seu maximum: quos refellit Aegidius Columnius Roman. tract. de prædestinat. & præscien. cap. 2. Alÿ confugerunt ad Hebraicam illam traditionẽ, de sex millibus annorum, ex quodam Heliâ, non Thesbite; quam refutarunt præclarè, Genebrard. in Chronic. & Hier. Magius lib. 3. de exust. mundi cap. 16. Certum enim Catholicis esse debet, à nullâ * purâ creaturâ, nec horam, nec diem, nec tempus illud sciri posse; quia tempus illud pater posuit in suâ potestate, Act. 1. vt docet D. Augustin. lib. 18. de Ciuit. Dei, & epist. 78. ad Hesychium, & in Psal. 6. & Primasius in*

* Dico, purâ creaturâ, quia quod nec Angeli, nec Apostoli sciuerunt, Christus Dominus sciebat; non tamen vt aliis indicaret, vel eos scire faceret

in Apocal. & sacræ scripturæ est omnino consentaneum. Ipsa tamen mundi fini vicina tempora sciri posse ab hominibus multi existimarunt, & in his Magius lib.3.cap.16. Ex qua sententiâ, orta est illa communis multorum opinio; cuius etiam vestigium hîc apertum in poëtâ; suis temporibus finem illum instare. Ex quibus quidam indefinitè. Non longè iam abesse, vt Amadeus in suâ Apocalypsi. & quidam Ioan. Monachus, quem reliquisse orat. de occasu mundi, & de venturo mundo nouo testatur Bar-Cepha p. 1. S. Vincentius Ferrerius & multi patres. Quorum plerosque nihil aliud arbitror voluisse, quàm quod Apostolus dixit, fines seculorum in nos deuenisse 1. Cor. 10. & quod D. Ioannes ait, Nouissimam horam venisse. 1. epist. cap. 2. hoc est, vltimum tempus, seu seculum, seu ætatem, quæ à Christi aduentu cœpit adesse, vt exponunt Ambros. in d. cap. 10. & D. Augustin. in lib. 83. quæstion. & epist. 80. ad Hesych. Et, si temporis spacium à condito mundo ad Christi vsque aduentum, cùm eo quod ad D. Ioannis, vel etiam patrum illorum ætatem, imò & nostram effluxit compares, quãtulum est istud? vt ponderat Oecumenius post Chrysostomum, ad locum illum D. Ioannis. Præterea voluêre hoc modo excitare homines, ad piè & religiosè viuendum, fugienda vitia & virtutes amplectendas, ab incertitudine diei incertæ, & semper imminentis, quæ Apostolorum mens fuit, non ignorantium suis diebus iudicij diem non futurum, vt censet D. August. d. ep. 80. vtq; Hieron. Sedulius, Theodoretus, Ambros. & communiter omnes in 7. & 10. cap. 1. ad Cor. ferè interpretantur. Et hoc voluisse D. Chrysostom. apertissimè colligitur ex Homil. 21. super Matth. & Hom. 33. & 38. in Ioan. item Hom. 34. & 48. oper. imperfect. D quoque Basilium ex Hom 2. in Psal. 7. patet, vt & D. Cyrill. Hierosolymitanum Catechesi Mystagog. 15. & D. Nyssenum orat. in 6. Psal. ex iis quæ alibi tradiderũnt, commendantes irremissum huius diei metum atque memoriam. quod idem voluere D. Hilarius lib. 9. de Trinit. ferè extremo, & in Psal 118. & Cano. 26. in Matth. Ambros. lib. 5 de fide cap. 8. & super Psal 118. ser. 3. & 7. Leo 1. Ser. 5. de ieiunio 7. mens. D. Gregorius in Hom. erũt signa. & D. Bernardus Ser. 3. de vigil. natiuit. & ep. 64. Igitur frustrâ nituntur qui tempus istud præsciri posse existimant: & præclarè scripsit Venerabilis Beda cap. 6. de ratione temp. Omnes quidem Sanctos horam aduentus Domini diligere, ac vt propè sit desiderare: sed eos satis periculosè agere; qui eam propè esse aut longè, putare, aut prædicare præsumunt. Multoq; magis vituperandos illos; qui annum ipsum ad certum calculum reducere tentarunt. cùm tamen, vt ait D. Augustin. lib. 18. de Ciuit. cap. 53. Deus omnium de hac re calculantium digitos resoluerit, & quiescere iusserit. Quod enim Apostolis quærentibus noluit indicare, nec aliis reuelabit. vnde omnes illi, qui tempus hoc voluerunt numerare; hactenus falsiloqui sunt inuenti. *post quam D. Augustini sententiam, à Theologis plerisque cum D. Thom. in 4. d. 43, receptam, & huiusmodi vanorũ augurum infelici coniectatione cõprobatam, mirari satis nequeo; nunquam deesse nouæ temeritatis auctores. Circa Domini annum 1200. Abbas Ioachim certum annorum numerum definiuit, teste Trithemio: de quo D. Thom. ait, illum non prophetico spiritu, sed con-*

coniecturâ mentis humanæ de futuris aliqua vera prædixisse, & in aliquibus deceptũ fuisse. Circa annum 1300. quidam Ioannes Parisiensis ordinis Prædicatorij, cuius liber flammis traditus fuit, mundi finem coniecit in annum 1569. Arnoldus de Villanoua, futurum voluit circa annum 1326. Vbertinus à Casali Franciscanus lib. de septem statibus Ecclesiæ, ferè in idem tempus cum Arnoldo consensit. Telesphorus quidam Eremita in lib. de magnis Ecclesiæ tribulationibus, certum quid de tempore illo, ex vanißimis personati cuiusdam Cyrilli, Merlini, & Danduli vaticiniis; quibus etiam nitebatur Vbertinus; se tradere finxit. Mox post annum 1400. visus id nonnullis velle D. Vincentius Ferrerius, quadam epist. de Antichristi natiuitate, etsi mihi de illâ epist. nihil certi sit: facilius crediderim de Manfredo quodam Vercellensi, de quo post Antoninum, id refert eiusdem ordinis Hieron. Vielmius, lect. 6. in 1. cap. Genes. Petr. de Halyaco in tract. de concordiâ astronom. veritatis & narration. histor. obtrudit annum 1789. Nicolaus Cusanus, longâ disputatione incidit in annum 1700. prorogandum tamen diuinâ clementiâ, in annos pauciores triginta quinque; in lib. de diebus nouißimis. Ioannes verò Picus Mirandulanus se putat ex Cabalâ & numeris, diem deprehendisse, conclusione 9. & in quæstionibus, ad quas per numeros responsurus erat loco 38. & incidit supputatio illius in annum 1994. Post annum 1500. Cardanus Mediolanens. lib. 2. de varietate, scripsit anno Christi nati 1800. futuram magnam in lege Christi mutationem: fortaßis ad Antichristi aduentum respiciens. Et paullo antè Francisc. Meletus, sub Leone 10. ediderat, Quadriuium temporum prophetatorum; quo voluit diem iudicij futurum intra annum 1530. & 1540. ex cuius delirio forte Lutheranus ille Pseudopropheta vaticinium suum hauserat; quo miseris Germaniæ rusticis persuasit, ne agros colerent, vt narrat Ioan. Cochlæus lib. de Actis Lutheri. Quare cùm videamus plerosq; omnes manifesti mendacij damnatos; quid de Pico, Cardano, Cusano, & Haliacensi, quorum dies non venit, aliud exspectandum? maximè cùm rationes illorum omnes friuolæ, & plumis leuiores sint, vt ostendit Vielmius d. lect. 6. cuius in hac quæstione ventilandâ diligentia iubet me manum de tabulâ tollere; ne actum agam: neque hæc ipsa fuissem adscripturus, nisi meminissem annis superioribus multos hæreseωn sectatores, in vulgus sparsisse, per Germaniam, vbi tunc Moguntiæ degebam, Criticum hunc annum esse, vnum ex denario aliquem anni 1580. vsque ad 1590. qui iam impendet. Certè hoc proniores esse debemus ad ignoscendum poëtis, si falsò cecinerunt adesse diem illum: & ideo retineo; adest.

De his vide D. Antonini 3 p. summ. hist. tit. 21. & seq.

389 Vt quondam] Ætates mundi describunt Oracula Sibyllarum Hesiodus in ἔργ. Virgil. lib. 1. Georg. Ouid. lib. 1. Metamorph. Aratus & Germanicus in Phænom. hîc, noster auream; post, versu 400. argenteã; deinde 401. æream; denique 410. ferream describit. Porrò quæ de Saturni regno, & eius æui hominibus, & noui mundi ortu scribuntur, eorum interpretatio à Platone, in Ciuili petenda.

390 Iuuenis] Ipsum mundum homini conferebant veteres; & huius imitatione, florentis & marcescentis ætatis nomina illi tribuebant. Origenes tract.

tract. 28. in Matth. Sicut ægrotant corpora ante mortem eorum, qui vim non extrinſecus patiuntur: & quemadmodum in omnibus per infirmitatem fit via, ad ſeparandum animã à corpore ſuo: ſic talis ac tanta creatura mundi, cùm corrũpi cœperit, quaſi initium habens & finem, neceſſe eſt ante corruptionem, vt langueat, *&c. D. Gregorius Homil. 1. ſuper Euang.* Sicut in iuuentute viget corpus, forte & incolume manet pectus, toroſa ceruix, plena ſunt brachia; in annis autem ſenilibus ſtatura curuatur, ceruix exſiccata deponitur, frequentibus ſuſpiriis pectus vrgetur, virtus deficit, loquentis anhelitus verba* intercidit; nam etſi languor deſit, plerumque ſenibus ipſa ſua ſalus ægritudo eſt: ita mundus in annis prioribus, velut in iuuentute viguit, ad propagandam humani generis prolem robuſtus fuit, ſalute corporum viridis, opulentiâ rerum pinguis. At nunc ipsâ ſuâ ſenectute deprimitur, & quaſi ad vicinam mortem, moleſtiis crebreſcentibus, crebriùs vrgetur. *D. Ambroſius lib. de bono mortis cap. 10.* Defecit multitudine generationis, hoc ſeculum; tanquam vulua generantis, & tanquam ſeneſcens creatura, robur iuuentutis ſuæ, velut iam marceſcente virium ſuarum vigore deponit. *& cap. 21. in D. Lucam:* Quia in occaſu ſeculi ſumus, præcedunt quædã ægritudines mundi. ægritudo mundi eſt fames, ægritudo mundi eſt peſtilentia, *&c. D. Cyprianus tract. 1. contra Demetrianum;* canos videmus in pueris: capilli deficiunt, antequam creſcant: nec ætas in ſenectutem deſinit, ſed incipit à ſenectute: ſic in ortu adhuc ſuo ad finem natiuitas properat. ſic quodcunque nunc naſcitur mundi ipſius ſenectute degenerat: vt nemo mirari debeat, ſingula in mundo cœpiſſe deficere; cùm totus ipſe iam mũdus in ſenectute ſit, & in fine. *Item:* Illud primo in loco ſcire debes, ſenuiſſe iam mundum; non illis ſtare viribus quibus prius ſteterat, nec vigore & robore eo valere quo antea præualebat; *& cùm id elegantiſsimè partium mundi exemplis comprobaſſet, ſubdit:* Putáſne tu tantam poſſe ſubſtantiam ſeneſcentis rei exiſtere, quantâ priùs potuit nouellâ adhuc & vegetâ iuuẽtute pollere? *&c. multa enim ſunt, & talia, vt cùm illa lego, mei me pigeat, quòd tam ſero ad ſacram iſtam virorum ſanctiſsimorum eloquentiam deguſtandam animum adiecerim.*

*Leg. intercipit. vel interſcindit.

397 Communis vſus] *nullius tunc labor erat, quare nec vllius proprietas, ſed commune dominium, communis vſus eorum, quæ ſpontè tellus cuiuis volenti ſuppeditabat, vt docent Aratus & Ouidius. Virgilij quoq; carmen ſic intellexit Seneca ep. 91. Quare nequeo Lactantio aſſentiri, de Virgiliano illo:*

Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat. in medium quærebant —— *ita ſcribenti lib. 5.*

Quod poëtæ dictum ſic accipi oportet, non vt exiſtimemus nihil omnino tunc fuiſſe priuati, ſed more poëtico figuratum; vt intelligamus *tam liberales fuiſſe homines, vt natas ſibi fruges non includerent, ſed pauperes ad communionem proprij laboris admitterent. *Scimus quidem poſt lapſum, ſemper tellurem, pro ſudore vultus humani fruges protuliſſe, & cuique ceſsiſſe, quæ ſuo labore & induſtriâ perceperat: ſed illam interpreta-*

*Sic legendum.

tationem contendo à Maronis mentè prorsus alienam. sequitur enim:
——— nulli subigebant arua coloni. *Item:* ——— ipsaque tellus
Omnia liberius nullo poscente ferebat. *Sed versabatur fortaßis ante Caliȷ̃ oculos primorum Christianorum in commune mobilia bona cõferentium, de quâ apud D. Lucam Actor. 4. liberalis caritas: à quâ quàm nunc procul!*

398 Et ipsa tellus] *Hesiodus:*

Fructum autem ferebat fertile aruum
Spontè suâ multúmque & copiosum.

400 Alia sed soboles] *argentea ætas, de quâ Hesiodus:*

δεύτερον αὖτε γένος πολυχειρότερον μετόπισθεν
ἀργύρεον ποίησαν ὀλύμπια δώματα ἔχοντες
χρυσέῳ οὔτε φυὴν ἐναλίγκιον οὔτε νόημα
Secundum inde genus multo deterius postea
Argenteum fecerunt cælestium domorum incolæ,
Aureo neque naturâ simile neque intellectu.

401 Tertium] *Hesiodus æreum vocat χαλκεῖον, & bellorum ei initia tribuit. credo quia initiò arma ærea.*

402 Sanctum tamen] *initiò: sed quod mox degenerauit: vel poßis ad Heroas referre, quibus quartam ætatem tribuit Hesiodus, sed magis placet prior interpretatio, de tertio genere.*

405 Rete vel calamo leui] *quod de lectionis varietate olim dixi in Aduersariis, dicere volui in omnibus m.s. quæ tunc videram legi:*

——— fluctibus tectos graues,
Extrahere pisces rete, vel calamo leui
Decipere volucres crate: ceruos aut leues
Tenere laqueo, premere subiectos iugo, *&c.*

& sic etiam in excusis quibusdam, sed non omnibus haberi, etsi in omnibus inueniantur omnino illa verba, quæ N. sustulit: in ceteris, aliqua varietas est. M.s. Aquitanici quibus sum postea vsus eadem verba habent. Mogun. autem:

——— reti vel calamo leui:
Decipere volucres crate, calamos queant leui
Tenere laqueo. *Herbip. & Veneti,*
——— reti vel calamo leui:
Decipere volucres crate aut leui
Tenere laqueo ——— *Lugdunens. & aliȷ̃ quidam:*
Extrahere pisces rate, vel calamo leui,
Decipere volucres crate vel calamo aut leui
Tenere laqueo. *Sed in margine;*
——— crate, ceruos aut leues, *&c.*

Vides, quid inscitia cum audaciâ queat? voluit ergo hoc dicere tantum, studium tunc summum fuisse brutis insidias tendere, hominibus abstinere: vel inquit tauros aratro iugabant; vel ceruorum velocitatem plagis morabantur; vel aues craticulâ decipiebant; vel pinguiusculos pisces & abdomine graues, retibus & leui lineâ extrahebant. duarum ergo piscationum meminit, nam quod

quod Lugdunens. de, rate, *nihil est. mendosè ;* à, *pro;* e, *excusum. rettariæ, & hamotrahontæ meminit Plato in Parmenide.* Calamo leui] *calamus non significat hic sagittam ; vt apud Virgilium :* Vulnera dirigere & calamos armare veneno. *sed piscatoriam cannam , de quâ Theocritus Idyll. 22.* ἐκ καλάμων δ᾽ εὐπλάνον κατέσειον ἐδωδάν. *vide Herc. Fur. 154.*

405 Laqueo] *etiam laqueis teneri maiores feras docet Hip. ver. 44.* Alius raras portare plagas, Alius teretes properet laqueos. *omne id quo feræ illaqueãtur, laqueus. quare & casses, laquei. cur non æquè sic, ac viscũ fugarum, & lineam compedem? Sed & apud Senec. lib. 3. de irâ; laqueis artantur feræ.*

408 Vulnere] *Mog.* vouere. *an ergo;* vomere? *vt est in Lugdun. marg.*

410 Interius] *Moguntinens. Herbipol. & Veneti;* interior.

412 Eruit ferrum graue] *Herodotus primam ferri inuentionem Scythæ cuidam ascribit ; alij ex Idæis Dactylis vni. Thraces primi gladios incuruos, Illyrij peltam, Amycus cæstus, Canos clypeum, Noropes gens Norica ferri purgandi artem excogitarunt. ita Clemens Alexand. lib. 1. Strom. Caßiodor. lib. 1. varior. scribit* pugnam *dictam, quod principiò pugnis homines cõflixerint: postea à Belo gladium ferreum inuentum, & inde* bellum *nuncupatum.*

422 Luxuria] *nouißimam mundi ætatem, bonorum omnium sterilem, sed vitiorum fæcundißimam futuram diuinum eloquium testatur Matt. 10. & 24. Lucæ 18. 1. Timoth. 4. 2. Timoth. 3. & sancti Patres nõ omiserunt, quorum duntaxat ascribam verba. D. Cyprian. lib. de simplicitate Prælator.* Adimplentur quæcumque prædicta sunt, & appropinquante iam sæculi fine, hominum pariter ac temporum probatione venerunt; & magis aduersario veniente, error fallit, extollit stupor, liuor incendit, cupiditas excæcat, deprauat impietas, superbia inflat, discordia exasperat, ira præcipitat, *&c. D. Hippolytus Episcopus & Martyr. lib. de consummat. mundi, scribit vltimâ eius ætate ; omnes suo arbitratu victuros, non legibus, filios manus iniecturos in parentes, ab vxore virum neci tradendum, à viro rursus coniugem capitali iudicio ream peragendam; dominos in famulos futuros inhumanos; seruos erga dominos animo contumaci; senis canos neminem reueriturum; iuuenilis formæ neminem miseriturum : diuinas ædes, priuatarum domorum instar habendas; Ecclesias omnibus locis subruendas: hostis illius cantica vbique decantanda. Post stupra, adulteria, periuria, sortilegia, incantationes magnæ curæ & studio cunctis fore.* In summa (*inquit*) ex iis qui Christiani videntur, tunc exsurgent falsi prophetæ, falsique apostoli, homines impostores, corruptores, malefici, mentientes alius in alium, adulteri, stupratores, rapaces, auari, periuri, detractores. Pastores fient quasi lupi; monachi expetent quæ sunt mũdi: diuites, animum expertem misericordię induent: pauperi non succurrent Principes, potentes miserationes abiicient, iudices iustum auferent ex iusto, muneribusque excæcati iniustitiam probabunt. διὸ πάντες τῷ ἰδίῳ θελήματι ἐμπεριπατήσουσι· καὶ τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσιν ἐπιβαλλοῦνται χεῖρας· γυνὴ τὸν ἴδιον ἄνδρα παραδώσει εἰς θάνατον, καὶ ἀνὴρ τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐπὶ κριτήριον ἄξει ὡς ὑπεύθυνον· δεσπόται εἰς τοὺς ἰδίους δούλους ἀπάνθρωποι αὐθεντήσου-

τήσονται, καὶ δοῦλοι πρὸς τοὺς δεσπότας ἀνυπότακτον διάθεσιν περιβαλοῦνται. πρεσβυτέρου πολιὰν οὐδεὶς αἰδεσθήσεται, καὶ νεωτέρου κάλλος οὐδεὶς οἰκτηρήσεται· οἱ ναοὶ τοῦ θεοῦ ὡς οἶκοι ἔσονται, καὶ καταστροφαὶ τῶν ἐκκλησιῶν πανταχοῦ γενήσονται. αἱ γραφαὶ καταφρονηθήσονται, καὶ τοῦ ἐχθροῦ τὰ ᾄσματα πανταχοῦ ἐξᾴσουσι. πορνεῖαι, καὶ μοιχεῖαι, καὶ ἐπιορκίαι, καὶ ἐπαοίδιαι καὶ μαντεῖαι ὀπίσω τούτων σφοδρῶς καὶ προθύμως ἐξακολουθήσουσι. καὶ καθόλου ὑπὸ τῶν δοκούντων εἶναι χριστιανοὶ, τότε ἐγερθήσονται ψευδοπροφῆται, ψευδαπόστολοι, γόητες ἄνθρωποι, φθοροποιοὶ, κακοποιοὶ, ψευδόμενοι κατ' ἀλλήλων, μοιχοὶ, πόρνοι, ἅρπαγες, πλεονέκται ἐπίορκοι, κατάλαλοι. οἱ ποιμένες ὡς λύκοι γενήσονται. οἱ μοναχοὶ τὰ τοῦ κόσμου ποθήσουσιν. οἱ πλούσιοι ἀσπλαγχνίαν ἐνδύσονται· οἱ ἄρχοντες πτωχῷ οὐ βοηθήσουσιν, οἱ δυνάσται οἰκτιρμοὺς ἀποβαλοῦνται. οἱ κριταὶ τὸ δίκαιον ἐκ τοῦ δικαίου ἀροῦσι, καὶ τοῖς δώροις ἐκτυφλούμενοι, ἀδικίαν ἐπισπάσονται. *Num hi alij sunt, quam hominum ætatis nostræ mores? quos ipsa quoque Sibyllarum oracula graphicè exprimunt: adscriberem, nisi vererer tædium adferre festinantibus.*

423 Cui vires dedit] *mirè enim augescunt vitia, si cõsuetudine nutriantur, erroreq́; foueantur. nam quod assueuimus, vix relinquere possumus; quod putamus fieri debere, vel decere, vel saltē licere, deserere non facilè volumus.*

425 Sæculo] *ætate.* graui. *quia vergens, & deprimens tanto tot flagitiorum pondere: quod quàm graue bonis, vel in alio videre, sciunt qui boni, qui Christianæ caritatis micam aliquam poßident.* Sæculum. *hic nullum annorum numerum significat: aliàs centum annorum numerum, quemadmodum &* generatio, *l. an vsusfructus D. de vsufr: & l. legatum D. de vsuf. legat. sæpe tamen accipitur pro tempore triginta annorum, vt Græcorum* γενεὰς *sumi docent Polybius lib. 4. & Eustathius in Homerum, & alij.*

433 Abscissum caput] *hoc ait, quia reipsâ Centuriones cæsorum capita ad Neronem retulêre, quibus Nero crudeliſsimè illusit, auctore Tacito lib. 14. Annal. Præfectus autem, quem hic alloquitur, non est Burrus Afranius, iam veneno sublatus, teste Tacito lib. 12. & Suetonio in Nerone cap. 35. sed alter è duobus, qui Burro, more antiquo, successerunt, Fenius Rufus, vel Ophonius Tigillinus; &, vt opinor, hic potiùs, quia validior in animo Principis, teste Cornelio lib. 14. Præfectus prætorio hic erat, hoc est, præfectus aulæ, vt multis docet Pet. Faber lib. 1. Semestr. cap. 1.*

434 Castra confestim petam] *militum vocandorum gratiâ. tunc ergo habitabant Prætoriani milites in castris Prætorianis, à Tiberio in extremâ vrbis parte constitutis, vt ex Dione, Tacito, Suetonio docent Onufrius, Lazius, Faber. De his Castris sic legitur in Commentar. vet. Iuuenal. Sat. 10. (vbi illa Iuuenalis* domestica castra *vocat, quia in vrbe)* iuxta aggerē primus castra posuit Seianus, id est, super Diocletianas; quæ dicta sunt castra prætoria. *& in Sat. XI.* A Suburrâ frequentissimâ regione, migrare ad Diocletianas vbi solitudo est. *habebant tamen stationem in ipso palatio, & more militari excubias singuli viciſsim tribuni agebant, vt docet Tacitus lib. 6. ideo infrà versu 774.*

Onufr. in Vrbe Rom. Lazius lib. 6. comm. Rom. c. 1. Pet. Fab. d. c. 1.

Quicunque miles tectis exsultat Ducis,

Defen-

Defendat aulam —— *hic verò, ne quenquam à Statione Palatinâ abducat, ad castra properat præfectus, vt inde mittat, qui Neronis imperium exsequantur.*

443 Cùm faciam Deos] *cùm ipse illos indigetem & consecrem, cuius apotheosis ritum ex Herodiano & Dione proponunt Pierius lib. 19. Hieroglyph. & prolixius Guicchardus lib. 1. de Funerib. cap. 13. quibus addi poterũt hæc Iunioris Plinij, in Panegyr.* Dicauit cælo Tiberius Augustum, sed vt " maiestatis numen induceret; Claudium Nero, sed vt irrideret; Vespa- " sianum Titus, Domitianus Titum; sed ille, vt Dei filius, hic vt frater " videretur. Tu sideribus patrem intulisti, non ad metum, *&c.* " *Vnde patet, cur Nero dicat*, cùm faciam. *patet etiam primum Augustum à Tiberio in Deorum numerum relatum. ideo postea dicet, ver. 523.* Pietate gnati factus eximiâ Deus. *id veteres* diuinare *vocabant: si verè Gloss. Græco Lat.* ἀποθεῶ diuino. *Videtur autem* faciendi *verbum hac in re solẽne & Brissonianis formulis addendum. sic enim etiam Herc. Furente dixit:*

—— hæc quæ cælites
Recepit, & quæ fecit, & (fas sit loqui)
Fortasse faciet ——

sic Manilius lib. 4.

Iam facit ipse Deos, mittítq. ad sidera numen. *vt & Iuuenalis, de fortuna: & Vulcatius inferius citandus. Id alij* dare Deos *dicunt. Valerius Maximus initio operis,* Deos enim reliquos accepimus, Cæsares dedimus. 446 Leuis est Dea] *Aureum illud Publij;* Fortuna vitrea est, tunc cùm splendet frangitur.

449 Iacentem] *remissum, lenem, mansuetum, clementem. sequens τὸ,* inuisum, *videtur suadere, vt hîc legatur;* placentem. *sed nihil muto. En duo tibi, Odium, & Contemptus, exitia Principum. scopuli naufragiis regnorum infames. alterum illud prius semper tyrannis adesse, sed posterius rarius, sed longè maiorem ad euersionem habere vim docet Aristoteles lib. 5. Polit. c. 10. Inefficax ferè odium, nisi contemtus accedat. Qui odit, optat noua, non audet: qui contemnit, quia non metuit, aggreditur contemtum, solio deturbat, & solo calcat. hoc Nero significare voluit.*

450 Ferrum tuetur] *Xenophon;* Quare; quod etiam te, Cambyses, minime latet; non est aureum hoc sceptrum, quod regnum seruat; sed amici fidi, sceptrum sunt regibus fidissimum, maximéque tutum. Verùm ne putes homines nasci naturâ fidos; omnibus enim iidem fidi conspicerentur, quemadmodum etiam alia quæ naturâ gignũtur, omnibus conspiciuntur eadem: sed fidos oportet sibi vnusquisque faciat; quorum acquisitio nullo modo fit vi, sed beneficentia potius. *Herodiani Marcus;* Neque enim, aut pecuniæ vis tyrannidis luxuriam explere, aut stipantia satellitum agmina tueri principem possunt: nisi illi ipsi, quos regas, animum imperanti, beneuolentiámque accommodent. Quippe ij demum diu tutóque imperant, qui non metum ex crudelitate, sed amorem ex bonitate, ciuium suorum animis instillant. neque

enim quos seruire necessitas coëgit, sed quos obtemperare sua quemque voluntas adegit, ij sunt in agendo patiendóque à suspicione omni assentationéque vacui, & nunquam imperia detrectant, nisi violenter imperioséque sint habiti. Est autem difficile in maximâ licentiâ moderari sibi, quasique frenos imponere cupiditatibus. *Plurima in eandem sententiam Dion iuniori Dionysio consulit apud Plutarchum in Dione: & Aemilius Probus, postquam narrasset hunc ipsum Dionem, non tam suis copiis, quàm odio tyranni fretũ maximo animo duabus onerariis nauibus quinquaginta annorum tyrannidem, quingentis longis nauibus, decem equitum, centum peditum millibus munitam, aggressum, adeo facilè perculisse, vt post diem tertium quàm Siciliam attigerat, Syracusas introierit; pro coronide addit;* Ex quo intelligi potest, nullum esse imperium tutum nisi beneuolentiâ munitum. *Cicero lib. 2. de Offic.* Rerum *(inquit)* omnium, nec aptius est quicquam ad opes tuendas, quàm diligi, nec alienius, quàm timeri. *Elegantissimè noster lib. 1. de clementiâ cap. 12.* Interim hoc quod dicebam clementia efficit, vt magnum inter Regem tyrannúmq; discrimen sit, vterque licet non minus armis valletur: sed alter arma habet, quibus in munimẽtum pacis vtitur; alter vt magno timore magna odia compescat. Nec illas ipsas manus, quibus se cõmisit, securus aspicit. Contrariis in contraria agitur. Placido tranquilloq. Regi fida sunt auxilia sua, quibus ad communem salutem vtitur: gloriosúsque miles, publicæ enim securitati dare operam videtur, omnem laborem libens patitur, vt parentis custos. at illum acerbum & sanguinarium, necesse est grauentur stipatores sui. *& cap. 13.* Non potest habere quisquã bonæ ac fidæ voluntatis ministros, quibus in tormentis, & eculeo, & ferramentis ad mortem paratis vtitur; quibus non aliter quàm bestiis homines obiectat, omnibus reis noxior ac sollicitior, vt qui homines Deosq. testes ac vindices facinorum timeat. *cap. 19.* Errat enim si quis existimat tutum esse ibi Regem, vbi nihil à Rege tutum est. sed securitas securitate mutuâ paciscenda est. Non opus est instruere in altum editas arces, nec in ascensum arduos colles emunire, nec latera montium scindere, multiplicibus se muris, turribúsque sepire. Saluum Regem in aperto clemẽtia præstabit. vnum est inexpugnabile munimentum, amor ciuium, *&c. Vereor enim ne me delectatio, quam huius auctoris lectione capio, longius abripiat, & nimium multa ascribere cogat. Nil sapit, cui Seneca non sapit.*

452 Cæsarem] *negat Ioachim. Fortius, Cæsarem à cæso matris vtero dictum, sed defendit etymon commune Misaldus centu. 1. memorab. aphor. 100. & ego repperi etiam apud Spartianum in Aelio Vero:* Cæsarem *(inquit)* vel ab elephanto; qui linguâ Maurorum, *cæsa* dicitur; in prælio cæso, eum qui primus sic appellatus est, doctissimi viri & eruditissimi putant dictum: vel quia mortuâ matre ventre cæso sit natus, vel quod cum magnis crinibus sit vtero parentis effusus, vel quod oculis cæsiis, & vltrâ humanum modum viguerit.

456 De-

456 Despectus ensis] *eum innuit, quem Imperatores in signum summæ potestatis gerebant, de quo ex Senecâ, Suetonio, Tacito, & Dione Pet. Faber d. lib. 1. cap. 3 hunc, inquit, contemnunt, quia rarò stringitur; nondum in ceruices nobilium promiscuè sæuit. faxo; ne contemnant amplius iussa mea: vt quod volo velint, quod nolo nolint quoque. Latuisse hunc ensem volunt Critici; & nunc minari, detegendum. quomodo, tot interfectis, latuit? an fortè tectus vaginâ tot necauerat? paucos interemisse se Nero putabat: plures minatur. Omnes, quos vidi, codices;* despectus. *& statim se* contemtum *vocat.*

464 Ense] *rectè. nam viri nobiles iam tum gladio, securi ignobiles feriri solitos, docet idem Faber cap. 4. Nec satis rectè, qui contrà nituntur.*

465 Carum] *v. l.* & carum.

471 Hæc summa virtus] *clementia: in cuius laudem integrum Senecæ opus ad Neronem.*

471 Petitur hac cælum via] *Arrianus;* Sed pergite vt cœpistis Macedones & socij. viros enim fortes & labores ac pericula non recusantes, præclara & illustria facta sequuntur: eaque demum vera & solida voluptas est; si cùm vixeris honestè, mortuus immortalẽ gloriam posteritati relinquas. An ignoratis Herculem progenitorem meum, nunquam ad tantam gloriam venturum fuisse, vt in Deorũ referretur numerum, & ex homine Deus haberetur; si vel Tirynthi, vel Argis, vel in Pelopóneso, aut Thebis segnis sedisset? Quin etiam ne Dionysi quidem; qui Deus Hercule maior habitus est; exigui labores memorátur. *Tertullianus in Apologetico testatur, maledicti genus fuisse, si quis ante ἀποθέωσιν Imperatorem vocasset Deum. Multos tamen Imperatores, vt Caligulam, Domitianum, & alios, hoc nomen vsurpasse, vel ab inuitis, memini. M. Antoninus Imp. Faustinæ vxori in hæc verba scripsit:* Non enim est quicquam, quod Imperatorem Romanum melius commendet gentibus; quàm clementia. hæc Cæsarem, Deum fecit: hæc Augustum consecrauit hæc patrem tuũ inprimis Pij nomine ornauit. *citantur à Vulcatio, in Cassio. Seneca in Ludo de morte Claudij;* Principes pietate & iustitiâ Dij fiunt. *quæ tamen õmnia desunt in membran. Burdegalens. Cicero lib. 1. de legib.* & illos, quos in cælo merita collocauerunt, Herculem, Æsculapium. *&c. Et lib. 2. de Nat. Deorum:* Suscepit autem vita hominum, consuetudóque communis, vt beneficiis excellentes viros in cælum famâ & voluntate tolleret. hinc Hercules, hinc Pollux, *&c. prolixè hac de re Lactantius lib. 1. cap. 15.*

479 Nutúque] *Moguntin. Herbipolens. & Veneti;* Nutuíque.

480 Inuidia] *Si vulgatam plurium lectionem tuearis; sensus erit: victam pio totius reip. consensu inuidiam. Senatum Neroni, vt digniori, cessisse: nec minori affectu iudicium Senatus secutos reliquos. hunc consensum vt exprimat, suum cuique ordini decenter attribuit; votum plebi, fauorem equestri ordini, iudicium patribus. Alij tamen suggerunt:*

Inuidia t. v. consensu pio
Cessit. Senatus, Equitis accensus fauor.

Plebísque

Plebiſque votis, atque iudicio Patrum

Tu pacis auctor —— *Pro*; accenſus, *quod ceteri Lugdunenſ.* aſſenſus, *idem habet*; votis, *& ſic Moguntinenſ. Herbip. & Venet. Omnes tamen, quos vidi codices, habent*, Plebiſque v. eſt atque iudicium patrum, *vel*; Plebiſque v. a. iudicium patrum eſt. *vt quod ſequitur*; Tu pacis, *&c. à præcedentibus non pendeat: ſed nunc, blandimentis illum aggrediatur.*

484 Orbem tu ſacra ſpecie regis] tu, *deeſt multis libris, & Eibius omiſit. Herbip. & Veneti*; ſpecie ſacrâ. *Moguntin.* orbem ſapientiâ ſacrâ. *Sanè iſtud*, ſpecie, *me offendit; ſed non habeo, quod ſubſtituam.*

485 Patriæ parens] *Seneca lib.* 1. *de clementiâ*; Hoc, quod parenti, etiam Principi faciendum eſt: quem appellauimus PATREM PATRIÆ, nõ adulatione vanâ inducti cetera enim cognomina honori data ſunt. Magnos, & Felices, & Auguſtos dicimus, & ambitioſæ maieſtati quicquid potuimus titulorum congeſſimus, illis hoc tribuentes. Patrem quidem patriæ *appellauimus, vt ſciret ſibi datam poteſtatem, quæ eſt temperantiſſima, liberis conſulens, ſuaque poſt illos reponens. *Agit de hoc nomine, quaſi in liberâ repub. degeret. Nam tunc meritis tantùm deferebatur. vnde illud:*

* Sic membr. Burdigal.

Roma PATREM PATRIÆ Ciceronem libera dixit.

Sed tranſlato in Monarchas imperio ceſſit dignitati, & ſimul cum imperio in ſucceſſores à Senatu initio imperij deferendùm migrabat. Teſtem producam Plinium Iuniorem in Panegyr. Traiani, ſic loquentem: At tu etiam nomen PATRIS PATRIÆ recuſabas. quàm longa nobis cum modeſtiâ tuâ pugna? quam tardè vicimus? Nomen illud, quod alij primo ſtatim Principatus die, vt Imperatoris & Cęſaris receperunt: tu vſque eo diſtuliſti, donec tu quoque beneficiorum tuorum parciſſimus æſtimator, iam te mereri fatereris. Itaque ſoli omnium contigit tibi, vt PATER PATRIÆ eſſes, antequam fieres.

486 Quicquid excelſum] *conſilium Periandri. Ariſtoteles* 5. *Polyt. cap.* 10. ex quo fonte conſilium Periandri Thraſybulo datum manauit, ſpicarum ſupra alias eminentium mutilatio, & quaſi decurtatio, perinde quaſi ciues excellentes ſemper de medio tollere oporteat. *Sed exſtat epiſtola Thraſybuli, qua hoc ipſum Periandro ſuadet, & apertè conſiliũ ſuum explicat.* Tu ergo (*inquit, vt D. Ambroſij vtar interpretatione*) ſic facito, ſiquidem tyrannidem tutò tenere cupis, atque in ea conſtabiliri. Ciuitatis Principes tolle, ſiue illi amici, ſiue inimici videantur: quippe tyranno amici quoque ſæpe ſuſpecti ſunt.

490 Ciues] *Moguntin. Herbip. & Veneti, & Eibius*; viros.

498 Ille qui meruit pia] *Seneca lib.* 1. *de Clementia*: Hæc Auguſtus ſenex, aut iam in ſenectutem annis vergentibus. In adoleſcẽtiâ caluit, arſit irâ, multa fecit ad quæ inuitus oculos retorquebat. *& paullo poſt*: Fuerit moderatus & clemens. nempe poſt mare Actiacum Romano cruore infectum: nempe poſt fractas in Siciliâ claſſes, & ſuas, & alienas: nempe poſt Peruſinas aras, & proſcriptiones. *His dictis nunc Nero*

Sene-

Senecam inuadit, proprio illum, quod dici solet, gladio: propter hæc similia Ausonius ait illum sæuitiam Neronis armasse.

505 Exposita] *Ciceronis, L. Paulli & aliorum, qua de re Cornelius Seuerus disertissimè, lib. 1. Suasoriar. senioris Senecæ:*

Oráque magnanimûm spirantia pæne virorum, *&c.*

511 Philippi] *vel, iuxta Ptolomæũ vrbs vicina Thraciæ, vel ipsius Thraciæ iuxta Plinium; vel Thessaliæ, iuxta Ouidium, Florum & Seruium: vel, quod certum omnino, Macedoniæ, teste D. Lucâ Act. 16. ad Stridonem fluuium à Philippo condita. Theodoretus totam prouinciam, Macedoniæ partem, censet Philippos dictam, eiusq; metropolim Thessalonicam fuisse; sed vereor ne falsò. nam 1. Thessal. cap. 2. distingui videntur Philippi à Thessalonicâ, & apertiùs Act. 17. vbi à Philippis, Amphipolim, & Apolloniam, & inde Thessalonicam D. Paulus proficiscitur: & cap. 16. apertè scriptum;* inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas colonia. *&, ne vocem,* ciuitas, *sic dici putes, vt Latinè veteribus, ciuitas Treuirensium, ciuitas Heduorum, &c. in Græco;* ἐκεῖθέν τε εἰς Φιλίππους, ἥτις ἐστὶ πρώτη τῆς μερίδος τῆς Μακεδονίας πόλις κολώνια. *In campis Philippicis pugnatum à Cassio & Bruto, contra Octauium & Antonium. Qui putant in iisdem à Cæsare & Pompeio acie decertatum, quãuis vti queant auctoritate Virgilij, Ouidij, Lucani; falluntur tamen. nam Pharsalici, qui exitiales Pompeio, à Philippicis, qui Bruto, magno absunt interuallo. Vide Glarean. in annot. ad lib. 1. Lucani.* 512 Cædentes] *sic N. alij;* cedentes. *malè. ait ciues à ciuibus sæpe necatos in mari. parum tamen Latinè.*

517 Ægyptus] *incæstam vocat, quia nupta soror fratri, Cleopatra Ptolomæo. de Ægypto, scribit Apollonij Scholiastes in 4. veteres dissensisse. nam quosdam Asiæ, alios Libyæ ascripsisse. litem Dionysius Alexandrin. dirimit. nam tradit Nilum diuidere Asiam ab Africâ, & ab occasu quidem Africam, ab ortu Asiam esse. pars ergo Aegypti maior, quæ citra Nilum, ad Mauritaniam, Africa; quæ vltra Nilum minor, ad Arabiam, Asia: & hoc manifestè conuincunt, quæ de Pellusio postea subiungit. Atque ita concilia scriptores, qui modò Asiæ, modò Africæ annumerant.*

538 Quod] *quia decreuit ira vlciscendum contemtum hunc mei; quæsiui vxorem me dignam, & inueni.*

539 Inueni] *sic o. l. præter Lugdun. qui;* inuenit. *scilicet dolor.*

541 Ferox] *Pallas.* 542 Probitas] *videtur desumtum ex Aristotele lib. 2. Oeconom. vbi docet in vxore, animi quàm corporis dotes esse laudabiliores: quâ de re etiam Lucianus* ἐν εἰκόσι.

546 Omnes in vnam] *de Poppæa Tacitus;* Huic mulieri cuncta alia fuere, præter honestum animum. quippe mater eius suæ ætatis feminas pulchritudine supergressa, gloriam pariter & formam dederat. opes claritudini generis sufficiebât. sermo comis, nec absurdum ingenium modestiam præferre, & lasciuiâ vti. rarus in publicum egressus, idque velatâ parte oris. *Comment. vetus tradit hanc adeo diligentem colendæ formæ fuisse, vt eam in exsulium quinquaginta asinæ sint subsecutæ, quarum lacte*

lacte candorem corpori conciliabat. Inuentrix etiam medicamenti, quod ab eâ Poppeanum, de quo Iuuenalis Sat. 6.

550 Cæli tyrannum] *de eodem Anacreon.* Hic verò Deûm dynasta. *Menander*; Amor præ Diis omnibus pollet robore. *Sophocles*; Ille enim imperat, & Deos quasi frenat.

551 Freta] *nam Nereides ibi figit, Tethym, Thetidem, ipsum Neptunum; de cuius amoribus & lasciuiis Ouidius in epist. Heronis.*

552 Ditísque] *in Proserpinam, vide Claudian.*

554 Arcúsque] *quomodo? an facem arcu iaculatur? miror non exuri neruum. Eibius legit*; Artúsque, *hoc est, manus.*

557 Otio] *otio & luxu nutriri amorem docet Alexander Aphrodis. in Problemat. & alij citati à Lilio Syntagm.* 13. *& Tiraquello in legibus connubialibus.* Otio *addit* lætæ fortunæ bona: *quod verissimum. nam se comitari solent. quoniam fortuna secunda, nisi labore distrahbaris, negligentiam gignit, otij matrem. Cato quadam oratione*; Scio fortunas secundas neglegentiam prendre solere: quod vti prohibitum irem, quod in me esset, meo labori non parsi.

560 Hanc esse] *Hæc Neroni non Senecæ tribuenda olim monui. sequentia non videntur mendi expertia.*

564 Qui truces] *Argentarius*:

Quid video in gemmâ hac? Amor est, auriga leoni
Insidet, & frenis ora superba regit.
Vna manus flagro cædit; moderatur habenas
Altera. nulla magis signa placere queant.
Sed metuo immitem puerum. Mortalibus ægris
Quid faciet qui sic corda ferina domat?

566 Iugétque] *nonnulli m. s. & vet. impressi*; iungátque.

567 Vix sustinere] *emendaui hunc locum in Aduersar. & video idem probari postea aliis: sic etiam Eguian. Moguntinens. & Veneti. malè autem Lugdunens. Basileens. & Lipsiens.*; Deus. *pro*, dolor.

570 Maiora] *multa sibi populus permitti vult, quæ Principi tamen ipse non permittit. Seneca consolat. ad Polybium cap.* 26. Cæsari quoque ipsi, cui omnia licent, propter hoc ipsum multa non licent. *nam rectè Tragicus*, Οὐ τοὺς κρατοῦντας χρῆ κρατεῖν, ἃ μὴ χρεών. Non licere ea imperantibus, quæ fas non est fieri. *Theodahadus rex apud Cassiodor.* Cùm possit omnia, profitetur persuasum animo suo, sola sibi licere laudanda. *Apuleius quod ad hunc Senecæ locum lib.* 1. *Florid.* Tantum habet vilitas excusationis, quantum dignitas difficultatis.

571 Furor] *Moguntin. & Veneti, cum Eguiano*; Fauor.

576 Negare] *assentior corrigenti*: Necare. *In sequenti carmine, Herb. & Veneti*; remittat. *sed ceteri excusi cum meis m. s.* permittat. *vide quæ suprà Hipp. ver.* 135. *dicta.*

579 Carpit tamen] *cùm enim (teste Thucydide* 1. *hist.) præsens imperium semper subditis graue sit; multum operæ pleri ponunt, vt queant*

humili

— humili læsisse veneno *detractionis* summa. Nec *ferè volunt*, impositos vnquã ceruice volenti Ferre duces, *vt ait Parthenopæus vates.*

586 Cùm] *pro* quãndo, *per*, qu. *scribendum, distinctionis caussâ, voluit Cæcilius vindex, vt in illo Ennij*: Cassiodorus lib. de Orthograph.

Cùm legionibu' quum proficiscitur Induperator.

Huic Curtius Valerianus assentitur. Sed Annæus Cornutus, apud Cassiodorum, semper. Q. recipit, etiam cùm præpositio est; & Iulium quendam laudat eius sententiæ suffragatorem; quem puto non esse Iulium Cæcilium, vindicem, cùm dissentiat: fortè, Cæsar est.

586 Diem] *videtur intercidisse chorus; vel alium in locum irrepsisse.*

IN ACT. III.

Prodit ex inferno Agrippina, & dirum finem filio impio, ipsiq́ Poppææ minatur; cui eadem in somnis dormienti per visum apparent. Deinde Octauiæ querelis excitati Romani sæuiunt in statuas Poppeæ.

592 Vertet] *vt nuptialis fax mutetur in funebrẽ & feralẽ. Mog.* vertat.

595 Nox] *idem tradit Tacitus. Lugdun. & alij nonnulli*; Vox.

596 Comitum] *Creperei Galli, & Aceroniæ.*

602 Intra penates] *in villâ Augustâ lacus Lucrini.*

604 In nomen] *titulos, nomen, memoriam damnare conabatur.*

606 Mortis metu] *Minatur mortem iis, qui nomen vel titulos meos non trasferint; qui mei memoriam coluerint. Vel,* mortis metu; *quia timet se tutò regnare non posse, quamdiu mei memoria parricidium eius in memoriam reuocabit; non laturis impij & prophani parricidæ imperium.*

611 Tumulúmque gnati, poscit auctorem necis] *Claudius, inquit, apud inferos exprobrat mihi necem suam, & necem filij Britannici; & petit occidi Neronem auctorem duplicis parricidij. hic sensus lectionis huius, quæ quorumdam m. s. est. Basiliens. & Lipsiensium: Alij, vt Herbipol. Veneti, & Lugdunens.* —— fatum mihi, Tumulúmque nasci poscit auctorem necis. *mendosè. Moguntin.* Fatum mihi, Tumulúmque, Vlcisci p. a. necis. *sententiâ congruâ. imputat (inquit) mihi, necem, & tamdiu, ne mors innotesceret, dilatam sepulturã (quod Suetonius narrat) vtriusq; sceleris pœnas me à Nerone exigere, postulat. Sed huic lectioni versus ratio repugnat.*

626 Sceleribus] *suppliciis, quæ debentur sceleribus tantis.*

633 Meus occidisses] *an nunc occidet alienus? an quia malus, non tuus? recipe lectionem m. s. Moguntini*; Mecum occid. *mihi commortuus, nec supplicia perferres in inferno, nec vllo terrore perturbareris. Fuit hæc opinio Gentilium de infantium vmbris. vnde sup. habuimus:*

His datum solis, minus vt timerent
Igne prælato releuare noctem. *vbi dicta quædam.*

640 Coniunx] *cum N. in secundâ syllabâ scribi placuit Velio Longo; sed,* coniux, *sine N. tuebatur Nisus Grammaticus antiquiss.*

642 Festo] *propter nuptias Neronis & Poppeiæ.*

648 Mortem] *sic Moguntinens. sed retineo*; vel morte.

656 Socerum diri miserāda viri, Potes hæc demens sperare memor?] socerûm, &; hæc omnes libri, quos ego vidi. alij restituunt alia. nihil muto. sensus: Quid tu vitam tibi polliceris? potésne huiusmodi sperare, demēs, quoties recordaris Claudij patris mei, qui ex me Socer Neroni; & Appij Silani, qui pater Iunij Silani, mihi desponsi; quos ambos Nero sustulit? eum, qui talis in soceros, clementiâ vsurum arbitraris in te, quam præcipuè odit. Distulit te in ipsum nuptiarū cum Poppæiâ diem. cæderis victima coniugij: vt olim Silanus Iunior, sponsus tuus, tuis ne fieret Hymenæis potens. sanè sup. 145. victimam hunc Silanum vocauit. 665 Claudia] Octauia Claudij F. sic illam vocat frequenter, propter gentis Claudiæ nobilitatē; quæ ante Imp. Tiberium Consulatibus XXX. Dictaturis V. Censuris. VII. Triumphis. VI. Ouationibus II. fuit illustris, teste Suetonio, in Tiberio.

679 Affigat humo] Eguian. lib. affligat. probè. sic inf. 789. ara fulgens ora Poppeæ gerens Afflicta vulgi manibus. Lucretius lib. 2.

Præterea quamuis animantem grandior ictus,
Quam patitur natura, repentè adfligit ——

Horatius: —— adfligit humo diuinæ particulam auræ.
quod qui Latinum negant, in Latium ablegandi. Idem Horat.

Aut alius casus lecto te adflixit. Silius lib. 1.
Adfligunt proni squallentia corpora terræ.

Suetonius, de Domitiani statuis; solo affligi videret: quod de iisdem Plinius iunior; iuuabat elidere solo superbissimos vultus. Item: imagines eius detrahi, & affligi solo iuberet.

IN ACT. IIII.

Narrat Poppea nutrici somnium, quod illa vanâ interpretatione conatur eludere. Chorus formam Poppeæ laudat, & furorem Romanæ plebis narrante nuncio, dira minatur plebi.

686 Madent] plerique v. l. manant.

690 Culpa Senecæ] an potius insimulat Senecam mortis Agrippinæ, quæ vna maximè his nuptiis obstabat (vt ex Taciti Historia patet) qua sublata de medio, Senecam fecisse viam, & aditum quasi amori Neronis ac Poppeæ aperuisse, significat? an denique, quod fieri solere Plutarchus scripsit, discipuli delicta in magistrum retorsit? quod Ausonium fecisse comperior, in „ Gratiarum actione pro Consulatu, his verbis: Diues Seneca, nec tamen „ consul, arguetur rectiùs, quàm prędicabitur, non erudisse indolem Ne„ ronis, sed armasse sæuitiam.

691 Maximum numen Venus] vis scire, quam magnum, quamq́; sanctum numē. audi Firmicum Christianum cap. 10. Audio (inquit) Cyniram „ Cyprium templum amicæ meretrici donasse, ei erat Venus nomen: ini„ tiasse etiam Cypriæ Veneri (sic legendum) plurimos, & nouis consecra„ tionibus deputasse: statuisse etiam, quicúque initiari vellet, secretè Ve„ neris sibi tradito asse, manum mercedis nomine Deæ daret. Quod se„ cretum quale sit, omnes taciti intelligere debemus: quia hoc ipsum „ propter turpitudinem manifestius explicare non possumus. Bene amator

tor Cinyras meretriciis legibus seruit: consecratæ Veneri à sacerdoti- "
bus suis stipem dari iussit, vt scorto. *In quibus verbis putem, paucis muta-* "
tis, castigari debere: Secreto Veneris sibi tradito, assem in manum, mer-
cedis nomine, Deæ daret. *Idem fœdißimos ritus docet, quibus Assyrij suæ*
Veneri faciebant, cap.4. Arnobius autem lib.4. contra Gent. Quis à rege "
Cyprio, cuius nomen Cyniras est, ditatam meretriculam venerem, "
Deorum in numerum consecratam? *cui consentit Theodoret. lib.3. cura-* "
tion. Græcar. affection Maximum *ergo* numen.

Bion: Magna quidem Venus. *Theocritus*: Venere ex magnâ.

Sophocles: Magnum sanè robur Veneris,

Semper refert victoriam. *Ita, quando non vult nec conatur homo resistere. Nam qui vult, cum Dei gratiâ, vincit.*

693 Thura] *de more aquæ & ignis adhibendorum in nuptiis natum, vt* aquâ & igne accipere *dicatur quis, quam matrimonio sibi coniungit. l. Seruio Sempronio §. Virgini, D. de donat. int. vir. & vx. Varro apud Nonium, si rectè recenseas, confirmat morem, lib.2. de repub.* Cõtra nouo marito cùm ignis è foco in titione ex felici arbore, & in aquali aqua allata essent. *& Lactant. lib.2. Instit. cap.10.* ideoque à veteribus institutum est, vt sacramento ignis & aquæ nuptiarum fœdera sanciantur: quod fœtus animantium calore & humore corporentur atque animentur ad vitam. *Sollemnem fuisse ab Romuli æuo probat Dionys. lib.2. antiq. Roman. alludit Ouidius lib.4. Fastorum.*

An, quod in his vitæ causa est, hæc perdidit exsul?
His noua fit coniux. hæc duo magna putant.

Vide Fest. Pompeium in voce Facem.

695 Aras mero] *Sacrificantes vinum è paterâ aris, vel prunis, vel thuri dato, superfundebant: ideo ritè hic datio thuris vini libationi præmittitur. Vide Brisson. lib.1. Formular. fol.30. & seq.*

697 Læta omina] *malè vnus cod. antiq.* agmina. *loquitur de omnibus nouæ Augustæ bene precantium. de quibus acclamationibus nuptialibus diximus sup. Medeæ 58. de his etiam Tacitus Annal. 15.* Iam Senatus (*inquit*) vterum Poppeiæ commendauerat Diis, votaque publicè susceperat; quæ multiplicata exsolutaque, & additæ Supplicationes, templúmque Fecunditati, *&c. Initio quoque anni pro salute Principis vota à Sacerdotibus & magistratibus nuncupabantur, de quibus ex Horatio, Plinio, Suetonio, Tacito, Lazius lib.2. Commentar. cap.5. Fiebant & acclamationes faustæ initio imperij (vide Lazium li.9. cap.2.) etiam in adoptionibus Imperatorum, & nominis Patris patriæ vel Augusti, aut similium datione, vt ex intimâ antiquitate docet plurimis Pet. Faber lib.1. Semestr. cap.14. Suspicor idem in nuptiis eorum factum, & solemnem illum versum præmissum,* Quod bonum, felix, faustum, fortunatúmque sit; *quem Cicerone teste lib.1. de diuinat., rebus omnibus præfabantur. Hæc,* fausta omina, *à Suetonio in Caligula,* fausta nomina, *vocari notatum iam aliis: videndus de ominibus huiusmodi Brissonius lib.1. de Formul. à pag.160.*

 706 Con-

706 Confuſa-noctis metu] *Ouidius*:

Nec minus heſternæ confundor imagine noctis.

715 Sparſa] *Scio ſanguineas inferorum thedas, & ſcio ſanguineas fingi vmbras violenta morte ſublatorum. ſed quia alterum mox epithetum tribuitur Agrippinæ*, ſæua: *ideo hic mallem* ſparſam.

719 Diducta] *non malè. ſed Mogunt.* ſubducta. *& ſic etiam Eguian. ſed plerique v. l.* diducta.

725 Criſpinus &] *ſenſus conſtat: vix carmen. & vereor ne quid mendi lateat. nam quidam lib.* Feſtinus. *Mogunt. Herbip., & Veneti*, Priſtinus. *in Baſileenſ. margine*; priſtinos.

726 Mea] *noua ſcilicet illa, quæ apud inferos nacta. mallem*; meus, *ſi quis lib. confirmaret. ſuum vocat Neronem.*

734 Quæcumque] *Nonnus dicit*; ſomnum eſſe exemplar operis peracti. qualia enim quis interdiu perfecit, talia noctu cernit. Bubulcus dormiens cornutos agit boues in paſcua. Retia venatoris oculus ſomnians videt: Terræcultores autem quieſcentes aratro terram ſubigunt. *De Ennio & Homero idem confirmat, teſtimonio Ciceronis, Plutarchus in Hannibale; & eo fortaßis ſenſu dictum ab Ennio*:

Nec quiſquam σοφίαν, Sapientia quæ perhibetur
In ſomnis vidit prius, quam ſam diſcere cœpit.

quia ſcilicet niſi interdiu illam animo verſes, ſomnianti fantaſia non obijciet. vnde Adagio, Anus quod volt ſomniat. *D. Gregor Nazianzenus*: Somnia cùm curas referant nocturna diurnas. *exſtat huic rei locus inſignis apud D. Ambroſ. lib. 1. de Virginib. in principio ferè. & non deſunt, qui eo ſenſu* Eccleſ. 5. *interpretentur illud à diuino Spiritu dictatum*: Multas curas ſequuntur ſomnia. *Neque mirandum, cùm inſomnium Ariſtoteli nihil ſit aliud, quàm affectio & opus interni ſenſus, ex aſſeruatis in ſanguine & ſpiritibus vitæ imaginibus; quibus liberius & diligentius mens intendit, quàm interdiu, vtpote ſolutior & magis vacua à perturbationibus, & curis, & laboribus diurnis. Ideo Herodotus*: Conſueuerunt (*inquit*) ipſa ſomniorũ viſa plerumque fruſtrari, ob ea quæ quis interdiu mente agitauit.

749 Tuus] *rectius quidam*; tuo.

751 Numen Deum] *ſimiliter in Ranis Ariſtophanis, poſtquã Æſchylus narrauit terribilem ſomnij ſpeciem ſibi oblatã, mox fluuiâ aquâ parat expiationem*: Ὦ νυκτὸς κελαινοφαὴς
ὄρφνα, τίνα μοι δύστηνον
ὄνειρον πέμπεις ἐξ ἀφανοῦς,
Ἀΐδα πρόσπολον
ψυχὰν ἄψυχον ἔχοντα
μελαίνας νυκτὸς παῖδα
φρικώδη δεινὰν ὄψιν
μελανονεκυείμονα,
φόνια φόνια δερκόμενον
μεγάλους ὄνυχας ἔχοντα.

ἀλλα

ἀλλά μοι ἀμφίπολοι λύχνον ἅψατε
κάλπισί τ' ἐκ ποταμῶν δρόσον ἄρατε.
θέρμετε δ' ὕδωρ
ὡς ἂν θεῖον ὄνειρον ἀποκλύσω.
ἰὼ πόντιε δαῖμον,
τοῦτ' ἐκεῖν'. ἰὼ ξύνοικοι
τάδε τέρατα θεάσασθε.

O noctis nigræ
Tenebra, quòd mihi infelix
Somnium mittis ex latenti,
Infernum ministrum,
Animam inanimatam habentem
Nigræ Noctis filium,
Horridum grauem aspectum,
Nigrâ mortui veste,
Crudeliter, crudeliter aspicientem,
Magnos vngues habentem,
Sed mihi famulæ lucernam accendite.
Vrnis ex fluuiis rorem eleuate.
Calefacite autem aquam,
Vt diuinum somnium abluam.
Heu marine Deus,
Hoc illud, heu cohabitantes,
Hæc Monstra videte.

Vbi etiam Neptunus ponitur, vt Deus somniorum malorũ medicus, seũ auerruncus. Romani aliter expiabant. vt statim docebo. Sacrificabant autem, vt ex Plauto colligitur, Ioui prodigiali, qui fortaßis Sophocli dicitur ζεὺς ἀλεξήτωρ, *malorum depulsor; Luciano, in somnio,* τεράσιος. *Hesychius* τερασίους θεοὺς *agnoscit, qui ab auertendis & depellendis malis etiam* ἀλεξίκακοι, ἀποπομπαίοι, ἀποτροπαίοι & σωτῆρες *à Græcis; à Latinis Auerrunci, Auerruncani, & Tutani, vt docet Varro, & Depellentes vocabãtur. de quibus Lilius Syntagm. 1. Hi fuere, teste Luciano,* Iupiter; *Aristophane,* Apollo; *Platone, Varrone & Lactantio,* Hercules; *nauigantibus verò,* Castores, *vt Clemens Alexandrin. in* προτρεπτ. *scribit. Budæo, in commentar. etiã* φρυξίοι *dicuntur. Sanè dæmones somnia & morbos immittere, & expiationibus lustrationibúsq. placari; Laërtius tradit in vita Pythagoræ. Tibullus li. 1. eleg. 5.*

Ipse procuraui ne possent sæua nocere
Somnia, ter salsa deueneranda mola. *scilicet matutino tẽpore.*

Papinius lib. 9. Thebaid.

Ante diem gelidas ibat Ladonis ad vndas
Purgatura malum fluuio viuente soporem. *& subiungit id fieri solitum ter mersis in aqua crinibus. Ouidius in epist. Herus:*

Nec minus hesternæ confundor imagine noctis,
Quamuis est sacris illa piata meis.

Tibul-

Tibullus rursus lib. 3. eleg. 4.

At natum in curas hominum genus omina noctis,
Farre pio placant & saliente sale.

Ex quibus omnibus colligo Romanos somnia expiasse mola salsâ; Græcos verò & Barbaros, ablutione viui fluminis. nam & apud Apollonium lib. 4. Circe summo mane terrores nocturnos aquâ sumtâ expiat. ideo Senecam & Tibullum de Romanorum expiatione, Ouidium verò & Papinium de Græcanica loqui censeo; atque ita intelligenda, quæ Lactantius lib. 2. cap. 15. & Cælius Rhodigin. lib. 1. cap. 23. & seqq. & lib. 27. cap. 27. scripserunt. Ad pacatum verò quietumq; & terrore vacuum somnum impetrandum, eisdem Diis linguas comburere solitos, docent Scholiast. Apollonij & Pierius lib. 33. Hieroglyph. Apud Delum Briso Dea somniorum præses & interpres colebatur. Vide Athenæum lib. 8.

753 Terrorq; in hostes] *ergo non tantùm auersabantur visum nocturnum, sed etiam hostibus imprecabantur, vt apud Euripidem Hecuba. itaque Alcmena postquam triste somnium narrauit apud Moschum in Megarâ, ait:*

——— τὰ δὲ πάντα πρὸς Εὐρυσθῆα τρέποιτο
οἴκου ἀφ' ἡμετέροιο ———
——— sed hæc omnia ad Eurysthea vertantur
A domo nostrâ. *Vide Brisson. lib. 1. de Formul. pag. 124.*

754 Precibus adora] *sollemnis formula* precibus adorare. *Brissonius docet eodem lib. 1.*

755 Manet] *Moguntinens. Herbipol. Veneti.* maneat. *improbè.* Manet, *procul eat, vanus sit, diffluat. Tibullus:*

——— quicquid triste timemus,
In pelagus rapidis euehat amnis aquis.

758 Ledæ] *Thestij filiæ, iuxta Lucilium, qui apud Nonium;* Thestiados Ledæ; *item Eurip. in Iphig. Aulidensi, Theocritum in Dioscoris, Apollodorum lib. 3. Biblioth. & Higyn. in fab. cap. 77. non Thyestæ, vt vel auctor Commentar. in Ausonium, vel (quod arbitror) operæ, quamuis accurati & diligentis typographi Milangij. vide Troad. 862.*

766 Fluxit] *sic primi m. s. mox alij per errorem;* fulxit. *inde deniq; quidam;* fulsit. *Pindarus Pitt. 12. ait Perseum Danaës filium, ex auro sponte fluente, natum:* υἱὸς Δανάας, τὸν ἀπὸ-
χρυσοῦ φαμὲν αὐτόρρυτου
ἔμμεναι ——— *Euagrius Diaconus in vita D Antonij;* ille in Dianæ fluxit sinum, ipse amator & pretium. *castiga;* in Danaës. *nec aliter legas in Græcis D. Athanasij codicibus. Alius autem est (vt hoc obiter moneam) Euagrius iste à Græco historico. nam tempore hîc recentior: Diaconus autem Theodosij senioris tempore vixit, & tres libros de vitâ sanctorum Monachorum, quos in Ægypto vidit, conscripsit; quos vidi Burdigalæ in bibliothecâ Collegij societatis Iesu, perantiquis characteribus in membranis descriptos, satis eleganti, licet nudo stylo: in quorum lib. 3. se à Narbonâ in Ægyptum nauigasse scribit, & Bethleemi D. Hieronymum conuenisse. dignus scriptor,*

ſcriptor, qui lucem aliquando aſpiciat. alius omnino ab illo cuius feruntur à nonnullis Patrum vitæ. ſed ad rem redeo. P. Sabinus in epiſt. Paridis:

Imperat ille Deus, cùm vult in cornua tauri;
Cùm vult in pennas* deſtruit ille Iouem. *Emenda diſtrahit, vel, detrahit.
Non foret in terris tanto miranda decore
Tindaris, heu, flammis nata puella meis:
Si ſua non cycno mutaſſet Iuppiter ora;
*Fluxerat in Danaës aureus ante ſinum, *Hoc videtur imitatus Euagrius.*
Piniferámque Iden falſus luſtrauerat ales,
Inter Agenoreas conſtiteratque boues.

Statius, in Epithalamio Stellæ;

Falſus huic pennas, & cornua ſumeret æthræ
Rector, in hanc verò cecidiſſet Iuppiter auro.

C. Sollius Sidonius:

——— cui Iuppiter eſſet
Delia, taurus, olor, ſatyrus, draco, fulmen, & aurum.

Fabulam Lactantius explicat lib. 1. Inſtit. cap. 11. Danaën violaturus Iuppiter, aureos nummos largiter in ſinum eius infudit. hæc ſtupri merces fuit. at poëtæ, qui quaſi de Deo loquebantur, ne auctoritatem creditæ maieſtatis infringerent, finxerunt ipſum in aureo imbre delapſum: eâdem figurâ quâ imbres ferreos dicunt, cùm multitudinem telorum, ſagittarúmque deſcribunt. *Atque hoc ſanè non obſcurè ſignificauit Lyræ Latiæ princeps Horatius.*

774 Quicunque tectis] *quotquot in Palatio ſtationem habent.*

775 Aulam] *Prætorium, Palatium.*

776 Trepidi cohortes] *Tigillinus & Rufus metu pauidi, pauidos etiam & cunctantes Prætorianos, qui in caſtris (vt dixi) degebant, non tam adducunt, quàm vi trahunt. Poſſis etiam per* præfectos *intelligere tribunos prætorianos, quibus ſingulis mille milites parebant. lege Fabri Semeſtria, li. 1. c. 3.*

777 Præſidia ad vrbis victa] *ad cohortes vigilum; quas Auguſtus ſeptem conſtituerat, vt binas quæq; vrbis regiones tueretur l. 3. D. de offic. præfec. vigil. de quib. Statius lib. 1. Silu. in Sotir.* *Vide Fabrum, c. 5. d. lib. 3.*

Ergo alacres quæ ſigna colunt vrbana cohortes.

Tiberij tempore tres tantùm erãt, cùm Prætoriæ plures eſſent: poſt Tiberium rurſus auctæ vrbanæ, vt ex Tacito, qui apertè Prætorias ab vrbicis diſtinxit, docet Lazius lib. 6. Comment. cap. 1. Has vrbanas cohortes nuntiat victas: & iis ſuppetias ire latum Prætorias, quæ in caſtris erãt; quin iam propinquas eſſe conſternato populo; qui licet videat illas inſtructis ordinibus ſigna inferre, reſiſtit tamen, nec metu cedit: ſed magis ac magis furore accenditur.

783 Claudiæ Diui] *Octauiæ Neronis.*

788 Aut ara] *in aris non ſculpebantur Auguſtarum ora, quod quidem nunc ſciam. Moguntin.* Aut auro fulgens ora. *pulcrè ſi carminis norma patiatur. concinno igitur;* Auróve fulgens. *omnes, ait, ſtatuæ Poppeæ imaginẽ referentes; ſiue marmoreæ, ſiue aureæ eliduntur in ſolo, & conculcantur.*

Bernardin. videtur legisse; aut ære. quod sibi tamen alij ascribunt.

791 Diducta laqueis] nullum vidi codicem, qui non; diducta. nec muto. nam etsi statuis altioribus solíti restem inijcere, atque ita detrahere: sæpe tamen per partes diffringebantur, & diffractæ membratim huc illuc in varia loca laqueis trahebantur. & vidimus vtrumque hisce temporibus ab Iconomachis Belgij nostri fieri.

793 Quæ timor recipit meus] appositè hæc tribuunt choro interloquẽti, & admirãti ad mira ista, & non præuisa. Legebã; quæ timor reticet meus. quæ me timor vetat eloqui: tam impia sunt & contumeliosa in Principem.

794 Parant populi, nisi iræ] distingue; parant, populi nisi iræ, &c. nisi permittat Poppæam iratis ciuibus. mallem quoque; cõiugem tradat nouam.

804 Læsi tristes] mallem, ex coniecturâ; cæsi.

IN ACT. V.

Iubet Nero Octauiam deportari in Pandatariam.

814 Olenta] rectè monet Marmita, hîc incipere quinctum actum.

823 Exstinguat] Cæsellius & Papirianus orthographi docent verba, quæ ab S. incipiunt, cum præpositione, Ex, composita, S. litteram retinere, vt exstinguo, exspecto, exsulto.

837 Nutu] Moguntin. nutui.

838 Quem] Tigillinum, cui Nero propter morum similitudinem amplius fidebat, quàm Fenio Ruso.

839 Castris] Prætorianis. nam præfectus prætorio, dicebatur etiam castrorum præfectus, vt hic & apud Herodianum lib. 3. & 5.

842 Audisti] obtemperasti, & mandata es exsecutus. sic enim sumitur, audire, vt & ἀκούειν.

Miles ducem] auget crimen. quia militaris disciplinæ vinculum, promtâ & fidâ constat obedientiâ. nec ferè grauius vllum militare delictum censetur contumaciâ erga ducem. l. omnes. 6. D. de re milit.

844 Impio ferro] tu quod Nero iustissimum vult videri, in os illi voces impium? opinor castigandum; Cecidere motus impij ferro duces. hoc enim ad vtriusque mentem. Vidit hoc etiam Raphelengius.

846 Coniugem caram] sic omnes mei libri. at vnus ille Lipsij; tantam. quod probant. miror. melius alterum, & magis exaggerat dolorem Neronis. si quid mutandum; mallem sanctam, quàm, tantam. sic sup. —— sanctos coniugis vultus meæ. verum, vt dixi, cur mutemus, quod probum?

853 Ne parcat] sic omnes, præter Lugdun. qui; peccet. nec male.

861 Quis concitare potuit. PRÆ. Haud quenquam reor.
NE. Mulier, &c.] solus Moguntinens. præit veram lectionem:
NE. Qui concitare potuit. PRÆ. Haud quenquam, &c. sic loquuntur; PRÆ. quis queat concitatum plebis iratæ furorem placare? NE. qui valuit concitare. PRÆ. Non arbitror seditionem factam hortatu cuiusquam, sed subitâ quadam consternatione. NE. Non ita est. sed mali auctor mulier; cui mala mens, malus animus, &c. simpliciora hæc fateor, sed puto veriora. certè nixa auctoritate librorum.

862 De-

862 Dedit natura] *de muliere Simonides Amorgynus:*

Neminem beneficiis demeretur: sed illud spectat.
Et hoc quotidie consultat secum
Vt malum aliquod facinus, idque maximum edat.

866 Quæ tam sera damnatam premit diu nocentem] *Omnia ego ab illis*, Mulier cui, *&c. Neroni tribuo. inuehitur in muliebrem maliciam. hæc (ait) non nisi timore & pœnâ frangi potest. Et pœna quidem iam diu debita Octauiæ, nimis serò damnatæ: sed licet sera pœna, nunc saltem illam premat. Hæc mens; verba menti respondebunt optimè, si legas:* —— quæ tam sero damnatam, premat diu nocentem.

868 Interim] *Moguntinens. Herbipolens. & Veneti*; interimi. & sanè postea interimi iussa.

875 Fleuit] *prosequitur finem multorum, quibus aura popularis exitio: pestilens ventus, si vacua cerebro capita, aut mentes ambitione atque superbiâ turgidas, subeat. Adscribam verò siue M. Ciceronis, siue Cornificij verba, quæ ad chori huius interpretationem faciunt ex lib. 4. ad Herennium, vbi de* ANNOMINATIONE *agens, sic scribit:* Plura nomina casibus commutatis ita facient ANNOMINATIONEM: Tiberium Gracchũ rempub. administrantem prohibuit indigna nex, diutius in ea commorari. C. Graccho similiter occasio est oblata; quę virum reip. amantissimũ subitò de sinu ciuitatis eripuit. Saturninum fide captum, maiorum natu perfidia, vita priuauit. Tuus, ô Druse, sanguis, domesticos parietes, & vultũ parentis adspersit. Sulpicio, cui paulloante omnia concedebant, eum breui spatio, non modo viuere, sed etiam sepeliri prohibuerunt. *His enim omnibus funestus P. R. fauor fuit. Porrò pro;* Gnatos, *Herb. & Ven.* Gracchos.

878 Lingua claros] *Q. Mucius apud Ciceronem lib. 1. de Orat. Omnium se, quos meminit eloquentissimos, excepto Crasso & Antonio audisse, ait, Tib. & Caium Sempronios: mox etiam illos disertos vocat, & omnibus vel naturæ, vel doctrinæ præsidiis ad dicendum paratos.*

879 Legibus acres] *fuêre enim multarum patriciis timendarum legum auctores. nam Velleio teste, legibus suis ciuitatem largiebantur omnibus Italis, diuidebant agros, vetabant quenquam ciuium plus D. iugeribus possidere, constituebant portoria, nouis coloniis prouincias replebant, iudicia ad Equites à Senatu transferebant, plebi frumentum dari instituebant, nihil immotum, nihil tranquillum, nihil in eodẽ statu relinquebant. Nec est quod mireris* leges *dici, quæ tantum* Plebi scita *erant. nam neque hoc Liuio, neque aliis probatis scriptoribus insolens est; nec caret ratione. Quia quo tempore Gracchi rempub. vexabant, iam ante multos annos lege latâ fuerat sancitum, vt Plebiscitis etiam Patricij tenerentur: quam legem, quia prius à L. Valerio Potito, & M. Horatio Barbato coss. rogatam, postea Q. Publilius Philo Dictator, & post Publilium etiam Q. Hortensius Dictator, renouauit, ideo illam Dionysius, Horatio & Valerio; Liuius, Publilio; Gellius. Hortensio tribuit; Pomponij quoque, I. C. locus l. 2. D. de orig. Iuris, in exemplar. excusis, & calamo exaratis, modò Horatiam, modò Hortensiam præfert.*

880 Te quoque leuis] *M. Liuius Drusus trib. pleb. conatus Senatum cum plebe in concordiam reducere, iudicia vt æquâ parte penes Senatum & Equites essent, lege tulit. vnde in Senatus, qui ad se illa in solidum transferri malebat, odium incurrit, incertumq́ à quo, domi suæ fuit interfectus. testantur Liuius lib. 70. & seq. Appianus lib. 1. Seneca siue quis alius, in lib. de consolat. ad Martiam capite 16. & libro de tranquillitate vitæ ad Paulli.* Porrò, leuis *ad mentem probum, & in m. s. omnibus: sed versus claudicat. ideo primus Badius reposuit;* leuir, *quem secuti Lugdunens. Basileens. autem maluêre;* lenis, *quos secutus N. præter mentem Octauiæ, quæ crudelem potius fortunam censet. Opinor castigandum;* Te quoque Liui, simili letho.

881 Fortuna] *vulgi more fortunæ cuncta tribuit, quem morem grauiter arguit Plinius lib. 2. cap. 7.* Inuenit sibi ipsa mortalitas numen quo minus etiam plana esset de Deo coniectatio. Toto quippe mundo & locis omnibus, omnibúsque horis, omnium vocibus Fortuna sola inuocatur, vna nominatur, vna accusatur, vna agitur rea, vna cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuiciis colitur. Volubilis à plerisque etiam cæca existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum fautrix. Huic omnia accepta, omnia feruntur expensa, & in tota ratione mortalium sola vtramque paginam facit: adeóque obnoxię sumus sortis, vt sors ipsa pro Deo sit; quâ Deus probatur incertus.

Alludit ad Pacuuij versus quos Cicero refert.

881 Fasces] *non quidem lictorij fasces, tribuni enim lictore carebant, auctore Plutarcho in Problemat. sed ipsa magistratus dignitas. fuit enim tribunus plebis magistratus, vel inuito Plutarcho, vt ex Cicerone, Sallustio, Asconio, & alijs docet Paullus Manutius in Comment. lib. 1. epist. ad famil. ep. 7. sic fasces sumsit sup. ver. 672.* 889 Possis] *optimè Moguntin.* — flentem, miseram Cernere possunt. 894 Fortuna iubet] *Eguian. Mog. Herbip. Veneti;* regina. 895 Si mihi] *hic & mox;* si *ponitur pro,* siue & seu. 898 Cur] *ambigebant veteres, an* Quur *scribendum, sed, teste Curtio Valeriano, vsus obtinuit, vt,* Cur *scribatur.*

919 Nec sibi quicquam] *Euripides in Ione;*

Sursum deorsumque
Agimur rebus modo prosperis, modo afflictis.
Mutantur autem flatus. *Bathon in Ætholo:*
Aduersa tibi, cùm sis homo, sors ingruit.
Est nempe monstrum perpetua felicitas.

Vitam, gloriam, formam, cetera huius vitæ bona, fluxa, incerta, precario tantùm concessa mortalibus, vt docet Venantius Fortunatus lib. 7. de miraculis D. Martini, iis versib. qui etiam lib. 3. de vitâ hominũ referuntur, quẽ nobis scriptorem mutilum, quàm integrũ edere Basileenses maluerunt: sed vtinam hunc sólum scriptorem, non alios multos simili perfidiâ lacerassent Catholicæ Ecclesiæ, & sacræ antiquitatis hostes. Porrò locus iste ab Eibio citatur hoc modo: Nec sibi quisquam spondere potest
Firmum & stabile, pérque casus
Voluitur varios, *& c. planè mẽdosè. Lugdun. etiam* per quę casus.

ceteri

cęteri plerią; perquàm. *latet aliquid mendi. nam Veneti quoque habent*, quisquam, *&*; voluitur. 936 Iulia] *à Claudio pulsa in exilium. Tacitus lib.14.* 939 Genitrix] *Messallina.* 945 Cui] *Agrippina Claudij vxor.* 946 Non funesta] *sic omnes ferè libri, nec mutandū interrogatoriè dictum, non negatoriè. N. ex margine Basileens. primus (puto) inuexit*, Num. 951 Me quoque tristes] *fingebatur Octauia mitti in exilium propter adulteriū cum Aniceto, & cum tibicine quodam Alexandrino, & delictum insuper abacti partus. falsa & cōmentitia omnia*: Paucis autem interiectis diebus (*vt ait Tacitus*) vinculis restringitur, venęque eius per omnes artus exsoluuntur: &, quia pressus pauore sanguis, tardius labebatur, prę feruidi balnei vapore enecatur. additúrq. atrocior sęuitia, quod caput amputatum latúmque in vrbem, Poppęa vidit. *De Octauiâ accipio, quod Nicephorus lib. 2. hist. Eccles. c. 37. scribit Neronem eò crudelitatis processisse, vt matrem, fratrem, & coniugem ferro sustulerit. nam Poppęā inuitus calce necauit.* 960 Tandē Pharię] *sic omnes excusi, & m. s. Vaticanus quem semel tantùm inspiciendi mihi Romę otiū fuit, & alij m. s. Belgici tres. Moguntin.* tandē varię. *Eguian.* tandem phare. *quę ambo ex illo priore deprauata constat.* Pharię, *si retines, duplex occurrit explicatio. Vna, quòd iussu Neronis se in Aegyptum mitti credebat, vt ait Bernardin. nec mirum, si consternata muliercula Pharum, pro Pandatariâ intellexerit, vel etiam quia nauis fortè Alexandrina, quâ deuehebatur; vel mortem sibi ominata, à Pompeij nece, & oraculo illo Sibyllino apud Lucanum lib. 6.*

Haud equidem immeritò Cumanę carmine Vatis
Cautum, ne Nili Pelusia tangeret ora
Hesperius miles. *& clarius apud Dionem li. 39. Altera* Phariam terram *dici ipsam Pandatariam, vicinam Capreis, vbi fuisse Pharum, Suetonius & Papinius testantur. Non ignota mihi Pharus Sicilię, & Siciliā olim solitam diuidi, in Siciliam citra Pharum, & vltra Pharū; & Neapolitanum regnum, cuius Pandataria portio, Siciliam citra Pharum dictam, scio. sed hęc diuisio, opinor, diu post Neronis ętatem cœpit, rectiusą; diceretur Sicilia citra & vltra fretum. Fuit & alia Pharus, Dalmatię opposita, Straboni; quę Ptolomęo & aliis Pharia, hodie Lisna. Fuit & Hispanię quędā, teste Aethico, & Strabone lib 3.* Pharum, *quasi φανὸν dici, vult Egesippus lib. 4. ipsius rei vsu, eo quòd longè à nauigātibus conspiciatur. De huiusmodi lumine, mira quędam & paucis cognita Beniamin Iudęus in itinerario, penè extremo. Tertullianus lib. de pœnitentia extremo, Reges illustria pœnitentię exempla vocat duos* humanę salutis Pharos. *Ingeniosa tamen est Critici optimi coniectura, qui reponit;* Panotatarię. *ad fidem historię.*

968 Sęuę virginis] *Dianę. respicere videtur ad ista Lucretij lib. 1.*

Aulide quo pacto Triuiai virginis aram
Iphianassai fœdarunt sanguine fœdè
Ductores Danaum —— 969 Triuię] *cur sic dicta Diana? Vide Varronem li. 6. de ling. Lat.* 972 Maurorū] *nouum non est Afros omnes, Mauros dici. Africę portia Aegyptus, saltem quę cis Nilū in Aegypto*

Busyris hospites immolauit, de quo Minucius in Octauio: Tauris Ponticis & Ægyptio Busyridi ritus fuit hospites immolare. *de quo etiam D. August. lib. 18. de Ciuit. c. 12. Eusebius, Diodorus, Ouidius, Statius, Claudianus, &c. &,* Quis illaudati nescit Busyridis aras? *Fuit in Africâ Antæus, qui hospites luctâ victos necabat. Fuit in Aegypto Heliopolis, in qua Manethos testatur, tres quotidie homines Iunoni immolatos, vt ex illo referunt, Theodoretus lib. 7. curat. Græcan. affect. & Eusebius lib. 4. præparat. Euangel. qui paullo pòst etiam testatur in Lybiâ, non minus quàm in Arabiâ, puerum necari solitum, & sub arâ sepeliri. Quis verò credat Heliopolitanos, ciuibus potius quàm alienigenis litasse? citò illis defuturi ciues, si tres quotidie immolandi. Pæni etiam humanam hostiam vel Herculi iuxta Plinium; vel potius Saturno immolarunt, initio quidem liberos proprios, postea verò alienos, vt colligitur ex Sanchoniatonis, Dionysij, & Diodori verbis ab Eusebio relatis; & quia ἁπλῶς puerorũ, vt August. lib. 7. de Ciu. Dei cap. 9. & Orosius li. 4. vel etiam absolutè humanæ hostiæ meminere; vt ex Pescennio Festo Lactantius lib. 1. cap. 21. Theodoret. lib. 7. & Tertullianus in Scorpiaco; qui significat etiam suâ ætate occultè perseuerasse hunc morẽ, etsi Tiberius crucifixis sacerdotib. eum sustulisset: Augustus primùm ciuibus interdixerat; vetuerat Tiberius reliquis; &, si Suetonio credimus, Claudius: Sed crudelitas ea demũ Hadriano Imp. toto penè orbe, publicè saltem, cessauit. in cuius fortè gratiam hic noster L. Annæus Florus Seneca meminit Africæ. Imò Tertullianus non de Pænis tantùm, id ait; his verbis:* Scytharũ Dianam aut Gallorum Mercurium, aut Afrorum Saturnum, hominũ victimâ placari apud sæculum licuit. *Quid ergo? an non in Africa hospites vulgò immolati; si non à Pænis (hoc enim facilè fatear) certè à Busyride? certè ab Heliopolitis? De Tauris tamen notius id, non diffiteor. testantur Ecclesiastici scriptores, quos retuli, & præterea Clemens Alexandrin. in Protrep. & Euripides cum poëtis ferè omnibus. aptius etiam hoc loco: quia Aulidis & Iphigeniæ meminit, cuius sors Octauiæ in votis; & quo illã chorus à ventis ferri desiderat. Triuiæ namq; in Africa, talis ara nulla. An ergo recipiemus ingeniosam illã coniecturã Lipsij;* Taurorum Barbara tellus? *fidenter reciperẽ, si vel vnum exemplar faueret. nunc me timidũ dici, vel superstitiosum perfacilè patior, cum vulgata lectio, quod ostendi, explicari non incõmodè possit. Moguntino totum carmen deest, Et sanè suspicor intrusum ab aliquo. Addiderim istud Iuuenalis Sat. xv.*

——— Mæotide sæuior ara Ægyptus ——— *quia scilicet Tauri homines immolabãt; Aegyptij occisos epulabantur. sic Seneca iste Mauris vel Tauris Romanos ait crudeliores, quia Romani ciues, hostes illi vel hospites necabant. Ad locum istũ Iuuenalis de sacris Tauricis multa vetus Scholiastes, cui Thoantis nomen reddendũ, ibi deprauatum, & notandũ fragmentum istud Sallustianum:* Namque omnium ferocissimi ad hoc tempus Achæi atq. Tauri sunt, quod quantum coniicio locorũ egestate rapto viuere coacti. *adde collectis aliorũ labore, & de his Achæis Periegetem cõsule.*

977 Hospitis] *peregrinorum & aduenarum.*

978 Ciuis] *crudelior Roma Afris, & Aulidensibus. illi peregrinos immolant:*

molant: Remi nepotes, ciuicis victimis Deos placant. Ciuis *enim legitur in Eguiano & Moguntino & ceteris m.s.& in Lugdunen.sed Veneti, Herbip. Basileens. & Lipsiens. legunt*;cuius: *quod recipi nequit, nisi interrogatoriè legas*; cuius gaudet Roma cruore? *nempe filiæ Imperatoris sui. Sed ne sic quidem placet. nam ciuis peregrino opponitur.*

VALE LECTOR, *quisquis es: & his fruere, quæ tibi conscripsi; grassante anno 1586. sæuißimâ peste, Burdigalæ; quando per quartanæ febris molestias licebat; quæ me anno tunc integro tenuit, & à grauioribus Theologiæ, philosophiæq; studiis, ad leuiora hæc auocauit; vt aliquo bono proximorum tempus transigeretur, & nūc anno* CIϽ. IϽ.LXXXIX. *Louanij subsecíuis horis recognoui: vt verißimè & aptißimè cum Terentiano, queam, absoluto Commentario, dicere;*

Forsitan hunc aliquis verbosum dicere librum
Non dubitet: forsan multo præstantior alter
Pauca reperta putet, cùm plura inuenerit ipse:
Deses & impatiens nimis hæc obscura putabit.
Pro captu lectoris habent sua fata libelli.
Sed me iudicij non pœnitet. hæc bene vobis
Commisi; quibus est amor, & prudentia iuxta,
Et labor in studiis semper celebratus inhæret:
Vos sequar: in vestro satis est examine cautum.
Hæc ego conscripsi bis senis mensibus æger
Pendebam ambiguum trutinâ sub iudice corpus,
Alterutrum nutans, & neutro pondere sidens.
Nam neque mors auidè nigros pandebat hiatus,
Nec vitam forti retinebant stamine Parcæ.
Sic varios tam longa dies renouando dolores
Duxit ad hoc tempus, semper sine fine minando:
Quom potui tamen obrepens incœpta peregi,
Quo vitæ dubius vel sic vixisse viderer;

imò potius tibi, cui nequibam aliter, vel sic, prodessem. Ignosce igitur mihi, quæ peccata comperies; quæ rectè scripta Deo tribue datori bonorum omnium, cui laus & gloria in sæcula sæculorum. Denique quicquid à me dictum, scriptum, dicetur, scribetur; totum id Sacræ Romanæ, Catholicæ & Apostolicæ, Ecclesiæ censuræ atque iudicio subdo, subijcio: quam mihi mentem quæso, Deus Opt. Max., vti hactenus tribuisti, perpetuam vt esse velis.

FINIS.

INDEX SCRIPTORVM QVORVM LOCA HAC III. PARTE

Vel lucem explicatione, vel medicinam castigatione accipiunt.

LECTOR S.

Numerus vnicus paginam denotat: sed vnâ sæpe paginâ frequentiùs scriptor idem iuuatur.

EX SACRA SCRIPTVRA.

EX CONCILIIS ET CANONIB. ECCLESIAE.

EX PATRIBVS ANTIQVIS, GRAECIS.

EX PATRIBVS LATINIS.

OO Cassiodori,

EX HEBRAEIS.

EX IVRISCONSVLTIS.

EX MEDICIS, GRAECIS;

EX PHILOSOPIS, GRAECIS;

LATINIS;

EX MATHEMATICIS GRAECIS,

LA-

EX POETIS SCHOLASTICIS.

EX COMMENTARIIS IN POETAS LATINOS.

EX GRAMMATICIS ET ANTIQVARIIS ET RHAPSODIS, GRAECIS.

LATINIS.

TER-

TERTIÆ PARTIS
INDEX RERVM
ET VERBORVM.

Numerus vnicus paginam notat.

Aether,

Allu-

B.

C.

Carche-

D.

Deli-

Diana

Dru-

Equus

H.

Hercules

I.

Latini

Lupus

M.

N.

Nostra

O.

 Oculi

Ritua-

Rori-

Seres

 Sirenes,

T.

V.

Vene-

Volu-

X.

Z.

FINIS.

S. LECTOR, ET V.

Ltimam veniam peto, & præmium spondeo; diuinum quid. ait bonus sanè poëta,

„ *Sis pius imprimis. nam, cùm vincamur in omni*
„ *Munere, sola Deos æquat* CLEMENTIA *nobis.*

non proportione æqualitatis, sed imitatione virtutis. nam lumen illud radiatum Ecclesiæ totius (*Augustinum dico*) Dei, ad quam homo creatus, imaginem in culpis proximorum ignoscendi prompta mente exquisiuit. Vt ergo Phœnix Italiæ sui æui cecinit;

„ *Maior in erratis bonitatis gloria nostris,*
„ *Et dare non dignis res magè digna Deo.*

ita tuæ bonitatis gloria ad erratorum nostrorum numerum excrescet. Quare noli hanc laudis & humanitatis vberiorem messem fastidire; vt metas, ERRORES (en) OBLIVIIS cumulaui, solidè meis: nam obliuiorum partem nullam aliis imputo, nisi vnius aut alterius verbuli semel ac iterum prætermissi.

ERRATA ET PRÆTERMISSA PARTIS TERTIÆ.

Pag. 14. *lin.* 28. *pro*, libellis; *corrige*, labellis.
Pag. 15. *lin.* 41. πᾶσαι.
Pag. 19. *lin.* 8. *pro*, Ioue; *scribe*, oue.
Pag 20. *lin.* 20. γυναῖκες.
Pag. 24. *lin.* 1. κοκκατὸν, ὀσφιαθῆκε.
Pag. 31. *lin.* 23. χαλεπῶς.
Pag. 33. *lin.* 31. Priscianus Lydus, *sublato commate intermedio.*
Pag. 24. *in margine*; genua comprimit artâ gerâ.
Pag. 35. *lin.* 20. τ' ουμὸν. *lin.* 36. Δευκαλίων©. *lin.* 38 ὁ δ' αὖ τέκε.
Pag. 36 *lin.* 15. δῶμα. *lin.* 25 ἰάπτεται ἔνδοθι.
Pag. 41. *lin.* 7. αἱ. — ᾶς. *lin.* 8. περάσαι.
Pag. 42. *lin.* 18 ἡμερίς, αἰγίλωψ, ἀλίφλοιος. *lin.* 11. *à fine*, Anaxiles.
Pag. 48. *lin.* 7. *à fine*, Ex Euripide.
Pag. 49. *lin.* 1. Spartæ origo.
Pag. 50. *lin* 42. προσιθεὶς.
Pag. 55 *lin.* 9. cete exultantia.
Pag. 58. *lin.* 29. μυχάτοιο.
Pag. 64. *lin.* 2. πόλεων.
Pag. 69. *lin.* 24. prælucet.
Pag. 74. *lin.* 13. πέλεται. *lin.* 18. νυκτὸς μεσάτου ἐκ δ' ἄπευ.
Pag. 76. *lin* 22. ἀγλαὸς υἱός *lin.* 23. ταύτην — δίω. *lin.* 24. δῶκεν ἅπασαν. *lin.* 26. αὐτὸς ἵκοιτ', ἢ ἐξ-αὖτις ὅτις. *lin.* 27. ἠῷος.
Pag. 81. *lin* 44 ἀθρήσας θεὸς.
Pag. 84. *lin.* 20. in finem libri reiicere. sic tum
„ (LECTOR) putaui. nunc quia moles libri
„ nimium turget, detraxi mutatâ sententiâ.
„ statui collectam ex veteribus LOIMONO-
„ GRAPHIAM premere; quę commodiùs per
„ se liber.
Pag. 87. *lin.* 3. παμμεγέθεις ἀνθρώπους.
Pag. 89. *lin.* 18. ἦνιν. *lin.* 19. ἢ οὔπω.
Pag. 98. *lin.* 23. Ioli noscere Oedippo.
Pag. 95. *lin.* 37. παίδων γένος. — αἱ τῆς.
Pag. 97. *lin. vlt.* harum.
Pag. 100. *lin.* 23. κριθὰς. *lin.* 35. παιῶνας.
Pag. 102. *lin.* 16. κατ' ἐξοχήν.
Pag. 106. *lin.* 17. Phurnutus.
Pag. 108. *lin.* 44. ἀνὰ κλυτὴν ἀφραίνοντες.
Pag. 115. *lin.* 12. tutelarem; quem Iuno honorauit concessâ Naxiis puerperis breuioris partûs prærogatiuâ.
Pag. 117. *lin.* 41. ἕνα.
Pag. 120. *lin.* 4. πλατὺν, οὐρανιώνων.
Pag. 125. *lin.* 15. τὸ, vt. *lin.* 36. δυναμένου.
Pag. 128. *lin.* 8. Αἴγυπτος.
Pag. 130. *lin.* 34 ἤρρησεν.
Pag. 132. *lin.* 16. fidei meæ. *lin.* 30. μὰ τὸν δί. *lin. vlt.* vita decurrens viâ.
Pag. 134. *lin.* 1. araneæ telam.
Pag. 136. *lin.* 32. κατάστασις. *lin.* 33. σοφίας.
Pag. 141. *lin.* 41. μῆτερ πάντων δήμητερ πλουτοδότειρα.
Pag. 145. *lin.* 2. φίλος. *lin.* 40. κόρους κόρην ἀνέρα.
Pag. 157. *lin* 1. δῆμος τῆς Ἀττικῆς. *lin.* 5. ἐξηγήσεως — ἀνθρώπων.
Pag. 164. *lin.* 6. εἶναι. — βλαβερὰς ἡδονάς.
Pag. 165. *lin.* 32. narrare: fuit, cùm.
Pag. 166. *lin.* 4. Antoninum. *lin.* 31 καὶ ταύρου.
Pag. 170. *lin.* 13. θαλάσσας τό. *lin.* 14. ἐκνοσφισάμην.
Pag. 177. *lin.* 7. δύναιτ' ἄν. *lin.* 8 οἰνόντες, εἰς ἔρωτά τε ἐμπεσάν.

Pag.

Pag.178. hoc D.Hieron.
Pag.179.lin.15.ἀρτεμιν.
Pag.186.lin.28. φανάσαι.
Pag.193. lin.7. à fine. Siculus lib. 4. quia Bacchus.
Pag.196 lin.8. καταιβάτις.
Pag 197. lin.23. reuersus iuuenis Hipp.
Pag.204.lin.27 περιστέλλουσιν αὐτά.
Pag.205.lin.10. τύχη εὐβουλία.
Pag.212.lin.27.Amphitruone.
Pag.222.lin.40. εἰρονικῶς.
Pag.226 lin.24. μεμαῶτα καθεζόμενος ἢ δόκευον.
Ibid.lin.6.à fine. ad Dominum peruen.
Pag.232.lin.14. θημῶνα φυλάσσει.
Pag.233.lin.35 ἀλώμενος ἤδη.
Pag.235.lin.2. spiculo venatorio.lineâ 19.Bembinatis.
Pag.236.lin.19. βελοίμην.
Pag.238 lin.19 τίκτουσιν αἱ θνηταὶ θεούς.
Pag.238 lin.20.Leucothea.
Pag.240 lin.14.θανόντες.
Pag.245.lin.5. à fine, ternio opponitur.
Pag.248. lin.30.latus vnum angustius;bas.op. t.l. angustius alterum illud quod.
Pag..249.lin.4. à fine. Hier. Vide & Cælij Cal-
„ cagnini; cuius in lib. *de talorum, tesserarum, &*
„ *calculorum ludis* (nunc demum nactus fui)
„ comperi quædam nobis etiam notata, quæ-
„ dam non animaduersa. lege, & compone
„ cum nostris: videbis quæ ad ludi intelli-
„ gentiam aptiora.
Pag.254. lin.20. ἱερῶν. lin. 22. θεάτρον ποιήσει.
lin.27. ἐνδῦναι. lin.28. ὦ λάφυρε - τοὶ σκῶπες.
Pag.257.lin.19. *Regamq;*] Moguntin.
Pag.259.lin.23.Panisci. lin.5. à fine. cap. 3. &,
„ vt malo nodo malum cuneum immittam,
„ ex ipsis Nouantibus hæreticis id conten-
„ dunt Thom. Erastus *in Furnio*, Lamb. Da-
„ næus *Dialog. de Sortiariis*, & Ioan. Bodinus
„ *lib.de Dæmonomaniâ*. hîc quoque regnum eo-
„ rum diuisum.
Pag.260.lin.25. δία, ζῆνα, ἀθήναν.
Pag.264.lin.10 à fine, ac deprauari.
Pag.289. lin.12.*Herculea*. AMP.*quo*.
Pag. 291. lin.30. antiquos; *Cælum, Iouem, Hoc;* pro iisdem solitos. rectissimè.
lin.36. cælo fulgente.
Pag.292.lin.16 θνητῶν τ' ἀνθρώπων. lin.18.κόπων.
19. ἱερόν. 24. ἄμφω λαχόντα.
Pag.293.lin.1.κασιγνήτοιο.
Pag.296.lin.35. ἡ ἀσέβεια.
Pag.297.lin.vlt. Sichor שִׁחוֹר.alibi שִׁיחוֹר.
Pag.298.lin.21.Vineti edit. lin.28. Elauer.
Pag.299.lin.26 apud Ciceron.
lin. 34. confessus.
Pag.303.lin 33.τοῦτό γε - ἦν - καὶ νῦν.
lin. 34. πρὸ αἰσχύνης.
Pag. 304. lin.5. βορέας. μέσης. καικίας In mar-
„ gine autem perperam impressæ duæ lineę
„ decussatæ ⋈ : sed ea quæ in latum proten-
„ ditur ab Oriente ad Occidentem debuit re-
„ cta esse, scamnatim ducta, vt monui in con-
„ textu. tali pacto ⊹.

Pag.305.lin.5. à fine, Inacho.
Pag.306.lin 27.τῷ - ἐρράγη.
lin.30.ἐγχαλτογχείρας.
lin.33. τιτᾶνας ἐγέννησε.
lin.34. μέγαν.
Pag 308.lin.37. auricoloria.
lin.penult.rapiunt tactu.
Pag.310.lin.12.Grammaticus, Schol.
lin.29. leguntur in libb.
Pag.312.lin.21. νυμφόληπτοι.
Pag.316.lin.9.hoc enim. *dele*, enim.
Pag.317.lin.4.in Aduersariis, & vt.
Pag.320.lin.1. ὅτις - παρακαθήκην.
Pag.322.lin.26. ignis ista locum.
Pag.325.lin.5. γέγονα μυστικός.
Pag.327.lin.16. Apotheo.
lin.23. Eguian.
Pag.328 lin.24.Dionysius de Serum.
Pag.330.lin.7.σαλεύεσθαι
Pag.332. lin.18 . καὶ τὴν ἕω.
lin. 28. se isti aliis.
lin.32. גּוֹג & מָגוֹג.
Pag. 333.lin.2. ἐσπατο ἰύζων. lin.20. alas.
lin 33. νυκτερινόν.
Pag.335.lin.vlt. perdant.
Pag. 339.lin.33. οὖς - ἐπώνυμον.
Pag.355.lin.1. χωρήσεις - ἤ.
lin.12. αἰτία - ἐν. ξυντελοῦσιν.
Pag.356.ἐπαύετο.
Pag.371.lin.5. φήμησ' ὅτις.
lin.14. אֲדֹנָי.
Pag.377.lin.38.χρηστοὺς.
Pag.378 lin.2.τὴν χρηστήν.
Pag 379.lin.33.τὲ ἐξαπατῶν.
Pag.380. lin.22. ἑαυτῷ - τυχών.
lin.25 ἐπιβόσεται.
lin. 32. Hispaniarum prælatus.
Pag.386.lin.17. in; *ad noua*, alij.
lin.36. Badius.
Pag.387 lin.à fine 4. Statius.
Pag.391.lin.10. *in margine*, Albulæ.
Pag 395. lin.19. *alta patris*. sic è contrario sta-
„ gnum Gennezareth (quod describit Ege-
„ sippus lib. 3. de Excid. Hierosol. cap. 26)
„ *stagnum* vocatur Luc.cap.5. alibi verò, *mare*
„ dicitur. Matth.14. Mar.6.& Ioan. 16. quia
„ ventis agitatus vt maria crebrò procellosus.
Pag. 397. lin. 3. Dacos. lin. 19. pecuniâ possit. sed & Salomon Ecclef. 10. *pecuniæ obediunt omnia*; siue, vt alij legunt, *pecunia obtinet omnia*. sensu eodem.
Pag.400. lin. 9. motus viuentium.
Pag.403.lin.37. est, cur nondum.
Pag. 405. lin. 12. lib.vlt.ad.
Pag.408.lin.à fine, 8. Scholasticus.
Pag.410. lin.23. ἀναπεσεῖν. lin. 26. *pro*, leuiter, *repone*, leniter. lin.36. וַיִּשְׁכַּב. lin.38. וַיִּשְׁכַּב.
lin.42.κατακλίσει.
Pag.412. lin.12. υἱόν.
Pag.413. lin.1. παρῆν.
Pag. 415. lin.5. Phædone (de quo mox) Pto-

lomæus. lin.14. κινουμένη. lin. 17. רקמ.
Pag.418. lin.4. quem glossæ.
Pag.419.lin.11. pollentis. lin.24. τεῖχος.
Pag.421.lin.3. Sinon.
Pag.422.lin.25. ἦν — θυσίκεστε, χοροῖστε.
lin. 27. ὑμετέραν.
Pag.431.lin.14. ἑλδομένα lin.16. ἐποκλείσασα.
Pag 432.lin..25. zezes.
Pag.434.lin.1. Iudicum.
Pag 438.lin.3. ἠράσσατο. lin.4. φεύγων.
lin. 11. Caunus amauit. lin.12. auctam.
Pag 441.lin.2. εἶναι. lin.16. ἀμιγὴς, καὶ ἀπαθής.
lin.35. ἀληθὲς.
Pag.442. lin.39. οὐκ ἔτι. lin.43. εὐσεβὴς.
lin.44. καταθανεῖν.
Pag.443. lin.1. ψυχαὶ — γαία. lin.2. ναίουσι.
lin.33. λεληθότα.
Pag 444. lin.9. τὸν θεὸν λεληθέναι — ὕστερον.
lin.33. βίοτης. lin.34. θηλος.
Pag.445. lin.34. vt Deus in suo.
Pag.447. lin.3. natura rei.
Pag.451. lin.1. lethum.
Pag 452.lin.à fi 9. Nemesius, pro, D.Nissenus.
Pag.456.lin.9. Hecatho.
Pag.461. lin 8. quit. lin. 32. hæc significatio
„ placuit vulgatę versionis auctori. nam Sap.
„ c.3. vertit, nec in die agnitionis allocutionem πα-
„ ραμύθιον in Græco, hoc est solatium. & cap.
„ vlt. allocutione enim desiderij ascendit ortygome-
„ tra, hoc est pro consolatione ipsorum. Græ-
„ cè, εἰς γὰρ παραμυθίαν ἀνέβη αὐτοῖς, &c. alibi
„ quoque; erit allocutio cogitationis & tedij mei.
„ Denique Ivdicvm cap.11. in fine; & plan-
„ gant filiam Iephte, &c. Hebræa vox לתנות
„ significat etiam consolari. quare Pagninus
„ & quidam vertere, ad alloquendum filiam
„ Iephte, &c.
Pag.463. lin.12. ὀρθῶτοι.
Pag.464 lin.13. Phrygium sonum.
Pag.469. lin.14. pro crassas, mallem, pingues.
Pag.470. lin.34. ὄφρα νοὸς.
Pag. 472. lin. 25. hæc pœna. lin.vlt. configere.
Pag. 474. lin.7. seriem cædis] lin. 19. Mathema-
ticos: quidam. lin.34. cerebro pen.
Pag.478.lin.31. Clytemæstra.
Pag.481. lin 44. δημότης δ' ἀνευτυχής.
Pag.483. lin 4. à fine, præterita. de Auguriorum
„ verò generibus, quid in iis naturale, quid
„ superstitiosum, egregiè (alibi hoc ponere
„ sum oblitus) differunt Conradus Wimpena
„ à Fagis opere de Diuinatione, & Augustinus
„ Marius lib. cui titulus, Bvbo Marianvs.
Pag.484. lin.39. ἀπονοσφίσαντος ἐπάλτο.
lin.41. ἀφ' αἱμάτων. — αὖς.
Pag. 487. lin.19. Pæanes. lin.25. ex Diodoro.
Pag.488. lin.11. ἐγὼ δὲ βαρβίτους. lin.33. tamen
qui vtrumque. lin.37. Magentin.
Pag.489 lin.3. Reginæ.
Pag.490 lin.1. Faliscos.
Pag. 493. lin. 38 μεῖζον ἐστι.
Pag.495.lin.11. ἠχὼ — ἀρχηγοί.
Pag.497.lin.7. à fine, stellas cadere inquiebat.
Pag.499.lin.12. νὺξ μία.
Pag 501. lin.5. ἀπὸ σώματος — μεμορμένον.
Pag.502. lin.21. ὑπερφίαλον. lin.25. γύναιρ.
— αὐτὴν.
Pag. 503.lin.5. τὴν μίξιν.
Pag.504. lin.8. sic sup. lin. 19. τὸ φῶς —
τὰ νῦν τε · μαίνεται δ' ὅς εὔχεται —
Pag 507. lin.15 ἀηδονὸς στόμα φθογγὰς ἱεῖσα.
lin.27. ἄλλωα κύκνοι.
Pag.511.lin 18. αἴδαο κατοιχομένου — ὑμεναίοις.
Pag. 513. lin. 9. Oculana. lin.11. signum.
„ Huc potest referri Delphicum Oraculum
„ apud Gemisthum Plethonem in fine lib. 2.
„ *Victum, flere: sed, eum qui vicit, obiuisse.*
lin. 12. τραπέζας τε — κειμεθ'.
lin.21. Inuij]
Pag.517.lin.6. ὡς βιάζεσθαι παρά.
Pag.522. lin. à fine. 6. Agamemnona.
Pag.528.lin.33. Virginia.
lin. 36. Poplicola.
Pag.531.lin.21. simplicium.
Pag 532 lin. à fine 4. Aristæus & Occllus.
lin.2. à fine, Ambrosij) & eum.
Pag.538.lin.vlt. lineâ.
Pag.539.lin.27. legibus; filios.
lin 42. ἐμπεριπατήσουσι — ἐπιβαλοῦνται.
Pag.547 lin.1. in Cùm tollatur accentus.
Pag.549. lin. 6. Venerem.
lin.29. Ominibus.
Pag.550. lin.39. ἔχοντα.
Pag.552. lin. 18. οἴκου.
lin.35. αὐτοῖφυτου.
Pag.557. lin. à fine, 7. Pandotariæ.

Euge (Lector) finem habes Syntagmatis,
Indicum & Errorum.

Omnia hæc Societatis Iesv *more bono & legitimo prodeunt Superiorum permissu.*

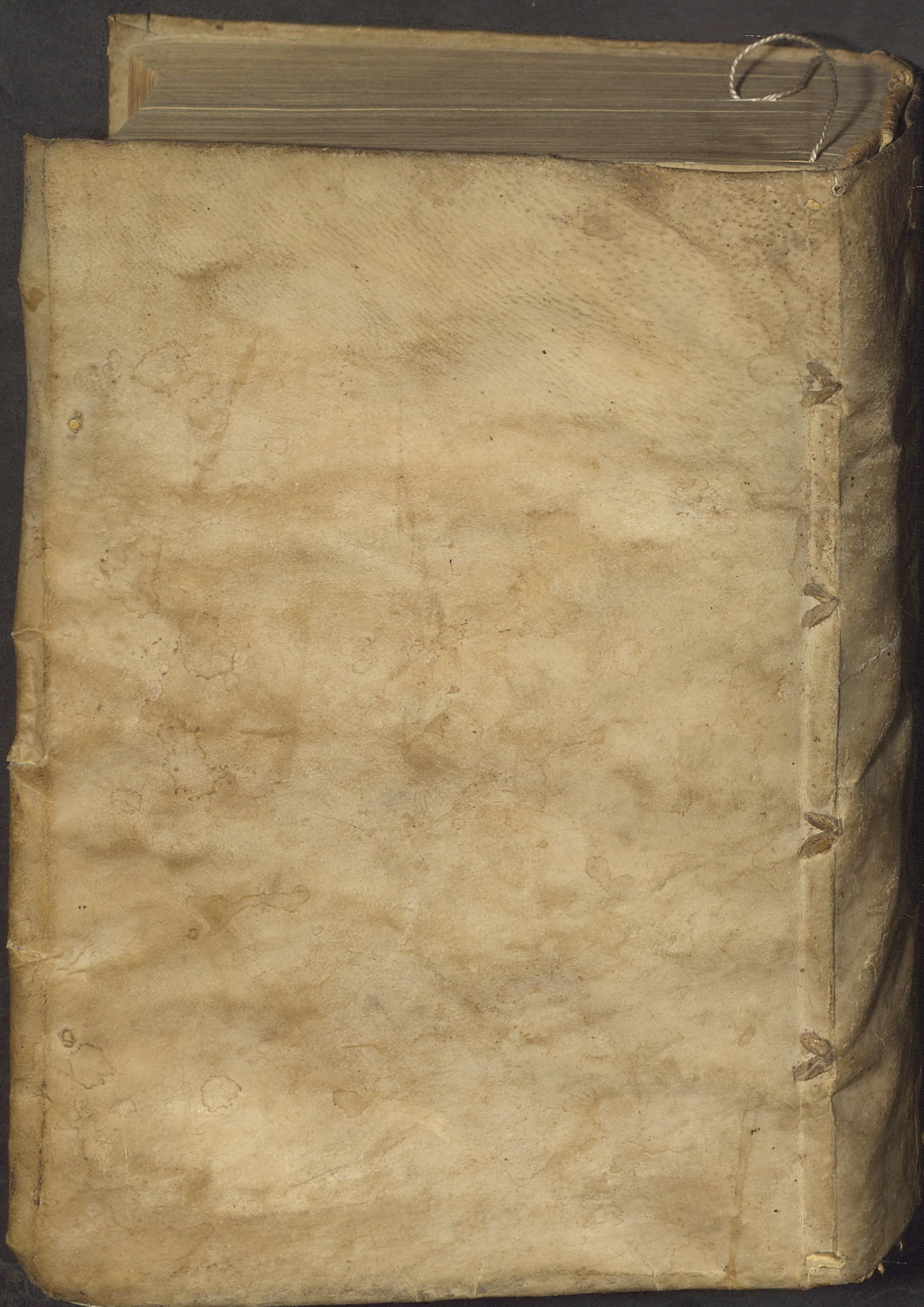
Svmma Privilegii.

PHILIPPI II. Hiſpaniarum Regis gratia & priuilegiis cautum ac ſancitum eſt, ne quis, cuiuſcunque ſtatus, ordinis, aut conditionis fuerit, citra voluntatem Ioannis Moreti, Typographi Antuerpienſis, veterum, nouorum, aliorumq́ue probatorum auctorum opera, olim à Chriſtophoro Plantino P.M. eiuſdem Moreti ſocero excuſa, ſcholiis, notis, aut commentariis aucta vel emendata, ſiue etiam deinceps augenda vel emendanda, vllo modo imprimat, aut alibi impreſſa in Regiæ M[tis] ditiones importet, venaliáve habeat. Qui ſecus faxit, confiſcatione librorum, & graui pœna multabitur: vti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ, XVI. Maij, M. D. XCI.

Signat. *S. De Grimaldi.*

Et in Conſilio Brab. *I. de Buſchere.*

ANTVERPIÆ,
EX OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Viduam, & Ioannem Moretum.
M. D. XCV.

Dar. in Genes. I

colorchecker CLASSIC
calibrite
mm